

12
904

CERCETARI
ARHEOLOGICE

1979
III

MUZEUL DE ISTORIE
AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA

CERCETARI ARHEOLOGICE

III

Redactori coordonatori:

Prof.dr. FLORIAN GEORGESCU,
VALERIU LEAHU, dr. LUCIA MARINESCU

BUCUREȘTI

1979

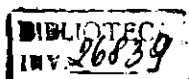
Secretar de redacție: AL.D. VASILE

Desene și planșe: EUTHERPIA PETRACHE,
ELENA BECHEȘ, DOINA REDNIC

Coperta: ELENA BECHEȘ

Traduceri în limbi străine: PAULA PAVLIDE,
DOINA HARTIA

**Materialele arheologice publicate în acest volum au fost restaurate în
laboratoarele Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România.**

INTRODUCERE

Continuând ritmul susținut de valorificare a săpăturilor arheologice, pe care Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România îl practică an de an - în scopul sporirii patrimoniului său și cu dorința de a-și aduce contribuția la progresul investigației istorice în patria noastră - edităm acum cel de al treilea volum al culegerii "Cercetări arheologice". Volumul include îndeosebi roadele acțiunii de prelucrare a materialelor recoltate pe șantierele organizate de instituție în anii 1976-1977, lor adăugându-li-se un mănunchi de studii și note făcând cunoscute cercetări perieghetice, descoperiri ocazionale sau izolate ale unor materiale, în fine valorificarea prin investigația tipologic-comparativă a unor categorii de vestigii arheologice.

Sumarul culegerii reflectă înseși preocupările și planul de activitate arheologică ale Muzeului Național de istorie, din perioada de timp menționată, materializând programul de cercetare pe care îl schițăm în urmă cu trei ani și care rămâne, în genere, datorită importanței obiectivului, actual. Cunoașterea civilizației din epoca pietrei șlefuite - perioada în care s-au pus bazele dezvoltării de sine stătătoare, neîntrerupte și unitare a societății de pe teritoriul României - ne-a interesat și ne preocupă în continuare. Unui asemenea scop i s-au subordonat săpăturile din așezarea gumelnițeană de la Hârșova, județul Constanța. Studiul culturii materiale și spirituale a tracilor carpato-dunăreni, din epoca bronzului și din perioada timpurie a primei epoci a fierului constituie și pentru specialiștii Muzeului de istorie al R.S. România, o temă prioritară. De aceea am organizat săpăturile de la Greci și Frătești, județul Ilfov, de la Branș, județul Olt, de la Pietroasele și Racovițeni, județul Buzău. Cercetarea mereu mai adâncită a civilizației geto-dace apare de asemenea un obiectiv a cărui urmărire și realizare o considerăm îndatorire științifică de prim ordin - mai ales acum, când întreaga noastră națiune se pregătește să cinstească împlinirea a 2050 de ani de la făurirea statului dacic centralizat și independent condus de Burebista. Fieresc, de aceea, la Voinești, județul Vaslui și la Popești - Mihăilești, județul Ilfov, specialiștii muzeului s-au angajat în investigarea unor așezări locuite de strămoșii noștri. Epoca stăpînirii romane pe pămînturile carpato-dunărene, vremea în care procesul de romanizare a dacilor a cunoscut apogeul și, totodată, împlinirea sa, prin formarea poporului român a continuat să ocupe un loc preponderent în planul nostru de cercetare, obiectivul fiind transpus în fapt prin dezvelirea și conservarea unor vestigii din cadrul marelui complex arheologic de la Micia (Vețel) județul Hunedoara. În sfîrșit, interesați deopotrivă în progresul cunoașterii epocii medievale românești, am adăugat și noi studiului și docu-

mentelor, informării prin alte mijloace, aportul de mărturii adus prin săpăturile arheologice. La Vitănești, județul Teleorman, la Voivodă, județul Bihor, dar mai cu seamă la Piua Petrii, județul Iași au fost investigate, de aceea, obiective de cel mai acut interes.

Abordarea temelor de studiu enunțate, săpăturile organizate în vederea materializării lor își află acum finalizarea prin publicarea, în volumul al treilea al culegerii "Cercetări arheologice", a unor rapoarte de săpături consemnând conștiincios și competente rezultate dintre cele mai consistente și mai semnificative. În același timp, am inclus în prezentul volum, în capitolul "Rapoarte de săpături" - dar, cum se va vedea și în cel de "Studii și note" - câteva dări de seamă întocmite de valoroși specialiști asupra unor cercetări efectuate în anii din urmă, sub egida altor instituții. Facem referire la informările asupra investigațiilor de la Drăușeni și Focșani, ca și la prelucrările de materiale descoperite la Hărman, Bradu, Vodița. Motivația unui atare fapt o constituie integrarea acestor specialiști, înrolați acum în detașamentul de arheologi ai Muzeului Național, în ritmul alert de valorificare a rezultatelor cercetării, pe care înțelege să îl adopte instituția noastră.

În fine, izvorînd tot din convingerea noastră fermă că publicarea rezultatelor cercetării arheologice este o obligație științifică ce trebuie asigurată permanent și cu simț de răspundere pentru a evita orice tergiversare sau chiar pierdere de informație - am încorporat în acest volum raportul asupra săpăturilor de la Cătălu-Căscioarele și descoperirile periegetice din județul Teleorman.

Dispariția mult apreciatului cercetător Gheorghe Cantacuzino - care, solicitat de alte îndatoriri științifice, nu a mai avut, în ultimii săi ani de viață, răgazul să publice și rezultatele săpăturilor conduse de el în Valea Cătăluului, județul Ilfov - ar fi putut duce la pierderea informației asupra acestor cercetări, la imposibilitatea valorificării unor descoperiri interesante. Este meritul harnicului și talentatului nostru colaborator George Trohani - participant, în urmă cu câțiva ani la investigațiile de la Cătălu - de a fi întocmit, pe baza însemnărilor de șantier, de notorie conștiinciozitate, ale lui Gh. Cantacuzino, un raport detaliat de săpătură, restituind astfel cercetării științifice observații și materiale a căror valoare, sîntem siguri, nu va trece neobservată.

Cît privește cercetările periegetice din județul Teleorman, am socotit utilă publicarea lor nu numai datorită interesului oferit de materialele arheologice identificate și comunicate, dar deopotrivă cu dorința de a sprijini activitatea unuia dintre arheologii amatori cei mai înzestrați și mai activi, a cărui muncă, în teren și de cabinet, apare punctată de rezultate ce au atras atenția nu o dată - cercurilor de strictă specialitate.

Reflectînd orientarea și preocupările colectivului de arheologi ai Muzeului Național de istorie și informînd asupra rezultatelor obținute prin activitatea organizată pe aproape douăzeci de șantiere, nutrim convingerea că volumul al treilea din seria "Cercetări arheologice" va marca nu doar împlinirea conștiincioasă a unei obligații profesionale, ci o contribuție adusă progresului arheologiei în patria noastră. De pe o

atare poziție, cu o asemenea convingere dorim, în cele ce urmează, să avizăm cititorii, asupra a ceea ce se dovedește mai interesant și mai purtător de valoare în lucrarea de față.

Raportul referitor la săpăturile efectuate în cel mai mare tell neolitic din țara noastră - tell-ul de la Hârșova - dă la iveală materiale de tip Gumelnița de un facies propriu pământurilor dobrogene. Interesul față de asemenea vestigii apare pe deplin îndreptățit dacă se ține seamă că cultura adusă în discuție este încă insuficient studiată în zona dintre Dunăre și Marea Neagră.

Materiale caracteristice unei culturi arheologice de asemenea insuficient cunoscută, în ciuda faptului că ea este de mult identificată: cultura Glina sînt comunicate în rapoartele asupra săpăturilor efectuate la Greci și Braneț. Relevăm îndeosebi pe cele descoperite în ultima stațiune, nu numai datorită bogăției și varietății de forme și elementelor de decor, inedite, dar și pentru că locuirile Glina de la Vest de Olt sînt pînă acum extrem de puțin explorate.

Descoperiri de un real interes sînt cele consemnate în raportul de săpătură de la Racovițeni. Este drept, informarea are un caracter strict preliminar, deoarece cercetările sînt abia la început; pentru că materialele aduse în lumină prezintă un accentuat caracter inedit; și ținînd seamă de problema dificilă urmărită: raporturile etno-culturale și cronologice stabilite între populațiile autohtone trace de tip Monteoru și cele de factură răsăriteană, ajunse către sfîrșitul perioadei mijlocii a epocii bronzului în regiunea de est și nord-est a Munteniei. Dar chiar în acest cadru, autorul cercetării și raportului nu ezită să formuleze încheieri ce se impun a fi reținute, fie și ca ipoteze de lucru: existența "mai multor grupuri de populații nord-pontice antrenate în mișcarea spre regiunile carpatice..." și faptul că așezarea explorată la Racovițeni "reprezintă prima etapă evolutivă a acestui nou grup de populații intrus în regiunea estică a Munteniei...".

În luminile proiectate de materialele de la Racovițeni și de interpretarea lor apare în plus utilă cercetarea așezării Tei IV de la Frătești - și aici sesizîndu-se "relațiile și contaminările ce s-au produs între populațiile și cultura din centrul Munteniei și triburile culturii de tip Sabatinovka-Coslogeni...".

O cercetare arheologică în care Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România a stăruit timp de cîțiva ani a constituit-o dezvelirea necropolei de tip Monteoru, de la Pietroasele, furnizînd un material antropologic și arheologic de certă valoare muzeistică și istorică. În volumul de față, prezentarea lucrărilor din obiectivul menționat are însă un caracter preliminar, cu totul succint, ținînd seama că conducătorul săpăturilor prelucrează monografic acest complex funerar, întreprindere aflată, de altfel, într-o foarte avansată fază de realizare.

Din raportul privind săpăturile efectuate la Rateșu Cuzei relevăm descoperirea unui indice de încadrare cronologică atît de rar, dar cu atît mai prețuit de specialiști, cum este fibula de bronz Peschiera; și urmele de locuire din perioada timpurie a primei epoci a fierului - vestigii și ele rare, deocamdată, în Moldova. Locuirea de tip Noua cerce -

tată la Răteşu Cuzei aparţinând unei populaţii a cărei economie se întemeia în principal pe creşterea vitelor, am adăugat informării arheologice studiul resturilor faunistice descoperite în aşezare.

Dintre rezultatele sondajului de la Voineşti, un interes special îl vor oferi desigur materialele din perioada tîrzie a primei epoci a fierului.

Reluarea săpăturilor în marea cetate getică de la Popeşti - identificată ipotetic cu Argedava, prima capitală a lui Burebista - constituie nefîndicînic, în arheologia românească, un eveniment, iar satisfacţia încercată de noi, ca participanţi la noile investigaţii aflate, de aceea întemeiată. Raportul asupra campaniilor din anii 1976-1977 nu întîrzie să comunice descoperiri dintre cele mai semnificative: reamenajarea de către strămoşii geţi, în veacul al II-lea î.e.n., a sistemului de apărare al aşezării; surprinderea înmormîntării din epoca geto-dacă, cu un ritual specific (a cărui semnificaţie urmează a fi desluşită); identificarea de noi mărturii privind circulaţia monetară la geţii din cîmpia Munteniei; dar mai ales acele fapte care îngăduie supoziţia "că cei ce locuiau în aşezarea B aparţineau unei categorii sociale în general inferioare faţă de cei din acropolă".

Din amplul raport asupra săpăturilor efectuate în complexul roman de la Micia semnalăm identificarea a trei construcţii independente cu funcţie de thorme, ca şi surprinderea unor etape de reconstrucţie a lor; precizarea a două faze de construcţie a castrului; în fine, identificarea în necropola romană a unor mărturii atestînd sigur existenţa autohtonilor geto-daci.

Săpăturile în tumulii funerari de la Vităneşti au oferit de asemenea descoperiri valoroase, cu deosebire interesante fiind cele două morminte de călăreţi pecenegi - cele mai vestice pînă acum în Cîmpia Română.

La Voivozi, în nord-vestul ţării, printre vestigiile feudale dezvelite semnalăm mărturiile unor activităţi constructoare în veacurile XI-XII.

Din amplul raport asupra săpăturilor practicate în cetatea ţărănească de la Drăuşeni se desprind mai ales datele referitoare la construcţia, în două etape, a bazilicii romanice; descoperirile din necropola din sec. al XII-lea, atribuită secuilor, aşezaţi în cadrul procesului de cucerire a Transilvaniei de către regalitatea maghiară; şi mai ales, datele privitoare la "biserica-sală", datînd din sec. al XII-lea, "cel mai vechi monument de acest tip în Transilvania cunoscut pînă în prezent", datorat nefîndicînic populaţiei româneşti.

Înăugurînd precedentul volum de "Cercetări arheologice", anunţăm, între altele, deschiderea unui şantier în perimetrul complexului feudal - întîns şi cu resturi consistente de vieţuire - de la Pîua Petrii, judeţul Ialomiţa, identificat cu Oraşul de Floci, din sec. al XIV-lea - al XVIII-lea. Cu satisfacţie consemnăm acum că primele investigaţii s-au dovedit cît se poate de rodnice: două complexe religioase, o necropolă din care au fost dezvelite 127 morminte, cu un bogat şi valoros inventar; un grup de peste 20 locuinţe furnizînd şi ele un material caracteristic; identificarea arheologică a unor evenimente dramatice din existenţa aşezării (atacul oştilor lui Stefan cel Mare în 1470; incendierea oraşului în 1594-1595,

în timpul luptelor antiotomane conduse de Mihai Viteazul) sînt doar cîteva dintre rezultatele campaniilor de săpături din anii 1975-1977, prefigurînd de pe acum, nefindoienic, unul dintre cele mai interesante obiective arheologice din evul mediu românesc.

Nu mai puțin valoroase apar și descoperirile din complexe meievale de la Focșani și de la Cătălui-Căscioarele. Mai ales acestea din urmă, cu edificiul seniorial, cu biserica și necropola, cu inventarul identificat în ele - în care o mențiune specială se cuvine să fie consemnată pentru piesele monetare, atestînd relații comerciale și bănești dintre cele mai semnificative pentru epoca în care se situează - toate, sîntem siguri, vor suscita un îndreptățit interes din partea specialiștilor în domeniu.

Utile, purtătoare de contribuție nădăjduim că vor apare cititorilor volumului de față și materialele inseriate în capitolul "Studii și note".

Dintre aceste lucrări am dori să atragem, în primul rînd, atenția asupra studiului "Probleme ale cetăților cu val vitrificat" evidențiind un sistem definitiv alcătuit de cetăți întărite cu palisade de lemn în sec. al IV-lea - al III-lea f.e.n. și care pare să susțină ipoteza emisă de cercetător, a existenței în această vreme, în părțile Teleormanului, a unei uniuni tribale geto-dace.

Din paginile studiului semnat de Petre Voievozeanu și Emil Moscahu, "Mormîntul princiar getic și tezaurul de la Peretu, jud. Teleorman" relevăm valoarea unor concluzii, temeinic argumentate, cum sînt: apartenența getică a coifurilor de aur și argint descoperite pe teritoriul României și datînd din veacul al IV-lea f.e.n.; și atribuirea mormîntului de la Agighiol, jud. Tulcea și Peretu "unor regi geto-daci de la mijlocul sec. al IV-lea f.e.n."

Semnalăm, de asemenea, publicarea de către Lucia Marinescu a unei interesante statui de bronz descoperită la Micia, în care autoarea vede o reprezentare a zeițărilor Venus și Atargatis.

În sfîrșit, dorim să atragem atenția asupra studiului lui Ion Chici-deanu, "O așezare din sec. XIV-XV la Bradu, jud. Buzău". Pe lîngă depistarea unui sat și publicarea unor vestigii din veacurile amintite - întru totul binevenite, țînînd seamă de frecvența scăzută pînă acum a descoperirilor arheologice de caracter sătesc din perioada feudalismului deplin maturizat - autorul, și iucraroa, afirmă și meritul identificării - de această dată în mod argumentat - a Bădenilor, sat menționat întîia oară în documente, în 1494.

Și celelalte studii și note sperăm să trezească interesul specialiștilor, dată fiind contribuția adusă la sporirea patrimoniului documentar, atît de necesar în investigarea și clarificarea unor sau altora dintre problemele arheologiei noastre.

Dorim acestui al treilea volum de "Cercetări arheologice" buna primire de care s-au bucurat cele anterioare, din cadrul seriei, adică să fși confirme caracterul riguros științific, să fși dovedească utilitatea, partea de contribuție.

Prof.dr. FLORIAN GEORGESCU

Directorul Muzeului de Istorie al
Republicii Socialiste România

IX

INTRODUCTION

En continuant le rythme soutenu de mise en valeur des fouilles archéologiques que le Musée d'histoire de la République Socialiste de Roumanie effectue chaque année - dans le but d'augmenter son patrimoine et désireux de contribuer au progrès de l'investigation historique dans notre patrie - nous éditons maintenant le troisième volume du recueil "Recherches archéologiques". Le volume inclut spécialement les fruits de l'action d'interprétation des matériaux obtenus sur les chantiers organisés par notre institution aux années 1976-1977, auxquels se joignent quelques études et notes qui font connaître les investigations de surface, les découvertes occasionnelles ou isolées de certains matériaux et en fin la mise en valeur par l'investigation typologique - comparative de certaines catégories de vestiges archéologiques.

Le sommaire du recueil reflète les préoccupations mêmes et le plan d'activité archéologique du Musée National d'histoire, de la dite période de temps, en matérialisant le programme d'investigation que nous esquissions il-y-a trois ans et qui est resté, en général, à cause de l'importance de l'objectif, actuel. Le savoir sur la civilisation de l'âge de la pierre polie - période pendant laquelle ont été mises les bases du développement indépendant, ininterrompu et unitaire de la société sur le territoire de la Roumanie - nous a intéressé et nous préoccupe par la suite. C'est à un tel but que les fouilles de l'établissement de type Gumelnița de Hîrșova, dép. de Constanța ont été subordonnées. L'étude de la culture matérielle et spirituelle des traces carpatho-danubiens de l'âge du bronze et de la période ancienne du premier âge du fer constitue pour les spécialistes du Musée d'histoire de la R.S. de Roumanie aussi, un thème prioritaire. C'est pour ça qu'on a organisé les fouilles de Greci et Frătești, dép. d'Ilfov, de Branș, dép. d'Olt, de Pietroasele et Racovițeni, dép. de Buzău. L'investigation de plus en plus approfondie de la civilisation géto-dace est aussi un objectif dont la poursuite et la réalisation nous les considérons comme un devoir scientifique de premier ordre - spécialement en ce moment quand notre entière nation se prépare à célébrer le parachèvement des 2050 ans depuis la création de l'Etat dace centralisé et indépendant conduit par Bourebista. C'est pour ça qu'à Voinești, dép. de Vaslui et à Popești-Mihăilești, dép. d'Ilfov, les spécialistes du musée se sont engagés à poursuivre des investigations sur certains établissements habités par nos ancêtres. L'époque de la domination romaine sur le territoire carpatho-danubien, la période pendant laquelle le processus de romanisation des Daces a connu son apogée et en même temps son accomplissement, par la formation du peuple roumain a occupé toujours un lieu prépondérant dans notre plan de recherches et cet objectif a été réalisé par le décapage et la conservation

des vestiges trouvés au cadre du grand complexe archéologique de Micia (Vețel), dép. de Hunedoara. En fin, intéressés aussi dans le progrès des connaissances sur l'époque médiévale roumaine nous avons ajouté à l'étude et aux documents, à l'information par d'autres moyens, l'apport des témoignages offerts par les fouilles archéologiques. À Vițânești, dép. de Teleorman, à Voivozi, dép. de Bihor mais particulièrement, à Piuța Petrii, dép. de Ialomița ont été, pour cette raison, pour suivies des investigations sur des objectifs du plus vif intérêt.

L'attaque des thèmes d'étude énoncés, les fouilles organisées en vue de les matérialiser, touchent maintenant à leur fin par la publication, dans le troisième volume du recueil "Recherches archéologiques" des rapports sur les fouilles qui consacrent d'une manière consciencieuse et compétente des résultats bien consistants et significatifs. En même temps on a inclus dans le présent volume, dans le chapitre "Rapports sur les fouilles" - mais aussi dans celui d'"Etudes et notes" - quelques comptes rendus élaborés par des valeureux spécialistes sur certaines recherches effectuées aux dernières années sous l'égide d'autres institutions. On se refait aux comptes rendus sur les investigations de Drăușeni et Focșani et aussi aux interprétations de matériaux découverts à Hărman, Bradu, Vodița. Le dit fait est motivé par l'intégration de ces spécialistes, enrôlés maintenant dans le détachement d'archéologues du Musée National, dans le rythme alerte de mise en valeur des résultats de la recherche que notre institution a bien voulu adopter.

En fin, émanant toujours de notre ferme conviction que la publication des résultats de l'investigation archéologique est une obligation scientifique qui doit être assurée permanentement et responsablement pour éviter toute tergiversation ou même perte d'information - on a incorporé dans ce volume le rapport sur les fouilles de Cătălui-Căscioarele et les découvertes de surface du dép. de Teleorman. La disparition de l'apprécié chercheur Gheorghe Cantacuzino, qui, sollicité par d'autres devoirs scientifiques, n'a pas plus eu, dans les derniers ans de sa vie, le temps pour publier aussi les résultats des fouilles qu'il a conduit dans la Vallée de Cătălui, dép. d'Ilfov, aurait pu provoquer la perte de l'information sur ces recherches, l'impossibilité de mettre en valeur des découvertes intéressantes. C'est le mérite de notre laborieux et talentueux collaborateur George Trohani - qui a participé quelques années auparavant aux investigations de Cătălui - d'avoir réalisé, à base des notes de chantier, notamment consciencieuses, de Gh. Cantacuzino, un rapport détaillé sur les fouilles, en restituant de cette façon à la recherche scientifique des observations et des matériaux dont la valeur, nous sommes persuadés, ne passera pas inaperçue.

En ce qui concerne les recherches de surface du dép. de Teleorman, on a considéré utile leur publication non seulement à cause de l'intérêt offert par les matériaux archéologiques identifiés et communiqués mais aussi à cause de notre désir d'appuyer l'activité d'un des archéologues amateurs les plus doués et les plus actifs dont le travail, sur le terrain et dans le cabinet, est parsemé de résultats qui ont attiré plusieurs fois l'attention des cercles strictement spécialisés.

Reflétant ainsi l'orientation et les préoccupations du collectif d'archéologues du Musée National d'histoire et informant sur les résultats obtenus dans l'activité organisée sur presque vingt chantiers, nous sommes convaincus que le troisième volume de la série "Recherches archéologiques" va marquer non seulement l'accomplissement scrupuleux d'une obligation professionnelle, mais aussi une contribution au service du progrès de l'archéologie dans notre patrie. C'est en ce sens et avec cette conviction que nous désirons, dans les lignes à suivre, d'aviser les lecteurs sur ce qui est plus intéressant et plus valable dans le travail y présent.

Le rapport concernant les fouilles effectuées dans le plus grand tell néolithique de notre pays - le tell de Hîrșova - met au jour des matériaux de type Gumelnița ayant un faciès propre pour la contrée de Dobrogea. L'intérêt pour des vestiges semblables apparaît encore plus justifié si nous tenons compte que la dite culture n'est pas encore suffisamment étudiée dans la zone située entre le Danube et la Mer Noire.

Des matériaux caractéristiques pour une culture archéologique qui n'est pas suffisamment connue aussi, quoiqu'elle ait été identifiée il-y-a longtemps, la culture Glina, sont communiqués dans les rapports sur les fouilles effectuées à Greci et à Braneț. Nous relevons spécialement les matériaux découverts dans le dernier point, non seulement à cause de la richesse et de la variété des formes et des éléments de décor, inédits, mais aussi par ce que les habitats de type Glina à l'ouest de la rivière de l'Olt sont jusqu'à présent très peu explorés.

Des découvertes très intéressantes sont aussi celles consignées dans le rapport sur les fouilles de Racovițeni. C'est vrai que l'information a un caractère strictement préliminaire, parce que les recherches se trouvent seulement à leur début; parce que les matériaux mis au jour présentent un accentué caractère inédit; et compte tenant du problème difficile y posé: les rapports ethno-culturels et chronologiques établis entre les populations autochtones thraces de type Monteoru et celles de facture orientale, qui vers la fin de la période moyenne de l'âge du bronze sont arrivées dans la région de l'est et du nord-est de la Valachie. Mais dans ce cadre même l'auteur de la recherche et du rapport n'hésite pas de formuler des conclusions qui s'imposent pour qu'elles soient retenues au moins comme des hypothèses de travail: l'existence de "plusieurs groupes de populations nord-pontiques entraînées en mouvement vers les régions carpathiques..." et le fait que l'établissement exploré à Racovițeni "représente la première étape évolutive de ce nouveau groupe de populations intrus dans la région orientale de la Valachie...".

A la lumière projetée par les matériaux de Racovițeni et par leur interprétation, apparaît encore plus utile l'investigation de l'établissement Tei IV de Frătești - puisqu'ici aussi sont surprises "les relations et les contaminations qui se sont produites entre les populations et la culture du centre de la Valachie et les tribus de la culture de type Sabatinovka-Coslogeni".

Une investigation archéologique dans laquelle le Musée d'histoire de la République Socialiste de Roumanie a insisté pendant quelques années a été constituée par le décapage de la nécropole de type Montecoru de Pietroasele qui a fourni un matériel anthropologique et archéologique précieux tant pour le musée que pour l'histoire même. Mais dans le présent volume la présentation des travaux de l'objectif mentionné a un caractère préliminaire, succinct, étant donné que celui qui dirige les fouilles prépare une monographie de ce complexe funéraire, entreprise qui se trouve d'ailleurs dans une phase très avancée de réalisation.

Du rapport concernant les fouilles effectuées à Rateşu-Cuzei on relève la découverte d'une indice d'encadrement chronologique très rare, mais qui le rend d'autant plus apprécié par les spécialistes, tel comme la fibule de bronze de type Peschiera; et aussi les traces d'habitat de la période ancienne du premier âge du fer - vestiges rares eux aussi, pour le moment, en Moldavie. L'habitat de type Noua examiné à Rateşu-Cuzei et qui a appartenu à une population dont l'économie se basait principalement sur l'élevage du bétail, a complété l'information archéologique avec l'étude des restes fauniques découverts dans l'établissement.

Parmi les résultats du sondage de Voineşti, un intérêt spécial vont réveiller les matériaux de la période récente du premier âge du fer.

La reprise des fouilles dans la grande forteresse gète de Popeşti-identifiée hypothétiquement avec Argedava, première capitale de Bourbista - constitue, sans aucun doute, dans l'archéologie roumaine, un événement et la satisfaction que nous éprouvons, comme participants aux nouvelles investigations, apparaît, pour cela, justifiée. Le rapport sur les campagnes des années 1976-1977 nous communique ainsi des découvertes des plus significatives: le réaménagement par nos ancêtres, les Gètes, au IIe siècle av.n.è. du système défensif de l'établissement; la révélation de l'enterrement à l'époque gète-dace, avec un rituel spécifique (dont la signification on va la déchiffrer); l'identification de nouveaux témoignages concernant la circulation monétaire chez les Gètes de la Plaine Valaque; mais spécialement ceux faits qui permettent de supposer "que ceux qui habitaient dans l'établissement B appartenaient à une catégorie sociale généralement inférieure à ceux de l'acropole...".

De l'ample rapport sur les fouilles effectuées dans le complexe romain de Micia nous signalons le fait qu'on a identifié trois constructions indépendantes ayant la fonction de thermes et aussi certaines étapes de reconstruction de ceux-ci; qu'on a précisé les deux phases de construction du camp romain et en fin qu'on a identifié dans la nécropole romaine certains témoignages qui y attestent avec précision l'existence des autochtones gète-daces.

Les fouilles dans les tumulus funéraires de Vităneşti ont offert aussi de découvertes précieuses, des plus intéressantes étant les deux tombes de cavaliers pécthenègues - les plus occidentales jusqu'à présent dans la Plaine Roumaine.

A Voivozi, au nord-ouest du pays parmi les vestiges féodaux découverts nous signalons les témoignages de certaines activités constructrices aux XIe-XIIe siècles.

De l'ample rapport sur les fouilles pratiquées dans la forteresse villageoise de Drăușeni se détachent spécialement les dates concernant la construction, en deux étapes, de la basilique romane; les découvertes de la nécropole du XIe siècle attribuée au Szeclers y établis au cadre du processus de la conquête de la Transylvanie par la royauté magyare et au plus, des dates concernant "l'église à nef unique" du XIIe siècle, "le plus ancien monument de ce type en Transylvanie connu jusqu'à présent", qui est du, sans doute, à la population roumaine.

Quand on a inauguré le précédent volume des "Recherches archéologiques" on a annoncé, entre autres, l'ouverture d'un chantier dans le périmètre du complexe féodal - étendu où il-y-avaient des restes consistants d'habitat - de Piuș Petrii, dép. de Ialomița, identifié avec la Ville de Floci, des XIVe-XVIIIe siècles. Nous avons la satisfaction de consigner maintenant que les premières investigations se sont avérées très fructueuses: deux complexes religieux, une nécropole où on a décapé 127 tombes qui contenaient un riche et valeureux inventaire; un groupe de plus de vingt habitations qui ont fourni aussi un matériel caractéristique; l'identification archéologique de certains événements dramatiques de l'existence de l'établissement (l'attaque des armées d'Etienne le Grand en 1470; l'incendie mis à la ville en 1594-1595, pendant les luttes anti-ottomanes menées par Michel le Brave). ne sont que quelques uns des résultats des campagnes de fouilles des années 1975-1977, ce qui annonce dès maintenant, sans aucun doute un des plus intéressants objectifs archéologiques du moyen-âge roumain.

Aussi valeureuses apparaissent les découvertes faites dans les complexes médiévaux de Focșani et Cătălui-Căscioarele. Spécialement le dernier, avec son édifice seigneurial, avec l'église et la nécropole, avec l'inventaire qu'on y a identifié - où une mention spéciale doit être faite à propos des pièces monétaire qui attestent des relations commerciales et monétaire des plus significatives pour l'époque dans laquelle elles sont situées - toutes celles-ci nous sommes persuadés, vont susciter un justifié intérêt de la part des spécialiste dans ce domaine.

Nous espérons aussi que les matériaux compris dans le chapitre "Etudes et notes" apparaissent utiles aux lecteurs du présent volume.

Parmi ces travaux nous désirons attirer, premièrement, l'attention sur l'étude "Problèmes des fortifications à vallam vitrifié" qui met en évidence un système défensif formé de cités fortifiées avec des palissades en bois aux IVe-IIIe siècles av.n.è. et qui paraît soutenir l'hypothèse émise par le chercheur, de l'existence pendant cette période, dans la zone de Teleorman, d'une union tribale géto-dace.

Les pages de l'étude signée par Petre Voievozeanu et Emil Moscalu "La tombe princière gète et le trésor de Peretu, dép. de Teleorman" nous relèvent la valeur de certaines conclusions, solidement argumentées, comme par exemple: l'appartenance gète des casques en or et en argent découverts sur le territoire de la Roumanie et datant du IVe siècle av.n.è. et l'attribution de la tombe d'Agighiol, dép. de Tulcea et de celle de Peretu à "certains rois géto-daces du milieu du IVe siècle av.n.è."

Nous signalons aussi la publication par Lucia Marinescu d'une intéressante statuette en bronze découverte à Micia, dans laquelle l'auteur voit une représentation des déesses Venus et Atargatis.

Finalement nous désirons attirer l'attention sur l'étude de Ion Chideanu "Un établissement des XIVe-XVe siècles à Bradu, dép. de Buzău". A côté du fait qu'il a dépisté un village et qu'il a publié les vestiges édifiés pendant les dits siècles - chose tout-à-fait bienvenue, tenant compte de la fréquence réduite jusqu'à présent des découvertes archéologiques avec un caractère villageois de la période du féodalisme développé - l'auteur, et le travail, afirment aussi le mérite de l'identification - cette fois d'une manière argumentée - de Bădeni, village mentionné pour la première fois dans les documents, en 1494.

Nous espérons que les autres études et notes aussi vont reveiller l'intérêt des spécialistes, étant donné la contribution apportée à l'augmentation du patrimoine documentaire, si nécessaire dans l'investigation et la clarification des différents problèmes de notre archéologie.

Nous souhaitons au troisième volume des "Recherches archéologiques" le même accueil dont les antérieurs ont joui au cadre de la série, c'est à dire qu'il confirme son caractère rigoureusement scientifique, prouve son utilité et sa partie de contribution.

Prof.dr. FLORIAN GEORGESCU

Directeur du Musée d'histoire de la
République Socialiste de Roumanie

INTRODUCTION

We're printing the third volume of the "Archaeological Papers" continuing the permanent evaluation rhythm of the archaeological excavation practised yearly by the History Museum of the Socialist Republic of Romania to increase its patrimony and promote history's progress in our country.

The volume comprises especially study results of materials found during archaeological diggings (1976-1977), of occasional or isolated discoveries and typological-comparative investigations of some categories of archaeological vestiges.

The summary shows the archaeological activity of the National History Museum in the mentioned period, the scientific research programme outlined three years ago, lasting due to the present objective importance. We're still interested in the knowledge of the polished stone age civilization - the basis of the permanent and unitary society in Romania. This is the aim of the archaeological diggings in the Gumelnița settlement from Hîrșova, Constanța county. Another important purpose of the National History Museum specialists is the scientific study of the carpatho-danubian Thracians material and spiritual culture in the bronze and early iron age. That is why we organized excavations at Greci and Frătești, Ilfov County; at Branet, Olt county; at Pietroasele and Racovițeni, Buzău county. The thorough research of the geto-dacian civilization is considered to be a main scientific duty especially at this time, when our whole nation is preparing for the 2050 years anniversary of the unitary, independent dacian state led by Burebista; excavations at Volnești, Vaslui county and at Popești-Mihăilești, Ilfov county. The roman domination epoch on the carpatho-danubian earths, the Romanization process of the dacians with its climax and fulfilment in the Romanian people's formation have a leading role in our investigation plane, the uncovering and conserving of some vestiges in the great archaeological complex Micia (Vetel), Hunedoara county.

Archaeological vestiges brought to light at Vitănești, Teleorman county, at Voivozi, Bihor county and especially at Pîua Petrii, Ialomița county contribute to the knowledge of the Romanian medieval epoch.

"The Archaeological Papers" gathers significant and conscientious reports. We've also included the "Excavation reports" and the "Studies and Notes", accounts of important experts concerning past excavations under the aegis of other institutions. We refer to informations regarding the investigations from Drăușeni and Focșani, to materials remaining discovered at Hărman, Bradu, Vodița. A real archaeologists detach-

ment of the National History Museum is engaged in the evaluation activity of study results promoted by our institution.

The death of the respected researcher G. Cantacuzino that didn't succeed in his last years to publish the results of the excavation led by himself at Valea Cătăluiului, Ilfov county - could lose the informations about those interesting discoveries.

It's the desert of the skillful and diligent collaborator George Trohani a participant in the investigations from Cătălui to draw up a minute excavation report based on the conscientious excavation notes of Gh. Cantacuzino.

As regarded the ground survey of the Teleorman county, we considered necessary their publication in order to support the activity of some amateur archaeologists, whose work was remarked by the experts.

The activity of all the archaeologists of the National History Museum and their results gathered from nearly twenty excavation camps made us believe, that the third volume of the "Archaeological Papers" would contribute to the progress of archaeology in Romania.

Further we're giving notice about the most interesting problems of the papers.

The report concerning the excavations in the great eneolithic tell of our country - the Hîrșova tell - brought Gumelnița pieces of Dobrudja to light, very important, as this culture was insufficiently studied in the Danube - Black Sea zone.

The typical materials of the Glina culture, less known although identified for a long time are relevant especially at Greci and Braneț. We also stress the insufficiently explored discoveries in the scientific research station from Glina (Western Olt) for its wealth and form varieties.

Although the information concerning the excavation report from Racovișeni has a strictly preliminar character, the study is still at the beginning, as the materials are original and the outlined problem difficult: the ethno-cultural and chronological relations of the Monteoru type and Eastern Thracians to the late middle bronze age in the east and north-east of Muntenia. We stress the conclusion and hypothesis drawn: the existence of "more north-pontic groups of populations involved in the movement toward the Carpathians" and the fact, that the explored Racovișeni settlement "represents the first evolutive stage of this new groups of people in Eastern Muntenia...".

The Racovișeni material interpretation brings more light in the study of the Tei IV settlement from Frătești: "the relations and contaminations between peoples and culture in the midst of Muntenia and the tribes of the Sahatinovka-Coșlogeni culture...".

An archaeological research that has engaged the History Museum of the Socialist Republic of Romania for several years, was the uncovering of the Monteoru type necropole from Pietroasele, bringing forth real anthropomorphous values.

This volume comprises but a brief presentation of the excavations mentioned, for their leader is working the monography of this funeral complex.

XVIII

From the report of excavations carried at Răteșu Cuzei we emphasize the chronology index; the bronze Peschiera fibula and the dwelling traces from early first iron age - present rare vestiges in Moldavia. The Noua type dwelling from Răteșu Cuzei belonging to a population, whose economy was based on cattle breeding, added to archaeological study new informations about fauna rests discovered in the settlement.

The results of the investigations from Voinești offer interesting materials of the late first iron age.

The excavations resuming in the great getic walled city from Popești - assumed with Argedava, the first capital of Burebista represents an event in Romanian Archaeology. The excavations report of 1976-1977 inform about the most significant discoveries: the settlement defence system rearranged by the getic forebears in the IInd century B.C., the funeral rite in the geto-dacian epoch; the identification of new evidences concerning getic monetary circulation in the plains of Muntenia and especially those facts, showing that "those ones living in the settlement B belong to a more inferior Dacian level as those ones in the acropole".

The large excavations report of the Roman complex Micia show three independent constructions - thermae - presenting also their reconstruction stages; the outlining of the Roman camp two building phases and the identification in the Roman necropole of some proofs concerning the geto-dacians existence.

The excavations in the funeral tumuli from Vitănești offer some valuable discoveries especially those two pecengi rider tombs - the most western in the Romanian Plain.

At Voivozi, in the north-west of Romania they uncover some feudal vestiges proving the building of the XI-XIIth centuries.

The excavations practised in the peasant walled-city from Drăușeni brings to light data concerning the building in two stages of the Roman basilica, the discoveries in the XIIth century necropole attributed to the szeklers settled during Transilvania's conquest process by the Hungarian royalty; and data about a XIIth century "curoh-room", "the most ancient Romanian monument of this type in Transilvania know as yet".

We also announce the opening work of an archaeological camp in the feudal complex with living traces - Piun Petrii, Ialomița county, identified with Orașul de Floci, the XIVth-XVIIIth century. The first investigations were very fruitful; two religious complexes, a necropole with 127 tombs and a wealthy stock; a group of 20 dwellings; the archaeological identification of some tragic events in the existence of the settlement (the attack of Stephan the Great's army 1470; the setting on fire of the town, 1594-1595, during the antiotoman fights led by Michael the Brave) - only a few excavation results of the years 1975-1977 prefigure the most interesting archaeological objectives in the Middle Ages.

The discoveries of the medieval complexes from Focșani and Cătălui-Căscioarele are also very valuable; the seigniorial edifice church and necropole with the monetar inventory, certifying the commercial relations of the time.

"The Studies and Notes" comprise different interesting papers: "The problems of the walled cities with vitrified wall" pointing out a definite system of wooden fortified cities of the IVth-IIIrd century B.C. - a proof of a geto-dacian tribe union in Teleorman county.

The study of Petre Voievozeanu and Emil Moscahu "The getic princiar tomb and treasure from Peretu, Teleorman county" emphasize valuable conclusions: the getic belonging of the gold and silver helmets discovered in Romania the IVth century B.C.

We also notice the publishing by Lucia Marinescu of an interesting bronze statue discovered at Micia - Venus and Atargatis.

Ion Chicideanu wrote the study "A XIVth-XVth century settlement from Bradu, Buzău country" finding out a medieval village - Bădeni - firstly documented in 1494 and printing some last centuries vestiges.

All the other studies and notes will surely interest the specialists, for their contribution to encrease the patrimony and to clarify some important problems of our archaeology. We wish, that the receiving of the third volume of the "Archaeological Papers" will confirm its scientific character and utility.

Prof.dr. FLORIAN GEORGESCU
Direktor of the History Museum
of the Socialist Republic of Romania

I. RAPOARTE DE SĂPĂTURI

SĂPĂTURI ÎN TELL-UL DE LA HÎRȘOVA, JUD. CONSTANȚA

de DOINA GALBENU

Prin campania din 1977 de la Hîrșova ne-am propus să reluăm o îndelungată și fructuoasă cercetare, întreruptă cu 14 ani în urmă, a uneia dintre cele mai interesante așezări neolitice, cu grandiosul său tell de 12 m, care domină, în acea zonă, malul dobrogean al Dunării¹.

Dat fiind timpul scurt pe care l-am afectat, nu am avut posibilitatea să adîncim prea mult săpăturile pentru a cerceta nivelurile nederanjate, ci numai să săpăm în straturile deranjate de lucrări aparținînd unor epoci tîrzii.

Din dorința de a găsi noi mărturii capabile să contribuie tot mai mult la elucidarea unor aspecte întîlnite în primele campanii, dar și pentru a salva o parte din marginea tell-ului amenințat cu prăbușirea, după cutremurul din 1977, am stabilit perimetrul de lucru în vecinătatea suprafeței săpate în anul 1961, acoperind o întindere de 6 x 4 m.

Săpătura a început de la nivelul de călcare de astăzi pe care se mai află încă pămîntul aruncat din campania 1964 și apoi s-a adîncit într-un teren rătăcit de gropi recente sau mai vechi, aparținînd populațiilor din primul mileniu al erei noastre.

De la 0,90 m adîncime am întîlnit porțiuni nederanjate, care au dat la iveală cîteva materiale concludente. Unele dintre ele veneau să completeze situații neclarificate în vechea săpătură sau ridicau unele probleme noi. Mai bine de 0,30 m am săpat (printre gropile actuale care răscoliseră cea mai mare parte a terenului) într-un nivel Cernavoda I, apoi am adîncit săpătura cu 0,30 m într-un nivel aparținînd sfîrșitului culturii Gumelnița. La 1.50 m adîncime ne-am oprit, urmînd să continuăm săpătura într-o campanie viitoare.

Pămîntul în care s-au găsit materialele ultimului nivel gumelnițean din tell-ul de la Hîrșova era cenușos, cu foarte multe scoici și oase de pești, alături de fragmente ceramice, tipice acestei perioade. Nu am întîlnit nici o locuință, vatră sau depunere nederanjată. Totul a fost "nivelet" într-o perioadă foarte scurtă, în care depunerile sînt subțiri (poate scursuri în urma unor ploii), deoarece nu pare să fi fost o inundație în acea perioadă. Deocamdată nu s-au făcut analize pentru a se constata dacă nivelurile subțiri, nisipoase, care formează ultimul nivel gumelnițean, sînt provenite de la revărsarea Dunării sau de la o scurgere de pe dealul dinspre sud, unde se află cetatea romană.

În aceste depuneri s-au găsit puține unelte din silex și piatră. Menționăm cîteva lame late, fragmentare din silex gălbui-șocolatiu și două fragmente de rîșnițe plate.

Într-o groapă din epoca romană se afla un fragment de rfmoc din corn, care ar fi putut fi folosit în această perioadă.

Ceramica - cel mai numeros și mai concludent material (fig. 1) - poate fi împărțită în trei categorii (a, b, c).

a. Ceramica de uz comun abundă. Ca forme predomină vasele cu gâtul scurt, corp bombat și fund drept sau îngroșat, dând impresia unui picior (formă ușor prelucrată în altă manieră și înflinită și în cultura Cernavoda I), vasele-borcan, castroanele etc. Spre deosebire de ceramica bună, această categorie este decorată cu barbotină, cu vîrci, cu aplicații plastice de fșșii de lut, care par asemenea unor vîrci groase etc.

b. Ceramica bună este numeroasă. Formele clasice ale vaselor gumelnițene se mai păstrează. Numeric, fragmentele de străchini sînt mai puține, în timp ce fragmentele de vase-borcan sau cu gâtul cilindric și corp globular sînt mai multe. Se înflinesc și capace. În marea lor majoritate sînt nedecorate. Acolo unde s-au făcut incizii, mîna a fost nesigură și decorul, tipic și specific gumelnițean, nu mai este de calitate. Capacele sau partea superioară a gâtului la vasele mari sînt ornamentate cu caneluri largi, care arată ca niște vîrci pe care s-a pus un slip și apoi au fost lastruite. Pe vasele mici se înflinesc creștături pe umăr, apoi puncte.

c. Ceramica fină este reprezentată de cîteva fragmente de străchini pictate cu grafit și de trei fragmente de vase mici, de asemenea pictate.

În nivelul Cernavoda I am găsit de această dată unele dovezi semnificative pentru perioada cercetată. Între două gropi (una actuală, în care se afla scheletul unui cal, și un mormînt, probabil din sec. V e.n., fără inventar) am dezvelit trei vetre lucrate cu grijă, care se aflau în marginea unei colibe. S-au găsit două urme de pari pe care le-am putea considera ca rămășițe dintr-un perete al unei colibe din perioada culturii Cernavoda I. Ar fi posibil ca ele să fi fost contemporane cu una din cele trei vetre dezvelite de noi.

Vatra cea mai veche era făcută pe pămîntul galben-cenușos, care acoperea nivelul ultim al culturii Gumelnița de la Hîrșova. Avea formă ovală. Era înclinată spre nord. Lipitura era grosă de 5 cm. Fusese folosită mult timp.

Următoarea vatră, făcută atunci cînd cea veche nu mai putea fi folosită, era mai mare și în bună parte o acoperea pe prima. Își păstrează aceeași înclinație spre nord. Această vatră a fost distrusă cînd s-a construit următoarea (a treia). Ultima vatră ridicată pe acest loc era dreptunghiulată, cu colțurile rotunjite și cu marginile ridicate. A fost foarte bine netezită și folosită îndelung, arsura fiind puternică. În partea de nord a vetrei a treia, acoperind în parte vetrele mai vechi (construite aproximativ una peste alta), se afla o groapă cu multă cenușă, iar în apropierea acesteia două fragmente de vase.

Uneltele descoperite în nivelul Cernavoda I sînt puține și fragmentare. Lamele de silex sînt mici, retușate neglijent și folosite îndelung. S-au găsit două fragmente de rîșniță mici, plate. În apropierea vetrelor

s-a descoperit un fragment de rîmoc din corn, cu gaură dreptunghiulară asemănătoare aceloră din perioada de sfîrșit a culturii Gumelnița, și un vîrf de împungător din corn.

Tot la nivelul vetrelor s-au găsit o serie de materiale ceramice care ne dau o gamă mai largă de profile și decoruri decît cele descoperite în campaniile mai vechi (fig.2).

În general, ceramica este de factură bună, avînd ca degresant cioburi pisate foarte mărunt, scoică pisată și foarte mici pietricele calcaroase; se pare că se folosea ca degresant nisipul cu bobul mare și scoici pisate. Ceramica este lucrată îngrijit. De o specie fină nu se poate vorbi în stadiul actual al cercetărilor de la Hîrșova, deoarece pînă acum nu s-a găsit nici un fragment care să poată fi atribuit acestei categorii.

Ca formă predomină vasele-borcan cu corpul ușor bombat și gîtul tronconic, cupele larg deschise, vasele cu corp globular și gît scurt. Străchinile, vasele în formă de S, cu partea de jos puternic bombată, vasele cu fundul gros ca un suport sau cu suport inelar sînt forme împrumutate de la populațiile pe care le-au găsit pe acest loc, dar pe care le-au prelucrat în maniera lor, punînd în pastă ca degresant și scoici pisate.

Decorarea vaselor urmează aceeași manieră simplă ca și a formelor ceramice. Sînt decorate părțile superioare ale vaselor cu impresiuni făcute cu șnurul, cu incizii, cu creștături pe buză sau imediat sub ea².

Categoria ceramicii de uz comun este mai numeros reprezentată. Degresantul este pus în cantități mai mari; nu totdeauna s-a folosit degresant din scoică pisată sau nisip cu bobul mare. Există o categorie în care acest degresant lipsește sau este așa de puțin încît nu era nevoie neapărată de el. Maniera de lucru a vaselor din ultima perioadă a culturii Gumelnița este aici mai vizibilă. Vasele-borcan sau acelea cu buza dreaptă și corpul bombat sînt lucrate, în general, fără scoică.

Ornamentarea acestora este făcută prin aplicarea unor benzi de ceramică pe partea bombată a vasului, prin îngroșarea buzei și apoi alveolarea ei, prin aplicarea de butoni care au o alveolă la centru, prin butoni aplicați etc. Tipul de aranjare a "brîului" imediat sub buză sau pe corp este deosebit de acela cunoscut în culturile neolitice din aceste regiuni. Rareori se netezește suprafața vasului cu degetele în genul vîrcilor atît de des întîlnite în faza tîrzie a culturii Gumelnița.

Într-o groapă din perioada romană s-au descoperit fragmente ceramice și unelte care pot fi atribuite culturii Cernavoda III.

Uneltele, dar mai ales ceramica găsită dovedesc că a fost și o așezare Cernavoda III, fie ea și de scurtă durată.

În gropile mai tîrzii romane, feudale etc. s-au descoperit materiale fragmentare din metal, piatră și ceramică. Ele vin să îmbogățească seriile în care se încadrează și să întărească continuitatea locuirii pe acest teritoriu.

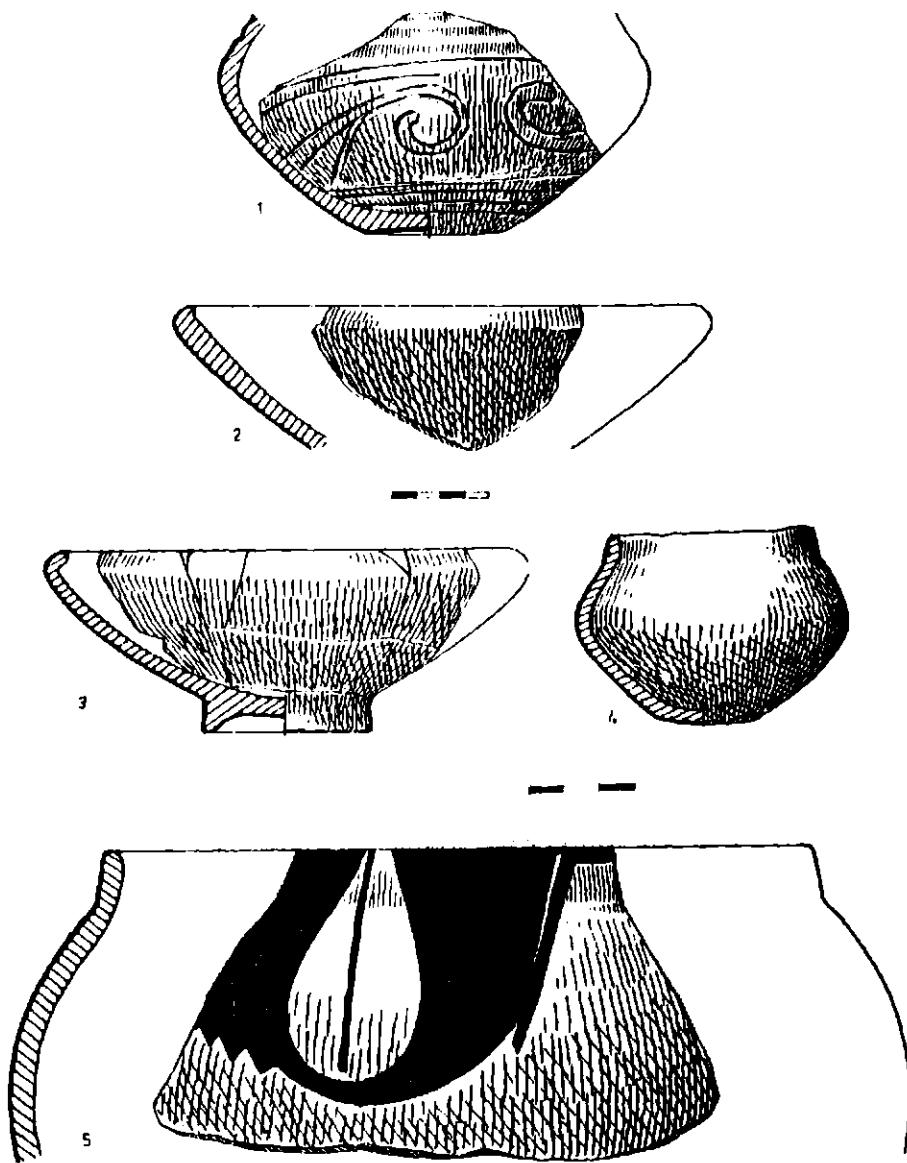

Fig. 1.- Hîrșova - ceramică aparținând culturii Gumelnița (faza III).

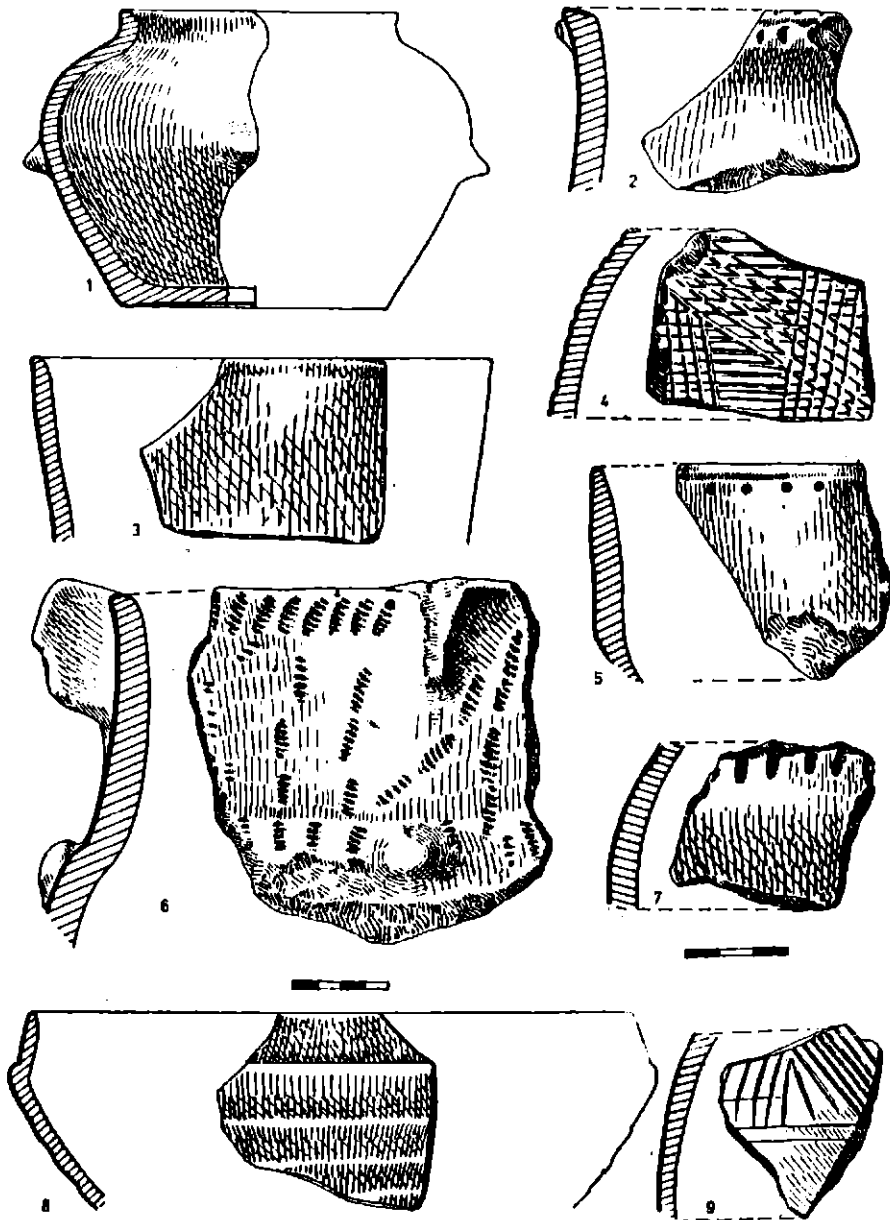

Fig.2.- Hîrșova - ceramică aparținând culturii Cernavoda 1.

- 1 D.GALBENU, Așezarea neolitică de la Hîrșova, SCIV, 2, 1962, fig. 2/2, p.286.
- 2 SEBASTIAN MORINTZ und PETRE ROMAN, Aspekte des Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangstufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau, în "Dacia", N.S., XII, 1968, p.47 și urm.

DES FOUILLES DANS LE TELL DE HÎRȘOVA,
DÉP. DE CONSTANȚA

Résumé

Durant la campagne de 1977 on a fouillé, une petite surface tout près de celle de 1965.

Le matériel le plus ancien découvert pendant cette campagne appartient à la culture Gumelnița (IIIe phase) (fig.1). Il est succédé par un niveau de la culture Cernavoda I où on a découvert de traces d'habitat in situ (trois âtres superposés).

La céramique représente le plus nombreux matériel (fig.2), suivi par les outils en silex et en os.

Dans les fosses qu'on a trouvé pendant les fouilles et qui ont été évacuées, il-y-avait des matériaux du type Cernavoda III, romain, ou du bas moyen-âge.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Hîrșova, céramique appartenant à la culture Gumelnița (IIIe phase).

Fig.2.- Hîrșova, céramique appartenant à la culture Cernavoda I.

NOI CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA GRECI, JUD. ILFOV

de AUGUSTIN ULANICI

În anul 1977 au fost reluate săpăturile de la Greci, jud. Ilfov (fig. 1), prin practicarea a două șanțuri (cu casetele adiacente), suprafața săpată însumând 59 m².

Cercetările, pe lângă confirmarea constatărilor stratigrafice anterioare¹, au dus în final și la dezvelirea a două locuințe de suprafață: prima - în șanțul II - aparținând culturii Glina, din perioada timpurie a epocii bronzului, iar cea de a doua - în șanțul III - culturii Tei. Complexele respective, atât prin vetre, cât și prin materialele arheologice descoperite "in situ", delimitează nivelurile de călcare ale celor două depuneri arheologice.

Conform succesiunii straturilor de cultură (fig. 2), primul, cel care conține vestigiile specifice culturii Glina, avea o grosime cuprinsă între 0,20-0,35 m. În șanțul II, cultura amintită este bine pusă în evidență datorită - mai ales - locuinței de suprafață marcată de o vatră de dimensiuni mari (diam. 75 cm). Suprafața reală a amenajării nu a putut fi stabilită. În zona vetrei se aflau masate, pe lângă câteva șilexuri atipice, două împungătoare din os, două fusaiole discoidale aplatizate păstrate fragmentar, cât și un păhărel din lut ars (fig. 4/8), alături de resturi ceramice de tip Glina.

Cu toate că materialul ceramic este fragmentar, acesta a permis reconstituirea unei largi game de forme și tipuri de recipiente:

- pahare tronconice de dimensiuni variabile (fig. 4/4-5, 8, 9) lucrate dintr-o pastă de bună calitate, arsă la cărămiziu-cafeniu;
- castroane de mărimi mijlocii și mici, deosebindu-se trei variante principale: a) cu corpul tronconic ușor curbat și gura arcuită în afară (fig. 3/6, 8-10, 12). Un astfel de vas, cu corpul tronconic, umărul scurt și marginea puternic arcuită în afară (fig. 3/6), prezintă ca elemente decorative un grupaj de trei colțuri trase din buză, cel din mijloc fiind unit cu umărul cu o creastă verticală. Pastă fină, neagră-cenușie în spărtură și cafenie la suprafața exterioară, lustruită. Tipologic, castronul în discuție își găsește analogii bune în cadrul aspectului Foltești II, unele similitudini remarcându-se și în ceramica de tip Foltești II de la Cățelu-Nou². Tot din categoria ceramică amintită fac parte două fragmente - primul cu scurte creștături pe marginea buzei și al doilea cu mici alveole pe linia umărului (fig. 3/9-10). Corespondențele tipologice ale acestora le aflăm la Foltești³ și Stoicani⁴, la Bogdănești, jud. Bacău⁵, cât și la Cățelu-Nou, jud. Ilfov⁶; b) castroane cu corpul tronconic, uneori ușor curbat și gură dreaptă (fig. 3/7; 4/2-3, 6; 5/7), pe acestea excelând decorul format din găuri-butoni sub margine; c) castroane cu corpul

arcuit și gura aproape trompetiformă (fig. 3/11, 15; 4/1);

- vase de uz comun cu pînțele bombat, gît înalt și gura dreaptă sau ușor arcuită în afară (fig. 3/13-14; 4/7, 10-11; 5/1-5);

- "amfore globulare" cu torți lucrate din bandă lată și aplicate pe diametrul maxim al vasului (fig. 5/6, 8-9), cu analogii la Foltești⁷, fiind înfîlnit în aproape toate așezările de tip Glina.

O altă serie de fragmente sugerează vase de uz comun, din care unele au corpul bombat și gîtul înalt înclinat spre interior (fig. 3/1, 3), iar altele cu corpul bitronconic (fig. 3/2; 4/2). Formele cît și decorul le apropie tot de aspectul Foltești II.

Motivele decorative de pe ceramica de tip Glina de la Greci se manifestă în limitele specifice ale respectivei culturi, remarcîndu-se și așa-zisele elemente de "tradiție" Foltești⁸. Astfel, trebuie să amintim de: șirurile circulare de impresiuni-crestături pe umăr, pe buză sau la oarecare distanță de aceasta (fig. 3/1-3, 5, 9-10); apoi, șirurile circulare de gropițe-alveole (fig. 3/4, 7, 16; 4/11) uneori combinate cu șir de "găuri-butoni" (fig. 4/11); sau șirurile de sine stătătoare de găuri-butoni (fig. 4/1-3, 6-7, 10-11; 5/5, 7). În număr relativ mare sînt prezente brîurile alveolate (fig. 3/5, 13-14).

Materialul arheologic de la Greci - pe lîngă similitudinile și caracteristicile semnalate mai sus - își mai găsește numeroase corespondențe la Glina-București⁹, la Roșu¹⁰ și Crivăț, jud. Ilfov¹¹, la Văcărești, jud. Dîmbovița¹² sau Braneț, jud. Olt¹³, cît și în așezările de tip Schneckenberg din sud-estul Transilvaniei¹⁴.

După cum s-a putut remarca pînă acum la Greci, în formele de vase și în motivele ornamentale se reliefează puternicele influențe de tip Cernavoda (Foltești). Această realitate este firească, mai ales că cercetătorii interesați de problema originii culturii Glina sînt unanimi în ceea ce privește aportul hotărîtor al aspectului Cernavoda (Foltești) la geneza culturii respective¹⁵.

*

În șanțul III - la o distanță de 25 m de șanțul II - s-a dezvelit o locuință Tei marcată de o vatră cu diametrul de 70 cm. În pămîntul de umplură se aflau fragmente de chirpici mult diseminate, urme de cenușă și particule de cărbune. Forma și dimensiunile amenajării nu au putut fi determinate. În zona vetrei, pe lîngă fragmente ceramice, s-au mai descoperit: trei silexuri atipice; un percutor-frecător și o rîșniță din piatră, păstrată fragmentar; o fusaiolă rotundă, aplatizată, păstrată de asemenea fragmentar (fig. 9/10); o roată miniaturizată cu butucul bine reliefat (fig. 9/6) din lut ars; două împungătoare din os. În contextul respectiv s-a găsit și un pandantiv din aramă de forma unor coarne de bovidu (fig. 10).

După tehnica de prelucrare a pastei se disting două mari categorii ceramice: prima, realizată dintr-un amestec care, pe lîngă nisip și calcar, mai conține sporadic și cioburi pisate și pietricele, are suprafețele exterioare cărămizii sau cenușii și diferite nuanțe; categoria următoare este constituită din vase lucrate dintr-o pastă fină, și a fost arsă la negru-cenușiu.

Fragmentele ceramice au permis precizarea mai multor forme și tipuri de recipiente:

Cănițe de dimensiuni diferite, cu corpul emisferic, gâtul și gura arcuite în afară (fig. 6/1-3).

Pahare tronconice (fig. 6/4) amintind cătuile getice. Până acum acest tip de pahar a putut fi constatat în faza Tei III, la Băneasa, și are analogii în cultura Glina¹⁶. Un păhărel-miniatură, descoperit în locuință, are o bază rotunjită și marginea plecată spre interior (fig. 6/10).

Castroanele, prezente în număr mare, se impun prin câteva tipuri: a) cu corpul mai mult sau mai puțin bombat, cu gâtul și gura arcuite în afară (fig. 6/6-7, 9; 7/6); b) cu corpul ușor arcuit și cu marginea evazată aproape trompetiform (fig. 6/8; 7/1-2, 8); c) cu corpul arcuit tronconic, gâtul și marginea imperceptibil arcuite sau drepte (fig. 7/3-4, 5, 7). Un fragment din această categorie are gura dreaptă și buza teșită (fig. 9/4), cu numeroase similitudini în cultura Coțofeni, cât și în cultura Glina; d) cu corpul bombat și marginea cilindrică înaltă, uneori ușor răsrîntă (fig. 8/1-3, 6-7; 9/1-3, 5, 8), toate acestea din urmă fiind specifice fazei Tei I¹⁷; e) cu corpul larg și puternic arcuit, cu margine scundă plecată oblic spre interior, prevăzută fiind cu două torți mici trase din gură, sau cu apucători de diferite forme (fig. 8/4-5; 9/7)¹⁸.

Torțile se prezintă în diferite ipostaze, de la cele lucrate din bandă lată (fig. 8/7), până la cele mici, puternic arcuite (fig. 8/4, 7), nelipsind cele tubulare aflate mai ales pe amfore cu corpul sferic (fig. 9/8). O toartă păstrată fragmentar, provenind de la o ceașcă (fig. 9/9), este prevăzută în partea superioară cu o protuberanță care depășește marginea buzei. Unele analogii pentru toarta respectivă le găsim la Bogdănești, în faza Montcoru I C3¹⁹. De fapt, astfel de torți se remarcă din plin în ceramica fazei Tei III²⁰.

Motivele decorative aflate pe ceramica de la Greci, specifice fazei Tei I²¹, au fost obținute prin procedeele proprii fazei respective, și constau în:

- Aplicațiuni plastice, constituite din: brfuri alveolate și crestate, dispuse predilect sub buze (fig. 6/6-7, 9; 7/6-7; 8/1, 7), sau pe umeri (fig. 8/5); tortițe și proeminențe ornamentale (fig. 6/5, 16; 7/5; 8/5-6; 9/5); "pastile" ordonate pe umăr (fig. 7/6); barbotină (fig. 8/2).

- Folosirea tehnicii imprimării pastei se evidențiază pe un procent ridicat de fragmente, prin: striuri făcute cu "măturica" (fig. 6/6; 7/3-4; 8/1; 9/1, 7); adâncituri-alveole (fig. 8/3); impresiuni, mai ales triunghiulare (fig. 8/2, 9).

Vasele mici și mijlocii, lucrate din pastă fină neagră-cenușie, se impun printr-o ornamentică mai bogată, de mare finețe, realizată din incizii sau împunsături alăturate sau succesive, cu analogii multiple la Cățelu Nou, Străulești²² și Bungetu²³. În sensul celor afirmate, se impun benzile compuse din liniuțe verticale, etajate (fig. 6/15); benzile incizate, împreună cu șirurile de împunsături, formează motive ornamentale care însumează combinarea benzilor de segmente de liniuțe drepte sau oblice cu zigzagul - toate - dispuse în registre demarcate de linii incizate circular (fig. 6/12, 17); zigzagul apare și de sine stătător (fig. 6/14),

ca și la Bungetu²⁴. Pe un fragment de castron apar atât spirala, cât și zigzagul - delimitate etajat de incizii circulare (fig.6/13). Un alt fragment păstrează un element decorativ compus din două linii paralele incizate (fig.9/3), sugerînd o eventuală manieră de lucru de tip Coțofeni. O corespondență în acest sens o aflăm tot la Bungetu²⁵. În cvasitotalitate, decorurile obținute prin împunsături și incizii au fost încrustate cu o substanță albă.

Ceramica de la Greci, prin toate elementele sale - forme și decor, reprezintă prima fază a culturii Tei. În cadrul acestui material arheologic, cu similitudini la Cățelu Nou, Străulești și Bungetu, se evidențiază câteva forme și procedee de ornamentare, cât și motive decorative întâlnite atât în aspectul Cernavoda II-Foltești II, cât și în cultura Glina. Astfel, la Greci, se remarcă o serie de vase cu corpul bombat și cu gîtul înalt-cilindric, uneori ușor arcuit și cu gura evazată (fig.6/7;7/8;8/1,3;9/1), frecvent întâlnite în aspectul Cernavoda-Foltești II. Paharul tronconic, apropiat ca formă de căjuile dacice, aflat și la Greci (fig.6/4) în cadrul fazei Tei I, își găsește corespondențele tipologice în mediul culturii Glina²⁶. Alte elemente de "tradiție" Foltești II și Glina, ca brfurile crestate și alveolate, crestăturile pe buză, precum și alveolele dispuse în șir circular apar de asemenea la Greci (fig.6/7,9;7/1,4;8/3)²⁷. Cele de mai sus sînt în concordanță cu cele enunțate de Ion Nestor privind originea culturii Tei²⁸. De fapt, o discuție amplă și judicioasă, în acest sens, o face Valeriu Leahu în lucrarea sa "Cultura Tei"²⁹. În legătură cu observațiile făcute pînă acum, am mai putea menționa faptul că elementele de tip Foltești și Glina sînt preponderente în ceramica grossieră a culturii Tei.

*

După cum s-a amintit, în apropierea vetrei s-a găsit un pandantiv din aramă de forma unor coarne de bovideu, cu o deschidere largă (10,3 cm), cu capetele mult răsucite spre interior (fig.10). În partea centrală,

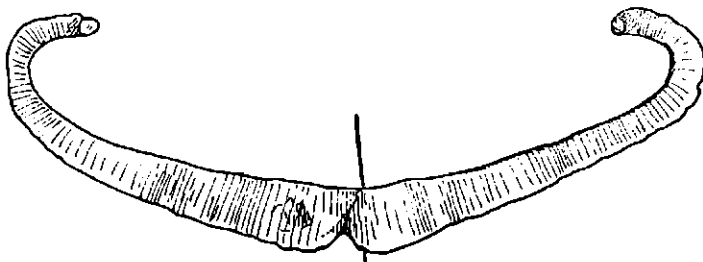
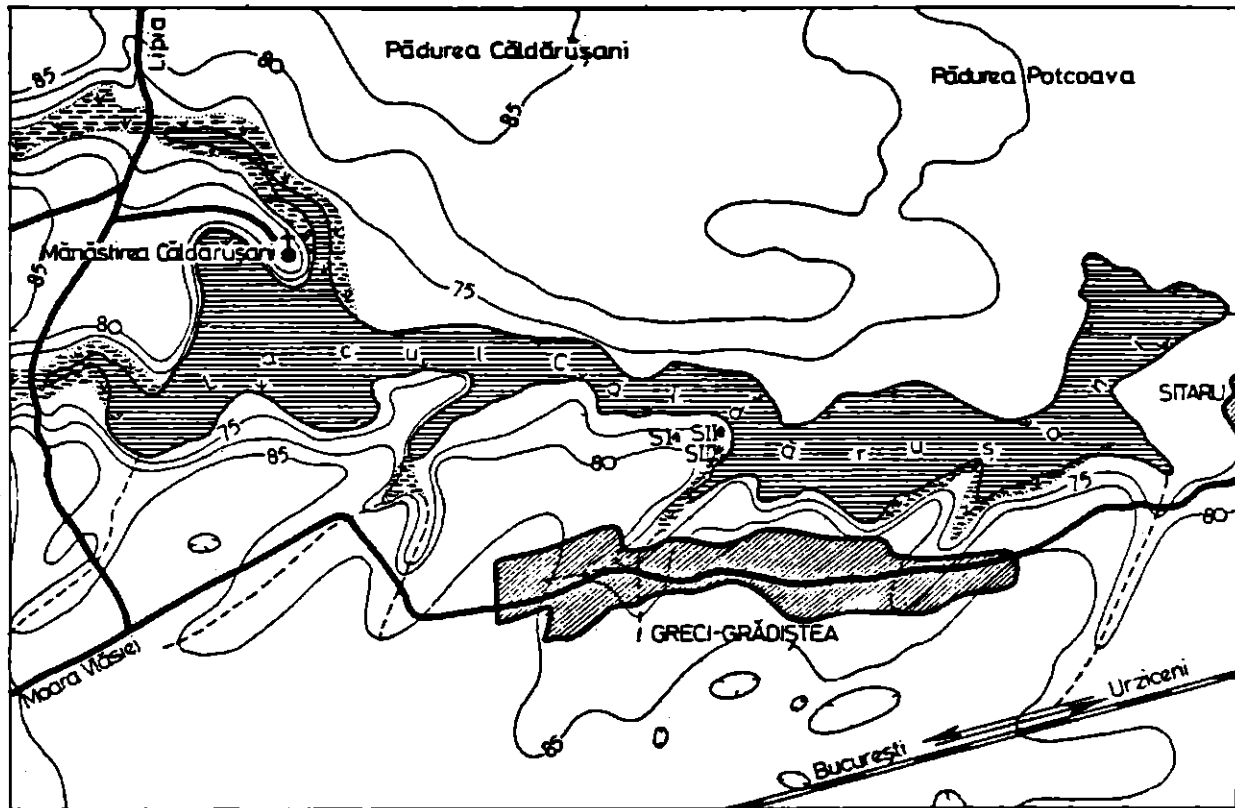

Fig.10.- GRECI, 1977. Pandantiv din aramă descoperit în locuința Tei.

LEGENDA

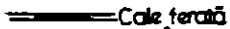

Mănăstiri	Cale ferată	Zone mlăștinoase
Localități	Vâlcele	Microdepresiuni
Curbe de nivel	Drumuri	SI - Săpături în 1971
		SI/SIII - 1977

Fig. 1.- Greci, jud. Ilfov. Plan topografic.

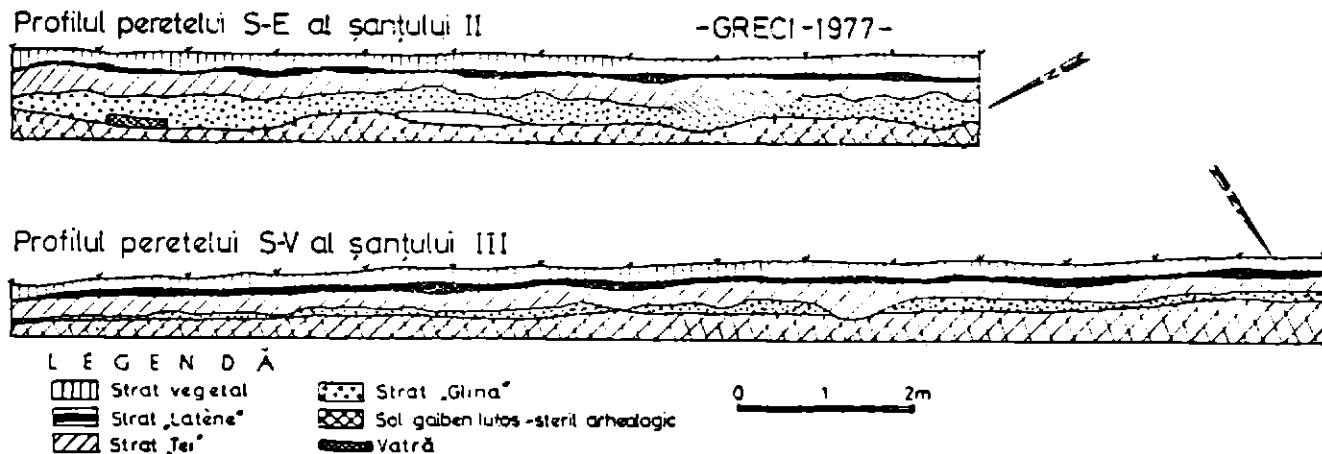

Fig.2.- Greci, 1977. Profilul peretelui SE al șanțului II și profilul peretelui SV al șanțului III.

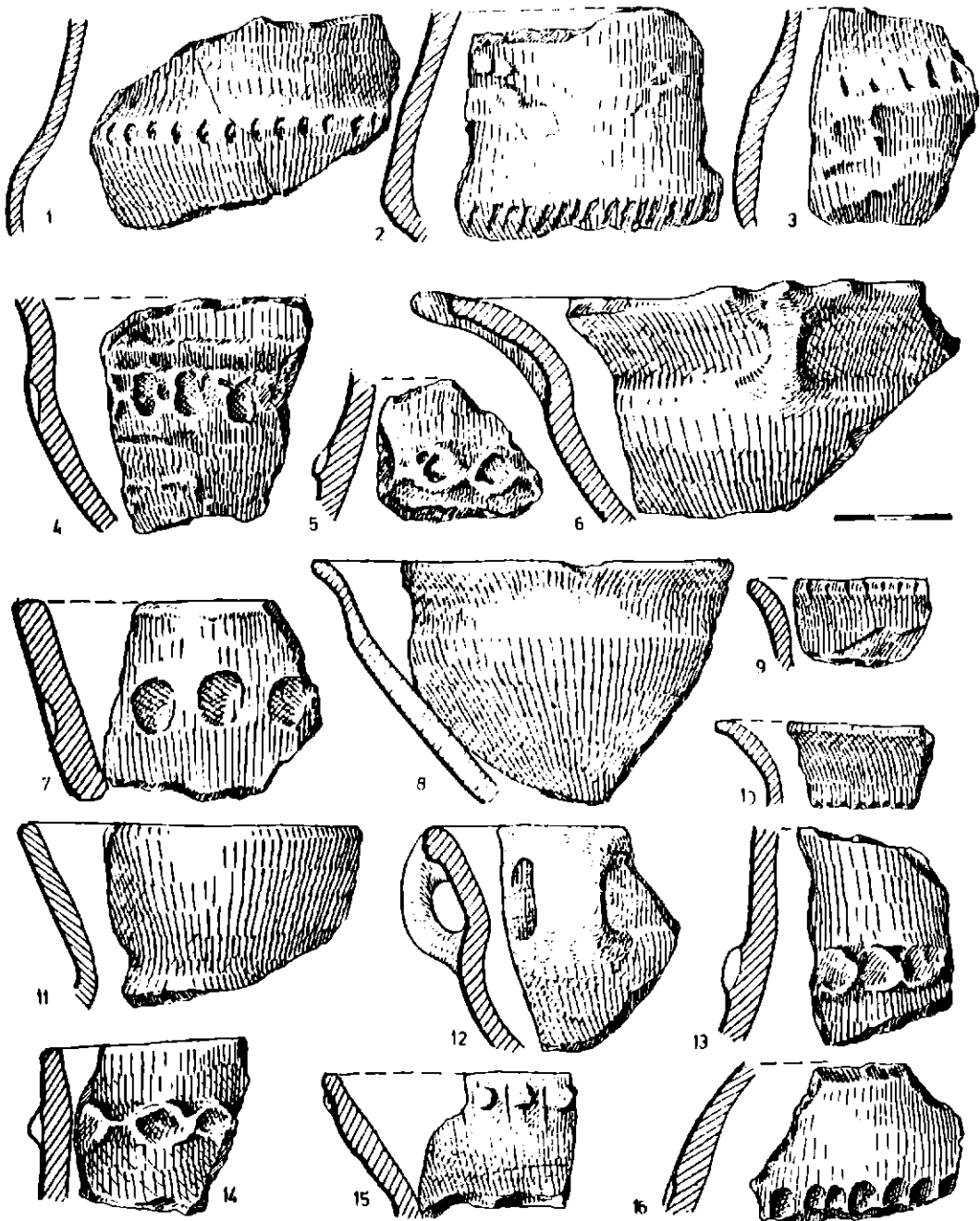

Fig.3.- Greci, 1977. Fragmente ceramice tip Glina.

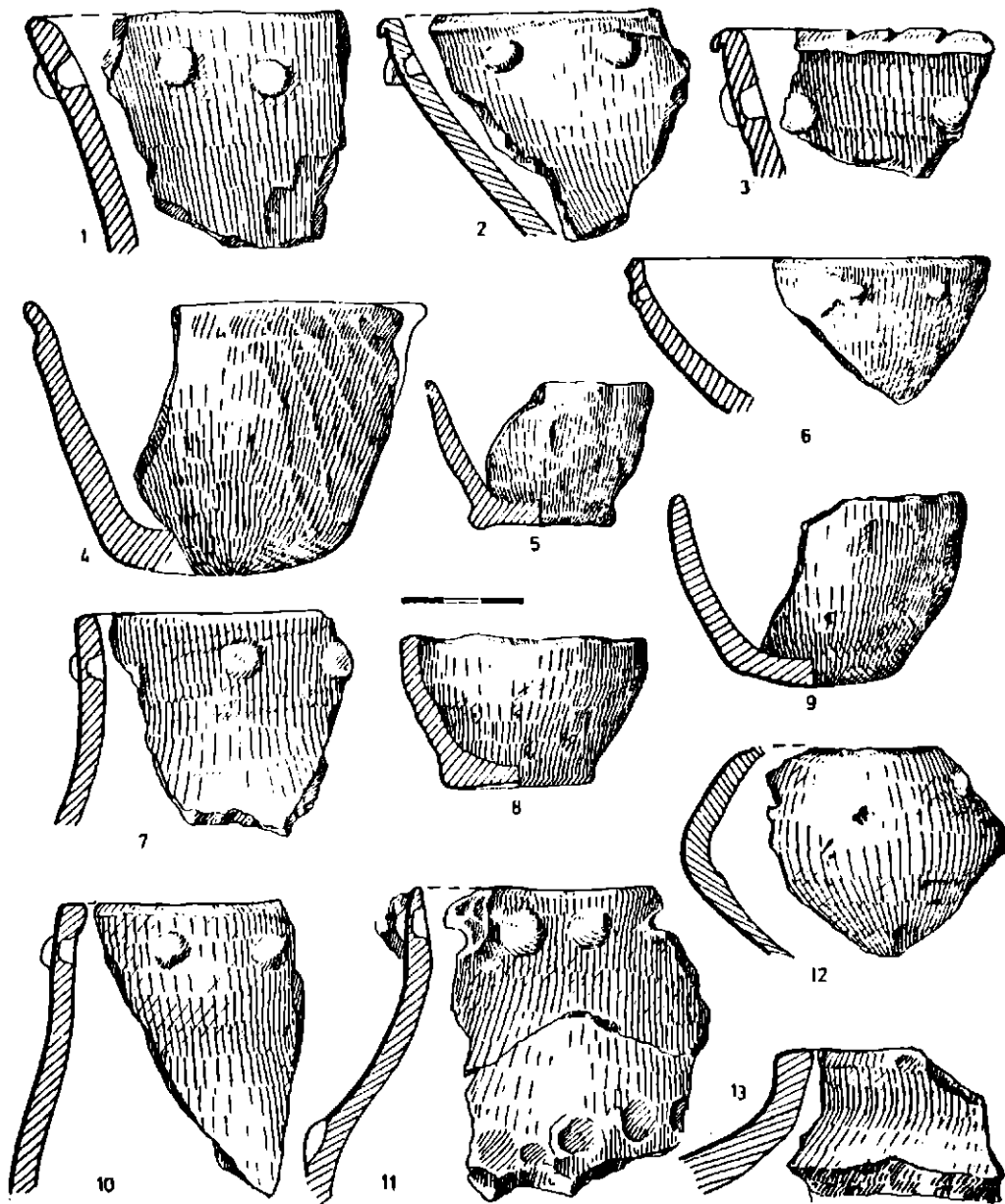

Fig.4.- Greci, 1977. Fragmente ceramice tip Glina.

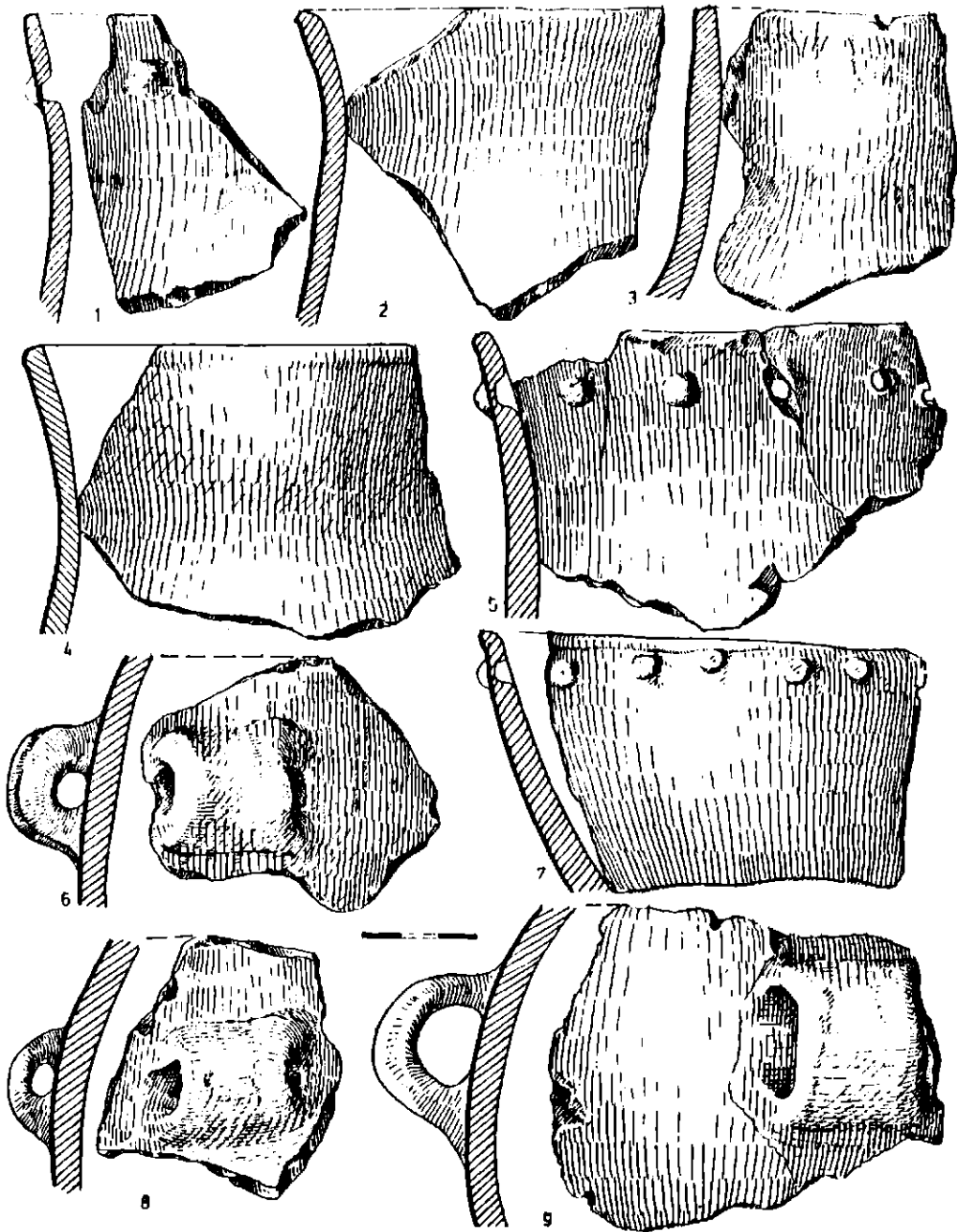

Fig.5. - Grecl, 1977. Fragmente ceramice tip Glina.

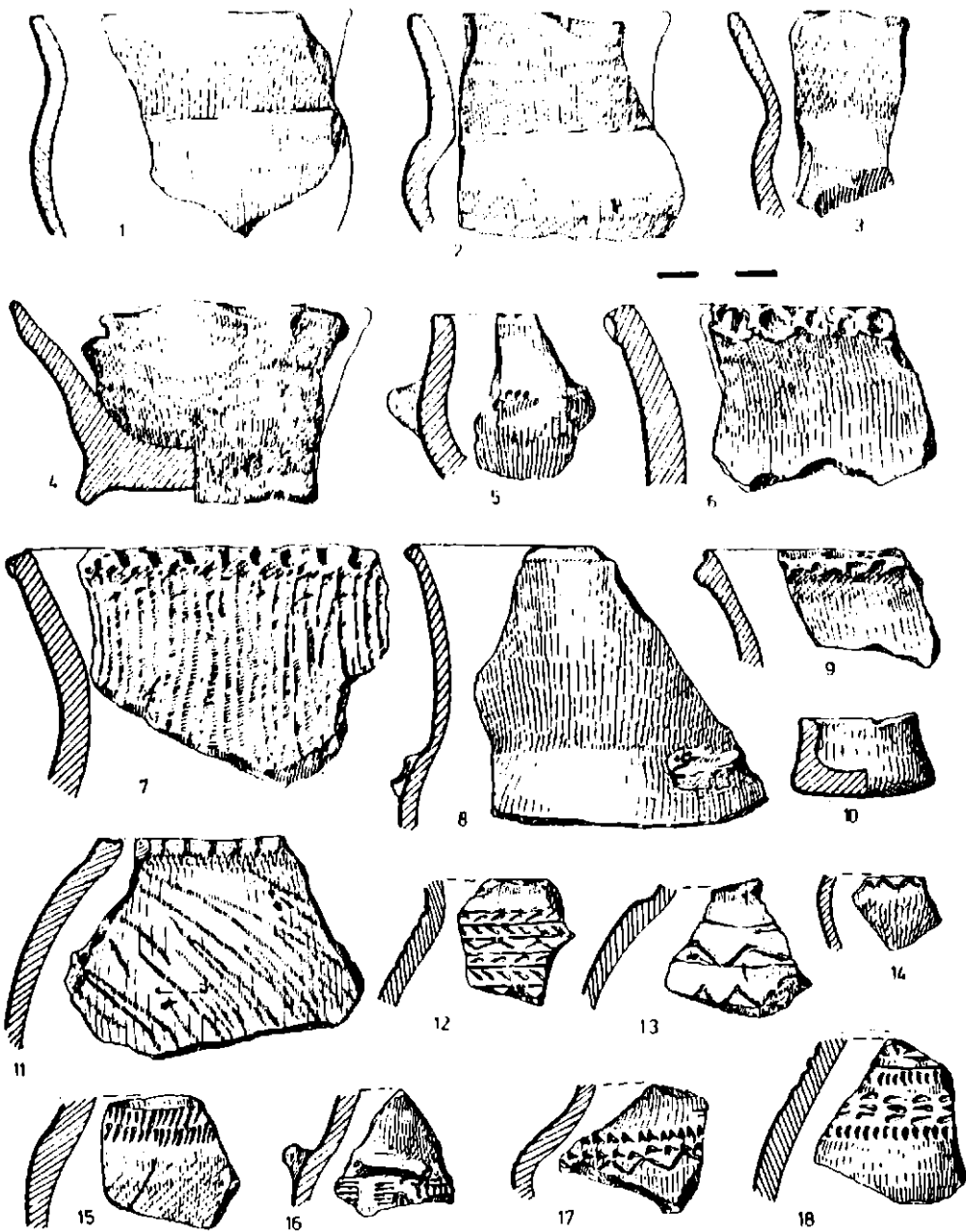

Fig.6.- Greci, 1977. 1-11: fragmente ceramice, pastă grosolană
 12-18: fragmente ceramice, pastă fină. Cultura Tel.

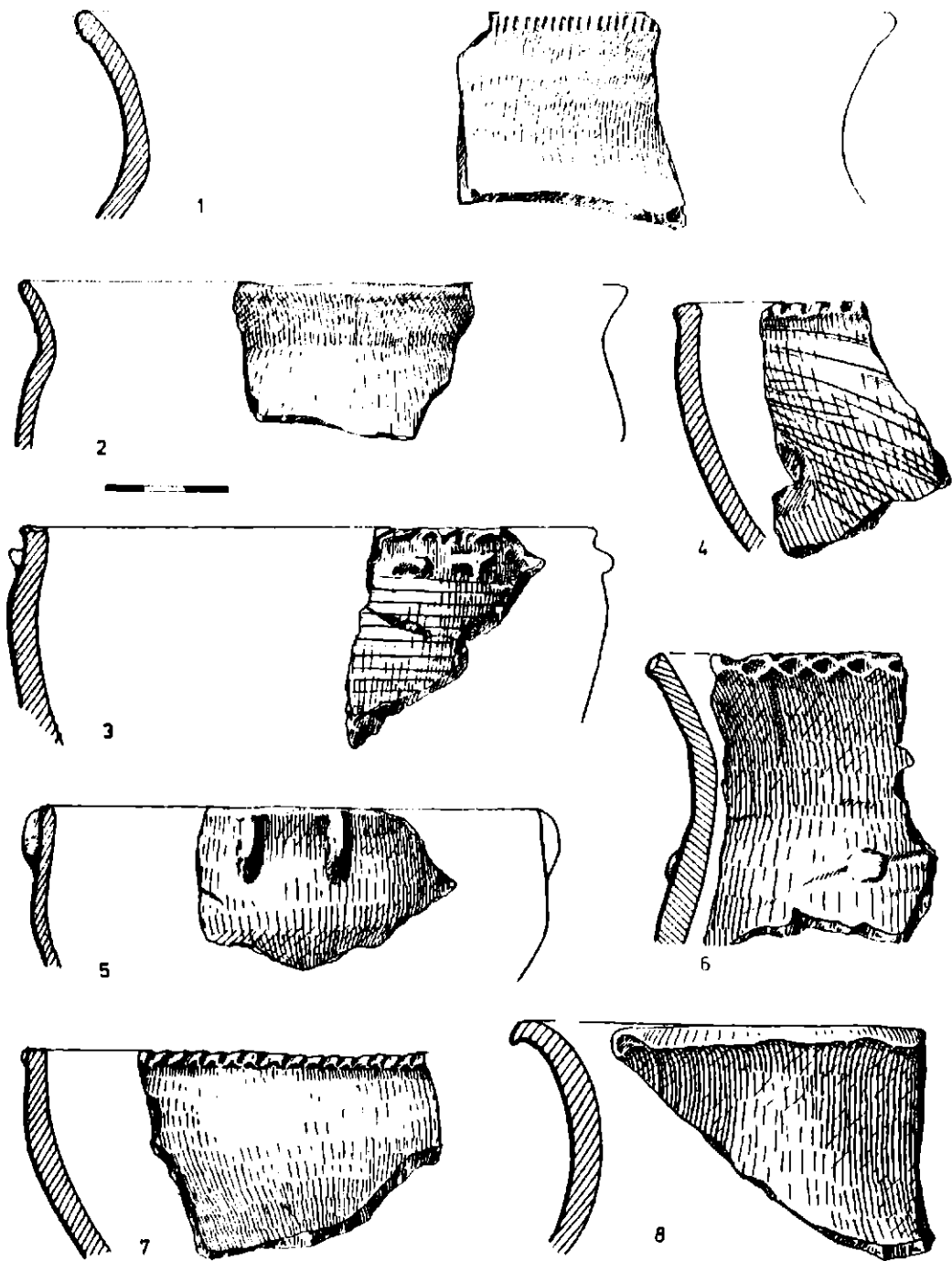

Fig.7.- Greci, 1977. 1-3, 5: castroane reconstituite parțial;
4, 6-8: fragmente ceramice. Cultura Tei.

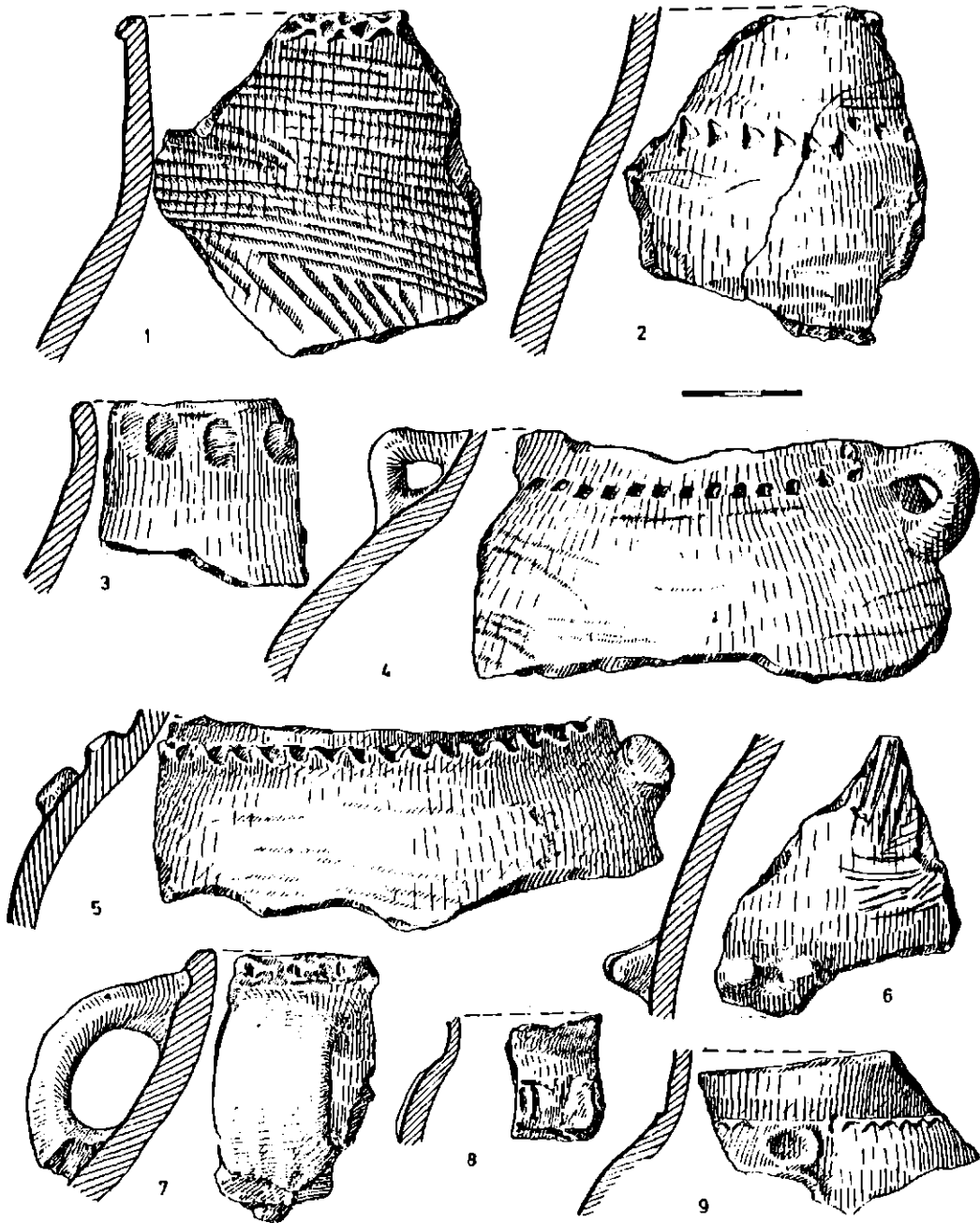

Fig.8.- Greci, 1977. Fragmente ceramice. Cultura Tei.

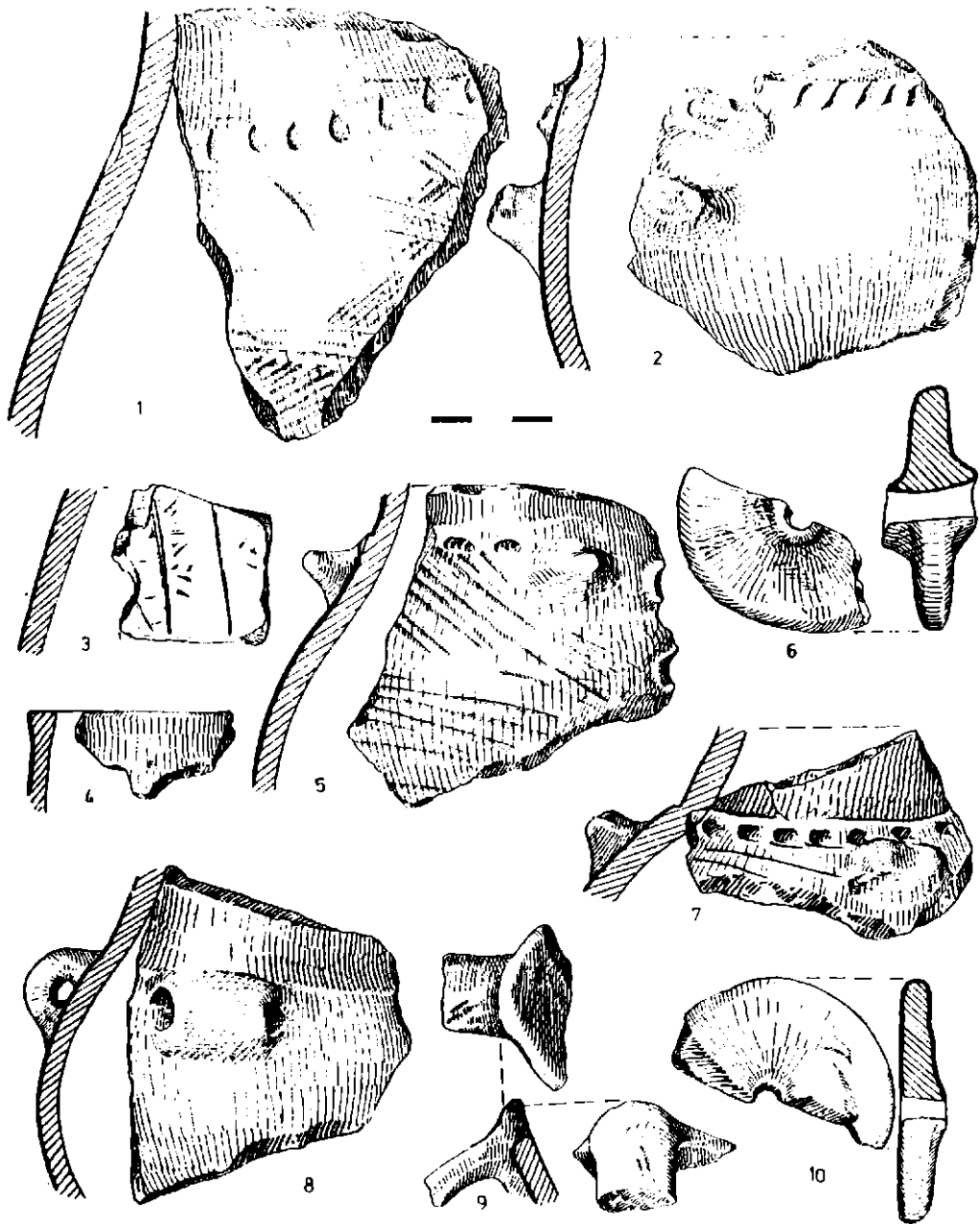

Fig.9.- Greci, 1977. 1-5, 7-8: fragmente ceramice; 6: roțiță din lut ars; 10: fragment de fusaiolă; 9: fragment de toartă. Cultura Tei.

în opoziție cu direcția de deschidere a coarnelor se afla o porțiune mai lătită în care se observă urmele unei găuri de prindere. Piesa respectivă a fost lucrată din foaie subțire de aramă, bătută și decupată. Unele analogii mai îndepărtate în timp, le găsim la Gumelnița-Olte- nița în pandantivul de aur descoperit în 1925³⁰, est și în cele din aramă de la Zimnicea, jud. Teleorman³¹ și Răcăciuni, jud. Bacău³², acestea din urmă reprezentând probabil medii culturale de tip Glina. Alte similitudini pot fi aflate în Polonia³³ sau în nordul Bulgariei.

Pe un vas cu decor zoomorf de la Sărata-Monteoru (cultura Cucu- teni B) apare un motiv pictat³⁴, care se apropie cel mai mult de forma pandantivului de aur de la Gumelnița. Dacă aceste pandantive - transfi- gurate artistic - reprezintă așa-zisele "coarne de consacrație", atunci originea lor sudică nu poate fi exclusă.

Într-un sens mai restrâns, prezența pandantivului de la Greci - mai ales într-un mediu Tei I - poate fi explicată tot prin influențe de tip Cernavoda sau Glina, influențe care s-au manifestat atât de pregnant și în ceramica culturii Tei.

*

Însumând concluziilor de față și rezultatele obținute în anul 1971, pu- tem conchide că la Greci se conturează în ordinea depunerilor arheolo- gice un strat de cultură aparținând culturii Glina, succedat de un altul, propriu culturii Tei, ambele reprezentând epoca bronzului din România.

Cultura Glina se impune mai ales prin numeroase elemente de tip Schneckenberg B (finale), unele dintre acestea evidențiindu-se pentru prima dată într-un context arheologic din Muntenia. Totodată din cuprin- sul materialului ceramic analizat s-au detașat unele forme de vase și mo- tive ornamentale care dovedesc din nou rolul covârșitor pe care l-au avut înrîmurile de tip Cernavoda II (Foltești II) în geneza culturii Glina.

Stratigrafic, cultura Tei succede nemijlocit cultura Glina, prin prima sa fază, cu un material arheologic care își găsește din plin simili- tudini în ceramica de la Cățelu Nou, Străulești și Bungetu. Și în cadrul acestor vestigii arheologice, fondul autohton se face remarcant prin pre- zența a numeroase elemente de "tradiție" Cernavoda II (Foltești II) și Glina.

NOTE

- 1 VEZI AUGUSTIN ULANICI și GEORGE TROHANI, Săpăturile de la Greci, com. Grădiștea, jud. Ilfov, în CA, I, București, 1975, p.77-79.
- 2 VALERIU LEAHU, Săpăturile arheologice de la Cățelu Nou, în CAB, II, 1965, p.17, fig.6/6.
- 3 M.PETRESCU-DIMBOVIȚA și MARIN DINU, Nouvelles fouilles ar- chéologiques à Foltești (Dép. Galați), în "Dacia", N.S., XVIII, 1974, fig. 18/9; 21/1-2.
- 4 M.PETRESCU-DIMBOVIȚA, La civilisation Glina III-Schneckenberg

- à la lumière de nouvelles recherches, în "Preistoria Alpina", vol. 10, 1974, fig. 5/3; M. PETRESCU-DIMBOVIȚA și MARIN DINU, Noi cercetări arheologice la Stoicani (jud. Galați), în SCIV, 1, 25, 1974, pl. 2/3, 6, 8.
- 5 MARILENA FLORESCU și CONST. BUZDUGAN, Așezarea din epoca bronzului de la Bogdănești (jud. Bacău), în Arheologia Moldovei, VII, 1972, fig. 15/6.
- 6 VALERIU LEAHU, op. cit., fig. 6/2.
- 7 M. PETRESCU-DIMBOVIȚA și MARIN DINU, op. cit., fig. 15/1-3.
- 8 Ibidem, fig. 18/3-6, 8.
- 9 ION NESTOR, Fouilles de Glina, în "Dacia", III-IV, 1927-1932, p. 226-252.
- 10 MARGARETA CONSTANTINIU și PANAIT I. PANAIT, O așezare din epoca bronzului la Roșu, în CAB, I, 1963, p. 301-304.
- 11 DUMITRU BERCIU, Rezultatele primelor săpături de la Crivăț (1965), în SCIV, 3, 17, 1966, p. 529-537.
- 12 ERSILIA TUDOR, Săpăturile de salvare din com. Văcărești, jud. Dîmbovița, în Scripta Valachica, Tîrgoviște, 1972, p. 93-107.
- 13 AUGUSTIN ULANICI, Săpăturile de la Braneț, jud. Olt, în CA, I, București, 1975, p. 58-73; idem, Noi cercetări arheologice la Braneț, în CA, II, București, 1976, p. 49-68.
- 14 ALFRED PROX, Die Schneckenbergkultur, Brașov, 1941, passim.
- 15 DUMITRU BERCIU, Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări, București, 1961, p. 139 și urm.; MARILENA FLORESCU, Contribuții la problema începutului epocii bronzului în Moldova, în Arheologia Moldovei, II-III, 1964, p. 105 și urm.; EUGENIA ZAHARIA, Probleme ale epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei, "Aluta", II, 1970, p. 63 și urm.; MARILENA FLORESCU și CONST. BUZDUGAN, op. cit., p. 197; M. PETRESCU-DIMBOVIȚA, op. cit., p. 282-283; PETRE ROMAN, Die Glina III-Kultur, în "Praehistorische Zeitschrift", 51. Band, 1976, Heft 1, Berlin-New York, p. 41; SEBASTIAN MORINTZ, Probleme privind originea tracilor în lumina cercetărilor arheologice, în "Revista de istorie", 8, tom. 30, 1977, p. 1470.
- 16 VALERIU LEAHU, Cultura Tei, București, f. a., p. 141, 147-148.
- 17 Ibidem, p. 88.
- 18 Ibidem.
- 19 MARILENA FLORESCU și CONST. BUZDUGAN, op. cit., p. 198.
- 20 VALERIU LEAHU, op. cit., fig. 26/10, 12 (mai ales).
- 21 Ibidem, p. 89.
- 22 Ibidem, p. 92 și fig. 17/1-6.
- 23 ION CHICIDEANU, Date noi privind începutul culturii Tei (Săpăturile de la Brătești-Bungetu), în SCIV, 2, 28, 1977, fig. 5/4, 4, 11, 13.
- 24 Ibidem, fig. 4/2.
- 25 Ibidem, p. 232, fig. 3/9.
- 26 Vezi VALERIU LEAHU, op. cit., p. 147-148.
- 27 DUMITRU BERCIU, op. cit., fig. 18/7, 9-11, 13; alte similitudini la Bogdănești, în acest sens vezi MARILENA FLORESCU și CONST.

- BUZDUGAN, op.cit., fig. 15/2, 6; 16/12 și passim.
- 28 Istoria României, vol.I, Edit. Academiei, București, 1960, p.105 (capitol redactat de Ion Nestor).
- 29 VALERIU LEAHU, op.cit., p.138-151, vezi și notele. Autorul citează consemnează la p.143: "...apare de netăgăduit faptul următor: în structura culturii Tei se surprinde o componentă profund autohtonă, puternic materializată prin categorii ceramice, forme de recipiente și unele ornamente, introduse pentru prima dată pe teritoriul dintre Carpații sudici, Olt și Dunăre de cultura Foltești II, iar apoi, și mai mult încă, constatate în cultura Glina..."
- 30 VLADIMIR DUMITRESCU, Arta preistorică în România, București, 1974, p. 268, fig. 291/1.
- 31 A.D.ALEXANDRESCU, La nécropole du bronze ancien de Zimnicea, (Dép. de Teleorman), în "Dacia", N.S., XVIII, 1974, p.92, pl. 9/3, și 11/3.
- 32 ERSILIA TUDOR, Un mormânt de la începutul epocii bronzului descoperit la Răcăciuni (jud. Bacău), în SCIV, 2, 24, 1973, p.287, fig. 2/3 și 3/3.
- 33 V.ANTONIEVICZ, Eurasia Septentrionalis Antiqua, Helsinki, 4, 1929, p.136.
- 34 VL.DUMITRESCU, op.cit., p.155, fig.166/1-1a.

NOUVELLES RECHES ARCHÉOLOGIQUES À GRECI, DÉP. D'ILFOV

Résumé

En 1977 on a repris les fouilles de Greci, dép. d'Ilfov.

Les recherches, qui ont confirmé les constatations stratigraphiques antérieures, ont mené finalement au décapage de deux habitations de surface; la première - dans la IIe section - appartenant à la culture Glina - de la période ancienne de l'âge du bronze et la seconde - dans la IIIe section - à la culture Tei. Les dits complexes, tant par les âtres comme aussi par les matériaux archéologiques découverts "in situ", delimitent les niveaux de superposition des deux gisements archéologiques.

La céramique de type Glina présente de nombreux éléments du type Schneckenberg B, ayant des similitudes à Glina-București, à Roșu et Crivăț, dép d'Ilfov, à Văcărești, dép. de Dâmbovița ou à Branet, dép. d'Olt et aussi dans les établissements du sud-est de la Transylvanie.

Ainsi qu'on a pu remarquer jusqu'à présent à Greci, dans les formes des vases et dans les motifs ornementaux on note des fortes influences du type Cernavoda II (Foltești II).

Cette réalité est naturelle et au plus de nombreux chercheurs se son mis d'accord unanimement en ce qui concerne l'apport décisif du dit aspect à la genèse de la culture Glina.

La céramique du type Tei de Greci, par tous ses éléments - formes et décor - représente la première phase de la dite culture, ayant

des similitudes à Căjelu Nou, Străulești et Bungetu. Au cadre de ce matériel se font remarquer quelques formes et procédés d'ornementation et aussi des motifs décoratifs - qu'on peut trouver soit dans l'aspect Cernavoda I (Foltești II) soit dans la culture Glina. Ainsi, à Greci, on remarque une série de vases au corps bombé et au goulot haut-cylindrique, parfois légèrement courbé et au bord évasé (fig. 6/7; 7/8; 8/1, 3; 9/1), fréquemment trouvés dans l'aspect Cernavoda II-Foltești II. Le gobelet en tronc de cône, ayant une forme semblable aux cassolettes daces, qu'on a trouvé aussi à Greci (fig. 6/4) au cadre de la phase Tei I, peut être rapporté typologiquement au milieu culturel Glina. D'autres éléments dans la "tradition" Foltești II et Glina, comme les bandes taillardées et aux alvéoles, les entailles au bord et aussi les alvéoles disposées en rangée circulaire apparaissent aussi à Greci (fig. 6/7, 9; 7/1, 4; 8/3). Ce qui a été dit ci-dessus concorde avec les faits énoncés par Ion Nestor concernant l'origine de la culture Tei. En fait une ample et judicieuse discussion, dans ce sens, a été faite par Valeriu Leahu dans son travail "La culture Tei". A propos des observations faites jusqu'à présent, nous pouvons mentionner aussi le fait que les éléments du type Foltești et Glina sont prépondérants dans la céramique grossière de la culture Tei.

Dans l'habitation Tei, à côté de l'âtre, a été découvert un pendentif en cuivre ayant la forme des cornes d'un bovidé, à l'ouverture large (10,3 cm) et aux bouts tordus vers l'intérieur (fig. 10). Certaines analogies quoique plus éloignées dans le temps peuvent être trouvées à Gumelnița-Oltenița, avec le pendentif en or découvert en 1925 et aussi avec ceux en cuivre de Zimnicea, dép. de Teleorman et de Răcăciuni, dép. de Bacău, les deux derniers représentant probablement des milieux culturels de type Glina. On peut trouver d'autres similitudes en Pologne ou au nord de la Bulgarie.

Sur les parois d'un vase au décor zoomorphe de Sărata-Monteoru (culture Cucuteri B) apparaît un motif peint dont la forme est la plus proche de celle du pendentif en or de Gumelnița. Si ces pendentifs - transfigurés artistiquement - représentent les ainsi-nommées "cornes de consécration", alors leur origine méridionale ne peut pas être exclue.

D'une manière plus restreinte, la présence du pendentif de Greci - et spécialement dans un milieu Tei I - peut être expliquée toujours par les influences de type Cernavoda ou Glina, influences qui se sont manifestées d'une façon prégnante aussi dans la céramique de la culture Tei.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1.- Greci, dép. d'Ilfov. Plan topographique.

Fig. 2.- Greci, 1977. Profil du paroi S-E de la IIème section et profil du paroi S-V de la IIIème section.

Fig. 3.- Greci 1977. Fragments céramiques de type Glina.

- Fig.4.- Greci 1977. Fragments céramiques du type Glina.
Fig.5.- Greci 1977. Fragments céramiques du type Glina.
Fig.6.- Greci 1977. 1-11: fragments céramiques, pâte grossière;
12-18: fragments céramiques, pâte fine. Culture Tei.
Fig.7.- Greci 1977. 1-3,5: bols partiellement reconstitués; 4, 6-8:
fragments céramiques. Culture Tei.
Fig.8.- Greci 1977. Fragments céramiques. Culture Tei.
Fig.9.- Greci 1977. 1-5, 7-8: fragments céramiques; 6: petite roue
en terre cuite; 10: fragment d'une fusaiòle; 9: fragment
d'anse. Culture Tei.
Fig.10.- Greci 1977. Pendentif en cuivre découvert dans l'habitation
Tei.

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE EFECTUATE LA BRANEȚ ÎN ANUL 1976

de AUGUSTIN ULANICI

Săpăturile arheologice de la Braneț au continuat în anul 1976 prin practicarea a două șanțuri cu casetele adiacente (suprafața I C și S V). În acest an, un accent deosebit s-a pus pe investigarea stratului cu vestigiile proprii culturii Glina din perioada timpurie a epocii bronzului.

Observațiile stratigrafice au confirmat constatările făcute în perioada anilor 1972-1975¹, punându-se în evidență din nou cele trei niveluri de locuire ale culturii amintite, succedate la rândul lor de stratul remaniat și de humusul actual (fig.1/2 și 2/1).

În cele două suprafețe săpate au putut fi surprinse încă două locuințe de suprafață (nr.10 și 11), reprezentând cel de al doilea nivel de cultură.

Până în prezent, în stratul de cultură Glina, au fost dezvelite în total 11 locuințe de suprafață, din care 7 aparțin celui de al doilea nivel de locuire. De fapt, acesta din urmă prezintă și grosimea cea mai mare, aici descoperindu-se și cel mai reprezentativ material începând cu uneltele din aramă sau piatră și terminând cu vasele întregi.

Locuința nr.10 din S V (fig.3) este marcată de o vatră (diam.1 m, gros.8 cm) lucrată din lut fin. În pământul de umplutură se aflau diseminate fragmente de chirpici și de cărbune. Nivelul de călcare era pus în evidență și de câteva pietre de râu. Suprafața reală a adăpostului nu a putut fi determinată decât cu aproximație (circa 3 x 4 m). În jurul vetrei, alături de fragmentele ceramice de tip Glina, s-au găsit unelte din silex și din oase de animale, precum și 4 fusaiole (roțițe de car?) de formă discoidală aplatizată. Tot de aici provine și un mic toporaș-votiv cu gaură de înmănușare, lucrat din lut fin (fig.7/9).

Locuința nr.11 (supraf. I C, fig.2) a putut fi determinată prin numeroasele fragmente de chirpici din pământul de umplutură, cât și prin pietrele de râu grupate la orizontală, pe nivelul de călcare. În acest perimetru, se mai aflau, pe lângă ceramică fragmentară, o rîșniță din gresie cu frecător, 3 fusaiole discoidale din lut ars păstrate fragmentar, cât și două vîrfuri de săgeată, din silex (fig.5/1-2).

Inventarul material descoperit în locuințe, cât și în restul stratului de cultură cuprinde unelte din oase de animale, din piatră și din lut ars. Resturile ceramice, în cantitate mare, au permis întregirea unor vase, altele fiind descoperite întregi.

Din rândul pieselor din silex se detașează două vîrfuri de săgeată (fig.1-2). Primul, din silex de culoare cafenie-opacă, reprezintă cel mai mare exemplar descoperit pe teritoriul României, avînd lungimea de 5,8 cm și lățimea de 2,4 cm. Piesa respectivă are concavitatea foarte pro-

nunțată, adncă și largă, cu aripioarele mari, cu capetele ascuțite și îndreptate spre interior (fig.5/1). Ambele fețe prezintă retușe fine obținute prin presiune, marginile fiind dințate. În cadrul culturii Glina-Schneckenberg s-au descoperit astfel de exemplare, însă de dimensiuni mult mai mici. În Cîmpia Română și în Oltenia nu au fost dovedite multe exemplare pînă în prezent. Unele vîrfuri de săgeată de acest tip au fost puse în evidență și în cadrul altor culturi². Analogiile mai îndepărtate le putem afla la Troia, unde vîrfurile respective sînt bine documentate³. Celelalte silexuri de la Branet sînt burine și rûzuitoare pe lamă sau pe așchie (fig.5/3-11).

Seria uneltelor din piatră mai cuprinde trei rîșnițe din gresie și două frecătoare.

Din lut ars au fost lucrate o serie de fusaiole (?) discoidale aplatizate (fig.7/4-6) descoperite în locuința nr.11. Tot aici se găseau două topoare-votive din lut ars. Primul, lung de 3,2 cm, cu gaură de înmănușare, înfățișează probabil o amuletă (fig.7/9), celălalt, de dimensiuni mult mai mari, s-a păstrat fragmentar, rupt fiind în dreptul găurii de înmănușare (fig.7/3). Un dinte de mistreț, cu perforație (amuletă)(fig.7/7), se afla tot în amenajarea amintită.

Ceramica, prin tehnica de lucru, forme și motive decorative, este specifică culturii de tip Glina. Unele forme și elemente de decor pot oferi unele date noi în cadrul așezării de la Branet, cît și în cadrul culturii respective în general.

Un vas (I = 20 cm, diam.max. = 20 cm) lucrat din pastă grosolană, de culoare cărămizie, are corpul globular și gîtul cilindric relativ înalt, și are patru torți dispuse simetric. Primele două, bandate, pornesc de sub buză, prinzîndu-se pe linia umărului. Celelalte, de dimensiuni mici, perforate, sînt dispuse puțin mai sus de linia de maximă curbură a pîntecului (fig.8/3). Într-o oarecare măsură, similitudini se pot afla în cadrul culturii amforelor sferice din unele morminte în cistă de la Piatra Neamț⁴ sau Dolheștii Mari⁵. Un fragment ceramic păstrează o mică torțită ușor suprafnălțată, aplicată pe marginea buzei (fig.6/8). Astfel de torți au putut fi sesizate tot la Dolheștii Mari în cadrul așa-zisei ceramică de tip Gorodsk⁶. În sensul celor de mai sus trebuie să amintim o observație a lui Marin Dinu, în care se subliniază faptul că ceramica orizontului Gorodsk "... prezintă unele afinități cu ceramica de la Foltești din sudul Moldovei, în care se întîlnesc și unele elemente ale culturii Schneckenberg din sud-estul Transilvaniei"⁷.

Un recipient piriform, înalt de 48 cm, are fundul plat, corpul ușor bombat și gîtul arcuit în afară. Pe diametrul maxim al vasului se află două torți lucrate din bandă lată de asemenea sub linia umărului au fost dispuse simetric două aplicațiuni plastice - alveolate (fig.8/5). Astfel de forme se întîlnesc pe spații largi - din centrul pînă în sud-estul Europei. Pe teritoriul României ele se remarcă în unele așezări neolitice tîrzii, cum ar fi cea de la Poiana în Pîsc⁸. Bune afinități tipologice pot fi deslușite în mediul culturii Sălcuța III⁹, sau, mai ales, în ceramica aspectului cultural Cernavoda-Renie, la Oltenița¹⁰.

O altă serie de fragmente ceramice ne pun din nou în fața unor elemente de "tradiție" (factură ?) Cernavoda II¹¹. Astfel, un fragment de castron cu corpul bombat prezintă un decor format din cerculețe imprimare (des înfîlnite pe ceramica de la Branet) (fig.7/6). De asemenea, ornamentul obținut prin imprimarea unor mici găuri circulare, de multe ori perfect rotunde, este evidențiat din nou în așezare, prin câteva fragmente ceramice (fig.6/6). Se știe că acest mod de ornamentare este prezent mai ales în aria culturii Cernavoda I¹², dar și în mediul culturii de tip Foltești II¹³.

Din rîndul vaselor de mărime mijlocie se remarcă un recipient lucrat din pastă fină, de culoare cafenie, cu corpul bitronconic, etajul superior fiind mult mai dezvoltat decât cel inferior și terminat cu o gură evazată spre exterior. Suprafețele exterioară și interioară au fost bine lustruite (fig.8/4).

Castroanele se impun prin mai multe tipuri: a) cu corpul tronconic, ușor curbat, ornamentat cu șir de găuri-butoni ("deși" și imediat sub buză), manieră de lucru care vădește influențe de tip Cernavoda I; b) cu corpul bombat, gura adusă spre interior și decorate cu aplicațiuni plastice, unele fiind prelungi, dispuse vertical, trei câte trei pe marginea gurii (6/7); c) cu corpul bitronconic, lucrate din pastă fină cărămizie și decorate cu aplicațiuni prelungi semicirculare (fig.6/3), elemente des înfîlnite în aspectul Schneckenberg B, cum o dovedește de fapt și ceramica nivelului II de la Cuciulata-Pleşia Pietroasă¹⁴.

Un castron cu corp bombat, păstrat fragmentar, prezintă o ornamentică realizată din linii incizate circular pe umărul vasului (fig.6/2), cu analogii în sud-estul Transilvaniei, în aspectul Schneckenberg B¹⁵.

O cană, lucrată din pastă fină, omogenă, de culoare cărămizie, are corpul bitronconic (ușor rotunjit), gura evazată spre exterior. Din aceasta pornește, spre a se prinde pe linia de maximă curbură, o toartă din bandă lată (fig.8/6). Tot din categoria cănilor face parte una de dimensiuni mai mici, și care a fost lucrată de asemenea din pastă fină, însă brun-cărămizie. Aceasta are corpul bitronconic, cu etajul inferior bine dezvoltat - rotunjit, și cu etajul superior foarte îngust. Din gura răsfîntă în afară pornește o toartă ușor supraînălțată, care se prinde pe linia de confluență a celor două etaje (fig.6/1). Aceste căni își găsesc elemente de asemănare în cadrul ceramicii de tip Tei I de la Ulmeni-Tăușanca, jud. Ilfov¹⁶.

Din seria vaselor mici se mai impun două păhărele păstrate întregi (fig.7/1, 8/1).

Cîteva fragmente ceramice sugerează vase de dimensiuni mari, lucrate din pastă grosolană. Pe un asemenea recipient se desfășoară un decor format din mici protuberanțe conice dispuse în șir circular sub buză. Altele, grupate câte trei, pornesc în jos, de sub șirul circular, care, la rîndul lui, este dublat de mici alveole-impresiuni (fig.7/2). Un recipient cu gura în formă de pîlnie prezintă un motiv decorativ compus din găuri-butoni-deși - dispuși imediat sub buză, realizați într-o vădită manieră de tip Cernavoda I. Pe corpul vasului apar grupuri de striuri adînci ("brazde"), dispuse neregulat (fig.7/8).

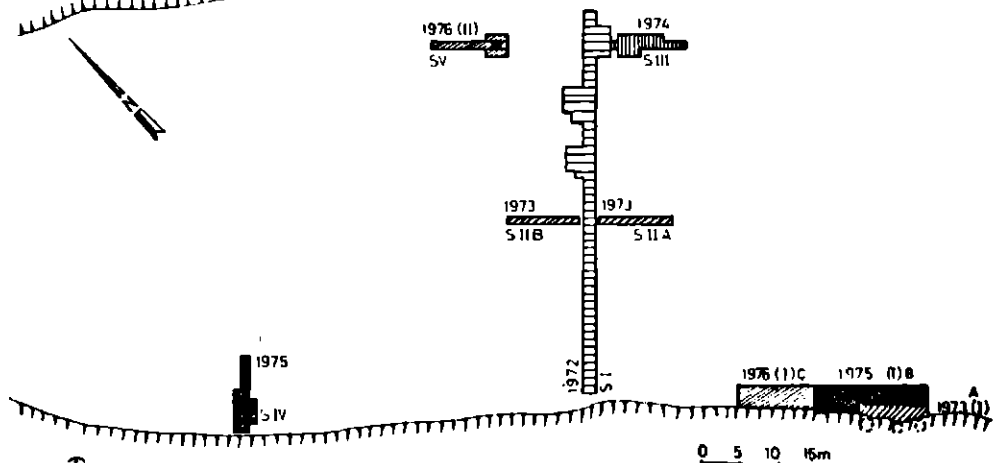

Fig. 1. - Planul săpăturilor arheologice de la Branet, efectuate în perioada 1972-1976.

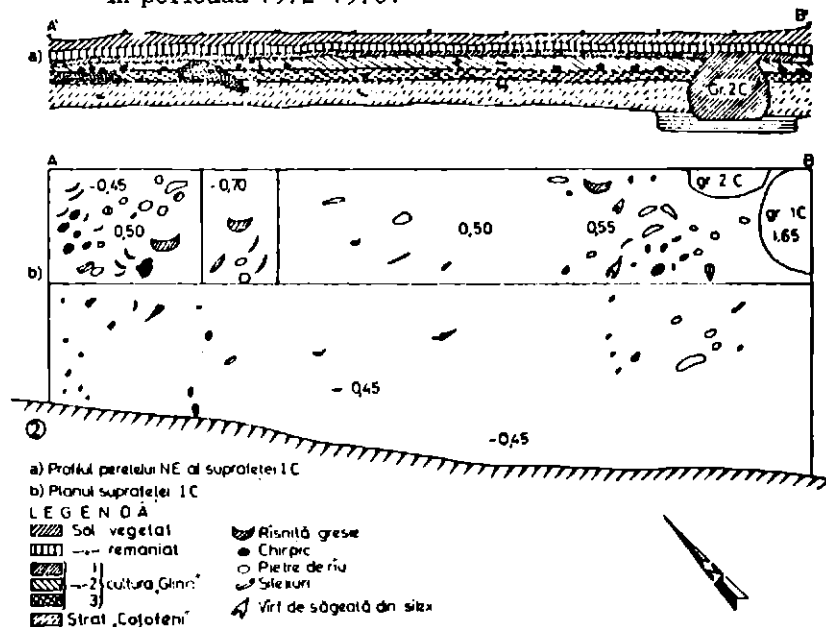

Fig. 2. - Branet, jud. Olt. a) Profilul peretelui NE al suprafeței I C; b) planul suprafeței I C.

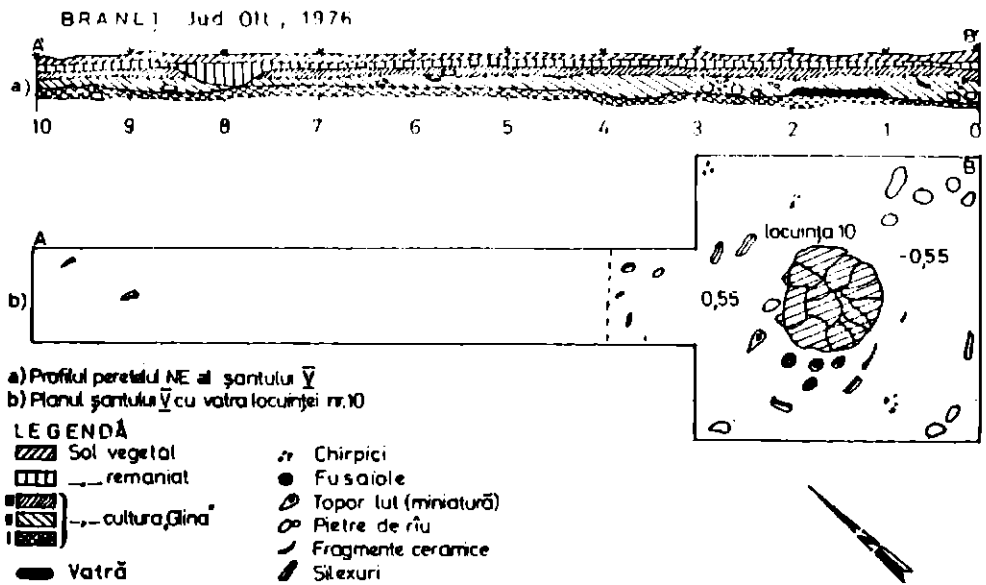

Fig. 3. - Braneț, jud. Olt. a) Profilul peretelui NE al șanțului V;
b) planul șanțului V, cu vatra locuinței nr. 10.

Diagrama frecvenței locuințelor de tip „Coțofeni” și „Glină” pe niveluri de cultură Braneț-jud. Olt

		Săpături în perioada:				
		1972	1973	1974	1975	1976
		Strat vegetal	Strat vegetal	Strat vegetal	Strat vegetal	Strat vegetal
		remaniat	remaniat	remaniat	remaniat	remaniat
Strat. Glină	III					
	II					
	I					
Strat. Coțofeni	II					
	I					
Bardole						

Fig. 4. - Braneț, jud. Olt. Diagrama frecvenței locuințelor de tip Coțofeni și Glină, pe niveluri de cultură.

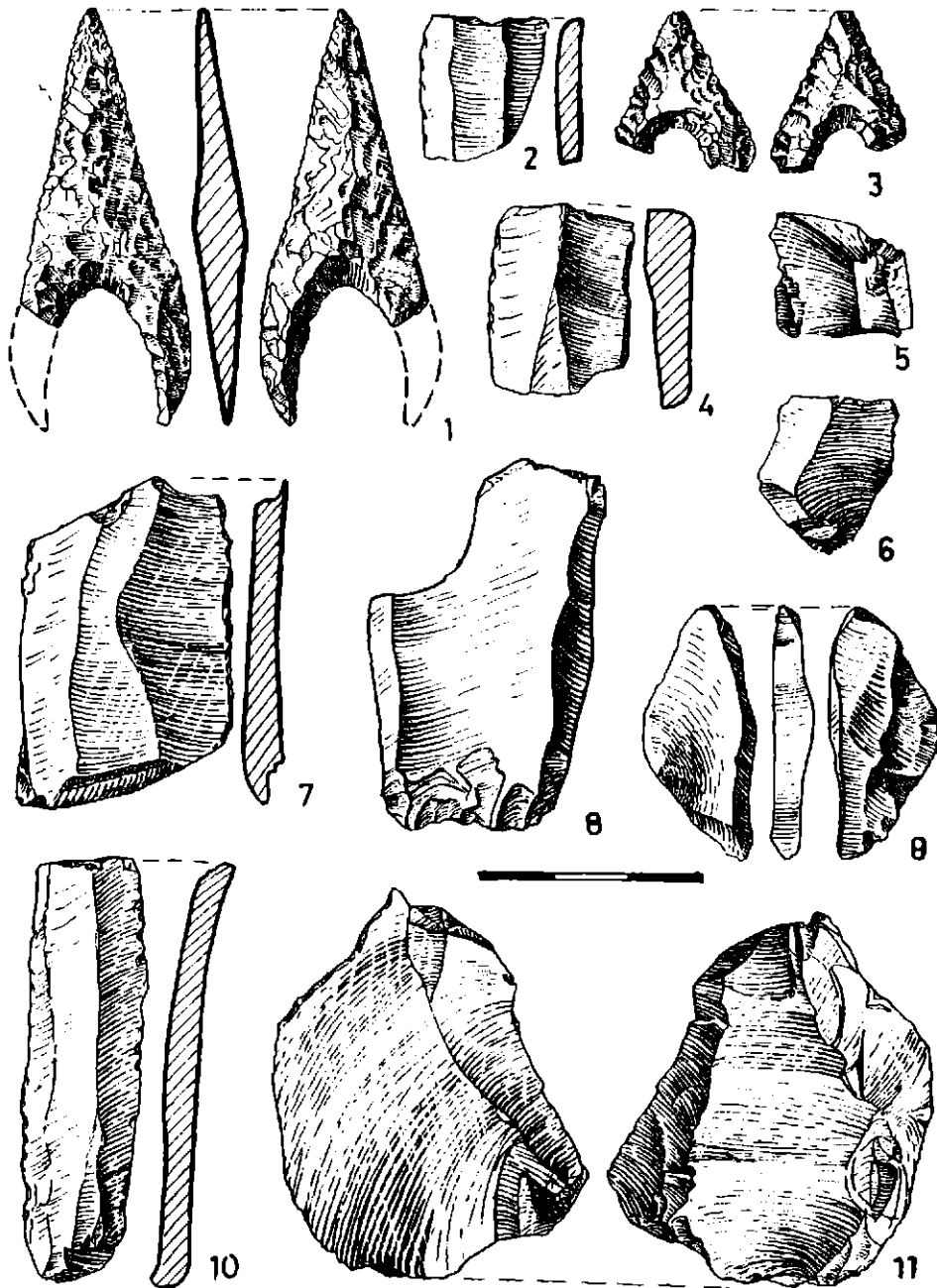

Fig.5.- Branșet, jud.Olt, 1-2: vîrfuri de săgeată din silex; 3-11; unelte din silex. Cultura Gîlina.

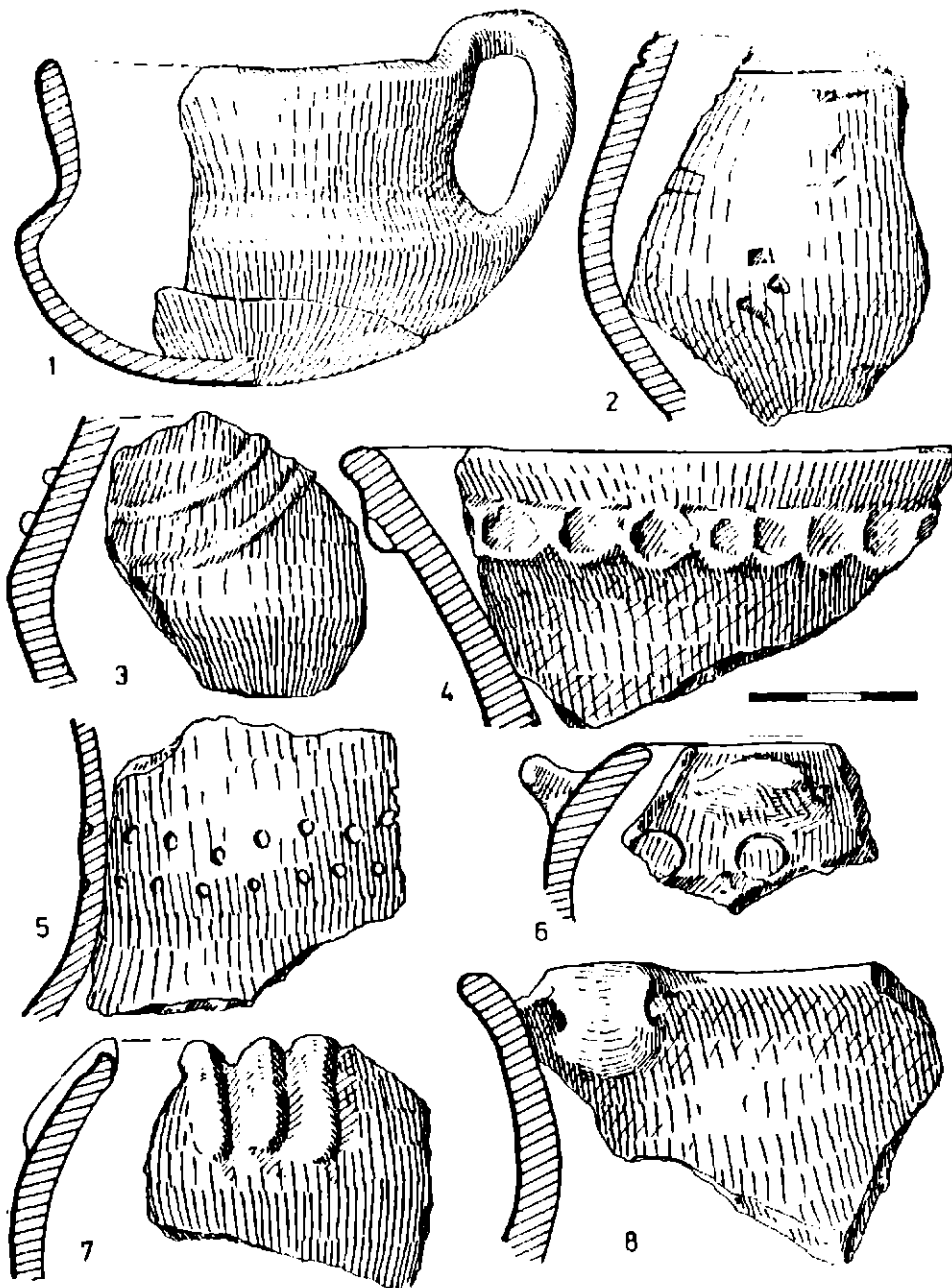

Fig. 6.- Branet, jud. Olt, 1-8: fragmente ceramice de tip Glina.

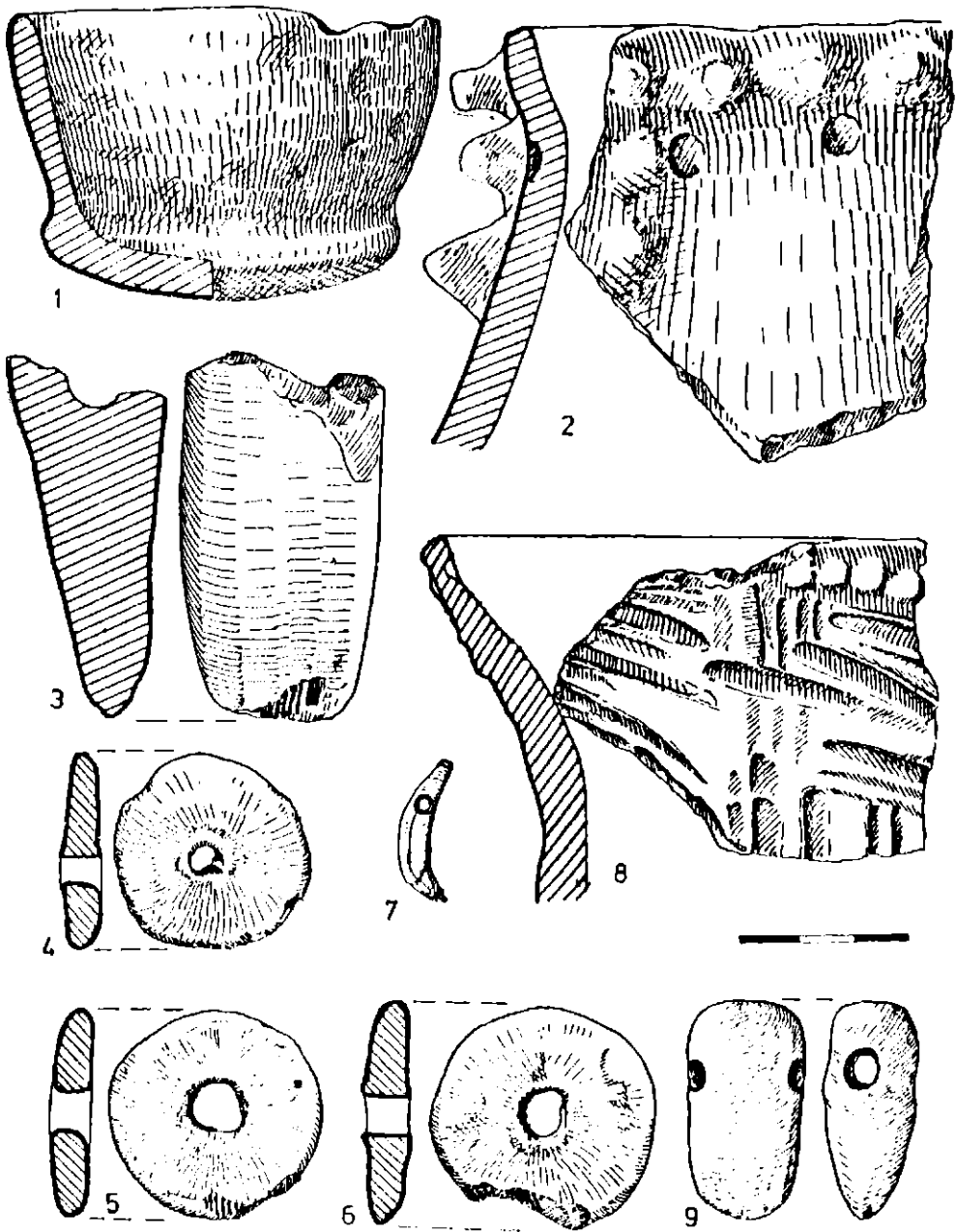

Fig.7.- Branet, jud.Olt, 1: păhărel din lut ars; 2,8: fragmente ceramice; 3,9: topoare votive din lut ars; 4-6: fusaloie; 7: pandantiv din os. Cultura Gline.

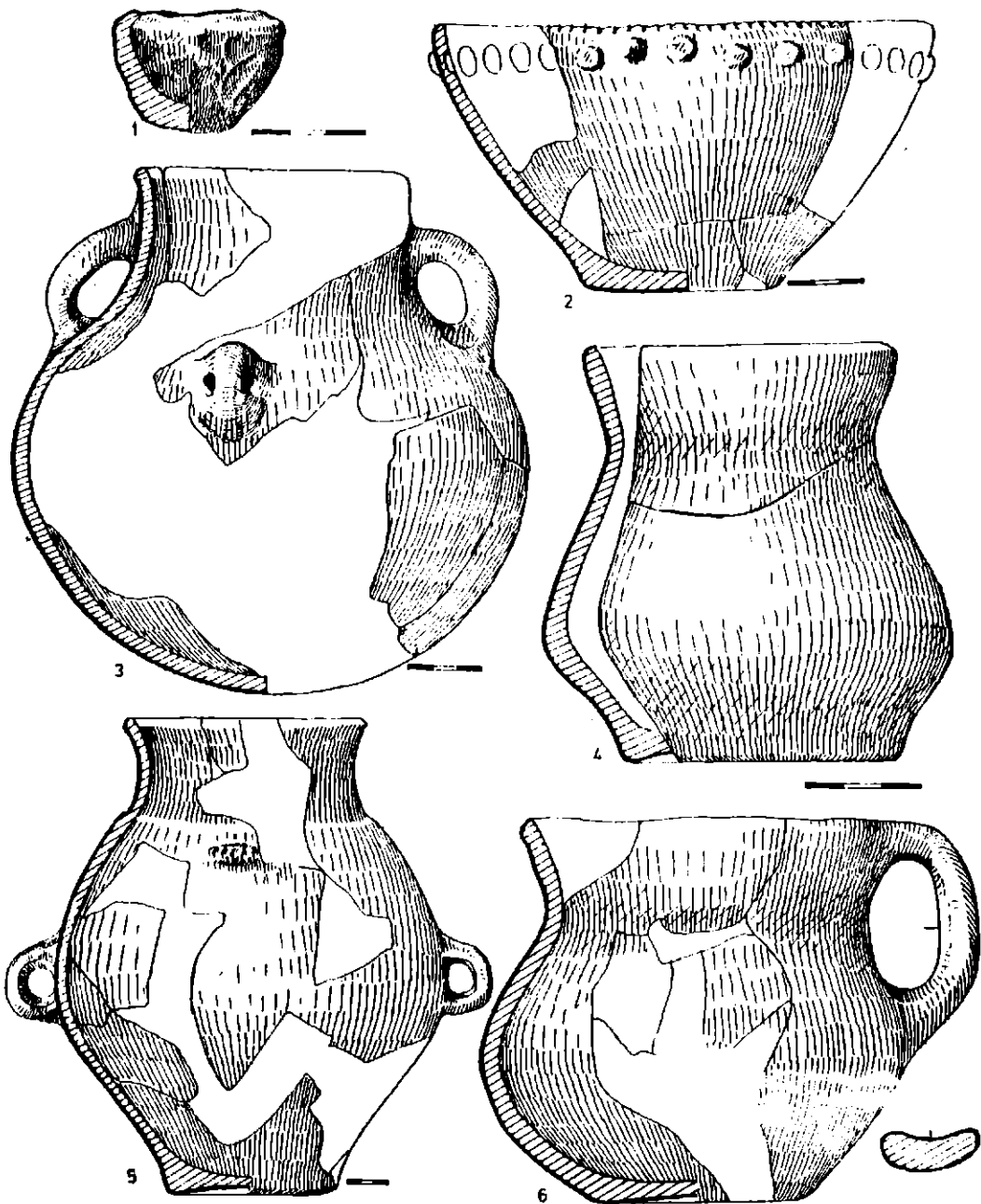

Fig. 8.- Brarț, jud. Olt, 1-6: vase întregi și întregite.
Cultura Glina.

Un alt vas, făurit dintr-o pastă relativ fină, de culoare cărămizie, cu gura în formă de pîlnie, are ornamentul format dintr-un brfu alveolat, aplicat imediat sub buză (fig. 6/4).

Față de cele de mai sus putem conchide că la Branet materialul de tip Glina se înscrie prin toate coordonatele sale în cadrul culturii respective. O serie de elemente par a pleda pentru un orizont cronologic mai timpuriu, legat atît de aspectele culturale de tip Cernavoda, cît și de cele de tip Foltești.

Încercarea de încadrare cronologică, cît și sincronismele prezentate în raportul de săpături publicat în anul 1976¹⁷ au permis reliefaarea unor legături cu grupurile culturale Belotič-Bela Crkva și Bubany-Hum II din Iugoslavia. Legat de aceasta, urmează ca în viitor, bazat pe o analiză mai atentă a materialelor de tip Glina din așezările de la Branet, Greci și altele, să se poată ajunge la un consens în ceea ce privește încadrările cronologice și sincronismele amintite. Tot în aceeași ordine de idei trebuie a fi avute în vedere observațiile deosebit de prețioase ale lui Dumitru Berciu în legătură cu grupul Verbița-Smeieni¹⁸. S-a subliniat că acest grup conține elemente similare celor din mormintele în "ciste" din regiunile muntoase ale Munteniei, care, la rîndul lor, se apropie de materialul arheologic dovedit în complexul cultural Belotič-Bela-Crkva¹⁹.

NOTE

- 1 ULANICI AUGUSTIN, Săpăturile de la Branet, jud. Olt, în Cercetări arheologice, I, București, 1975, p. 45-77; idem, Noi cercetări arheologice la Branet, în Cercetări arheologice, II, București, 1976, p. 33-73.
- 2 ALEX. PĂUNESCU, Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României, Edit. Academiei, București, 1971, passim.
- 3 C. W. BLEGEN, J. L. CASKEY, M. RAWSON, Troy, vol. II, part. 2, Cincinnati, 1951, vezi fig. 234/36-116.
- 4 C. MATASĂ, Descoperiri arheologice în raionul Piatra Neamț, în Materiale, V, 19 9, p. 723, fig. 5/1-2.
- 5 MARIN DINU, Sondajul arheologic de la Dolhești Mari, în Materiale, VI, 1959, fig. 5/5.
- 6 Ibidem, fig. 215.
- 7 Idem, Contribuții la problema culturii amforelor sferice pe teritoriul Moldovei, în Arheologia Moldovei, I, 1961, p. 55-56.
- 8 MIHAI MACREA, Șantierul arheologic Cașolț-Boița, în Materiale, VI, 1959, p. 424, fig. 25/1, 3-4.
- 9 DUMITRU BERCIU, Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări, Edit. Academiei, București, 1961, fig. 124/1.
- 10 SEBASTIAN MORINTZ, PETRE ROMAN, Aspekte des Ausgangs des

- Äneolithikums und der Übergangsstufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau, in "Dacia", N.S., 1968, p.64, fig.14/5.
- 11 Vezi discuția la DUMITRU BERCIU, op.cit., p.142.
 - 12 SEBASTIAN MORINTZ, PETRE ROMAN, op.cit., fig.20/12;21/15.
 - 13 M.PETRESCU-DÎMBOVIȚA și MARIN DINU, Nouvelles fouilles archéologiques à Foltești (Dép.de Galați), in "Dacia",N.S.,XVIII, 1974, fig.28/3.
 - 14 GH.BICHIR, Săpăturile de sondaj de la Cuculata, in Materiale, II, 1962, fig.5/7; idem, Beitrag zur Kenntnis der Frühen Bronzezeit im südöstlichen Transilvanien und der Moldau, in Dacia,N.S., VI, 1962, fig.10-12.
 - 15 ALFRED PROX, Die Schneckenbergkultur, Kronstadt, 1941, Tafel III/1-3; XVII/2.
 - 16 S.MORINTZ, Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii, vol. I, Edit. Academiei, București, 1978, p.48, completat cu informații Valeriu Leahu.
 - 17 AUGUSTIN ULANICI, în Cercetări arheologice, II, 1976, p.54,64.
 - 18 DUMITRU BERCHU, Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre, Edit. Științifică, București, 1966, p.133; idem, Rumania before Burebista, London, 1967, p.50-76.
 - 19 Vezi DORIN POPESCU, Asupra începuturilor epocii bronzului în România (II), în SCIV, 2, 16, 1965, p.325. O atitudine în problema respectivă vezi și la PETRE ROMAN, Die Glina III - Kultur, în "Praehistorische Zeitschrift", 51, Band 1976, Heft 1, p.33-36.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE BRANEȚ EN 1976

Résumé

En 1976 ont été continuées les fouilles de Branet et pour ça ont été pratiquées deux sections qui ont mené au décapage de deux habitations de surface de plus, appartenant au type Glina Schneckenberg - ce qui a élevé le nombre des dites habitations à 11.

L'analyse du matériel de type Glina de la période ancienne de l'âge du bronze de Branet s'inscrit, par toutes ses coordonnées, au cadre de la dite culture. Parait-il qu'une série d'éléments plaident pour un horizon chronologique plus ancien par rapport tant aux aspects culturels de type Cernavoda, comme aussi à ceux de type Foltești.

L'essai de signaler les synchronismes et aussi celui d'encadrer chronologiquement le matériel, faits qui ont été présentés dans le rapport publié en 1976 (voir note no.1), ont permis la mise en relief de certaines liaisons avec les groupes culturels Belotič-Bela Crkva et Bubany-Hum III de Yougoslavie. A cet égard, à l'avenir et à base d'une analyse plus attentive des matériaux de type Glina des établissements de Branet, Greci etc., on va peut-être se mettre de concert en ce qui concerne l'encadrement chronologique et les dits synchronismes. Dans le

même sens ou doit avoir en vue les très précieuses observations de Dumitru Berciu par rapport aux groupes Verbița-Smeieni. On a souligné le fait que ce groupe contient des éléments similaires à ceux des tombes en cistes des régions montagneuses de la Valachie, qui, à leur tour, présentent des matériaux archéologiques apparentés à ceux trouvés dans le complexe culturel Belotiș-Crkva.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Le plan des fouilles archéologiques de Branșet, effectuées entre 1972-1976.

Fig.2.- Branșet, dép. d'Olt. a) Profil du paroi NE de la surface I C; b) plan de la surface I C.

Fig.3.- Branșet, dép. d'Olt. a) Profil du paroi NE de la section V; b) plan de la section V avec l'âtre de l'habitation no.10.

Fig.4.- Branșet, dép. d'Olt. Le diagramme de la fréquence des habitations du type Coșofeni et Glina, par niveaux de culture.

Fig.5.- Branșet, dép. d'Olt. 1-2: pointes de flèches en silex; 3-11: outils en silex. Culture Glina.

Fig.6.- Branșet, dép. d'Olt. 1-8: fragments céramiques de type Glina.

Fig.7.- Branșet, dép. d'Olt. 1: petit gobelet en terre cuite; 2, 8: fragments céramiques; 3, 9: haches votives en terre cuite; 4-6: fusaiòles; 7: pendentif en os. Culture Glina.

Fig.8.- Branșet, dép. d'Olt. 1-6: vases entiers et complétés. Culture Glina.

RAPORT PRELIMINAR PRIVIND SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE LA PETRIȘORU, COM. RACOVITENI, JUD. BUZĂU

de ALEXANDRU OANCEA

Satul Petrișoru este așezat pe terasa stîngă a Cîlnăului, rîu ce și-a săpat albia printre două culmi deluroase - Blăjeni și Buda, ambele avînd o altitudine maximă de 500 m. Dealurile Budei, alungite pe direcția sud-vest - nord-est, se ridică spre est ca un prim obstacol în fața cîmpiei Rîmnicului, oferind de la înălțimea lor o perspectivă largă asupra regiunilor învecinate. Culmea lor sudică, ferestruită de torenți, formează în dreptul satului Petrișoru o fortificație naturală, denumită de localnici Muchia Băjenarului, care, datorită pereților aproape verticali și a înălțimii, domină întreaga regiune. Platoul Muchiei Băjenarului, măsurînd aproximativ 4500 m², de formă oval-alungită, este accesibil dinspre est doar pe o mică porțiune.

Lucrările agricole și ruperea malurilor Muchiei Băjenarului în decursul vremurilor, datorită acțiunii torenților, au împrăștiat pe toată suprafața ei numeroase fragmente ceramice, multe adunate într-o colecție școlară prin străduința profesorului din Racovițeni, Ioniță Dumitru. Tot el a semnalat descoperirea întîmplătoare aici a unui mormînt de înhumăție al cărui inventar nu a mai putut fi recuperat. O perieghetză efectuată în 1976¹ pe dealul Muchiei Băjenarului a permis sesizarea existenței aici a unei asocieri de materiale tipice fazei IC3 din cadrul culturii Monteoru, cu elemente aparținînd unor grupe culturale nord-pontice.

Înțelegerea raporturilor etno-culturale și cronologice dintre cultura Monteoru și purtătorii unor elemente de cultură răsăriteană în nord-estul Munteniei, sesizate anterior în urma cercetărilor de la Cîrlomănești și Nișcov, "La Arman", jud. Buzău², impunea deschiderea acestui nou obiectiv arheologic.

Săpăturile arheologice au constatat pe platoul Muchiei Băjenarului existența a două niveluri de locuire din epoca bronzului: 1) aparținînd unei așezări Monteoru IC3, distrusă în totalitate de lucrările agricole; 2) "cîmp de gropi"³, cu complexe aparținînd tipului în formă de clopot avînd drept inventar ceramică, în mare măsură întregibilă, unelte de piatră, resturi de vetre fixe și portabile, plăci perforate aparținînd unor cupetoare de ars vasele etc.

Formele ceramice predominante sînt reprezentate de vasele borcan, cu mai multe variante distincte, recipiente bitronconice de dimensiuni mijlocii, cu două torți pe diametrul maxim, vase de mari dimensiuni cu corpul relativ drept, curbat brusc în zona inferioară, unde sînt plasate și torțile, cești cu două torți și căni cu o toartă.

Decorul este puțin variat: brfuri în relief (netede, crestate sau alveolate), linii incizate formînd grupaje orizontale, verticale sau ghir-

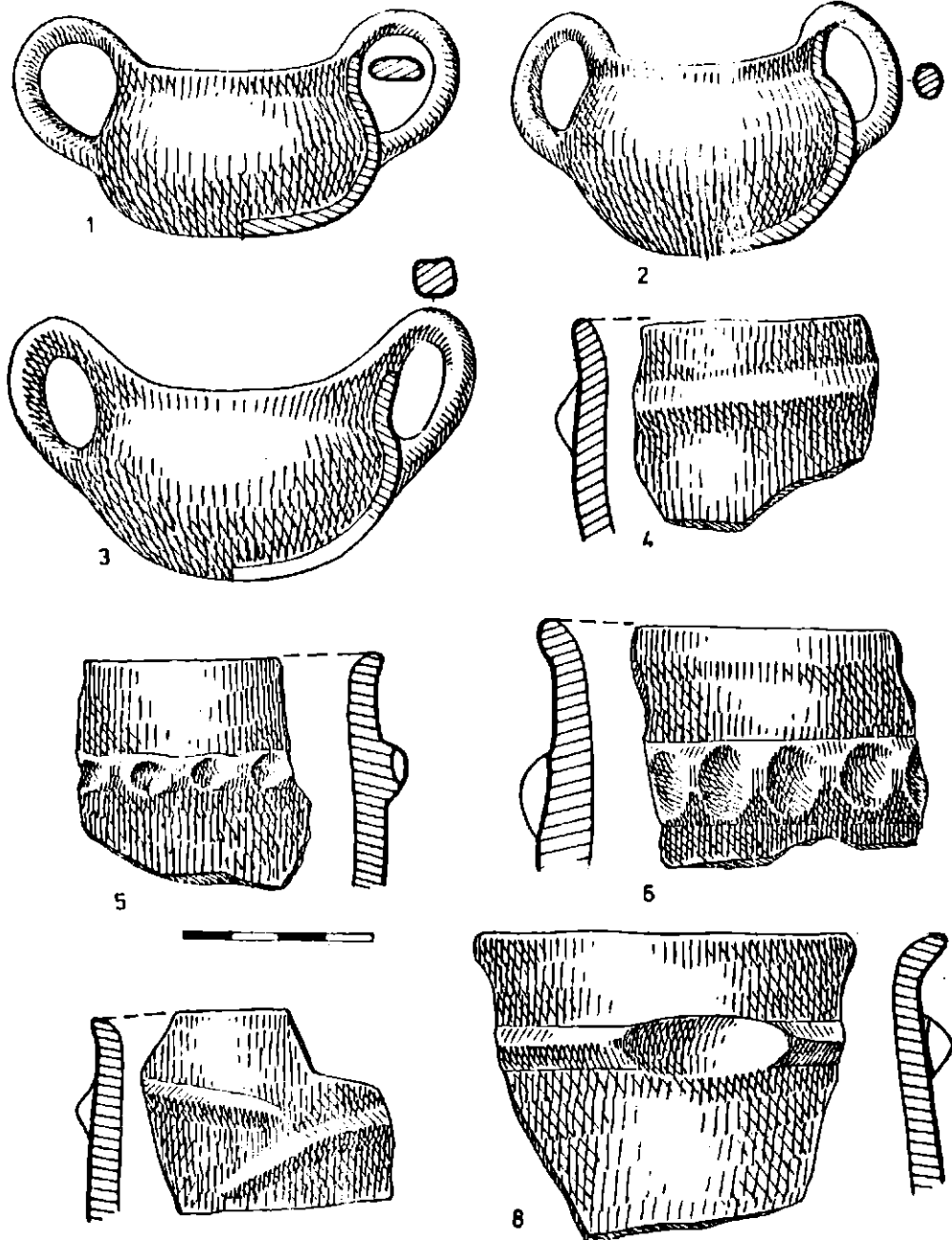

Fig.1.- Ceramica de la Petrișoru, com.Racovițeni, jud.Buzău.

lande, butoni, "potcoave" în relief sau deseori pe vasele borcan ornamente realizate cu ajutorul măturicii.

În inventarul ceramic al "cîmpului de gropi" de pe platoul Muchiei Băjenarului pot fi sesizate acele elemente care permit stabilirea apartenenței etno-culturale și încadrarea cronologică a purtătorilor acestui tip de complexe:

1. Cele mai multe analogii ale formelor ceramice și ale tipului de ornamentație sînt semnalate în predușele realizate de purtătorii culturilor Srubnaia, faza tîrzie, Sabatinovka-Coslogeni, din prima etapă de evoluție, dintr-o etapă corespunzătoare sfîrșitului perioadei mijlocii a epocii bronzului. Această datare este întărită și de descoperirea la Petrișoru-Racovișeni a unor obiecte, printre care menționăm "sceptrele" de piatră, cu bune referințe în medii Sabatinovka, Monteoru II b și Coslogeni I.

2. Populația stabilită pe platoul Muchiei Băjenarului în ultimele etape ale perioadei mijlocii a epocii bronzului reprezintă un grup intrus în zona colinară, mediu controlat anterior de purtătorii culturii Monteoru, afectînd vizibil evoluția ulterioară a acestei culturi. Faptul că ei nu reprezintă un grup izolat în zona colinară subcarpatică este dovedit de alte cîteva așezări ale purtătorilor unor forme de cultură nord-pontică, descoperite recent la Pietroasa Mică, Cîrlomănești⁴, Berca⁵, jud. Buzău și Rotbav, jud. Brașov⁶.

3. Ceramica unitară în fond (Srubnaia finală, Sabatinovka și Coslogeni I) păstrează totuși elemente "întîrziate" caracteristice ultimei etape a culturii catacombelor și culturii ceramicii ornamentate cu mai multe brfuri netede, care permit observația existenței mai multor grupuri de populații nord-pontice antrenate în mișcarea spre regiunile carpatice de grupul Sabatinovka. Așezarea de pe Muchia Băjenarului reprezintă prima etapă evolutivă a acestui nou grup de populații intrus în regiunea estică a Munteniei, cînd mai sînt încă vizibile elementele componente grupurilor etno-culturale ce vor da naștere fazei I a culturii de tip Coslogeni.

NOTE

- 1 Împreună cu colegul Vasile Drâmbocianu de la Muzeul județean Buzău, care ne-a semnalat punctul.
- 2 ALEXANDRU OANCEA, Cercetări arheologice, II, MIRS, București, 1976, p.191-237.
- 3 Termenul folosit pentru prima dată de Alexandru Vulpe la "Colocviul asupra epocii bronzului", București, 3-5 decembrie 1973.
- 4 Cercetări Alexandru Oancea.
- 5 Informații Ion Chicideanu.
- 6 Informații Alexandru Vulpe.

RAPPORT PRELIMINAIRE CONCERNANT LES FOUILLES
ARCHÉOLOGIQUES DE PETRIȘORU, COMMUNE DE
RACOVÎTENI, DÉP. DE BUZĂU

Résumé

Dans la zone des collines souscarpathiques (village de Petrișoru, dép de Buzău) on a investigué une fortification naturelle, sur le plateau de laquelle on a découvert un "champ de fosses" appartenant à l'âge du bronze.

La céramique restaurée nous a indiqué ces éléments qui permettent d'établir l'appartenance ethno-culturelle et l'encadrement chronologique des porteurs de ce type de complexes:

1 Les plus proches analogies pour les formes céramiques et pour le type d'ornementation peuvent être remarquées parmi les produits réalisés par les porteurs des cultures Srubnaia, phase tardive, Sabatinovka-Coslogeni, première étape d'évolution correspondant à la fin de la période moyenne de l'âge du bronze. La dite datation est consolidée aussi par la découverte sur place d'un "sceptre en pierre" avec le corps fusiforme, qu'on peut rapporter aux milieux Sabatinovka, Monteoru II b et Coslogeni I.

2 La population établie à Petrișoru, dép. de Buzău, représente un groupe introduit dans la zone des collines, milieu contrôlé antérieurement par les porteurs de la culture Monteoru, fait qui a affecté visiblement l'évolution ultérieure de cette culture. Plusieurs établissements de la zone prouvent le fait que dans ce cas il ne s'agit pas d'un groupe isolé.

3 Quoique unitaire la céramique (Srubnaia finale - Sabatinovka et Coslogeni I) conserve quand même des éléments "tardifs" caractéristiques pour la dernière étape de la culture des catacombes et de la culture de la céramique aux rubans lisses multiples, ce qui permet émettre l'observation de l'existence de plusieurs groupes de populations nord-pontiques entraînés en mouvement vers les régions carpathiques par le mouvement Sabatinovka. L'établissement du village de Petrișoru représente la première étape évolutive de ce nouveau groupe de populations intrus dans la région orientale de la Valachie, au moment où sont encore visibles les éléments composants des groupes ethno-culturels qui vont naître la Ire phase de la culture de type Coslogeni.

LEGENDE DE LA FIGURE

Fig.1.- Petrișoru-Racovițeni - La céramique.

SONDAJUL ARHEOLOGIC DE LA FRĂTEȘTI, JUD. ILFOV

de VALERIU LEAHU

Așezarea Tei de la Frătești (comună în jud. Ilfov, situată la circa 55 km sud-sud-vest de București și circa 9 km nord de Giurgiu) a fost sămnalată¹ în decembrie 1975, prilej cu care s-a relevat asocierea unor resturi ceramice din faza a IV-a a culturii cu o seceră de bronz fragmentară, aparținând tipului "cu ciotul de turnare nefindepartat" descoperite toate la suprafață pe un teren arat. Ulterior, interesul pentru stațiune a sporit, identificând în colecția arheologică a Școlii generale din comună două forme fragmentare de piatră, pentru turnat unelte și obiecte de podeabă din metal, aflate, potrivit cu informațiile primite², tot în perimetrul așezării. Situațiile acestea au determinat efectuarea la Frătești, între 22 septembrie și 10 octombrie 1977, a unei cercetări arheologice cu caracter de sondaj.

Așezarea Tei IV este situată la o depărtare de circa 1,6 km (în linie dreaptă) spre nord de liziera comunei, pe dealul Lagăru, un pînten de terasă înaltă de pe partea dreaptă a pîrfului Făgădău. Ea se identifică foarte clar pe sol arat, printr-o mare pată cenușie-slab gălbuie (lutoasă) de formă ovală și cu diametrul de aproximativ 70 x 40 m, aflată în sectorul central al zonei de platou a dealului. Cele trei secțiuni deschise (dintre care una a secționat pe lățime întreaga suprafață pătată indicând așezarea) au asigurat precizarea stratigrafiei, au dezvelit resturile unei locuințe de suprafață și au înlesnit recoltarea din strat a unui material arheologic caracteristic.

Stratigrafia în stațiunea de pe dealul Lagăru³ este următoarea:

Sub stratul actual, cu o grosime medie de 0,200 m, puternic remaniat de lucrările agricole, conținând foarte rare materiale ceramice fragmentare Tei IV, se află o depunere de humus antic, dens, consistent, de culoare neagră, cu o grosime medie de 0,150 m conținând, de asemenea, slabe urme Tei IV și, pe alocuri, foarte rare fragmente ceramice Latène geto-dace. Urmează, dedesubt, un strat de pământ de culoare cenușie-deschisă, cu aspect mătăros, gros în medie de 0,350 m. Limita superioară a acestui strat a constituit nivelul de călcare al populației din epoca bronzului, fapt probat de prezența pe acest orizont a celor mai multe materiale Tei IV, dar mai ales pe situarea - pe această limită superioară a stratului de pământ cenușiu-deschis - a resturilor unei locuințe de suprafață din faza penultimă a culturii. Depunerea următoare, de pământ galbea, cu aspect mai degrabă zgrunțuros decât lutos, a fost sterilă din punct de vedere arheologic. Din această situație stratigrafică, relevăm frecvența oarecum slabă și dispartă a materialelor din faza Tei IV, rezultat probabil al unei locuiri de caracter restrâns efemer. Totodată, consemnăm că existența unei case de suprafață, con-

* Colectivul de cercetare a fost alcătuit de Valeriu Leahu și Dan Drăguș.

struită din schelet lemnos greu și ușor, apoi absența unor depuneri mai consistente de cenușă și procentul foarte redus al oaselor de animale atrag atenția că nu poate fi vorba la Frățești de o locuire Tei de tip "cenușar" ci, probabil, de o așezare cu caracter de sălaș.

Locuința de suprafață (pentru a cărei dezvelire secțiunea nr.1 a fost lărgită pe ambele laturi prin casetele C.1 și C.2) a fost descoperită într-o stare de conservare precară. Nu a putut fi determinată, nici măcar intuită forma sa, nu au putut fi precizate, nici măcar estimate dimensiunile ei. În plus, sînt importante și trebuie reținute - pentru a putea interpreta exact resturile descoperite - următoarele observații: întreaga masă de chirpic - ocupînd, grosso modo, o suprafață de circa 6,40 x 3 m - a apărut lipsită de continuitate, cu o densitate inegală (fig. 1); la demontare nu s-a constatat măcar un caz în care bucăți mai mari de chirpic să se afle în relație de conexiune; în întreaga suprafață pe care a zăcut masa de chirpic, precum și în zonele imediat înconjurătoare nu a apărut nici o groapă de par (din scheletul lemnos al locuinței); deși masa de chirpic a fost în întregime bine, complet arsă, trecută printr-un puternic incendiu, solul pe care a fost găsită nu purta nici cea mai neînsemnată urmă de ardere; terenul în care au fost descoperite resturile casei era în pantă. Toate aceste observații conduc către concluzia că locuința identificată nu a fost găsită pe locul în care fusese ridicată, amenajată, ci că resturile sale au fost "purtate" - alunecate, cu timpul, pe terenul în pantă. În atare condiții, este lesne de înțeles că reconstituirea formei sau cunoașterea mai exactă a tehnicii de construire nu au fost posibile. Totuși amprente de pe unele bucăți de chirpic au dovedit că locuința a fost ridicată pe un schelet lemnos care a utilizat și pari groși, plasați, în mod sigur, pe colțuri, poate și în alte locuri; că "osatura" pereților a utilizat nuiele (mai subțiri sau mai groase) așezate în rețea (dar nu prin împletire, ci prin alăturare, prin "suprapunere"); și că grosimea pereților a măsurat pe alocuri minimum 0,056 m.

Inventarul descoperit însumează unelte din silex, os, lut și bronz și materiale ceramice (vase fragmentare și fragmentate).

Din silex s-au găsit cîteva lame-cuțit, întregi sau fragmentare, (fig.2/1), răzuitoare (fig.2/2,6) și lame denticulate (fierăstrae, fig.2/4-5). Mai multe așchii atipice dovedesc că și la Frățești, ca în cazurile celorlalte stațiuni Tei cercetate, uneltele de silex erau obținute prin prelucrarea materiei prime în așezare. Același a fost cazul și al unei împungători lucrate pe o așchie de os lung (fig.2/7). Două fusaiole de lut, una întreagă, cealaltă fragmentară, aveau forma tronconică și erau străpunse incomplet de cîte un canal circular. În fine, o dăltiță-împungătoare din bronz, lungă de 0,110 m, cu secțiunea pătrată se adaugă unei serii relativ bogate de asemenea ustensile descoperite în așezări Tei.

Materialul ceramic se divide în patru categorii, specifice fazei Tei IV, larg prezentate în lucrări sau rapoarte de săpături anterioare⁴, pastă din lut cu amestec bogat de pietre și nisip, la care s-a adăugat un procent neînsemnat de cioburi pisate; pastă din lut cu amestec de cioburi în cantitate mare, pietrișul și nisipul fiind acum diminuate ca proporții; pastă din lut cu slab amestec de nisip sau cioburi ("pastă bună")

și pastă fină, din care degresanții lipsesc aproape cu totul. Formele sînt cele curenț constatate în repertoriul fazei; vase cu corp bombat, gît cilindric și margine evazată, mari sau mijlocii; castroane, de asemenea, mari și mijlocii, cu corp arcuit simplu sau cu corp arcuit și margine înaltă, evazată; vase cu corp bombat sau arcuit tronconic, cu margine înaltă, cilindrică (fig. 4/1); recipiente cu corp arcuit simplu, cu gît înalt plecat spre interior (fig. 4/2); vase mici, dar mai frecvent, mijlocii, cu corp globular, cu gît tronconic și margine îngustă evazată, cu două torți supraînălțate, descori prevăzute cu proeminente, creste sau butoni etc. În repertoriul formelor semnalăm însă la Frătești și trei apariții, pînă acum nedocumentate în alte așezări Tei IV: 1) vas de dimensiuni mari, cu marginea relativ lată și ușor evazată, demarcată de gît printr-o linie adîncită; cu gîtul relativ înalt, foarte ușor arcuit concav pe mijloc, cu umeri foarte ușor profilați convex și cu jumătatea inferioară a corpului tronconică; cu două torți pe diametrul maxim (fig. 3/1); 2) un recipient cu buza ușor evazată, cu gît înalt ușor tronconic, cu corp bombat (ovoïdal-înălțat?) și cu două torți pe umeri (fig. 3/2); 3) o ceașcă cu corp în formă de butoiăș așezat pe un fund profilat, cu toartă supraînălțată prevăzută cu o mică proeminență (fig. 4/6). Prezența primei forme citate într-o așezare de tip Tei IV demonstrează în plus relațiile și contaminările ce s-au produs între populațiile și cultura din centrul Munteniei și triburile culturii de tip Sabatinovka-Coslogeni - vasul în discuție găsindu-și analogii în mediul cultural din urmă⁵. A doua formă nou identificată la Frătești este interesantă pentru că confirmă și la nivelul fazei Tei IV evoluția unui tip de vas înflnit în repertoriul ceramic al culturii încă din faza arhaică⁶. În fine ceașca cu corpul în formă de butoiăș trebuie apropiată de paharele cu profil identic, de asemenea din faza penultimă : culturii⁷.

Ornamentarea ceramicii reproduce și ea tehnici și motive specifice fazei Tei IV. S-au constatat astfel striurile cu măturica și brfurile alveolate, pe vasele din prima categorie sau brfurile simple pe recipientele din categoria a doua; șiruri de impresiuni sau adîncituri circulare ori ovale, pe fragmente ceramice din ambele categorii menționate; dar mai ales, ornamente obținute în tehnica șirurilor de împunsături succesive și a inciziei. Și la Frătești, întocmai ca în alte așezări Tei IV, predomină decorul obținut prin șiruri de împunsături înguste și superficiale sau prin incizie îngustă, motivele ornamentale mai des înflnite fiind: triunghiul, romb, cercurile concentrice, meandrii concentrice, spirale înălțuite, zigzaguri, benzi de linii paralele etc. Atare motive sînt cel mai adesea asociate și combinate (vezi fig. 4). Decorul canelat a apărut pe un singur fragment ceramic.

Invntarul așezării Tei IV de la Frătești oferă elemente interesante, consistente pentru studiul culturii acesteia, mai ales prin asocierea ceramicii caracteristice fazei penultime, cu formele pentru turnat podoabe și unelte, sau cu secera de bronz de tipul "cu ciot de turnare neîndepărtat". Discutarea unor asemenea asocieri, a semnificațiilor cronologice (în deosebi) și culturale pe care le presupun nu poate fi însă realizată în cadrul limitat al unui raport preliminar, rămînînd să fie întreprinsă cu alt prilej.

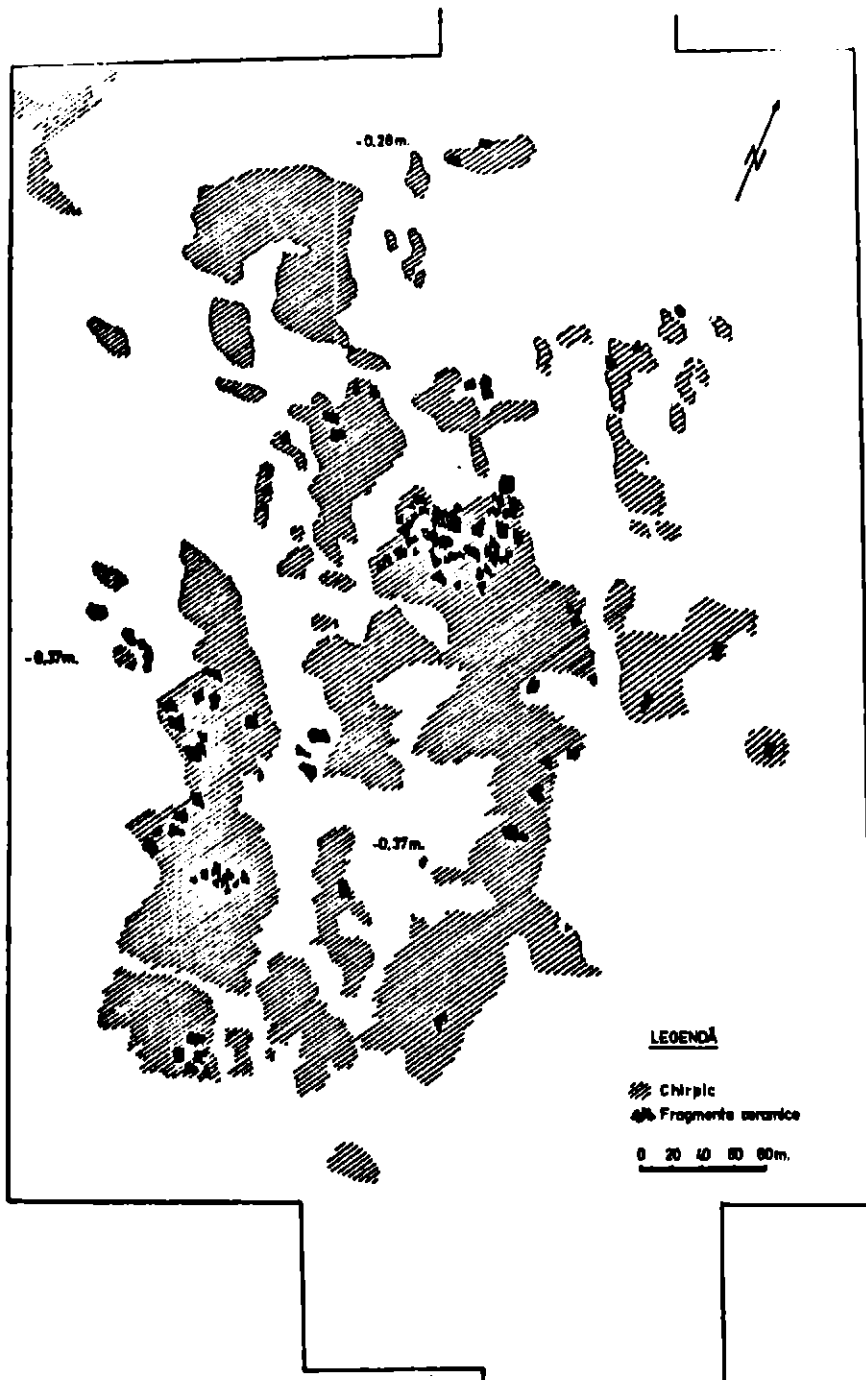

Fig.1.- Planul resturilor locuinței de suprafață de la Frăteșt, jud. Ilfov.

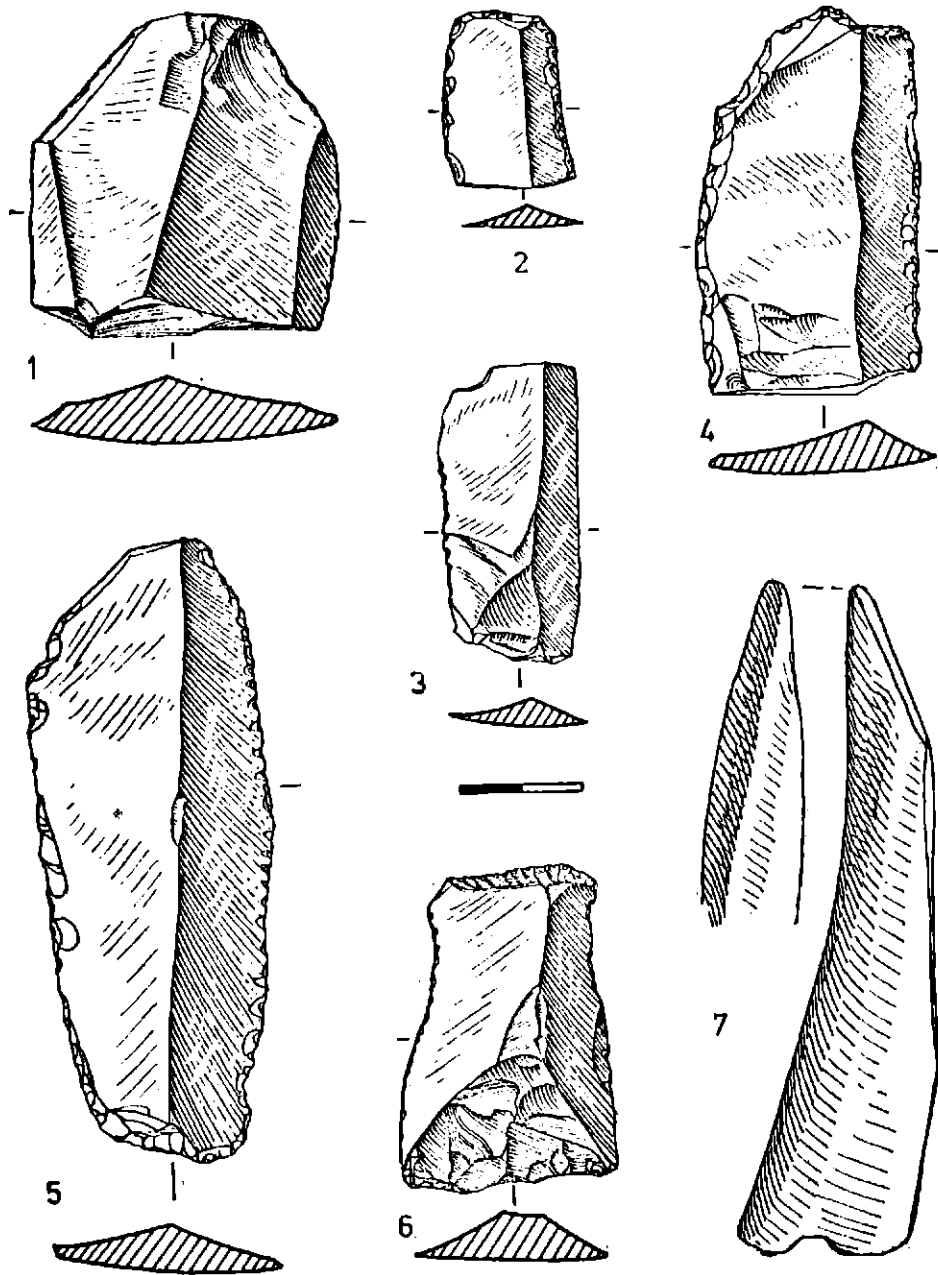

Fig.2.- Unele întregi și fragmentare din silex și os.

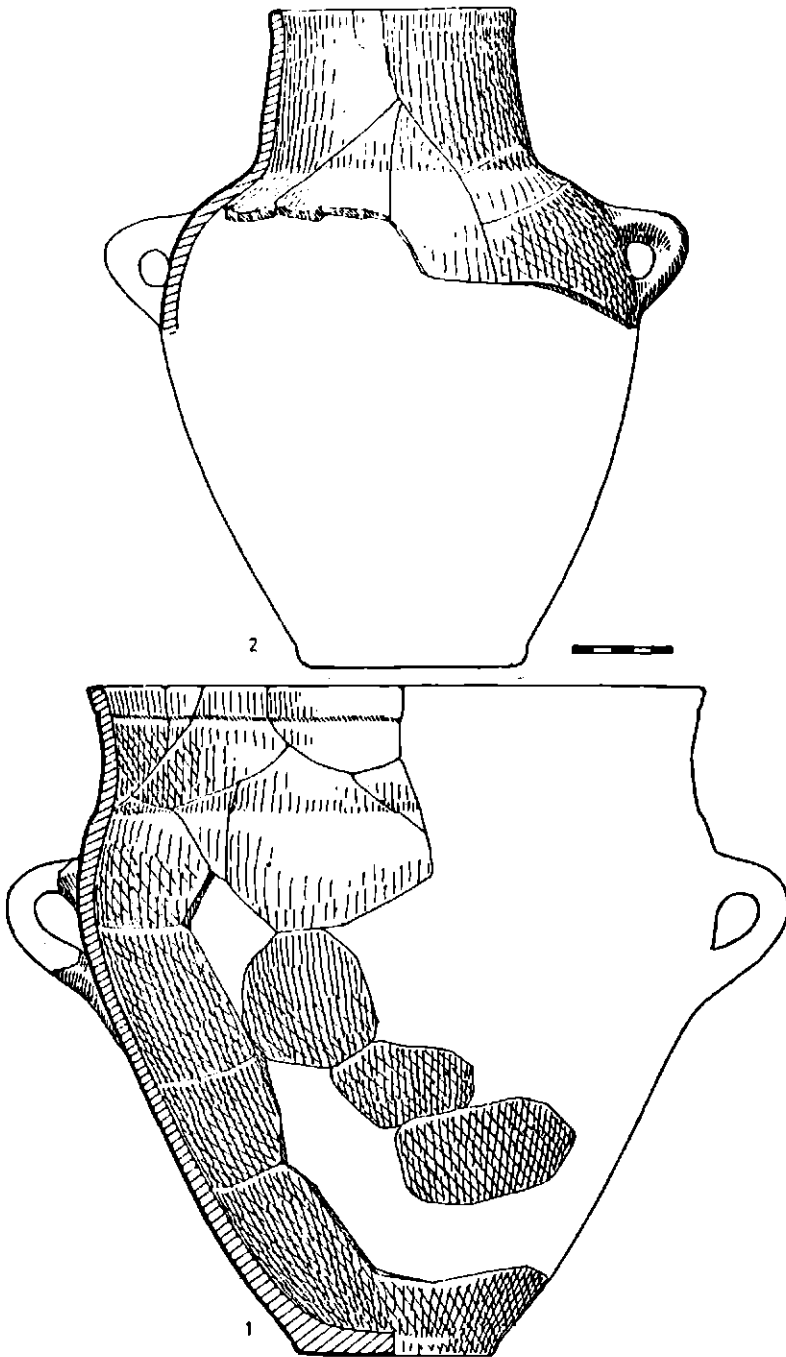

Fig. 3.- Vase și fragmente, Tei IV.

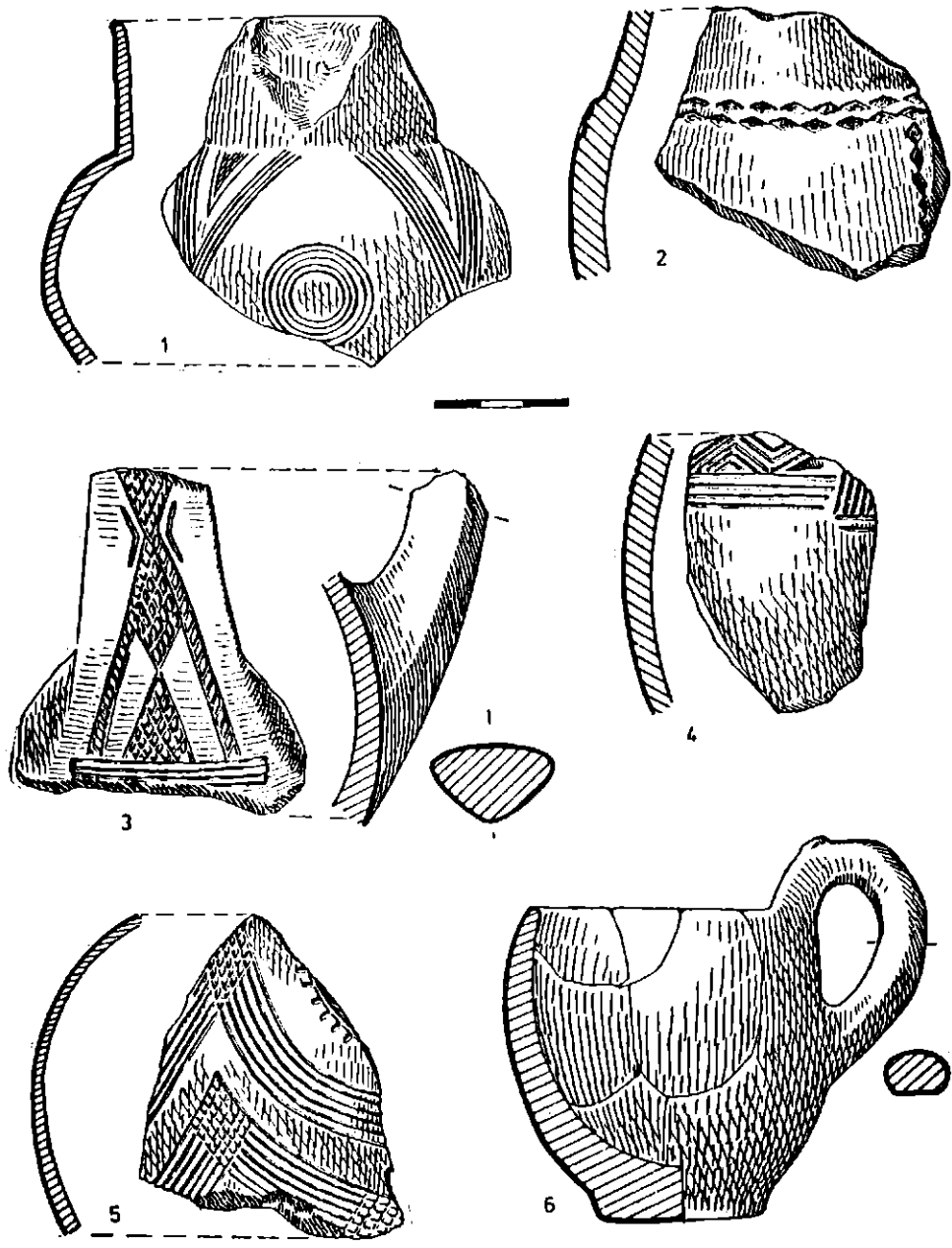

Fig.4.- Cească și fragmente ceramice ornate,
descoperite la Frătești, jud.Ilfov.

- 1 CONSTANTIN ISĂCESCU, DUMITRU BURLACU, Mărturii ale istoriei străvechi a zonei Giurgiu aflate la Muzeul școlar Frătești, comunicare prezentată în Sesiunea științifică "Ilfov, file de istorie", Giurgiu, 6-7 decembrie 1975.
- 2 Tiparele fragmentare au fost descoperite de profesorul Dumitru Burlacu, în centrul zonei indicând întinderea așezării Tei IV, împreună cu fragmente ceramice caracteristice. Ele vor fi publicate de noi cu alt prilej.
- 3 Pe partea stângă a pârfului Făgădău pe dealul Dăii, profesorul Dumitru Burlacu a identificat o așezare din faza I-a a culturii Tei. Este o îndatorire a noastră să relevăm aportul profesorului Burlacu în identificarea și semnalarea unor așezări și necropole străvechi aflate la Frătești, Daia și Izvoru (jud. Ilfov), precum și în organizarea unui micromuzeu școlar la Frătești.
- 4 Cf. CAB, I, 1963, p.223-233; VALERIU LEAHU, Cultura Tei, f. a., p.114-119; CA, I, 1975, p.105-111.
- 5 Cf. SEBASTIAN MORINTZ, NIȚĂ ANGHELESCU, în SCIV, 21,3, 1970, p.383, fig.9 și 10.
- 6 VALERIU LEAHU, op.cit., p.88 și fig.13/5 și passim.
- 7 Vezi CAB, I, p.228 și fig.45/1.

LE SONDAGE ARCHÉOLOGIQUE DE FRĂTEȘTI, DÉP. D'ILFOV

Résumé

A Frătești (commune située à approximativement 55 km sud-sud-est de Bucarest et à environ 9 km au nord de la ville de Giurgiu) a été identifié un établissement appartenant à la culture Tei. Entre 22 septembre et 10 octobre 1977 le Musée d'Histoire de la R.S. de Roumanie y a pratiqué un sondage. L'inventaire découvert (outils en silex, os, terre cuite et bronze, céramique) est caractéristique pour la IVème phase de la culture et il met en évidence en même temps, pour la première étape de la période tardive de l'âge du bronze, les relations existantes entre les populations du centre de la Plaine Roumaine et les tribus appartenant à la culture Sabatinovka-Coslogeni et Zimnicea-Plovdiv. Le rapport sur les fouilles archéologique effectuées à Frătești a un caractère préliminaire.

LÉGENDES DES FIGURES

Fig.1.- Plan des débris de l'habitation de surface de Frătești.

Fig.2.- Outils, entiers ou fragmentaires, en silex et os.

Fig.3.- Vases fragmentaires, Tei IV.

Fig.4.- Tasse et fragments céramiques au décor, découverts à Frătești.

RAPORT PRELIMINAR PRIVIND CERCETARILE DE LA PIETROASA MICĂ, JUD. BUZĂU

de ALEXANDRU OANCEA

Cercetări de suprafață efectuate pe cursul superior al pîrfului Urgoaia, în marginea nord-vestică a satului Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău, au semnalat pe pantele și terasele dealului Istrița - cota maximă de altitudine 750 m - existența mai multor stațiuni arheologice aparținînd culturii Monteoru. Punctul central al stațiunilor monteorene de pe valea Urgoaiei îl constituie o înălțime dominantă, fortificată natural prin pante abrupte, neaccesibilă pe trei laturi - "Cetățuia" de pe Coasta Rusului -, loc de refugiu al purtătorilor culturii Monteoru din fazele Ic4 și pînă în etapa finală a culturii. De jur împrejurul "Cetățuiei" au fost identificate mai multe așezări și necropole monteorene în punctele: Coasta Rusului (așezări Mic4-Ic3-Ic2; Ia; II; necropolă MII); "viile de sub Coasta Rusului" (așezări MIIa-II); "La tarifă" (așezări Mic3-Ic2; complexe funerare Mic3-Ic2; necropolă din ultima fază a culturii Monteoru); via lui Pompiliu Bercă (așezări Mic3-Ic2; izolat MIIa); via lui Alexandru Despan (așezare Mic3); via lui Aurica Bădină (așezări Mic3-Ic2); "Crucea lui Avram" (mormînt Mic3); platoul dealului Dogaru (necropolă din ultima fază a culturii Monteoru și izolat complexe Mic3).

Cercetările perieghetice au fost completate prin mici sondaje și săpături de mai mare amploare, care au întregit cunoștințele noastre asupra culturii Monteoru în ansamblul ei și asupra unora dintre etapele ei de dezvoltare, în special a ultimei faze de existență a culturii.

*

* *

Cimitirul de pe dealul Dogaru este plasat pe un platou mărginit pe două din laturile sale de pădurea ocolului silvic Pietroasele și de rîpa văii Urgoaiei. Datorită imposibilității continuării cercetărilor pe terenul ocolului silvic și degradării treptate a unei părți a marginii platoului pe care este plasat cimitirul, nu au putut fi dezvelite decît 64 de morminte. Rîtul general de înmormîntare este înhumația, excepție făcînd doar două morminte de incinerare. Inhumații au fost depuși în gropi rectangulare cu colțurile rotunjite, a căror adîncime variază pe grupe de morminte, între -0,20 m și 1 m. Datorită ritualului ce constă în depunerea unui mare număr de pietre de dimensiuni mijlocii sau a unor lespezi, avînd forma unor movile cu baza circulară, direct peste înhumat, și a alunecărilor terenului, conturul gropilor este dificil de sesizat.

Poziția înhumațiilor este chirchită, moderat sau accentuat, în general în decubit lateral stîng, dar și drept, cu coapsele și gabele flec-

tate, brațele lipite de trunchi și antebrațele flectate, palmele fiind aduse în dreptul feței (fig.1/1, 3-4, 6).

Un grup distinct în cadrul necropolei este constituit de cîțiva înhumați, care printr-un ritual aparte, prin poziție, orientare, inventar și plasare în cadrul cimitirului se deosebesc în mod evident de restul celor îngropați pe dealul Dogaru. Trăsătura caracteristică a grupului o constituie înhumarea în poziție "împachetată", în decubit lateral stîng sau pe spate, cu coapsele, gabele, brațele și antebrațele flectate extrem și lipite de trunchi (fig.1"2,5).

Cea mai frecventă piesă din inventarul ceramic al necropolei este ceașca mică, cu o toartă ușor supraînălțată, gura albiată, corp bombat, fund drept sau ușor împins spre interior. Decorul constă în șiruri de creștături plasate în general pe linia de unire gît-corp, șiruri de festoane și ghirlande incizate, caneluri, butoni împinși dinspre interior. Ceștile sînt depuse, în majoritatea cazurilor, în dreptul feței sau sub bărbie. Des întîlnite sînt și ceștile cu gura "strînsă" și toartă plasată pe umăr, bogat ornamentate prin incizie: romburi cu suprafața hașurată, ghirlande, creștături, festoane plasate circular în jurul a trei butoni împinși dintre interior. Mai putem menționa pixide, așezate fie la cap, fie în partea inferioară a corpului; vase de ofrandă cu gîtul în formă de pîlnie și partea inferioară ascuțită, plasate deasupra înhumatului; vase cu etaj și toartă bandată prinsă pe linia de unire dintre cele două etaje.

Inventarul metalic este bogat și relativ variat, compus în majoritate din piese de podoabă. Este format din coliere ce combină saltaleoni cu perle de bronz, ace, pandantive, brățări aparținînd mai multor variante, inele de buclă de bronz sau de aur (fig.2). Tot ca podoabe s-au folosit mărgelile de chihlimbar și melci din depuneri fosilifere.

Încadrarea cronologică a necropolei de la Pietroasa Mică este mult ușurată nu numai prin numărul mare de analogii sigure, dar și datorită existenței unor importuri, care ne permit să fixăm perioada de utilizare a cimitirului de către purtătorii culturii Monteoru în ultima etapă de existență a acestei culturi.

RAPPORT PRÉLIMINAIRE CONCERNANT LES RECHERCHES DE PIETROASA MICA, DÉP. DE BUZĂU

Résumé

Les investigations récentes effectuées par le Musée d'Histoire de la R.S. de Roumanie dans la région des collines souscarpatiques du nord-est de la Valachie, ont identifié, sur le territoire du village Pietroasa Mică, dép. de Buzău, l'existence de plusieurs sites archéologiques de l'âge du bronze appartenant à la culture Monteoru. Parmi ceux-ci on a fait une particulière attention à un cimetière utilisé pendant la dernière période d'existence de la culture Monteoru. Des 64 tombes investiguées, 62 étaient d'inhumation et seulement deux d'incinération.

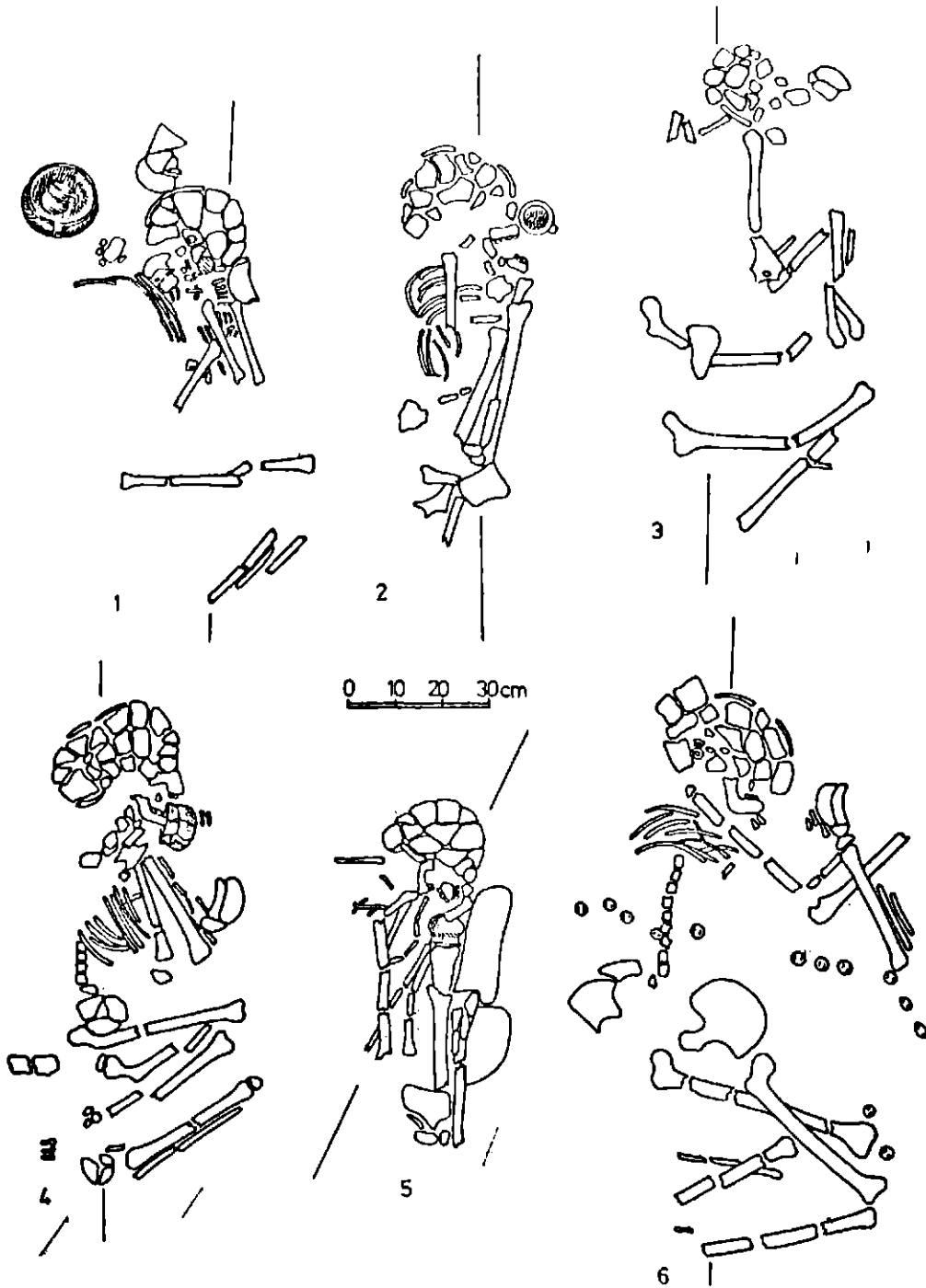

Fig.1.- Pietroasa Mică. Morminte de înmormântare: chircoți moderat (1,3-4,6) și "împachetați" (2,5).

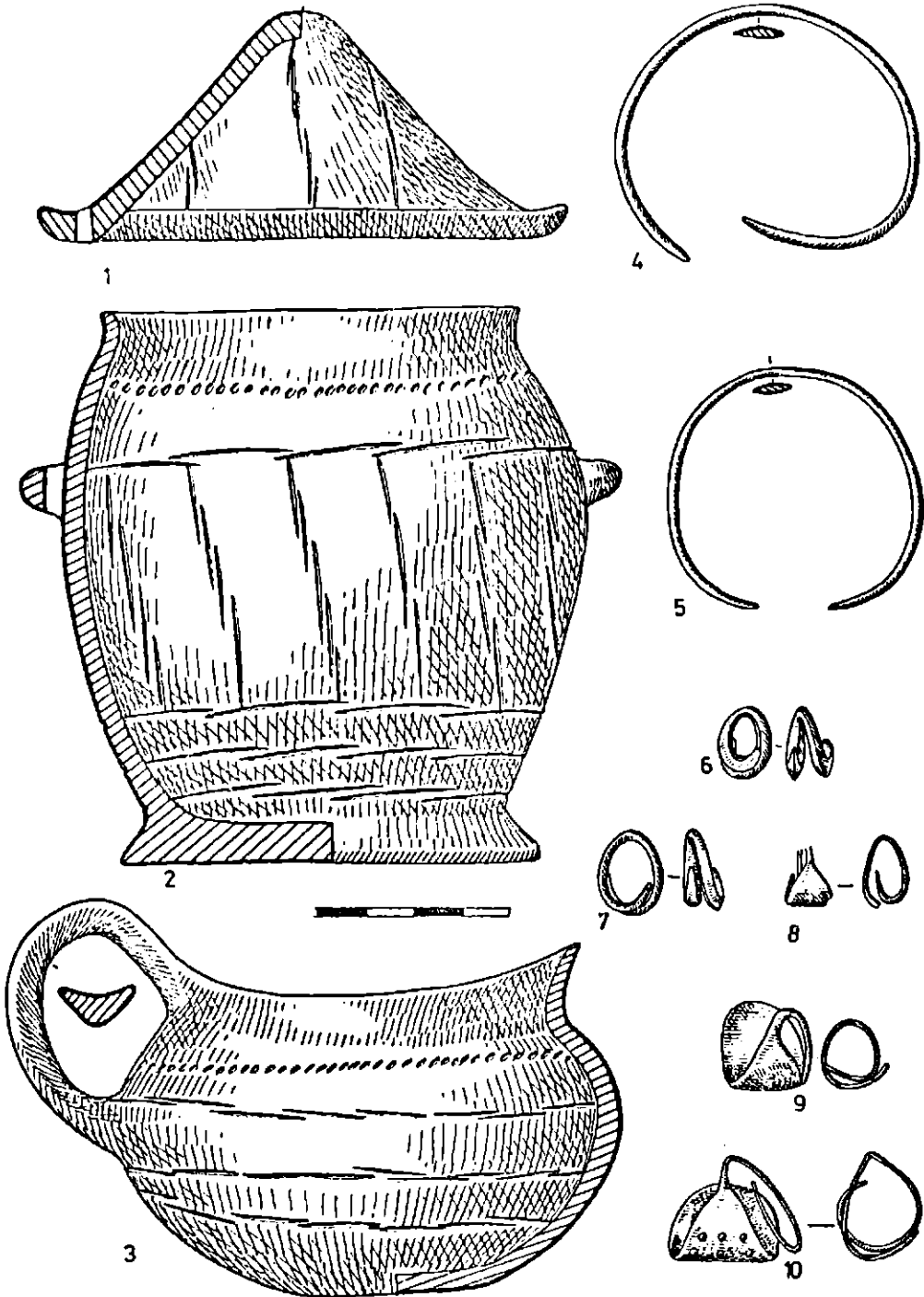

Fig.2.- Pietroasa Mică. Ceramică (1-3), poduabe de bronz (4-5, 7-10) și aur (6).

Les morts inhumés se trouvaient soit repliés en chien de fusil, position plus ou moins accentuée, soit étroitement emballés.

L'inventaire des tombes comprenait de nombreux vases, peu diversifiés du point de vue typologique, des objets de parure (colliers en fil de bronze tordu et perles en bronze, épingles, pendentifs, boutons, bracelets, anneaux de boucle en bronze et en or, perles en ambre et colliers formés de gastéropodes des sédiments. Les seules armes découvertes sont représentées par deux petits poignards en bronze, un de ceux-ci appartenant à un certain type oriental.

LEGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Pietroasa Mică - Tombes à inhumation: des morts repliés en chien de fusil (1, 3-4, 6) et "emballés" (2, 5).

Fig.2.- Pietroasa Mică. Céramique (1-3), objets de parure en bronze (4-5, 7-10) et en or (6).

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA RATEȘU CUZEI, JUD. VASLUI

de COSTACHI BUZDUGAN

Descoperiri fortuite, urmate apoi de cercetări periegetice repetate aveau să precizeze existența pe teritoriul satului Rateșu Cuzei (com. Rebricea, jud. Vaslui) a numeroase și importante obiective arheologice.

Pentru precizarea naturii și intensității unora dintre aceste obiective, Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România a întreprins, în toamna anului 1977, un sondaj de informare în punctul denumit de localnici "La Chiuă" unde, în urma cercetărilor de suprafață, fuseseră identificate vestigii din diferite perioade istorice¹.

Punctul "La Chiuă" se află în marginea de nord-vest a satului Rateșu Cuzei, în imediata lui apropiere, pe un pînten de deal ale cărui pante domoale se pierd ușor în șestul pîrfului Bolați spre est și nord-est și în cel al pîrfului Rebricea spre vest. Spre est și nord punctul "La Chiuă" este dominat de culmi înalte și continue ale dealurilor Zăpodeni și Barbu, avînd deschidere spre nord-vest, asigurată de cursul Rebriceii.

Cercetările efectuate, deși modeste ca întindere, au prilejuit determinarea consistenței stratului arheologic, succesiunii nivelelor de locuire și principalelor aspecte culturale.

Stratigrafia așezării prezintă următoarea succesiune: solului vegetal actual cu o grosime de 0,20 m, în care se întîlnesc resturi ceramice din prima și cea de a doua vîrstă a fierului, răvășite de lucrările agricole, și urmează un strat de pămînt brun-cenușiu, gros de 0,60-0,70 m, reprezentînd nivelul de locuire din bronzul tîrziu; sub acesta se află stratul brun-gălbui, succedat de solul galben steril (fig.1).

Nivelului de locuire din epoca bronzului îi corespunde și o locuință, identificată în cuprinsul secțiunii nr.1 și cercetată doar parțial. Ea aparține locuințelor de tip "cenușar", caracteristice ultimei perioade din evoluția epocii bronzului. În interiorul ei, la adîncimea de 0,80 m, a fost descoperită o vatră de foc, marcată de o podină de lut cu gardina ușor înălțată, așezată pe un strat de pietriș (fig.1). Pe podina vetrei, foarte bine conservată, pe lîngă cîteva materiale osteologice se aflau și fragmente ceramice specifice culturii Noua, din care s-a putut reconstitui un singur vas. Lucrat din pastă fină, de culoare brun-cenușie, el redă o ceașcă de formă oarecum bitronconică, cu două torți în bandă, trase din buza vasului, puțin supraînălțate, asemănătoare cu unele exemplare descoperite la Trușești² și Dumesti³. Gîtul este delimitat de restul vasului printr-o ușoară sănăuire (fig.3/1). Un fragment din pasta de aceeași culoare, dar cu impurități în compoziție, provine de la un vas cu corpul alungit și ușor bombat, prevăzut cu torți tubulare maeive (fig.4/1), formă

frecvent întlnită în repertoriul culturii Noua⁴. În jurul vetrei s-a găsit și un fragment de topor-ciocan din piatră (fig.7/4).

Nivelul de locuire aparținnd perioadei tîrzii a epocii bronzului este bogat reprezentat, în special prin produse ceramice, resturi faunistice și obiecte de os.

În ansamblul ei, ceramica cuprinde cîteva categorii bine distincte. Din punct de vedere al tehnicii de prelucrare procentajul cel mai ridicat îl atinge ceramica din pastă grosieră, cu ingrediente în compoziție, de culoare brun-gălbuie și gălbuie. Alături de aceasta se întlnesc ceramica brună sau brun-cenușie. Ultima categorie o constituie ceramica fină, din pastă neagră sau cenușie adeseori lustruită, mai ales pe suprafața exterioară.

Deși fragmentară în totalitatea ei și nefîntregibilă, cu o singură excepție deja semnalată, ceramica reflectă principalele forme caracteristice repertoriului culturii Noua. În cadrul ei predomină vasele cu gura ușor evazată, corpul alungit și puțin bombat, prevăzute cu unul sau chiar două brfie în relief, simple, uneori alveolate, pe care se găsesc proeminente plate, dispuse simetric (fig.2/1,9-10; 3/2), aparținnd tipologic așa-numitelor "vase în formă de sac". Rareori, vasele au sub margine un șir de găuri executate din interior spre exterior (fig.3/4,6), întocmai ca cele descoperite la Gîrbovăț⁵ și Andrieșeni⁶. Destul de frecvente sînt vasele cu corpul alungit și ușor bombat, prevăzute cu două torți tubulare (fig.3/3,5; 4/1,3), înrudite tipologic, după unii cercetători, cu grupa vaselor în formă de sac, deși întrucîtva deosebite de acestea⁷.

Un alt tip de vas este ceașca de formă globulară sau aproximativ bitroneonică, prevăzută cu două torți supraînălțate, avînd mai multe variante: cu torți în bandă, mai mult sau mai puțin supraînălțate (fig.4/3-4); cu buton simplu, aproape cilindric (fig.4/5) sau discoidal, cu suprafața convexă (fig.4/8); cu torți prevăzute cu creastă (fig.4/6-7). Un mic fragment din pastă neagră, prevăzut cu apucătoare plată, perforată vertical (fig.2/8), pare să provină de la o strachină, a cărei formă nu poate fi însă nici măcar sugerată.

În ornamentarea ceramicii culturii Noua de la Răteșu Cuzei rolul esențial îl deține canelura, care apare îndeosebi pe cești, dispusă fie orizontal pe gîtul acestora (fig.5/2,4,8), fie vertical pe diametrul sau pe partea lor inferioară (fig.5/1,6-7). Uneori gîtul ceștilor este prevăzut cu două sau trei linii canelate, dispuse orizontal, lăsînd între ele un spațiu mai larg (fig.5/3,9). Alteori de sub brful de linii orizontale pornesc linii verticale canelate, paralele (fig.5/2-3,9). Cîteodată pe gîtul ceștilor apare o linie orizontală trasată prin incizii executate cu unghia, destul de neglijent (fig.5/5). Brful în relief, simplu sau alveolat, completează decorul ceramicii, în general sărăcăcios.

În categoria produselor de lut ar fi de semnalat prezența unui obiect de formă discoidală, cu suprafețele ușor convexe, lustruite (fig.7/1), a cărui fatrebuințare este greu de intuit.

Apoi, considerăm necesar a sublinia prezența unui fragment de fibulă de bronz, descoperit în cuprinsul locuinței (fig.7/3). El reconstituie una din variantele timpurii ale fibulei în formă de arcuș de vioară

(Peschiera) cunoscute la noi, asemănătoare cu exemplarele descoperite în punctul Boccatura del Mincio din localitatea Peschiera de pe malul lacului Garda din sud-vestul Venetiei⁸.

Pentru locuirea din perioada bronzului târziu este frapantă însă bogăția materialului faunistic. Analiza acestuia indică predominarea animalelor domestice, în special a cornutelor mari și a ovicaprinelor, față de cele sălbatice⁹, ceea ce subliniază rolul important al păstoritului în economia așezării din epoca bronzului.

În strînsă legătură cu materialul faunistic stau numeroase fragmente osoase care reprezintă fie diferite unelte de os, fie resturi rezultate din prelucrarea osului și cornului. Ca piese anatomice, în procesul de prelucrare a obiectelor de os se pare că erau folosite de predilecție metatarsele, urmate de cubitusuri, coaste și scapule.

Prin frecvența lor, un loc important în ansamblul uneltelor de os îl dețin împungătoarele de diverse dimensiuni, confecționate din cubitusuri (fig. 8/6-7, 9-12, 14, 17, 19, 21). La acestea pot fi adăugate câteva dălțițe sau spatule (fig. 8/3, 16, 20; 9/9-10, 12). Pe lângă uneltele de os se află câteva scapule avînd marginea cavității glenoide crestată (fig. 8/1-3), obiecte caracteristice culturii Noua, dar a căror întrebuințare continuă să rămîna necunoscută. Se întîlnesc, de asemenea, coaste cu creștături la un capăt, folosite, probabil, în unele meșteșuguri casnice (fig. 8/13). În practicarea anumitor meșteșuguri se foloseau, uneori, și astragale după cum o dovedește un exemplar șlefuit pe două suprafețe (fig. 9/5).

În afară de uneltele propriu-zise se întîlnesc multe oase, mai ales metatarse prevăzute cu perforații conice longitudinale la un capăt, sugerînd posibilitatea folosirii lor ca mînere pentru diferite unelte (fig. 9/2-4), sau retezate fin la celălalt (fig. 9/3, 11). Unele oase, printre care și o falangă, sînt perforate transversal (fig. 9/7-8).

Tot aici trebuie menționată o piesă de formă discoidală, cu una din suprafețe convexă și perforată la mijloc, decupată dintr-un colț de mistreț (fig. 7/2).

Alături de os, cornul își găsește și el diferite întrebuințări, așa cum atestă câteva fragmente din corn de cerb retezate la ambele capete și un împungător (fig. 8/5; 9/6).

Mult mai modest reprezentată, locuirea hallstattiană marcată prin ceramică, în exclusivitate fragmentară, comportă două niveluri, determinate doar pe baze tipologice. Celui mai vechi nivel îi corespund fragmente lucrate din pastă gălbui-cărămizie în interior și suprafața exterioră neagră lucioasă, trăsătură tehnică specifică Hallstattului timpuriu din spațiul carpato-dunărean, provenind de la vase mari, de formă bitronconică, cu gura larg deschisă, ornamentate cu caneluri orizontale paralele (fig. 6/1-2, 5, 11). Un fragment lucrat din pastă fină, de culoare galbuie pe ambele suprafețe, provine de la un vas de mici dimensiuni (fig. 6/10), în timp ce o toartă fragmentară, prevăzută cu caneluri oblice, semnalează prezența cănilor din pastă fină, de culoare neagră (fig. 6/9). Alte două fragmente din pastă brun-cenușie reproduc tipul de strachină cu corpul scund și buza arcuită (fig. 6/4, 7).

Nivelul următor cuprinde vestigiile ceramice cenușiu-gălbuie, provenite de la vase mari bitronconice, prevăzute cu apucători late pe partea centrală (fig. 6/3, 12), specifice Hallstattului târziu. Tot acestei perioade i-ar putea fi atribuit un fragment din pastă cenușie cu luciu pe suprafața exterioară, reconstituind un vas de formă tronconică, prevăzut, imediat sub bază, cu brțu orizontal în relief, dedesubtul căruia se găsesc proeminente-apucători (fig. 6/3).

Cît despre perioada Latène, ea este ilustrată prin ceramica fragmentară tradițională sau de tehnica superioară.

După trăsăturile ei principale - așezare de tip cenușar bazată pe păstorit, cu predominarea cornutelor, frecvența relativ mare a vaselor în formă de sac, ca și prezența oestilor prevăzute cu creste sau butani, existența omoplatului crestă pe margine și a numeroase obiecte de os și corn - locuirea din perioada bronzului târziu de la Rateșu Cuzei se înscrie în grupa descoperirilor de la Larga Jijia¹⁰, Andrieșeni¹¹, Valea Lupului¹², Cavadinesti¹³, Trușești (Tuguieta)¹⁴, Gârbovăț (Zahareasca)¹⁵ etc., ce aparțin orizontului cultural Noua, generalizat între sec. XIV-XII f.e.n.¹⁶ nu numai în Moldova, ci și pe cea mai mare parte a teritoriului României.

Intervalului de timp cuprins între sec. XIV-XII f.e.n. îi este proprie și apariția fibulei Peschiera la noi, care, sub tipuri diferite, va pătrunde în Hallstattul timpuriu, constituind un prețios indice cronologic pentru datarea unor complexe arheologice. Exemplarul de la Rateșu Cuzei reprezintă o variantă a tipului celui mai timpuriu de fibulă în formă de arcuș de vioară. El este asemănător cu exemplarele descoperite la Peschiera¹⁷.

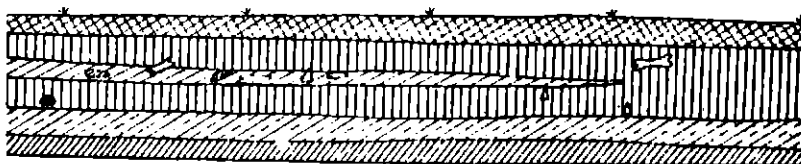
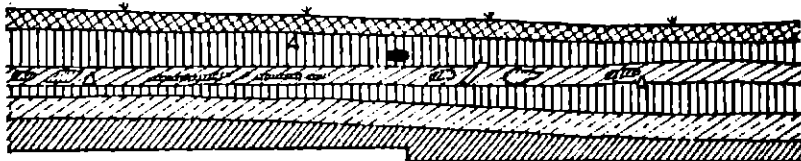
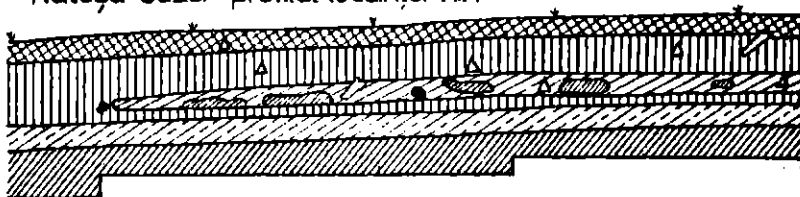
După sistemul cronologic stabilit de H. Müller-Karpe pentru Europa centrală, descoperirile de la Thapsos din Silezia și de la Boccatura del Mincio din Veneția, din care fac parte și fibule Peschiera timpurii, sînt atribuite ultimelor două perioade ale epocii bronzului (BzC și BzD) a căror evoluție durează din sec. al XIV-lea pînă la sfîrșitul sec. al XIII-lea f.e.n.¹⁸. La noi, acest interval de timp coincide cu perioadele de formare și de definitivare a culturii Noua.

Încadrarea fibulei de la Rateșu Cuzei în această perioadă este în deplină concordanță și cu caracteristicile materialului ceramic descoperit, ceea ce atrage după sine datarea în linii generale a așezării din bronzul târziu între sec. XIV-XII f.e.n.

Locuirea halstattiană timpurie, deși exprimată unilateral, doar prin intermediul ceramicii, poate fi totuși lesne încadrată cultural. După tehnica de lucru, ceramica de la Rateșu Cuzei ilustrează un aspect caracteristic culturii Mediaș.

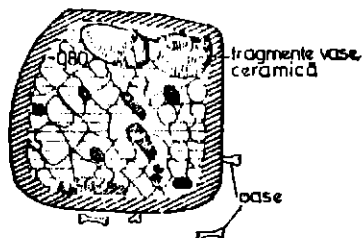
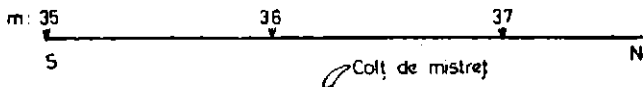
Documentată în Moldova doar prin cîteva descoperiri adeseori izolate, în schimb cunoscută foarte bine prin descoperirile din Transilvania, de la Mediaș¹⁹, Reci, Cernatu, Porumbenii Mari²⁰, ceramica canelată, de culoare roșie în interior și neagră lucioasă pe suprafața exterioară, corespunde fazei B din evoluția Hallstattului timpuriu, încadrată cronologic în sec. X-IX f.e.n.

Răteșu Cuzei - profilul locuinței nr.1

LEGENDĂ

Sol vegetal actual	Sol galben steril
... brun cenușos (strat cultura Noua)	Resturi de podină calcinată
-- cenușos cu arsură	Fragmente ceramice
-- brun-gălbui cu resturi sporadice Noua	Pietre
	Oase

Gardină din lut
Podină din lut
Pietre
Cărbune

Fig.1.- Profilul locuinței și planul vetrei.

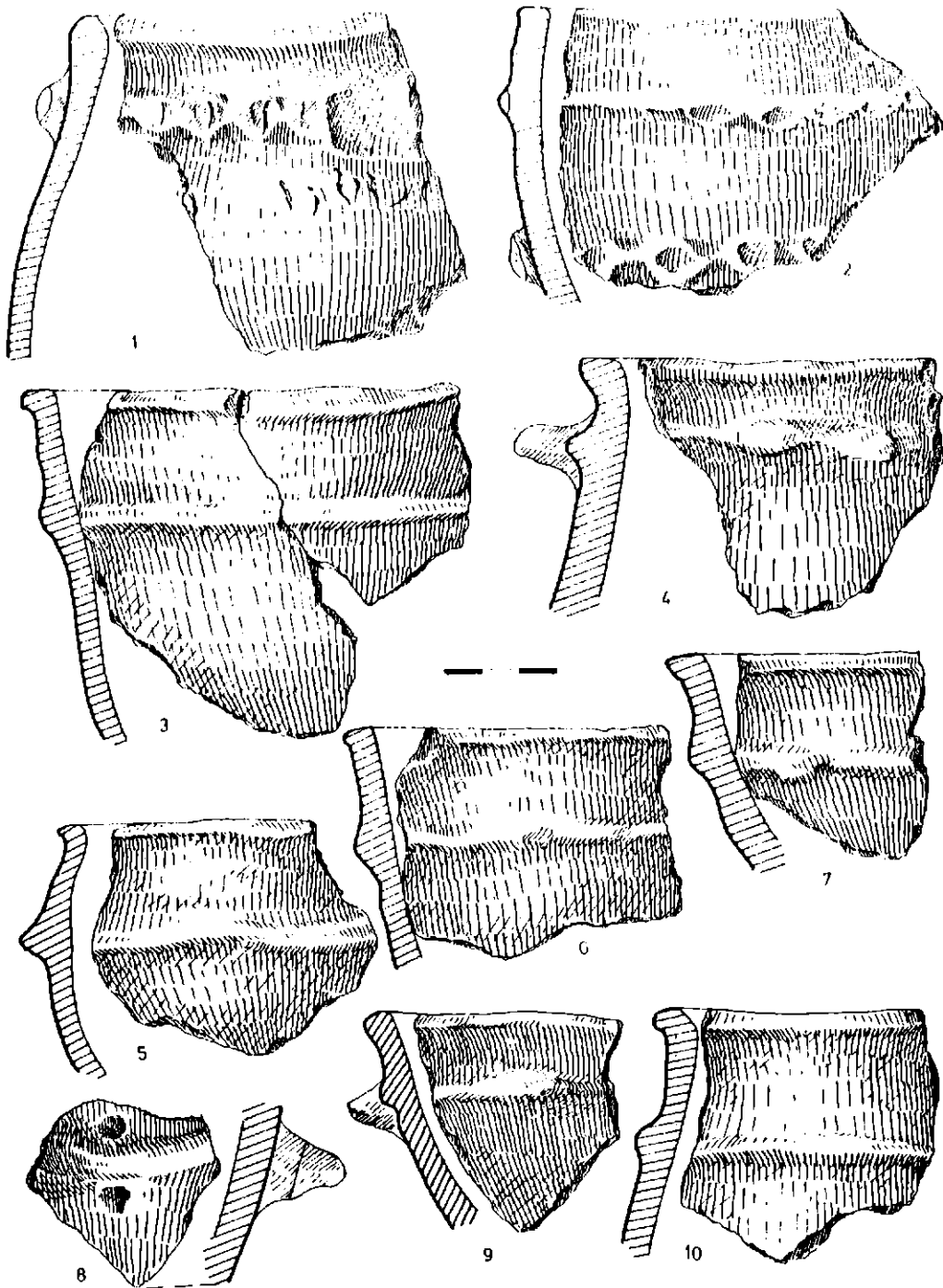

Fig.2.- Ceramică specifică culturii Noua.

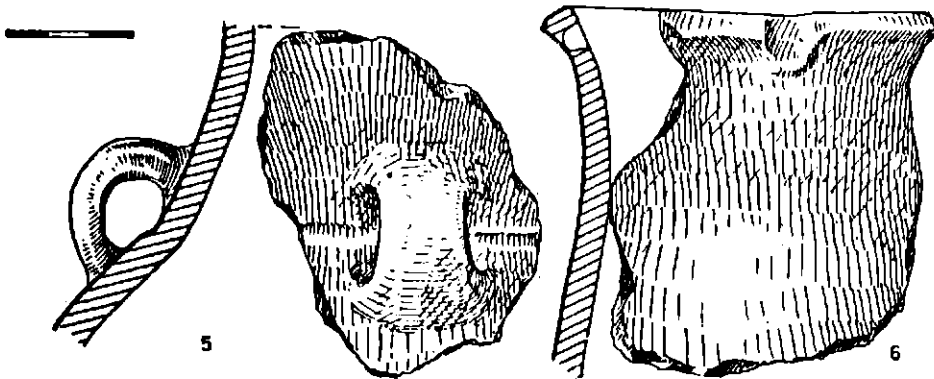
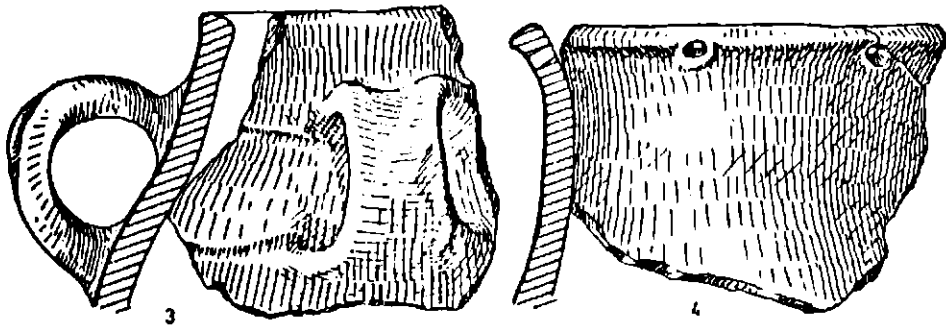
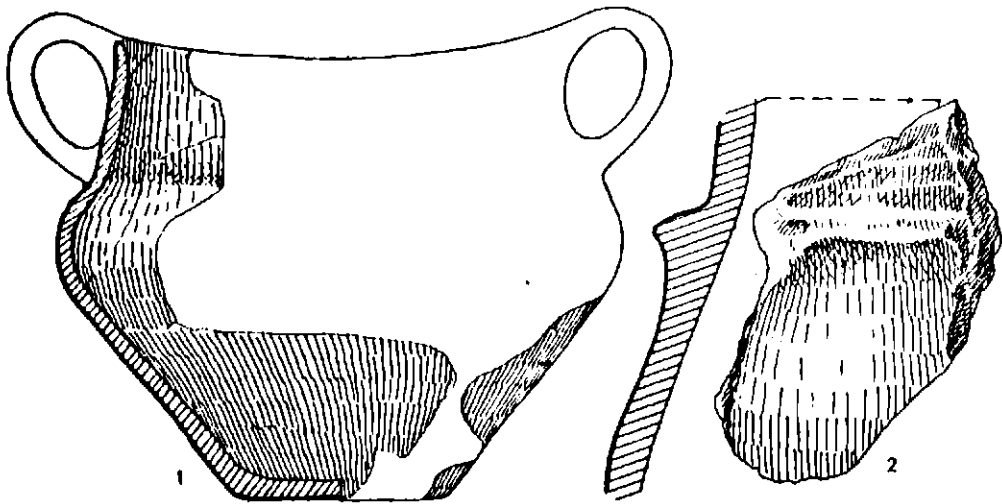

Fig. 3.- Ceramica Noua,

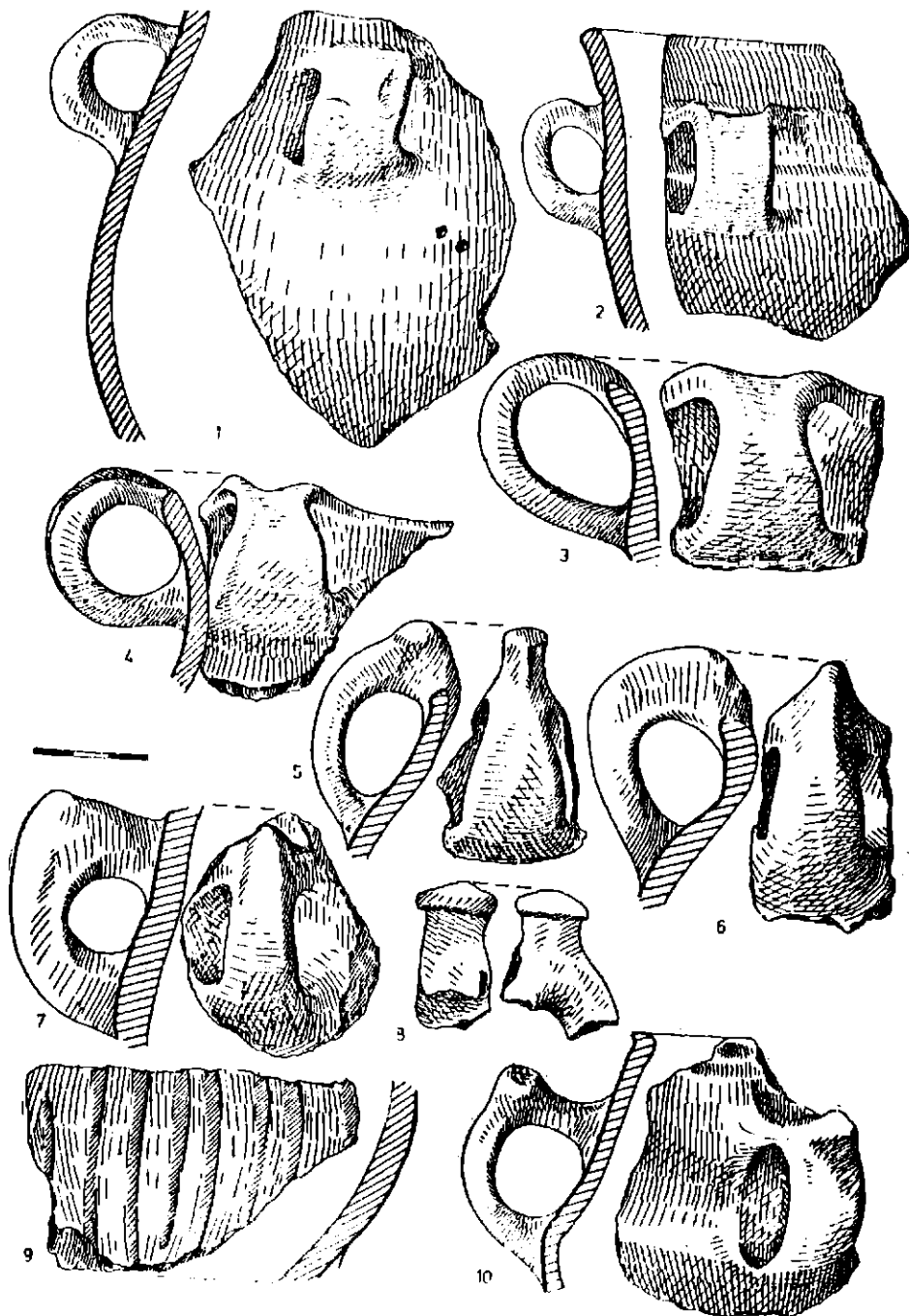

Fig.4.- Ceramica Noua.

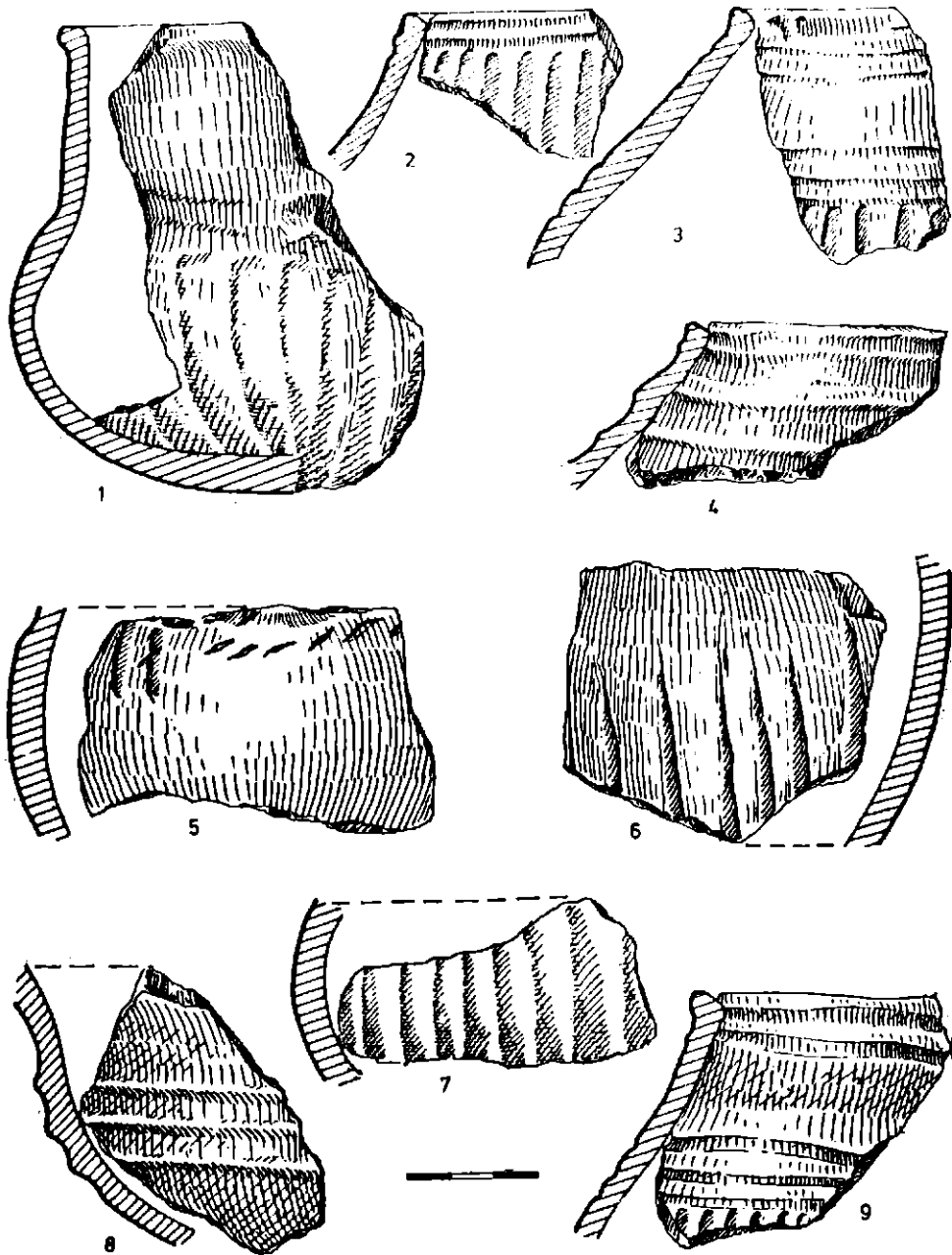

Fig.5.- Ceramica Noua ornamentată.

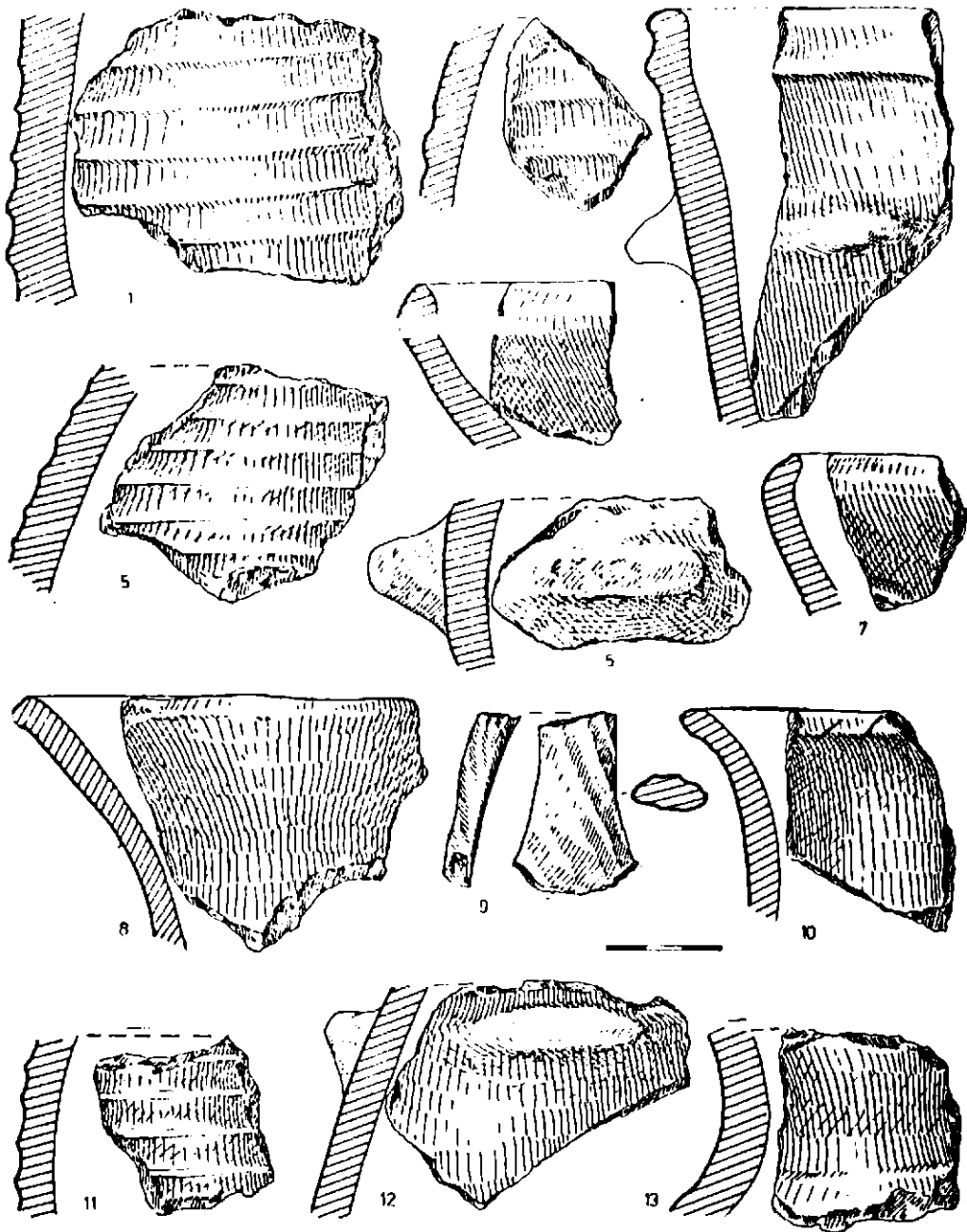

Fig.6.- Ceramică hallstattiană: 1-2, 4-5,7,8-11,13
Hallstatt timpuriu; 3,6,12 - Hallstatt târziu.

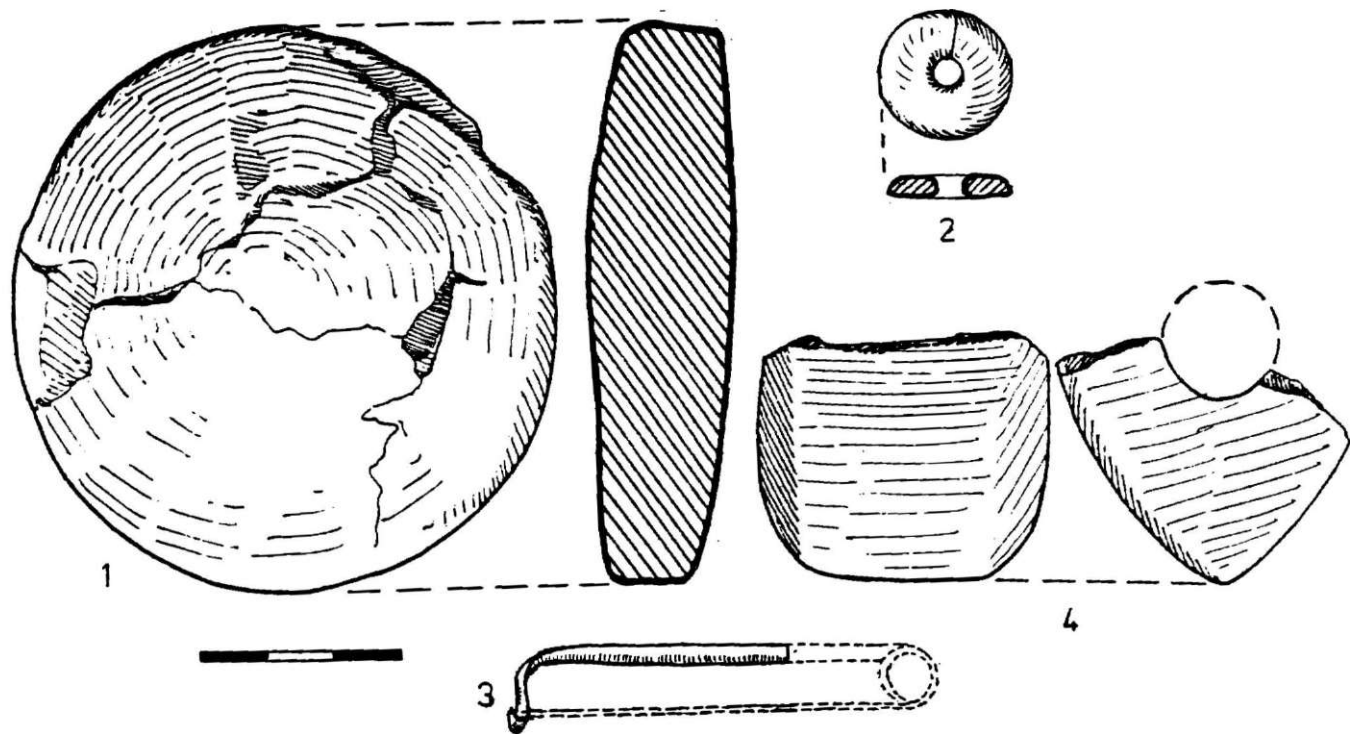

Fig.7.- Diferite obiecte: 1 disc de lut; 2 obiect de os; 3 fibulă de bronz de tip Peschiera (reconstituire); 4 fragment de topor-ciocan de piatră.

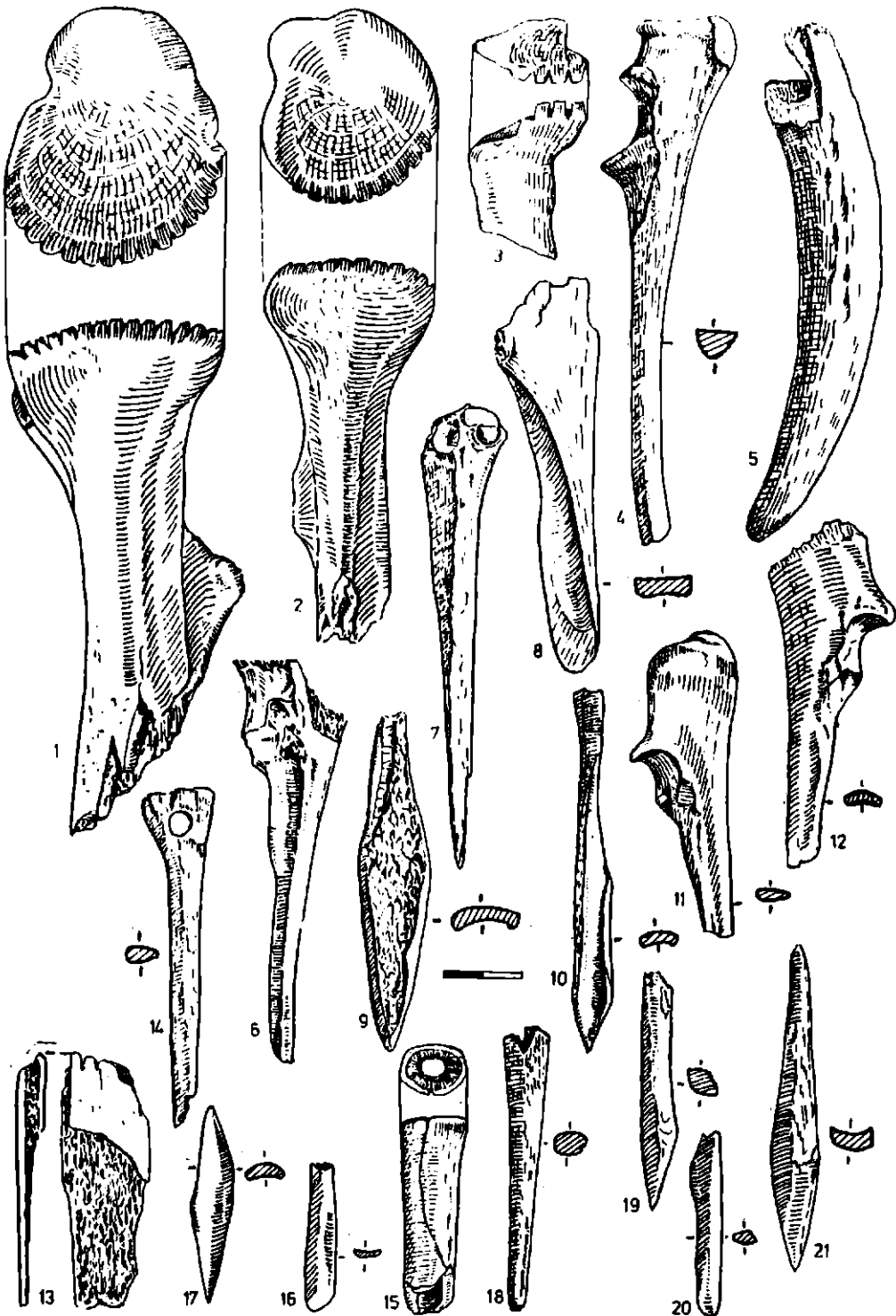

Fig.8.- Unelte și obiecte de os.

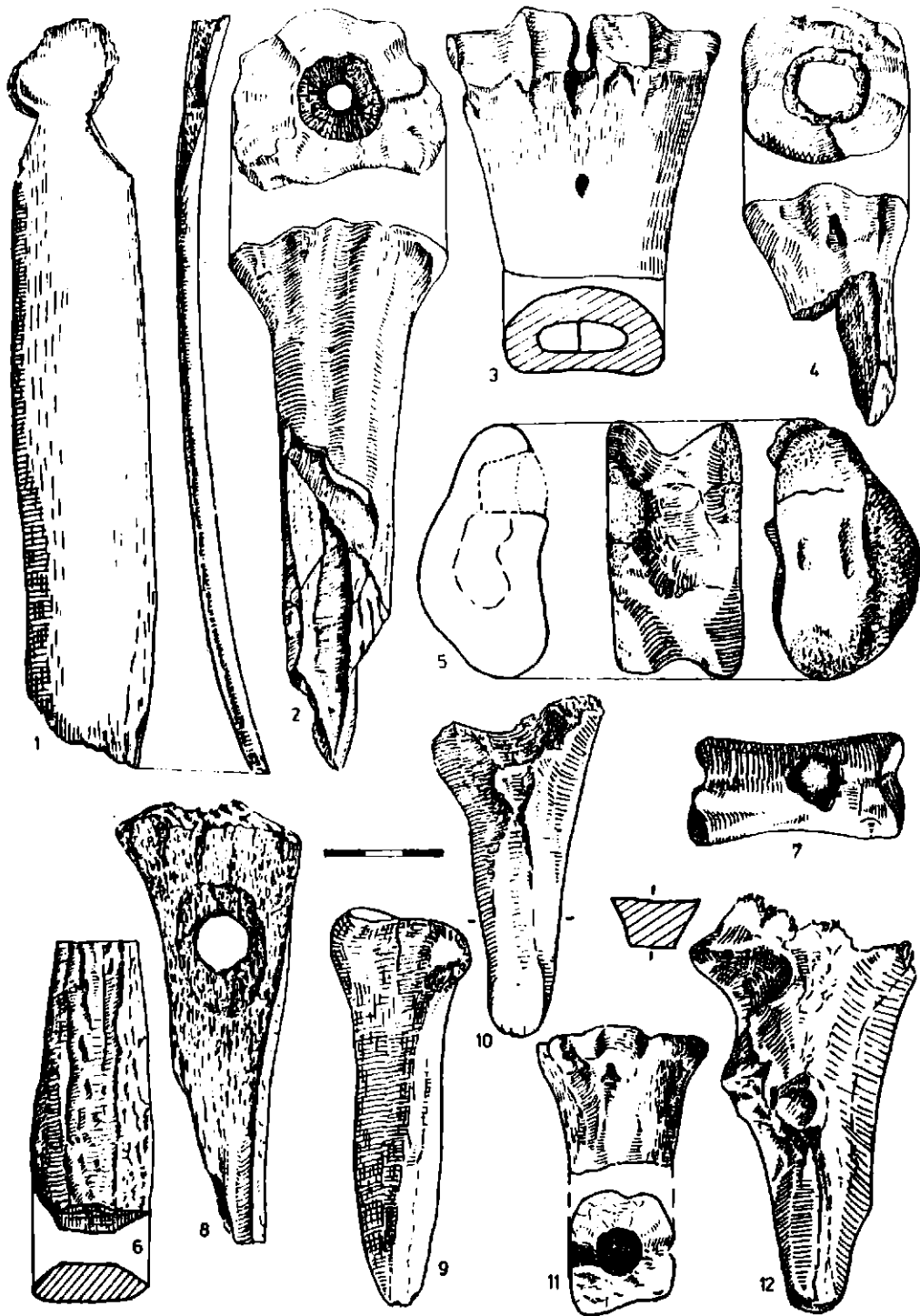

Fig.9.- Unelte, obiecte și resturi de os și corn
cu urme de prelucrare .

Ceramica hallstattiană târzie identificată la Rateșu Cuzei se înscrie în aspectul specific ultimei faze, Ha D, cunoscut atât de bine în Moldova ca și în celelalte regiuni ale României.

NOTE

- 1 Cercetările arheologice de suprafață de la Rateșu Cuzei se datoresc lui Ghenuță Coman și Ionel Baumann de la Muzeul din Vaslui.
- 2 ADRIAN C. FLORESCU, Contribuții la cunoașterea culturii Noua, în *Arheologia Moldovei*, II-III, 1964, p.149, fig.2/5.
- 3 Ibidem, p.156, fig.8/6.
- 4 Ibidem, p.152 și fig.2/3; 3/1; 4/5; 14/4,5.
- 5 Ibidem, p.152 și fig.5/3,10.
- 6 Ibidem, fig.5/6.
- 7 Ibidem, p.152.
- 8 JAN FILIP, *Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas*, 2, (L-Z), Praga, 1969, p.1016.
- 9 Vezi în prezentul volum VALERIA EDITH IONESCU-RUSU, MARLA BRAILEANU, Studiul resturilor faunistice descoperite în așezarea de la Rateșu Cuzei, aparținând culturii Noua (epoca bronzului).
- 10 ALEXANDRINA ALEXANDRESCU, Șantierul Valea Jijiei. Sondajele de la Larga Jijia, com.Movileni, raionul Iași, în *SCIV*, III, 1952, p. 52 și urm.
- 11 ADRIAN C.FLORESCU, Săpăturile de salvare de la Andrieșeni, în *Materiale*, VI, 1960, p.121 și urm.
- 12 M.DINU, Cercetări arheologice la Valea Lupului, în *SCIV*, V, 1-2, 1954, p.20; idem, Cercetările arheologice de la Valea Lupului, în *SCIV*, VI, 3-4, 1955, p.703 și urm.; idem, Șantierul arheologic Valea Lupului, în *Materiale*, III, 1957, p.169 și urm.
- 13 I.T.DRAGOMIR, Săpăturile arheologice de la Cavadinesti, în *Materiale*, VI, 1960, p.454 și urm.; idem, Săpăturile arheologice de la Cavadinesti, în *Materiale*, VII, 1961, p.151 și urm.
- 14 M.PETRESCU-DÎMBOVIȚA, Șantierul Valea Jijiei (Săpăturile de la Trușești), în *SCIV*, III, 1952, p.75 și urm.; ibidem, în *SCIV*, IV, 1-2, 1953, p.23 și urm.; ibidem, în *SCIV*, 3-4, 1953, p.456 și urm.
- 15 ADRIAN C.FLORESCU, ȘT.RUGINA, D.VICOVEANU, Așezarea din epoca bronzului târziu de la Gârbovăț, în *Danubius*, I, Galați, 1967, p.75-87.
- 16 În legătură cu cronologia și etapele de evoluție ale culturii Noua, vezi *Istoria României*, I, 1960, p.132; ADRIAN C.FLORESCU, în *Arh-Mold*, II-III, 1964, p.185 și urm.; *Dicționar de istorie veche a României*, București, 1974, p.431.
- 17 H.MÜLLER-KARPE, *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, Berlin, 1959, fig.21/7.
- 18 Ibidem, fig.64.

- 19 EUGENIA ZAHARIA, Remarques sur le Hallstatt ancien de Transylvanie. Travaux et trouvailles de Mediaş 1958, in "Dacia", N.S., IX, 1965, p.83-104.
- 20 Z.SZÉKELY, Așezări din prima vîrstă a fierului în sud-estul Transilvaniei, Braşov, 1966, p.17-28 și 29-35.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE RATEȘU CUZEI, DÉP. DE VASLUI

Résumé

Pendant l'automne de l'année 1977 le Musée d'Histoire de la République Socialiste de Roumanie a effectué un sondage préliminaire au point "La Chiuă", situé du côté nord-ouest du village Rateșu Cuzei (com. de Rebricea, dép.de Vaslui), où à la suite des recherches de surface, avaient été identifiés des vestiges archéologiques des différentes périodes.

Les recherches effectuées ont fourni l'occasion de déterminer la consistance de la couche archéologique, la succession des niveaux d'habitat et des principaux aspects culturels.

La stratigraphie de l'établissement présente la suivante succession: le sol végétal actuel, épais de 0,20 m, où on peut trouver des tessons céramiques du premier et du second âge du fer, tessons dispersés par le labourage, suivi par une couche de terre brun-cendrée, épaisse de 0,60-0,70 m, représentant le niveau d'habitat de la période du bronze récent; sous celle-ci on trouve la couche brun-jaunâtre succédée par le sol jaune, stérile (fig.1).

Au niveau d'habitat de l'âge du bronze lui correspond aussi une habitation du type "cendrier". A l'intérieur de celle-ci on a identifié unâtre, marqué par une tablette en terre, sur laquelle se trouvaient des restes ostéologiques et des produits céramiques spécifiques pour la culture Noua (fig.3/1).

Le niveau d'habitat appartenant à la période récente de l'âge du bronze est richement représenté, spécialement par des produits céramiques, des restes fauniques et des objets en os.

Quoique exclusivement fragmentaire, on peut quand-même affirmer que la céramique refléchit les principales formes caractéristiques pour le répertoire de la culture Noua, des vases au bord légèrement évasé, au corps allongé et légèrement bombé et au décor représenté par une bande en relief et aux proéminences plates, appartenant du point de vue typologique aux ainsi-nommés "vases en forme de sac"(fig.2/1, 9-10; 3/2) des tasses aux anses en bande (fig.4/3-4) aux boutons (fig.4/5.8) ou à la crête (fig.4/6-7).

Parmi les vestiges de l'âge du bronze on doit rappeler aussi un fragment de fibule en bronze (fig.7/3) qui reconstitue une des variantes anciennes de la fibule en forme d'archet de violon (Peschiera).

Mais c'est bien frappante, pour l'habitat de la période du bronze récent, la richesse du matériel faunique, dont l'analyse indique la prédominance des animaux domestiques, spécialement des bêtes à cornes par rapport aux bêtes sauvages (note no.9).

En étroite relation avec le matériel faunique peuvent être mis les nombreux fragments osseux qui représentent soit les différents outils en os, soit les restes qui ont résulté du façonnage de l'os.

Par leur fréquence, une place importante dans l'ensemble des outils en os, est détenue par les perçoirs (fig.8/6-7,9-10,14,17,19,21), et par les petits ciseaux ou les spatules (fig.8/3,16,20; 9/9-10, 12). Parmi les outils il-y-a quelques "scapulae" prévues avec des entailles au bord de la cavité glénoïde (fig.8/1-3). Hors les outils proprement-dits on trouve aussi de nombreux os et fragments de cornes de cerf ayant des traces évidentes de façonnage.

L'habitat hallstattien, marqué par des fragments céramiques, comporte deux niveaux, déterminés seulement par des moyens purement typologiques. Au plus ancien niveau lui correspond des tessons faits en pâte jaunâtre - brique à l'intérieur et noir brillant à l'extérieur qui proviennent spécialement de ces vases bitronconiques, ornementés de cannelures horizontales parallèles (fig.6/1-2,5,11), spécifiques pour le Hallstatt ancien de l'espace carpatho-danubien.

Le niveau suivant comprend des vestiges céramiques en pâte gris-jaunâtre, provenant de vases grands, bitronconiques, prévus de boutons proéminents à empoigner situés au centre (fig.6/6,12) et qui sont caractéristiques pour le Hallstatt récent.

La période du Latène est illustrée par des fragments céramiques traditionnels ou réalisés dans une technique supérieure.

D'après ses caractéristiques principales, l'habitat de Rateşu Cuzei s'inscrit dans le groupe des découvertes de Larga Jijia, Andrieşeni, Valea Lupului, Cavadinesti, Truşeşti (Ţuguieta), Gîrbovăţ (Zahareasca) etc., appartenant à l'horizon culturel Noua, généralisé, entre les XIVe-XIIe siècles av.n.è. (note no.16) non seulement en Moldavie, mais aussi sur la plus grande étendue du territoire de la Roumanie.

La période comprise entre les XIVe-XIIe siècles av.n.è. est caractérisée aussi par l'apparition chez nous de la fibule de type Peschiera. L'exemplaire de Rateşu Cuzei représente une variante du plus ancien type de fibule en forme d'archet de violon. Il ressemble aux exemplaires découverts à Peschiera et à Thapsos, attribués aux deux dernières périodes de l'âge du bronze (BzC et BzD), encadrées du point de vue chronologique, d'après le système établi par H.Müller-Karpe, entre les XIVe-XIIIe siècles av.n.è. (note no.18).

Conformément à la technique d'exécution, la céramique hallstattienne ancienne de Rateşu Cuzei appartient à la culture Mediaş, attribuée à la phase B du Hallstatt ancien et encadrée du point de vue chronologique aux Xe-IXe siècles av.n.è.

La céramique hallstattienne récente s'inscrit dans l'aspect spécifique pour la dernière phase du Hallstatt - phase D - connue aussi bien en Moldavie que dans les autres régions de la Roumanie.

LEGENDE DES FIGURES

- Fig.1.-** Profil de l'habitation et plan de l'âtre.
Fig.2.- Céramique spécifique pour la culture Noua.
Fig.3.- Céramique Noua.
Fig.4.- Céramique Noua.
Fig.5.- Céramique Noua ornementée.
Fig.6.- Céramique hallstattienne: 1-2, 4-5,7,8-11,13 - Hallstatt ancien; 3,6,12 - Hallstatt récent.
Fig.7.- Différents objets: 1 - disque en terre cuite 2 - objet en os; 3 - fibule en bronze de type Peschiera (reconstitution); 4 - fragment d'une hache - marteau en pierre.
Fig.8.- Outils et objets en os.
Fig.9.- Outils, objets et restes en os et corne avec des traces de façonnage.

STUDIUL RESTURILOR FAUNISTICE DESCOPERITE ÎN AȘEZAREA DE LA RATEȘU CUZEI APARTININD ' CULTURII NOUA (EPOCA BRONZULUI)

de VALERIA EDITH IONESCU RUSU
și MARIA BRĂILEANU

Materialul faunistic pe care îl analizăm provine din săpăturile executate în așezarea din epoca bronzului, cultura Noua, de la Rateșu Cuzei, com. Rebricea, jud. Vaslui¹.

Materialul cuprinde 595 fragmente osoase, aparținând în exclusivitate mamiferelor (determinate 538) și reprezintă în majoritate resturi menajere; între ele se găsesc și unele fragmente ce constituie fie unelte, fie resturi provenite din prelucrarea oaselor.

Resturile faunistice provin de la 5 specii sălbatice (cerb, căprior, vulpe, urs, bursuc) și de la 6 specii domestice (porc, bou, oaie, capră, cal, cfine) (vezi tabelele 1 și 2).

Tabel 1. Repartiția speciilor pe număr de piese și număr minim de indivizi

Specia sau grupa	Nr. piese	%	NMI	%
<i>Sus domesticus</i>	55	10,22	8	14,81
<i>Bos taurus</i>	297	55,20	21	38,88
Ovi-caprinae	110	20,44	15	27,77
<i>Equus caballus</i>	63	11,71	4	7,40
<i>Canis familiaris</i>	5	0,92	1	1,85
<i>Cervus elaphus</i>	3	0,56	1	1,85
<i>Capreolus capreolus</i>	1	0,18	1	1,85
<i>Vulpes vulpes</i>	1	0,18	1	1,85
<i>Ursus arctos</i>	1	0,18	1	1,85
<i>Meles meles</i>	2	0,37	1	1,85

ANALIZA SPECIILOR²

Porcul (*Sus domesticus* L.). Îi aparțin în materialul nostru 55 fragmente, considerate ca provenind de la 8 indivizi (7 stabiliți pe mandibule și unul prin prezența în material a unui radius de animal foarte tânăr, fără corespondență de vîrstă în dentiție). Reprezintă între animalele domestice specia (cu valoare alimentară) cel mai puțin reprezentată ca număr de fragmente. Resturile scheletice sînt puternic fragmentate, astfel încît nu s-au putut executa decît puține măsurători (tabel 3), ce evidențiază însă prezența unui porc destul de masiv; talia, calculată pe un astragal, este de 96,66 cm.

Boul (*Bos taurus* L.). Resturile osoase aparținînd acestei specii reprezintă mai mult de jumătate din materialul determinat. Cele 297 piese

MATERIALUL FAUNISTIC DIN AȘEZAREA RATEȘU CUZEI
(Epoca bronzului cultura Noua)

TABLE 2

PIESA	SPECIA	Sus dromedarius	Bos taurus	Ovis-caprinae			Equus caballus	Canis familiaris	Cervus magnus	Capreolus capreolus	Vulpes vulpes	Ursus arctos	Meles meles
				Ovis	Capra	O. C.							
Corn				1				3					
Craniu - maxilar		7	33			3	8						
Dentitie superioara izolată		1	9			7	6						
Mandibulă		11	31			25	4	2			1		
Dentitie inferioara izolată		7	15			8	5						
Vertebră		1	15			1	4						
Coastă			4										
Scapulă		7	22	6									
Humerus		3	6	5									
Radius		3	12	4		5						1	
Cubitus		1	3	3		1	3	1		1			
Carpian			1										
Metacarpian			19	2	1	3	3						
Coxal		5	13			1	1	1					2
Femur			14	2		2	5						
Tibia		4	15	1	1	12	1	1					
Peroneu		1											
Astragal		1	14	2			4						
Calcaneu			7		1		1						
Tarsian			2										
Metatarsian			24	2	2	6	5						
Metatarsian rudimentar							1						
Falanga I			27	3			6						
Falanga II			3				2						
Falanga III			3				1						
Metapodiu		3					3						

*Reprezintă materialul pe care nu s-a putut face diferențierea între genurile Ovis și Capra.

sînt constituite din fragmente de craniu, maxilare, dinți, dar mai ales din oase ale extremităților, între care se află și trei metapodii întregi; remarcăm absența din material a coarnelor. Numărul minim de indivizi, stabilit pe mandibule, este 21.

Dimensiunile fragmentelor, prezentate în tabelul 4, demonstrează existența unor bovine destul de apropiate de cele descoperite într-o altă așezare de cultura Noua, din aceeași perioadă, la Valea Lupului³.

Înălțimea la greabăn, calculată pe metapodii, este în medie 121,78 cm (după Boessneck) și 116,44 cm (după Talkin), înscriindu-se pe linia diminuării taliei la bovinele din epoca bronzului față de cele din neolitic.

Oaia (Ovis aries L) și capra (Capra hircus L). Reprezentate prin 110 resturi osoase, urmează ca frecvență în material bovinelor. Extrem de fragmentare, numai pe 36 piese se pot distinge caractere morfologice ce fac posibilă atribuirea lor genului Ovis (31) sau Capra (5). Ca resturi scheletice în material domină oasele extremităților (tabele 5, 6). S-a găsit un singur corn, masiv de Ovis mascul, ce prezintă anumite particularități. Astfel se evidențiază doar două fețe: una medio-nucală, plană și alta laterală, convexă, secțiunea bazei fiind din acest motiv aproape semicirculară; singura muchie prezentă este cea anterioară, foarte ascuțită. Menționăm că piese asemănătoare au fost descrise în materialul de la Cernavoda⁴.

Numărul minim de indivizi stabilit pe întreaga populație este 15, dintre care Ovis = 6 și Capra = 1; se constată deci dominarea ovinelor față de caprine.

Tabel 3. Măsurători executate pe materialul oses de Sus domesticus (în mm).

<u>Maxilar inferior</u>						
1	Lungimea simfizei	70,5	68,2	67,1	65,5	62,5 56,6
<u>Scapulă</u>						
1	Lungime maximă cap artic.	44,2	39,9	39,7		
2	Lungime minimă gît	28,9	27,5	26,4		
<u>Radius</u>						
1	Lărgimea epifizei sup.	33,7				
<u>Cubitus</u>						
1	Lărg. max. a supraf.artic.	21,6				
<u>Coxal</u>						
1	Diametrul acetabular	38,4	33,2			
<u>Tibie</u>						
1	Lărgimea epifizei infer.	34,3	31,8			
<u>Astragal</u>						
1	Lungimea laterală	54,5				

Referitor la vârsta de sacrificare a ovicaprinelor, notăm în raportul animale tinere (sub 18 luni)/animale adulte un ușor decalaj în favoarea primei categorii (7/5) (tabel 7).

Cerbul (Cervus elaphus L). Îi aparțin în materialul nostru 3 fragmente de coarne, resturi provenite de la confecționarea unor obiecte.

Tabel 4. Măsurători executate pe materialul osos de
Bos taurus (în mm).

<u>Maxilar inferior</u>								
1	Lungimea P ₁ -M ₃	136,5						
2	Lungimea P ₁ -P ₃	55,9	54,1	50,2				
3	Lungimea M ₁ -M ₃	84,3						
4	Lărgimea M ₃	34,6	34,1	33,2				
<u>Scapula</u>								
1	Lungime maximă cap artic.	68,6	62	62	58	57,5	55,5	
2	Lungimea supraf.artic.	57,2	54	53,5	52	51	50	
3	Lărgimea minimă gât	55	51	50,1	49	47	41,5	
<u>Radius</u>								
1	Lărgimea epifizei sup.	76,5	73,2	73	71,2			
2	Lărg.supraf.artic.sup.	72,5	68,4	67,6	65,5			
3	Lărg.epifizei infer.	70	68,1					
<u>Metacarpian</u>								
1	Lărgimea epifizei sup.	65,7	61	60,9	60,1	53,8		
2	DAP superior	39,9	39,1	38	35,1			
3	Lărgimea epifizei inf.	65	59,3	52,7	52,7			
4	DAP inferior	31,5	29,6	(28,3)	(23)			
<u>Coxal</u>								
1	Diametrul acetabular	64						
<u>Tibie</u>								
1	Lărgimea epifizei infer.	67,2	59,2	56,8	56,6	53,4	54,5	52,1
<u>Astragal</u>								
1	Lungimea maximă	71	70	66,5	66,5	64,4	64	62,8
		62,7	62	61	59,4	59,2		
<u>Calcaneu</u>								
1	Lungimea maximă	153	151,5	135				
<u>Metatarsian</u>								
1	Lărgimea epifizei sup.	47,5	44					
2	DAP superior	44,6	45,1					
3	Lărgimea epifizei infer.	64	62,1					
4	DAP inferior	34,5	31					
<u>Falanga I</u>								
1	Lungime maximă	68,7	66	65,4	65,3	65,2	65	63
		61	60,1	60	60	59,5	59	58,8
		57,9	57	56,2	56	55	53,6	
<u>Falanga II</u>								
1	Lungimea maximă	45,1	37,7					
<u>Falanga III</u>								
1	Lungimea maximă	86,4	78,4	67				
<u>Metapodii întregi</u>								
		Mtc	Mtt	Mtt				
1	Lungimea maximă	181,5	208,5	230,9				
2	Lărgimea epifizei super.	(49,5)	40,6	49				
3	DAP superior	31	40,3	46,3				
4	Lățime minimă diafiză	31,3	22,8	27,8				

5 DAP minim diafiză	21,1	20,9	25,8
6 Lărgimea epifizei infer.	55,5	49	60,7
7 DAP inferibr	29,6	28,1	33,6
<u>Sex prezumat</u>	♂	♀	♂
Talia după Boessneck (în cm)	116,16	117,38	131,80
Talia după Talkin (în cm)	111,25	111,33	126,76

Căpriorul (Capreolus capreolus L). Este prezent în materialul nostru printr-o singură piesă osoasă - un cubitus drept.

Calul (Equus caballus L). Ca număr de fragmente (63) urmează în materialul cercetat bovinele și ovicaprinele, dar ca număr minim de indivizi (4), stabilit pe astragale, este depășit și de porc.

Fragmentarea puternică a resturilor osoase permite efectuarea unui număr redus de măsurători (tabel 8); totodată semnalează posibila folosire a acestor animale în alimentație.

Cfinele (Canis familiaris L). Este prezent în materialul nostru prin 5 fragmente, ce provin probabil de la același individ ce pare să se încadreze în tipul Canis familiaris intermedius Wold (tabel 9).

Vulpea (Vulpes vulpes L). S-a găsit o singură piesă, o mandibulă stângă, ce provine de la un animal adult.

Ursul (Ursus arctos L). În materialul nostru este reprezentat printr-un singur rest - un fragment de radius distal neepifizat.

Bursucul (Meles meles L). Au fost găsite două coxale, drept și stâng, ce provin probabil de la același individ.

DISCUȚII

În materialul faunistic descoperit în așezarea de la Rateșu Cuzei raportul dintre speciile domestice și cele sălbatice este net în favoarea primei categorii, atât ca număr de fragmente (98,49% față de 1,5%), cât și ca număr minim de indivizi (90,74% față de 9,25%).

Numărul mic de resturi osoase și de indivizi aparținând speciilor sălbatice înlesnesc afirmația că vânătoarea avea un rol cu totul secundar, fiind practică probabil întâmplător.

Semnalăm prezența în sec. XIV-XII î.e.n. a cerbului și a ursului, specii nefântlnite astăzi în această zonă.

Luând în considerație numai speciile domestice folosite în alimentație (porc, bou, oaie, capră, cal), observăm dominarea în material a taurinelor. Înălțimea la greabăn a bovinelor crescute de locuitorii așezării de la Rateșu Cuzei este medie, înscriindu-se pe linia diminuării taliei la animalele din epoca bronzului față de cele din neolitic.

Ca frecvență, pe locul următor se situează ovicaprinele, situație înțlnită de altfel în materialul faunistic provenit și din alte stațiuni aparținând culturii Noua⁵. Ovinele apar în cantitate mult mai mare decât caprinele, fapt semnalat de altfel pentru toate stațiunile arheologice din epoca bronzului la noi în țară⁶. Referitor la vârsta de sacrificare a ovicaprinelor, raportul tinere/adulte sugerează folosirea lor mai ales ca furnizoare de carne, dar și pentru lapte și lână.

Cu privire la porcine, notăm talia înaltă și robustețea acestora, înscriindu-se pe linia creșterii taliei medii a porcinelor din epoca bronzului, față de cea a animalelor din epoca neoliticului⁷.

În materialul faunistic provenit din așezarea de la Rateșu Cuzei s-au găsit 31 fragmente osoase ce constituie fie unelte din os, fie resturi provenite din prelucrarea osului sau cornului⁸. Dintre acestea, cele mai multe aparțin speciilor domestice (83,87%) și în special bovinelor (tabel 10). Ca piese anatomice se pare că au fost preferate metatarsalele, urmate de cubitusuri și coaste.

Tabel 5. Resturile osoase de ovi-caprinae

Piesa	Ovis	Capra	O - C	NMI
Corn stîng	10 ¹			
Maxilar sup.dr.			2	
Maxilar sup.stg.			1	
Dentiție sup.izol.			7	
Mandibule drepte			14	14 OC
Mandibule stîngi			11	
Dentiție inf.izol.			8	
Vertebră			1	
Scapulă stîng	6			6 O
Humerus drept	3			
Humerus stîng	2			
Cubitus	3		1	
Radius drept	3		2	
Radius stîng	1		3	
Metacarp drept	2		1*	1 OC
Metacarp stîng		1	2	1 C
Coxal			1	
Femur drept			1	
Femur stîng	2		1	
Tibie dreaptă	1		3	
Tibie stîngă		1	9	
Astragal drept	1			
Astragal stîng	1			
Calcaneu drept		1		
Metatars drept		1	2	
Metatars stîng	2	1	4	
Falanga I	3			

* Provine de la un animal mult mai tânăr decît indică orice piesă dentară.

Semnalăm prezența între aceste fragmente a trei scapule de bou, cu marginea cavității glenoide brăzdată de creștături, tipuri unice întâlnite numai în așezările aparținând culturii Noua.

În concluzie, pe baza analizei resturilor faunistice putem presupune că locuitorii aşezării de la Rateşu Cuzei (epoca bronzului, cultura Noua) aveau ca ocupaţie principală păstoritul (mai ales a bovinelor), între celelalte îndeletniciri înscriindu-se şi prelucrarea osului.

Tabel 6. Măsurători executate pe materialul osos de ovi-caprinae (în mm).

	Ovis	Capra	Ovi-caprinae*
<u>Corn</u>			
1 Lungime maximă (210)			
<u>Maxilar superior</u>			
1 Lungime P ¹ -P ³			39,4
2 Lungime M ¹ -M ³			42,8
3 Lungime M ³			17,2
<u>Maxilar inferior</u>			
1 Lungime P ₁ -M ₃			78,5
2 Lungime P ₁ -P ₃			23,3 35,3 35,3 31,2
			30,2 29,2 28,7
3 Lungime M ₁ -M ₃			51,1 49,4 48,6 48,1
4 Lungime M ₃			25,1 23,7 23,4 22,1
<u>Scapula</u>			
1 Lungime cap artic.	35,5 34,4 33,7 32,8 32,1		
2 Lungime supraf.artic.	32 28,9 28,8 25,5 24,9		
3 Lărgime minimă gft	25,9 24,8 21 20,6 19,9		
<u>Humerus</u>			
1 Lărg.epifiza infer.	33,4 33,3 30,8 29,9		
2 Lărg.supr.artic.inf.	30,4 30,2 28,5 27,9		
<u>Radius</u>			
1 Lărg.epifiza super.	37,1 33,9 32,8 30,8		
2 Lărg.supr.artic supr.	33,3 30,4 29,9 29,9		
<u>Metacarpian</u>			
1 Lărg.epifiza super.	27,3		
2 Lărg.epifiza infer.		25 21,7	
<u>Femur</u>			
1 Lărg.epifiza infer.	36,4 35,8		
<u>Tibie</u>			
1 Lungime maximă		218,1	
2 Lărg.epifiza super.		39	
3 Lărg.epifiza infer.		26,1	27,3 23,3
<u>Astragal</u>			
1 Lungime maximă	29,5 27		
<u>Metatars</u>			
1 Lărg.epifiza super.	22,5		
<u>Falanga I</u>			
1 Lungime maximă	38,2 37,8 37,5		

* Reprezintă materialul la care nu s-a putut face diferenţierea Ovis-Capra.

Tabel 7. Repartiția pe vârste de sacrificare la ovi-caprinae.

NMI	Vârsta	Piesa pe care s-a determinat
1	5/7 luni	1 mandibulă dreaptă
2	7/9 luni	2 mandibule drepte
2	9/10 luni	2 mandibule drepte
2	10/11 luni	2 mandibule drepte
1	25/26 luni	1 maxilar superior drept
4	adult	4 mandibule drepte

Tabel 8. Măsurători executate pe materialul osos de Equus caballus (în mm).

<u>Metacarpian</u>			
1	Lățime minimă diafiză	26,5	
2	DAP minim diafiză	19,5	
<u>Coxal</u>			
1	Diametrul acetabular	65	
<u>Femur</u>			
1	Lărgimea epifizei inferioare	89,3	78,7
<u>Astragal</u>			
1	Lungime maximă	63	62,3 58
<u>Metatarsian</u>			
1	Lărgime epifiza super.	53,8	
2	DAP superior	45,3	
3	Lărgime epifiza infer.	49,2	
4	DAP inferior	40,4	
<u>Falanga I</u>			
1	Lungime maximă	92,6	88,2 85 84,3
2	Lărgime epifiza super.	60	57,2 55,5 54,3
<u>Falanga II</u>			
1	Lungime maximă	50	49,4
<u>Falanga III</u>			
1	Lungime maximă	51,7	

Tabel 9. Măsurători executate pe mandibulele de Canis familiaris (în mm).

	<u>Dr.</u>	<u>Stg.</u>
Lungimea alveolelor P + M	77,8	77,5
Lungimea alveolelor P ₁ -P ₄	41,1	41,7
Lungimea alveolelor M ₁ -M ₃	36,9	37,8
Lungimea lui M ₁	22,5	22,5

Lărgimea lui M ₁	9,5	9,2
Înălțimea lui M ₁	12,5	13,1
Grosimea ramului la M ₁	12	12,3

Tabel 10. Repartiția pe specii și pe piese anatomice a fragmentelor prelucrate

	Sus domesticus	Bos taurus	Ovi-caprinae	Equus caballus	Canis familiaris	Cervus elaphus	Capreolus capreolus	Ursus arctos
Corn						3		
Dentiție	1							
Coastă		4						
Scapulă		3						
Radius	1	1						1
Cubitus			2	1	1		1	
Tibie		1	1					
Peroneu	1							
Metatars		6		1				
Astragal		1						
Falanga I		1						

NOTE

- 1 Materialul ne-a fost pus la dispoziție de către tovarășul Costachi Buzdugan, căruia îi mulțumim și pe această cale.
- 2 Aducem mulțumiri tovarășei Alexandra Bolomey pentru sprijinul dat în determinarea materialului.
- 3 SERGIU HAIMOVICI, Sravnitelnoe izucenie faunisticeskih ostatkov epoch neolita i bronzî, naidenîh v poselenii u Valea Lupului, în An.st. Univ., Iași, s. a II-a, t. VIII, f. 2, 1962.
- 4 SERGIU HAIMOVICI, Studiul resturilor de faună descoperite în stațiunea de la Cernavoda (dealul Sofia), Comunicare prezentată la Lucrările Sesiunii științifice ale stațiunii Agiea din 1966.
- 5 SERGIU HAIMOVICI, Studiul resturilor de faună din așezarea de la Popești aparținând epocii bronzului, în An.st. Univ., Iași, s. a II-a, t. IX, f. 1, 1963.
- 6 SERGIU HAIMOVICI, Caracteristicile mamiferelor domestice descoperite în stațiunile arheologice din epoca bronzului de pe teritoriul României, în An.st. Univ., Iași, s. a II-a, f. 1, 1968.

7 SERGIU HAIMOVICI, op.cit., 1968.

8 Vezi în același volum articolul referitor la săpăturile din așezarea de la Rateșu Cuzei de tovarășul Costachi Buzdugan.

L'ÉTUDE DES RESTES FAUNIQUES DÉCOUVERTS
DANS L'ÉTABLISSEMENT DE RATEȘU CUZEI
APPARTENANT À LA CULTURE NOUA (L'ÂGE DU BRONZE)

Résumé

Le matériel faunique appartient aux mammifères domestiques (le porc, le mouton, le boeuf, la chèvre, le cheval, le chien) et sauvages (le cerf, le chevreuil, le renard, l'ours, le blaireau); la répartition des espèces par nombre de pièces et nombre minimum d'individus est présentée dans le tableau 1.

Des données présentées il résulte que dans l'économie alimentaire des habitants de l'établissement de Rateșu Cuzei, les espèces domestiques sont prépondérantes par rapport aux sauvages.

On signale aussi la présence dans le matériel des objets en os et des restes provenant du façonnage de l'os et de la corne.

5

SONDAJUL ARHEOLOGIC DE LA VOINEȘTI, JUD. VASLUI

de COSTACHI BUZDUGAN

Descoperiri întâmplătoare și uneori chiar verificări practice sub formă de sondaje indicau existența, pe teritoriul comunei Voinești (jud. Vaslui), din nordul Colinelor Tutovei, a numeroase obiective arheologice, aparținând diferitelor perioade istorice¹.

În cadrul planului de săpături al Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România, în toamna anului 1976 s-a întreprins un sondaj de informare în punctul cunoscut în toponimia localnicilor sub numele de "Fundătura", unde fuseseră identificate, prin cercetări anterioare, vestigi hallstattiene tîrzii.

Punctul menționat se află în marginea de nord a satului Voinești, pe fundul unei văi flancate înspre est și vest de culmi înalte ale căror pante curg tot mai lin spre albia pîrfului Iezer. Pe partea foarte domoală a pantei de vest, pe un teren înțelenit, a fost deschisă și săpată în întregime o secțiune de 37 x 1,50 m (S 1), orientată nord-sud, care a prilejuit obținerea datelor necesare pentru a determina natura obiectivului, durata și intensitatea lui.

Deși de proporții reduse, însumînd abia suprafața de 55,50 m.p., sondajul practicat a scos la iveală un material suficient de bogat și reprezentativ pentru soluționarea problemelor de interes arheologic imediat. Materialele descoperite, constînd îndeosebi din ceramică, cîteva fusaiole și resturi provenite de la locuințe, constituie dovada nefîndoelnică a existenței aici a unei vechi așezări omenești, locuită în Hallstatt-ul tîrziu și în perioada următoare - La Tène.

Stratigrafia porțiunii săpate, de o simplitate caracteristică așezărilor hallstattiene tîrzii deschise, prezintă următoarea succesiune: sub pămîntul vegetal actual, gros de 10-15 cm, urmează solul brun cu resturi ceramice La Tène, care atinge pe alocuri grosimea de 25 cm.

Acestuia îi urmează un strat de pămînt brun-granulos a cărui grosime nu depășește 50 cm, reprezentînd nivelul hallstattian de locuire, succedat de solul brun-gălbui și, în sfîrșit, pămîntul galben, steril (fig.1/1).

Nivelului hallstattian îi corespunde și o locuință de suprafață, identificată spre capătul de nord al secțiunii săpate, cercetată doar parțial. Marcată de resturi de chirpic, rezultate de la dărîmăturile pereților, și ceramică fragmentară, această locuință descrie în plan o formă rectangulară, cu colțurile ușor rotunjite (fig.1/2) - formă atît de obișnuită pentru perioada căreia îi aparține.

Ceramica hallstattiană este în exclusivitate fragmentară. Din punct de vedere al tehnicii de prelucrare, ea oferă o singură categorie: ceramică de tehnică tradițională. În schimb, după calitatea pastei, se pot deosebi două grupe distincte. Prima este reprezentată de ceramica fină,

din pastă bine frământată, cu nisip în compoziție, de culoare neagră, uneori cu luciu metalic pe suprafața exterioară. Cea de a doua grupă, cantitativ mai puțin numeroasă, o formează ceramica din pastă grosieră, cu nisip și pietricele în compoziție, de culoare cărămizie și gălbui-cenușie.

Repertoriul ceramic, reconstituit doar pe baza unor fragmente semnificative, este destul de modest ca mijloace de exprimare, fiind limitat la câteva forme ce se înscriu perfect în tipologia reprezentativă pentru ultima perioadă a Hallstatt-ului (Ha D). Printre formele frecvent întâlnite trebuie menționate străchinile, care se manifestă sub diverse variante ale aceluiași tip sau chiar sub tipuri diferite. În primul rând este de subliniat prezența străchinilor de dimensiuni medii, cu corpul tronconic, prevăzute cu caneluri superficiale, dispuse oblic pe buza arcuită, ce se subțiază spre margine, lucrate din pastă fină, de culoare brună ori cărămizie (fig.2/2,5). Nu numai ca formă, dar și ca ornamentație și chiar ca mod de dispunere a acestora, tipul de strachină se paralelizează cu exemplarele identice descoperite în Moldova, la Rădeni², Brăhășești³ sau în Oltenia, la Balta Verde⁴, Gogoșu⁵, Ferigile⁶, încadrate cronologic grosso modo, între sec.VII-V î.e.n.⁷.

Un fragment din pastă cărămizie redă imaginea unei variante scunde a acestui tip de strachină (fig.2/2). Prin unele elemente formale, ea se apropie de varianta a treia a tipului I A de la Ferigile⁸. Un alt fragment, asemănător cu cel prezentat anterior, reconstituie forma unei străchini de mici dimensiuni, foarte puțin adâncită, ca o tîpsie (fig.2/4). Pe baza unui fragment din pastă cenușie-gălbuie se poate semnala prezența străchini tronconice, cu buza îngroșată și tăiată drept, cu "apucătoare" de formă semilunară, ușor înălțate deasupra marginii (fig.1/1).

O altă categorie ceramică o constituie ceștile, printre care un exemplar de dimensiuni mici, lucrat din pastă fină, de culoare brună, cu corpul scund, pereții ușor arcuiți, gîtul relativ înalt și fundul în umbo, este prevăzut pe pîntece cu caneluri largi (fațete), dispuse oblic (fig.2/6). Comună Hallstattului timpuriu, de unde trece apoi în complexul Basarabi, această formă de ceașcă se menține, cu unele modificări, în perioada hallstattiană târzie, întâlnindu-se sub diferite variante la Stoicani⁹, Gogoșu¹⁰, Ferigile¹¹ etc.

În sffrșit, o toartă fragmentară din pastă gălbui-cenușie, lucrată din bandă de secțiune lenticulară, indică o variantă a tipului de cană cu o toartă supraînălțată (fig.2/3), specifică perioadei hallstattiene târzii, cu prelungiri pînă în epoca următoare.

Locuirea din cea de a doua epocă a fierului sau Latène este documentată prin ceramica geto-dacică de tehnică superioară, din pastă fină, mai ales de culoare cenușie. Tot acestei perioade îi aparțin și resturile ceramice de factură bastarnică, descoperite într-o groapă de resturi menajere. Printre acestea se remarcă tipul de vas bitronconic, cu gura larg deschisă, cu buza evazată și fațetată pe parte interioară, lucrat din pastă fină de culoare cenușie sau cărămizie (fig.3/1,3), foarte apropiat ca formă de urnele funerare fără toartă de la Poienești¹², încadrate cronologic în sec.II-I î.e.n. Fragmentele din pastă grosieră, de culoare cărămizie, reproduc tipul de vas piriform, cu gîtul relativ înalt, cu buza

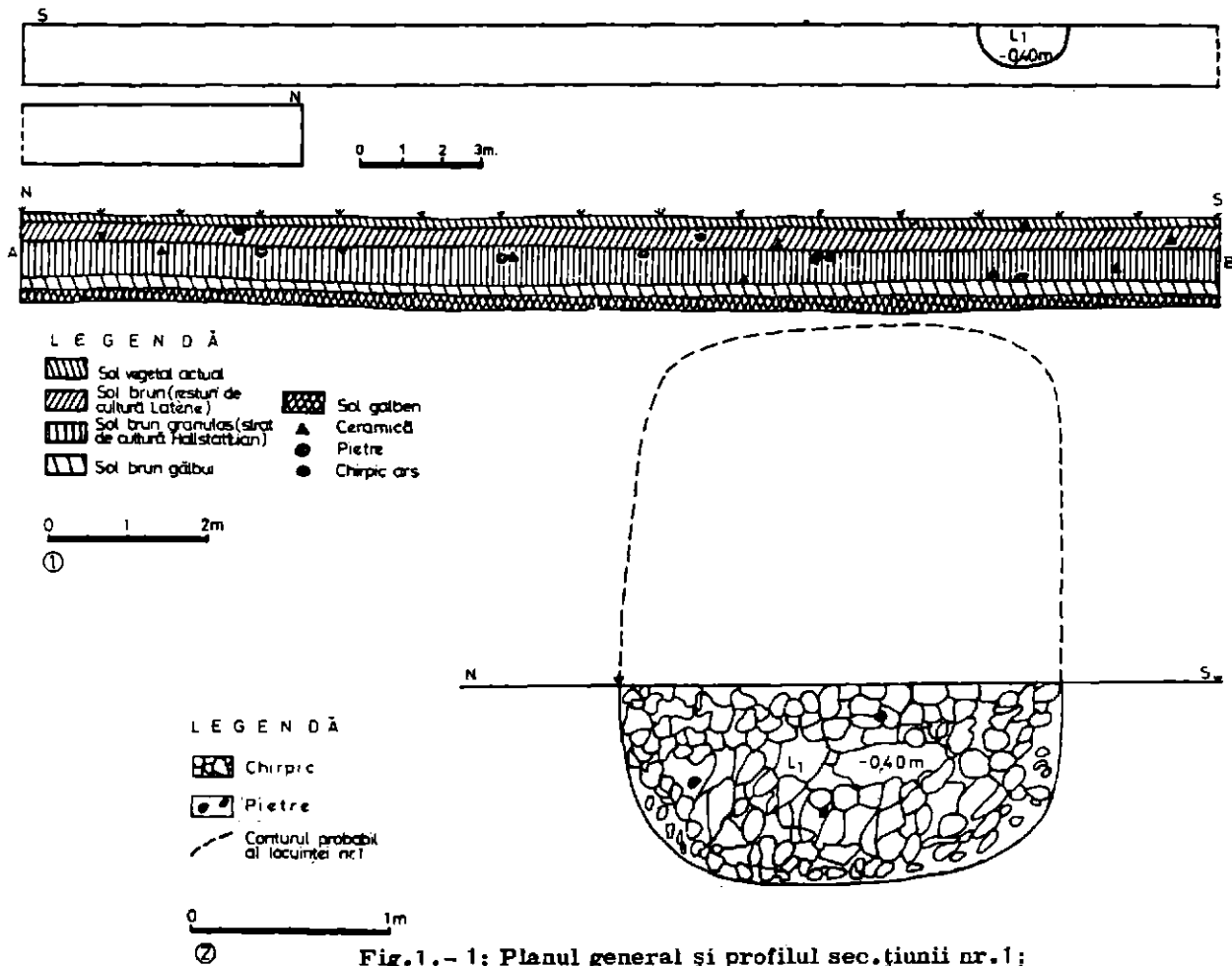

Fig.1.- 1: Planul general și profilul sec.țiunii nr.1;
2: planul locuinței nr.1 la adâncimea de 0,60 m.

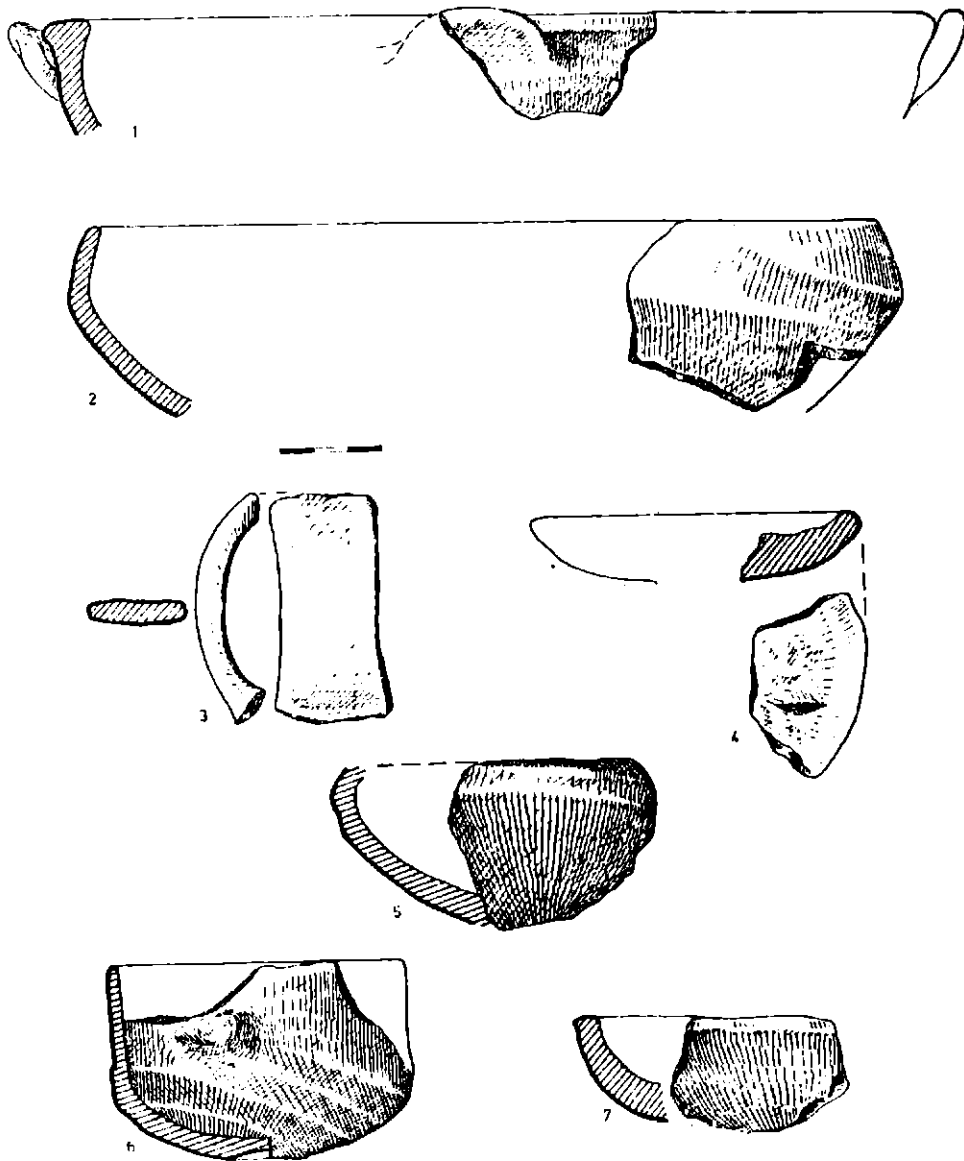

Fig.2.- Ceramică hallstattiană țfrzie.

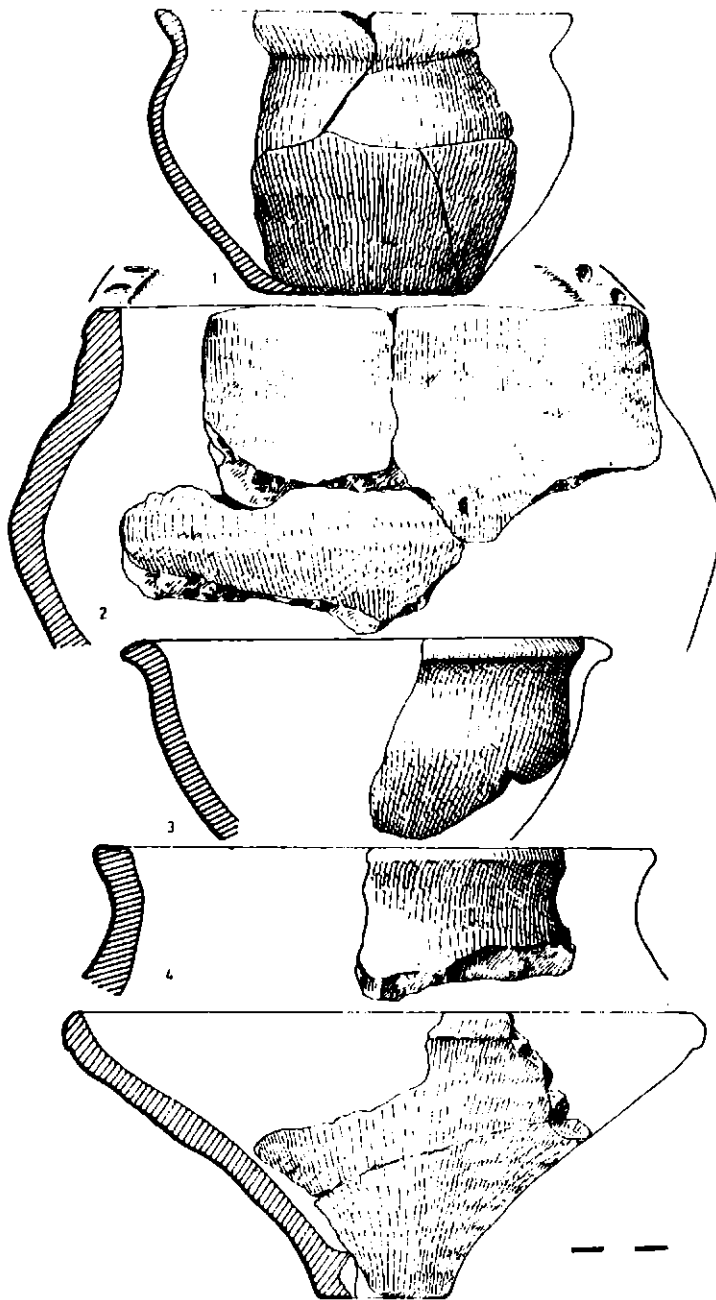

Fig.3.- Ceramică bastarnică.

simplă (fig.3/4), sau prevăzută cu alveole pe partea de deasupra (fig.3/2), descoperit la Poienești¹³, uneori asociat cu fibule La Tène II sau III.

Din aceeași pastă cărămidie a fost lucrată și o strachină de formă conică cu fundul îngust (fig.3/5).

NOTA

- 1 Situat în regiunea colinară a Tutovei, dintotdeauna propice așezărilor omenesti, prin condițiile oferite de mediul fizico-geografic, satul Voinești și împrejurimile lui sînt cunoscute mai ales prin bogăția obiectelor arheologice din vremea orfînduirii comunei primitive și daco-carpice, unele dintre ele făcînd de curînd obiectul unor cercetări sumare. În legătură cu aceasta vezi IOAN MITREA, O descoperire din Hallstattul tîrziu în nordul colinelor Tutovei, în Studii și cercetări științifice, Institutul Pedagogic din Bacău, Bacău, 1970, p. 211-221.
- 2 IOAN MITREA, op.cit., p.213, fig.2/c.
- 3 M.BRUDIU, Cercetări arheologice în sudul Moldovei, în Materiale, IX, p.517, fig.8/9,11.
- 4 D.BERCIU și EUG.COMȘA, Săpăturile de la Balta Verde și Gogoșu (1949-1950), în Materiale, II, 1956, p.322, fig.52/2.
- 5 Ibidem, p.416, fig.139/7.
- 6 AL.VULPE, Necropola hallstattiană de la Ferigile. Monografie arheologică, București, 1977, pl.I/13.
- 7 Prin forma și ornamentele lor, aceste descoperiri se încadrează în cronologia grupului Ferigile, modificată în ultima vreme. În legătură cu modificările survenite în cronologia grupului Ferigile, vezi ALEXANDRU VULPE, Zur Chronologie der Ferigile-Gruppe, în "Dacia", N.S., XXI, 1977.
- 8 AL. VULPE, Necropola hallstattiană..., p.38, fig.13/3.
- 9 M.PETRESCU-DÎMBOVIȚA, Cetățuia de la Stoicani, în Materiale, I, 1953, p.135, fig.60/17; 61/3.
- 10 D.BERCIU și EUG.COMȘA, op.cit., p.447, fig.174/5; p. 448, fig. 175/2.
- 11 AL.VULPE, Necropola hallstattiană..., pl.VII/5-6, 8-9 și pl. VIII/2,6.
- 12 R.VULPE, Săpăturile de la Poienești din 1949, în Materiale, I, 1953, p.392, fig.283, 316-317.
- 13 Ibidem, p.315, fig.102; p.362, fig.208/b, 209.

LE SONDAGE ARCHÉOLOGIQUE DE VOINEȘTI, DÉP. DE VASLUI

Résumé

Pendant l'automne de l'année 1976, le Musée d'Histoire de la République Socialiste de Roumanie a effectué un sondage archéologique sur le territoire de la commune de Voinești (dép. de Vaslui) au point nommé par les habitants de l'endroit "Fundătura", où avaient été identifiés, par les recherches antérieures, des vestiges hallstattiens récents.

Quoique bien réduit, le dit sondage a mis au jour un matériel assez riche et représentatif qui était composé spécialement de céramique, quelques fusaioles et de débris d'habitations qui attestent l'existence, dans ces parages, d'un établissement, habité durant le Hallstatt récent et pendant la période suivante - le Latène.

La stratigraphie de l'établissement présente la suivante succession: sous la couche végétale actuelle, épaisse de 10-15 cm, il-y-a le sol brun où on trouve des restes du Latène, qui arrive parfois jusqu'à 25 cm d'épaisseur. Cette couche est suivie par une autre, de couleur brune-granulée, dont l'épaisseur ne dépasse pas les 50 cm et qui représente le niveau du Hallstatt, succédée par le sol brun-jaune et, en fin, la terre jaune, stérile (fig.1).

Le niveau hallstattien comprend aussi une habitation de surface, marquée par des débris de torchis qui ont résulté de la destruction des murs, et de la céramique fragmentaire. L'habitation est, dans le plan, de forme rectangulaire aux angles arrondis (fig.2).

La céramique hallstattienne est réalisée exclusivement en technique traditionnelle. Le répertoire céramique est assez modeste, étant limité à quelques formes qui s'inscrivent parfaitement dans la typologie représentative pour la dernière période du Hallstatt récent (Ha D): des écuelles au corps tronconique, ayant, sur le bord évasé, des cannelures obliques (fig.3/2,5), des tasses au corps petit, et aux parois légèrement bombés, ornementées de cannelures larges (fig.3/6) et des brocs à l'anse surhaussée.

L'habitat Latène est documenté par la céramique gético-dace réalisée en technique supérieure et des tessons céramiques de type bastarne qui peuvent être datés aux IIe-Ier siècles av.n.è.

LEGENDE DES FIGURES

Fig.1.- 1: Plan général et profil de la section no.1.; 2: Plan de l'habitation no.1, à une profondeur de 0,60 m.

Fig.2.- Céramique hallstattienne récente.

Fig.3.- Céramique bastarne.

ȘANTIERUL ARHEOLOGIC POPEȘTI, COM. MIHĂILEȘTI, JUD. ILFOV. RAPORT PRELIMINAR ASUPRA REZULTATELOR DIN CAMPANIA ANILOR 1976-1977

de ALEXANDRU VULPE și
MARIETA GHEORGHÎĂ

Cum se știe, dintre așezările geto-dace atestate în bazinul Argeșului cetatea de la Popești, com. Mihăilești, jud. Ilfov, ocupă un loc aparte, atât prin poziția ei topografică, prin dimensiunile ei, cât și prin intensitatea locuirii constatată aici. Cetatea este situată pe un promontoriu desprins din terasa superioară a Argeșului, lung de aproape 1 km. Capătul acestui promontoriu, "Nucet", constituia acropola cetății, unde și aveau reședința căpeteniile și luptătorii de vază. Acropola este despărțită de restul așezării printr-un șanț adânc și un val de pământ. Dincolo de această fortificație se întinde așezarea "civilă", intens locuită în punctul "La Biserică", apărută la rîndul ei de două șanțuri. Întregul complex alcătuiește ceea ce geto-dacii denumeau prin cuvîntul "dava" (cetate) și reprezenta centrul unei formațiuni politice, în cazul de față de o însemnătate deosebită; este cea mai intens locuită dava cunoscută pînă acum în Cîmpia Dunării, înfloritoare îndeosebi în sec. I î.e.n. în vremea lui Burebista.

Cercetările arheologice efectuate în perioada 1954-1963 sub conducerea prof. Radu Vulpe au dat la lumină o serie de construcții de mari proporții, cu pereți de lut și acoperite cu țigle și olane, toate alcătuind un complex de locuire de un fel deosebit, a cărui interpretare nu poate fi alta decît sediul ("palatul") unui important basileus geto-dac.

Se remarcă clădirea centrală de forma unei basilici, cu trei încăperi, una avînd forma absidală. În încăperea cu absidă s-a descoperit o vatră, puțin îngropată, pe a cărei față se aflau imprimatoe serie de simboluri din religia geto-dacă. În jurul basilicii se aflau încăperi de locuit sau de depozitare de alimente.

De asemenea săpăturile au scos la iveală un bogat material constînd în ceramică geto-dacă lucrată cu mîna sau la roata olarului, obiecte de sticlă, bronz, fier și argint, precum și monezi de argint emise local sau de factură grecească și romană. Materialul scos din săpăturile efectuate în anii 1954-1963 se află depozitat la Muzeul de Istorie al R. S. România¹.

Avînd în vedere importanța acestei așezări getice ce a cunoscut o perioadă prosperă în timpul lui Burebista, Muzeul de Istorie al R. S. România în colaborare cu Institutul de Arheologie - București și-au propus în planul de săpături arheologice pe anul 1976 redeschiderea șantierului Popești. Prin reluarea săpăturilor ne-am propus sondarea terenului de dincoace de șanțul locuirii de pe capătul promontoriului "Nucet". S-a trasat o secțiune lungă de 60 m și lată de 2 m de-a lungul drumului de la biserica satului spre "Nucet", paralelă cu cimitirul actual, orientată SSV-NNE pe axul longitudinal al așezării.

Se desprind următoarele observații generale:

Se deosebesc în general trei niveluri. Din nivelul I se desprinde un bordei cu podeaua marcată de un strat de arsură sărac în fragmente ceramice. Deasupra bordeiului se află o vatră, care a fost așezată pe o groapă săpată în umplutura bordeiului și umplută la rîndul ei cu pămînt cafeniu steril pentru a o consolida. Această vatră marchează baza celui de al doilea nivel. Deasupra vetrei nivelului II se observă două straturi de nivelare.

Aceste două straturi reprezintă solul de călcare a nivelurilor superioare. În restul secțiunii nu am mai distins decât unul din aceste două niveluri care se conturează sub forma unei locuințe de suprafață în partea de sud a șanțului.

În partea de nord a secțiunii, unde s-a ajuns pînă la adîncimea de 2 m, s-a putut observa pămînt din șanțul ce desparte așezarea "civilă" de acropolă ("Nucet"). Pămîntul scos din șanț a fost întins în această parte a secțiunii noastre. În el au fost săpate mai multe gropi aparținînd nivelului superior al așezării.

Tot în partea nordică a șanțului s-au găsit în pămînt mai multe fragmente de turte arse asemenea celor de pe valul de pe "Nucet". Aceasta este o dovadă a reamenajării sistemului de fortificații a vechii așezări hallstattiene (cultura Basarabi, sec. VIII-VII î.e.n.) de către geto-daci, reveniți aici în cursul sec. al II-lea î.e.n.

De o importanță deosebită este descoperirea în cursul acestei campanii a mai multor înmormîntări cu un caracter aparte. O primă înmormîntare constă în două schelete suprapuse, ambele aflate într-o poziție ușor chircită. A doua înmormîntare constă din două schelete ale unor adolescenți în poziție chircită și suprapuse în cruce (M. 3 și 4). Alături, la circa 25 cm se află craniul izolat al unui al treilea defunct (M. 5) (pl. I). Mormintele nu conțineau nici un inventar semnificativ (o verigă atipică și ruginită de fier a fost găsită pe brațul unuia dintre schelete). Sub schelete s-au găsit mai multe cioburi tipice Latène (un picior întreg de fructieră se afla sub bazinul scheletului (M. 4), ceea ce dovedește că mormintele nu erau mai vechi decât epoca geto-dacă. De asemenea groapa primei înmormîntări tăia nivelul al doilea Latène. Pe de altă parte, în profilul estic al șanțului s-a putut observa cum baza de pietriș a nivelului superior Latène suprapune cele două schelete din a doua înmormîntare. De aici se desprinde concluzia că înmormîntările au avut loc în epoca geto-dacică, în perioada corespunzătoare intervalului dintre primul și ultimul nivel (al treilea), sec. II-I î.e.n. Amintim că nu departe de aceste înmormîntări am aflat scheletul unui copil, iar în profilul vestic al șanțului a apărut craniul unei alte înmormîntări pe care nu am mai putut-o cerceta. Concentrarea pe o suprafață relativ mică a șapte schelete ne lasă să sperăm că în toată această parte a așezării se vor mai repeta asemenea situații.

Dacă datarea înmormîntărilor a putut fi precizată, explicarea lor rămîne încă în domeniul ipotezelor. Poziția scheletelor din a doua înmormîntare seamănă foarte mult cu cea din gropile rituale de la Orlea², jud. Olt, datată în aceeași vreme. Și în așezarea de pe "Nucet" au fost

de asemenea descoperite cel puțin două schelete în poziție chirchită, care au fost atribuite la vremea respectivă epocii hallstattiene. De altfel, este locul să precizăm că acele schelete nu aveau nici un fel de inventar, iar situația stratigrafică nu era indiscutabilă, așa încât această primă datare va trebui revizuită în lumina noii descoperiri.

În stadiul actual al informației noastre nu putem emite ipoteza că aceste schelete reprezintă o dovadă pentru lămurirea problemei înmormântărilor la geto-daci în sec. II-I î.e.n. Mai degrabă am fi înclinați să credem că defuncții respectivi erau prizonieri sau sclavi, iar înmormântările ar fi avut un caracter ritual, cel puțin așa lasă să se înțeleagă situația din înmormântarea a doua mai sus descrisă.

Locuirea în așezarea "civilă" notată de noi B (spre deosebire de cea de pe "Nucet") este în general mai sărăcăcioasă în material de lux, dar relativ bogată în material obișnuit. Dintre obiectele de metal amintim două brățări masive de bronz cu protuberanțe, grupe de câte trei, un inel deschis de bronz, scoabă de fier (pl. II). Demn de remarcat este și descoperirea a cinci tetradrachme thasiene, probabil imitații locale, găsite toate la un loc în marginea dărâmăturilor locuinței din nivelul superior. Materialul ceramic este bogat și aparține categoriilor ceramicii lucrată cu mână (poroasă, grosolană, poroasă-netedă, fină cu luciu brun sau negru), ceramică lucrată la roată (cenușie fină, grosolană cenușie sau cărămidie), ceramică importată și imitații (amfore de import, amfore imitații, cupe getice cu decor în relief). Ceramica recoltată reprezintă întregul repertoriu obișnuit din această vreme: ceașcă-cățuie, vas-borcan, strecurători, fructiere, capace, căni, boluri etc. (pl. III-IV).

Remarcăm și descoperirea a foarte multe oase de animale.

Săpăturile din anul 1977 au continuat pe cele din 1976 din suprafața B a așezării de la Popești.

S-a trasat o secțiune lungă de 42,5 m și lată de 2 m în singurul loc liber în partea de N a curții bisericii și cimitirului actual al satului Popești, secțiune orientată E-V; secțiunea cade perpendicular pe cea din anul 1976, obținându-se astfel un profil transversal al așezării B.

În secțiunea 1977 s-au observat bine două niveluri de cultură de epocă getică, primul având baza la 0,40-0,50 m și se prezintă pe profil ca o depunere de culoare brun-roșiatică impregnată cu chirpici. Al doilea nivel are baza la circa 0,80-0,85 m și se prezintă ca o depunere brun-cenușie. Există însă o serie de indicii (fragmente de chiup dispuse în linie, cioburi din alte vase și pietre izolate) care să presupună existența unui nivel superior. Nivelurile Latène precizate anul acesta corespund celor observate în anul 1976, aflate datorită denivelărilor terenului la circa 10-20 cm mai jos.

Nivelul hallstattian, care în 1976 nu fusese surprins pe profil, se prezintă acum sub forma unei depuneri de culoare cenușie cu unele discontinuități.

Câteva fragmente ceramice presupun o depunere superficială din vremea culturii Tei, care nu a putut fi observată pe profil.

În secțiunea din anul 1977 s-au surprins două bordeie și 11 gropi getice.

Cele două bordeie au colțurile rotunjite și la bordeiul 1 se observă și un fel de prag în profil. La ambele s-au identificat locurile de vatră. Bordeiele aveau pereții de deasupra pământului din chirpici. Orientarea lor este aproximativ N-S ca și a bordeiului cercetat în 1976. Secțiunea noastră din 1977 a retezat transversal aceste două bordeie. S-a putut vedea cum bordeiul 1 fusese săpat de la nivelul inferior și reamenajat, iar bordeiul 2 aparține numai nivelului inferior.

Din cele 11 gropi getice mai importante sînt două: groapa 1 și groapa 6.

Groapa 1, cilindrică, cu o adîncime de 2,15 m, este secționată de profilul nordic. Conține mult material geto-dacic fragmentar din toate categoriile și multe oase de animale. Pe fundul gropii, aproximativ în centru, s-au găsit alăturate două tetradrahme Thasos suberate. Amintim că cele cinci tetradrahme thasiene găsite în 1976 se aflau la baza unei locuințe corespunzînd aceluiași nivel. Groapa 1 tăia nivelul pigmentat cu chirpici, respectiv nivelul cu baza la 0,50 m.

Groapa 6, adîncă, în formă de clopot, conținea dărîmăturile unei locuințe cu multe resturi de pereți cu impresiuni de nuiele, pămînt ars în cantitate mare și multe fragmente de crustă de vatră. Resturile de pereți erau dispuse mai ales în cavitatea ascunsă a gropii. Pe fundul gropii se aflau multe fragmente ceramice puternic arse secundar și două fragmente de fier. Gropi ca aceasta, care conține resturile unei locuințe incendiate, au mai fost observate și în săpăturile mai vechi de pe "acropolă".

Într-o groapă rotundă, săpată anume, adîncă de 1,50 m s-a, găsit un schelet. Deși groapa a fost prinsă un sfert în profilul sudic nu se vede clar de unde a fost săpată. În orice caz nu provine din nivelurile superioare, mai degrabă din cel mai de jos nivel Latène, dar nu este exclus să fie și hallstattiană. Este foarte probabil însă ca și această înmormîntare să facă parte din categoria mormintelor din perioada Latène surprinse în săpăturile din 1976.

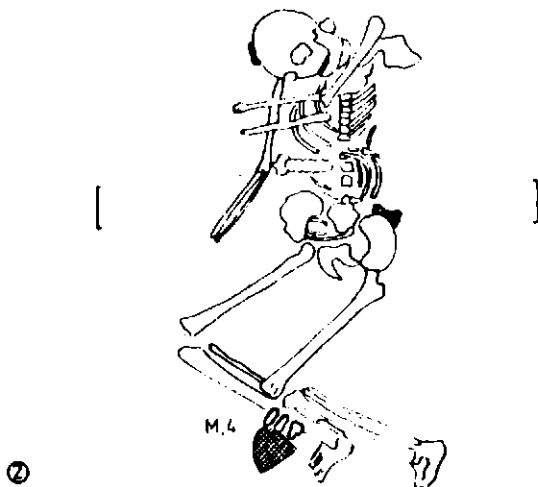
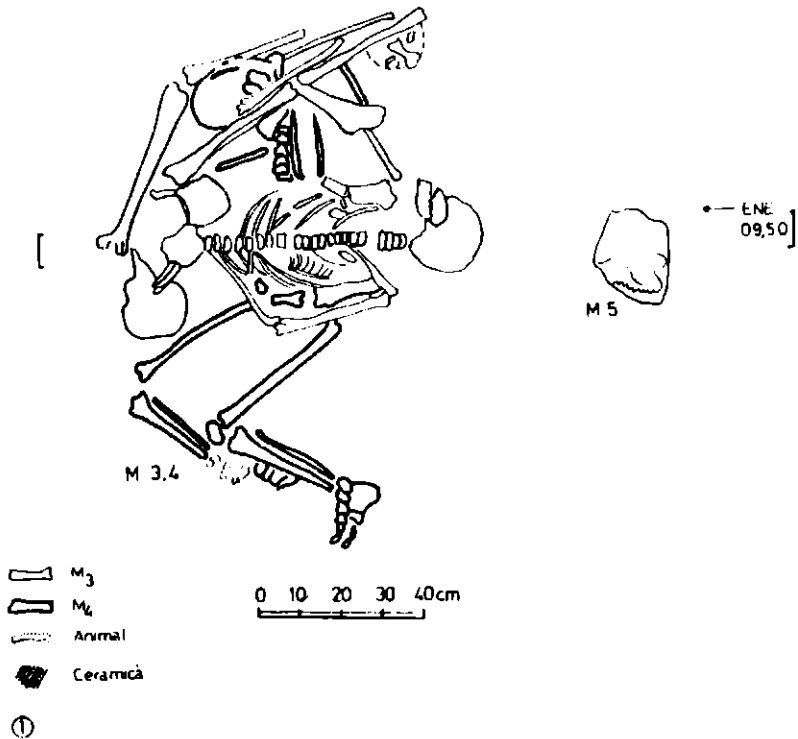
Scheletul se afla chircit astfel încît să intre în groapă. Craniul este cu maxilarele în sus și situat la circa 10 cm de trunchi, picioarele îndoite odată la genunchi, a doua oară la baza piciorului; bazinul deplasat. În umplutura gropii se afla mult pietriș și cîteva fragmente atipice. Un os de animal se afla la circa 8 cm deasupra picioarelor.

Repertoriul formelor ceramice din săpătura 1977 este întrutotul asemănător celui observat în anul precedent (vezi pl. III-IV).

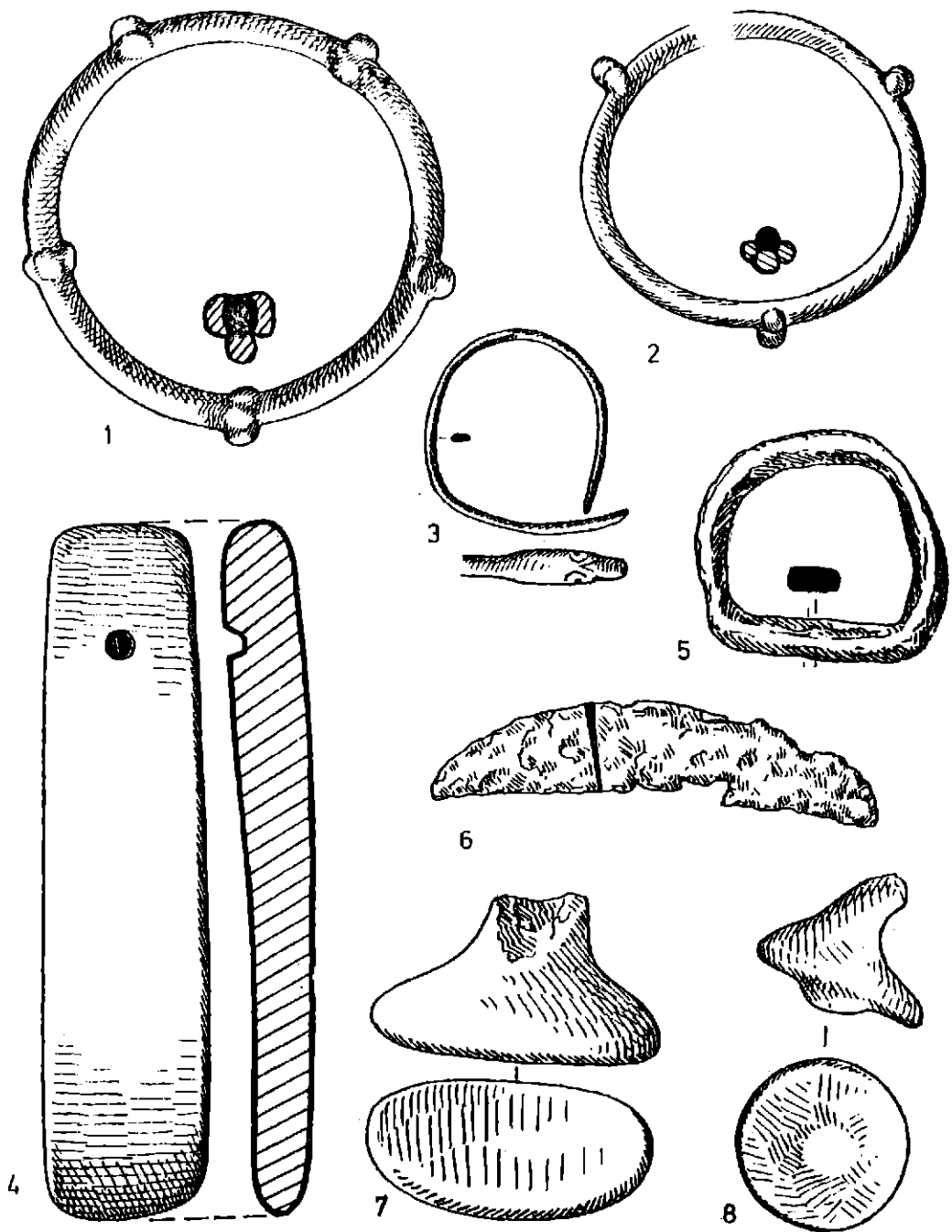
S-au găsit multe fragmente de tegulae de formă rectangulară ușor curbate. Tipul este acela întîlnit și în așezarea de pe "Nucet". Aceasta demonstrează că unele locuințe din așezarea B erau de asemenea acoperite cu țigle.

Ca și în secțiunea din anul 1976 și în cea din anul 1977 au apărut foarte multe oase de animale.

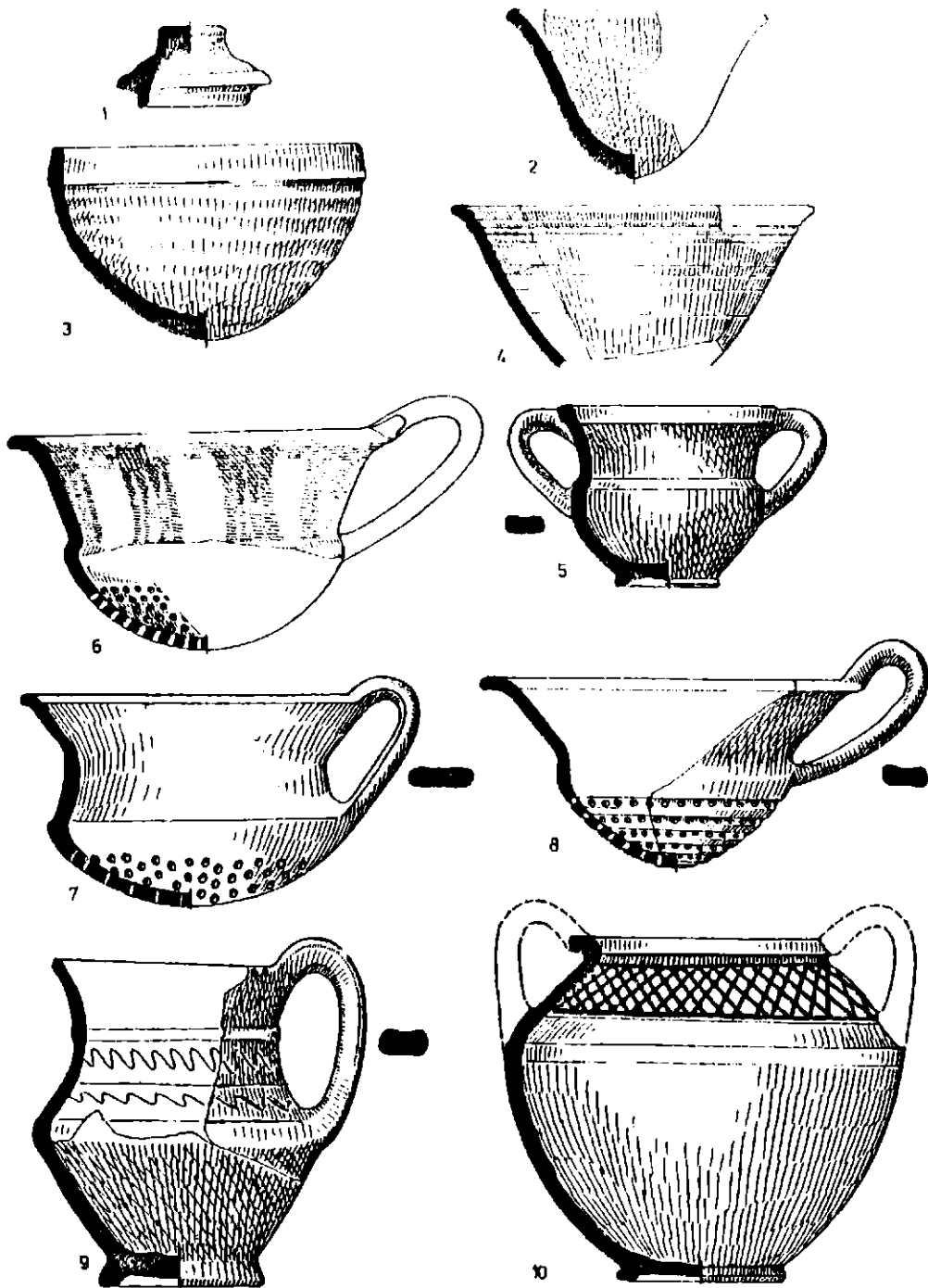
În concluzie, cercetările din așezarea "civilă" B au contribuit la punerea într-o lumină mai nuanțată a caracterului complex al davei de la Popești. Așezarea B dă impresia unei locuiri intense, ce s-a dezvoltat pe măsura creșterii demografice, cînd așezarea de pe "Nucet" devenise

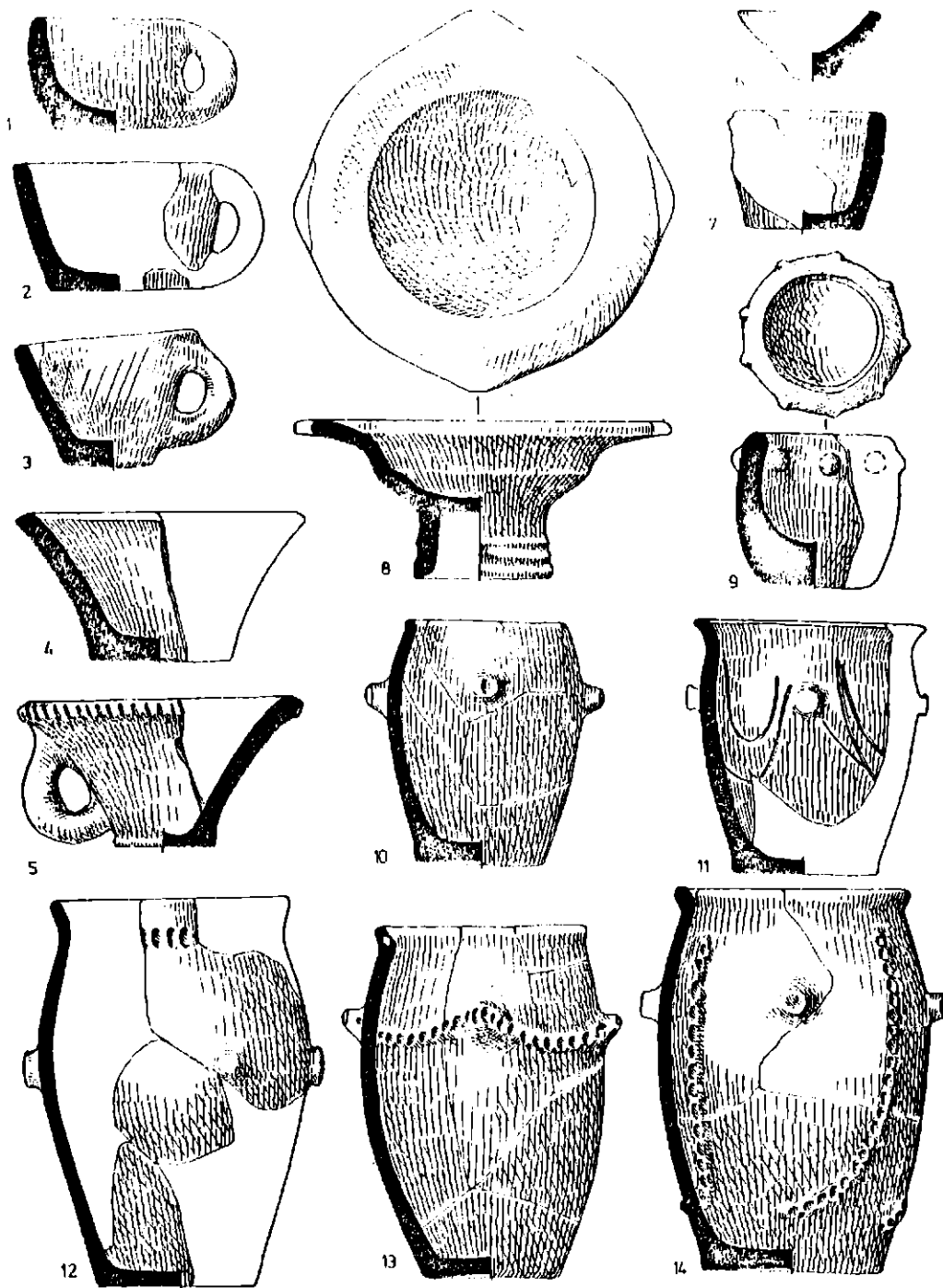
Pl.1.- Popoști, jud. Ilfov, așezarea B: 1, mormintele 3-5;
2, mormântul 4 după demontarea mormântului 3.

Pl. II. - Popesți, jud. Ilfov, așezarea B; obiecte diverse
(1-6: 1/3; 7-8: 2/3).

Pl.III.- Popești, jud. Ilfov, așezarea B; ceramică lucrată cu roata
(1, 5, 7, 10: 1/3; 2-4, 6, 8, 9: 1/4).

Pl. IV.- Popești, jud. Ilfov, așezarea B: ceramică lucrată cu mîna
 (1, 5-7, 9: 1/3; 2-4, 8, 11: 1/4; 10, 12-14: 1/6).

nefcăpătoare. Este plauzibil să presupunem că cei ce locuiau în aşezarea B aparţineau unei categorii sociale în general inferioare faţă de cei de pe acropolă. Pentru această ipoteză vorbeşte caracterul mai sărăcăcios al inventarului arheologic descoperit în locuinţele aşezării B.

NOTE

- 1 Pentru săpăturile mai vechi efectuate la Popeşti în anii 1954-1963 sub conducerea prof. RADU VULPE vezi: SCIV, VI, 1-2, 1955, p. 240; Materiale III, 1957, p.227; V, 1959, p.342; VI, 1959, p.307; VII, 1961, p.321; VIII, 1962, p.457. Vezi şi A.VULPE şi M.GHEORGHIŢA, "Dacia", XX, 1976, p.167.
- 2 É.COMŞA, Contribuţie la riturile funerare din secolele II-I f.e.n. din sud-estul Olteniei (mormintele de la Orlea), în Apulum, X, 1972 p.65 şi urm.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE POPEŞTI, COMMUNE DE MIHAILEŞTI, DÉP. D'ILFOV

Résumé

Les fouilles ont été reprises en 1976 dans la célèbre dava gète-dace située sur la rive gauche de l'Argeş. Cette année, elles ont eu un caractère de sondage et se sont concentrées sur l'aire de l'établissement B, au lieu dit "La biserică", entre l'acropole ("La Nucet") et le village de Popeşti. Elles ont mis au jour une impressionnante couche de culture, de près de 1-1,20 m d'épaisseur, renfermant des habitations mi-enfouies et de surface datant des IIe-I^e siècles av.n.è. On a également découvert des tombes d'inhumation au caractère rituel évident, comprises dans les limites de l'établissement gète et datant certainement de la même époque, ainsi qu'un petit trésor de 5 monnaies thasiennes d'imitation. Dans l'ensemble, l'établissement s'est avéré sensiblement plus pauvre en objets de luxe que celui situé sur l'acropole voisine du point "Nucet".

Les fouilles de l'année 1977 ont été continuées au lieu dit "La biserică", dans le second établissement appartenant à la dava gète-dace dont l'acropole se trouve au lieu-dit "La Nucet". Ces recherches ont fourni des précisions sur la stratigraphie de l'établissement confirmant l'existence de trois niveaux d'habitat, en concordance avec les cinq niveaux de l'acropole, qui s'échelonnent sur le IIe et le I^e siècle av.n.è. A signaler la découverte de deux tétradrachmes thasiennes, qui se trouvaient au fond d'une fosse qui appartient au niveau supérieur qui date très probablement de la seconde moitié du Ier siècle av.n.è.

LEGENDE DES FIGURES

- Pl.I.- Popești, dép. d'Ilfov, établissement B: 1, tombes no.3-5; 2, tombe no.4 après le démontage de la tombe no.3.
- Pl.II.- Popești, dép. d'Ilfov, l'établissement B: objets divers (1-6: 1/3; 7,8; 2/3).
- Pl.III.- Popești, dép. d'Ilfov, l'établissement B: céramique façonnée au tour (1,5,7,10: 1/3; 2-4,6,8,9: 1/4).
- Pl.IV.- Popești, dép. d'Ilfov, l'établissement B: céramique façonnée à la main (1,5-7,9: 1/3; 2-4,8,11: 1/4; 10,12-14: 1/6).

SAŢIERUL ARHEOLOGIC MICIA (VETEL, JUD. HUNEDOARA)

de LUCIA MARINESCU, ANIŞOARA SION,
LIVIU PETCULESCU, IOAN ANDRIŢOIU,
EDITH IONESCU RUSU, MARIA BRĂILEANU

I. CONSIDERATII PRIVIND THERMELE. Alocarea unor importante fonduri pentru restaurarea termelor de la Micia, începînd cu anul 1977, iniţiativă a conducerii de partid şi de stat a judeţului Hunedoara, a permis continuarea cercetărilor în această zonă, putîndu-se face cu acest prilej noi observaţii atît asupra obiectivelor cercetate anterior, cît şi asupra zonelor nou dezvelite.

Cercetările din zona termelor, situate la nord-est de castru, desfăşurate în mai multe campanii, au fost efectuate, între anii 1967-1969, de un colectiv al Muzeului judeţean Deva şi al Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca, condus de dr.doc. Octavian Floca¹ şi continuate între anii 1971-1975 de un colectiv al Muzeului de Istorie al R.S. România², în colaborare cu Muzeul judeţean din Deva.

În stadiul de faţă al cercetărilor, cînd aproape întreaga suprafaţă de teren ocupată de terme a fost dezvelită, s-au putut face cîteva constatări cu un caracter mai general privind în ansamblu zona cercetată, precum şi altele, nu mai puţin importante, privind fiecare construcţie în parte.

O primă constatare ce se impune este aceea că la Micia exista un complex termal în adevăratul înţeles al cuvîntului, compus din trei construcţii distincte, cu o compartimentare planimetrică diferită, dar avînd fiecare minimum de încăperi necesare pentru a satisface un flux termal complet: apodyterium - vestiar, laconicum - baia de aburi, caldarium - baia de apă caldă, tepidarium - baia de apă călduţă, frigidarium - baia de apă rece etc.

Poziţia pe care o ocupă cele trei construcţii în planul de situaţie al complexului termal şi raportul dintre ele relevă un fapt deosebit de important şi anume că, la un moment dat, două dintre construcţii - Terme I şi Terme III - formează un ansamblu unitar funcţional-urbanistic al aşezării de la Micia. Ele sînt dispuse perimetral faţă de un spaţiu deschis, probabil o piaţetă, marcat pe latura de vest printr-un portic cu coloane³.

Cea de a treia construcţie - Terme II - este amplasată excentric spre sud-vest faţă de ansamblul celorlalte două, mai apropiată de castru, fiind orientată diferit, cu axul longitudinal dispus aproximativ după direcţia nord-sud.

Cele trei construcţii termale au instalaţii de încălzire proprii - praefurnium-uri, reţeaua de canale de evacuare a apelor exterioară construcţiilor fiind comună⁴.

S e impune de asemenea, ca o trăsătură comună tuturor celor trei edificii, prezenţa mai multor refaceri constructive succesive de amploare

diferită, surprinse la fiecare dintre edificiile menționate și evidențiate de situațiile surprinse în teren, de materialul arheologic scos din săpături și prin elementele de zidărie păstrate încă în picioare.

Reconstrucția termelor de la Micia este consemnată epigrafic de două inscripții cvasi-identice ca formulare, ce menționează termele ca aparținând cohorței a II-a Flavia Commagenorum și ca fiind reconstruite, pentru că au fost distruse de vechime, pe timpul împăraților Septimius Severus (193-211) și respectiv Severus Alexander (222-234)⁵.

Martorii momentelor de reconstrucție menționate epigrafic sînt constituiți din elementele de zidărie încă existente ce probează, alături de situațiile arheologice și nu de puține ori în modul cel mai concludent, natura și amploarea acestor intervenții constructive.

Edificiul Terme I, dezvelit aproape în întregime în campania din anul 1968, are trei faze de construcție distincte, două dintre ele - ultimele - fiind oasemnate încă din 1968⁶, în urma săpăturilor conduse de Octavian Floca.

Cercetările din anii 1971-1975 au identificat elementele de zidărie ale încă unei faze de construcție, prima fază a edificiului Terme I⁷. În campania din 1978 a fost degajată în totalitate latura estică a edificiului, unde a fost descoperit un șir de lespezi de calcar dispuse la intervale egale - 2,20 m, fundații ale coloanelor unui portic ce se continuă parțial pe latura de nord și probabil și pe cea de sud a construcției⁸. Degajarea depunerilor arheologice de pe latura de sud și vest a construcției a evidențiat parțial planimetria primei faze a edificiului, ce diferă net de compartimentarea fazei următoare (fig.1).

Faza a doua reprezintă astfel o refacere din temelii a construcției, pe același loc, suprapunînd doar în parte zidurile preexistente și avînd pavimentul subsolului la o cotă mult ridicată, aproximativ egală cu cea a pavimentului de peste suspensurile primei faze - 1,36 m față de -1,50 m (fig.2 a și b).

Ultima fază de construcție surprinsă aici constă în extinderea planului celei de a doua, prin adăugarea a două abside și a unor noi pre-furnii pe latura de sud (fig.3) și din reamenajări interioare, ca refacerea celor două bazine din frigidarium (fig.4) și astuparea golurilor unor uși.

În partea de nord a construcției au fost dezvelite mai multe încăperi care fac legătura cu edificiul Terme III situat mai spre nord, legătura cronologică între aceste încăperi și cele două edificii de la nord și sud urmînd a se stabili în campania următoare.

Cea mai veche monedă găsită în condiții stratigrafice sigure, într-o secțiune trasată în exteriorul porticului pe un nivel aflat la adîncimea de 1,50 m, datează de la Hadrian. Este un dupondius (RIC, 557), pe avers cu capul împăratului și legenda IMP. CAESAR TRAIANUS HADRIANUS AUG., iar pe revers Fortuna șezînd spre stînga și din legendă mai citindu-se COS II și în exergă FORT RED. Moneda a fost emisă la Roma în anul 118 și credem că ea datează prima fază a edificiului Terme I.

Cele mai noi monede descoperite aici sînt emise de Filip Arabul.

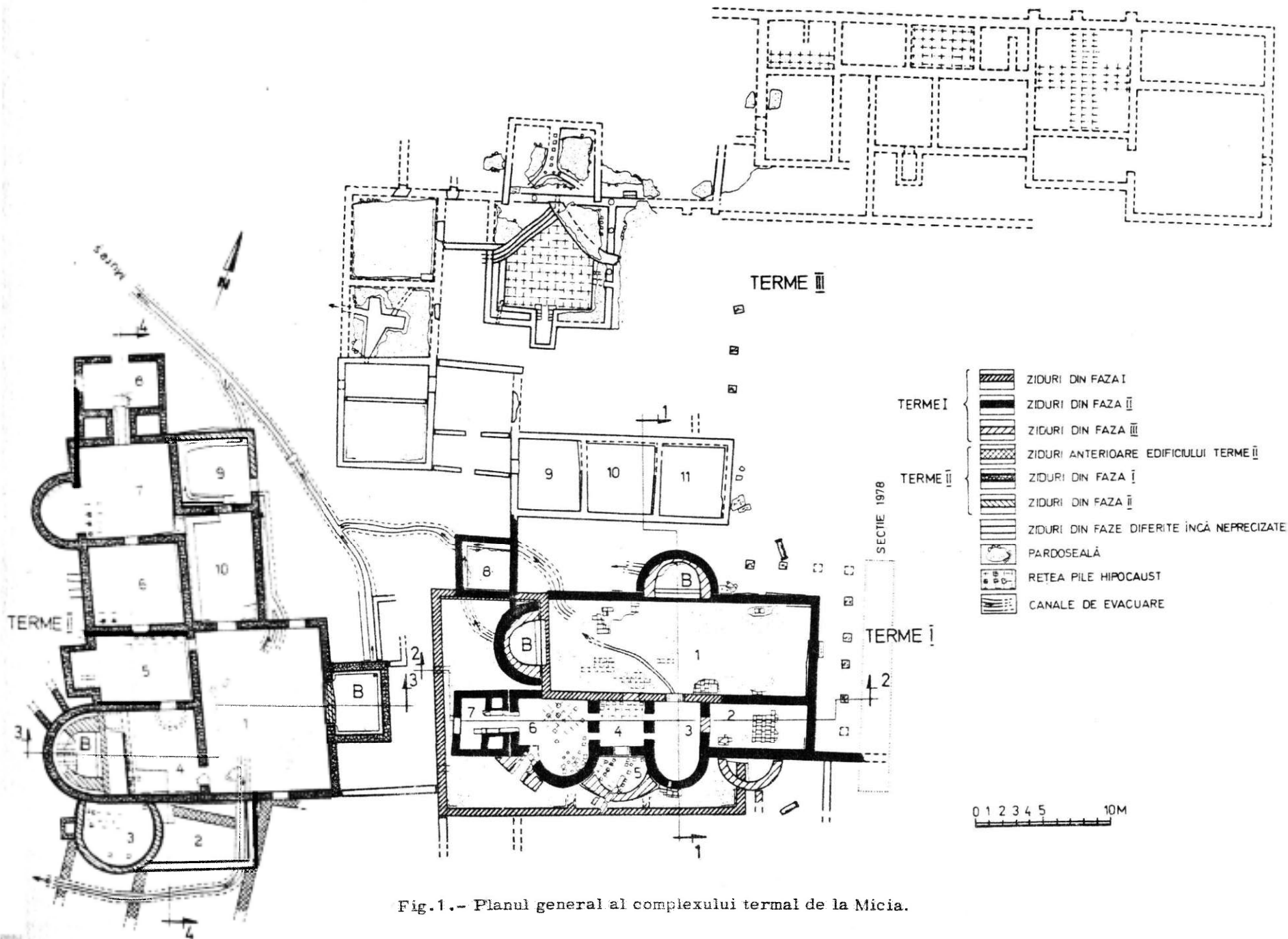
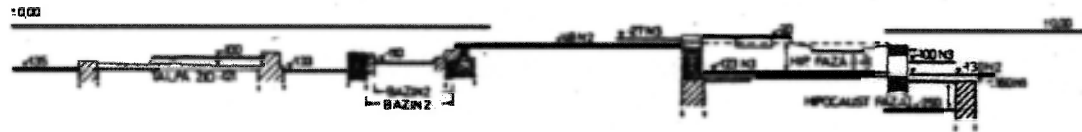

Fig.1.- Planul general al complexului termal de la Micia.

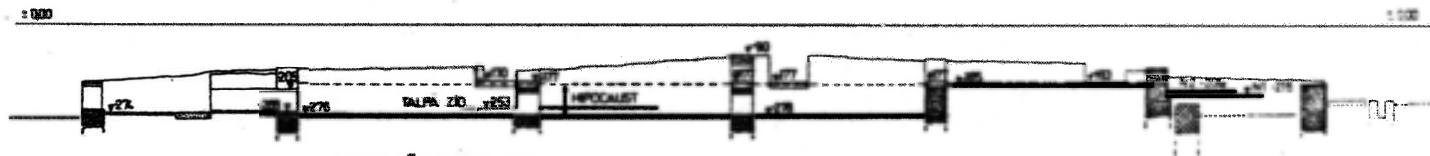
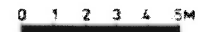
a. TERME I, SECȚIE H

b. TERME I, SECȚIE 22

c. TERME I, SECȚIE 33

d. TERME II, SECȚIE 44

.Fig.2.- Secțiuni prin edificiile Terme I a și b și Terme II c și d.

Fig.2. - Secțiuni prin edificiile Terme I a și b și Terme II c și d.

Terme II - construcție dezvelită în anii 1970-1977 - prezintă două faze de construcție importante și mici intervenții de reparații constând în principal din reamenajări interioare. Faza a doua de construcție reprezintă o remaniere a primului edificiu ale cărui ziduri se aflau încă în picioare, prin adăugarea a două noi încăperi (fig.2 c și d), concomitent cu schimbarea funcțiunii unor spații - încăperile hipocaust nr.4 și nr.10 fiind transformate acum în camere nefcälzite (fig.5).

Ultimele intervenții constructive surprinse la Terme II constau din refacerea pavimentelor, a căzilor de baie și a bazinului dreptunghiular, concomitent cu astuparea unor goluri din zidărie.

Cea mai veche monedă descoperită aici este emisă de Domitian⁹, cea mai nouă fiind un denar emis de Elagabal la Antiochia în anul 181 (RIC, 181).

Terme III, cea de a treia construcție amplasată mai spre nord, a fost cercetată în cea mai mare parte prin săpături mai vechi din anii 1967-1968, semnalându-se și aici existența unei refaceri masive a construcției și a unei intervenții de reparație de mai mică amploare. Cercetările recente efectuate doar pe o zonă restrânsă - camera pentagonală și încăperile adiacente ei¹⁰ - în anul 1978, au confirmat și ele cele trei momente de intervenție constructivă.

Situația surprinsă pe teren, existența a trei edificii termale distincte, fiecare purtând urmele unor refaceri constructive de amploare diferită, ocupând o suprafață mult mai mare decât băile altor castre din Dacia, nu par să concorde cu datele menționate în cele două inscripții.

Până în prezent singurul edificiu despre care se poate afirma că a fost reconstruit de două ori este Terme I. Până la încheierea cercetării extinse asupra întregului complex termal, care va diminua din caracterul ipotetic al concluziilor noastre, putem socoti că:

1. Edificiul care a aparținut castrului, cel la care se referă inscripțiile amintite, este Terme I, construit în timpul lui Hadrian, refăcut din temelii pe timpul lui Septimius Severus și apoi reconstruit încă o dată în vremea lui Severus Alexander. Tipul de plan al ultimelor două faze ale edificiului își găsește analogii, până aproape de identitate, cu terme ale unor castre din Dacia¹¹ și Moesia¹².

2. Edificiul Terme II a fost construit în timpul lui Commodus după războaiele marcomanice, cercetările efectuate în castru de L. Petculescu surprinzând și aici importante reconstrucții și refaceri în această perioadă¹³. Conceput să fie folosit de populația din canabae, presupunem că edificiul Terme II, în faza de maximă înflorire a Miciei, care durează cu siguranță tot timpul dinastiei Severilor, era destinat să fie folosit de femei, aici fiind descoperit un altar al Venerei.

3. Edificiile termale funcționează independent, având fiecare prefurnii proprii, organizarea planimetrică a construcțiilor înscriindu-se în schema denumită de Krencker "Ringtyp"¹⁴, cu analogii în toată lumea romană¹⁵.

Lucia Marinescu,
Anișoara Sion

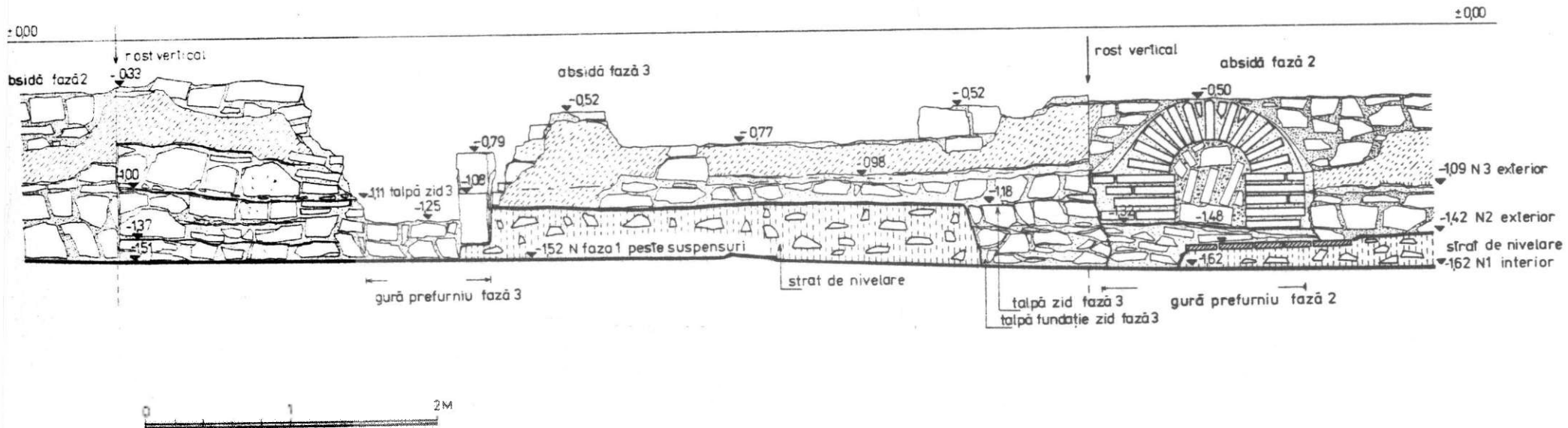

Fig.3.- Terme I - Desfășurarea exterioară a zidului de sud al camerei nr.5.

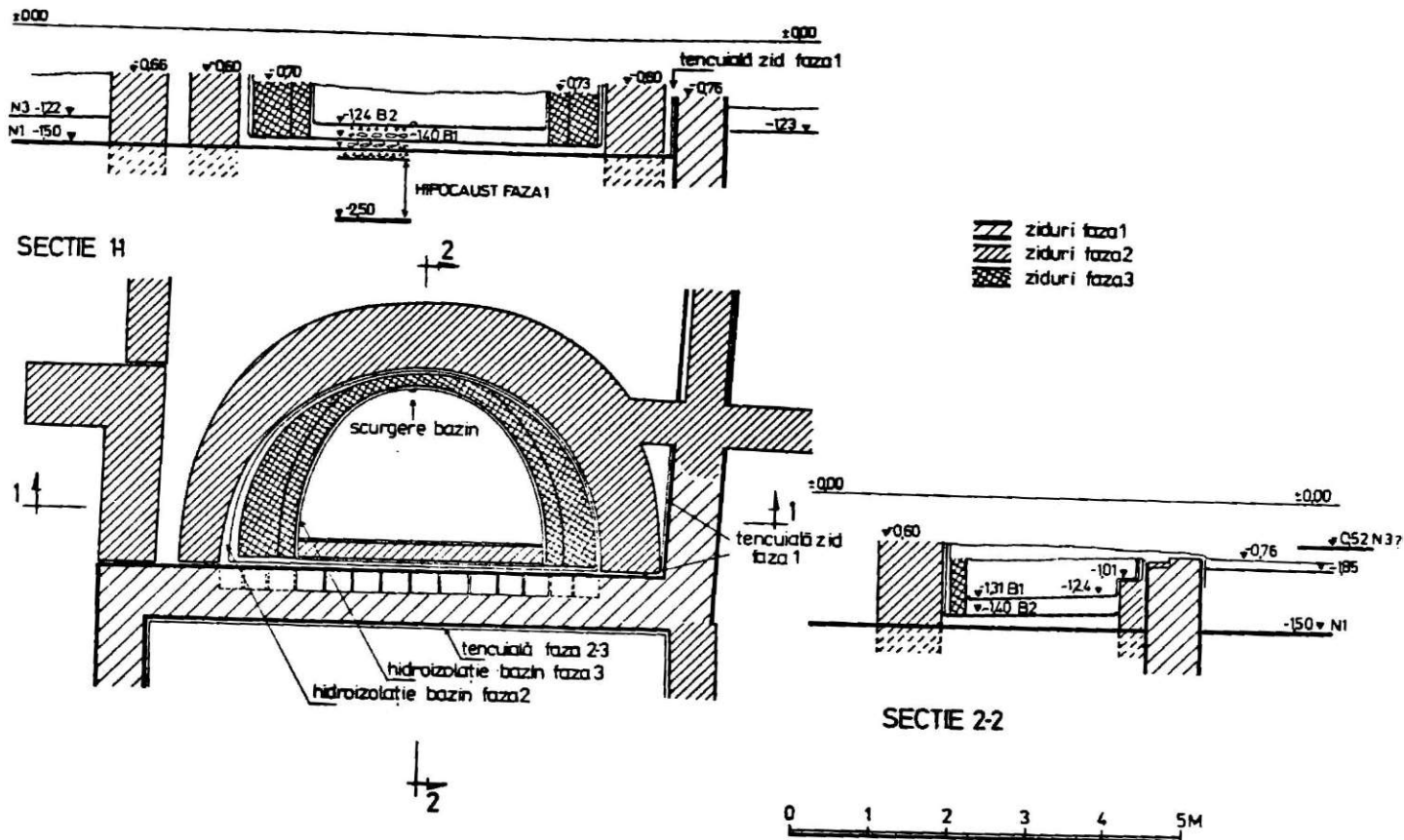

Fig.4.- Terma I - Detaliul bazinului de vest al frigidariumului.

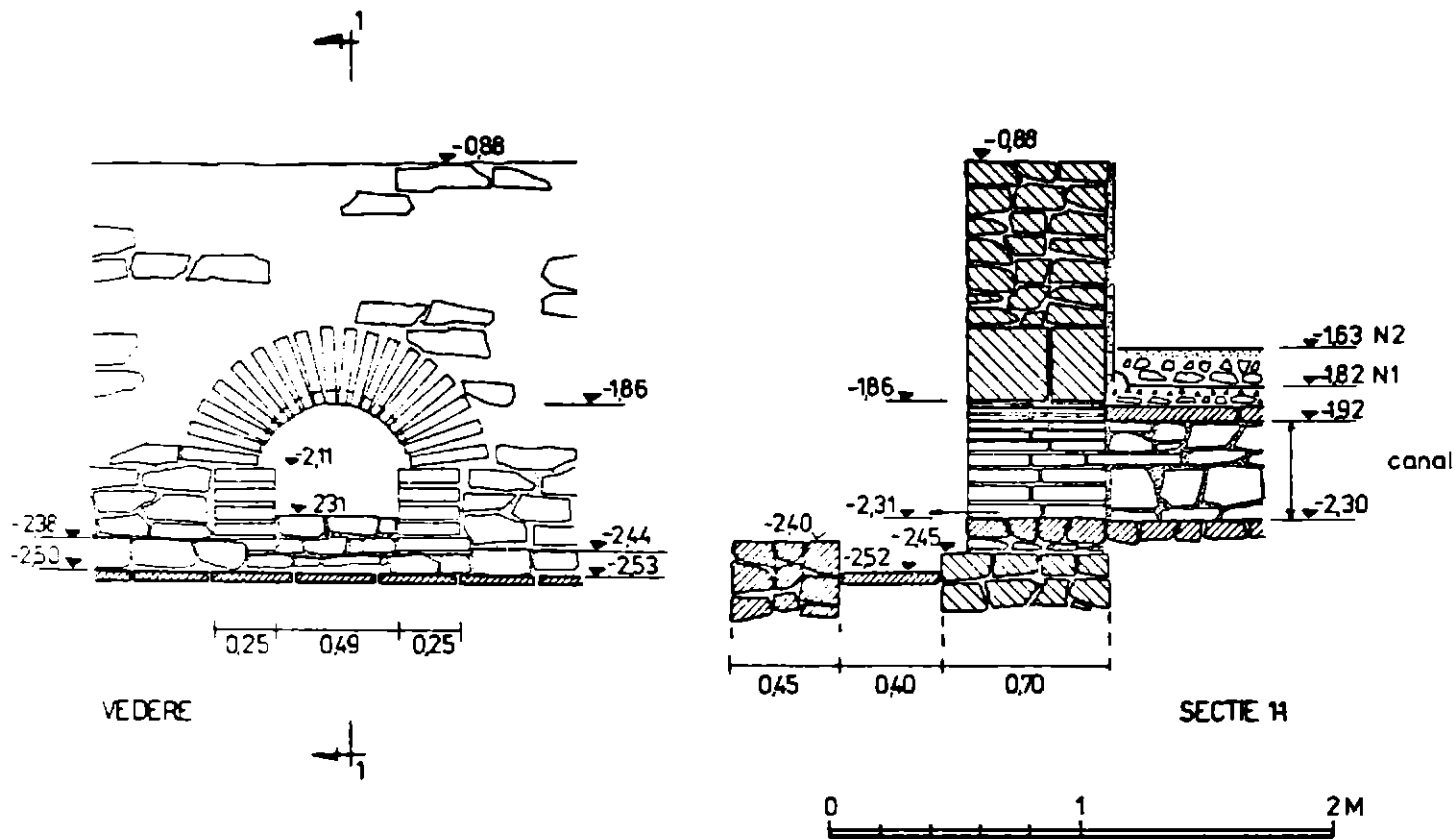

Fig.5.- Terme II - Gura de prefurnium de pe zidul de sud al camerei nr.10, transformată ulterior în canal de scurgere.

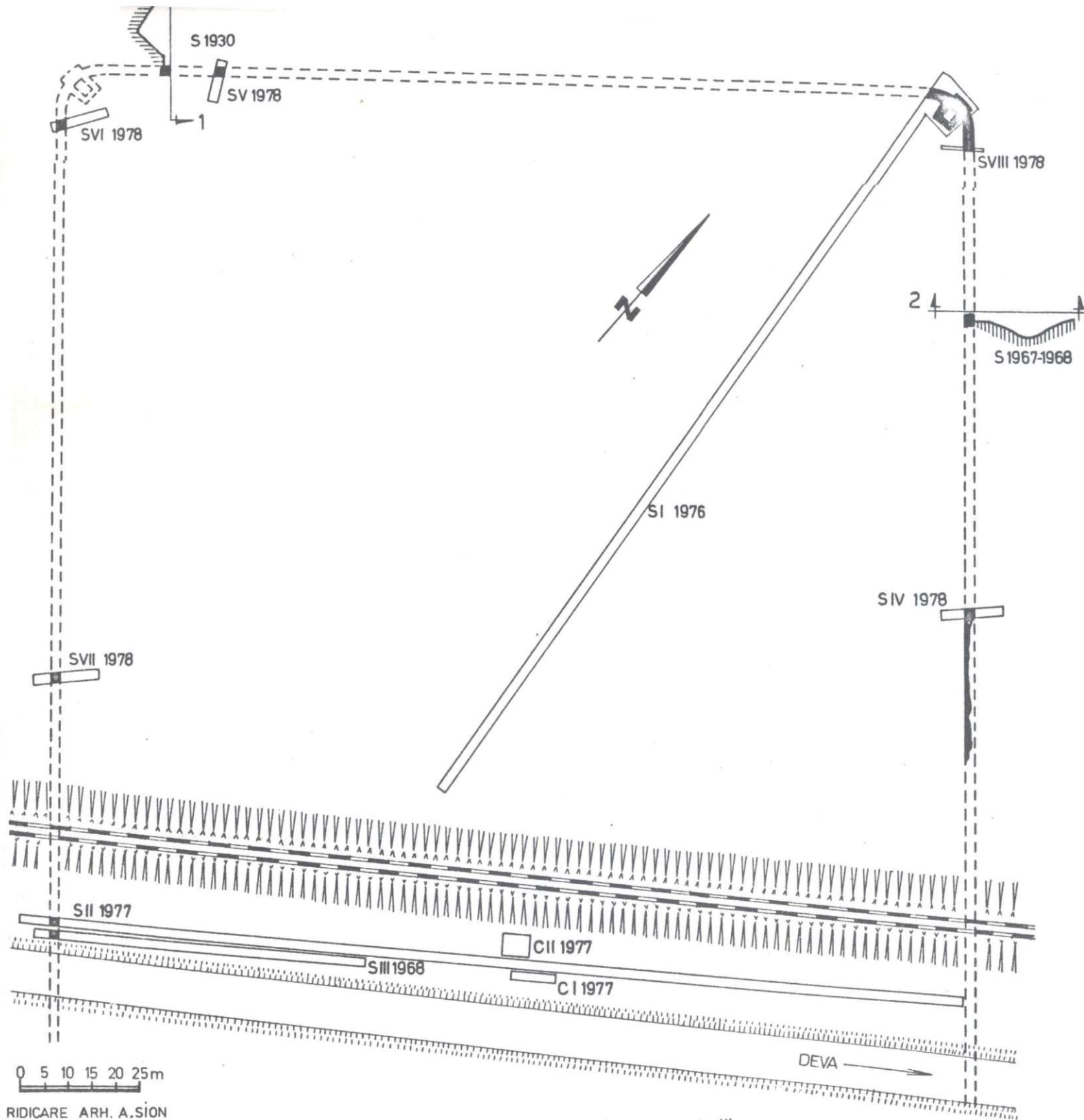

Fig. 6. -Castrul roman de la Micia (partea nordică).

II. CERCETARI ARHEOLOGICE ÎN CASTRUL ROMAN. Castrul roman de la Micia (com. Veșel, jud. Hunedoara), unul dintre cele mai mari din Dacia, este situat la aproximativ 4 km est de punctul cel mai îngust al văii Mureșului, aflat în dreptul comunei Brănișca. Ridicat pe un platou natural înalt de aproximativ 3 m și orientat aproximativ NV-SE, el domină valea Mureșului ce se lărgeste în acest loc până la 1 km, barfnd astfel ieșirea din defileu.

Plasat pe una din principalele căi de comunicație ce leagă podișul Transilvaniei de regiunile din vest, folosită din antichitate și pînă în prezent, castrul a suferit chiar din această cauză o serie de distrugerii. Astfel încă din 1806, construcția unei șosele între Arad și Deva și a unui dig al Mureșului a fost făcută în mare parte cu blocuri de piatră fasonată luate din zidul de incintă al castrului; cu această ocazie laturile de sud și est ale zidului de incintă au fost distruse aproape complet¹⁶. Apoi calea ferată Arad-Teiuș, construită în 1879, a intersectat castrul pe lățime, aproximativ în partea sa centrală și a traversat și așezarea civilă, pagus-ul situat spre est¹⁷. Materialele arheologice foarte bogate, descoperite cu această ocazie, au luat drumul muzeelor din Deva și Cluj. Recent, în 1967-68 lucrările prilejuite de construcția termocentralei Mintia au determinat abandonarea vechii șosele naționale și construirea uneia noi, tot prin castru, paralel cu calea ferată, la 10 m sud de debleul acesteia. Tot atunci prin construirea unei căi ferate aparținînd termocentralei a fost distrusă complet latura de sud¹⁸. În plus platoul pe care este situat castrul a devenit în ultimul secol pămînt arabil; în acest fel arăturile anuale ca și scoaterea pietrei pentru nevoi gospodărești, practică de localnici, au dus la distrugerii importante ale construcțiilor din interiorul castrului, în special în jumătatea de est.

Castrul de la Micia, reprezentînd elementul central al sistemului de apărare roman al văii Mureșului, a trezit destul de devreme atenția cercetătorilor. Primele săpături cunoscute sînt cele ale lui J.F. Neugebauer, în 1847, care a executat două mici sondaje pe latura de nord, lăsîndu-ne și o succintă descriere a stării de conservare a monumentului la vremea respectivă¹⁹. Mult mai tîrziu, de-abia în 1930 vor avea loc cercetări sistematice, cele ale lui C. Daicoviciu, care a efectuat un sondaj de mari dimensiuni pe latura de nord în apropiere de turnul de NV și alte cîteva sondaje mai mici pe aceeași latură²⁰. Printre rezultatele cele mai importante ale acestor investigații sînt: stabilirea dimensiunilor aproximative ale castrului de 180 x 360 m; existența a două faze de construcție, în prima castrul fiind fortificat cu șanț și val, iar în a doua cu zid de incintă.

Săpăturile practicate de O. Floca și L. Mărghitan în 1967-1968, pe traseele căii ferate industriale și al șoselei naționale, ca și un sondaj în partea de nord a laturii de est, deși efectuate în condiții dificile, datorită caracterului de salvare pe care l-au avut, au permis studierea sistemului de fortificații și pe laturile de sud și est²¹. Cercetările din 1930 și 1967-1968 au stabilit că intervențiile constructive din a doua fază au constatat doar în construirea unui zid de piatră care placa spre exterior valul devenit acum agger și deci că ambele castre au avut practic aceleași dimensiuni.

O altă problemă importantă ce a putut fi rezolvată doar pe cale epigrafică este cea a unității staționate în castru. S-a stabilit că cel puțin de la mijlocul sec. al II-lea e.n., aici și-au avut sediul trei unități auxiliare: ala I Hispanorum Campagonum, cohors II Flavia Commagenorum equitata sagittariorum, Numerus Maurorum Miciensium²².

Data fiind importanța deosebită a castrului de la Micia în ansamblul sistemului de apărare al Daciei cât și ca element central al așezării romane de la Micia, în 1976 au fost reluate săpăturile de către un colectiv al Muzeului Național²³. În prima etapă a cercetărilor, proiectată să se desfășoare pe durata a 6 campanii, se urmăresc o serie de obiective ce nu au fost atinse de săpăturile anterioare de mai mică amploare și orientate cu precădere spre studierea sistemului de fortificație. Este vorba de precizarea stratigrafiei castrului și a cronologiei fazelor sale, întocmirea planului general al fiecărei faze a castrului, săparea integrală a părților rămase din principia și praetorium, a unei barăci și a unui grajd, în măsura posibilului săparea unor elemente ale sistemului de fortificație, o poartă principală, turnurile de pe latura de nord (fig.1). Atingerea acestor obiective va permite rezolvarea problemelor istorice ridicate de castrul de la Micia, de o importanță ce depășește cadrul strict local, în condițiile în care dimensiunile sale foarte mari nu permit o săpare exhaustivă decât ca perspectivă îndepărtată²⁴.

Sondajele efectuate în campaniile din 1976 și 1977 au urmărit precizarea stratigrafiei generale și obținerea unor elemente de ordin cronologic privind fazele sale ca și stabilirea în mare a topografiei părții de nord a castrului în vederea orientării săpăturilor viitoare. Alegerea locului săpăturilor s-a făcut și în funcție de situația culturilor agricole.

Secțiunea executată în 1976, notată SI, pornește de la colțul de NE al castrului, la o distanță de 2,20 m de turn, taie oblic partea aflată între calea ferată și latura de nord, ajungând aproximativ la jumătatea distanței dintre cele două laturi lungi (până în apropierea căii ferate). Ea are o lungime de 174 m de la zidul de incintă, lățimea de 2 m și adâncimea variind între 2,50 m la capătul nordic și 1,50 m la cel sudic. Secțiunea executată în 1977, notată SII, a fost plasată în spațiul dintre dealul căii ferate și șosea, la 5,50 m de marginea acesteia din urmă și paralelă cu ea, intersectând deci castrul în zona sa centrală. Ea are lungimea de 194 m, lățimea de 2 m și adâncimea de 1,50-2,50 m. În această campanie au fost făcute și două casete, marcate CI și CII, pentru precizarea situației în zona centrală a castrului.

Sondajele din 1976 și 1977 au arătat că acest castru a avut două mari faze de construcție. În faza I, castrul a fost fortificat cu val de pământ așezat pe o platformă de bîrne situată la nivelul solului. Construcțiile din interior, barăci sau grajduri orientate paralele cu latura scurtă a castrului sînt construite din lemn. Sistemul folosit era următorul: se săpau șanțuri late de 0,30-0,40 m, adînci de 0,70-0,80 m, în care se introduceau scînduri între care se fixau apoi pari de lemn pentru pereți. Pereții erau apoi acoperiți cu chirpici, în care se mai văd imprimate urmele nuielelor. În porțiunea vest-centrală a castrului, în SII, s-a sur-

prins o temelie mai lată, de 0,78 m, a unei construcții ce reprezintă eventual pretoriul, construită din straturile de piatră legată cu mortar până aproape de nivelul de călcare antic. Poșibil ca elevația acestei clădiri, din care nu s-a mai descoperit nici o urmă, să nu fi fost construită din piatră ci tot din bîrne, acest sistem de construcție mixt fiind întâlnit și în alte caestre romane²⁵. Nivelul corespunzător acestor faze are și stratul cel mai gros de depuneri arheologice, până la 1 m în zona barăcilor din jumătatea de nord. În acest nivel s-au descoperit și marea majoritate a materialelor arheologice: vase de ceramică, terra sigillata, opaite, arme, printre care un număr însemnat de fragmente de lorica squamata din bronz și fier (cele de fier fiind primele descoperite în Dacia); piese de harnașament și echipament militar etc. Această fază s-a încheiat printr-un incendiu violent, în strat fiind descoperite urme de cărbuni, cenușă, chirpici ars, iar pe alocuri chiar pământul viu este vitrificat. Datarea incendiului s-a făcut cu dificultate deoarece majoritatea monedelor de bronz descoperite chiar pe nivelul de incendiere sînt ilizibile din cauza calcinării foarte puternice. Întrucît data cea mai recentă a unei monede de pe nivel este de 165-6²⁶, putem considera că incendierea castrului se datorează cuceririi sale în timpul războaielor marcomanice prin anii 167-170, probabil de către iazigi. Deci "dublul pericol" de care a fost amenințată Ulpia Traiana în acești ani²⁷ este reprezentat pe de o parte de atacul iazigilor din vest, iar pe de alta de un atac din altă direcție, poate al vandalilor și costobocilor din nord.

Ulterior, bîrnele arse din temeliiile barăcilor au fost scoase, iar stratul de dărîmături a fost nivelat, urmînd o nouă fază de existență a castrului. Din cauza lucrărilor agricole, dar mai ales a activității de extragere a pietrei pentru construcții sau fertilizarea solului, acest nivel este foarte răscolit iar urmele de locuire în mare parte distruse, în special în jumătatea de est a castrului. În această a II-a fază, castrul a avut zid de piatră, aggerul pavat spre exterior cu un strat de pietriș prins cu mortar, iar via sagularis cu 2 nivele sugerînd o refacere. În interior barăcile sînt toate de piatră, iar drumurile principale lucrate din piatră și pietriș, conform principiilor de construcție romane. Oricum din orientarea și dispunerea drumurilor se poate presupune că barăcile erau dispuse la fel ca în faza precedentă. Dintre cărămizile și țiglele ștam-pilate provenind din elevația clădirilor acestei faze, majoritatea au ștampile ale legiunii a XIII-a Gemina, însă se întîlnesc și ștampile ale cohortei a II-a Flavia Commagenorum. Întrucît cărămizile legiunii a XIII-a au aceleași ștampile ca cele descoperite la Apulum, considerăm că ele au fost aduse de acolo pe Mureș și deci că nu documentează staționarea la Micia a unei vexillații a respectivei legiuni. Aceasta nu exclude bineînțeles posibilitatea ca unele detașamente ale legiunii să fi staționat aici temporar pentru lucrări, fiind cunoscut că legionarii romani participau frecvent chiar la construirea fortificațiilor apărute de unitățile auxiliare²⁸. În acest sens pledează și simplul calcul al numărului de trupe ce puteau staționa la Micia. Deoarece o ala quingenaria avea nevoie de un castru de 3 ha, o cohors equitata de unul de aproximativ 2 ha²⁹, iar

numerusul de călăreți de unul ceva mai mic decât al unei ala, în castrul de la Micia cu suprafața de 6,5 ha, cele trei unități atestate de abia încăpeau chiar ținând seama și de faptul că puteau să trimită vexillații în alte locuri.

Reconstrucția în piatră a castrului s-a încheiat cel mai târziu în anii 204-205, de când datează o inscripție ce atestă prezența unui mare număr de unități romane la Micia, desigur unele numai prin vexillații, care au construit aici probabil o "basilica castrensă"; ala I Hispanorum Campagorum, cohors II Flavia Commagenorum, cohors Vindellcorum, cohors I Alpinorum, numerus Mauretanorum Tibiscensium, numerus Germanicianorum, numerus Campestrorum³⁰. Deci refacerea în piatră a castrului de la Micia se datorește nu unei simple schimbări în principiile de castramentatie cum s-a afirmat până în prezent, ci unor evenimente istorice concrete, sesizabile în săpăturile arheologice.

În timpul celei de a II-a faze, se constată unele intervenții constructive, care în stadiul actual al cercetării nu par a modifica planul general. Descoperirea în SII în partea est-centrală a castrului a unei abside cu deschiderea spre sud pare a întări ipoteza mai vechi după care poarta de sud era "porta praetoria"³¹. Deși ultima monedă descoperită până acum în castru datează din timpul împăratului Decius³², putem considera că faza a II-a a durat până la sfârșitul stăpânirii romane în Dacia, în jurul anului 271 e.n. În orice caz lipsa oricăror urme de distrugere a construcțiilor acestei faze denotă că trupele romane s-au retras din castrul de la Micia în ordine și nu în urma unor etacuri ale popoarele migratoare.

Chiar și după încheierea funcționalității sale militare, în castru se constată o continuitate de viață. Astfel o locuire din sec. IV e.n. deocamdată apărând ca relativ sporadică, este documentată de descoperirea unei fibule cu butoni în formă de ceapă (Zwiebelknopfiebel) și a unor fragmente ceramice, iar vase de ceramică din sec. VIII-IX probează continuitatea de locuire până spre sfârșitul perioadei prefeudale³².

Materialul arheologic deosebit de bogat și variat compus din: ceramică, arme, piese de echipament și harnășament, statui descoperite în aceste două campanii, aflat în curs de restaurare și prelucrare, va fi prezentat exhaustiv în volumul I al monografiei castrului care va prezenta rezultatele primelor 6 campanii. Menționăm totuși printre piesele mai importante: o statueta de bronz, fragmente de statuie loricată imperială de bronz, un fragment de diplomă militară datat între anii 117-138³³, o garnitură de armură, întărirea de arc (Bogenverstiefungen) din os.

Liviu Petculescu

III. CERCETARI ARHEOLOGICE IN NECROPOLA ROMANA. În cadrul planului de cercetare a vestigiilor romane de la Micia, colectivului muzeului din Deva i-a revenit sarcina de a efectua săpături arheologice în necropola așezării. Cercetări mai vechi efectuate de către dr. doc. Oct. Floca și descoperiri întâmplătoare au scos în evidență faptul că necropola se afla plasată în extremitatea estică a așezării romane. Descoperirile funerare cunoscute aveau un caracter divers: sarcofage

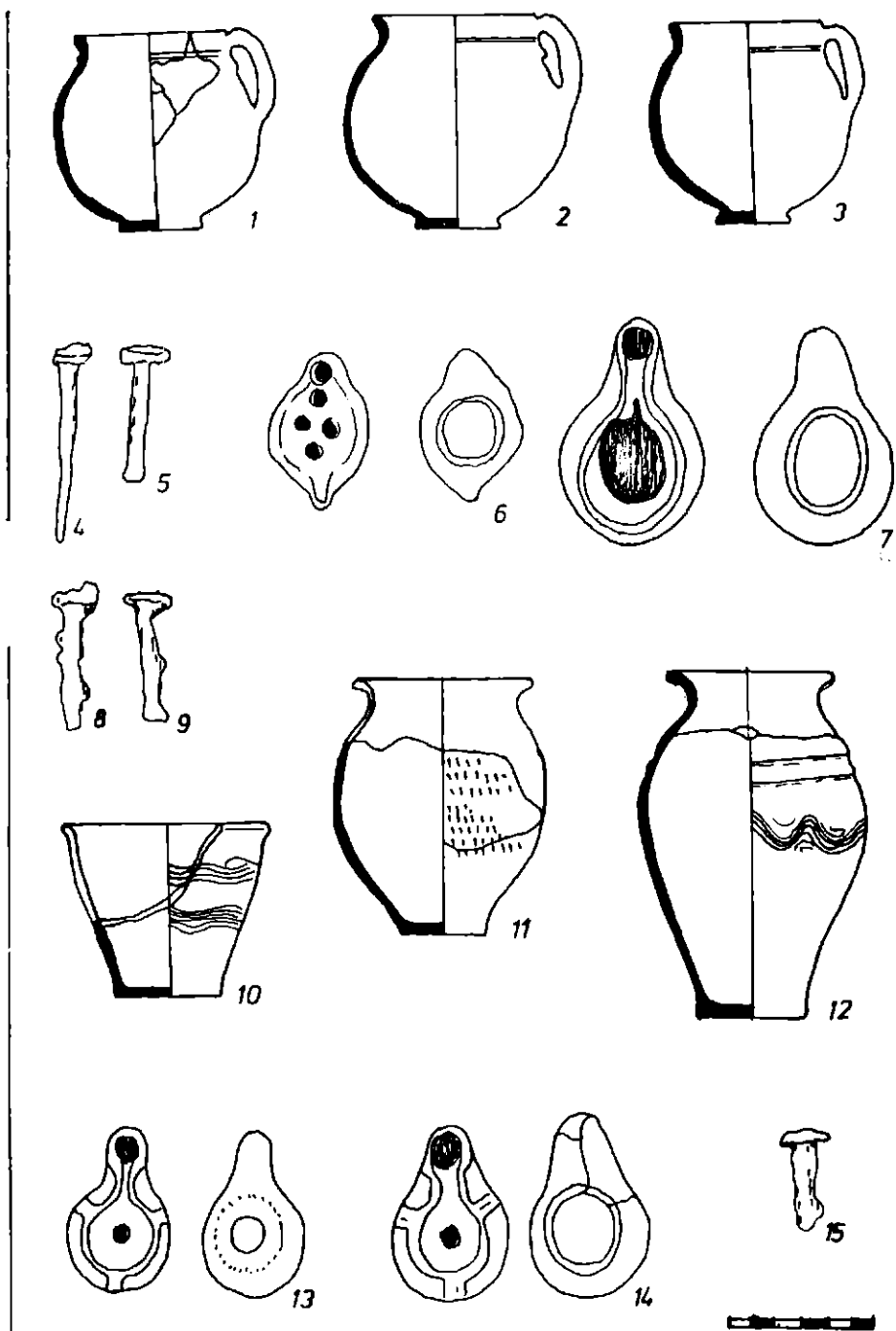

Fig.7.- Micia. Piese de inventar ale mormintelor de incineratie:
M₁, 1-9; M₂, 10-15.

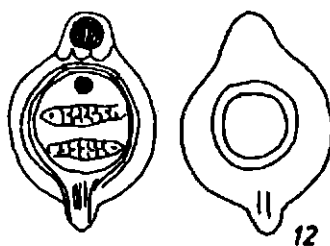
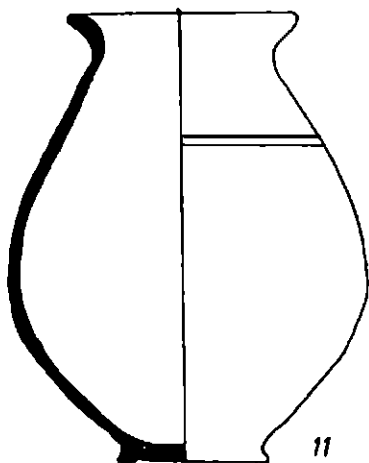
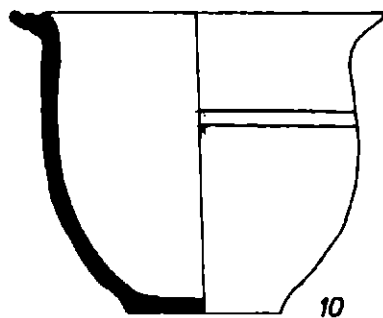
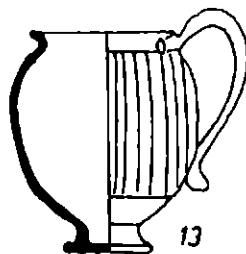
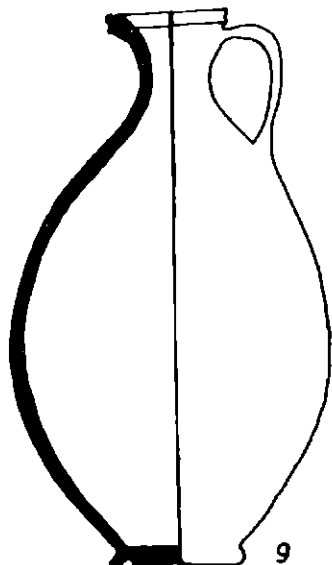

Fig.8.- Micia. Piese de inventar ale mormintelor de incineratie;
M₄, 1-9,13; M₅, 12; 10-11, ceramică descoperită
în secțiuni.

din piatră sau cărămidă, stele și lei funerari, inscripții cu caracter funerar etc. De menționat este faptul că ele nu atestau practicarea incinerăției.

Cercetările întreprinse în perioada 27 iunie-9 iulie 1977 au fost efectuate într-un spațiu restrâns, delimitat pe două laturi de linia ferată Deva-Arad și casa sitelor termocentralei. În campania de săpături 1977 a fost cercetată o suprafață restrânsă de 85 m². Rezultatele cercetării considerăm că au o importanță deosebită. Astfel au fost descoperite în suprafețele dezvelite (S.I-V) un număr de 8 morminte de incinerăție. Acestea pot fi încadrate în două din tipurile de morminte de incinerăție cunoscute și de alte descoperiri: morminte plane cu groapa arsă și morminte cu groapa nearsă.

Mormintele din prima categorie, în număr de 3 (M. 3, 5, 8), cu groapa albiată, au apărut la adâncimi variind între 0,30-0,40 m față de nivelul actual al solului. Conturul lor era bine delimitat în solul argilos de culoare brun-cărămizie. Dimensiunile mormintelor sînt: lungimea la gură 1,70-2,05 m, lățimea 0,75-1,00 m, adâncimea 0,30-0,40 m. Orientarea este aproximativ pe direcția est-vest. Fundul și marginile gropilor mortuare sînt puternic arse, încît pămîntul a căpătat adesea aspectul unei cruste de culoare cărămizie, cu pete negre-brune, groase de 1-2 cm. Conținutul mormintelor constă din oase umane calcinate, amestecate cu bucăți de cărbune, fragmente de pămînt ars la roșu. Cenușa se află în cantități reduse, iar celelalte resturi funerare sînt relativ puține. Inventarul funerar, considerat în ansamblu, este sărăcăcios: cuie de fier, fragmente ceramice, un opaiț fragmentar, un ac de os și o monedă de bronz. În jurul gropilor nu s-au observat urme de arsură sau resturi cînerare, acestea găsindu-se exclusiv în morminte.

Mormintele cu groapa nearsă, în număr de 5 (M. 1-2, 4, 6-7) sînt considerate cele mai rudimentare morminte de incinerăție provinciale romane, care se reduc la o simplă groapă de formă rotund-ovală (diam. 1,00-1,75-0,75 m), fără o amenajare specială, în interiorul cărora au fost depuse direct rămășițele culese de pe rug. Urmele de arsură, cenușă și cărbuni se află doar pe fundul gropilor.

În morminte s-au găsit cu regularitate oase calcinate amestecate cu bucățele de cărbune, uneori sfărîmături de pămînt ars de culoare cărămizie. La aceste elemente se adaugă obiectele de inventar, destul de numeroase și variate în comparație cu cele ale primei categorii de morminte: urcioare, căni, opaițe, recipiente din sticlă, cuie, monede de bronz, un cercel de aur.

Deși cercetarea se află doar la începuturile ei, se pot trage unele concluzii. O primă remarcă este faptul că mormintele de incinerăție se găsesc grupate într-o zonă strict delimitată. În suprafața cercetată, în spațiul dintre morminte, la adâncimi variind între 0,20-0,60 m s-au descoperit sporadic vase și fragmente ceramice romane, 2 mărgele de sticlă, 1 fibulă de fier, 2 monede de bronz și un leu funerar.

Din punct de vedere stratigrafic vrednică de notat este observația că această parte a cimitirului roman se află pe un loc fără vestigii din

epoci anterioare. Materialele arheologice descoperite aici aparțin integral epocii romane.

Problema care se pune în cazul mormintelor cu groapa arsă este de a ști dacă defuncții erau incinerati pe locul de înmormântare a rămășițelor funerare sau un rug funerar ridicat în altă parte. Considerăm, pe baza celor observate pînă în prezent la Micia, că pămîntul ars pe fundul și pereții gropilor este o consecință nu a arderii pe loc a morților, ci a purificării rituale prin foc a gropilor mortuare dinainte pregătite, în care au fost așezate apoi, după ritualul cunoscut, resturile arderii culese din rugul funerar. Un element în susținerea acestei idei îl constituie cantitatea prea mică de cărbune și de oase calcinate aflate în morminte, lipsa cenușei, elemente care în cazul unei incinerări pe loc ar fi trebuit să existe din abundență.

O datare a grupului de morminte, recent descoperite la Micia, se poate face luînd în considerare determinările a trei monede aflate oa piese de inventar funerar. În două morminte (M.1-2) piesele monetare aparțin primei jumătăți a sec.I e.n. (prima emisă în timpul lui Tiberiu, a doua fără o încadrare precisă), iar moneda aflată în M.5 datează de la Vespasian. Pe baza acestora considerăm că înmormîntările respective au avut loc în prima jumătate a sec. al II-lea e.n. În afară de aceasta, patru dintre morminte (M.1, 2, 3, 4) au ca inventar funerar și opaițe de lut ars, a căror tipologie este caracteristică sec.II e.n.

O problemă aparte ridică vasul descoperit în M.7, care datorită pasteii, manierei de confecționare, diferă de materialul ceramic tipic roman, asemănîndu-se cu ceramica din unele morminte descoperite la Cinciș. Pe acest considerent sîntem înclinați a crede că acest mormînt aparține unui autohton. Descoperiri aparținînd populației dacice în așezarea de la Micia sînt cunoscute și din trecut. Acesta ar fi primul mormînt ce se poate atribui populației băștinașe.

Practicarea incinerăției și înhumăției pare a se fi folosit în același timp în sec. al II-lea e.n. Folosirea unuia sau altuia dintre riturile funerare poate să fie determinată, printre altele, și de apartenența etnică a diverselor grupuri de coloniști și populații întîlnite în Dacia în perioada stăpînirii romane.

Ioan Andrișoiu

IV. DATE PRELIMINARE CU PRIVIRE LA MATERIALUL FAUNISTIC DIN CASTRUL ROMAN MICIA. Materialul faunistic descoperit în castrul roman Micia (com. Veșel, jud.Hunedoara), în campania de săpături din anul 1976³⁴, reprezentînd în majoritate resturi menajere, cuprinde 668 piese, dintre care 5 aparțin păsărilor și 663 mamiferelor.

Păsările (Aves). Au fost găsite 5 piese ce aparțin probabil unui tip de găină primitivă, Gallus gallus domesticus.

Mamiferele (Mammalia). Sînt reprezentate prin 663 fragmente, dintre care au putut fi determinate 623. Resturile osoase provin de la 4 specii sălbatice (mistreț, cerb, căprior, castor) și de la 6 specii domestice (pore, bou, oaie, capră, cal, cîine) (tabel 1).

Repartiția speciilor pe număr de piese și număr de indivizi

Specia sau grupa	Număr piese	%	NMI	%
<i>Sus domesticus</i>	147	23,59	15	30
<i>Bos taurus</i>	318	51,04	18	36
Ovricaprinae	70	11,23	6	12
<i>Equus caballus</i>	45	7,22	3	6
<i>Canis familiaris</i>	5	0,80	1	2
<i>Sus scrofa</i>	9	1,44	2	4
<i>Cervus elaphus</i>	20	3,21	3	6
<i>Capreolus capreolus</i>	7	1,12	1	2
<i>Castor fiber</i>	2	0,32	1	2

ANALIZA SPECIILOR³⁵. Porcul (*Sus domesticus* L.) și mistrețul (*Sus scrofa* L.). Din cele 156 piese au fost determinate ca fiind de mistreț 9. Numărul minim de indivizi (calculat pe mandibule) este 17, dintre care 2 mistreți. Dentiția ne evidențiază pentru porcul domestic predominarea vârstei de sacrificare între 1¹/₂-2 ani 75% (tabel 2). Talia calculată pe astragale este de 68,02 cm (n=2) la porc și 93,08 cm la mistreț (n=1).

Bovinele (*Bos taurus* L.). Domină în material, atât ca număr de fragmente, 318 (51,04%), cât și ca număr minim de indivizi - 18 (36%). Observațiile efectuate asupra coarnelor, metapodiilor și coxalelor ne evidențiază prezența probabilă în material a 5 femele, 4 masculi și un castrat. Înălțimea la greabăn a bovinelor de la Micia este în medie de 136,63 cm (după Boessneck) și 128,07 cm (după Talkin) (tabel 3).

Oala (*Ovis aries* L.) și capra (*Capra hircus* L.). Reprezentate prin 70 piese, urmează ca frecvență în material bovinele și porcii. Au fost atribuite genului *Ovis* 34 piese, iar genului *Capra* 9. Numărul minim de indivizi pe întreaga populație este 6, dintre care *Ovis* = 5 și *Capra* = 1 (tabel 4). Dentiția ce permite determinarea vârstei de sacrificare la 5 indivizi indică prezența a 4 maturi. Talia ovinelor, calculată pe metapodii după Talkin și Haak, este cuprinsă între 63,30-69,40 cm.

Calul (*Equus caballus* L.). Îi aparțin în materialul nostru 45 de fragmente, ce pot fi considerate ca provenind de la 3 indivizi.

Cîinele (*Canis familiaris* L.). Au fost găsite 5 fragmente, aparținând unui singur individ.

Castorul (*Castor fiber* L.). Este reprezentat prin două piese osoase - un cubitus drept și o tibie stîngă, aparținînd probabil aceluiași individ.

DISCUȚII. Din datele prezentate rezultă că în economia alimentară a locuitorilor castrului roman Micia au predominat speciile domestice. Astfel, din 618 fragmente aparținînd speciilor cu valoare alimentară, 93,85% aparțin mamiferelor domestice și numai 6,14% celor sălbatice.

Repartiția pe vârste de sacrificare la Sus sp.

NMI	Sex	Vârsta	Piesa pe care s-a determ.	Observații
1	?	7-9 luni	1 mandibulă stîngă	
1	♂	12-14 luni	1 mandibulă dreaptă	
1	♀	14-15 luni	1 mandibulă dreaptă	
2	♂ ♀	16-17 luni	1 mandibulă stîngă 1 mandibulă dreaptă	
2	♀ ?	17-19 luni	2 mandibule stîngi	
4	1♂3?	19-21 luni	4 mandibule drepte	
1	?	23-25 luni	1 mandibulă dreaptă	
1	♂	27-29 luni	1 maxilar sup. stîng	mistreț
4	3♀ 1♂ ¹	adult	3 mandibule stîngi 1 maxilar sup.drept	

Tabel 3

Dimensiunile metapodiilor la Bos taurus (în mm)

	Metacarp ♂	Metacarp ♂	Metatars ♂	Metatars ♂
Lungimea	202,2	211,8	224,5	234,3
Lățime proximal	64,9	64,5	48,1	53,5
DAP proximal	38,2	38,7	40,8	45,4
Lățime minimă diafiză	37,7	36,9	25,8	27,5
DAP minim diafiză	24,3	22,8	26,4	26,4
Lățime distal	68,9	67,5	58,9	60,6
DAP distal	35,8	32,9	32,4	34,1

Specia dominantă o reprezintă bovinele, care se situează pe primul loc, atît ca număr de fragmente, cît și ca număr minim de indivizi.

Referitor la ovicaprinae trebuie menționat faptul că sacrificarea acestora mai mult la vîrstele mature presupune utilizarea lor atît ca furnizoare de carne, cît și pentru lapte și lînă.

Numărul mic de fragmente osoase și de indivizi al speciilor sălbatice sugerează că vînătoarea avea un rol cu totul secundar, fiind practică probabil în mod accidental.

Prezența în material a oaselor de castor, specie stenobiontă, astăzi dispărută, indică existența în apropierea castrului roman Micia a bazinelor acvatice și a pădurilor, condiție esențială pentru dezvoltarea acestor animale.

Datele furnizate de materialul faunistic de la Micia demonstrează și faptul că în sec.II-III, aria de răspândire a cerbului cuprindea încă această regiune.

O analiză completă a resturilor faunistice se va putea face numai odată cu studiul întregului material faunistic din castrul roman Micia.

Tabel 4

Resturile osoase de ovicaprinae

Piesa	O	C	OC	NMI
Neurocraniu		2		
Dentiție superioară izol.			2	
Mandibulă dreaptă			5	
Mandibulă stângă			4	
Dentiție inferioară izol.			4	
Vertebră			1	
Scapulă dreaptă	2	1		1C
Scapulă stângă	2	1		
Humerus stng	4			
Radius drept	1			
Radius stng	2			
Cubitus	2			
Metacarpian drept	5			50
Metacarpian stng	5		1	
Coxal drept	1			
Coxal stng			1	
Tibie dreaptă			5	
Tibie stngă	2	1	3	
Metatarsian drept	4			
Metatarsian stng	1	1		
Astragal drept		1		
Calcaneu stng		1		
Falanga 1	3	1		
Metapodiu			1	

Edith Ionescu Rusu și
Maria Brăileanu

NOTE

- 1 Colectivul a fost compus din dr.doc. Oct.Floca și Liviu Mărghitan de la Muzeul de Istorie Deva, Valentin Vasiliev de la filiala Academiei R.S.R. Cluj, Dan Isac și Gheorghe Lazin, studenți. Carnetul cu însemnările de șantier privind campania din 1968, desfășurată între 2-31 iulie, ne-a fost pus la dispoziție cu deosebită bunăvoință de către dr.doc. Oct.Floca, căruia îi adresăm și pe această cale mulțumirile noastre.

- 2 Șef de lucrări Lucia Marinescu. Din colectiv au făcut parte Liviu Mărghitan, muzeograf principal, Constantin C. Petolescu și Liviu Petculescu, muzeografi. LUCIA MARINESCU, LIVIU MĂRGHITAN, CONSTANTIN C. PETOLESCU, Termele romane de la Micia. Raport asupra săpăturilor din anii 1971-1974, în Cercetări arheologice, I, București, 1975, p.217-229.
- 3 Cercetările viitoare vor putea preciza dacă "piațeta" avea portic și pe celelalte laturi, implicit destinația ei.
- 4 Termele I și II folosesc în comun un canal de scurgere a apelor uzate spre Mureș, la care credem că se racorda și rețeaua edificiului Terme III.
- 5 CIL, III, 1374 și C.DAICOVICIU, Micia I. Cercetări asupra castrului, în ACMIT, III, 1930-1931, suppl.1, epigr. 1.
- 6 Edificiul Terme I a fost reddezvelit în vederea consolidării zidăriei în anul 1978, prilej cu care s-au făcut noi observații privind cele două faze menționate. Tot acum s-au întocmit planurile, nivelmentul și releveele de detaliu pentru construcțiile Terme I și II și, parțial, Terme III.
- 7 LUCIA MARINESCU, LIVIU MĂRGHITAN, CONSTANTIN C. PETOLESCU, op.cit., p.223.
- 8 Pe latura de sud s-au găsit fragmente de coloane răsturnate, ce par a fi căzute pe locul lor. Cercetările viitoare vor putea aduce noi precizări în acest sens.
- 9 Nu credem că moneda datează prima fază a edificiului, ea fiind descoperită împreună cu un denar de la Hadrian într-un canal din faza a doua a construcției.
- 10 Cercetările din campania viitoare vor completa datele cunoscute. Cu această ocazie se vor întocmi releveele exacte ale edificiului, nivelmentul, precum și poziționarea riguroasă în raport cu celelalte construcții. Planul prezentat al edificiului este întocmit după măsurători mai vechi.
- 11 Vezi în special termele de la Slăveni, construite în vremea lui Septimius Severus și refăcute în timpul lui Filip Arabul, cf. GH. POPILIAN, Termele de la Slăveni, în Apulum, IX, 1971, p.626-640.
- 12 Vezi în special termele de la Dinogetia, compartimentate identic și cu dimensiuni foarte apropiate, datate mai târziu în perioada Diocletian-Constantin cel Mare, diferența constând în orientarea edificiului și în traseul poligonal al absidelor la exterior. I.BARNEA, Les thermes de Dinogetia, în "Dacia", N.S., XI, 1967, p.225-252.
- 13 Vezi LIVIU PETCULESCU, Cercetări arheologice în castrul roman de la Micia. Raport preliminar asupra săpăturilor din anii 1976-1977, publicat în acest volum.
- 14 D.KRENCKER, Die Trierer Kaiserthermen 1929, p.178, fig.235 a.
- 15 Vezi pentru edificiul Terme II în special termele din Drevant, cf. D.KRENCKER, op.cit., p.251, fig.377.
- 16 J.F.NEIGEBUR, Dacien, Brașov, 1851, p.52, 64.
- 17 C.DAICOVICIU, Dacica, p.165.

- 18 O.FLOCA, L.MARGHITAN, în Sargetia, VII, 1970, p.44.
- 19 J.F.NEIGEBUR, loc.cit.
- 20 C.DAICOVICIU, op.cit., p.162-175.
- 21 O.FLOCA, L.MARGHITAN, op.cit., p.43-56.
- 22 C.C.PETOLESCU, Studien zu den Militärgrenzen Roms, II. Vorträge des 10.Internationalen Limescongresses in der Germania Inferior, Köln-Bonn, 1977, p.369 cu bibliografia.
- 23 Colectivul "castrul" încadrat în șantierul complex Micia, condus de L.Marinescu, a fost compus inițial din autorul acestor rînduri și C.C.Petolescu (1976, prima parte a campaniei din 1977). Din a doua parte a campaniei din 1977 în colectiv a fost cooptat Al.T.Nemoianu, iar începînd din 1978 colectivul este format din L.Petulescu, Al.T.Nemoianu și Ruxandra Anastasiu.
- 24 La încheierea acestei prime faze a săpăturilor rezultatele vor fi publicate într-o monografie.
- 25 Vezi și DAVID J. BREEZE, BRIAN DOBSON, Hadrian's Wall, 1978, p.166.
- 26 AE, Marcus Aurelius, BMC, 1290, an 165-166. Determinarea monedelor a fost făcută de Carmen Petolescu.
- 27 CIL III 7969 = ILS 371.
- 28 De exemplu castrele de pe zidul lui Hadrian și cel puțin o parte dintre castrele de pe zidul lui Antonius Pius - Croy Hill, Bar Hill, Auchendavy, Cadder, Balmuildy, Bearsden - au fost construite de legionari deși erau apărate de auxiliari. Vezi DAVID J. BREEZE, BRIAN DOBSON, op.cit., p.68, 91.
- 29 Vezi G.WEBSTER, The Roman Imperial Army of the First and Second Centuries A.D., Londra, 1969, p.205-6 cu calculul suprafeței ocupate de o unitate auxiliară romană.
- 30 CIL III 1343. Vezi pentru lectură C.C.PETOLESCU, op.cit., p.370-371, cu bibliografia.
- 31 AE, Traianus Decius, Colonia Viminacium, Pick, I, 127.
- 32 Materialele post romane descoperite în castru vor fi publicate în 1980 într-un studiu separat de către Al.T.Nemoianu.
- 33 L.PETCULESCU, în Acta Musei Napocensis, 15, 1978, p.131-133.
- 34 Vezi tot în acest volum raportul de săpătură al membrilor colectivului șantierului arheologic Micia, cărora le mulțumim și pe această cale pentru încredințarea materialului.
- 35 Aducem pe această cale mulțumiri tovarășei Alexandra Bolomey pentru sprijinul și indicațiile date.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE MICIA
(VETEL, DÉP. DE HUNEDOARA)

Résumé

Les fouilles archéologiques qui avaient comme objectif les thermes romaines de Micia, emplacements à nord-est à l'extérieur du camp romain, ont été effectuées pendant plusieurs campagnes entre 1967 et 1978.

L'étape actuelle des recherches nous permet de faire quelques constatations au caractère plus général concernant la zone investiguée dans son ensemble et aussi des observations moins importantes relatives à chaque objectif séparément.

La première constatation qui s'impose concerne le fait qu'ici on est en face d'un complexe thermal formé de trois constructions distinctes, chacune avec son propre "praefurnium" ce qui lui permettait de fonctionner indépendamment.

A un moment donné, deux de ces constructions, les thermes I et les thermes III ont été organisées autour d'un espace ouvert, probablement une petite place, limité vers l'ouest par un portique.

On doit aussi signaler le fait que les trois constructions présentent chacune plusieurs interventions de reconstruction et réparation qui sont mises en évidence tant par les matériaux et le site archéologique que par les éléments de maçonnerie conservés.

Deux inscriptions découvertes à Micia font mention du fait que les thermes (du camp) ont été reconstruites puisqu'elles avaient été démolies à cause de leur ancienneté pendant le règne de Septimius Severus et respectivement Severus Alexander.

La situation qu'on a surpris sur place, l'existence de trois constructions différentes, chacune marquée par les traces des reconstructions et réparations ne paraît pas correspondre aux dates fournies par les inscriptions.

Jusqu'à l'achèvement des recherches dans tout le complexe les auteurs considèrent que:

1 l'édifice qui a appartenu au camp et auquel se réfèrent les deux inscriptions est celui dénommé Thermes I, construit pendant le règne de Hadrien, reconstruit complètement au temps de Septimius Severus et reconstruit une fois de plus au temps de Severus Alexander;

2 l'édifice Thermes II a été construit au temps de Commodus après les guerres marcomans et il était destiné à être employé par la population de la "canabae" et c'est bien probable que pendant sa dernière période de fonctionnement il était destiné aux femmes.

3 Les édifices thermaux de Micia fonctionnaient séparément et chacun contenait le nombre de pièces nécessaires pour le déroulement d'un flux thermal normal.

L'organisation planimétrique de ceux-ci s'inscrit dans le schéma dit de Krencker Ringtyp, ayant des analogies dans le monde romain en général et aussi en Dacie.

*

Les premières deux campagnes, effectuées par le Musée d'Histoire de la R.S. de Roumanie dans la partie septentrionale du camp fortifié de Micia, ont permis d'établir l'existence de deux phases dans la construction. Dans la première le camp était fortifié par un fossé et un vallum en terre et les constructions intérieures en bois (les baraques pour les troupes) ou en pierre et bois (le praetorium). Les constructions de cette phase ont été détruites par un incendie, daté par des monnaies post 165-

166, donc au début des guerre contre les Marcomans. On peut donc supposer que le camp ait été conquis par les Yazigues vers les années 167-170.

La deuxième phase du castrum est celle où la fortification extérieure était représentée par un mur en pierre et les constructions intérieures étaient toutes en pierre. Cette phase a duré jusqu'à la retraite de l'armée romaine de la Dacie en 271 de n.è. L'absence de toute trace de destruction permet de supposer que la retraite de l'armée de ce camp n'a pas été effectuée sans la pression des attaques barbares.

Les matériaux archéologiques y découverts prouvent une continuité de la vie dans le camp après avoir pris fin sa fonctionnalité militaire aussi, aux IVe et VIIIe-IXe siècle.

*

On présente les résultats des recherches archéologiques effectuées en 1977 dans la nécropole de l'établissement romain de Micia. Dans les cinq sections pratiquées on a décapé huit tombes d'incinération. Ces tombes peuvent être encadrées en deux catégories: des tombes plaines avec la fosse calcinée (M 3, 5, 8) et des tombes avec la fosse non calcinée (M 1-1, 4, 6-7).

Les tombes de la première catégorie, avec la fosse en cuvette, qui ont apparus à une profondeur de 0,30-0,40 m avaient leur contour bien délimité dans le sol argileux. Le fond et les bords des fosses mortuaires se présentent fortement calcinés.

L'inventaire funéraire est relativement pauvre: des clous en fer, des fragments céramiques, une aiguille en os et une monnaie en bronze.

Les tombes avec la fosse non calcinée sont considérées les plus rudimentaires tombes d'incinération des provinces romaines. Elles se réduisent à une simple fosse ronde-ovale (0,75-1,40 m en diamètre), sans aucun aménagement spécial, dans l'intérieur desquelles ont été déposés les dépouilles de l'incinération récupérés du bûcher et l'inventaire funéraire: brocs funéraires, tasses, lampes, clous, monnaies en bronze et une boucle d'oreille en or.

A base du matériel d'inventaire et spécialement à base de deux monnaies en bronze émises pendant la première moitié du Ier siècle de n.è. on peut considérer que les tombes récemment découvertes à Micia appartiennent à la première moitié du IIe siècle de n.è. Le broc découvert dans la tombe no.4 constitue un produit d'importation de type méridionale.

Une importance particulière présente l'urne funéraire découverte dans la tombe no.7 qui, par le type et la composition de la pâte, par la modalité de façonnage diffère sensiblement du reste de l'inventaire céramique. Elle appartient à une tombe d'incinération attribuée à un autochtone.

On a encore découvert de la céramique dace à Micia; dans le camp fortifié, dans l'ensemble d'habitations et dans les thermes, fait qui atteste l'existence de la population dace dans le centre quasi-urbain de Micia.

Les tombes récemment découvertes attestent la pratique de l'incinération dans la nécropole de Micia aussi, en complétant les autres découvertes connues dans cette zone à Cinciș, Streisfngiorgiu et Muncelu-Brad.

*

On présente le matériel faunique provenant des fouilles archéologiques de l'année 1976.

Pour les mammifères la répartition des espèces par nombre de pièces et nombre minimum d'individus est présentée dans le tableau no.1.

Des données présentées il résulte que dans l'économie alimentaire des habitants du camp romain de Micia les espèces domestiques ont été prépondérantes par rapport aux sauvages.

On signale aussi la présence du castor dans le matériel, espèce actuellement disparue et du cerf, sur une aire qui aujourd'hui ne lui appartient plus.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1. - Plan général du complexe thermal de Micia.

Fig.2. - Sections dans les édifices Thermes I a et b et Thermes II c et d.

Fig.3. - Thermes I - Déroulement extérieur du mur de sud de la chambre no.5.

Fig.4. - Thermes I - Détail de la piscine de ouest du "frigidarium".

Fig.5. - Thermes II - La gueule du praefurnium du mur de sud de la chambre no.10, transformée en égout.

Fig.6. - Le camp fortifié romain de Micia (la partie septentrionale).
Architecte A.Sion.

Fig.7. - Micia. Pièces d'inventaire des tombes d'incinération: M 1, 1-9;
M 2, 10-15.

Fig.8. - Micia. Pièces d'inventaire des tombes d'incinération: M 4, 1-9,
13; M 5, 12; 10-11 céramique découverte dans les sections.

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE LA VITĂNEȘTI, JUD. TELEORMAN

de VALERIU LEAHU și
GEORGE TROHANI

În vara anului 1976, Muzeul de Istorie al R.S. România a efectuat cercetări arheologice în vastul complex funerar tumular situat pe teritoriul satului Vitănești, comuna Purani, județul Teleorman.

Satul se află pe terasa stîngă a râului Teleormanul, afluent al Vedei, terasă care, spre răsărit, se transformă în câmp. Lunca Teleormanului, lată de 1-2 km, este mărginită spre apus de o terasă înaltă cu un platou lat de 4-5 km, care apoi coboară în pante rezezi formînd terasa Vedei.

Pe toată coama platoului dintre Vedea și Teleorman, de la nord spre sud, precum și pe câmpul de la răsărit de Teleorman, aici pe mai multe rînduri și uneori neregulat se înșiră numeroși tumuli, în majoritate mari și mijlocii; tumuli mici sau aproape aplatizați sînt în număr redus.

Din acest câmp de tumuli au fost cercetați doi, aflați la circa 750 m est de S.M.A. Purani, pe stînga drumului de exploatare ce pornește din incinta instituției menționate, și la circa 800 m sud de șoseaua națională București-Alexandria (fig.1).

TUMULUL I. De formă rotundă neregulată, măsura în diametru inițial 10,50 m pe direcția nord-est-sud-vest și 11 m pe direcția nord-vest-sud-est. În prezent, prin aplatizare, are diametrele de 15, respectiv 13,50 m, o înălțime de 0,75 m față de nivelul actual al solului și 1,10 m față de nivelul de construcție (fig.2).

Sub stratul vegetal-arabil de culoare negricioasă, slab cenușie prin uscare, devenit ușor argilos, bulgăros colțos, gros de 0,10-0,20 m urmează o depunere brună cu pete negricioase și vineții, argiloasă, bulgăroasă, cu o grosime de 0,70-0,80 m, ce alcătuiește pămîntul adus pentru ridicarea tumulului. O porțiune din această depunere, ce constituia partea superioară a tumulului, s-a scurs avînd în prezent o culoare negricios-vineție cu pete ruginii, fiind argiloasă și bulgăroasă. În afara tumulului, sub stratul arabil și suprapunînd în parte pămîntul scurs de pe tumul se află o depunere groasă de 0,50-0,70 m de culoare negricioasă-cenușie mată, argiloasă, foarte compactă. Sub toate aceste niveluri de pămînt se află un nisip lutos de culoare gălbuie, compact¹, ce constituie la partea superioară nivelul de construcție al tumulului.

În acest tumul, în zona cu înălțimea maximă actuală ce corespunde și centrului inițial, s-au descoperit trei morminte de înhumăție.

Mormîntul nr.1 - secundar, situat în zona centrală a tumulului, la capătul de vest al S.II, este orientat vest-est².

Groapa de formă rectangulară (2,10 x 1,80 m) are latura nordică oblică și prevăzută cu un gfrlici. Pe fundul ei, la adncimea de 0,72 m sub solul actual, erau depuse un schelet de bărbat adult, de circa 45-50 ani³ și părți din scheletul unui cal (fig.3/3).

Scheletul uman era așezat cu capul la vest și picioarele la est, în decubit dorsal. Membrerele superioare, paralele la corp, intrau cu metacarpenele sub aripile macelor. În dreptul capului și, parțial, pe jumătatea superioară stngă a scheletului uman se afla depus - pe un pat de pământ amenajat - un craniu de cal, cu masivul facial îndreptat spre vest.

Tot pe stnga scheletului uman, parțial peste tibia, au fost găsite fragmente din cele patru membre ale calului. Lngă tibia stngă a scheletului uman s-au găsit și fragmente dintr-un membru posterior de oaie.

Este de menționat și faptul că în pământul scurs de pe tumul, în cele patru secțiuni principale (I-IV), aproape de margine, s-au descoperit patru falange de cal, care însă, la contactul cu aerul, s-au distrus. Este probabil ca ele să fi făcut parte din ritualul înmormntării personajului din acest mormnt.

Ca obiecte de inventar s-au descoperit: un vrf de săgeată din fier, un cuțit de fier, un amnar de fier cu o așchie de silix, o cataramă, două scări de șa și o zăbală din fier.

Din analiza lor, precum și din cea a ritului și ritualului înmormntării a reieșit că mormntul respectiv aparține unui călăreț pomad (peceneg) din prima jumătate a sec. al XI -lea e.n.

Mormntul nr.2 - situat în zona centrală a tumulului, la capătul de nord al S.IV, fiind orientat vest-est.

Mormnt secundar, groapa sa începnd imediat de sub pământul arabil și avnd o formă dreptunghiulară cu laturile de nord și est rotunjite. În pământul de umplutură al gropii se află o lentilă de pământ galben. Fundul gropii se află la adncimea de 1,25 m sub solul actual, direct pe el fiind depus corpul celui înmormntat (fig.3/2).

Mormntul conține scheletul unui bărbat adult (circa 45 ani⁴), cu capul la vest și picioarele la est, în poziție chircită.

Craniul fragmentar - doar partea inferioară dreaptă -, cteva fragmente fiind descoperite împrăștiate probabil de către rozătoare. Coloana vertebrală dreaptă. Membrerele superioare paralele pe lngă corp cu metacarpenele stngi sub femure. Membrerele inferioare îndoite (chircite) spre stnga. Metatarsienele drepte distruse.

Pe craniu, în regiunea umerilor, a bazinului și a palmei stngi urme de ocră roșu.

Mormntul nr.3 - situat la capătul de nord al S.IV, sub mormntul nr.2, fiind orientat nord-est - sud-vest.

Constituie mormntul principal pentru care s-a ridicat tumul. Groapa, de formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, este prevăzută cu o mică treaptă în partea de nord-est și are fundul la adncimea de 2,05 m față de solul actual. Direct pe fundul gropii a fost depus corpul celui înmormntat (fig.3/1).

Mormntul conține scheletul unei femei adulte (35-40 ani⁵) cu capul la nord-est și picioarele la sud-vest în decubit dorsal.

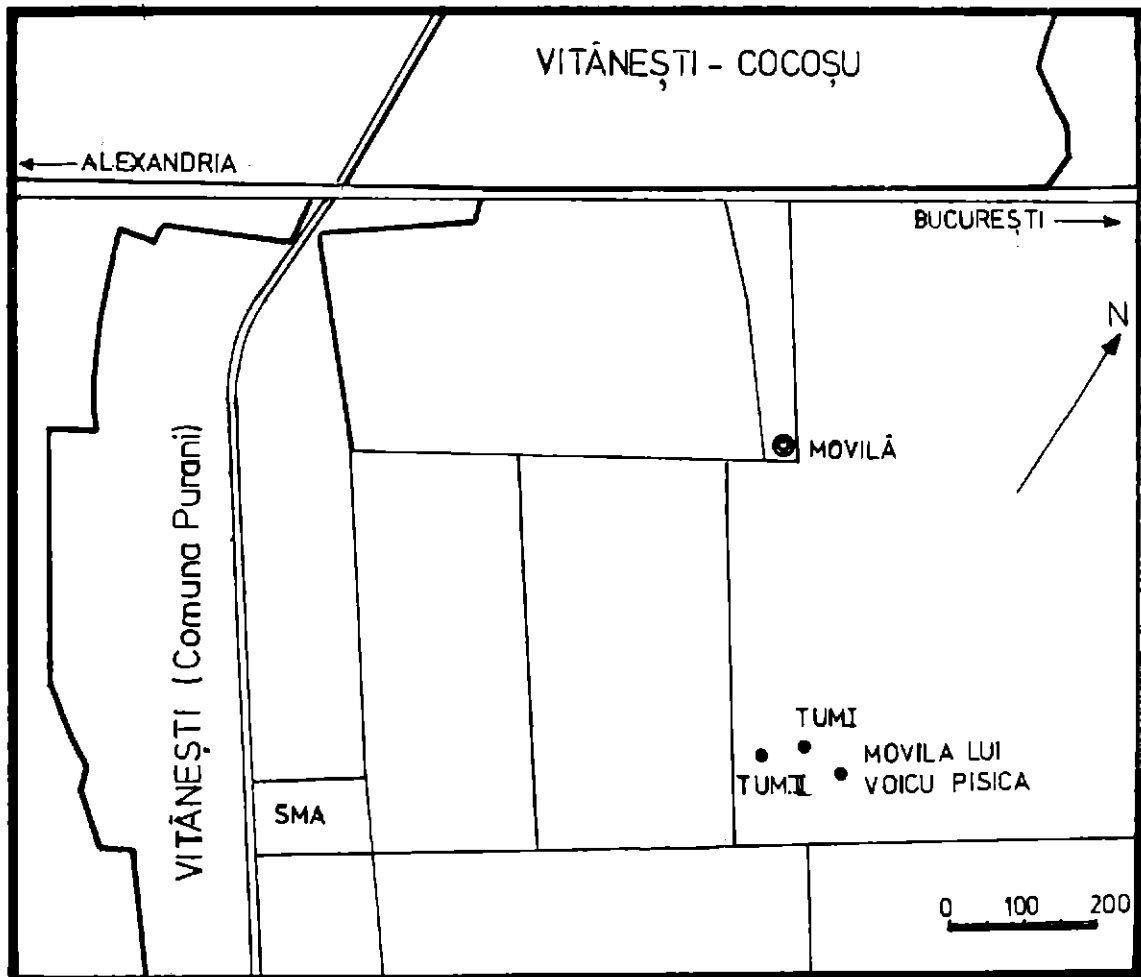

Fig.1.- Punctele arheologice pe teritoriul satului Vitănești.

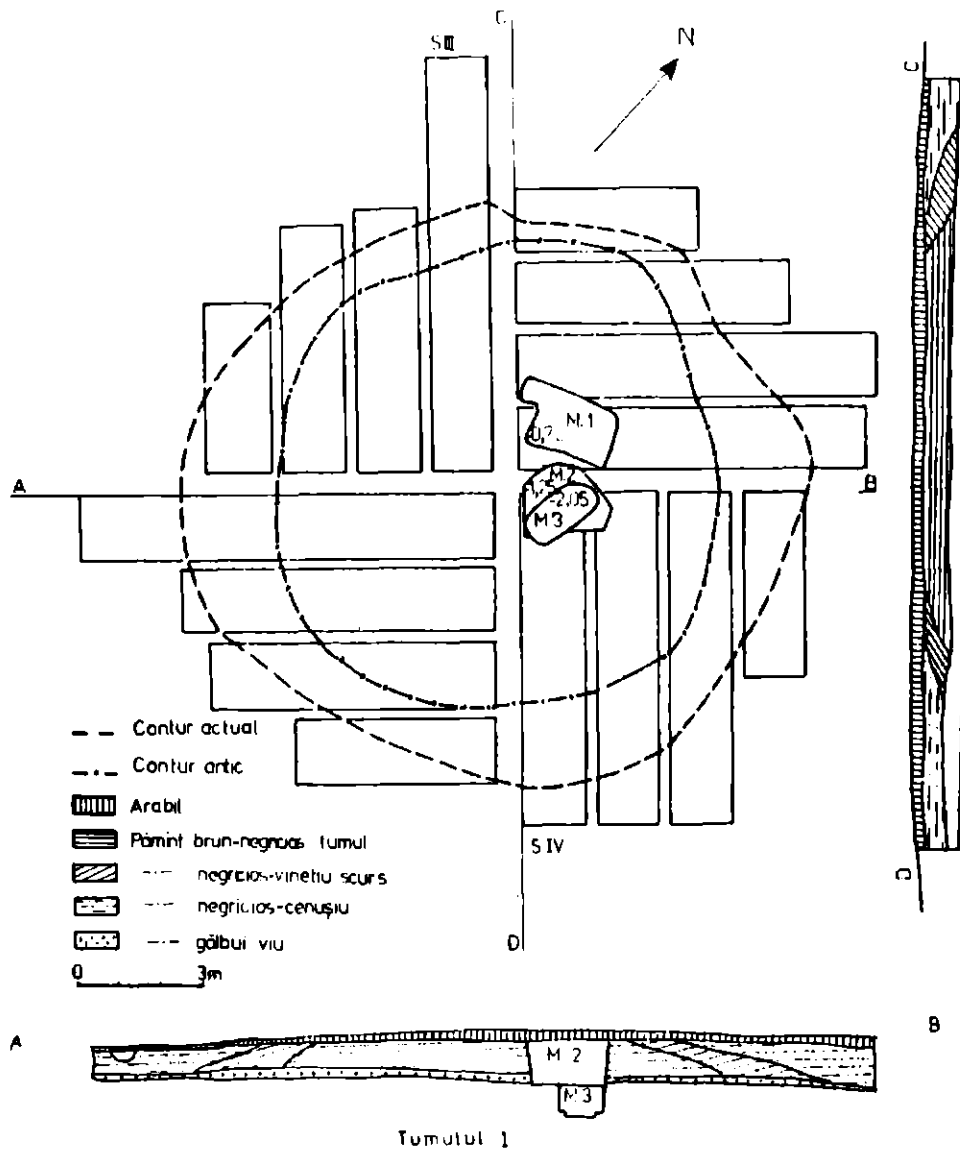

Fig.2.7. Planul și profilele secțiunilor trasate în tumutul I.

Fig.2.7. Planul și profilele secțiunilor trasate în tumutul I.

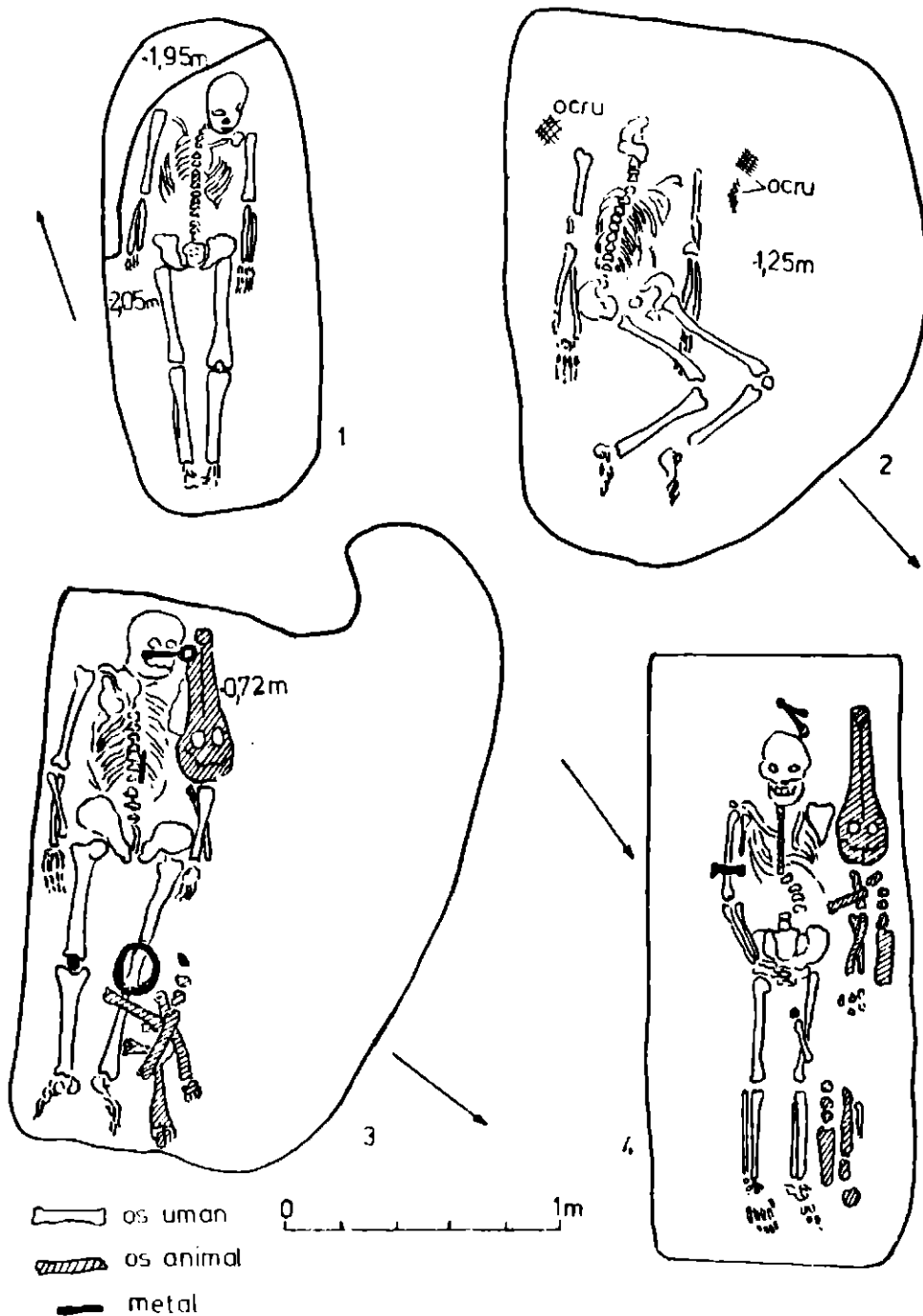

Fig.3.- Planul mormintelor 1, 2 și 3 din tumulul I și a morminț din tumulul II.

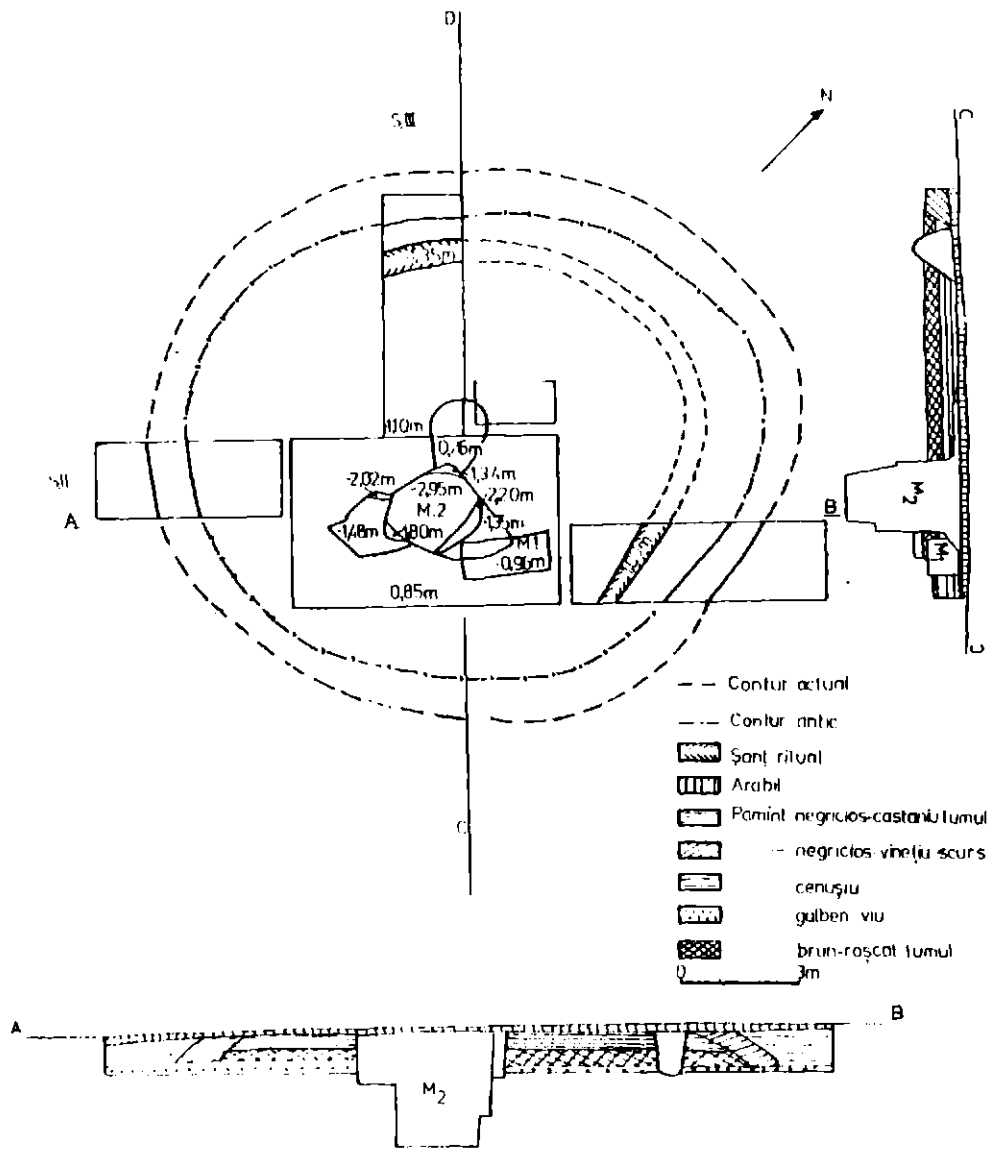

Fig.4.- Planul și profilele secțiunilor trasate în tumulul II.

Craniul puțin căzut pe stînga. Coloana vertebrală dreaptă. Membrele superioare paralele pe lîngă corp. Metacarpienele policelui stîng sub bazin. Membrele inferioare în poziție normală, semnăind și prezența în aceeași direcție a metatarsienelor, cu mențiunea că metatarsienele drepte sînt căzute pe cele stîngi.

Unele falange și carpiene sînt mutate de la locul lor de către rozătoare, care au distrus și un fragment de craniu.

În privința datării mormintelor nr. 2 și 3 din acest tumul este greu a ne pronunța, dată fiind lipsa oricărui obiect de inventar. Ținînd seama însă de această din urmă împrejurare am putea admite o încadrare probabilă în perioada dintre sfîrșitul eneoliticului și sfîrșitul epocii bronzului.

TUMULUL II. Nesăpat în întregime, are o formă ovală, cu diametrele inițiale de 14,40 m pe direcția nord-vest - sud-est. Astăzi, prin aplatizarea sa, are pe direcția nord-est - sud-vest diametrul de 15 m o înălțime de 0,30 m față de nivelul actual al solului și de 0,85 m față de nivelul de construcție (fig. 4).

Sub stratul vegetal-arabil de culoare negricioasă, slab-cenușie prin uscare, argilos, bulgăros-colțuros, gros de 0,10-0,25 m urmează mai în tîl un pămînt negricios cu pete castanii, argilos, bulgăros, gros de 0,30-0,40 m, iar apoi unul brun slab-roșcat, argilos, mijlociu compact gros de 0,15-0,20 m, straturi de pămînt ce alcătuiesc mantaua tumulului.

Pămîntul scurs din tumul are o culoare negricios-vineție cu pete brune, este argilos și bulgăros.

În afara tumulului, sub stratul arabil și suprapunînd în parte pămîntul scurs, se află o depunere de pămînt, groasă de 0,50-0,80 m, de culoare negricios-cenușie mată, argilooasă, foarte compactă.

Sub aceste straturi se află un nisip lutos de culoare gălbuie, compact, ce constituie la partea lui superioară nivelul de construcție al tumulului.

În secțiunile I și III s-a constatat existența unui șanț circular de formă tronconică, cu baza în sus, a cărui groapă pornește de sub stratul arabil. Acest șanț este umplut cu pămînt asemănător cu cel scurs de pe tumul.

În zona centrală a tumulului s-au descoperit două morminte de înhumăție, iar în S. II, în afara tumulului, cîteva fragmente ceramice din sec. al XVII-lea.

Mormîntul nr. 1. - secundar, situat în zona centrală a tumulului, este orientat vest-sud-vest-est-nord-est⁶.

Groapa în formă dreptunghiulară (2,20 x 0,96 m) conține depuse la adîncimea de 0,96 m, pe fundul ei un schelet uman asociat cu părți dintr-un schelet de cal (fig. 3/4).

Scheletul uman, de bărbat adult, circa 55 ani⁷, se afla în decubit dorsal, cu membrele superioare paralele la corp.

Pe un pat de pămînt amenajat, suprapunînd membrul superior stîng al scheletului uman, era depus un craniu de cal cu masivul facial spre vest-sud-vest. Sub craniul de cal și lîngă tibia stîngă a scheletului uman erau depuse fragmente din cele patru membre ale calului.

De asemenea, pe femurul stîng al scheletului uman au fost găsite părți dintr-un membru anterior de oaie.

Legat de ritualul înmormîntării stă aflarea în S.II, în afara tumulului, a unui astragal de cal (?), precum și existența șanțului circular.

Inventarul se compune din: fragmente de pungă din țesătură de cânepă cu două torți mici din cupru și un șiret din piele, un topor din fier, un amnar din fier cu o bucată de iască și o așchie de silex, un cuțit, o cataramă și o zăbală din fier.

Pe baza tuturor acestor caracteristici, acest mormînt, ce se aseamănă cu mormîntul nr.1 din tumulul I, aparține tot unui călăreț nomad (peceneg) de la mijlocul sec.al XI-lea e.n.

Mormîntul nr.2 - situat în centrul tumulului constituie mormîntul principal pentru care s-a înălțat complexul funerar respectiv.

Stratigrafia în zona mormîntului a fost radical modificată de către mormîntul secundar nr.1 și, mai ales, de jefuitori în sec.al XVII-lea.

Groapa, astăzi de formă neregulată, cu praguri și o nișă în partea sudică, conține oasele răvășite ale unei femei adulte (35 ani⁸). Fundul gropii, spre care se coboară în mai multe trepte, se află la 2,95 m sub solul actual (fig.5).

În poziția lor anatomică nu s-au păstrat decît membrul inferior stîng și parte din cel drept (de la genunchi în jos). După poziția acestora s-a putut stabili că orientarea mortului era nord-sud (capul la nord, picioarele la sud) și era pus în decubit dorsal. În restul gropii s-au descoperit, răvășite la diferite adîncimi, următoarele oase: fragmente din bazin, claviculă, coaste, humerus, cubitus și femurul drept.

Ca obiecte de inventar au ieșit la iveală: un șirag de mărgelă din pastă de sticlă, rozete și trei tuburi din aur pe tibia dreaptă (fig.6/1-7), mărgelă din pastă de sticlă, cuie din fier (fig.6/8-11) și rozete din aur în jurul bazinului, două strecurători-afumători din lut ars (fig.7/1-2), o cană (fig.7/3), fragmente de amforă (fig.7/4), cuie de fier și plăci din bronz (fig.6/14-18) cu urme de lemn, doi butoni (fig.6/12-13) semisferici din bronz, verigi și piese din fier (fig.6/19-22), fragmente de vase din sticlă, precum și fragmente de vase feudale provenind de la jefuitorii mormîntului - toate acestea împrăștiate în groapa mormîntului.

Pentru a putea stabili datarea și apartenența etnică a mormîntului vom trece în cele ce urmează la analizarea pieselor de inventar.

Astfel rozetele din aur, în număr de 17, mici, rotunde, plate, au în centru o umflătură semisferică. Marginile, decorate cu caneluri curbe, sînt prevăzute cu orificii pentru prindere. Descoperirea lor în zona picioarelor confirmă ipoteza lui V.P.Silov⁹ asupra utilizării lor la tivirea marginilor hainelor rituale de înmormîntare ale sarmaților din sec. I f.e.n. - I e.n. (fig.6/6).

O altă rozetă tot din aur, dar mai mare, de formă hexagonală, este decorată cu ornamentația a șase rozete mici ce înconjurată o a șaptea aflată în centru (fig.6/7).

Obiecte de aur de acest tip apar în morminte scitice încă din sec.

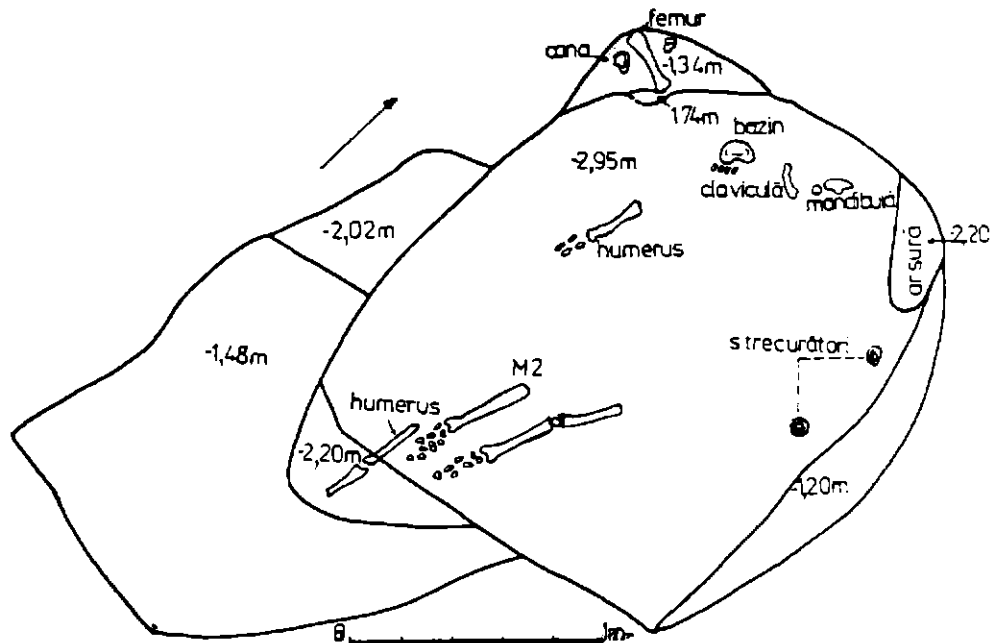

Fig.5.- Planul mormintului nr.2 din tumulul II.

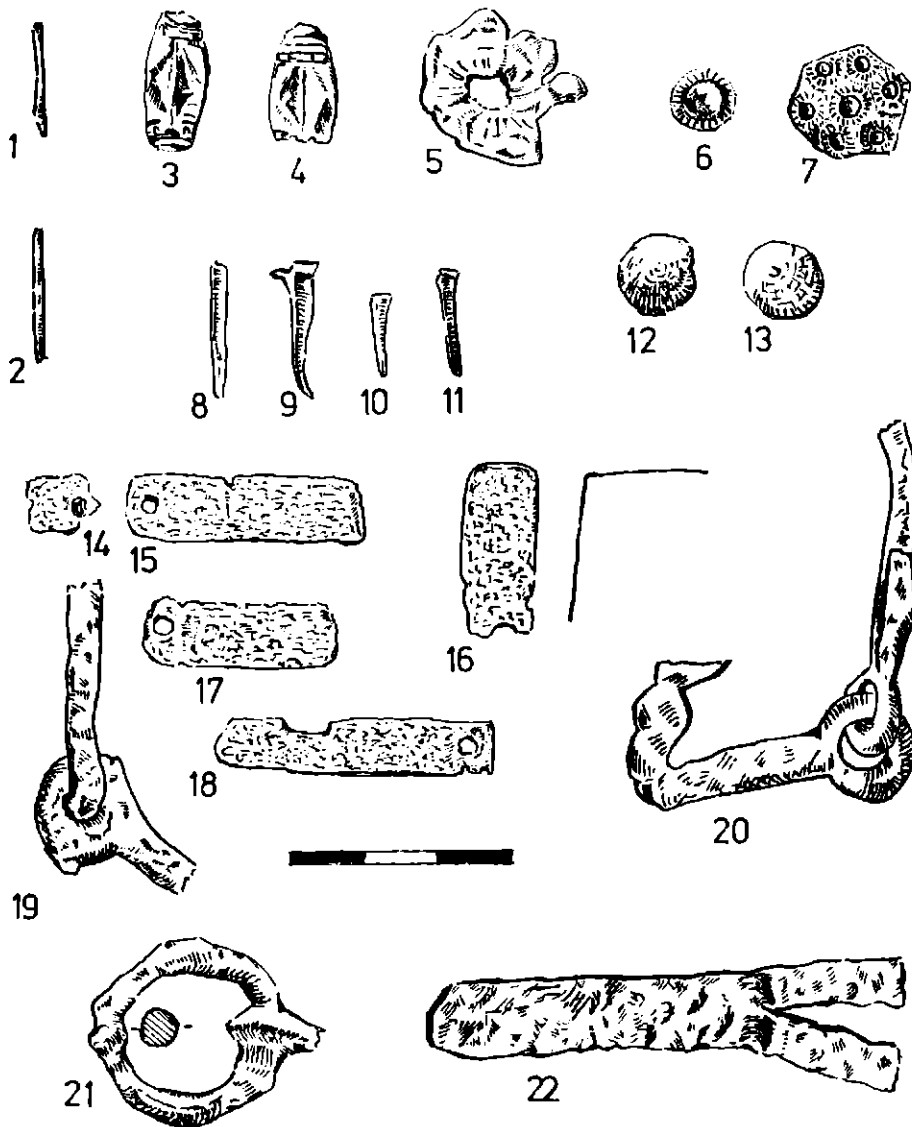

Fig.6.- Obiecte de metal descoperite în mormîntul 2 din tumulul II.

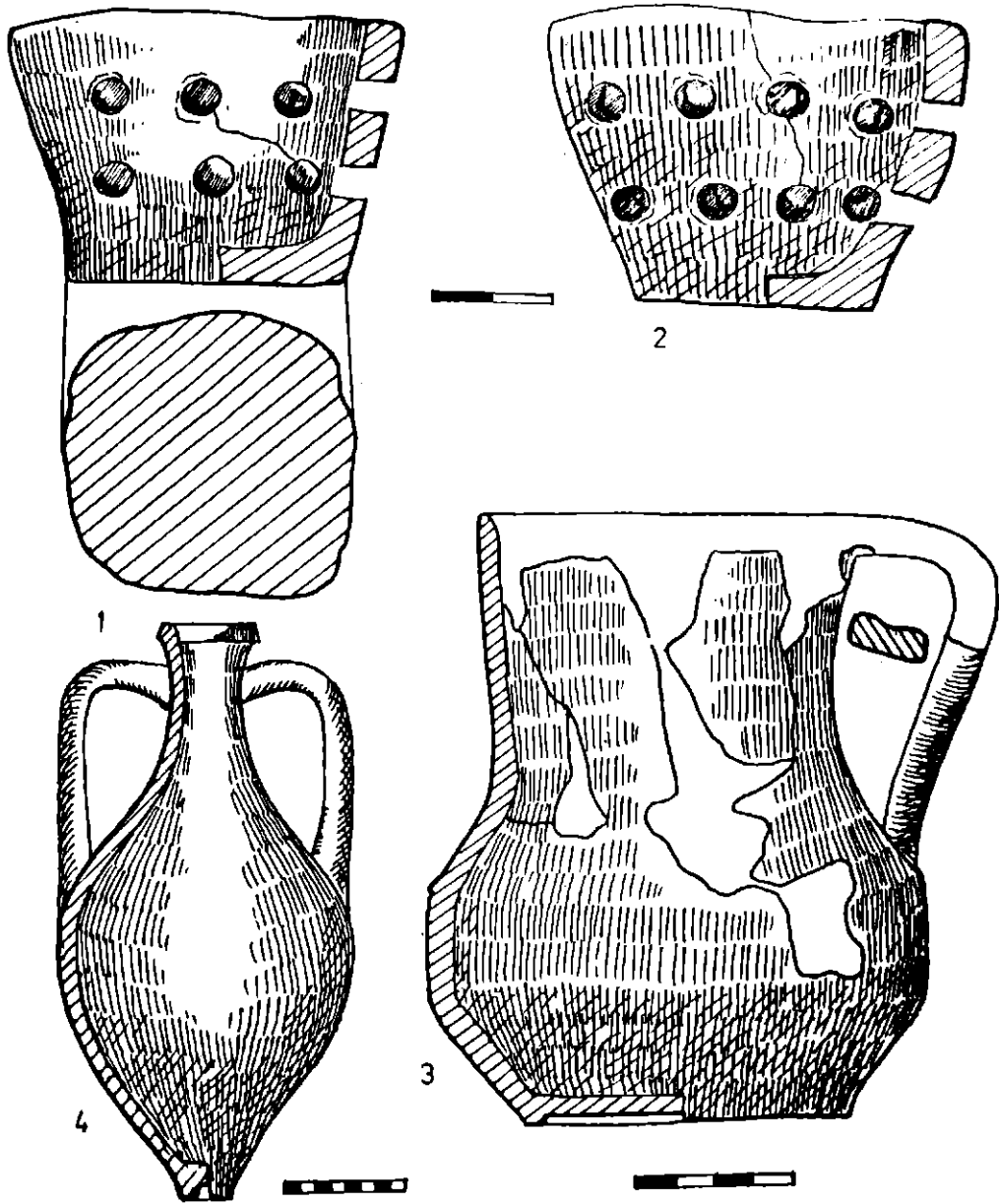

Fig.7.- Vase ceramice descoperite în mormântul 2 din tumulul II.

VI-V î.e.n.¹⁰, fiind apoi preluate de sarmați în primele secole ale erei noastre¹¹ și de vandali în sec.al IV-lea e.n.¹²

Situația este oarecum asemănătoare și pentru celelalte obiecte de aur - aplicele dreptunghiulare (nouă bucăți) (fig.6/3-4) cu caneluri la capete, decor romboidal ciocănit în centru și patru orificii de prindere, precum și florile (două bucăți) din foaie de aur (fig.6/5) cu precizarea, însă, că ele predomină în mormintele sarmatice de la începutul erei noastre¹³.

Mărgelile din pastă de sticlă, de formă paralelipipedică, sînt obiecte de podoabă întîlnite în diferite epoci și la diverse populații. Prin urmare, ele nu pot contribui la încadrarea cronologică și etnică a mormîntului descoperit la Vitănești.

De asemenea, plăcile din bronz se întîlnesc, în afara complexelor sarmate,¹⁴ în diferite contexte arheologice.

În schimb, dacă cele două strecurători-afumători din lut ars, de forma unui trunchi de piramidă, cu fundul cvasipătrat ale cărui laturi sînt mult arcuite, cu orificiile de scurgere dispuse, cîte trei într-un caz și patru în celălalt, pe două rînduri pe pereții corpului, nu-și găsesc analogii în zonă, celelalte vase ceramice sînt specifice sec.III-IV e.n.

Astfel cana cu gîtul relativ înalt și pereții arcuiți, cu umărul prominent, corpul globular, dar compartimentat în două etaje, fundul inelar și cu o toartă lată cu marginile îngroșate ce pornește din buză pînă pe umăr este un tip de cană din pastă fină, bine arsă, de culoare cenușiu deschis, lucrată la roată, tip ce se întîlnește în sec.II-III e.n. cu precădere în lumea carpică¹⁵.

Amfora din pastă cărămizie-gălbui, de calitate inferioară, are corpul alungit spre piriform, cu striuri la exterior. Torțile înalte cu caneluri verticale și piciorul tubular sînt specifice tipului IV de amfore din sec. al III-lea e.n., mai precis de pe la mijlocul acestui secol¹⁶.

Din studiul obiectelor de inventar se observă că dacă cele din aur sînt folosite un timp îndelungat de către sciți, sarmați și vandali, din sec. al VI-lea î.e.n. pînă în sec.al IV-lea e.n., piesele ceramice sînt specifice mijlocului sec.al III-lea e.n. Ori se știe că după anul 245, cînd cade limesul Transalutanus, are loc o pătrundere a sarmaților în vestul Munteniei.

Demn de remarcat este însă faptul că mormîntul de la Vitănești, prevăzut cu praguri și nișă, se află într-un tumul ridicat imediat după înmormîntare. Prin aceasta, respectiva descoperire reprezintă primul mormînt sarmatic cu tumul descoperit în România. Dar prin prezența amintitelor praguri și a nișei din groapa mormîntului, precum și prin lipsa obiectelor specifice sarmaților roxolani - oglinda cu tanga, pumnalul etc.- stabiliți în Cîmpia Română în sec. II-III e.n., acest mormînt tumular îl atribuim unui prim val de sarmați alani din sec.al III-lea e.n.¹⁷, mai sigur de la sfîrșitul lui. Alanii, ultimul val de sarmați, vor deveni însă o prezență efectivă în zona cîmpiei muntene doar în secolele următoare, cînd sînt întîlniți în numeroase necropole de tip Sîntana.

Această datare mai timpurie, la sfîrșitul sec.al III-lea e.n., a mormîntului de la Vitănești se poate explica și prin păstrarea nealterată a

ritului și ritualului tradițional de înmormântare specific zonelor de baștină din nordul Mării Negre.

NOTE

- 1 CONST. D. CHIRIȚĂ, CONST. PĂUNESCU, D. TEACI, Solurile României, București, 1967, p. 151, pl. 71.
- 2 V. LEAHU și G. TROHANI, SCIVA, 29, 1978, 4, p. 529-538.
- 3 Talia 1,75 m (Breitinger). Caracteristici de europoid-mongoloid - informație LAURA GEORGESCU.
- 4 Talia 1,70 m (Breitinger). Estimat mezobrahicefal specific zonei Volga-Nipru - informație LAURA GEORGESCU.
- 5 Talia 1,57 m (Breitinger). Caracteristici de europoid - informație LAURA GEORGESCU.
- 6 V. LEAHU și G. TROHANI, op. cit. (publicat sub numerotația m. 2).
- 7 Talia 1,68 m (Breitinger). Caracteristici de europoid-mongoloid - informație LAURA GEORGESCU.
- 8 Talia 1,61 m (Breitinger). Caracteristici europoide din zona Basarabiei - informație LAURA GEORGESCU.
- 9 V. P. SILOV, MIA, 60, 1959, p. 325.
- 10 Vezi în acest sens descoperirile de la Szentes-Vekerzug la M. PARDUCZ, "Acta Archaeologica", IV, 1957, p. 28, pl. VI/13-16 (m. 27) și p. 31, pl. VII/20-24 (m. 31).
- 11 M. PARDUCZ, "Acta Archaeologica", VII, 1956, 1-4, p. 144, pl. XVII/5-8 (Szentes-Nagyhegy, m. 20); I. V. SINITIN, MIA, 60, 1959, p. 134, fig. 45 (Molcianovka, tum. 2, bronz); V. P. SILOV, op. cit.
- 12 În zona Tisei din Ungaria și la Cejkov în Cehoslovacia s-a descoperit morminte vandale cu piese mai complicate, dar care păstrează elementele de decor anterioare (Muzeul Național din Budapesta).
- 13 M. PARDUCZ, op. cit., p. 144, pl. XVIII/2-3, 9-12, 17-18.
- 14 K. F. SMIRNOV, MIA, 60, 1959, p. 295, fig. 33/16.
- 15 GH. BICHER - Cultura carpică, București, 1973, grupa, B. II, tipul d.
- 16 G. POPILIAN, "Dacia", N. S. 18, 1974, p. 141-142, pl. 1/8.
- 17 Vezi în acest sens GH. BICHER, "Dacia", N. S., 21, 1977, p. 194 - 196 cu bibliografia.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE VITĂNEȘTI, DÉP. DE TELEORMAN

Résumé

Du champ de tumulus situé tout près des rivières Vedea et Teleorman ont été fouillés, pendant l'été 1976, deux qui se trouvent sur le territoire du village de Vitănești, com. Purani, dép de Teleorman.

Le Tumulus I, d'une forme ronde irrégulière, mesurait en diamètre 10,50-11 m. A présent, à cause de l'aplatissement, il a un diamètre de 13,50-15 m et une hauteur de 0,75 m au-dessus du sol actuel et de 1,10 m au-dessus du niveau de construction.

Dans la zone centrale de ce tumulus on a découvert trois sépultures d'inhumation.

La sépulture no.1, secondaire, orientée ouest-est, contenait le squelette d'un adulte (45-50 ans) à côté duquel étaient déposés des fragments du squelette d'un cheval, d'une brebis ainsi que des objets d'inventaire.

Par tout cela, la sépulture appartient à un chevalier nomade - péchéhénègue - de la première moitié du XIème siècle (note 2).

La sépulture no.2, de même secondaire, orientée ouest-est, contenait le squelette d'un adulte (environ 45 ans), accroupi, avec des traces d'ocre rouge.

La sépulture no.3 constitue la tombe principale pour laquelle a on élevé le tumulus. Orientée nord est-sud ouest, elle contenait le squelette d'une adulte (environ 35-40 ans).

En ce qui concerne la datation des sépultures no.2 et 3 les auteurs sont d'avis qu'il est difficile de la préciser à cause du manque d'objets d'inventaire. Mais compte tenant du caractère tumulaire, de la position accroupie et de la présence de l'ocre rouge dans la sépulture no.2, qui superpose la sépulture no.3, on peut admettre de les limiter, avec probabilité, dans la période comprise entre la fin de l'énéolithique et la fin de l'âge du bronze.

Le Tumulus II, d'une forme ovale, avec les diamètres initiales de 11,30-14,40 m, a aujourd'hui le diamètre de 15 m, une hauteur de 0,30 m au-dessus du sol et de 0,85 m au-dessus du niveau de construction.

Dans la zone centrale on a découvert deux sépultures d'inhumation.

La sépulture no.1, secondaire, orientée ouest-sud ouest-est nord est, contient un adulte (55 ans) ayant à côté de lui des fragments d'un squelette de cheval et de brebis, ainsi que des objets d'inventaire.

L'existence d'une fosse circulaire dans ce tumulus doit être mise en liaison avec le rituel de l'enterrement.

La sépulture appartient, à base des objets d'inventaire et du rituel, à un chevalier nomade - péchéhénègue - du milieu du XIème siècle.

La sépulture no.2 constitue la tombe principale pour laquelle a été haussé le respectif complexe funéraire.

Elle contient des fragments d'un squelette d'une adulte (35 ans) accompagné d'objets de parure en or, de vases céramique et de pièces en fer et bronze. Il est à noter que la tombe a été violée pendant le XVIIème siècle.

A base des objets d'inventaire, du type de la fosse - prévue avec plusieurs seuils et une niche - et compte tenant des événements historiques, les auteurs attribuent la sépulture avec le tumulus d'au-dessus d'elle à une première vague de sarmates alains de la fin du IIIème siècle.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig.1.- Les découvertes archéologiques sur le territoire du village de Vitănești.
- Fig.2.- Le plan et les profils des sections tracées dans le Tumulus I.
- Fig.3.- Les plans des sépultures no.1,2 et 3 du Tumulus I et de la sépulture no.1 du Tumulus II.
- Fig.4.- Le plan et les profils des sections tracées dans le Tumulus II.
- Fig.5.- Le plan de la sépulture no.2 du Tumulus II.
- Fig.6.- Objets en métal découverts dans la sépulture no.2 du Tumulus II.
- Fig.7.- Vases céramiques découverts dans la sépulture no.2 du Tumulus II.

DATE CU PRIVIRE LA RESTURILE ANIMALIERE, OFRANDE DIN MORMINTELE DE CĂLĂREȚI DE LA VITĂNEȘTI, JUD. TELEORMAN

de VALERIA EDITH IONESCU RUSU

În săpăturile arheologice efectuate în anul 1976 la Vitănești, comuna Purani, jud. Teleorman, au fost descoperite, printre altele, două morminte de călăreți nomazi, morminte secundare în cadrul unor tumuli.

În fiecare dintre ele, alături de scheletul uman se aflau depuse resturi scheletice de cal și oaie.

Autorii afirmă că ambele morminte aparțină unor călăreți pecenegi din prima jumătate a sec. al XI-lea¹.

Mormîntul 1. Resturile scheletice de cal sînt reprezentate prin craniu cu mandibulă și extremitățile celor patru picioare de la nivelul articulațiilor carpo-metacarpiene și respectiv tarso-metatarsiene.

Craniul s-a găsit "in situ" așezat orizontal, pe un pat de pămînt, amenajat alături de humerusul stîng al călărețului. Piese scheletice ale membrilor se aflau depuse, grupat, lîngă tibia stîngă a scheletului uman.

Starea proastă de conservare a craniului n-a permis decît parțial recuperarea sa, mai mult jumătatea dreaptă, puternic deformată. Frontalul plat prezintă la nivelul suturii cu oasele nazale o concavitate, atît în sens antero-posterior, cît și transversal; nazalele, convexe în sens transversal, cu jghiab pe sutura internazală. Creasta facială, bine individualizată, pornește de la nivelul intervalului P⁴-M¹. Parietalele sugerează o capsulă craniană îngustă în raport cu diametrul frontalului.

Vîrsta determinată după dentiție este de 5-6 ani; sexul mascul.

Tabel 1

Dimensiunile craniului și mandibulei (în mm) la calul din M 1

<u>Craniul</u>	
Diametrul frontal minim (interorbital)	160
Diametrul longitudinal maxim	(447)
P ² -M ³	173
P ² -P ⁴	94
M ¹ -M ³	77
<u>Mandibula</u>	
Înălțimea anterioară lui P ₂	63
Înălțimea anterioară lui M ₂	78,3
P ₂ -M ₃	177
P ₂ -P ₄	89
M ₁ -M ₃	88

Tabel 2

Dimensiunile scheletului post cranian (în mm) la calul din M 1

	Metacarp		Metatars	
	Drept	Stîng	Drept	Stîng
Lungime totală	220,3	(171,5)	257,5	261,3
Lungime laterală	207,5	-	252	252,5
Lăţime proximal	51,9	-	46,6	43,2
DAP proximal	(31)	-	40,3	40,6
Lăţime minimă diafiză	37,6	-	34,9	34,6
DAP minim diafiză	22,1	21,5	24,8	(22,3)
Lăţime distal	(42,5)	(43,7)	(43,7)	44,5
DAP distal	34,6	32,9	36,8	34,8
$I = \frac{\text{lăţime minimă diafiză} \times 100}{\text{lungime totală}}$	17,06	-	13,55	13,24

	Falanga I			
	Anterior		Posterior	
	Drept	Stîng	Drept	Stîng
Lungime maximă	86,4	84,6	80,2	82
Lungime sagitală	76	74,6	71,5	70,3
Lăţime proximal	52,1	52,4	51	52,5
Lăţime minimă diafiză	36	35,5	34,3	35,4
Lăţime distal	(43)	47,3	45	46,5
Lăţimea suprafeţei artic.prox.	47,9	47,2	46,2	46,1
DAP proximal	30,5	31,2	29,2	29,7
DAP minim diafiză	19,6	19,1	18,3	19,6
DAP distal	(18,4)	19,1	19,6	19,8
Lăţimea articulaţiei distale	(39,4)	42,3	37,9	39

	Falanga II			
	Anterior		Posterior	
	Drept	Stîng	Drept	Stîng
Lungime totală	45,8	45,5	49,2	47,8
Lungime medială	42,3	42,8	41,6	42,1
Lăţime proximal	52,7	52,8	51,4	51,4
Lăţime minimă diafiză	44,1	43,6	41	41
Lăţime distal	49,7	48,4	(42)	45,5
Lăţimea suprafeţei artic.prox.	45,5	43,5	41,8	39,9

	Falanga III			
	Anterior		Posterior	
	Drept	Stîng	Drept	Stîng
Lăţimea suprafeţei articulare	(46,7)	(41)	(49,6)	(50,1)
Înălţimea suprafeţei articulare	25	24,1	23,3	24
Lăţime maximă plantară	-	-	-	(76,3)
Lungime mediană parietală	-	-	-	(50,1)
Lungime mediană plantară	-	-	-	(51,9)

Piese scheletice ale membrelor, extrem de fragile, și dătoresc starea proastă de conservare și faptului că în mormânt, deasupra lor, a fost așezată șaua², cu probabilă componentă organică (piele, textile), ceea ce a accentuat procesul de descompunere biochimică și microbiologică.

Extremitățile membrelor toracice cuprind seria completă a oaselor carpiene, metacarpiene, falange 1-3 (dreptul), metacarpiene, falange 1-3 (stîngul); extremitățile ambelor membre pelvine cuprind oase tarsiene (cuboid, scafoid, marele și micul cuneiform), metatarsiene, falange 1-3 (tabel 2).

Talia calculată după metapodii este de 133,9 cm (133,0 cm după metacarpianul drept și 134,4 cm după metatarsiene).

Indicii metapodiilor (lățime minimă diafizară x 100/lungime totală) sînt 17 pentru metacarpian și 13,5 și 13,2 pentru metatarsiene, ceea ce indică o robusticitate puțin peste cea medie (după scările Brauner și Cerski).

Resturile scheletice de oaie: s-au găsit trei fragmente osoase - tibie, astragal și calcaneu -, toate trei aparținînd unui membru pelvin stîng de oaie.

Starea de conservare a acestor piese este similară celor de cal; din tibie s-a păstrat numai jumătatea inferioară, astragalul este întreg, iar din calcaneu a rămas numai corpul (tabel 3).

Tabel 3

Dimensiunile resturilor scheletice de oaie
(în mm)

Mormînt	Piesa	Dimensiunea	
M 1	Tibie	Lățimea epifizei inferioare	28
	Astragal	Lungime maximă	28,5
M 2	Radius	Lățimea epifizei superioare	32,2
		Lățimea supraf. artic. super.	29,3
		Lățimea epifizei inferioare	31,3

Mormîntul 2. Resturile scheletice de căl sînt reprezentate prin craniu, extremitățile celor patru picioare de la nivelul articulațiilor carpo-metacarpiene și tarso-metatarsiene și trei vertebre codale.

Așezarea craniului în mormînt este similară celei din mormîntul 1; membrele sînt așezate de-a lungul scheletului uman.

Craniul, extrem de fragmentar, nu s-a putut recupera³; dentiția izolată s-a păstrat însă în totalitate și permite să apreciem vârsta animalului la 6-7 ani; sexul mascul.

Piese osoase ce aparțin membrelor sînt următoarele: carpiene (unciform, capitat), metacarpiene, falange 1-3 (membrul toracic drept), metacarpiene, falange 1-3 (membrul toracic stîng), tarsiene (cuboid, scafoid, marele și micul cuneiform), metatarsiene, falange 1-3 (membrul pelvin drept), tarsiene (marele și micul cuneiform), metatarsiene, falange 1-3 (membrul pelvin stîng), (tabel 4).

Tabel 4

Dimensiunile scheletului post cranian (în mm) la calul din M 2

	Metacarp		Metatars	
	Drept	Stîng	Drept	Stîng
	Lungime totală	220,1	220	262,3
Lungime laterală	208,3	212,2	249,2	253,2
Lăţime proximal	49,1	49,8	48,7	49,9
DAP proximal	33,4	33,1	40,3	41,2
Lăţime minimă diafiză	35,5	36,1	32,8	33,0
DAP minim diafiză	20,0	18,7	25,2	24,4
Lăţime distal	50,5	49,2	51,5	50,3
DAP distal	37,2	37,3	39,0	39,1
$I = \frac{\text{lăţime minimă diafiză} \times 100}{\text{lungime totală}}$	16,12	16,40	12,50	12,60

	Falanga I			
	Anterior		Posterior	
	Drept	Stîng	Drept	Stîng
Lungime maximă	86,4	86,0	83,2	81,8
Lungime sagitală	74,3	77,2	74,1	74,6
Lăţime proximal	54,6	55,0	54,9	54,6
Lăţime minimă diafiză	36,4	37,4	35,7	36,0
Lăţime distal	49,2	50,0	46,9	47,1
Lăţimea suprafeţei artic. prox.	48,9	49,4	49,8	49,7
DAP proximal	30,5	31,8	31,5	31,8
DAP minim diafiză	20,7	20,5	19,0	19,9
DAP distal	21,0	21,4	20,3	20,3
Lăţimea articulaţiei distale	44,6	44,3	43,2	43,7

	Falanga II			
	Anterior		Posterior	
	Drept	Stîng	Drept	Stîng
Lungime totală	45,5	45,9	46,3	47,9
Lungime medială	42,9	41,4	43,3	44,2
Lăţime proximal	54,1	53,7	54,2	53,7
Lăţime minimă diafiză	46,2	46,3	44,0	44,6
Lăţime distal	51,9	52,0	49,5	49,1
Lungimea suprafeţei artic. prox.	48,5	47,7	46,5	46,6

	Falanga III			
	Anterior		Posterior	
	Drept	Stîng	Drept	Stîng
Lăţimea suprafeţei articulare	53,1	53,5	50,3	50,7
Înălţimea suprafeţei articulare	26,5	26,5	27,0	27,2
Lăţime maximă plantară	(78,3)	81,3	(72,3)	72,4
Lungime mediană parietală	56,3	56,0	58,1	59,6
Lungime mediană plantară	57,0	56,7	57,9	58,7

Starea de conservare este bună. Se pare că extremitățile au fost desprinse cu multă îndemnare de restul picioarelor⁴. Urme de lovire sau spargere nu se observă; doar pe cuboidul drept și micul cuneiform stîng se evidențiază urmele unui obiect tăios.

Metapodiile și falangele 1 ale membrilor toracici prezintă anumite parti ularități anatomice. Astfel, la nivelul ambelor metacarpiane se remarcă sinostoza canonului principal cu metacarpianul rudimentar medial, sinostoza ce începe la aproximativ 25 mm sub extremitatea proximală și continuă pînă la jumătatea metacarpianului rudimentar.

Pe fața volară a falangelor 1, suprafața aspră pentru inserția ligamentară coboară mult spre extremitatea distală, terminîndu-se într-un unghi ascuțit cu laturi îngroșate. Formînd un x cu acestea pornesc două creste ce se termină pe marginile bine diferențiate ale condiliilor distali. Lateral, deasupra fiecărei tuberozități de inserție, se observă cîte o fosetă pronunțată (fig.1).

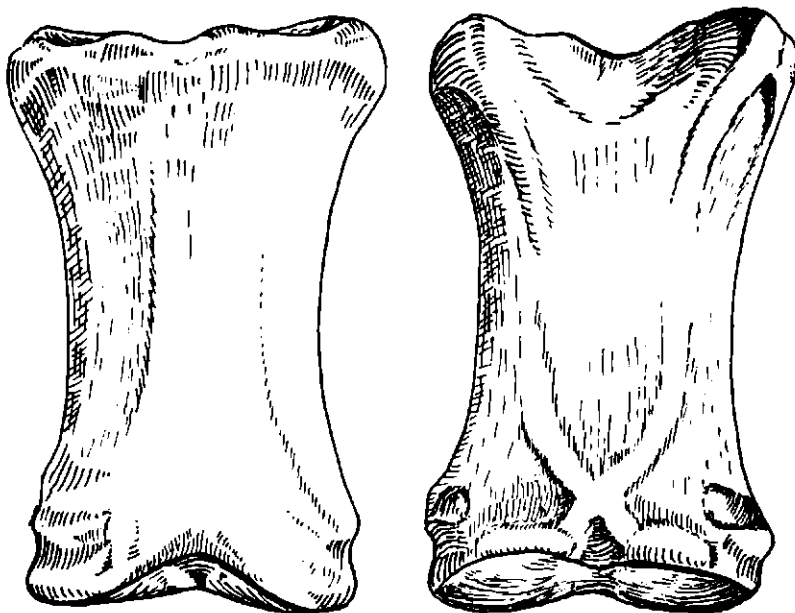

Fig.1.- Falanga 1 anterioară, fața volară (mormîntul 2).

Talia, calculată pe metapodii, este de 134,3 cm (134,7 după metacarpiane și 133,8 după metatarsiene).

Indicii metapodiilor sînt 16,1 și 16,4 pentru metacarpiane și 12,5 și 12,6 pentru metatarsiene, înscriindu-se în limitele unei robustețități medii.

Resturile scheletice de oaie: au fost găsite două fragmente din scheletul unui membru toracic drept - un radius și o ulnă (tabel 3). Sutura incompletă a epifizei inferioare cu diafiza la radius, ca și nesudarea olecranonului la ulnă ne permit să apreciem vîrsta de sacrificare a animalului sub 3 ani.

Discuții. Resturi animaliere, depuse ca ofrandă în morminte din perioada migrațiilor, au fost descoperite în țata noastră la Tangîru⁵, Tîrghșor⁶, Curcani⁷, Rîmnicelu și Lișcoteanca⁸ (cal), Movilița⁹ și Șiclău¹⁰ (cal și oaie).

Despre cai, autorii afirmă că aparțin marelui grup al raselor orientale, cu afinități spre rasele mongolice.

Calul din mormîntul 1 Vitănești se deosebește de aceștia mai ales prin caracteristicile craniului - profil drept, frontal plat și lățime relativ mică a craniului neural. Indicii de robusticitate ai metapodiilor la acest cal întrec ca valoare pe cei ai cailor anterior amintiți; talia este mai mică și nu o depășește decât pe cea a calului de la Tangîru¹¹.

La exemplarul din mormîntul 2 remarcăm indicii de robusticitate ai metapodiilor, urmînd ca valoare pe cei ai calului din mormîntul 1 Vitănești, similari cu cei ai calului de la Rîmnicelu; talia este însă mai mică decât a acestui exemplar, înscriindu-se între limitele materialului comparativ (tabel 5).

Tabel 5

Talia și indicii de robusticitate ai cailor descoperiți în morminte din perioada migrațiilor, în țara noastră

Talia(în cm)	Tîrghșor	Curcani	Tangîru	Rîmnicelu	Vitănești M 1	Vitănești M 2
Metacarp dr.		137,17			133,00	133,52
Metacarp stg.	138,4	-	133*	139,7	-	136,02
Metatars dr.		136,98		138,8	134,31	132,82
Metatars stg.	137,7	137,51			134,58	134,95
Indicii de robusticitate						
Metacarp dr.	15,8	15,3		16,2	17,06	16,12
Metacarp stg.	16		15,6	16,2		16,40
Metatars dr.	12,4	11,9		12,5	13,55	12,50
Metatars stg.	12,5	11,5		12,5	13,24	12,60

* calculată de Alexandra Bolomey

Caracterele morfologice și metrice ale resturilor scheletice ale cailor de la Vitănești (și în special ale exemplarului din mormîntul 1) nu furnizează argumente pentru încadrarea acestora printre descendenții ramurei mongoloide a raselor orientale provenite din *Equus Przewalskii* Polj¹².

Avînd în vedere existența unei așezări de tip Dridu la Siliștea (comuna Purani, jud. Teleorman), aflată la numai 2,5 km de tumuli cu morminte pecenege¹³, ar fi interesant de urmărit dacă la eventuala cercetare arheologică a acestei așezări se vor găsi asemănări între caii din așezare și cei analizați în materialul nostru.

- 1 VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI, Morminte de călăreți nomazi în cîmpia Teleormanului, în SCIVA, 1978, 29, 4, p. 529-539; totodată aducem pe această cale mulțumiri autorilor pentru încredințarea materialului.
- 2 Cele două scări de șa au fost găsite de o parte și de alta a resturilor scheletice ale membrilor de cal.
- 3 Starea proastă de conservare a craniului se datorează și faptului că, pentru jefuirea în evul mediu a mormîntului central din tumul, stratul de pămînt a fost îndepărtat pînă la cîțiva centimetri deasupra craniului de cal, acesta fiind probabil călcat în picioare de jefuitori.
- 4 De altfel, ca și în cazul exemplarului din mormîntul 1.
- 5 C.MAXIMILIAN, N.HAAS, Notă asupra materialului osos dintr-un mormînt din epoca feudală timpurie descoperit la Tangfău, în Materiale, 1959, V, p.156-161.
- 6 ALEXANDRA BOLOMEY, Studiul osteologic al calului din mormîntul de călăreț de la Tîrgșor, în St. și cerc.antrop., 1965, 2, 1, p.60-68.
- 7 MIRCEA ST.UDRESCU, Notă asupra resturilor scheletice ale calului descoperit în mormîntul de călăreț de la Curcani, Ilfov, în SCIV, 1971, 22, 3, p.463-468.
- 8 MIRCEA ST.UDRESCU, Caii descoperiți în mormintele de călăreți de la Rîmnicelu și Lișcoteanca, în St.și cerc.antrop., 1973,10,2, p.125-129.
- 9 G.DIACONU și P.DIACONU, Un mormînt de călăreț nomad din sec. XI-XII descoperit la Movilița (r. Urziceni, reg.București), în SCIV, 1, 1967.
- 10 M.RUSU și E.DORNER, Săpătura de salvare de la Șiclău, în Materiale, VIII, 1962, p.705-711.
- 11 Talia calului de la Tangfău, calculată de Al.Bolomey, în op.cit., este de 133 cm.
- 12 Aducem pe această cale mulțumiri cercetătorilor Alexandra Bolomey și Mircea Udrescu pentru indicațiile date.
- 13 V.LEAHU și G.TROHANI în op.cit.

**DONNÉES CONCERNANT LES RESTES ANIMALIERS - OFFRANDES
DANS LES TOMBES DE CHEVALIERS DE VITĂNEȘTI**

Résumé

Sont présentées les offrandes animalières des deux tombes de chevaliers péchéniègues, des os de cheval et de mouton.

Les chevaux de Vitănești diffèrent des autres chevaux des tombes de la période des migrations découvertes dans notre pays et n'appartiennent pas au grand groupe de la race orientale.

LEGENDE DE LA FIGURE

Fig.1.- Phalange I de cheval (Tombe no.2).

ȘANTIERUL ARHEOLOGIC VOIVOZI, COM. POPEȘTI, JUD. BIHOR. RAPORT PENTRU CAMPANIA DE CERCETĂRI DIN ANUL 1976

de RADU POPA,
ALEXANDRU NEMOIANU
și VICTOR ESKENASY

În continuarea cercetărilor începute la Voivozi în anul 1972, săpăturile arheologice au fost reluate în anul 1976, între 12 și 26 octombrie.

Complexul feudal timpuriu care a făcut obiectul cercetărilor se află la punctul "Bisericiuța", la circa 3 km sud-est de satul Voivozi, către izvoarele râului Bistra, înconjurat de culmile scunde și împădurite ale munților Plopișului. Ne-am propus în această campanie, în funcție de mărimea fondurilor pe care le-am avut, să încheiem cercetarea interiorului ruinei bisericii de piatră pe care am consolidat-o la sfârșitul campaniei 1973, să sondăm panta situată la nord de biserică, precum și să extindem suprafața cercetată anterior la sud de biserică, unde au apărut resturi de la clădiri și construcții aparținând mai multor faze de existență a complexului.

Cele patru casete practicate în interiorul ruinei bisericii de piatră au dus la descoperirea unui număr de 14 morminte lipsite de inventar, înmormântările fiind practicate succesiv, de trei sau chiar de patru ori, pe același loc. Se remarcă apariția unor schelete de copii, fapt care pune sub semnul întrebării permanența caracterului mănăstiresc al complexului. Pentru concluzii definitive sîntem obligați să așteptăm încheierea analizelor antropologice.

Au fost surprinse din nou două morminte suprapuse de zidurile bisericii de piatră sau tăiate parțial de șanțurile de fundație ale acestora din urmă, constatare ce confirmă existența, în partea centrală a micului platou pe care se află complexul, a unei necropole anterioare momentului construirii monumentului de piatră. În zona necropolei nu au putut fi surprinse urme de la un monument, eventual biserică de lemn, care să corespundă acestei faze inițiale de îngropări.

Dintre observațiile stratigrafice obținute în interiorul bisericii de piatră, de deosebită importanță este surprinderea unui nivel de incendiu care acoperă morminte mai vechi și este perforat de morminte mai noi, atestînd un moment de distrugere a complexului, produs foarte probabil în sec. al XV-lea.

Secțiunea trasată pe latura de nord a bisericii unde, începînd de la o distanță de 5 m, terenul coboară în pantă accentuată, a avut drept principal rezultat surprinderea urmelor unor bîrne îngropate în sol, care conturează - împreună cu urmele similare descoperite în campaniile precedente - existența unor lucrări de fortificare a platoului la începuturile complexului. Judecînd după profile, două asemenea bîrne-tălpi, situate la o distanță de 0,80 m una de alta, aparțin primei faze a complexului, fază

pe care o putem data deocamdată în a doua jumătate a sec. al XII-lea. Pentru această datare, în afară de monetele descoperite în campaniile trecute, semnalăm o nouă monedă de la Bela III (1172-1196), apărută în condițiile stratigrafice clare.

Revenind la fortificația cu tălpi-bîrne de pe panta de la nord de biserică de piatră, notăm refacerea ei într-o fază ulterioară, pe un traseu paralel, împins cu circa 1 m spre exterior. Această a doua fază de construcție și de existență a complexului pare a fi, de asemenea, anterioară construirii bisericii de piatră, dar observațiile stratigrafice se mai cer în acest sens verificate.

Pe latura de sud a complexului, unde în campaniile trecute au apărut resturile unei construcții de mari dimensiuni prevăzută cu pivniță săpată în stîncă dealului, s-a încercat surprinderea limitei de vest a pivniței. Datorită deteriorării în timp a pereților de stîncă, rezultatele nu sînt întru totul concludente, colțul de nord-est al pivniței apărînd cu un traseu rotunjit. Tot aici, lîngă colțul de nord-est al pivniței, au apărut urmele unui gîrlici mărginit de un stîlp cu groapa săpată în stîncă. S-a verificat faptul că zidul exterior, de sud, al încăperii pivniței a fost clădit din pietre legate cu puțin mortar. Pe de altă parte, observațiile stratigrafice atestă faptul că clădirea a fost distrusă de un incendiu și refăcută pe un plan mai îngust, cu abandonarea porțiunii nordice a pivniței. Distrugerea clădirii se plasează în sec. al XV-lea, iar ultima etapă de existență a complexului, ilustrată de refacerea ei pe o pivniță mai mică, corespunzînd foarte probabil înmormîntărilor oare în biserică taie stratul de incendiu, nu depășește în timp începutul sec. al XVI-lea.

Pe panta situată la sud de pivnița descrisă au apărut gropi și trasee de bîrne-tălpi adîncite în solul pietros al dealului, aparținînd primelor două faze de existență a complexului. Suprafețele relativ mici care au putut fi dezvelite nu permit reconstituiri mai ample; pare în orice caz a fi vorba de construcții mai mari care se aflau pe traseul fortificației de lemn, care înconjură incinta la sfîrșitul sec. al XII-lea și în secolul următor. Datarea bisericii de piatră în a doua jumătate a sec. al XIII-lea, pe care am propus-o la sfîrșitul primei campanii de săpături, nu a suferit modificări.

Dintre materialele arheologice recoltate în săpătură trebuie semnalată apariția unui plumb pentru marcarea bucăților de postav, datînd din sec. XIV-XV, precum și multe materiale ceramice și piese de fier care se leagă de epoca de sfîrșit a complexului. Ceramica găsită în primele două nivele de existență a complexului se datează în linii mari în sec. XII-XIII, o atenție specială cuvenindu-se fragmentelor de căldări de lut, fragmentelor de oale-bercan decorate ou roțița și, mai ales, cîteva fragmente ceramice de factură bizantină, printre care un fragment cu smalt verde-măsliniu. Aceste din urmă materiale ridică problema corroborării datei de început a complexului încă în sec. al XI-lea, ipoteză care se cere însă confirmată de cercetările viitoare.

În orice caz, apariția ceramicii de factură bizantină în nivelele de locuire din sec. XII-XIII sau, eventual, XI-XII, situație care se repetă

și în sudul Bihorului, la Sfântnicolaul de Beiuș, individualizează complexele bihorene în contextul așezărilor contemporane lor din alte zone ale regatului medieval maghiar.

Altă descoperire deosebit de importantă, care dă consistență unor observații mai vechi, constă din apariția în nivelele și în gropile din sec. XII-XIII, anterioare bisericii de zid, a unor fragmente de cărămizi. Cărămizile întregi par a fi avut dimensiunile de 28-30 cm lungime, 14-15 cm lățime și 5 cm grosime. Asemenea fragmente de cărămizi, cunoscute în Bihor de la construcții romanice din sec. XI-XII, au apărut ca material refolosit și în temelile bisericii de piatră. Nu știm deocamdată unde s-a aflat construcția de la care provin aceste cărămizi, singura zonă încă nesondată este aceea situată la sud-vest de monument. Dacă săparea celor două mari pivnițe ale clădirilor din sec. XIV-XV (eventual: a doua jumătate a sec. XIII - sec. XV) nu au dus la distrugerea completă a urmelor și temelilor construcției careia i-au aparținut cărămizile pomenite, atunci există perspectiva ca prin cercetările viitoare să fie descoperită o construcție de zid care să se lege de începuturile complexului.

Sistemul de construcție cu bîrne-tălpi îngropate în șanțuri, caracteristic complexelor feudale timpurii din sec. IX-X din centrul și răsăritul Europei (Moravia Mare), evidențiază interesul deosebit pe care îl are complexul de la Voivozi pentru cunoașterea începuturilor civilizației medievale în zona de nord-vest a țării. În ceea ce privește apartenența acestui complex, reamintim că, deși nu posedăm știri scrise mai timpurii decît sfîrșitul sec. al XIV-lea, din epoca în care documentele de cancelarie încep să oglindească realitățile din zonele muntoase și împădurite ale Bihorului, aceste știri sînt categorice în a desemna complexul de la Voivozi ca fiind românesc. Ne referim la diploma patriarhală din 1391, care acordă mănăstirii din Peri drepturi episcopale și desemnează Valea Bistrei, la izvoarele căreia se află Voivozii, drept una dintre apartenențele stavropighiei din Peri. Amintim de asemenea că traducerea în limba latină din 1494 a acestui privilegiu așează în locul Văii Bistrei numele de Almaszeg, care este denumirea maghiară a satului Voivozi*.

În aceste condiții, șantierul arheologic de la Voivozi fîși justifică pe deplin situarea între obiectivele prioritare ale cercetărilor viitoare.

NOTA

* Pentru documentele referitoare la complexul Voivozi - Bihor vezi RADU POPA, Zur kirchlichen Organisation der Rumänen in Nordsiebenbürgen im Lichte des patriarchalischen Privilegiums von 1391, în "Ostkirchliche Studien", 24, 1975, nr.4, Würzburg, p.315-316.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE VOIVOZI, DÉP. DE BIHOR.
RAPPORT POUR LA CAMPAGNE DE RECHERCHES
DE L'ANNÉE 1976

L'article présente les résultats de la campagne de fouilles qui a eu lieu à Voivozi en septembre 1976.

On fait des précisions sur l'emplacement du complexe féodal de Voivozi - Bihor et sur le but de la campagne: l'achèvement des recherches à l'intérieur de l'église en pierre et aussi l'extension des recherches au sud de l'église, dans celle zone où, dans les campagnes précédentes, avaient apparu des restes d'édificés et constructions qui appartenaient aux différentes phases de l'existence du dit complexe.

On énumère ainsi les sections pratiquées au cours de la campagne et en conclusion on note les principaux résultats de la campagne:

- l'existence d'une nécropole antérieure de l'église d'un niveau d'incendie, datant du XVe siècle;
- l'existence à l'intérieur de l'église d'un niveau d'incendie, datant du XVe siècle;
- l'existence de certains travaux de fortification en plusieurs phases, la première datant certainement de la première moitié du XIIe siècle.

CETATEA SĂTEASCĂ DIN DRĂUȘENI, JUD. BRAȘOV, ANSAMBLU DE ARHITECTURĂ MEDIEVALĂ. CERCETĂRI ARHEOLOGICE 1973-1977

de MARIANA DUMITRACHE

Scurtă descriere a ansamblului (fig.1). Localitatea Drăușeni¹ este așezată în sud-estul Transilvaniei pe cursul mijlociu al râului Homorodul Mare, un afluent al Oltului. Amplasată în centrul satului ce se desfășoară de-a lungul drumului de legătură între orașul Rupea și municipiul Odorhei, cetatea sătească domină peisajul de la mari distanțe, fiind ridicată pe locul cel mai înalt al unui bot de deal, ce intră ca un pînțen în valea râului amintit.

Cu o incintă puternică, întărită prin 5 turnuri pătrate ori cu muchie în ax și un turn de poartă care păstrează urmele unui pod ridicător, cetatea închide între zidurile sale o suprafață apreciabilă (de circa 3 500 m²). În mijlocul incintei se înalță lăcașul de cult, care, inițial, a fost o bazilică romanică cu două nave laterale despărțite de cea principală prin arcade semicirculare sprijinite pe stâlpi, la est cu un cor aproximativ pătrat și încheiat cu o absidă semicirculară, iar la vest cu un turn clopotniță încadrat de colaterale. Dar numeroasele transformări aduse monumentului de-a lungul veacurilor, notă caracteristică tuturor edificiilor ridicate de colonistii sași din sudul Transilvaniei, au schimbat mult aspectul bazilical, astăzi prezentându-se sub forma unei biserici-sală alungite, din colaterale conservându-se doar două travee vestice de la fosta colaterală de sud. Corul, despărțit de navă printr-un arc triumfal decroșat cu secțiune dreptunghiulară și încheiat la partea superioară cu un arc în plincintru, are o boltă în cruce simplă, iar absida este boltită cu o semicalotă. Nava are o boltă cu penetrații din cărămidă, sprijinită pe stâlpi cu secțiune poligonală, tot din cărămidă. Turnul are la parter și la primul etaj câte o boltă din piatră pe ogive (cu secțiune în formă de pară) ce se descarcă prin intermediul unor capitele pe colonete de colț angajate, la etaj aceasta fiind numai parțial păstrată. În traveele laterale, transformate în camere, tot parțial se păstrează urmele unor bolți asemănătoare, odinioară descărcate pe colonete de colț ori triple. În peretele de vest al colateralei sudice, decroșat la exterior, se păstrează intrarea spre o scară circulară, aflată în grosimea zidului, scară din care s-a conservat doar partea inferioară.

Lăcașul este luminat de ferestre de diferite tipuri, majoritatea evidente amenajări târzii, remarcându-se însă cele 4 perechi de bifore aflate la partea superioară a pereților sălii, fereastra cu arc semicircular a încăperii de la sud de turn, precum și fereastra cu încadrament circular de la scara menționată. Turnul-clopotniță prezintă deschideri înguste și înalte, iar la al cincilea etaj are un drum de strajă de lemn,

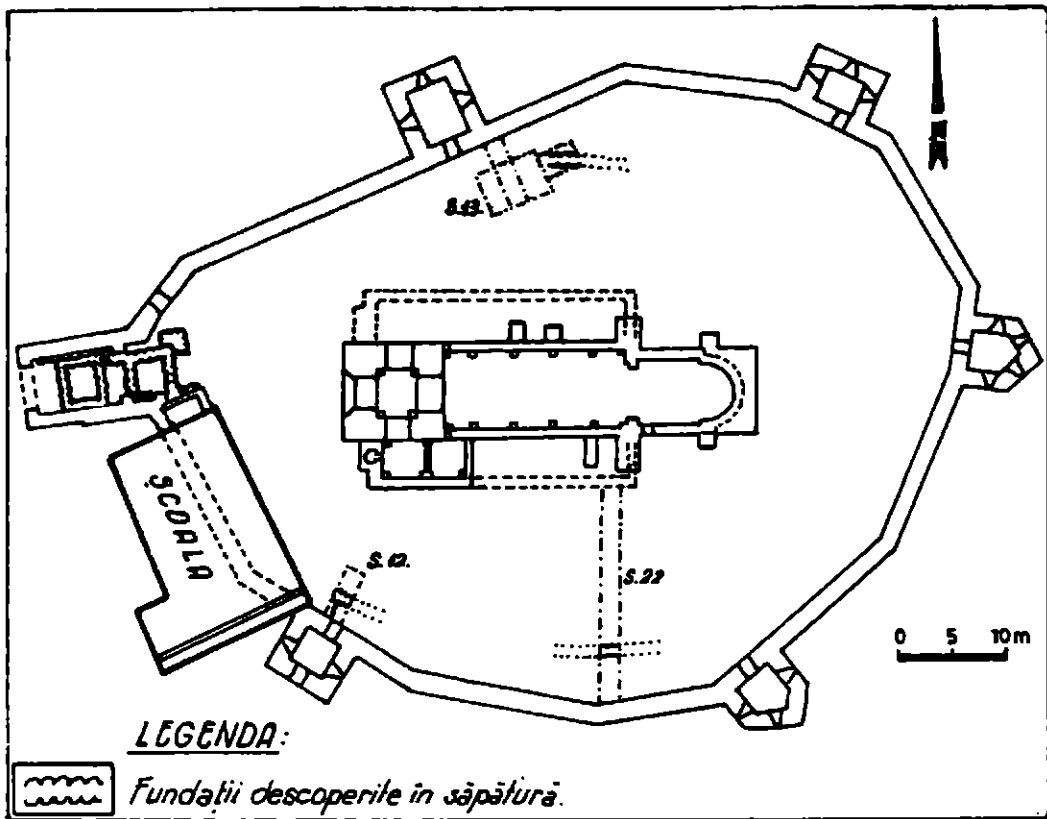

Fig.1.- Planul cetății sătești din Drăușeni, jud. Brașov.

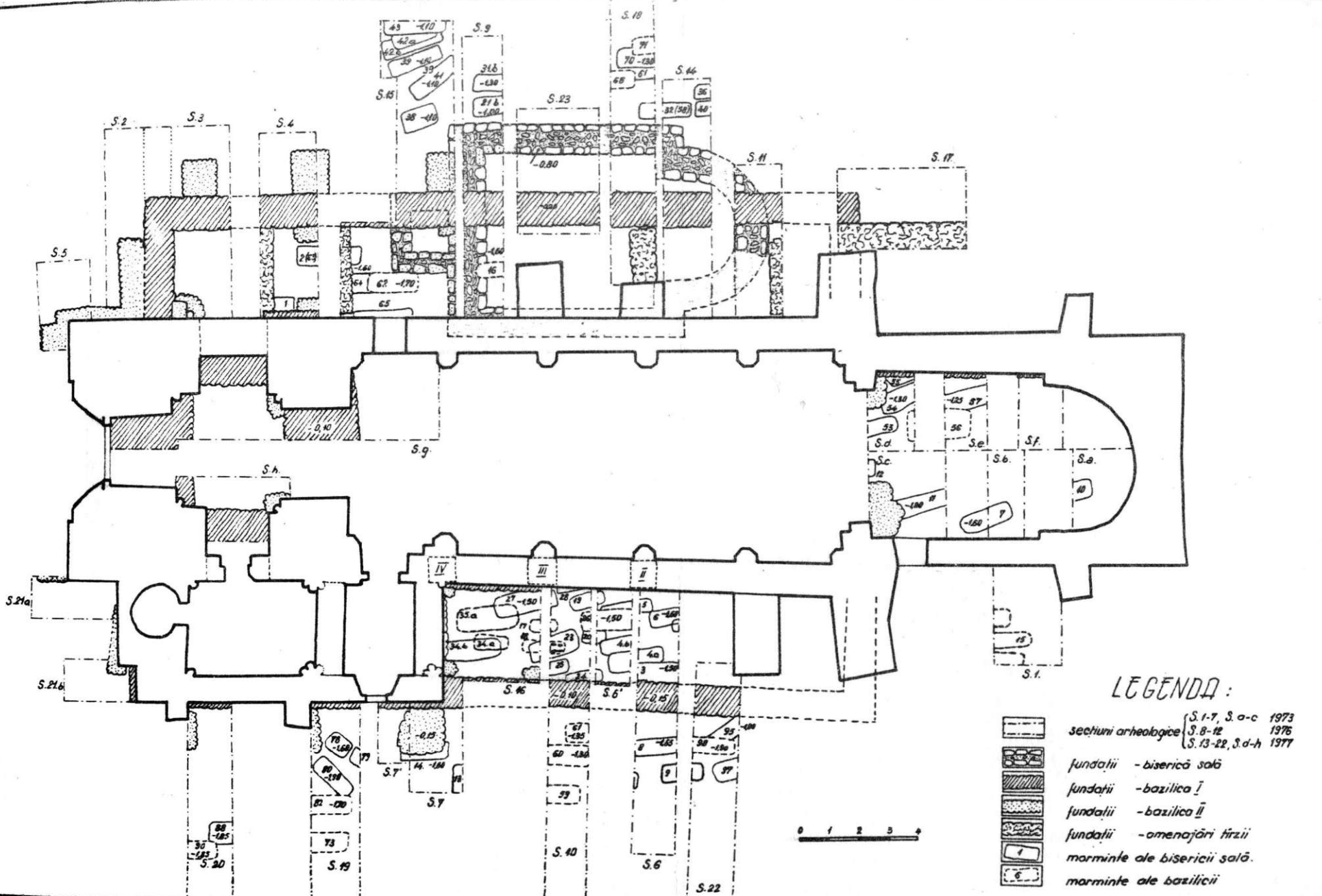

Fig.2.- Planul general al săpăturilor arheologice efectuate în 1973, 1976-1977 în cetatea sătească din Drăușeni, jud. Brașov.

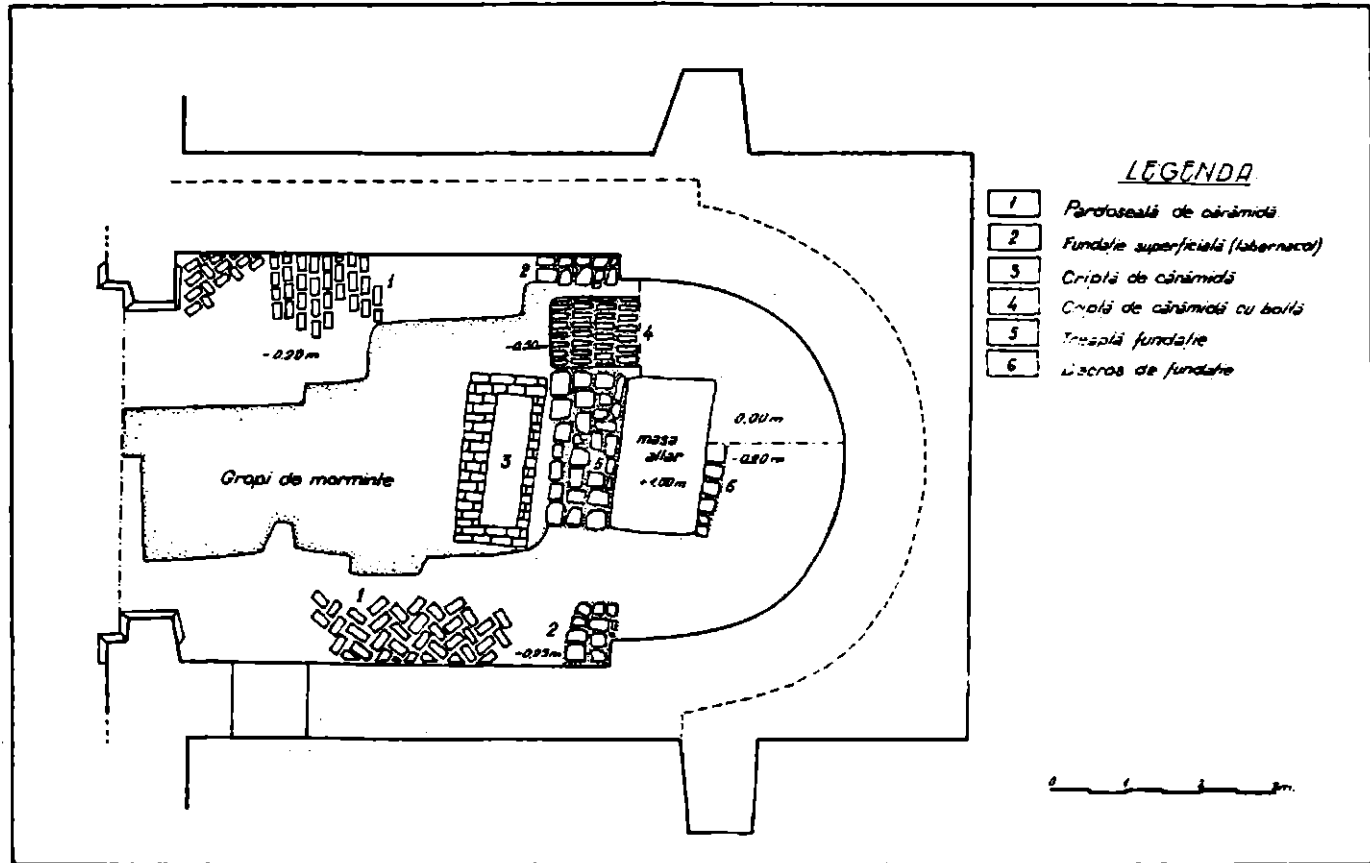

Fig.3.- Planul corului bazeicii din Drăușeni.

sub care s-au conservat pe parament urmele unei cornișe din arcaturi oarbe semicirculare. Și corul are la exterior înfățișarea unui turn, la partea superioară cu un drum de strajă din lemn. Nava și corul sînt înconjurate la exterior de contraforturi, unele foarte masive. Accesul principal în biserică se realizează prin portalul monumental, decroșat față de fațada vestică și împodobit cu o bogată profilatură.

Bibliografia monumentului. Datorită frumuseții elementelor decorative conservate, ansamblul din Drăușeni a atras atenția unui număr însemnat de specialiști, care au propus însă datări deosebite atît în ceea ce privește etapa inițială de construcție a diferitelor părți componente ale ansamblului, cît și a etapelor de transformări prin care a trecut.

Mai detaliat s-a ocupat cu cetatea din Drăușeni Walter Horwath², care a evidențiat caracterul bazilical al edificiului central, considerînd că a fost construit încă la sfîrșitul sec. al XII-lea, în stil gotic timpuriu. De asemenea autorul considera că navele laterale au fost demolate la sfîrșitul sec. al XV-lea, mai precis în jurul anului 1494, an aflat în "Registrul de socoteli ale Celor 7 Scaune de la Sibiu", cînd acestea au acordat Drăușenilor, cu și altor localități anumite sume de bani³. Pe W. Horwath l-a preocupat și problema celor 4 bifore cu arc semicircular, punîndu-le în legătură cu eventuale empori amenajate deasupra colateralelor, acoperișul acestora fiind amplasat deci deasupra lor, ele neavînd rolul de a lumina interiorul navei principale. Autorul atrăgea de asemenea atenția asupra faptului că astfel de bifore se mai păstrează la bazilicile din Cața (sat învecinat Drăușenilor), la Feldioara din Țara Bîrsei, la Rotbav (Cincu) și Ungra, sat lîngă Rupea⁴.

În volumul său consacrat fortificațiilor săsești, G. Oprescu s-a oprit și asupra acestui ansamblu, considerînd că "bazilica era romanică la origine, din epoca de trecere de la sec. al XII-lea la sec. al XIII-lea și de plan bazilical", că navele laterale au dispărut "cam prin sec. al XV-lea"⁵ și că portalul prezintă elemente în stilul caracteristic sfîrșitului de secol al XIII-lea⁶.

Încadrînd această biserică în șirul bazilicilor cu turn central la vest și emporă la primul etaj, Virgil Vătășiana datează acest monument pe baza unor analogii stilistice cu catedrala din Alba Iulia în jurul anului 1280; capitелurile cu croșete prezente la bifore ce "pot deriva fie din șantierul din Alba Iulia, fie din șantierul cistercian mai apropiat, de la Cîrța", sau reliefurile plat ce acoperă luneta portalului apusean "compus dintr-o împletitură de vrejuri cu păsări afrontate, oglindind stîngaci motivul de pe unele capitелuri din catedrala r.cat. din Alba Iulia, dintre anii 1272 și 1277"⁷. Fortificarea, care a însemnat implicit renunțarea la colaterale, este de asemenea datată la sfîrșitul sec. al XV-lea⁸.

Pe lîngă elementele cisterciene menționate de Virgil Vătășianu, V. Drăguș semnalează și caracterul stilistic cistercian "indubitabil" al fragmentului păstrat din colaterala de sud, "chei de boltă decorate cu floarea de măceș... baze loalice cu toruri viguroase, ogive cu profiluri masive de pară, detașate pe un corp cu secțiune dreptunghiulară"⁹.

Juliana Dancu Fabritius, într-un articol apărut în cotidianul "Neuer Weg"¹⁰, fși exprima părerea că majoritatea elementelor plasticii arhi-

tectonice indică ca etapă de construcție al treilea sfert al sec. al XIII-lea desfășurată sub o influență directă a șantierului mănăstirii din Cîrța. Consideră de asemenea că numai relieful plat de pe luneta portalului vestitic, în care autoarea vede reprezentări doi dragoni afrontați¹¹, ca și capitelele cu motive vegetale ce împodobesc colonetele de pe latura sudică a aceluiași portal aparțin unei perioade mai târzii a romanicului, din jurul anului 1280. În ceea ce privește fortificarea, J.D.Fabritius o datează de asemenea către sfârșitul sec. al XV-lea.

Recent a apărut și un material întocmit de arhitecta Sanda Ignat, care aduce numai câteva elemente noi descoperite în urma cercetărilor de parament efectuate în podul fostei bazilici, propunând pentru demolarea colateralelor o datare mai târzie pe baza unor descooperiri monetare făcute în timpul cercetărilor arheologice din anii 1973 și 1976¹².

În documentele vremii nu găsim decât puține informații privind acest monument, majoritatea fiind legate de teritoriul Drăușenilor ori de localitate însăși. Astfel în 1224 Andrei II, regele Ungariei, întărește coloniștilor saxoni, parte din ei sosiți în sudul Transilvaniei (în jurul localităților Sibiu, Cincu și Nocrich) încă din timpul lui Geza II (1140-1161), anumite privilegii și hotărăște ca "poporul începînd de la Orăștie pînă la Baraolt, împreună cu pămîntul secuilor din Sebus și cu pămîntul Daraus să fie un popor"¹³. Ceea ce se poate extrage din acest document este faptul că abia în jurul anului emiterii documentului regal, sau cel mai devreme în etapa 1200-1224, coloniștii germani au fost așezați și în "terra Daraus", a cărei întindere la data respectivă este greu de precizat, iar în ceea ce privește satul, acesta era probabil în curs de întemeiere.

În afară de mențiunea documentară din 1494, alte documente cunoscute din sec.XV-XVI conțin date privind numărul de gospodării din localitate¹⁴.

Istoricul cercetărilor arheologice (fig.2). Ca urmare a încheperii restaurării acestui ansamblu valoros de arhitectură medievală, cercetările arheologice prevăzute de proiectul de restaurare¹⁵ au avut scopul de a oferi datele necesare acestui proiect (precizarea planimetriei lăcașului inițial prin descoperirea părților demolate ale bizilicii cu ocazia fortificării, descoperirea unor pardoseli vechi, stabilirea nivelului vechi de călcare interior și exterior), de asemenea, scopul de a surprinde elemente noi de natură arheologică pentru precizarea mai exactă a perioadei inițiale de construcție a bazilicii, cât și ale incintei cu cele 6 turnuri, preum și a analiza oricare elemente de viață materială anterioară zidirii monumentului existent.

În 1973 cercetările arheologice au început în interiorul bisericii, numai pe latura de sud a corului, întregul spațiu fiind ocupat la data respectivă de un valoros mobilier de factură populară în stil săsesc, datînd din sec.XVII-XIX. În exterior s-au desfășurat cercetări pe latura de sud și de nord a bazilicii, fiind efectuate și unele decapări de pămînt de circa 40 cm grosime, îndeosebi pe latura de sud-vest a lăcașului, pentru dezvelirea soclului exterior păstrat numai în această zonă. În afară de precizarea planimetriei colateralei de nord, a fost surprins un eimi-

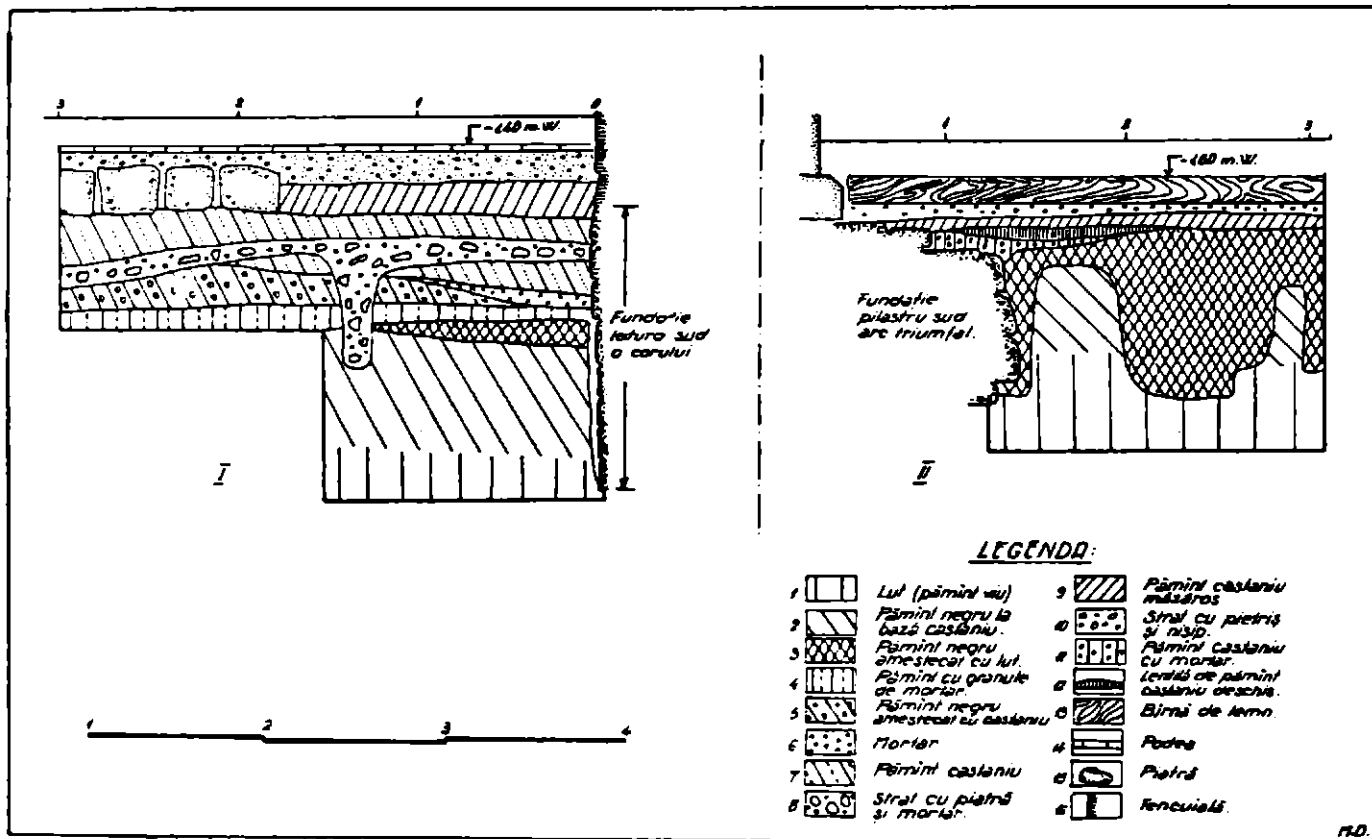

Fig.4.- Drăușeni. I. Profilul peretelui de est al secțiunii S.b (cor);
II. Profilul peretelui de vest al secțiunii X.c (cor),

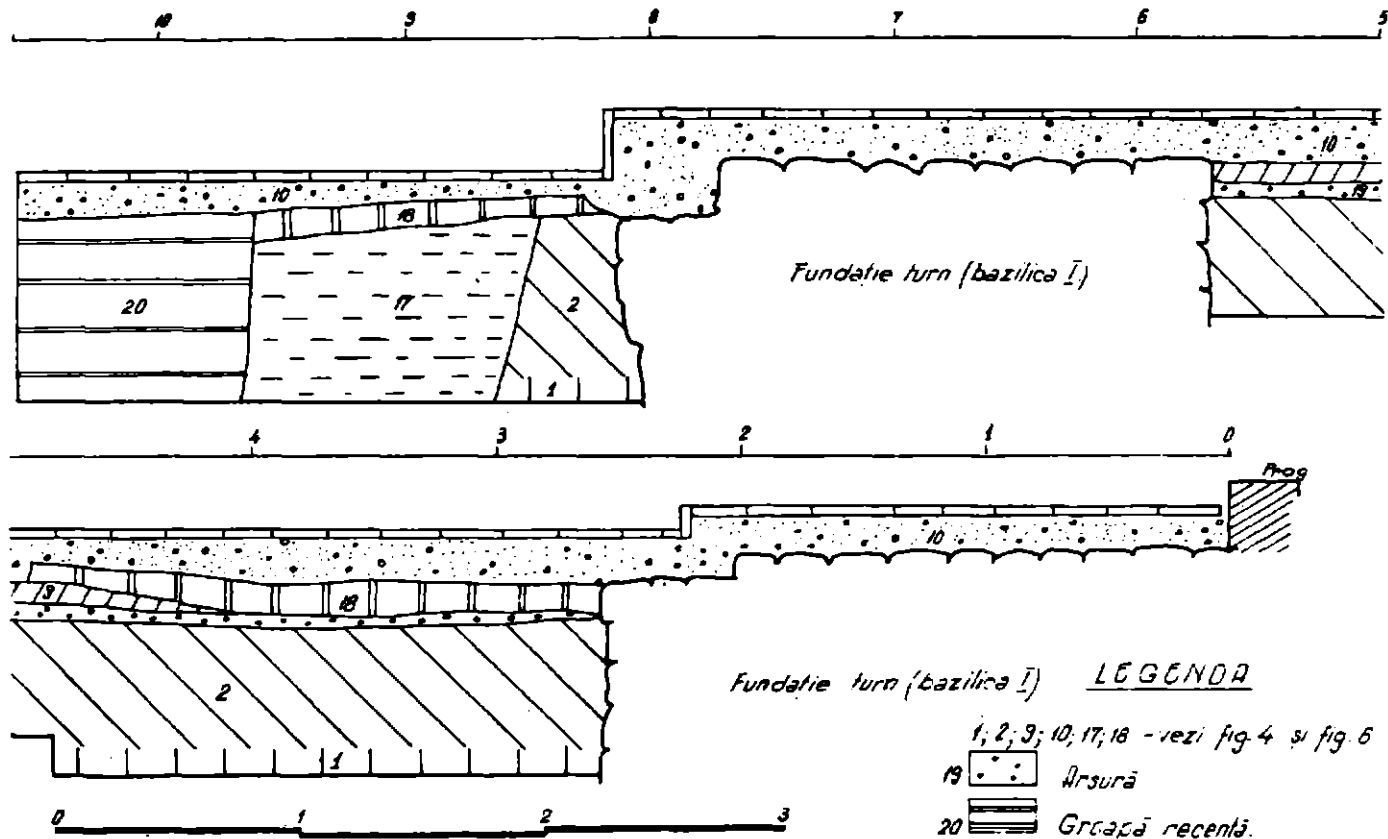

Fig.5.- Drăușeni. Profilul peretelui de sud al secțiunii S.g.

tir anterior bazilicii, datînd din a doua jumătate a secolului al XII-lea.

Cercetările din 1976 s-au desfășurat pe latura de nord a bazilicii, fiind surprinse parțial fundațiile unei biserici-sală cu turn la vest, aparținînd cimitirului menționat mai sus; de asemenea, au fost cercetate un număr însemnat de morminte ale acestui cimitir; în ceea ce privește bazilica s-a constatat adosarea fundației contraforturilor și a fundației colonetelor triple cercetate la fundația mai veche a colateralelor ori a navei principale, elaborîndu-se pe această bază ipoteza existenței a două etape de construcție importante în evoluția monumentului: bazilica romanică simplă (I) și bazilica romanică tîrzie cu elemente cisterciene (II). În această campanie cercetările s-au extins și asupra incintei cetății, fiind surprinse urmele unei incinte anterioare de proporții mai mici decît cea actuală.

În campania din 1977 cercetările s-au desfășurat pe latura de nord a navei, în zona turnului de vest, pe ambele laturi ale bazilicii, fiind precizate cu claritate cele două etape de construcție ale bazilicii și planul integral al bisericii-sală; s-a stabilit și traseul vechii incinte pe latura ei de sud și de nord.

1. Stratigrafia ansamblului. Pămîntul viu este un lut galben peste care s-a depus un pămînt castaniu ce trece în pămînt negru. În acest strat au fost surprinse în unele puncte urme materiale datînd din epoca hallstattiană (cultura ceramicii canelate Medias). De la partea superioară a acestui strat au fost săpate șanțurile fundațiilor bisericii-sală, precum și gropile mormintelor organizate în jurul acestui lăcaș. Folosirea terenului pentru înmormîntări a avut drept urmare împrăștierea în spațiul respectiv a unui strat de pămînt negru-castaniu amestecat cu lut, identic cu umplutura mormintelor.

Astfel de la partea superioară a acestui strat au fost săpate șanțurile de fundare ale bazilicii I. Terenul avînd o pantă naturală ce coboară de la vest spre est și de la nord spre sud a determinat o situație stratigrafică aparte, în anumite zone fiind surprinse depuneri arheologice puține și precare.

În ceea ce privește stratigrafia din cor au fost surprinse depuneri mai numeroase în partea de sud-est a acestui spațiu (fig. 4/1). Peste pămîntul scos din șanțul de fundare, conținînd și rare granule de mortar, s-a întins un strat de pămînt negru amestecat cu galben, compact. Lîngă fundație s-a scurs un strat de mortar de zidărie, peste care a fost întins un strat de pămînt castaniu pentru nivelare. Stratul următor cu pămînt, multă piatră și granule de mortar marchează probabil o nouă etapă de construcție. Pe acesta a fost împrăștiat un pămînt castaniu affinat, care acoperă o tencuială veche. Următoarea depunere este un strat castaniu măzăros, peste care s-a așternut un strat subțire de lut, pe care a fost montată o pardoseală de cărămizi dreptunghiulare, așezate în sistem "ace de brad", păstrată în mică parte (fig. 3). Pe latura de nord peste stratul de lut a fost întins un strat de pămînt castaniu-gălbui, măzăros, pardoseala "ace de brad" fiind amenajată pe un strat subțire de nisip, iar pardoseala așezată longitudinal, surprinsă numai pe această latură, a fost montată pe un strat de mortar (fig. 3).

Cele două fragmente de pardoseală așezate în sistem "ace de brad" datează probabil din aceeași etapă, iar cea așezată longitudinal reprezintă eventual o etapă de refacere.

În zona arcului triumfal depunerile arheologice sînt foarte precare. În S.c. a fost însă descoperită o monedă într-un strat de pămînt castaniu măzărös, probabil același strat care acoperă tencuiala veche din S.b, menționată mai sus. Acest strat era așternut parțial peste o lentilă de pămînt castaniu deschis și parțial direct pe stratul de construcție al arcului triumfal, pămînt amestecat cu mortar. Moneda este un dinar al lui Ludovic I, regele Ungariei, emis în anii 1346-1349¹⁶ (fig.4/II).

Cea mai importantă descoperire din cor este legată de arcul triumfal: cei doi pilastrii care susțin arcul au fundații independente, adosate ulterior construirii laturilor de nord și sud ale corului¹⁷. Remarcăm faptul că aceste două etape de construcție nu au însă corespondențe în straturile depuse în această zonă.

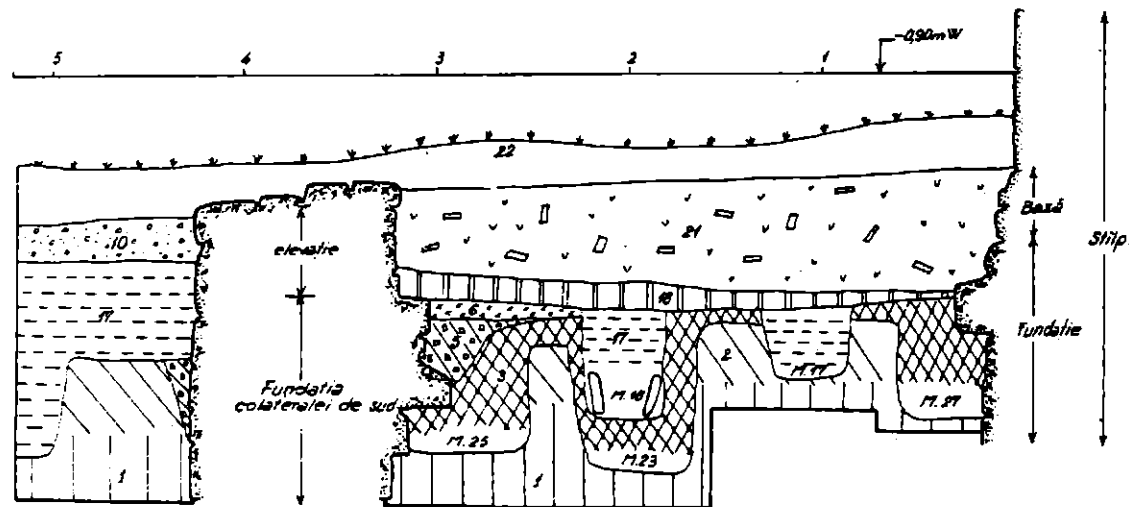
În partea estică a corului au fost surprinse amenajări relativ tîrzii, așezate în stratul de pămînt castaniu măzărös: masa altarului cu o treaptă corespunzătoare spre vest și două fundații superficiale, eventual pentru tabernacole, ulterior demontate (fig.3). Sub fundația din colțul de sud-est al corului s-au aflat cîteva fragmente ceramice din pastă bună, degresată cu nisip, de culoare brun deschis, cu decor de caneluri caracteristic sec. al XIV-lea (fig.11/8). Aceste amenajări, precum și așezarea unei prime pardoseli de cărămidă datează probabil toate dintr-o unică fază de intervenții din a doua jumătate a sec. al XV-lea.

Spațiul central al corului a fost folosit ulterior amenajării pardoselii pentru înmormîntări, fiind surprinsă o unică groapă. În sec.XVII-XVIII au fost amenajate și două cripte de cărămidă, una simplă și una cu boltă, în care conform tradiției locale au fost înmormîntați preoți ai comunității săsești. În umplutura gropii menționate au fost descoperite mai multe monede: doi oboli de la Sigismund I de Luxemburg (1420-1436) și o jumătate de gros de la Ludovic Postumul al Ungariei, emis în anul 1526 și cîteva fragmente ceramice, datînd din diferite perioade ale feudalismului.

Toate amenajările menționate (pardoseli, fundații, cripte) erau acoperite de un strat de pămînt amestecat cu nisip și pietriș, deasupra fiind montată o podea de lemn.

În interiorul bazilicii, în zona turnului de vest (cercetări desfășurate în 1977)¹⁸, de asemenea depunerile stratigrafice sînt reduse la număr (fig.5), fără să ilustreze cele două etape de construcție ale bazilicii, surprinse la nivelul fundațiilor. Astfel s-a constatat că turnul actual suprapune fundația turnului, probabil pătrat, al bazilicii I la care au fost adosate ulterior fundații speciale pentru colonetele angajate, cînd era necesar, acestea fiind țesute cu elevația turnului actual (bazilica II) (fig.2).

Peste stratul de pămînt negru cu fragmente ceramice hallstattiene rare și risipite a fost surprinsă o lentilă de pămînt ars roșu. Întrucît în această zonă nu au fost surprinse morminte anterioare bazilicii, nu s-a putut stabili dacă acest strat este anterior complexului arheologic

LEGENDA:

- 1, 2, 3, 5, 6, 10 vezi fig. 4
- 17 Pământ cu mortar și piatră.
 - 18 Păl de lut
 - 21 Stral de demolare cu piatră și cărămidă
 - 22 Humus recent
- M.18... Morminte

Fig.6.- Drăușeni. Profilul peretelui de vest al secțiunii S.10.

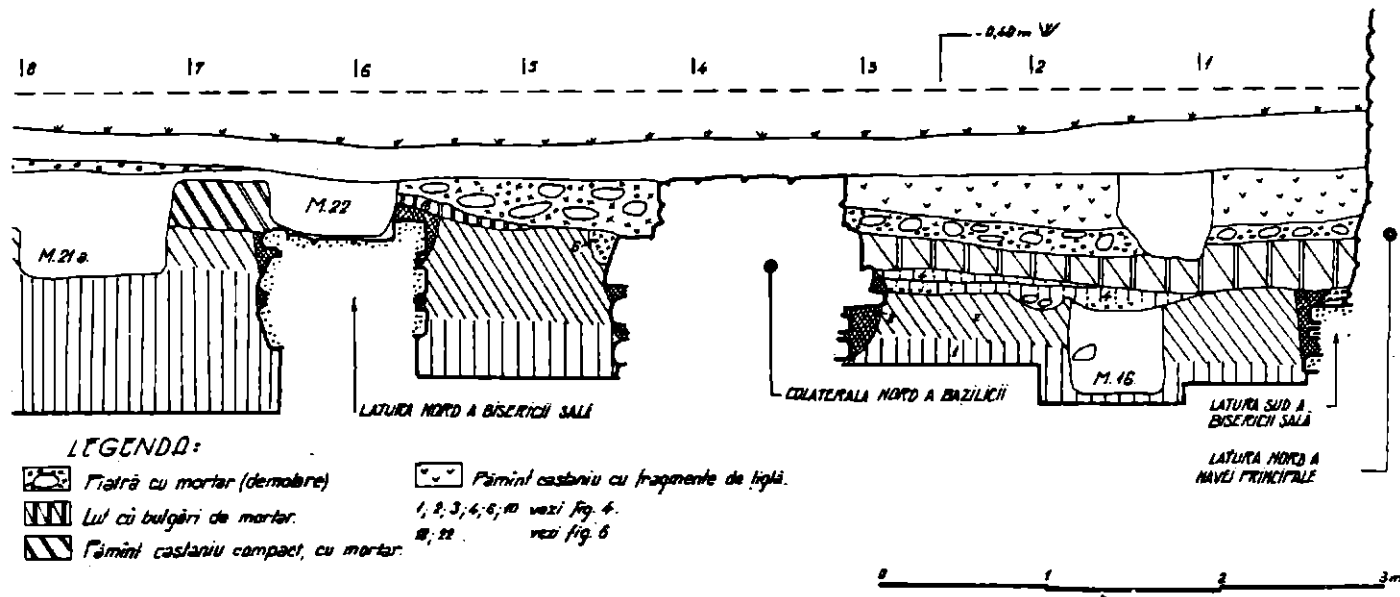

Fig.7.- Drăușeni. Profilul peretelui de est al secțiunii S.9.

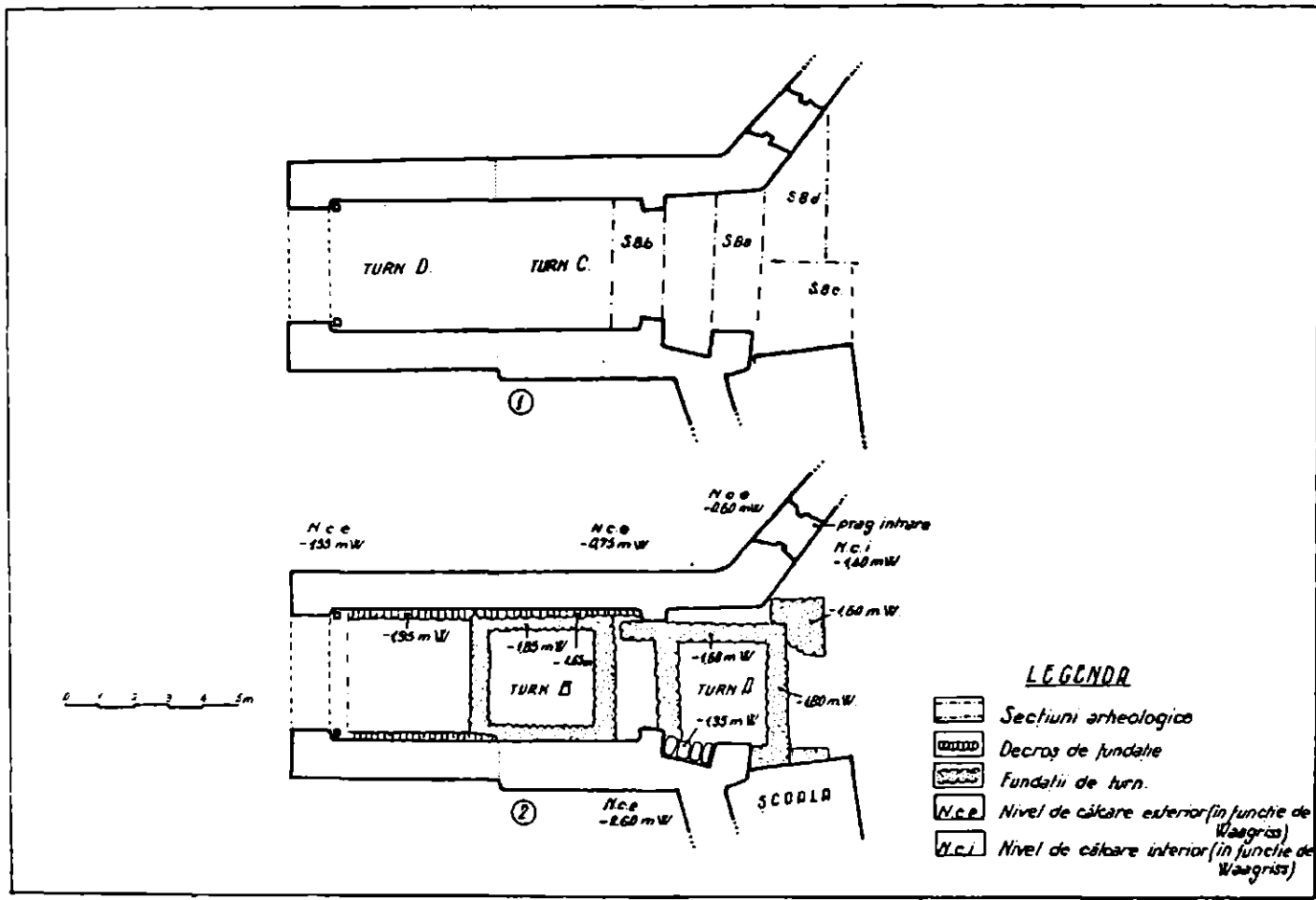

Fig.8.- Drăușeni. Secțiuni și descoperiri arheologice în zona turnului de poartă.

medieval datînd din a doua jumătate a sec. al XII-lea, contemporan ori ulterior acestuia. Ceea ce s-a putut însă preciza din punct de vedere stratigrafic este faptul că această lentilă este anterioară bazilicii I, fiind nemijlocit suprapusă de un strat de pămînt castaniu măzăros cu granule de mortar, la rîndul său parțial acoperit de un strat de lut. Acest strat cît și fundațiile turnului erau acoperite de un strat de pămînt amestecat cu nisip și pietriș, peste care s-a montat podeaua de lemn.

Cercetările în zona colateralei sudice (fig.6). Stratul de construcție al bazilicii a putut fi surprins numai lîngă zidul exterior al colateralei (S.6 sau S.10), situație datorită probabil unor răzuiri ce au avut loc în zona unde terenul era mai înalt. În afară de numeroase morminte ale cîmîtirului bisericii-sală, aflate în majoritate "in situ" (cîteva morminte au fost atinse sau chiar distruse de fundația bazilicii), au fost surprinse cîteva înmormîntări ce au avut loc în timpul funcționării colateralei de sud. Gropile au străpuns stratul de construcție al bazilicii avînd în umplutura lor numeroase granule de mortar (M 17, 18, 34a, 35a). Peste aceste gropi, dar și peste stratul de construcție a fost așternut nemijlocit un strat de lut, în care au fost descoperite fragmente ceramice de epocă feudală, datînd din sec. XV-XVI (fragmente dintr-un vas de dimensiuni mari din pastă cărămizie și două fragmente dintr-o margine de castron) (fig.12/5,6). Pe stratul acesta nu s-au observat urme de la vreo pardoseală de cărămidă, s-au descoperit doar cîteva fragmente dintr-o cîniță confecționată dintr-o pastă fină și un fragment de cahlă, de asemenea caracteristice sec.XV-XVI (fig.12/3,7), de asemenea o monedă din anul 1522, datînd alături de ceramică amenajarea patului de lut la începutul sec. al XVI-lea, și implicit înmormîntările din colaterală ante 1500. Peste lutul, folosit probabil ca podea, s-a aflat depus un strat de moloz, provenind de la demolarea colateralei. Avînd în vedere lipsa unor înmormîntări, care să fi străpuns stratul de lut, ca și moneda menționată, putem aprecia că această amenajare cu rol de podea a avut o perioadă scurtă de funcționare, demolarea colateralei de sud avînd loc, potrivit monedei, probabil puțin timp după anul 1522 (în cursul celui de al doilea sfert al sec. al XVI-lea).

În S.16 au fost făcute unele observații importante în ceea ce privește cele două etape de construcție ale bazilicii: spre deosebire de cel de al doilea și de al treilea stîlp despărțitor cu console pe latura de sud și cu cîte un profil de bază simplu romanic în plan înclinat, ușor concav, al patrulea stîlp prezintă un profil de bază identic profilului de soclu de la fațadele de vest și sud ale bazilicii, precum și de la interiorul turnului de vest. Pentru tripla colonetă angajată acestui stîlp (el însuși fiind așezat pe fundația continuă a navei principale) s-a adosat fundației navei principale (bazilica I) o fundație independentă. Aceeași situație o întîlnim și la coloneta triplă angajată peretelui exterior al colateralei sudice, a cărei fundație a fost adosată fundației colateralei (fig.2).

La exterior, în S.7, a fost surprinsă o fundație (1,20 m x 1,00 m) adosată fundației colateralei, care a aparținut desigur unui contrafort. În continuare au fost verificate cele două contraforturi pe latura de sud,

fn S.19 și S.20, observându-se că și fundația lor a fost adosată la fundația mai veche a colateralei, de la soclu fn sus zidăria elevației lor, de altfel parțial ruinată, fiind însă unitară cu cea a colateralei.

Astfel s-au evidențiat la nivelul fundațiilor cu claritate două etape de construcție fn zona vestică a bazilicii. Totodată fn S.21a-b s-a constatat faptul că la fundația de vest a bazilicii I s-au adosat fundații independente atft pentru decroșul casei scării, cft și pentru decroșul portalului (acesta aparținnd bazilicii II) (fig.2).

În ceea ce privește latura estică a colateralei, aceasta nu a putut fi cercetată, fiind acoperită de un contrafort masiv, amenajat tfrziu, situație identică și pe latura de nord.

Cercetările fn zona colateralei de nord (fig.7). Și pe această latură cercetările arheologice au condus la evidențierea celor două etape de construcție ale bazilicii prin surprinderea fundației colateralei, la care au fost adosate fntr-o a doua etapă, fn zena vestică, fundații independente pentru cele trei contraforturi, cft și pentru colonete.

În această zonă au fost descoperite de asemenea fundațiile unei biserici-sală, realizată din piatră legată cu pământ, ce a funcționat anterior bazilicii I.

Cercetările arheologice fn colaterala nord au surprins ca și fn alte zone depuneri stratigrafice neconsistente (fn majoritate tfrzii), fragmente de pardoseală, fnmormântări din timpul funcționării colateralei. Totodată trebuie menționat că nu a fost surprins fn nici o secțiune stratul de demolare al bisericii-sală ori stratul de construcție al bazilicii (I ori II), situație datorată firește unor răzuiuri. În S.11 și 14 s-au descoperit două morminte practicate fn interiorul colateralei (ce au distrus parțial absida bisericii-sală), fn umplutura gropilor fiind prezente și numeroase granule de mortar provenind desigur din stratul de construcție al bazilicii sau alt strat legat de funcționarea bazilicii. Gropile acestor morminte erau însă acoperite de straturi nederanjate. În partea superioară a gropii M 29 s-a descoperit o monedă din 1430-1437, care datează acest mormânt fn sec. al XV-lea; mormântul M 30, care taie groapa mormântului M 29, datează probabil din același secol. În umplutura gropilor s-au aflat trei fragmente ceramice, dintre care unul databil fn sec.al XII-lea, celelalte două caracteristice sec. XIV-XV (fig.10/5; 11/10).

În S.9 a fost descoperit mormântul M 16, a cărui umplutură conținea numai pământ negru amestecat cu lut galben și cfteva pietre, acestea provenind de la fundația de vest a bisericii-sală, ce a fost atinsă de groapa acestui mormânt (fig.2), săparea acestei gropi avnd ioc probabil după dezafectarea bisericii-sală. Lipsa unor granule de mortar din umplutura gropii indică eventual că șantierul bazilicii I abia se deschisese. În acest sens trebuie avut fn vedere faptul că la primele rînduri ale fundației colateralelor bazilicii I constructorii nu au folosit la legarea pietrei mortar, ci numai pământ amestecat cu lut. Groapa mormntului M 16 era acoperită de o lentilă de pământ castaniu fnchis, avnd la bază granule de mortar, fn care s-a descoperit un obol al regelui Sigismund de Luxemburg, rege al Ungariei, monedă datată 1387-1427. Acest strat era acoperit parțial lngă fundația colateralei de nord de un strat de pământ

castaniu deschis amestecat cu granule de mortar, strat în care s-a descoperit o cataramă de bronz (fig.9/6), caracteristică sec.XIV-XV. Pe acest strat, în S.15, nemijlocit sub o pardoseală realizată din fragmente de cărămidă, surprinsă și în S.9, s-au descoperit 2 monede: un dinar din 1569 (Maximilian II, împărat german) și un dinar din 1588 (Rudolf II, împărat german). Această pardoseală a fost așezată în încăperi amenajate în colaterala nord, asemănătoare celor din colaterala sud (păstrate până azi), spre sfârșitul sec. al XVI-lea, conform descoperirilor monetare. Având acum altă destinație decât cea inițială, colaterala nord va continua să funcționeze până în prima jumătate a sec. al XVII-lea, când a fost demolată și ea. Astfel, fortificarea bazilicii, care a însemnat renunțarea treptată la colaterale și transformarea ei într-o biserică-sală cu trei turnuri (turnul de vest, turnul deasupra corului și cel peste traveea de vest a colateralei de sud), s-a desfășurat pe o perioadă îndelungată de timp, de peste 100 de ani. Spațiul destinat desfășurării cultului, restrâns acum numai în cor și navă, a devenit încă în cursul sec. al XVII-lea insuficient, fiind necesară amenajarea unor balcoane de lemn laterale, 1637 pe latura de sud, 1687 pe latura de nord, conform anilor pictați pe aceste balcoane.

În perioada de timp următoare alte amenajări mai însemnate au fost: ridicarea încă în a doua jumătate a sec. al XVII-lea a unei sacristii în dreptul corului, care a fost folosită scurt timp, până în sec.al XVIII-lea, deoarece a fost necesară demolarea ei și înconjurarea edificiului cu contraforturi masive.

Sub această înfățișare, purtând semnele unor numeroase transformări, s-a păstrat monumentul până în zilele noastre.

2. Observații privind biserică-sală (fig.2). În secțiunile S.9, 11, 14, 15, 18 și 23, executate pe latura de nord a bazilicii, s-au dezvelit și cercetat fundațiile unei biserici-sală ce a funcționat anterior bazilicii I, a cărei desfășurare planimetrică a putut fi integral reconstituită: o sală cu dimensiuni interioare 5,80 m x 5,20 m, spre est cu o absidă decroșată, cu traseul semicircular, având o deschidere de 3,20 m și o înălțime de 2,70 m, iar spre vest un mic turn pătrat cu latura interioară de 1,30 m. Lățimea fundațiilor variază: 0,90 m la absidă, 1,00 m latura de nord a sălii, 1,10 m latura de vest a navei, 0,70 m laturile turnului. Astfel lungimea totală a bisericii-sală a fost de 12,50 m, iar lățimea totală probabil de 7,20 m. Fundațiile prezintă pe tot traseul lor un aspect uniform, fiind realizate din piatră brută de carieră, de culoare albicioasă. Talpa fundației (primul rând al acesteia de jos în sus) prezintă un mod de amenajare specială, constând din piatră mărunță, plată, așezată pe cant și înclinată pe o parte¹⁹. Rîndurile următoare erau realizate din blocuri de piatră mai lungi, așezate pe marginile fundației, iar spre interior erau așezate pietre mai mărunte. Ca liant s-a folosit în mod unitar pământul negru amestecat cu pământ galben, scos din șanțul de fundare și așternut între asize în grosime de 5-10 cm. S-a urmărit cu deosebită atenție dacă eventual la elevația acestui edificiu s-a folosit mortarul de var. În toate punctele cercetate fundația era acoperită de un strat de pământ negru amestecat cu lut galben, urmînd straturile de pă-

mînt ce conțineau granule de mortar, straturi legate însă de funcționarea bazilicii. Umplutura mormîntului M 16, menționat mai sus, nu conținea granule de mortar, deși groapa acestuia a dislocat pietre din fundația laturei de vest a bisericii-sală. Dătînd cert dintr-o etapă ulterioară dezafectării acestui edificiu, eventual din timpul funcționării șantierului bazilicii I, groapa mormîntului a străpuns desigur și stratul de demolare al bisericii-sală. Chiar dacă admitem că meșterii constructori ai bazilicii, care au demolat biserica-sală, au efectuat o răzuire foarte îngrijită a unor straturi de pămînt, oricum în umplutura mormîntului menționat ar fi fost antrenate granule de mortar provenind de la elevația bisericii-sală. Pe baza acestor constatări se poate presupune că mortarul nu a fost folosit la acest edificiu. De asemenea trebuie menționat că în umplutura mormintelor contemporane bisericii-sală din apropierea acestuia nu s-au observat granule de mortar.

Lipsa mortarului la acest edificiu ridică problema materialului din care au fost realizați pereții bisericii-sală. Absența acestuia ar putea indica eventual o elevație din bîrne de lemn. Dar trebuie să ținem cont de următoarele constatări: absida are un traseu semicircular²⁰, fundațiile au fost adîncite în pămîntul viu, avînd o înălțime de 0,60-0,70 m, fiind late de 0,70-1,10 m - înălțime și lățime folosită curent la fundațiile construcțiilor din piatră legate cu mortar ale stilului romanic. Aceste caracteristici ale fundațiilor bisericii-sală de la Drăușeni nu au aspectul unor tălpi de piatră așezate pe nivelul vechi de călcare ori foarte puțin adîncite, necesare unei elevații de lemn, și pledează pentru fundații destinate să susțină o elevație din piatră, de asemenea legată cu pămînt și lut, a cărei înălțime însă nu a putut depăși 3,00, numai suprastructura turnului, porțiunea ce depășea înălțimea sălii, fiind realizată eventual din lemn. De asemenea, în diferite puncte, de exemplu la intrări sau la goluri de ferestre, s-au folosit foarte probabil cadre de lemn. Un astfel de edificiu desigur nu putea fi decît tăvănit²¹.

În ceea ce privește raportul acestei biserici-sală cu cimitirul organizat împrejurul ei, trebuie menționat că nu s-a descoperit nici un mormînt tăiat de fundațiile acesteia; de asemenea în interiorul ei nu s-au constatat înmormîntări mai vechi sau contemporane. În concluzie putem aprecia că această biserică-sală a avut destinația de capelă de cimitir în jurul căreia au avut loc înmormîntări numeroase. Pentru datarea acesteia, în afară de caracteristicile ei stilistice ce o încadrează în stilul romanic²², ne-am sprijinit pe inventarul mormintelor, constînd din obiecte de podoabă și monede, pe materialul ceramic (menționăm în mod deosebit un fragment de oală-borcan, descoperit în șanțul de fundare al absidei bisericii-sală, fig.12/1), dătînd toate din sec. al XII-lea (vezi capitolele următoare).

Deosebit de importantă pentru datarea acestui complex arheologic este descoperirea monedelor, depuse în general în gura mortului. Au fost identificați 6 piese, emisiuni ale regilor arpadieni, dintre care două ale lui Geza II (1141-1162) și celelalte patru ale lui Stefan III (1162-1172). Predominînd monedele din timpul regelui Stefan III, funcționarea cimitirului poate fi datată cu precădere în deceniile 7 și 8 ale sec. al

XII-lea, având însă în vedere și existența unor morminte mai vechi cu sau fără monedă, începuturile acestui cimitir pot fi plasate în cursul deceniului al cincilea al aceluiași secol. În ceea ce privește monumentul, evidențiindu-se contemporaneitatea cu cimitirul, considerăm că momentul construirii sale coincide cu începutul cimitirului, încetând să funcționeze spre sfârșitul sec. al XII-lea.

3. Observații privind bazilica romanică I (fig.2). După demolarea bisericii-sală s-a amplasat pe același loc o bazilică romanică, cu aceeași orientare E-V, care a suprapus parțial fundațiile edificiului mai vechi. Conform constatărilor efectuate la nivelul fundațiilor bazilica I a avut următoarea desfășurare planimetrică: un cor aproximativ pătrat (5,90 m x 5,50 m), spre est cu o absidă semicirculară (cu deschiderea de 4,70 m și adâncimea de 3,15 m), cu o navă principală și două colaterale (cu lungimea de 24,5 m), care încadrau în capătul de vest un turn pătrat. Forma terminației estice a colateralelor (latura dreaptă, cu abside secundare ori absidiole în grosimea zidurilor) nu a putut fi stabilită, deoarece în zona respectivă pe fiecare parte se află contraforturi masive, datând din sec. al XVIII-lea.

În ceea ce privește realizarea fundațiilor bazilicii I s-a constatat că la primele rînduri ale fundației colateralelor constructorii au folosit ca liant pământ amestecat cu lut, în rest piatra de carieră (cenușiu-verzuie) a fost legată cu un mortar gri, conținând mult nisip²³. Nava principală a avut fundații continue, pe care au fost așezate primele trei perechi de stâlpi pătrați ce despărțeau nava de colaterale. Aceștia au fost realizați din gresie de culoare cenușiu-deschisă, având un profil de bază în plan înclinat, ușor concav. În privința elevației bazilicii I, în stadiul actual al cercetărilor, se poate presupune că în această etapă de construcție au fost înălțate zidurile corului, trei perechi de stâlpi legați prin arcade semicirculare, probabil parțial zidul navei principale deasupra arcadelor, pereții exteriori de nord și sud ai colateralelor pe o lungime corespunzătoare celor trei perechi de stâlpi²⁴. Al doilea și al treilea stâlp păstrează pe partea sudică console încastrate în imposte, doar cea de la al doilea stâlp păstrînd un relief plat, la al treilea fiind complet șters. Prezența consolelor indica faptul că spațiul colateralelor a fost sau eventual urma să fie acoperit cu bolți în cruce întărite cu arce-dublou. Menționăm că în timpul săpăturilor s-au descoperit două fragmente de console, din care una avea incizat pe un semidisc în relief motivul solar.

Realizarea boltirii în această etapă a corului și a celorlalte compartimente ale edificiului este pusă sub semnul întrebării, deoarece în ansamblu elementele bazilicii I pe de o parte și pe de altă parte toate elementele de planimetrie, de elevație și boltire, care se pot atribui cu certitudine celei de a doua etape, ne indică o bruscă întrerupere a șantierului și sprijină ipoteza că prima bazilică nu a fost terminată niciodată în forma ei proiectată inițial. Cea de-a doua etapă reprezentînd cantitativ mai mult de jumătate din actuala bazilică, dacă avem în vedere și întreaga elevație a turnului, nu se poate pune în discuție o eventuală demolare numai a părților vestice ale bazilicii I și refacerea în etapa a doua.

4. Observații privind bazilica II (fig.2). Astfel, cea de-a doua etapă de construcție este de fapt o continuare a lucrărilor șantierului bazilicii I, care și-a încetat activitatea din anumite motive, pe care le putem doar presupune (vezi mai jos). Ce s-a realizat în această etapă? Este vorba în primul rând de aducerea unor modificări la planul bazilicii I, de plan simplu fără contraforturi. Proiectarea în această etapă în partea neterminată a bazilicii I a unor bolți, întărite cu nervuri, descărcate pe colonete cilindrice de colț sau fascicule de 3 colonete, a determinat necesitatea adosării la fundațiile existente a unor fundații independente pentru colonete ca și pentru contraforturile corespunzătoare în exterior. De asemenea, proiectarea și în această etapă a unui turn la vest, cu tribună la etajul I, deschisă spre navă, a determinat necesitatea îngroșării zidului de vest al colateralelor pentru amenajarea scărilor circulare de acces spre această tribună, care comunica cu podul colateralelor prin arce frunte. Îngroșarea zidului de vest al bazilicii I s-a făcut sub forma unor decroșuri (atât pentru scăările circulare cât și pentru portalul de vest), care s-au așezat pe fundații independente, adosate fundației de vest a bazilicii I.

Fundațiile realizate în această etapă (pentru colonete, contraforturi ori decroșurile de pe fațada de vest) se deosebesc clar de cele ale etapei I atât prin aspectul general de fundații "înecate" în mortar, cât și prin culoarea cenușie deschisă a mortarului²⁵.

Socul unitar cu același profil pe fațada de vest cât și pe cea de sud până în dreptul celui de-al treilea contrafort (demolat într-o etapă târzie și descoperit în săpătură) - profil prezent și în interiorul turnului și la cea de-a patra pereche de stâlpi despărțitori, cât și folosirea aceleiași pietre de talie în întreaga zonă vestică, o gresie gălbuie - indică clar realizarea acestei părți a bazilicii într-o singură etapă. Cercetările arheologice au stabilit de asemenea că acestei etape îi aparține și arcul triumfal. Totodată au fost realizate și biforele aflate la partea superioară a pereților navei principale. În acest context menționăm și golul de fereastră (actualmente astupat) din șirul biforelor, aflat pe fațada de nord al navei, al cărui arc pornește organic din zidul turnului, fiind evidentă realizarea în același timp a arcului de fereastră (probabil tot o biforă) cu elevația turnului.

Toate elementele bazilicii II evidențiază funcționarea în această etapă a unui șantier mai evoluat decât cel anterior, arhitectul fiind format în ambianța unui șantier romanico-cistercian. A găsit la fața locului un edificiu neterminat, pe care l-a adaptat unui nou program.

În ceea ce privește datarea bazilicii din Drăușeni, cercetătorii având în vedere elementele stilistice ale bazilicii II au propus diferite date: "în jurul anului 1280"²⁶, al treilea sfert al sec. al XIII-lea²⁷, sau chiar sfârșitul sec. al XII-lea - începutul sec. al XIII-lea²⁸. Evidente elemente cisterciene, menționate de majoritatea cercetătorilor, desigur indică ca etapă de realizare a bazilicii II a doua jumătate a sec. al XIII-lea. Astfel bazilica romanico-cisterciană I a fost probabil începută încă în prima jumătate a sec. al XIII-lea, stagnarea șantierului datorându-se crizei economice provocată de invazia tătară din 1241, precizând că începutul

construirii ei a fost strict determinată de anumite împrejurări istorice legate de zona Rupea-Valea Homoroadelor, zonă în care coloniștii sași au fost așezați abia la începutul sec. al XIII-lea.

Timp de mai bine de două secole bazilica nu a suferit transformări substanțiale, fiind doar decorată la interior cu frumoase picturi gotice, păstrate în parte până astăzi²⁹. La începutul sec. al XVI-lea edificiul va intra într-o etapă mai lungă de modificări, ce s-au desfășurat până în sec. al XVIII-lea, când a dobândit înfățișarea sub care se prezintă astăzi.

5. Cercetările privind incinta cetății (fig.1 și 8). Cercetările arheologice efectuate în zona turnului porții și în alte puncte au condus la surprinderea unor fundații care au putut fi atribuite unei incinte mai vechi, de dimensiuni mai mici și cu un traseu probabil de formă ovală. Fundațiile acestei incinte au fost realizate din piatră de rfu și legate cu mortar, având o lățime de 0,55-0,65 m. În două puncte - în zona porții ca și în fața turnului de sud-vest - au fost surprinse și fundațiile păstrate doar parțial ale unor turnuri amplasate spre exteriorul incintei mai vechi. Turnul A, descoperit sub turnul porții (C), a avut dimensiuni reduse 3,30 x 2,80 m. Într-o etapă ulterioară s-a amplasat în fața acestui turn altul (B), cu dimensiunile 3,00 x 2,70 m. În stratul de funcționare al turnului C și peste stratul de demolare al turnului A s-a descoperit o monedă datând din 1461, an ce poate fi considerat ca dată ante quem pentru demolarea turnurilor A și B și pentru construirea turnului C, care suprapune parțial fundațiile celor două turnuri.

Pentru etapa de construcție a incintei vechi nu avem elemente certe de datare, dispunem de observația obținută pe latura de nord, unde incinta veche suprapune morminte ale bazilicii. Astfel putem aprecia că incinta veche a fost ridicată cel mai devreme la sfârșitul sec. al XIII-lea sau începutul sec. al XIV-lea. În ceea ce privește incinta actuală cercetările au condus la constatarea că a fost înălțată pe o perioadă mai îndelungată, începând foarte probabil din prima jumătate a sec. al XV-lea. Putem presupune în același timp că există o corelație strânsă între modificările aduse bazilicii din sec. al XVI-lea și până în sec. al XVII-lea și lucrările de lărgire ale incintei, terminată probabil abia la mijlocul sec. al XVII-lea (o inscripție de pe turnul de sud-vest menționează anul 1650, desigur anul construirii lui, având în vedere descoperirea unui turn mai vechi). O ultimă amenajare adusă incintei o constituie prelungirea turnului C cu turnul D, construit probabil în 1737, conform anului înscrustat pe o stemă de lemn aplicată pe porțile de stejar masiv eare închid gangul porții la extremitatea lui vestică.

6. Catalogul mormintelor înregistrate

- M.1 (S.4, caroul 1, -1,00 m). Groapa mormântului a fost tăiată de fundația navei principale și de fundația unei amenajări ulterioare construirii bazilicii. S-au păstrat fragmente de oase dintr-un schelet de copil mic (Cimitir biserică-sală).
- M.2 (M.63) (S.4, caroul 3 și S.15, casetă, - 1,55 m). Schelet de matur, maxilarul inferior prezenta pe partea stângă, la exterior, urme de înverzire (Cimitir biserică-sală).

- M.3 (S.6 - S.6', caroul 3, -1,50 m). Mormîntul a fost tăiat de șanțul de fundare al colateralei sudice. În umplutura gropii s-au descoperit fragmente de oase, iar în zona femurelor un inel de tîmplă, confecționat din sîrmă de argint cu secțiunea circulară, diametrul de 2,1 mm; unul din capete este lățit, îndoit spre exterior și decorat cu două nervuri prin balere (lipsește însă "S"-ul propriu-zis, rupt cert din vechime). Oasele și inelul provin desigur dintr-un mormînt deranjat de M 3, dar care însă nu a fost surprins în secțiunile executate. Scheletul din M 3 aparține unui matur, a avut brațul drept îndoit peste bazin, iar cel stîng întins. La mîna dreaptă s-a descoperit un inel cu montură realizat dintr-o verigă din bandă lată de 4 mm cu capetele puțin lățite prin ciocănire. De acestea a fost prinsă o plăcuță pătrată pe care s-a fixat o montură în formă de trunchi de piramidă, toate din tablă de bronz. Montura este decorată cu motive încrustate în forma literelor M și W. În partea superioară a avut probabil prinsă o piatră pătrată (sticlă sau din alt material). La descoperire inelul s-a desfăcut în părțile lui componente, fiind reconstituit la restaurare³⁰ (fig.9/2a-b) (Cimitir biserică-sală).
- M.4a (S.6 - S.6', caroul 3, -1,40 m). Mormîntul a aparținut unui matur, cu ambele brațe întinse, aduse paralel pe lîngă corp, dar sub bazin. Corpul a fost probabil înfășurat strîns într-o pînză (Cimitir biserică-sală).
- M.4b (S.6', caroul 2-3, -1,50 m). Scheletul s-a descoperit parțial sub M 4a, dar fiind la o adîncime mai mare nu a fost deranjat de acesta. Scheletul a aparținut unui copil, probabil sub 10 ani, brațele întinse. Pe partea stîngă a maxilarului inferior, la exterior, s-a descoperit un dinar de argint al regelui Stefan III (1162-1172) (Cimitir biserică-sală).
- M.5 (S.6 - S.6', caroul 1, -1,50 m). S-au descoperit in situ doar tibiele, matur. Mormîntul a fost deranjat de M 26, la picioarele scheletului din acest mormînt fiind reînhumate majoritatea oaselor scheletului din M 5. În umplutura mormîntului M 26 se aflau și numeroase fragmente mărunte de oase, printre care s-a descoperit și un fragment de maxilar inferior cu urme de înverzire. În zona femurelor scheletului din M 26 s-a descoperit un dinar al regelui Stefan III (1162-1172). De asemenea, în umplutura mormîntului M 26 s-a descoperit și un inel realizat dintr-o sîrmă de argint răsucită în două și apoi în patru, capetele sînt apropiate și suprapuse parțial (fig.9/5) (Cimitir biserică-sală).
- M.6 (S.6, caroul 1, -1,60 m). În secțiune s-a aflat partea de vest a scheletului unui matur cu brațele întinse. În zona craniului s-a descoperit un inel de tîmplă, păstrat fragmentar, care a fost realizat din sîrmă de bronz, este deformat și fisurat din vechime (lipsește capătul în formă de S). De asemenea, s-a descoperit pe partea dreaptă a maxilarului inferior, la exterior, o monedă, nerecuperată (Cimitir biserică-sală).

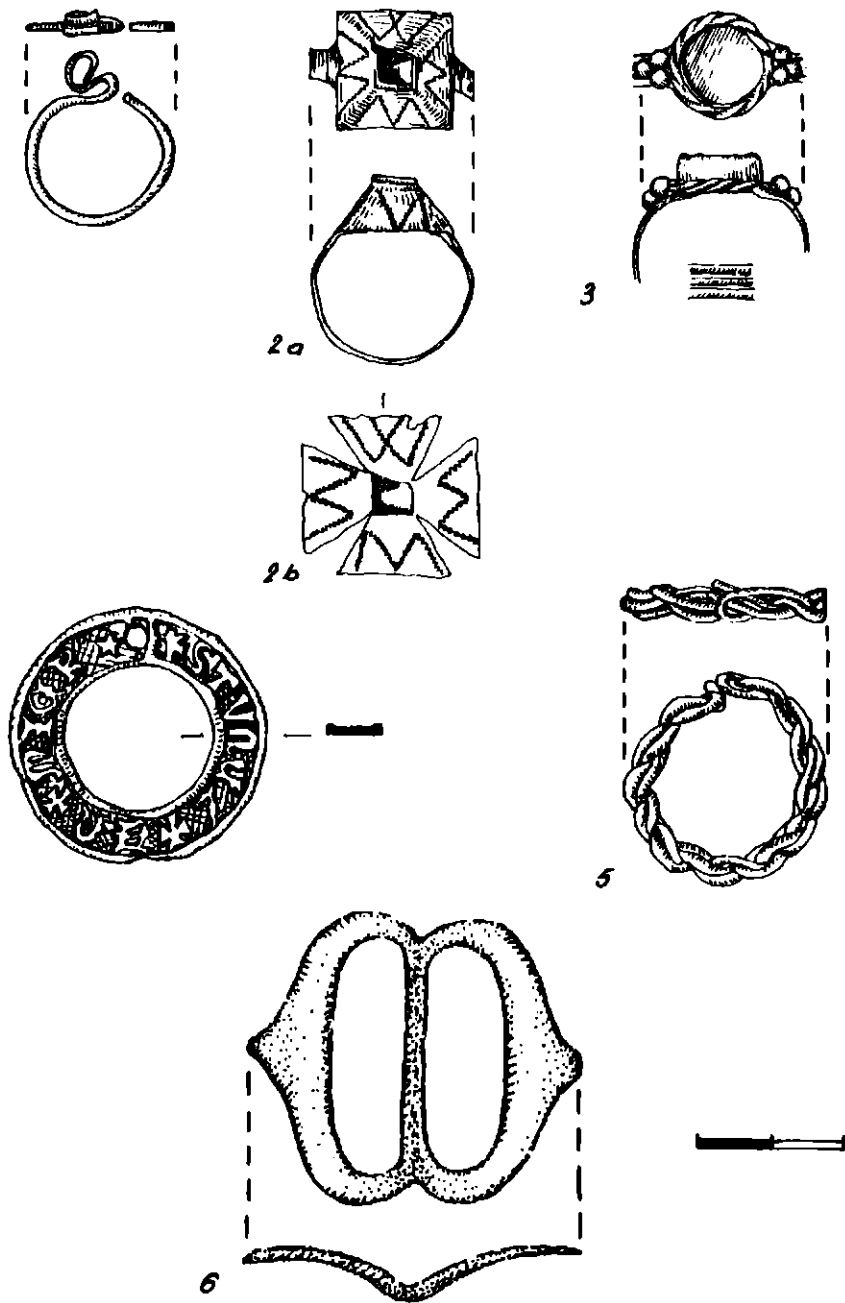

Fig. 9.- Drăușeni. 1-3, 5; podoabe din cimitirul bisericii-sală; 4; pândantiv din cimitirul bazilicii; 6; cataramă descoperită în colaterala de nord.

- M.7 (Cor, S.6, -1,60 m). Schelet de matur (femeie?), cu brațele întinse. Pe marginea dreaptă a gropii, așezat la circa 10 cm mai sus, s-a aflat un schelet păstrat foarte prost, probabil al unui nou născut (Cimitir biserică-sală).
- M.8 (S.6, caroul 6, -1,65 m). Mormântul s-a descoperit sub orizontul de înmormântări aparținând bazilicii. Schelet de matur, cu brațele întinse. A avut un inventar bogat. Pe partea stângă a craniului s-a descoperit un inel de tâmplă, confecționat din sîrmă de bronz, cu secțiune circulară, cu un capăt în formă de S. Inelul s-a rupt în timpul descoperirii în 4 fragmente. Pe partea dreaptă a maxilarului inferior (la exterior) s-a aflat un dinar al regelui Geza II (1141-1162). La mîna dreaptă s-a descoperit un inel cu montură, din bronz. Inelul are veriga lamelară (4 mm), decorată cu două nervuri, realizate prin batere. Pe capetele lățite ale verigii este prinsă montura confecționată dintr-o plăcuță rotundă de tablă, pe care este aplicată o verigă înaltă de 4 mm, formînd lăcașul pietrei (care a fost probabil din sticlă); în jurul lăcașului este aplicată, de asemenea pe plăcuță, o sîrmă torsionată. Pe verigă, de o parte și de alta a monturii, au fost sudate cîte 3 granule dispuse triunghiular (fig. 9/3) (Cimitir biserică-sală).
- M.9 (S.6 - S.22, caroul 7, -1,75 m). Scheletul a aparținut unui matur (Cimitir biserică-sală).
- M.10 (Cor, S.a, -1,85 m). S-a descoperit numai partea de est a mormîntului, respectiv tibiile. Matur (Cimitir biserică-sală).
- M.11 (Cor, S.c, -1,20 m). Matur cu brațele întinse; a fost parțial deranjat de șanțul de fundare al piciorului sudic al arcului triumfal, lipsă craniul. În zona claviculelor s-a descoperit un inel de tâmplă din sîrmă de argint cu secțiune circulară de 2 mm, cu un capăt în formă de S, decorat cu o nervură incizată, realizată prin batere (fig.9/1). În apropiere s-a aflat și o monedă - un dinar al regelui arpadian Stefan III (1162-1172) (Cimitir biserică-sală).
- M.12 (Cor, S.c, -1,20 m). A fost surprins capătul de est al gropii unui mormînt (restul în nava principală) (Cimitir biserică-sală).
- M.13 (S.7, caroul 2, -1,60 m). A fost surprins capătul de vest al gropii (Cimitir biserică-sală).
- M.14 (S.7 - S.7', -1,60 m). A fost surprinsă partea sudică a gropii, mormîntul fiind distrus de fundația contrafortului adosat bazilicii (Cimitir biserică-sală).
- M.15 (S.1, caroul 3-4, -1,40 m). Schelet de copil, cu brațele îndoit puțin și așezate pe bazin. La umărul drept s-a descoperit un pendantiv circular din bronz, realizat prin turnare, avînd pe el o inscripție din litere majuscule gotice: + STVNGZ + AN + MIER (fig.9/4) (Cimitir bazilică).
- M.16 (S.9, caroul 2, -1,50 m). Partea de vest a gropii a secționat fundația de vest a bisericii-sală. Schelet de copil, cu brațele îndoit puțin și așezate pe bazin (Înmormîntare în colaterala de nord a bazilicii).

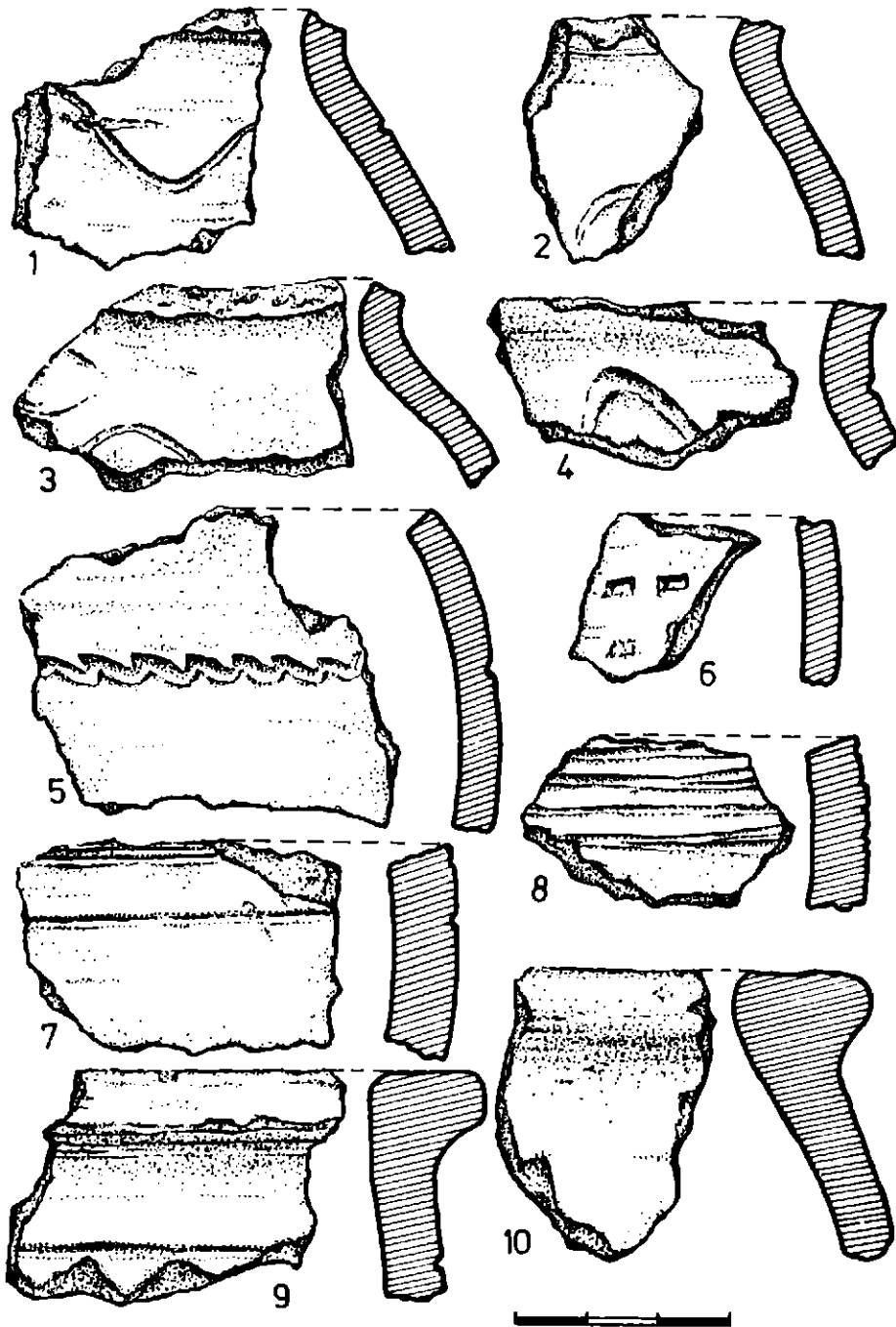

Fig.10.- Drăușeni. Fragmente ceramice din sec. al XII-lea.

- M.17 (S.10 - S.16, caroul 2, -1,20 m). Mormânt în colaterala sud. Cîteva oase friabile dintr-un schelet de copil (Cimitir bazilică).
- M.18 (S.10 - S.16, caroul 2-3, -1,35 m). Schelet de copil, partea inferioară era încadrată de pietre de dimensiuni mici, așezate pe cant (Înmormîntare în colaterala de sud a bazilicii).
- M.19 (S.10 - S.6', caroul 1, -1,50 m). Schelet de copil. Lîngă omoplatul drept și sub craniu se aflau bucăți de lemn carbonizat. Scheletul a fost deranjat dintr-o cauză necunoscută: humerusul stîng a fost scos din poziția iui naturală, aflîndu-se sub maxilarul inferior (Cimitirul bisericii-sală).
- M.20 (S.10 - S.6', caroul 2, -1,30 m). Fragmente dintr-un schelet de copil, craniul și humerusii (Cimitir bisericioă-sală).
- M.21 (S.9, caroul 8, -0,90 m). Matur cu antebrațul drept îndoit și așezat pe bazin. Brațul stîng întins (Cimitir bazilică).
- M.21b (S.9, caroul 8, -1,00 m). Schelet de copil, prost păstrat (Cimitir bisericioă-sală).
- M.22 (S.9, caroul 6, -0,60 m). Groapa mormîntului a fost adîncită în fundația laturii de nord a navei bisericii-sală, umplutura conținînd multă piatră. Schelet de copil mic, prost conservat (Cimitir bazilică).
- M.23 (S.10 - S.16, caroul 2-3, -1,60 m). S-a descoperit sub M 18. Schelet de tînr, cu antebrațul drept îndoit pe bazin, brațul stîng întins. În umplutura gropii se aflau cîteva fragmente de oase provenind de la un schelet de copil a cărui groapă nu a fost identificată. În zona craniului s-a descoperit un dinar (la descoperire s-a rupt în mai multe fragmente) al regelui Stefan III (1162-1172) (Cimitir bisericioă-sală).
- M.24 (S.10 - S.6', caroul 3, -1,60 m). Mormîntul se afla parțial sub fundația colateralei de nord, care însă nu l-a deranjat. Scheletul prezenta o răsucire pe partea dreaptă (moarte aparentă). Copil. (Cimitir bisericioă-sală).
- M.25 (S.16, caroul 3, -1,60 m). Partea inferioară a unui schelet de matur (Cimitir bisericioă-sală).
- M.26 (S.10 - S.6', caroul 2, -1,50 m). Groapa mormîntului a tăiat groapa mormîntului M 20 și a deranjat aproape integral mormîntul M5. Matur cu brațele întinse (Înmormîntare în colaterala de sud a bazilicii).
- M27 (S.10-16, caroul 1, -1,50 m). Schelet de matur, cu brațele întinse, dar răsucit (moarte aparentă). În zona craniului s-a descoperit un inel-cercel din sîrmă de argint, cu secțiune circulară, cu capetele apropiate (Cimitir bisericioă-sală).
- M.28 (S.10, caroul 1, -1,50 m). A fost înregistrată doar partea sudică a unei gropi tăiată de fundația navei principale (Cimitirul bisericioă-sală).
- M.29 (S.11, caroul 2). Mormînt practicat în interiorul colateralei de nord. În partea superioară a umpluturii gropii s-a descoperit o monedă datată 1430-1437. Matur (Cimitir bazilică).

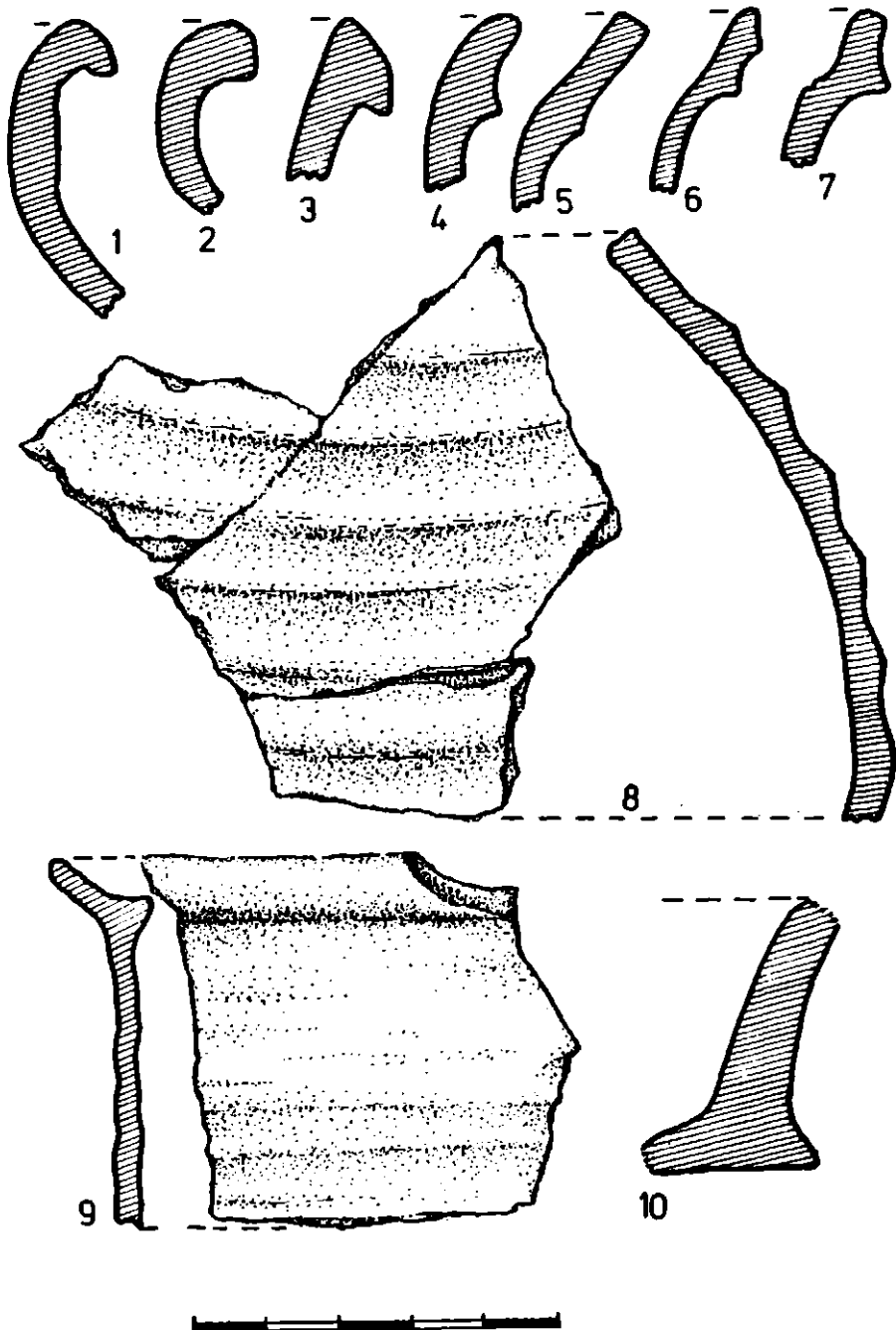

Fig.11.- Drăușeni. Fragmente ceramice din sec. XIII-XIV.

- M.30 (S.11, caroul 1). Groapa mormântului taie pe M 29 (Cimitir bazilică). M 29 și 30 au distrus partea de sud a absidei biserică-sală.
- M.31 (S.9, caroul 9, -1,30 m). Scheletul unui tânăr cu brațele întinse. Sub craniu s-a descoperit un inel-cerclu, din argint, confecționat din sîrmă cu secțiune circulară, cu capetele apropiate (Cimitir biserică-sală).
- M.32 (58) (S.14 - S.18, caroul 7-8, -0,90 m). Schelet de matur cu antebrațele încrucișate pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.33 (S.15, caroul 8, -0,50 m). Partea inferioară a unui schelet de matur cu antebrațele încrucișate pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.34a (S.16, caroul 2, -1,35 m). Mormînt practicat în interiorul colateralei de sud. Schelet de copil cu antebrațul drept puțin îndoit și așezat pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.34b (S.16, caroul 2-3, -1,50 m). Matur cu ambele brațe întinse pe lîngă bazin (Cimitir biserică-sală).
- M.35a (S.16, caroul 1-2, -1,45 m). Mormînt practicat în interiorul colateralei de sud. Matur cu brațele încrucișate pe bazin. În umplutura gropii s-au aflat fragmente mărunte de oase aparținînd unui schelet de copil; după demontarea scheletului M 35a, s-au descoperit "in situ" fragmentele unui craniu (M 35b) (Cimitir bazilică).
- M.35b (S.16, caroul 1, -1,50 m). "In situ" doar fragmente din craniul unui schelet de copil (Cimitir biserică-sală).
- M.36 (S.14, caroul 8, -1,00 m). Groapa mormîntului a fost săpată numai în pămîntul negru, nu a atins lutul galben. Schelet de copil sub un an (Cimitir biserică-sală).
- M.38 (S.15, caroul 7, -1,10 m). Groapa mormîntului a fost săpată în pămîntul negru-castaniu, nu a atins lutul. Scheletul unui copil sub 10 ani, cu brațele întinse. Maxilarul inferior, pe partea dreaptă la exterior, prezenta urme de înverzire (Cimitir biserică-sală).
- M.39 (S.15, caroul 9-10, -1,10 m). Scheletul unui tânăr cu brațele întinse, foarte strînse lîngă corp. Se pare că a fost înfășurat într-o pînză și a avut picioarele legate (Cimitir biserică-sală).
- M.40 (S.14, caroul 7-8, -1,20 m). Schelet de copil mic (Cimitir biserică-sală).
- M.41 (S.15, caroul 8-9, -1,10 m). Groapa a fost săpată în pămîntul negru-castaniu. Matur cu brațele întinse. Craniul a suferit o deplasare, din motive necunoscute. Sub calota craniană s-a descoperit o monedă arpadiană, pulverizată la scurt timp după descoperire (Cimitir biserică-sală).
- M.42a (S.15, caroul 10, -1,10 m). Groapa în pămîntul negru-castaniu. Schelet de copil, cu brațul drept îndoit pe bazin. A avut probabil picioarele legate. Partea stîngă a scheletului a fost tăiată de M 43 (Cimitir biserică-sală).
- M.42b (S.15, caroul 10, -1,20 m). S-a aflat sub M 42a, fiind aproape în întregime deranjat. Matur. S-a păstrat doar humerusul drept, antebrațul drept întins, fragment din femurul și tibia dreaptă. La mînă s-a descoperit un inel cu montură din bronz, identic cu inelul descoperit în M 8. La acest exemplar s-a păstrat însă piatra de sticlă din lăcaș (Cimitir biserică-sală).

- M.43 (S.15, caroul 11, -1,10 m). Matur cu antebrațele puțin îndoite și așezate pe bazin. Umplutura gropii conținea multe fragmente mici de piatră (Cimitir bazilică).
- M.44 (S.13). Mormântul s-a aflat parțial sub incinta veche, dar nu a fost deranjat. Schelet de matur cu antebrațele așezate paralel deasupra bazinului (Cimitir bazilică).
- M.46 (S.13). Mormântul s-a aflat parțial sub incinta veche. A fost surprinsă partea inferioară a tibiilor. Matur (Cimitir bazilică).
- M.48 (S.13). Schelet de matur cu brațele întinse. Pe maxilarul inferior s-a descoperit o monedă arpadiană nerecuperată (Cimitir biserică-sală).
- M.49 (S.13). Mormântul s-a aflat parțial sub incinta veche. A fost surprins craniul, humerus-ul și brațul drept întins. Matur. Un fragment mic dintr-o monedă nerecuperată s-a descoperit în zona craniului (Cimitir biserică-sală).
- M.50 (S.13). Schelet de matur cu brațele întinse (Cimitir biserică-sală).
- M.51 (S.13). Matur cu brațele întinse (Cimitir biserică-sală).
- M.52 (S.13). În secțiune s-a surprins partea inferioară a mormântului. Brațul drept întins, antebrațul stâng puțin îndoit pe bazin. Matur (Cimitir biserică-sală).
- M.53 (Cor, S.d, -1,35 m). A fost surprinsă doar partea inferioară a unui schelet de copil (Cimitir biserică-sală).
- M.54 (Cor, S.d, -1,30 m). A fost surprinsă partea vestică a mormântului unui matur cu brațele întinse. Urme de înverzire pe maxilarul superior, în față (Cimitir biserică-sală).
- M.55 (S.d, -1,30 m). A fost surprinsă numai partea sudică a gropii mormântului, restul fiind tăiat de fundația de nord a corului (Cimitir biserică-sală).
- M.57 (S.e, -1,25 m). A fost surprinsă partea de nord a mormântului, partea sudică fiind deranjată de un mormânt al bazilicii. Scheletul a aparținut unui tânăr, brațul stâng întins (Cimitir biserică-sală).
- M.58 (M 32). (Cimitir bazilică).
- M.59 (S.10, caroul 8, -1,35 m). Schelet de matur cu antebrațele îndoite puțin și așezate pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.60 (S.10, caroul 5-6, -1,35 m). Schelet de matur cu antebrațele încrucișate pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.61 (S.10, caroul 5, -1,35 m). Schelet de matur cu antebrațele îndoite puțin și așezate pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.62 (S.15, casetă, -1,70 m). Mormânt amenajat în interiorul colateralei de nord. Peste groapa mormântului era amenajată pardoseala datată post 1588. Schelet de tânăr cu brațele îndoite și așezate pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.63 (M 2) (Cimitir biserică-sală).
- M.64 (S.15, casetă, -1,60 m). A fost surprinsă partea superioară a unui schelet de tânăr, restul distrus de M 62 (Cimitir biserică-sală).
- M.65 (S.15, casetă, -1,60 m). A fost surprinsă partea de nord a gropii mormântului, restul a fost tăiat de fundația navei principale (Cimitir biserică-sală).

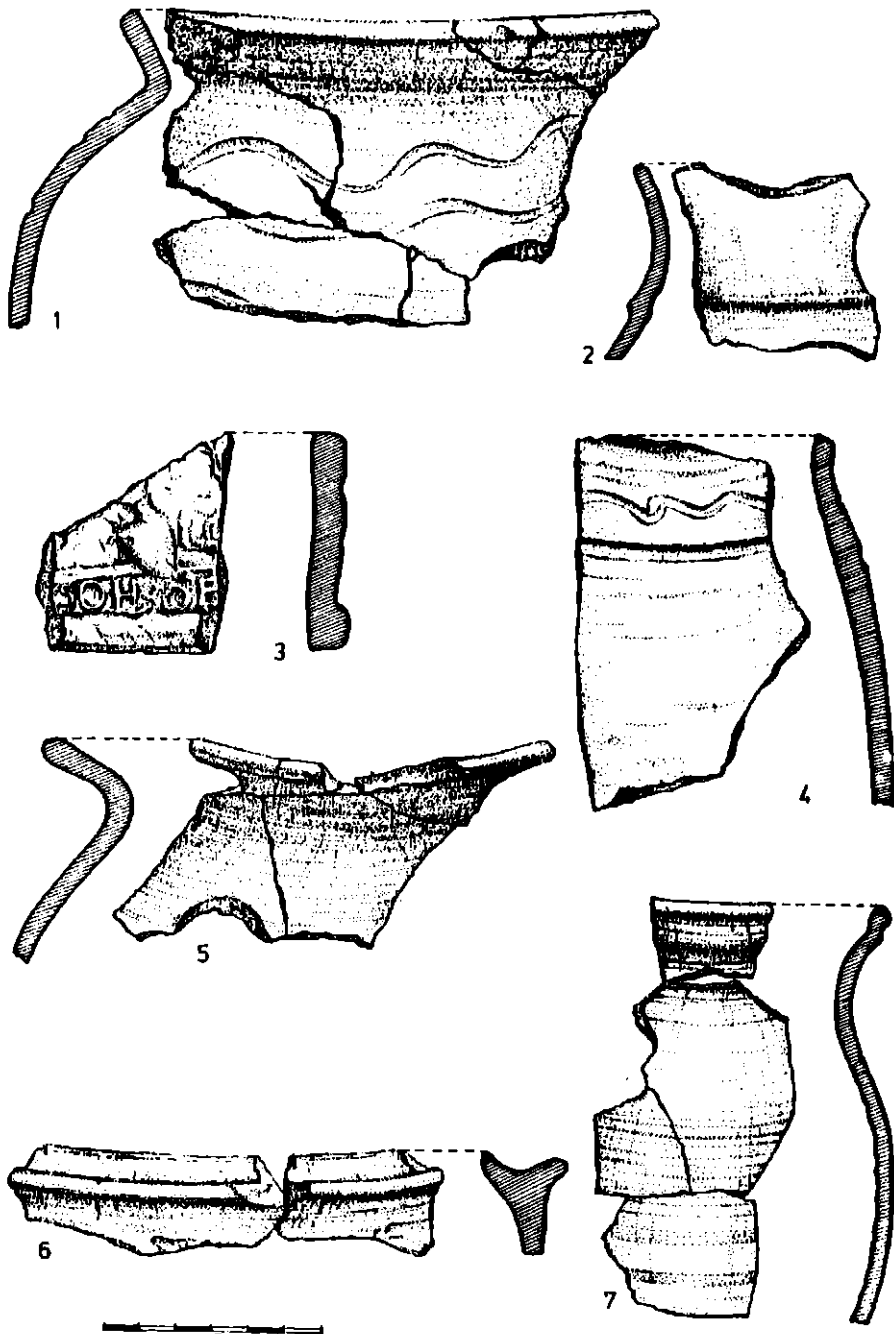

Fig.12.- Drăușeni. 1: fragment de vas-borcan din sec.XII; 2,4-7:fragmente ceramice din sec.XV-XVI; 3: fragment de cahlă.

- M.66 (S.18, caroul 10, -1,25 m). Schelet de matur cu brațul stîng ușor curbat lîngă bazin, iar brațul drept îndoit și așezat mai sus pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.67 (S.19, caroul 7, -1,30 m). Matur cu brațele aduse și încrucișate pe piept. Antebrațul drept peste cel stîng (Cimitir bazilică).
- M.68 (S.18, caroul 10, -1,30 m). A fost surprinsă partea estică a unui matur. Antebrațul drept îndoit pe bazin, iar cel stîng adus mai sus și așezat peste cel drept (Cimitir bazilică).
- M.69 (S.18, caroul 10, -1,30 m). Matur, tăiat de M 68 și M 70."In situ" numai partea inferioară a coloanei vertebrale, bazinul, femurul și tibia dreaptă, tibia stîngă (Cimitir biserică-sală).
- M.70 (S.18, caroul 10-11, -1,25 m). Matur, tăiat de M 71."In situ" craniul, brațul drept întins și humerusul stîng (Cimitir biserică-sală).
- M.72 (S.18, caroul 11-12, -1,20 m). Schelet de matur cu antebrațele încrucișate pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.73 (S.19, caroul 6, -1,48 m). Matur cu brațele întinse lîngă bazin (Cimitir bazilică).
- M.74 (S.19, caroul 5, -1,53 m). Partea estică a mormîntului, matur cu antebrațele așezate paralel deasupra bazinului, dreptul peste stîngul (Cimitir bazilică).
- M.75 (S.19, caroul 3, -1,45 m). Partea vestică a mormîntului, matur cu antebrațele încrucișate deasupra bazinului (Cimitir bazilică).
- M.76 (S.18, caroul 8, -1,60 m). Tînr cu antebrațele încrucișate pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.77 (S.18, caroul 11, -1,50 m). Partea vestică a mormîntului surprins în secțiune numai craniul unui copil (Cimitir biserică-sală).
- M.78 (S.19, caroul 2, -1,60 m). Schelet de copil mic cu brațele lîngă bazin (Cimitir biserică-sală).
- M.79 (S.19, caroul 2, -1,60 m). Partea vestică a mormîntului, numai craniul unui copil (Cimitir biserică-sală).
- M.80 (S.19, caroul 3-4, -1,90 m). Scheletul unui tînr cu brațele lîngă corp (Cimitir biserică-sală).
- M.82 (S.19, caroul 4, -1,70 m). Partea estică a mormîntului. Schelet de matur cu brațele încrucișate pe bazin, antebrațul stîng peste cel drept (Cimitir bazilică).
- M.83 (S.19, caroul 7-8, -1,70 m). Mormîntul a fost tăiat de M 93. Schelet de matur cu brațele încrucișate pe bazin, antebrațul stîng peste cel drept (Cimitir bazilică).
- M.84 (S.19, caroul 4-5, -2,10 m). Partea estică a mormîntului; au fost surprinse tibiile, femurele și partea inferioară a antebrațelor, așezate lîngă bazin. Matur (Cimitir biserică-sală).
- M.85 (S.21a, -1,00 m). Tînr și copil cu brațele lîngă bazin (Cimitir bazilică).
- M.87 (S.21a, -1,55 m). Doi copii mici cu brațele așezate lîngă bazin (Cimitir bazilică).
- M.88 (S.20, caroul 5, -1,85 m). A fost surprins numai craniul și humerusii. Matur (Cimitir biserică-sală).

- M.89 (S.20, caroul 7, -1,60 m). Schelet de matur cu brațele îndoite și așezate paralel mai sus de bazin (Cimitir bazilică).
- M.90 (S.20, caroul 5, -1,85 m). Partea estică a mormântului. Lângă bazinul drept o monedă (dinar Ludovic I, 1342-1382) (Cimitir bazilică).
- M.91 (S.20, caroul 6-7, -1,65 m). Mormântul se afla parțial sub M 89, care i-a deranjat partea inferioară. Matur cu brațele încrucișate pe bazin (Cimitir bazilică).
- M 92 (S.22, caroul 17-18, -1,55 m).Schelet de matur, brațul stâng înțins lângă bazin, cel drept îndoit pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.93 (S.19, caroul 7, -1,90 m). Pe partea stângă a gropii, lângă schelet se aflau un șir de pietre mari. Matur cu brațele îndoite puțin și așezate pe bazin (Cimitir bazilică).
- M.94 (S.20, caroul 7, -2,05 m). Partea vestică a mormântului, numai craniul. Copil (Cimitir biserică-sală).
- M.95 (S.22, caroul 2, -1,80 m). A fost deranjat de M 98, mormânt al bazilicii. "In situ" au rămas antebrațele întinse, o monedă a fost descoperită în zona toracelui (dinar Geza II, 1141-1162). Matur (Cimitir biserică-sală).
- M.97 (S.22, caroul 4, -1,80 m). Schelet de matur cu brațele întinse pe lângă bazin (Cimitir biserică-sală).
- M.98 (S.22, caroul 3, -1,90 m). Matur cu antebrațele întinse pe lângă bazin (Cimitir bazilică).

7. Observații privind cimitirul bisericii-sală . Au fost înregistrate 52 morminte și în plus încă un număr de 6 gropi, deci un total de 58 de înmormântări, care au putut fi atribuite pe baza unor criterii stratigrafice cimitirului bisericii-sală. Desigur numărul real al înmormântărilor din această necropolă trebuie să fi fost mult mai mare. Numai o săpătură care își va propune ca obiectiv de studiu cercetarea exhaustivă a cimitirului va putea răspunde la această problemă, dar și ea numai relativ, deoarece trebuie avut în vedere un procent însemnat de morminte distruse fie cu prilejul săpării șanțurilor de fundație ulterioare sec. al XII-lea, fie de înmormântări aparținând bazilicii. Necropola a fost organizată în jurul bisericii-sală, în interiorul edificiului³¹ nedescoperindu-se înmormântări contemporane funcționării acestuia. Nu s-au descoperit morminte în imediata apropiere sau chiar lipite de fundația capelei, iar cele mai îndepărtate morminte se aflau la circa 15-16 m distanță . O nglomerare de înmormântări a fost surprinsă pe latura de sud a bazilicii, unde au fost descoperite și întretăieri sau suprapuneri. S-a putut distinge un orizont de înmormântări mai vechi, datat cu monede de la regele arpadian Geza II.

Din totalul de 52 de morminte individualizate, un număr de 35 sînt de maturi sau tineri (67,4%), iar un număr de 17 sînt de copii (32,6%). În ceea ce privește poziția brațelor, din totalul de 27 de cazuri studiate s-a observat predominarea netă a înmormântărilor cu brațele dispuse paralel pe lângă corp (22 de cazuri), în unele cazuri brațele au fost foarte apropiate, lăsînd impresia că mortul a fost înfășurat strîns într-o pînă

(M 4a, M 39) și că a avut picioarele legate. Doar la 4 morminte antebrațul drept era îndoit puțin și așezat pe bazin, iar într-un singur caz era îndoit cel stâng³². Au fost surprinse de asemenea două cazuri de moarte aparentă (M 24 și M 27).

Un număr însemnat de morminte au avut 1 pînă la 3 obiecte de inventar: 10 morminte, la care se adaugă 3 morminte în care s-au descoperit fragmente de monede neidentificate ori spulberate în timpul descoperirii; în plus, la 3 morminte s-au observat urme de înverzire pe maxilarul inferior sau superior, fiind desigur urmele lăsate de fragmente mărunte de monedă care s-au topit din cauza umidității. (Această situație s-a observat îndeosebi pe latura de nord, unde gropile de morminte nu au fost adîncite în toate cazurile în pămîntul viu, în lut). Astfel din numărul total de înmormîntări individualizate (dar nu toate integral studiate) 30% au avut inventar, remarcîndu-se în mod deosebit M 8 cu inel de tîmplă, monedă și inel cu lăcaș pentru piatră. În majoritate obiectele de inventar s-au descoperit în morminte de maturi ori tineri, numai într-un singur caz s-a descoperit o monedă într-un mormînt de copil, și în alt caz s-au observat urme de înverzire pe maxilarul inferior.

Din repartizarea topografică a monedelor identificate nu s-a evidențiat decât următorul aspect: mormintele datate cu monedă de la Geza II se aflau spre marginea sudică a cimitirului, deci și a botului de deal pe care a fost amplasat edificiul de cult, botul de deal fiind legat pe latura lui de nord cu platoul. Întregul complex funerar a fost probabil înconjurat de un gard simplu ori de o împrejmuire specifică vremii. Urmează ca cercetările viitoare să stabilească caracterul locuirii medievale în care a apărut și funcționat biserica și cimitirul: așezare simplă rurală, așezare fortificată, cetate de pămînt etc. În stadiul actual al cercetărilor vor putea fi formulate numai ipoteze.

O serie de obiecte de podoabă descoperite în acest cimitir se bucură de o datare sigură prin surprinderea lor în morminte în care erau depuse și monede. Astfel inelul de tîmplă din M 8 este datat cu monedă Geza II, inelul de tîmplă al cărui S este decorat cu o nervură incizată este datat cu monedă Ștefan III (M 11). Inelul al cărui S este decorat cu două nervuri incizate, descoperit în M 3, dar provenind dintr-un mormînt mai vechi, și cel din M 6, la care lipsește însă S-ul, prin caracteristicile lor (sîrmă subțire, diametrul inelului redus, circa 2 cm, S-ul decorat cu nervuri) se pot încadra de asemenea în a doua jumătate a sec. al XII-lea³³.

Inelul cu lăcaș pentru piatră din M 8 este datat cu monedă Geza II. Inelul de același tip descoperit în M 42b, în lăcașul căruia s-a păstrat însă o piatră de sticlă, poate fi datat de asemenea la mijlocul sec. al XII-lea, mai ales că mormîntul a fost tăiat de M 42a, ceea ce justifică încadrarea lui în orizontul mai vechi de înmormîntări din această necropolă. Menționăm că inelele cu veriga lamelară și cu montura lipită, verigile decorate cu nervuri longitudinale, decorul cu aplicații de sîrmă torsionată și cu granule sînt caracteristici ale podoabelor de tradiție bizantină, frecvente pe teritoriul țării noastre în această epocă³⁴.

În ceea ce privește inelul din sfrmă răsucită în patru fire a fost descoperit împreună cu o monedă de la Stefan III, provenind de la mormântul M 5 răvășit. În genere se cunosc astfel de inele realizate prin răsucire numai a 3 fire și snt date în sec. XI-XII, și mai rar ulterior mijlocului sec. al XII-lea³⁵. Inelul în discuție reprezintă probabil o variantă mai rar întâlnită a inelelor din mai multe fire răsucite, datarea lui în a doua jumătate a sec. al XII-lea fiind asigurată prin descoperirea lui împreună cu moneda menționată.

Inelul cu montură în formă de trunchi de piramidă poate fi datat de asemenea în a doua jumătate a sec. al XII-lea (sau mai probabil spre sfârșitul secolului), provenind dintr-un mormânt ce a deranjat un altul mai vechi cu un inel de timplă (M 3), caracteristic celei de a doua jumătăți a sec. al XII-lea³⁶.

În ceea ce privește tipul de inel-cercel din sfrmă de argint cu secțiune circulară și capetele apropiate, acesta apare frecvent în cimitirele din sec. XI-XII³⁷.

În concluzie, atât podoabele și mai ales monedele datează întregul complex funerar de la mijlocul sec. al XII-lea până spre sfârșitul aceluiași secol, nefiind nici o dovadă că edificiul respectiv a fost folosit și după anul 1200 de comunitatea care l-a construit.

Podoabele descoperite în cimitirul din jurul capelei romanice snt piese modeste, fără calități artistice deosebite, Ele provin foarte probabil din ateliere locale (itinerante?), care lucrau bijuterii simple din argint și bronz destinate unor pături sociale de mijloc cu posibilități materiale reduse. Analogiile ce pot fi stabilite în zonele vecine³⁸ demonstrează din nou că podoabele sec. XI-XII nu mai snt specifice unor anumite grupuri etnice, "ci locuitorilor, de neamuri foarte diferite, ale unor vaste arii culturale, în funcție de importanța istorică, de temporara supremație stilistică, în acest domeniu, a unor zone în care se aflau reputele ateliere cu meșteri întru cizelarea bijuteriilor din metale prețioase sau obișnuite"³⁹.

8. Observații privind cimitirul bazilicii. Au fost înregistrate și individualizate numai mormintele care ridicau unele probleme legate de construirea și funcționarea bazilicii I sau II, or exemplificau modul de așezare al brațelor (în comparație cu cel caracteristic cimitirului din sec. al XII-lea).

Astfel snt morminte practice probabil puțin timp după deschiderea șantierului bazilicii I: M 16 și M 26. Ultimul a tăiat groapa mormântului M 20 și a deranjat aproape integral mormântul M 5, ambele ale bisericii-sală. De asemenea, umplutura lui consta numai din pământ negru amestecat cu lut și nu conținea granule de mortar, așa cum s-a observat în cazul umpluturii mormintelor M 17, 18, 34a or 35a. Atât M 16 cât și M 26 pot fi date în faza când pe șantierul bazilicii I nu se lucra încă cu mortar.

Din sec. XIII-XIV datează probabil mormintele în care s-au observat pietre așezate pe fundul gropii, în jurul scheletului (M 18, M 93), prezența acestora sugerând ideea unui mormânt în cutii de piatră, specific coloniștilor sași; obiceiul fiind păstrat de aceștia cel puțin în pri-

mele deconii după colonizarea lor în sudul Transilvaniei⁴⁰. În cazurile descoperite la Drăușeni nu este vorba decât de o formă degenerată a unei tradiții pe cale de dispariție.

Mormintele practicate în interiorul colateralei de sud alături de M 18, căpătuite de stratul de lut datat la începutul sec. al XVI-lea, nu prezintă întretăieri, putând fi datate toate în aceeași epocă (sec. XIII-XIV). Din a doua jumătate a sec. al XIV-lea datează și mormântul în care s-a descoperit lângă bazinul drept al scheletului o monedă de la Ludovic I d'Anjou. Numai într-un singur mormânt, și acesta de copil, s-a descoperit un obiect de podoabă, pandantivul din bronz, purtând o inscripție. După formă și după caracterul literelor pandantivul poate fi datat în sec. al XIV-lea⁴¹.

În ceea ce privește așezarea brațelor în cimitirul bazei s-a observat predominarea poziției cu antebrațele îndoite puțin și așezate pe bazin, încrucișate pe bazin sau mai sus⁴².

9. Ceramica. Ceramica descoperită în cetatea Drăușeni⁴³ este în cantitate redusă și numai fragmentară. Cele mai vechi fragmente aparțin epocii hallstattiene (cultura ceramicii canelate Mediaș) și au fost descoperite majoritatea în stratul de pământ negru, neidentificându-se complexe de locuire. Altele au fost antrenate prin diferite intervenții în straturi de epocă feudală.

Din umplutura unor morminte ale cimitirului din sec. al XII-lea or din straturi anterioare bazilicii I s-au recoltat mai multe fragmente ceramice caracteristice feudalismului timpuriu (fig. 12/1; fig. 10/1, 7, 8, 11). Altele s-au descoperit în straturi legate de funcționarea bazilicii și au fost încadrate în această grupă pe baza asemănărilor de tehnică de lucru, după compoziția pastei, culoarea obținută prin ardere, decor.

Remarcăm fragmentul din partea superioară a unui vas descoperit în S. 9, în șanțul de fundare al absidei bisericii-sală (fig. 12/1). A fost realizat la roată lentă din pastă zgrunțuroasă, amestecată cu nisip și numeroase pietricele mici de culoare albă, ce se observă mai ales pe fața interioară, fața exterioară fiind relativ bine netezită. Culoarea la exterior este brun închis cu pete mai deschise, la interior este cărămizie, iar în spărtură brun deschis, prezentând urme de ardere secundară. Fragmentul provine de la o oală-borcan cu gâtul scurt și corpul bombat, diametrul maxim fiind în zona umărului; grosimea pereților este relativ uniformă de 5,6 mm. Buza este răsfrântă spre exterior și are muchia rotunjită. Ornamentația se compune din linii incizate cu un bețișor cu vîrf bont, în val cu onduțații largi, aplicate pe umăr.

Și celelalte fragmente sînt lucrate la roată cu învîrtire lentă, dintr-o pastă zgrunțuroasă, ca degresant folosindu-se nisip cu pietricele; în unele cazuri exteriorul a fost relativ bine netezit (fig. 10/5, 7, 10). Grosimea pereților variază între 5-10 mm.

Cele mai multe fragmente prezintă o ardere superficială, culoarea obținută fiind de brun închis or deschis, iar în spărtură cenușiu, doar două fragmente au fost arse probabil în mediu semioxidant (fig. 10/8, 10). Majoritatea au urme de ardere secundară, ceea ce denotă că au fost folosite la vatra deschisă. Majoritatea fragmentelor provin probabil de la

oale-borcan cu gftul scurt (fig.10/4). Ornamentația este executată cu bețișorul, cel mai adesea cu vrful bont și constă din linii drepte (fig. 10/7,8) sau în val cu ondulații largi (fig.10/1,2,3,4). Remarcăm fragmentul cu val mărunț mai adânc incizat (fig.10/5) și fragmentul decorat cu roțița (fig.10/6). Cele două fragmente cu marginea teșită orizontal și îngroșată la exterior provin de la căldări (fig.10/9,10).

Caracteristicile menționate mai sus (compoziția pastei, culoarea ei, realizarea vaselor la roata lentă, ornamentația cu linii izolate drepte ori în val cu ondulația largă) prezente la fragmentele descrise mai sus justifică încadrarea lor în a doua jumătate a sec. al XII-lea, fiind contemporane complexului feudal, remarcând că lipsește total ornamentația executată cu pieptenul ori alveolele caracteristice ceramicii din sec. XI-XII⁴⁴

Trei fragmente provenind de la margini de vase (unul descoperit în strat anterior bazilicii, fig.11/1), au fost realizate din pastă bine frământată, nisipoasă, de culoare ce variază de la brun deschis la cenușiu, în spărtură fiind toate cenușii. Prezintă buza evazată și răsfrântă, fiind îngroșată la exterior, rotunjită ori formând un unghi obtuz cu gftul (fig. 11/1,2,3). Având unele caracteristici mai evolute (pastă mai bună, o ardere mai uniformă provenind de la vase cu gftul mai înalt), considerăm că pot fi datate în sec.XII-XIII.

Mai multe fragmente, descoperite în straturi de funcționare ale bazilicii, realizate dintr-o pastă mai fină, nisipoasă, de culoare brun deschis sau închis, provin de la oale cu buza evazată la exterior, cu odungă în relief, muchia fiind rotunjită ori teșită (fig.11/4,5,7). Unele prezintă la interior o șanțuire, care poate fi mai puțin sau mai mult adâncită (fig.11/7). Aceste fragmente pot fi datate în sec. al XIV-lea, ca și un fragment de perete cu suprafața vălurită, (fig.11/8), câteva fragmente cu urme de lustru (fig.11/10), și o margine de castron cu pereții drepti (fig.11/9).

În patul de lut din colaterala sud s-au descoperit două fragmente de margine de la un castron, cu diametrul gurii de circa 29 cm realizat din pastă fină, cărămizie, ars bine și cu buza evazată spre exterior și interior, având o șanțuire adâncă pentru capac (fig.12/6). Din aceeași pastă a fost realizat un vas de dimensiuni mari, de la care s-au descoperit mai multe fragmente din zona buzei și din pereți (diametrul maxim al corpului). Buza este evazată oblic și rotunjită. A fost decorat cu striuri foarte fine și dese. Această ceramică este caracteristică sec. XV-XVI (fig.12/5).

Din aceeași epocă datează și fragmentele ceramice descoperite pe patul de lut menționat: câteva fragmente dintr-o **căniță** probabil cu toartă, realizată dintr-o pastă foarte fină galben-cărămizie, cu miezul cenușiu. Buza este evazată, profilată și rotunjită, cu șanțuire interioară. Cănița a fost decorată cu striuri fine pe gft și în zona diametrului maxim al peretelui (fig.12/7). Tot pe patul de lut s-a descoperit un fragment de **cahlă**, de culoare cărămizie, cu miezul cenușiu. Aversul este decorat cu un chenar în relief lat de circa 12 mm; o bandă cu litere, din care se disting SOH.OE, mărginește câmpul central, care prezintă un decor fi-

gurativ. Aversul este netratat, iar reversul este fără gardină; cahla a fost apăsată și nivelată în tipar prin intermediul unei spatule de lemn (fig. 12/3).

10. Câteva observații generale. Descoperirea în cursul cercetărilor arheologice din cetatea sătească din Drăușeni a fundațiilor unei capele și a cimitirului aferent, complex ce a funcționat anterior primei bazei săsești, în a doua jumătate a sec. al XII-lea, ridică problema atribuirii acestuia.

Coloniștii sași, conform documentelor și a cercetărilor istorice mai noi, sosesc aici în zona Drăușenilor abia după 1200⁴⁵, deci complexul funerar descoperit nu poate fi atribuit acestora⁴⁶. De asemenea cercetările recente consideră că în sec. XII-XIII colonizarea săsească în anumite zone de sud-est ale Transilvaniei, cu excepția viitoarelor scaune săsești Sibiu, Nocrich și Cincu, a fost precedată de o colonizare secuiască⁴⁷, sacuii alături de alte "neamuri ajutătoare" ale regalității maghiare jucând un rol important în cucerirea Transilvaniei și organizarea apărării granițelor⁴⁸. Astfel cele trei scaune secuiești din sud-estul Transilvaniei Orbai, Sepsi și Kézdi poartă numele unor centre ocupate temporar de ei în sec. al XII-lea, înainte de mutarea lor de regalitate aici, la granița de răsărit: Orbo - Gârbova (jud. Alba), Sebus-Sebeș (jud. Alba) și Kezd - Saschiz (jud. Mureș)⁴⁹. Din zona Saschizului, localitate în apropiere de Drăușeni, au fost mutați în jurul anului 1200 numai o parte, foarte probabil cei din "terra Daraus", ultimele grupuri de secuici fiind mutați abia între 1264-1289 de Stefan V și Ladislau IV nu la granița de răsărit, ci în interiorul regatului în scaunul Arieș (lângă Turda), drept recompensă pentru slujbele credincioase aduse regalității⁵⁰.

În concluzie, complexul funerar descoperit se poate atribui, în stadiul actual al cercetărilor, unui grup de secuici⁵¹ din neamul secuilor de "Kezd", ce au staționat aici pentru un timp limitat, de circa o jumătate de secol, înainte de așezarea lor definitivă în Trei Scaune (probabil în viitorul scaun Kézdi). Poziția strategică, de **dominare** a văii Homorodului Mare, a acestui complex sprijină totodată ipoteza încadrării acestuia într-un ansamblu fortificat. Începutul acestuia coincide cu avansarea sistemului feudal maghiar din valea Tîrnavei Mari spre sud și stabilirea graniței pe Olt, iar sfârșitul are loc cu ultima fază de ocupare a Transilvaniei, în care feudalismul maghiar pătrunde pînă la Carpați⁵².

În ceea ce privește tipul de biserică-sală cu turn pe fațada de vest descoperit la Drăușeni putem aprecia că este cel mai vechi monument de acest tip în Transilvania cunoscut pînă în prezent. În momentul pătrunderii feudalismului maghiar în Transilvania această provincie avea o experiență mai veche în domeniul arhitecturii de piatră, populația românească adoptase pentru edificiile de cult tipul de biserică-sală cu altar pătrat și fără turn⁵³. Cuceritorii au adus cu ei cu precădere tipul de biserică-sală cu absidă semicirculară în interior și exterior⁵⁴.

În momentul sosirii coloniștilor sași la Drăușeni, aceștia au aflat probabil edificiul în picioare, părăsit cu puțin timp înainte, și nu este exclus ca în primii ani aceștia să fi folosit lăcașul de asemenea pentru

cult⁵⁵. Curînd însă, probabil spre sfîrşitul deceniului III al sec. al XII-lea, coloniştii vor trece (după demolarea bisericii-sală) la înălţarea unui lăcaş de cult corespunzător pretenţiilor sociale şi a necesităţilor de spaţiu ale comunităţii respective, aceasta fiind prima bazilică romanică simplă, cu turn la vest (I).

Distrugerile provocate de invazia tătară au fost mari (la Drăuşeni însă nu s-au constatat, localitatea fiind aşezată pe o vale secundară) şi au declanşat o puternică criză economică, care, în cazul şantierului deschis la Drăuşeni, a provocat o stagnare a lucrărilor de construire a bazilicii I.

După refacerea economică din a doua jumătate a sec. al XIII-lea, cînd comunitatea sătească a avut din nou posibilităţi materiale, lucrările pe şantierul bazilicii au fost reluate de o echipă de meşteri care a activat probabil nu numai aici la Drăuşeni, ci şi în alte localităţi, lăsînd ca o notă specifică acele bifore amenajate la pereţii laterali ai navei principale - bifore pentru tribune amenajate în podul colateralelor⁵⁶.

Revenind asupra fortificării bazilicii datată de majoritatea cercetărilor în jurul anilor 1494, remarcăm din nou faptul că cercetările arheologice au dovedit existenţa unei etape îndelungate în care se aduc treptat modificări bazilicii, din prima jumătate a sec. al XVI-lea şi pînă în sec. al XVII-lea, pînă la dobîndirea aspectului actual, bazilica şi întreaga cetate de la începuturile ei şi pînă astăzi fiind o oglindă fidelă a condiţiilor economice-sociale a evenimentelor istorice prin care a trecut comunitatea sătească din Drăuşeni.

N O T E

- 1 În evul mediu era cuprinsă în scaunul săsesc Rupea, ce aparţinea de "provincia" Sibiu.
- 2 Die Draaser Kirchenburg, în Siebenbürgisch-sächsische Kirchenburgen, 1940, Sibiu, p.42-44.
- 3 Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus sächsischen Archiven, vol.I, 1880, Sibiu, p.176; "Pro structura ecclesiae Draws flor.11".
- 4 Der Emporenbau der romanischen und frühgotischen Kirchen in Siebenbürgen, în "Sieb. Vierteljahresschrift", 58, 1935, p.72-73.
- 5 Bisericile cetăţi ale saşilor din Ardeal, Bucureşti, 1957, p.204.
- 6 Ibidem, p.213.
- 7 Istoria artei feudale în ţările române, vol.I, 1959, p.62-63.
- 8 Ibidem, p.592-593.
- 9 Contribuţii privind arhitectura goticului timpuriu în Transilvania, în SCIA, tom.15, 1, 1968, p.43.
- 10 Was geschieht mit der Draaser Burg, I şi II, în "Neuer Weg", 27. XI. 1970 şi 5. XII. 1970.
- 11 Aceeaşi interpretare o dă reliefului de pe lunetă şi G.Oprescu, op. cit., p.213.
- 12 Studiu preliminar în vederea restaurării bisericii din Drăuşeni - ju-

- deju Braşov, în "Arhitectura", 1977, 6, p.77-80. Cu unele concluzii şi interpretări, la care ajunge autoarea pe baza rezultatelor cercetărilor arheologice, nu putem fi de acord.
- 13 Documente privind istoria României, Seria C, Veac.XI, XII şi XIII, vol.I, p.208.
 - 14 ALBERT BERGER, Volkszählung in den 7 und 2 Stühlen, im Bistritzer und Kronstädter Distrikt vom Ende des XV. und Anfang des XVI. Jahrhunderts, în "Korrespondenzblatt", XVII, 1894, 5-6, p.58.
 - 15 Şef de proiect 1972-1977 arhitect Sanda Ignat.
 - 16 Toate identificările de monede menţionate în textul de faţă au fost efectuate de Cabinetul Numismatic al Academiei R.S.R. condus de Oct. Iliescu, pentru care fi datorăm mulţumiri călduroase.
 - 17 Sînt necesare cercetări de parament la punctul de contact dintre pi-laştrii arcului triumfal şi pereţii laterali ai corului.
 - 18 În restul spaţiului din nava bisericii nu s-au executat secţiuni, deoarece bolţile s-au fisurat puternic la cutremurul din martie 1977.
 - 19 Acest mod de realizare a tălpii fundaţiei l-am întîlnit şi la alte monu-mente din Transilvania, datînd din sec. XII sau XIII: la biserica-sală din Viscri (jud.Braşov) (MARIANA DUMITRACHE, Die archäo-logischen und baugeschichtlichen Forschungen in Viscri, în "For-schungen zur Volks- und Landeskunde", 21, 1978, nr.2) şi la coa-structia cea mai veche descoperită sub biserica Sf.Margareta din Medias (HERMAN FABINI und MARIANA BELDIE-DUMITRACHE, Die Restaurierung der evangelischen Stadtpfarrkirche in Mediasch, în "Forschungen sur Volks- und Landeskunde", 20, 1, 1977, p. 92 şi nota 50).
 - 20 În arhitectura de lemn este foarte rar folosită, cele cîteva exemple sînt tîrzii (sec.XVIII şi XIX), vezi dr.arh. ANDREI PĂNOIU, Din arhitectura lemnului în România, 1977, p.140-141.
 - 21 Din ţinutul dobrogean, la Niculiţel, sînt cunoscute temeliile unui e-dificiu de plan treflat, realizate din cărămidă romană şi foarte rar piatră, legată cu lut galben, avînd o grosime de numai 0,60-0,70 m, specialiştii nefîndoindu-se de faptul că elevaţia bisericeţii ce da-tează din sec.XI-XII a fost din acelaşi material de construcţie, nu-mai tavanul fiind de lemn. Vezi ION BARNEA şi ŞTEFAN ŞTEFĂ-NESCU, Din istoria Dobrogei, vol.III, 1971, p.238 sau RĂZVAN TEODORESCU, Bizanţ, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale româneşti (secolele X-XIV), 1974, p.101.
 - 22 Este tipul de biserică parohială sau de capelă de cimitir cel mai sim-ple adoptat de comunităţi cu posibilităţi economice reduse şi a avut o răspîndire largă în diferite regiuni ale arhitecturii romanice. Ab-sida semicirculară în interior şi exterior este o însuşire prevalentă a arhitecturii catolice romanice, în Europa centrală turnul clopot-niţă fiind adoptat încă de la început ca un element component al an-samblului arhitectonic (V.Vătăşianu, op.cit., p.70-72).Biserici-sală transilvănene cu turn-clopotniţă pe faţada de vest conservate pînă astăzi în picioare sînt toate mai recente (ibidem, p.73).
 - 23 Probele de mortar au fost efectuate de Tatiana Pogonat, căreia fi

mulțumim și pe această cale (Notă internă DPCN 27.IV.1977).

Proba 1: mortar din fundația colateralei nordice (S.15) conține agregat 86% și var 14%, are o culoare gri închis, este confecționat din nisip foarte fin cu mult pământ și adaos mic (circa 20%) pietriș de 15-40 mm. Din cauza cantității mici de var și a agregatului necorespunzător, mortarul rezultat este prăfos, sfărâmițos, fără rezistență mecanică, conținând totodată un procent mare de impurități.

Proba 3: mortar din fundația colateralei sudice (S.16) - conține 80,5% agregat și var 19,5%, prezintă caracteristici asemănătoare cu mortarul din proba 1, are cantitatea mai mare de var, crește puțin rezistența mecanică, fiind prezente bucăți întregi de mortar mai tare. De asemenea, s-a constatat o prezență masivă de impurități organice și anorganice.

Proba 6: mortar din fundația navei principale, latura de sud (S.16) - conține agregat 82%, var 18%, fiind asemănător celui din proba 1, cu singura deosebire că are cu 4% mai mult var, neomogenizat în amestec și rămas răspândit sub formă de granule în masa mortarului.

24 Pentru precizări sigure sînt necesare atente cercetări de parament.

25 Proba nr.2: mortar din fundația contrafortului adosat (S.15) - conține 68% agregat, 32% var. Mortarul are o culoare gri deschis, fiind confecționat din nisip fin. Amestecul este neomogen, avînd bucăți mai rezistente (acolo unde are var mai mult în amestec), restul fiind sfărîmat sub formă de nisip prăfos. În general mortarul are o componență mai bună decît proba 1, datorită componenței mai mari de var.

Proba 4: mortar din fundația colonetei triple adosată peretelui de sud (S.16), conține 69%, agregat, 31% var, în rest aceleași caracteristici cu proba 2.

Proba 5: mortar din fundația colonetei stîlpului 4 (S.16) - 65,5% agregat, 34,5% var. Prezențe sporadice de cărbune de lemn ars. Compoziția mortarului este mai omogenă și cu rezistență mecanică mai bună.

26 VIRGIL VĂTĂȘIANU, op.cit., vol.I, p.62.

27 JULIANA DANCU FABRITIUS, Was geschieht mit der Draaser Burg, I, "Neuer Weg", 27.XI, 1970.

28 WALTER HORWATH, op.cit. (vezi nota 2); G.OPRESCU, op.cit., (vezi nota 5).

29 O intervenție urgentă de conservare a picturilor murale a fost efectuată în septembrie 1977 de pictorul restaurator Daniel Dumitrache.

30 Obiectele de podobă descoperite la Drăușeni au fost predate Muzeului de Artă al R.S.România, Secția restaurare metale, fiind pînă în prezent parțial restaurate de M.Făgărășanu, cărui fi mulțumim și pe această cale pentru indicații prețioase.

Desenele au fost executate de Adriana Mihai, căreia îi mulțumim călduros și cu acest prilej.

31 Acesta a fost cercetat numai parțial, amenajări ulterioare ocupînd o suprafață de circa 30% (fundația colateralei de nord a bazilicii, fundații tîrzii de compartimentare a acestei colaterale, contraforturi adosate navei principale).

32 În necropola din jurul bisericii din Streisfengeorgiu s-a observat e

- varietate mare a poziției brațelor, brațele dispuse paralel cu corpul apărând și în morminte datate în sec.XVII-XVIII; autorul săpăturii ajunge astfel la concluzia că poziția brațelor în cazul necropolei respective "nu poate servi ca element de încadrare cronologică" - RADU POPA, Streisengeorgiu. Mărturii de istorie românească din secolele XI-XIV în sudul Transilvaniei, în "Revista muzeelor și monumentelor", Seria Monumente istorice și de artă, XLVII, 1978, 1, p.29.
- 33 Această podoabă are în Transilvania o circulație îndelungată, de peste două secole (sec.X-XII). Pentru caracterizare generală și evoluție tipologică vezi MARIN MATEI POPESCU, Podoabe medievale în țările române, 1970, p.17.
- 34 GH.ȘTEFAN și colab., *Dinogetia*, I, 1967, p.286; M.M.POPESCU, op.cit., p.27, 28; ION BARNEA și ȘT.ȘTEFĂNESCU, *Din istoria Dobrogei*, vol.III, 1971, p.310-312.
- 35 DORIN POPESCU, *Cercetări arheologice în Transilvania*, vol.II, p.90-95; ION BARNEA, Un fragment de broderie din secolele XI-XII de la *Dinogetia-Garvăn*, în SCIV, 15, 1964, nr.3, p.437-438. Exemple de acest tip realizate din aur, dar cu extremitățile subțiate prin ciocănire sînt considerate a proveni din ateliere sud-dunărene; GH.ȘTEFAN și colab., op.cit., p.228; RADU HEITEL, *Archäologische Beiträge*, în RRHd'A, Serie Beaux-Arts, 14, 1972, 2, p.142, fig. 2 și nota 7, p.154 (descoperiri de astfel de inele în Transilvania, Ungaria, Polonia); RADU POPA, op.cit., p.25, 26, fig.13/1-3.
- 36 Un inel cu montura piramidală, dar nedecorată, este cunoscut dintr-un tezaur ascuns în jurul anului 1240 în apropiere de localitatea Hajdu (Bihar), descoperit în 1921, PARÁDI NÁNDOR, în "Folia Archaeologica", XXVI, 1975, p.132.
- 37 DORIN POPESCU, op.cit., fig.83/10,11; RADU POPA, op.cit., p.26, fig.13/28-30.
- 38 Vezi notele 33-37.
- 39 RAZVAN THEODORESCU, *Un mileniu de artă la Dunărea de Jos*, București, 1976, p.113-114.
- 40 Morminte în care defunctul a fost înconjurat cu lespezi masive de piatră așezate pe verticală au fost descoperite la Sebeș și Cricău, datînd din a doua jumătate a sec. al XII-lea și prima jumătate a sec. al XIII-lea. Ele au fost atribuite coloniștilor sași - RADU HEITEL, *Monumentele medievale din Sebeș-Alba*, București, 1969, p.6-7, fig.3.
- 41 Catarame de acest tip cu inscripții sau cu decor geometric descoperite în Ungaria sînt datate în sec. al XIV-lea - SZABÓ KÁLMAN, *Az Alföldi magyar nép művelődés történeti emlékei (Kulturgeschichtliche Denkmäler der ungarischen Tiefebene)*, Budapesta, 1938, p.41, fig.145.
- 42 Au fost studiate 33 de cazuri: 7 cu antebrațele îndoite puțin și așezate simetric pe bazin, două cu antebrațele așezate nesimetric, 9 cu antebrațele încrucișate pe bazin, 4 cu antebrațele paralel deasupra bazinului, într-un singur caz aduse și încrucișate pe piept; numai 7 aveau brațele paralel lângă corp (mai laes copiii), iar 3 cazuri un singur braț îndoit.

- 43 Fragmentele se află în depozitul Muzeului de Istorie al R.S. Româ (nr.F.48.554-48.565).
- 44 K.HOREDT, *Ceramica slavă în Transilvania*, SCIV, 2, 1951, nr.2, p.208-209; IOAN POP, *Date arheologice privitoare la istoria Brașovului*, în "Cumidava", II, 1968, fig.4/6 și 4/7. Ornamentul realizat cu roțița este un ornament rar, care apare în vremea când predomină alveolele, adică în sec.XI-XII și este folosit până la mijlocul sec. al XII-lea; K.HOREDT, op.cit., p.209. Valul mărunț este prezent pe fragmente ceramice descoperite în așezarea feudală timpurie de la mănăstirea Hodoș-Bodrog, datată în sec. al XII-lea (informație Luminița Trucă).
- 45 ERNST WAGNER, *Boralt und "terra Daraus"*. Zur Ostgrenze des Andreanischen Rechtsgebietes, în "Siebenbürgisches Archiv", 8, 1971, p.82. De asemenea THOMAS NÄGLER, *Așezarea sașilor în Transilvania și aportul lor la dezvoltarea societății feudale românești*, în *Studii de istorie a naționalităților conlocuitoare din România și a înfrățirii lor cu națiunea română. Naționalitatea germană*, București, 1976, p.57.
- 46 Subliniem faptul că primii coloniști sași în sec.XII-XIII nu au construit niciodată biserici-sală de proporții reduse, specific lor fiind bazilica cu trei nave (această problemă mai larg discutată MARIANA DUMITRACHE, în "Forschungen", 21, 1978, nr.2). De asemenea, cimitirelor săsești le este specifică lipsa inventarului funerar, apariția acestuia este izolată și accidentală.
- 47 TH.NÄGLER, op.cit., p.18-21.
- 48 HANS GÖCKENJAN, *Hilfsvölker und Grenzwächter im mittelalterlichen Ungarn*, Wiesbaden, 1972, p.122-126 (recenzia lucrării semnată de A.ARMBRUSTER, în R.R.H., 12, 1973, p.1103-1114).
- 49 KARL KURT KLEIN, *Schässburg im Kisder Kapitel*, în *Transsylvania*, 1963, p.177-178.
- 50 Ibidem.
- 51 Unii cercetători sînt de părere că numele Daraus (lat) - Daróc (ung.) desemnează o populație cu preocupări legate de pădure; nume de localități asemănătoare apar pe întregul teritoriu al regatului arpadian, în sec.XII-XIV. HECKENAST GUSZTÁV, *Fejedelmi (királyi) szolgáonepek a korai árpádkorban*, Budapest, 1970, p.26-27, p.98.
- 52 K.HOREDT, *Contribuții la istoria Transilvaniei*, sec.IV-XIII, 1958, p.123 și 128.
- 53 Menționăm bisericile descoperite la Dăbîca; biserica cu absidă pătratată din grădina lui Al.Tămaș, o biserică voievodală, își încheie existența pe la mijlocul sec.XI; prima biserică de la punctul "Boldîgă", datează din sec. al X-lea. STEFAN PASCU, M.RUSSU și colab., *Cetatea Dăbîca*, în AMN, V, 1968, p.169-170.
- 54 Menționăm bisericile descoperite la Dăbîca, contemporane cetății de comitat (St.Pascu..., op.cit., p.170); capela de la Morești (K.HOREDT, *Santierul de la Morești*, SCIV, IV, 1953, 1-2, fig.14); capela de la Viseri (M.DUMITRACHE, op.cit., fig.1). Vezi și nota 22.

- 55 Am menționat în capitolul privind stratigrafia monumentului că nu au fost surprinse urme care să documenteze o dezafectare violentă, prin foc.
- 56 Vezi nota 4. Interesant de stabilit în ce măsură această echipă a înființat și în localitățile respective (Cața, Ungra, Feldioara, Rodbav) bazine mai vechi, pe care le-a transformat ori continuat, sau dacă a ridicat bazine noi, din temelii.

LA FORTERESSE VILLAGEOISE DE DRĂUȘENI, DÉP. DE
BRAȘOV, ENSEMBLE D'ARCHITECTURE MÉDIÉVALE.
RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES 1973-1977

Résumé

Le précieux ensemble d'architecture médiévale du village de Drăușeni, localité qui au moyen âge faisait partie du district saxon de Rupea, est constitué par une basilique romane transformée tout au long des siècles dans une église à nef unique avec trois tours ainsi que par une enceinte irrégulière à tours carrées ou aux arêtes d'angle.

Dans la bibliographie du monument on remarque des points de vue différents concernant la datation du plus ancien noyau de l'ensemble - la basilique romane; ainsi le moment initial de la construction est fixé par certains chercheurs entre la fin du XIIe siècle et le début du XIIIe siècle, et par d'autres dans la seconde moitié du XIIIe siècle. La mention documentaire la plus ancienne relative à cet établissement se trouve dans le document de 1224 moyennant lequel les colons saxons obtient des privilèges importants de la part du roi arpadien André II, la dite localité de Drăușeni étant mentionnée sous le nom de "terra Daraus".

Le commencement des travaux de restauration a occasionné, à côté des recherches d'architecture, des fouilles archéologiques aussi.

Dans le chapitre concernant la stratigraphie de l'ensemble sont analysés en détail les dépôts archéologiques surpris dans le chœur et la tour de la basilique (fig. 4/I, II, fig. 5), dans le collatéral sud (fig. 6) et dans le collatéral nord (fig. 7).

Les plus anciens vestiges de vie matérielle surpris dans les différentes sections effectuées dans la forteresse datent depuis le premier âge du fer (Hallstatt), étant question de fragments céramiques de certains vases appartenant à la culture Mediaș qui est caractérisée par sa céramique noire à l'éclat métallique et ornementée aux cannelures. Du point de vue stratigraphique, de la partie supérieure de la couche de terre noire, où ont été découverts épars les dits fragments, ont été creusées les tranchées de fondation du plus ancien bâtiment y découvert, une église à nef unique et aussi les fosses des tombeaux existant autour de cet édifice.

L'église à nef unique a eu un plan bien simple: nef unique terminée vers l'est avec une abside décrochée en hémicycle et vers l'ouest avec

une petite tour carrée. Les fondations présentaient sur tout leur tracé un aspect uniforme, puisqu'elles étaient réalisées en pierre brute de carrière, de couleur blancheâtre, le liant y employé étant la terre noire mêlée de terre glaise et déposé entre les rangées de pierre avec une grosseur de 5-10 cm. Les murs de l'église à nef unique ont été construits toujours avec de la pierre liée par la glaise. Dans ce cas la hauteur de l'église n'a pas pu dépasser les 3,00 m, éventuellement la superstructure de la tour, dans la partie qui dépassait la hauteur de la salle, étant réalisée en bois. Un édifice comme tel n'a pu être recouvert que par un plancher en bois. Cette église à nef unique était destinée à jouer le rôle de chapelle de cimetière. Elle est datée dans la deuxième moitié du XIIe siècle à base des objets de parure et des monnaies des rois arpadiens Geza II (1141-1162) et Etienne III (1162-1172), découverts dans les tombes.

Après la démolition de l'église à nef unique on a bâti sur le même emplacement la basilique romane I, qui d'après les observations faites au niveau des fondations a eu un plan composé de: un chœur approximativement carré, purvu vers l'est d'une abside en hémicycle; une nef principale et deux collatéraux qui encadraient vers l'extrémité de l'ouest une tour carrée. Concernant l'élévation, on suppose que pendant cette étape de construction on a bâti les murs du chœur, trois paires de piliers réunis par des arcades en plain centre, une partie des murs de la nef principale au-dessus des arcades ainsi que les murs extérieurs des collatéraux sur une longueur correspondante aux trois paires de piliers.

On suppose que le chantier a été brusquement interrompu, ce qui fait que la première basilique n'a jamais été achevée dans la conception initiale.

La seconde étape de construction est en fait une continuation des travaux du chantier de la basilique I, quand on pratique certaines modifications au plan de la basilique I. Dans la partie non-achevée de la basilique I on a projeté la réalisation de voûtes surcroisées d'ogives, déchargées sur des colonnettes d'angle à fût cylindrique ou sur des faisceaux de trois colonnettes; ce fait a déterminé la nécessité d'élargir les fondations existentes par l'adjonction de fondations indépendantes pour les colonnettes et les contreforts correspondants à l'extérieur. Etant donné qu'on a projeté dans cette étape aussi, une tour à l'ouest douée au premier étage d'une tribune ouverte vers la nef, est devenu nécessaire d'augmenter l'épaisseur du mur ouest des collatéraux pour aménager les escaliers en colimaçon qui mènent vers la dite tribune. L'augmentation de l'épaisseur du mur ouest de la basilique I a été réalisé sous la forme de décrochements (tant pour les escaliers en colimaçon que pour le portail ouest) qui ont été déchargés sur des fondations indépendantes, adossées à la fondation ouest de la basilique I (fig. 2).

Le socle unitaire au même profil tant sur la façade ouest que sur celle du sud jusqu'au troisième contrefort (découvert pendant les fouilles), profil qui se retrouve aussi à l'intérieur de la tour et à la quatrième paire de piliers des arcades, ainsi que l'utilisation de la même

pierre - un grès jaunâtre - dans l'appareil régulier de la zone ouest en entier, indiquent clairement la réalisation de cette partie de la basilique en une seule étape. Les investigations archéologiques ont établi aussi que c'est pendant cette étape qu'on a érigé l'arc triomphal. En même temps ont été réalisées aussi les fenêtres jumellées qui s'ouvraient dans la partie supérieure des murs de la nef principale.

Tous les éléments de la basilique II, mettent en évidence un chantier plus évolué que l'antérieur, puisque l'architecte était formé dans l'ambiance d'un chantier roman cistercien. Des éléments d'origine cistercienne évidente, mentionnés par la majorité des chercheurs, indiquent comme étape de réalisation de la basilique II la seconde moitié du XIIIe siècle. La basilique romane I a été probablement commencée déjà dans la première moitié du XIIIe siècle, la stagnation du chantier étant due à la crise économique provoquée par l'invasion tartare de 1241.

Pendant plus de deux siècles la basilique n'a pas souffert de transformations substantielles, mais son intérieur a été décoré avec des belles peintures gothiques, conservées partiellement jusqu'à nos jours. Dès le début du XVIe siècle l'édifice est entré dans une étape plus longue de modifications qui a duré jusqu'au XVIIIe siècle, quand l'église a acquis l'aspect sous lequel elle se présente actuellement.

Les chapitres suivants comprennent: le catalogue des tombes enregistrées; des observations concernant le cimetière de l'église à nef unique et l'inventaire funéraire (fig.9); des observations concernant le cimetière de la basilique. Dans le chapitre concernant la céramique on fait la description des fragments céramiques qui peuvent être datés dans la deuxième moitié du XIIe siècle (fig.10, fig.12/1), dans les XIIe-XIIIe siècles (fig.11) et dans les XIVe-XVIe siècles (fig.12).

Le dernier chapitre comprend quelques observations générales: le complexe funéraire qui a précédé dans la seconde moitié du XIIe siècle, l'édification de la basilique saxonne I, est attribué, dans l'étape actuelle des recherches, à un groupe de szeclers de la famille des szeclers de "Kêzd". Les phases initiales de fonctionnement de ce cimetière, coïncident avec la pénétration du système féodal magyar de la vallée de Tîrnava Mare vers le sud et l'établissement de la frontière sur la rivière de l'Olt; la fin coïncide avec la dernière phase d'occupation de la Transylvanie, quand le féodalisme magyar arrive jusqu'aux Carpates.

Conformément aux documents et aux recherches historiques, les colons saxons se sont établis dans la zone de Drăușeni seulement après 1200 et il est possible qu'ils aient utilisé la chapelle dans les premières années pour le service divin habituel. Bientôt ils ont commencé l'édification d'un nouveau bâtiment - la basilique romane I.

L'invasion tartare de 1241-1242 a déclenché une grave crise économique qui a provoqué l'arrêt des travaux de ce chantier. Après le rétablissement économique de la seconde moitié du XIIIe siècle, quand la communauté saxonne a refait ses moyens financiers, les travaux du chantier de la basilique ont été repris par une équipe de maîtres-maçons qui a probablement travaillé dans d'autres localités aussi, en laissant

comme marque spécifique les fenêtres jumellées qui s'ouvrent dans les mur latéraux de la nef.

LEGENDE DES FIGURES

- Fig.1.- Plan de la forteresse villageoise de Drăușeni, dép. de Brașov.
Fig.2.- Plan général des fouilles archéologiques effectuées en 1973, 1976-1977 dans la forteresse villageoise de Drăușeni, dép. de Brașov.
Fig.3.- Plan du choeur de la basilique de Drăușeni.
Fig.4.- Drăușeni. I. Profil du paroi est de la section S.b (Choeur). II. Profil du paroi ouest de la section S.c (Choeur).
Fig.5.- Drăușeni. Profil du paroi sud de la section S.g.
Fig.6.- Drăușeni. Profil du paroi ouest de la section S.10.
Fig.7.- Drăușeni. Profil du paroi est de la section S.9.
Fig.8.- Drăușeni. Sections et découvertes archéologiques dans la zone de la tour de la porte.
Fig.9.- Drăușeni. 1-3,5: objets de parure du cimetière de l'église à nef unique; 4: pendentif du cimetière de la basilique; 6: boucle de ceinture découverte dans le cölateral nord.
Fig.10.- Drăușeni. Fragments céramiques du XIIe siècle.
Fig.11.- Drăușeni. Fragments céramiques des XIIIe-XIVe siècles.
Fig.12.- Drăușeni. 1: fragment d'un vase-bocal du XIIe siècle; 2,4-7: fragments céramiques des XVe-XVIe siècles; 3: fragment d'un carreau de poêle.

CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA PIUA PETRII (ORAȘUL DE FLOCI), JUD. IALOMIȚA

de LUCIAN CHIȚESCU, NICULAE CONOVICI,
RADU LUNGU, ANCA PĂUNESCU și
VENERA RĂDULESCU

I. INTRODUCERE. Stațiunea arheologică Piua Petrii, identificată de multă vreme în teren cu vatra așezării urbane medievale de mult dispărute Orașul de Floci¹, se află pe ambele părți ale actualei șosele București-Constanța, la 8 km vest de comuna Giurgeni, jud. Ialomița, aproximativ între bornele kilometrice 105-106 (fig.1). Chiar dacă locul respectiv era cunoscut de cercetători de mai multă vreme², de acolo fiind recoltat prin cercetările de suprafață ale colectivului muzeului din Călărași un bogat și variat material arheologic³, se poate spune că abia în ultimii ani problema orașului natal al eroului de la Călugăreni și Giurgiu a fost readusă în atenția opiniei științifice în urma cercetărilor arheologice sistematice inițiate la fața locului de un colectiv al Muzeului de Istorie al R.S. România în colaborare cu specialiști de la Muzeul Județean Ialomița⁴. Cu toate că primele campanii de cercetare științifică a Orașului de Floci s-au efectuat pe perioade scurte de timp, datorită greutăților deosebite de lucru în această zonă a Bărăganului, rezultatele le socotim a fi dintre cele mai promițătoare, deoarece, beneficiind de largul concurs al organelor locale județene și comunale⁵, s-a reușit să se identifice pentru prima dată, cu certitudine, resturile de cultură materială de pe o mare suprafață din zona menționată cu urmele rămase de la acest oraș medieval românesc apărut la începutul sec. al XV-lea și distrus și abandonat definitiv în timpul și datorită războaielor ruso-turce de la sfârșitul sec. al XVIII-lea. S-a reușit, de asemenea, să se stabilească etapele principale din istoria orașului de la gura Ialomiței, precum și unele elemente importante referitoare la înfățișarea și specificul acestei așezări urbane din partea răsăriteană a Țării Românești.

Întrucât suprafața de cercetat era destul de mare, iar în mijlocul terenului cu urme de locuire medievală s-a păstrat la suprafața solului un singur fragment de zidărie din cărămidă, de factură brîncovenească, numit de localnici "Mănăstire", aici a fost stabilit primul "sector" de cercetare încredințat colectivului Muzeului de Istorie din Călărași, celelalte sectoare fiind repartizate colectivului Muzeului de Istorie al R.S. România. Rezultatele cercetărilor de la Orașul de Floci vor fi prezentate, în continuare, pe sectoare, de fiecare specialist care a practicat efectiv cercetarea.

dr. Lucian Chițescu

II. SECTORUL "MĂNĂSTIRE". În perioada 1975-1977 colectivului Muzeului de Istorie din Călărași i-a revenit sarcina de a întreprinde cer-

cețări în punctul "Mănăstire" unde, la circa 200 m sud de ferma avicolă a C.A.P. Giurgeni, se păstrează un fragment din zidul unei biserici de cărămidă, singura urmă vizibilă la suprafața solului a fostului oraș medieval. Săpăturile au dus la dezvelirea celei mai importante părți din fundația bisericii, la studierea a 127 morminte din cimitirul care o înconjură și la identificarea și cercetarea integrală a unui atelier meșteșugăresc situat la nord de biserică. În cele ce urmează vom prezenta pe scurt stadiul actual al cercetării fiecărui obiectiv în parte.

1. Biserica. Au fost surprinse la acest monument două faze distincte de construcție. În faza inițială, biserica a fost construită din bolovani de piatră uniți cu mortar, cu emplecton din sfărâmatură de piatră. Fundația era făcută din blocuri mai mari. Biserica avea plan dreptunghiular, cu o singură navă, compusă din pronaos, naos și altar (fig. 2). Absida altarului, de formă semiovală, era decroșată spre interior și se sprijinea pe două pedestale triunghiulare la exterior. Naosul era dreptunghiular, cu dimensiunile de 6,50 x 5,20 m la interior, iar pronaosul, aproximativ pătrat și despărțit de naos printr-un zid plin străpuns de o ușă, măsura 5 x 5,20 m. Grosimea zidurilor variază între 1,50 m (în zona naosului și altarului) și 2,00 m (în zona pronaosului). Dimensiunile bisericii la exterior erau de 19 x 8 m. Zidul care desparte naosul de pronaos nu cade perpendicular pe zidurile laterale, ci ușor oblic. Toate aceste observații ne permit să presupunem că biserica era mai curând în întregime din piatră decât din piatră alternată cu cărămidă, în care caz construcția ar fi avut un aspect mai îngrijit. Aceste observații s-au înregistrat și pentru bisericile din Suslănești-Hobaia (jud. Argeș)⁶ din a doua jumătate a sec. al XV-lea tot de plan dreptunghiular, la biserica mănăstirii Tînganu⁷ din aceeași perioadă, dar de plan treflat, sau la biserica Sf. Gheorghe Nou din București, prima fază (sec. al XV-lea)⁸. Piatra legată cu mortar, fără cărămidă, este folosită și la bisericuța mănăstirii Bistrița, zidită în 1507⁹.

Prima fază a bisericii se datează spre sfârșitul sec. al XV-lea sau începutul sec. al XVI-lea. Ca elemente de datare ne servesc: 1) un cercel din sîrmă de aramă, cu glob central din două emisfere de bronz argintat, mărginite de un filament înfășurat și care se datează din sec. al XIII-lea pînă la sfârșitul sec. al XV-lea¹⁰; el a fost găsit în varnița folosită în timpul construcției (vezi profilul S IX); 2) o monedă de argint poloneză (semi-gros) de la Sigismund I (1506-1548), purtată, găsită în altarul bisericii. Moneda provine, se pare, dintr-un mormînt deranjat de constructorii care au refăcut biserica în sec. al XVII-lea și a fost aruncată odată cu pămîntul care acoperea temelia altarului. Este cea mai veche monedă găsită pînă în prezent la acest complex și indică existența cimitirului și, implicit, a bisericii la începutul sec. al XVI-lea. Ca termen ante-quem ne servește și faptul că în sec. al XVI-lea predomină bisericile din cărămidă de plan triconc și, mai cu seamă de la mijlocul acestui secol, ele sînt deosebit de îngrijit lucrute¹¹.

În a doua fază, biserica a fost reconstruită în întregime din cărămidă, pe vechea fundație din piatră, adăugîndu-i-se și un pridvor care lungea construcția cu încă 4 m, lungimea bisericii ajungînd acum la 23

m. În fața pridvorului, cercetat numai parțial (fig.2), au fost surprinse urmele unei podine de lut galben servind, probabil, ca bază a unui pavaj. Au fost folosite două feluri de cărămizi. Majoritatea au dimensiunile de circa 28 x 16-16,5 x 3-4 cm; ele se întind pe toată lungimea zidurilor, la altar, naos și pronaos. În afară de acestea s-au folosit și cărămizi mai înguste, cu lățimea de 13-14 cm și aceeași lungime cu primele. Acestea se întind la construcția pridvorului și a cavoului din pronaos, mai rar la pronaos și la zidul dintre pronaos și naos. Nu se poate vorbi de o cezură în timp între refacerea bisericii și adăugarea pridvorului, întrucât zidul acestuia este țesut organic de zidul pronaosului. Cavoul ctitorului, dintr-un singur rând de cărămizi înguste prinse cu mortar, era boltit și acoperit cu o lespede funerară prinsă cu mortar în podeaua bisericii. S-a descoperit numai patul de mortar pe care zăcea lespeda.

După nivelarea terenului, constructorii au consolidat temelia de piatră, acolo unde aceasta se păstra (la altar, naos și o parte din pronaos). Zidul altarului a fost placat la interior cu un rând de cărămizi așezate pe lățime. Pe latura sudică a pronaosului au fost intercalate cărămizi în poziție verticală printre blocurile de piatră recuperate și s-au unit cu straturi groase de mortar. În partea de nord a pronaosului temelia a fost în întregime refăcută din cărămidă. Apoi a fost săpat șanțul de fundație al pridvorului, în care s-a turnat sfărâmatură de piatră și cărămidă legată cu mult mortar de var. Peste acest "cofraj" s-a așternut primul rând de cărămidă, care acoperă în parte și temelia pronaosului (fig.2). Faptul că temelia pridvorului nu avea rezistența temeliei restului construcției este un indiciu că ea nu avea de suportat o greutate prea mare, susținând un pridvor deschis, pe stâlpi de cărămidă - procedeu răspândit din prima jumătate a sec. al XVII-lea¹². Cum cercetarea pridvorului este abia la început, nu dispunem încă de alte elemente privind construcția acestuia.

Resturi de pavaj, din lut, au fost găsite în altar, acoperind stratul de cărămizi care placă temelia. Sub acest pavaj a fost găsită o monedă de argint foarte tocită, probabil suedeză, de la Gustav II Adolf (1611-1632) sau Carol Gustav (1654-1660).

Bolovanii și sfărâmăturile de calcar din vechea construcție au fost refolosite ca emplecton pentru zidul de cărămidă, împreună cu mult mortar de var obținut din măcinarea calcarului. O varniță din această fază a fost surprinsă la 5 m nord de pronaos, suprapunând parțial varnița din prima fază. Pentru a se mări trănicia zidurilor, acestea au fost consolidate la bază cu tiranți din bърne groase de lemn, așezate atît în lungul zidului cît și transversal, ale căror amprente se văd și astăzi. Aceasta ne face să presupunem că o parte a varului a fost stinsă pe loc. De la înălțimea de 1,50-2,00 m deasupra solului resturile de piatră au fost epuizate, constructorii folosind mai departe un mortar mai puțin consistent, cu mult nisip. În locul pietrelor au fost folosite la emplecton cărămizi așezate vertical. După toate aparențele, biserica nu avea turlă pe naos și nici clopotniță, deoarece lipsește orice element de susținere a acestora. Calitatea materialelor folosite indică o economie maximă la

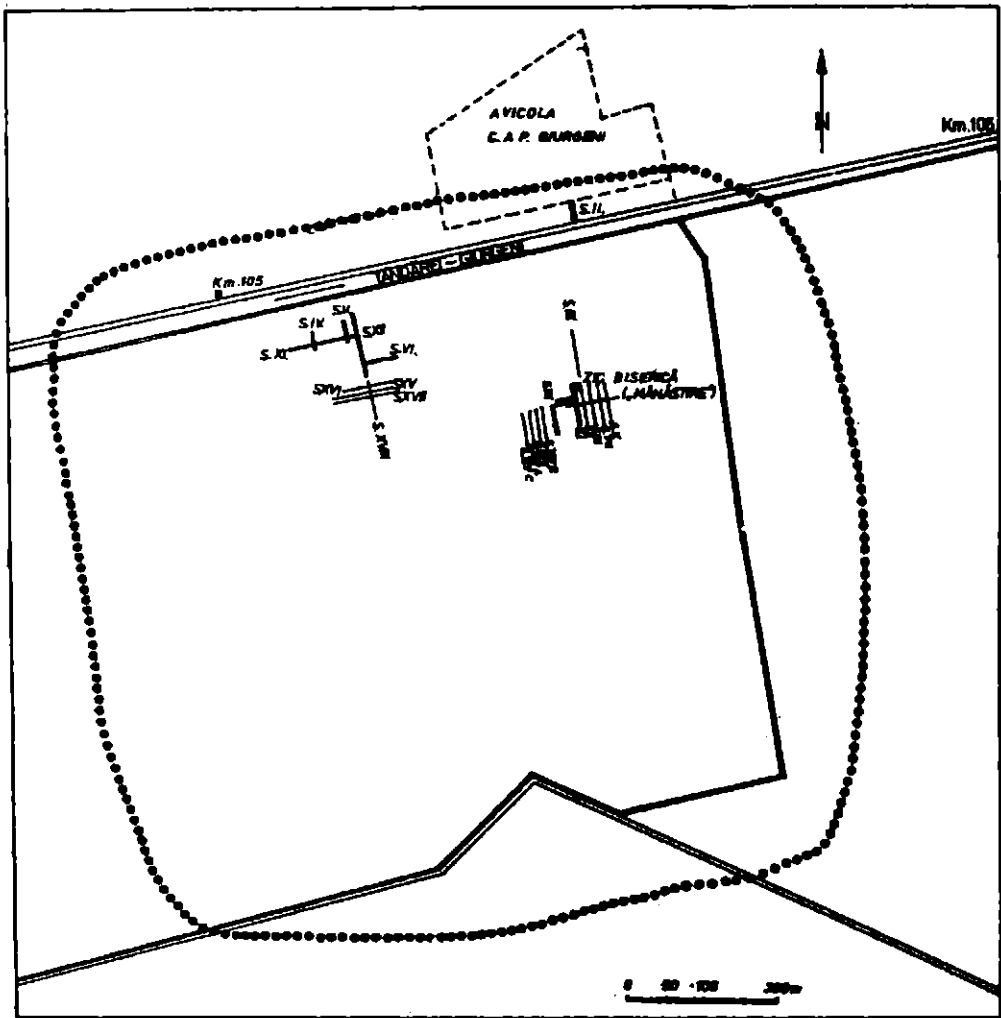

Fig.1.- Plan schematic al săpăturilor de la Orașul de Focși, jud. Ialomița.

materialul de construcție. Caracteristică pentru bisericile de plan dreptunghiular, cu o singură navă este bolta în leagăn¹³. O asemenea boltă va fi avut și biserica pe care o prezentăm. În ultima perioadă de existență ea era acoperită cu olane, ale căror resturi au apărut în număr considerabil printre dărâmături.

Decorația bisericii. În timpul săpăturilor, atât în naos cât și în pronaos au fost găsite numeroase fragmente de frescă policromă, din păcate nefântregibile, care dovedesc că interiorul bisericii era pictat în această tehnică. La exterior, după fragmentul păstrat din elevație, rezultă că monumentul era decorat în cărămidă aparentă. La bază se observă un brfu format din trei șiruri paralele de cărămizi puse pe muchie; el este suprapus de arcuri înalte, cu arce în plin cintru, despărțite prin câte două șiruri verticale de cărămizi așezate tot pe muchie. Se păstrează resturile de la trei arcuri succesive, reliefate față de suprafața zidului, ca și brful. Nu se văd urme de ferestre. După resturile de tencuială aflate în situ la baza zidului, în săpătură, se poate presupune că spațiile dintre șirurile și arcurile de cărămidă aparentă erau tencuite. Este probabil că la partea superioară a elevației a existat un alt rând de arcuri, desigur mai mici, despărțite de cele inferioare printr-un brfu orizontal. Acest procedeu ornamental este bine cunoscut la arhitectura bisericească din Țara Românească încă de la începutul sec. al XVI-lea și i se atribuie o influență bizantină¹⁴.

Unele detalii de construcție și anume lipsa clopotniței, prezența decorului din cărămidă aparentă și a zugrăvelii (faptul că nu apare "cărămida" pictată în locul celei aparente), lucrătura neglijată a zidurilor - cu folosirea emplectonului din piatră și cărămidă -, precum și lipsa oricărei influențe a stilului moldovenesc sînt tot atîtea elemente care ne determină să datăm această fază în prima jumătate a sec. al XVII-lea, înainte de 1647¹⁵. Pînă la cercetarea integrală a monumentului nu putem propune o datare mai precisă.

2. Cimitirul. Pînă în prezent au fost cercetate total sau parțial 127 morminte, dintre care 3 în naos, 11 în pronaos, 11 la nord de biserică și restul la sud de aceasta. Limita nordică a cimitirului se află la numai 9 m de zidul bisericii, în timp ce limita sudică se întinde pînă la 24 m depărtare, dar aceste limite au fost depistate printr-o singură secțiune. Cea mai mare densitate a mormintelor se constată pe latura sudică, mai ales în imediata apropiere a naosului și altarului. Aici suprapunerile de morminte sînt deosebit de frecvente. În dreptul pronaosului mormintele sînt mai rare, dar și aici apar suprapuneri. În dreptul pridvorului, precum și la est și vest de biserică nu s-au făcut cercetări pînă acum. Majoritatea mormintelor cercetate se datează în sec. XVII-XVIII, fapt explicabil prin folosirea îndelungată a cimitirului, care a generat frecvente reînnoiri, la care se adaugă și preferința, constatată și în cazul altor necropole feudale, pentru înhumarea în apropierea zidului bisericii¹⁶. Moneda de la Sigismund I găsită în altar este încă o dovadă în acest sens. Aceeași explicație o dăm și suprapunerilor de morminte constatate în pronaos.

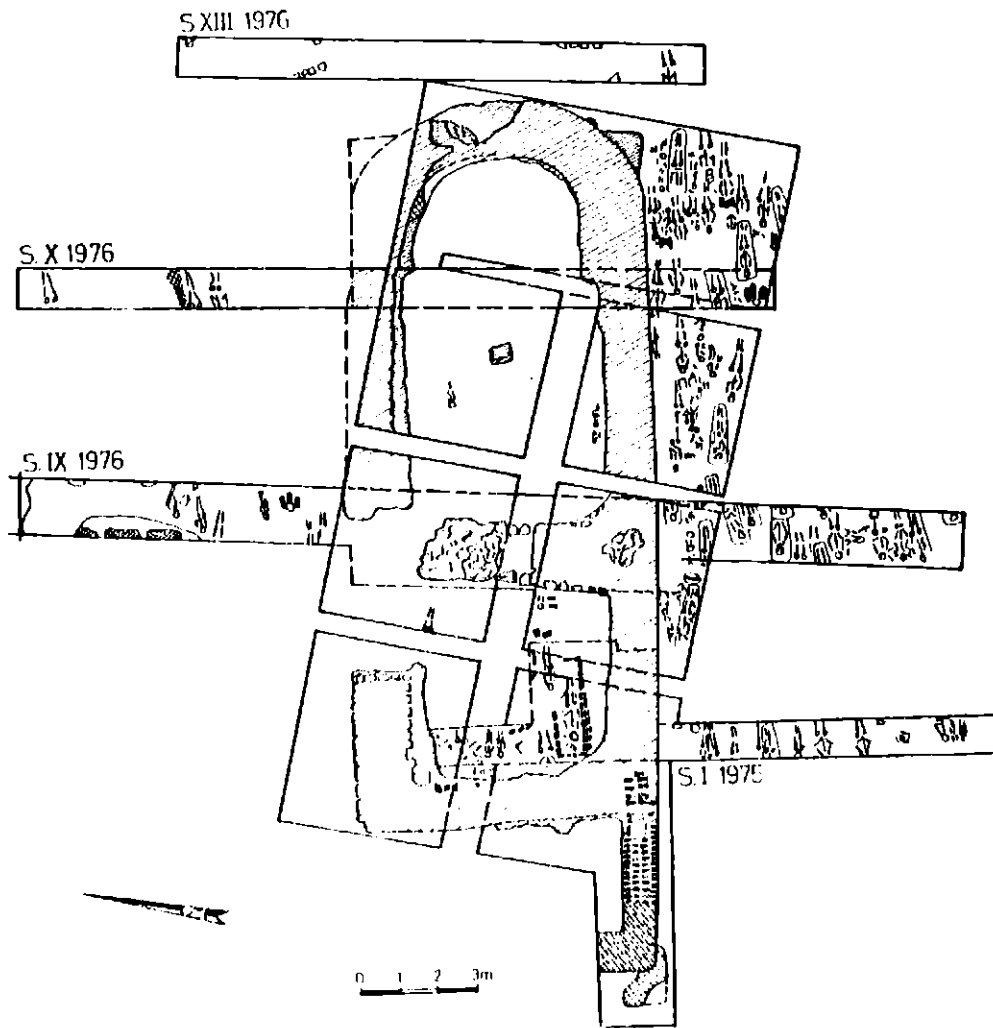

Fig.2.- Planul bisericii nr.1 cu fundație din piatră de la Orașul de Floci, jud. Ialomița.

Mormintele cercetate sînt exclusiv creștine, cu orientarea obișnuită V-E, cu deviații ale axului mergînd pînă la SV-NE și NV-SE. Defuncții au fost așezați în poziție întinsă pe spate, cu brațele împreunate pe abdomen, mai rar pe piept. Un singur mormînt (M 72) a fost găsit cu piciorul stîng ridicat și îndoit de la genunchi, reprezentînd desigur o înhumare accidentală (stare cataliptică). La multe morminte s-au păstrat resturile cosciugului de lemn, avînd forma unei lăzi trapezoidale, acoperite cu capac plat din scînduri de brad prins în cuie de fier. 14 morminte sînt înhumări colective, conținînd de regulă scheletul principal și unul sau mai mulți reînnumați. Alte 16 morminte reprezintă de asemenea reînnumări.

Inventarul mormintelor. Un număr de 30 morminte aveau ca inventar cîte una sau două monede, legate la mînă. Face excepție doar M 97, aparținînd unui călugăr, la care moneda era aruncată pe capacul sicriului. Monedele sînt turcești, maghiare, poloneze, lituaniene, germane, austriece, raguzane și venețiene, toate de argint. Cea mai veche este un dinar maghiar din 1553 (M 47). Trebuie ținut seama însă și de faptul că numai o parte din monede au fost cîrățate și identificate. De asemenea, cele mai vechi morminte au fost desigur deranjate prin înhumările ulterioare. Majoritatea monedelor descoperite sînt din sec. XVII-XVIII, cele mai noi datînd din vremea sultanului Mustafa III (1757-1774). Aceasta demonstrează că sfîrșitul bisericii și al cimitirului trebuie căutat în timpul războiului ruso-turc din 1767-1774 cînd se încheie, se pare, și existența orașului¹⁷. Alte 9 morminte (M 28, 29, 36, 43, 46, 49, 50, 65, 92) aveau un inventar bogat, compus din serii de podoabe (cercei, pandantive, ace de păr și de vâl, inele, copci ornamentale, paftale, mărgelile, nasturi etc.); 12 din mormintele cu monedă conțineau și cîte una sau cîteva podoabe, de regulă nasturi sferici sau discoidali, cîte o mărgică sau o cataramă; 28 morminte conțin cîte un inel, unul sau mai mulți nasturi sferici sau discoidali, copci sau cîte un cercel; 4 morminte aparțineau probabil unor preoți (M 56, 60, 106, 120), avînd capul protejat de trei cărămizi sau olane, două puse lateral și una deasupra capului, aceasta din urmă de obicei ca o inscripție incizată și o cruce. Alte două morminte aparțineau unor călugări (M 93, 97) și aveau sub cap cîte o cărămidă sau un olan, cu inscripție. În plus, călugărul din M 97 ținea în mîni un frumos șirag de mătăni de os. La M 86, în dreptul șoldului drept a fost găsită o ulcică de lut cu angobă albă. El deranja M 87, reînnumat și era deranjat la rîndu-i de M 61. Avem de-a face aici cu un raport de succesiune în trei etape. Mormîntul 87, datat pe baza vasului în sec. al XVII-lea este singurul mormînt cu vas de ofrandă¹⁸ din acest cimitir. Din cele 60 de morminte găsite fără inventar, cinci sînt clerici, 28 au fost cercetați numai parțial, 7 sînt deranjate, 19 sînt reînnumări și 1 este mormînt de copil.

O mențiune specială merită cîteva din mormintele găsite în interiorul bisericii. Astfel M 28, aparținînd probabil ctitorului, o femeie, a fost găsit în pronaos într-un cavou de cărămidă (vezi mai sus). O analogie apropiată pentru acest cavou întîlnim la mormîntul vornicesei Chiajna de la Cernica¹⁹. Dimensiunile lui sînt de 2,60 x 1,20 m la exterior și 2,25

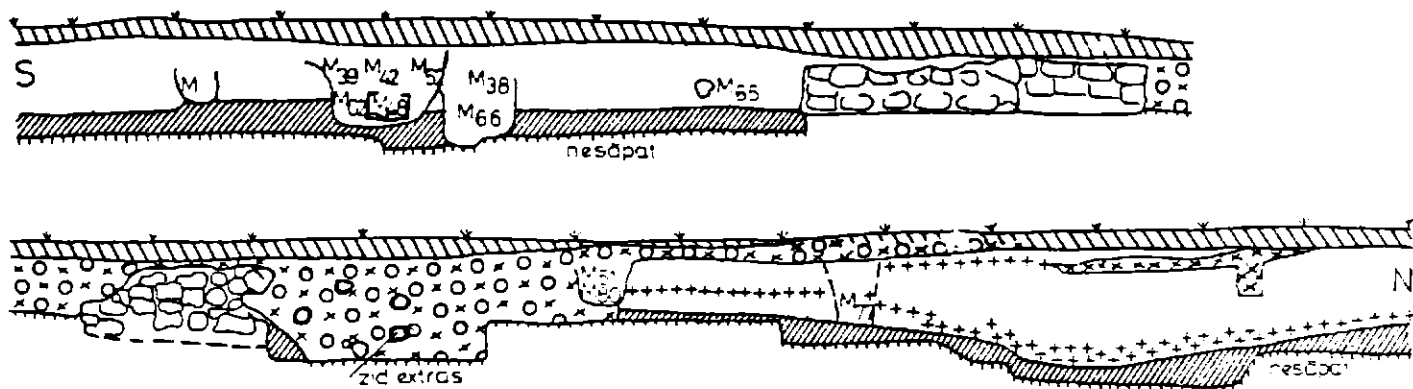
x 0,85 m la interior. Cavoul a fost desfăcut în mai multe rînduri pentru a se așeza înăuntru osemintele altor membri ai familiei ctitorului. Cu toate acestea mormîntul principal nu a fost deranjat. La mîna stîngă defuncta purta un inel sigilar de argint, cu pecetea de formă ovală, scrisă retrograd, în limba greacă: + Haristodi tu Hristodo (darul lui Hristodo) (fig.16/9). La mîna dreaptă s-a găsit alt inel de argint, cu șaton în formă de floare avînd încastrată o piatră albastră, fațetată, din sticlă. Toarta inelului este îngustă și decorată spre montură cu motive vegetale stilizate (fig.17/2). Pe pieptul scheletului au fost găsiți 20 nasturi sferici de bronz, cu toartă inelară. De la cosciug provin mai multe cuie scurte din fier, iar din pămîntul purtat - două paiete și un ciob de sticlă. Între cavou și zidul de sud al bisericii a mai fost găsit un inel-verighetă de argint, bărbătesc, cu toarta torsionată, deschisă și cu o bobită romboidală drept șaton²⁰ (fig.17/4). Inelul aparținuse probabil unuia din defuncții reînținși în pronaos. După cum arătam mai sus, construcția cavoului se datează în prima jumătate a sec. al XVII-lea, odată cu refacerea bisericii. M 23 și 24, de copii, găsite în pronaos, aveau ca inventar comun 11 bumbi sferici turnați, copci din sîrmă de cupru și o monedă turcească de la Selim II (1566-1574). Mormintele au apărut la adîncimea de 0,70 m de la nivelul actual. Deasupra lor s-au găsit alte oseminte răvășite. Este sigur că cele două morminte se datează cel mai devreme către mijlocul sec. al XVII-lea și nu în sec. al XVI-lea, cum pare a indica moneda. De altfel, bumbii și copcile din inventarul lor se întîlnesc frecvent în morminte din sec.XVII-XVIII. Același lucru se poate afirma și despre M 29, care tăia colțul de nord-est al cavoului și care avea ca inventar 11 copci, țesătură din fir și din pînză, ace de cupru aurite și două monede de argint. Dintre monede, una singură a putut fi determinată cu aproximație, fiind uzată: Raguza, sec.XVI-XVII²¹. La fel, M 16, care tăia cavoul în colțul de nord-vest, la care s-au găsit numeroase copci simple, din cupru, nu poate fi datat decît cel mai devreme în a doua jumătate a sec. al XVII-lea.

În legătură cu mormintele din pronaos trebuie amintit și faptul că pînă în urmă cu cîțiva ani la baza fragmentului de zidărie se mai păstrau două pietre de mormînt. Una aparținea unui anume Mitu și era datată 1 septembrie 1710²². A doua avea o inscripție ștearsă, înconjurată de un chenar vegetal²³. Este posibil ca această a doua piatră să fi acoperit mormîntul cu criptă descoperit de noi în pronaos, deși Dan Iliescu data lespezea tot în vremea lui Constantin Brîncoveanu. De altfel, cercetarea mormintelor din pronaos nu este încă terminată.

Săpăturile viitoare urmează să epuizeze cercetarea bisericii și să elucideze datele esențiale privind cimitirul. Deoarece pînă acum nu au fost surprinse urmele vreunei incinte în jurul bisericii, sub rezerva unor descoperiri viitoare, socotim biserica și cimitirul ei ca monumente mirene, aparținînd populației orașului. Existența celor două morminte de călugări poate fi considerată accidentală. Așadar, denumirea de "mă-năstire" dată zidului de biserică prin tradiția orală nu se justifică.

Niculae Conovici

PIUA PETRII 1976
 Profil vestic al SIX

LEGENDĂ

Sol vegetal	Varniță (sf. sec.XV-încep sec.XVI)
Dărîmătură sec.XVIII	Sol viu
Varniță sec.XVI	Zid de biserică

Fig.3.- Profilul peretelui de vest al secțiunii IX.

3. Atelierul de prelucrat osul. Încă din campania anului 1976 de la Orașul de Floci am avut indiciul existenței unui atelier de prelucrat osul. Atunci, în capătul de nord al secțiunii a IX-a, a apărut pavajul de piatră al unei locuințe impregnat cu o mare cantitate de oase în diferite stadii de prelucrare. În vederea depistării întregii suprafețe a atelierului s-a procedat la trasarea unei case. Timpul scurs până la sfârșitul campaniei nu ne-a permis atingerea scopului propus. De aceea una dintre sarcinile campaniei arheologice a anului 1977 a fost dezvelirea în întregime a atelierului de prelucrat osul.

Având ca reper singurul element de elevație păstrat pe teritoriul actual al orașului (este vorba de zidul bisericii prezentate mai sus), precum și orientarea secțiunii a IX-a față de acest reper principal, s-a căutat ca noua săpătură să corespundă cât mai precis scopului propus: dezvelirea atelierului. S-a lucrat în suprafețe mari, cu dimensiunile de 10 x 10 m, cu un martor în cruce lat de 1 m (fig.4). Orientarea suprafeței este nord-sud, colțul de nord-vest fiind situat la aproximativ 40 m nord de zidul de biserică pomenit mai sus.

La adâncimea de 0,40-0,50 m, așa cum ne indicase săpătura anterioară, a apărut podeaua atelierului de prelucrat osul, care cuprinde o parte din suprafețele Y₁ și Y₃ împreună cu martorul dintre ele, care a fost desființat spre sfârșitul săpăturii. Podeaua este alcătuită dintr-un pavaj de pietre, din care ne-a apărut un fragment și în săpătura din 1976, și dintr-o mare concentrare de oase în diferite stadii de prelucrare, aflate atât pe pavaj, cât și la est și sud-est de el, încastrate în pământul bătut.

Materialul arheologic recoltat este alcătuit dintr-o mare cantitate de oase în diferite stadii de prelucrare, din ceramică, din unelte din fier și monede.

Oase au fost recoltate începând de la materia primă (oase de vită), continuând cu diferitele stadii de prelucrare și terminând cu obiectele finite, nasturii din os de formă sferică și cu urechea poliedrică și găurită la mijloc (fig.5). Se remarcă mai multe tehnici utilizate în vederea obținerii obiectelor finite: cioplirea, strunjirea, găurirea, lustruirea. Amintim și marea cantitate de deșeuri rezultate din procesul de prelucrare a oaselor mari de vită.

Ceramica este de două categorii: smălțuită și nesmălțuită.

În privința ceramicii smălțuite, starea fragmentară în care a fost descoperită nu ne permite prea multe considerații tipologice. În marea majoritate a cazurilor, cele câteva indicii (buze, funduri, toarte) ne fac să credem că posedăm fragmente de farfurii, străchini, ulcioare. Pasta este fină, cu mică, arderea omogenă până la diferite nuanțe de cărămiziu. Decorul este smălțuit și incizat sau canelat. Fondul este galben, verde sau brun-roșcat, toate în diferite nuanțe. Motivele ornamentale, de diferite culori, sînt geometrice (cercuri concentrice, linii paralele, meandre, selzi de pește), florale sau simple pete de culoare. Cu unele excepții, această ceramică își găsește analogii în ceramica secolelor XV-XVI din Țara Românească.

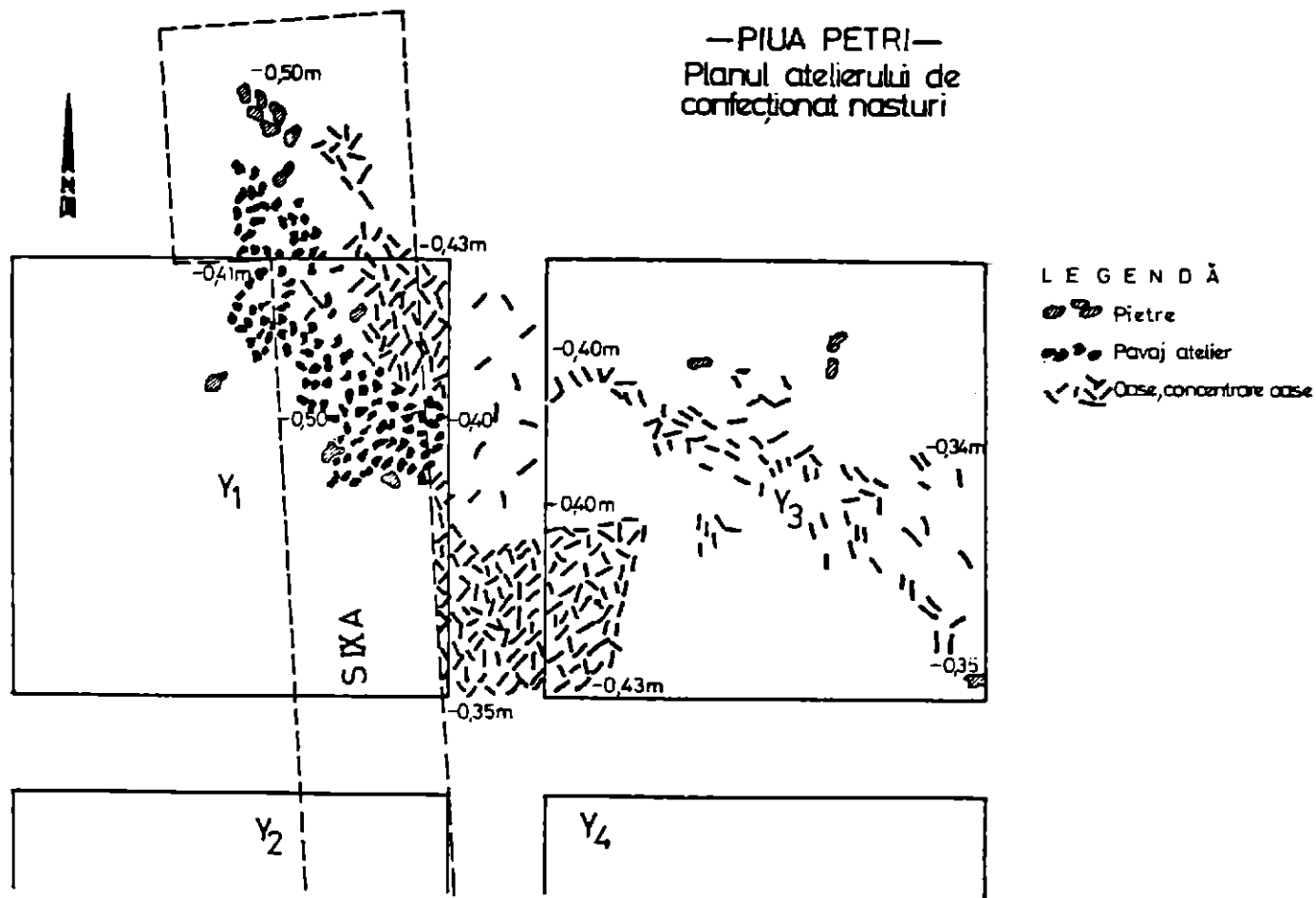

Fig.4.- Planul atelierului de confectionat nasturi din os de la Oraşul de Floci, sec. al XVI-lea.

Ceramica nesmălțuită este lucrată din pastă bună și fină, cu mică și pietricele. Arderea este oxidantă pînă la diferite nuanțe de cărămiziu sau cenușiu-cărămiziu. Starea foarte fragmentară face formele și decorul greu de identificat. Remarcăm totuși ceramica pictată cu dungi paralele cu analogii în ceramica de secol XVI-XVII din Țara Românească și profilul cu buza îngroșată și tăiată drept, deocamdată eu analogii la Poenari²⁴.

Marea cantitate de unelte din fier găsite pe podeaua atelierului constă în lame de cuțit, cosorașe, piroane, cuie etc. de diferite dimensiuni și foarte corodate.

Din cele două campanii arheologice provin și cîteva monede de argint găsite pe podeaua atelierului și o monedă din aur descoperită în pămîntul purtat de deasupra nivelului arheologic cercetat.

Monedele din argint curățate pînă în prezent sînt în marea majoritate deuari ungurești din sec. al XVI-lea. Cea mai tîrzie monedă este emisă în 1579, fapt care, împreună cu ceramica, impune datarea atelierului în a doua jumătate, poate chiar ultimul sfert al sec. al XVI-lea.

Moneda din aur, singura de acest fel descoperită pînă în prezent la Orașul de Floci, a fost identificată drept cea mai tîrzie (sec. al XVII-lea), imitație din aur după o monedă venețiană găsită pe teritoriul României²⁵.

Întreaga descoperire (atelierul de prelucrat osul) este pînă acum singura de acest fel din nivelul arheologic din sec. al XVI-lea al evului mediu românesc. Descoperirile de nasturi din os sau fildeș din sec. al XVI-lea de la Gogoșari²⁶ și Retevoești²⁷ sînt singulare și nu pot justifica existența unor ateliere în localitățile de unde provin. Pe teritoriul Orașului de Floci astfel de nasturi au fost descoperiți și în inventarul unor morminte²⁸, pentru unele fiind element de datare, în cazul altora, acolo unde au fost găsiți alături de monede, confirmînd o dată în plus datarea în sec. al XVI-lea a atelierului.

Caracterul inedit al descoperirii ne face să credem că nasturii din os sferici și cu tortiță sînt o replică în os a bumbilor sferici din metal răspîndiți pe o arie întinsă geografică începînd încă de la sfîrșitul mileniului I e.n.²⁹. Interesantă în acest sens ni se pare descoperirea cîtorva bumbi sferici din plumb și bronz chiar pe pavajul atelierului, alături de nasturii din os.

În sfîrșit, existența unei mari îngrămădiri de oase în diferite stadii de prelucrare la sud de acest atelier, în Secțiunea a IX-a, caro-ul 8-9 (poate un nou atelier?), precum și la aproximativ 40 m nord (aceasta din urmă observată pînă într-o cercetare de suprafață) ar putea constitui argumentul în susținerea unui adevărat meșteșug al prelucrării osului la Orașul de Floci. Cercetările viitoare vor lămurii acest lucru.

Radu Lungu

III. SECTORUL LOCUINȚE. La cîrca 350 m vest și la aproximativ 200 m nord de acest loc a funcționat un alt sector de cercetare al colectivului nostru, determinat de apariția la suprafața solului, în urma lucrărilor agricole, a resturilor unor locuințe din lemn distruse prin in-

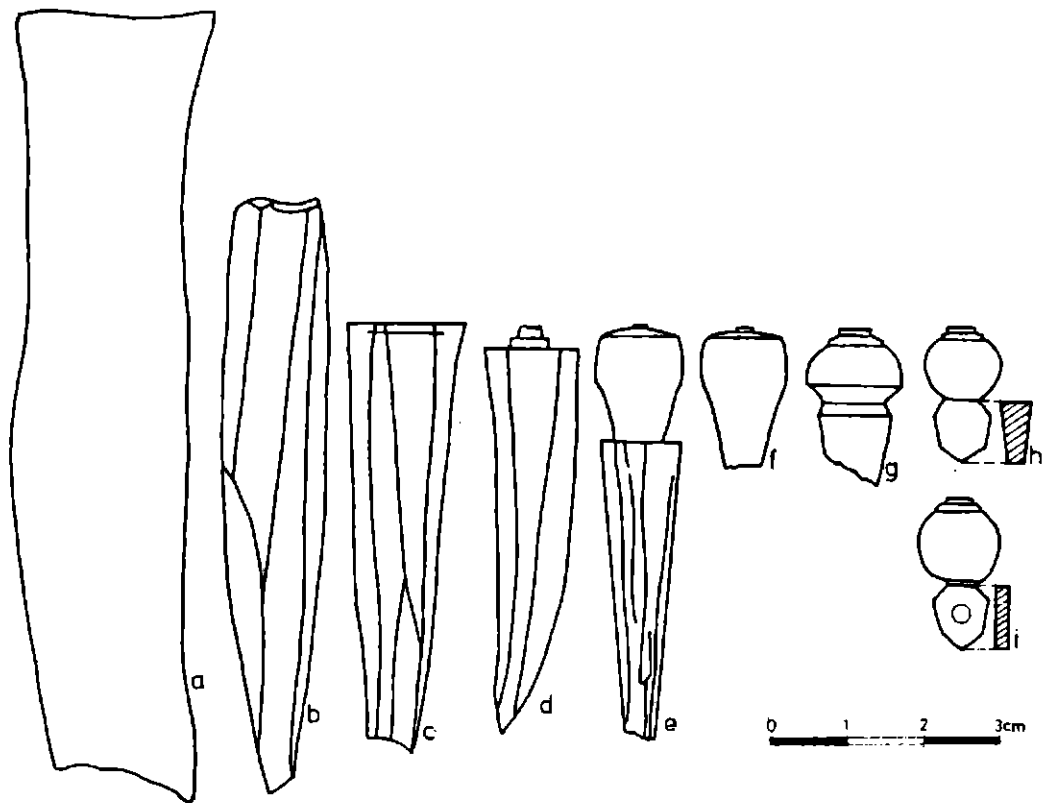

Fig. 5.- Succesiunea fazelor de prelucrare a osului și confecționarea nasturilor din cuprinsul atelierului din sec. al XVI-lea de la Orașul de Floci.

ceciu. Atât săpăturile sistematice, cât și cercetările de suprafață au condus la identificarea resturilor a peste 20 de locuințe din lemn ale orașului medieval, risipite pe o mare suprafață de teren. Potrivit datelor furnizate de săpăturile de pînă acum se pare că Orașul de Floci a apărut și s-a dezvoltat pe ambele maluri ale vechiului curs al Ialomiței. Constatarea aceea prezintă o importanță deosebită deoarece pe de o parte confirmă izvoarele cartografice medievale, care plasează orașul românesc în discuție invariabil pe Ialomița, iar pe de alta stabilește definitiv în teren vechiul curs al Ialomiței în imediata vecinătate a resturilor de cultură materială deja menționate, vizibil încă sub forma unei alveolări sinuoase și continui ce trece printre zona cu biserică și atelier mai sus prezentate și zona de locuințe incendiate, la o depărtare de circa 2 km nord-vest de actualul curs al Ialomiței. Aceeași constatare o făcea, de altminteri, și Dan M. Iliescu cu aproape 50 de ani în urmă, cînd terenul respectiv nu era încă nivelat și redat agriculturii, păstrînd încă relieful apropiat de cel vechi al așezării urbane: "... în această luncă de pe malul stîng al Ialomiței și în apropiere de Ialomița, se află azi siliștea orașului pe niște înălțimi prea puțin răsărite în luncă, înconjurate de meandre, printre care se poate urmări cu oarecare înlesnire o vale mai pronunțată decît celelalte, care taie pe o parte din siliște și despre care se zice că ar fi fost odinioară vechea albă a Ialomiței... că orașul a fost întemeiat de o parte și de alta a Ialomiței, se vede clar după resturile împrăștiate pe ambele maluri ale presupusei albie vechi din mijlocul siliștei"³⁰.

Pe partea stîngă a alveolării ce indică vechiul curs al Ialomiței, mai cu seamă la sud de actuală șosea Țăndărei-Giurgeni, dar și la nord de ea, au fost interceptate și parțial cercetate două nivele de locuire intensă, distruse amîndouă prin incendii violente.

Și dacă la nord de șosea, cel puțin în zona cercetată, nivelul mai nou de locuințe incendiate a fost în bună parte distrus de lucrările prilejuite de modernizarea actualei artere rutiere, la sud de aceasta nivelul al doilea de locuire este mai puțin afectat, permițînd cercetarea parțială sau integrală a unora din locuințele ce-i aparțin. Este vorba, în fond, de două nivele suprapuse de locuire, ambele cu locuințe de suprafață din lemn distruse prin incendii puternice, care au ars pînă la roșu sau negru întreaga masă de lipitură a pereților și podelelor locuințelor respective (fig. 7, 8). Materialul arheologic, în special cel ceramic, recoltat din ambele nivele de locuire incendiate este destul de asemănător, nepermițînd o delimitare aronologică decît foarte aproximativă. În schimb, o situație stratigrafică excepțională surprinsă în secțiunea a II-a, unde al doilea nivel a fost cel mai mult afectat de lucrările moderne, a permis să se stabilească faptul că, după distrugerea prin incendiu a locuințelor din al doilea nivel, locuitorii așezării urbane din această zonă nu s-au mai așezat pe vatra incendiată, pe care au transformat-o în cimitir. Groapa unui mormînt, datat cert cu monedă la sfîrșitul sec. al XVI-lea, taie în mod vizibil ambele nivele cu locuințe incendiate (fig. 6). Pe această bază, în primul rînd, cel mai recent nivel cu locuințe incendiate a fost datat ipotetic la sfîrșitul sec. al XVI-lea, distrugerea fiind

Fig.6.- Profilul peretelui de est al secțiunii II.(1)

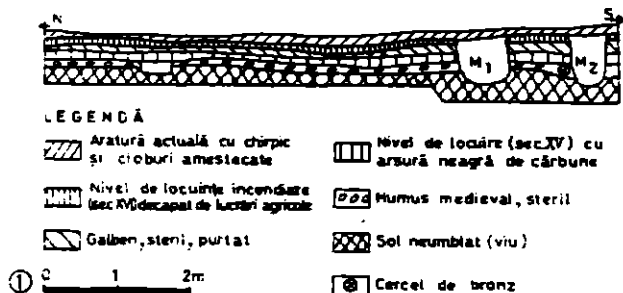

Fig.6.- Profilul peretelui de est al secțiunii II.

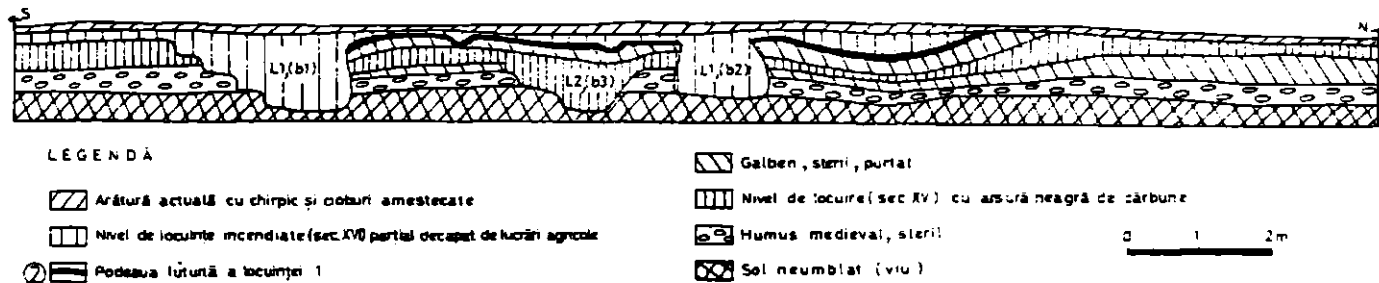

Fig.7.- Fragment din profilul peretelui de vest al secțiunii V.

Fig.7.- Fragment din profilul peretelui de vest al secțiunii V.(2)

pusă pe seama luptelor duse și în această zonă a țării în timpul războiului antiotoman din 1595 condus de marele comandant român de oști ce se năcuse chiar în acest oraș, iar nivelul mai vechi a fost pus pe seama atacului violent al lui Ștefan cel Mare, care, după cum se știe, a incendiat acest oraș al Țării Românești în primăvara anului 1470³¹. Această datare inițială s-a dovedit a fi exactă, ea fiind ulterior confirmată pe deplin mai cu seamă prin cercetarea locuințelor de suprafață cu nr. 5, 6 și 7, aparținând nivelului mai nou. Chiar dacă pe podelele acestor locuințe nu a fost găsită nici o monedă, important este faptul că în "cămăra" adâncită a locuinței nr.5, împreună cu alte materiale, a fost găsită la adâncimea de 1,25 m baza unui pistolnic din piatră cu inscripție și inscripții cu caractere chirilice pe cele patru laturi, între care și data 7100 <1591 sept. 1- 1592 aug.31>³² (fig.20/8). Indiferent dacă anul înscris pe latura pistolnicului găsit în locuința nr.5 indică data confecționării sau pe aceea a utilizării lui, socotim că el sugerează implicit și pericula incendiilor locuințelor respective. Întrucât pentru anii 1594-1595 avem știri privitoare la suferințele grele prin care a trecut orașul ialomițean în timpul luptelor antiotomane conduse de Mihai Viteazul, socotim că cea de a doua incendiere a Orașului de Floci a avut loc în timpul acestor lupte³³. Tot așa, incendiul anterior, marcat de cel mai vechi nivel de locuire și de incendiu de la Orașul de Floci, nu credem că poate fi pus pe seama altui eveniment decât pe arderea pe care i-a pricinuit-o acestui oraș Ștefan cel Mare în 1470. Fiindcă, este cazul să spunem, din toate cercetările efectuate până acum pe suprafața Orașului de Floci nu există nici măcar un singur indiciu că așezarea de aici ar data mai devreme de sec. al XV-lea. Cele mai vechi urme certe de locuire descoperite până acum în această așezare urbană datează numai din prima jumătate a sec. al XV-lea, fapt ce confirmă conținutul izvoarelor scrise care menționează acest oraș începând cu anul 1431³⁴ și conține profunde semnificații istorice în legătură cu apariția și dezvoltarea relativ tîrzie a acestui oraș răsăritean al Țării Românești, ca urmare directă a pierderii de către statul feudal românesc a teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră în 1417.

Explicația bogatelor urme de incendiu din primele două nivele de locuire până acum surprinse la Orașul de Floci constă, credem, atât în amploarea distrugerilor provocate așezării urbane de atacul lui Ștefan cel Mare din 1470 și de luptele pustitoare din anii premergători ai celei dintîi uniri politice a țărilor române în evul mediu, cît mai cu seamă în aceea că locuințele orașului medieval românesc de pe Ialomița erau făcute în majoritate din lemn. Aminteam deja că în acest sector atît săpăturile sistematice cît și cele de suprafață au condus la identificarea a peste 20 de locuințe ale orașului medieval, toate din lemn, dintre care cercetările noastre au interceptat șapte asemenea locuințe, toate de suprafață, unele fiind cercetate parțial, altele în întregime. Ori, numai în acest sector, cu locuințe făcute exclusiv din lemn, există cea mai mare cantitate de arsură, pe verticală și orizontală, din toată suprafața până acum cercetată din cuprinsul vechiului oraș. Se va vedea mai departe că, într-un alt sector al vechiului oraș, în dreapta vechiului curs al Ialomiței

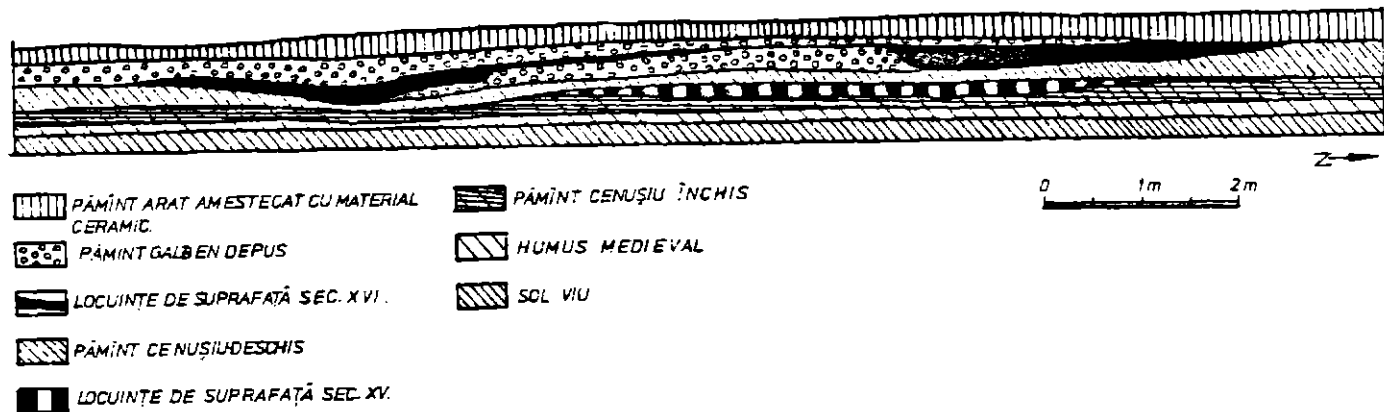

Fig.8.- Fragment din profilul peretelui de vest al secțiunii XII.

și mai aproape de punctul "Mănăstire", a fost identificată și cercetată și o locuință orășenească cu temelie din piatră, care, deși singura deocamdată, demonstrează existența și în acest oraș de cîmpie a unora asemenea edificii laice.

Revenind la sectorul cu locuințe din lemn, remarcăm faptul că toate cele 7 locuințe cercetate aveau pereții făcuți din bîrne de lemn, cu bîrne-talpă la bază, ale căror urme s-au păstrat pe alocuri destul de bine, delimitînd perfect atît limita maximă a podelelor (și a locuințelor) cît și, uneori, pereții intermediari. În săpătură, lăcașele bîrnelor-talpă și pereților apar constant sub forma unor șanțuiri adîncite cu 5-10 cm față de nivelul podelelor și late de 30-40 cm. Podelele erau făcute în toate cazurile din pămînt galben, scos cel mai adesea, dacă nu chiar în toate situațiile, prin săparea prealabilă a unor pivnițe - "cămări" de mici dimensiuni, depus pentru orizontalizare, bătătorit și lutuit la suprafață. În profilul secțiunilor arheologice, patul de pămînt depus pentru orizontalizarea suprafețelor locuințelor apare sub forma unei lentile de pămînt galben, bătătorită, groasă de 10-20 cm, lutuită și arsă la partea superioară și delimitată de alveolările bîrnelor-talpă ale pereților (fig.7). Cu planul întotdeauna rectangular, locuințele orășenilor de aici erau de dimensiuni mari și se compuneau din una sau două încăperi. Locuința nr.7, cercetată în întregime, are dimensiunile de 8,00 m x 4,50 m, este orientată cu laturile lungi pe direcția est-vest și se compune din două camere, una de 5,50 m x 4,50 m și alta de 2,50 m x 4,50 m (fig.10). Ca o particularitate cu totul specifică locuințelor de suprafață din lemn pînă acum cercetate la Orașul de Floci reținem constatarea că toate aveau săpate în podea una sau două mici pivnițe "cămări" de forme diferite, cel mai adesea în formă de clopot, adînci de 1,50 m, cu gura circulară și diametrul de 1 m - 1,50 m, săpate pe una din laturi la nivelul podelei și în care se păstrau în principal rezervele de hrană ale locuitorilor. Din acest punct de vedere importantă este constatarea că în interiorul acestor "cămări" au fost găsite - în afara unor fragmente ceramice și a diverselor obiecte de uz comun, între care și pistolnicul deja menționat, căzute, evident, în timpul distrugerii locuințelor, de la "parter" în "cămăra" - numai oase de porcine sau oase și solzi de pește, carnea de porc și de pește constituind principalele surse de hrană și comerț pe care izvoarele scrise le consemnează pentru orășenii de pe mainrile Ialomiței³⁵. Potrivit izvoarelor scrise, alături de meșteșuguri, de cultivarea viței de vie și comercializarea vinului, principalele surse de hrană și negoț ale locuitorilor așezării urbane și ai satelor din jur, supuse mănăstirii Cozia o bună perioadă de timp, le constituiau creșterea în bălți a porcilor și mai cu seamă pescuitul. Transportat cu carele, peștele era conservat și comercializat în orașul Ialomițean. În "cămăra" locuinței nr.5, îndeosebi, a fost descoperită o mare cantitate de oase și solzi, ca dovadă a păstrării acestui obiect de negoț în locuințele orășenești.

Din punctul de vedere al sistematizării urbane, chiar dacă judecăm lucrurile numai după suprafața foarte redusă pînă acum cercetată, se pare că la Orașul de Floci locuințele erau grupate pe locurile mai înalte și dispuse în șiruri, probabil de-a lungul străzilor, pe direcția nord-

Fig.9.- Planul locuințelor nr.5 și 6.

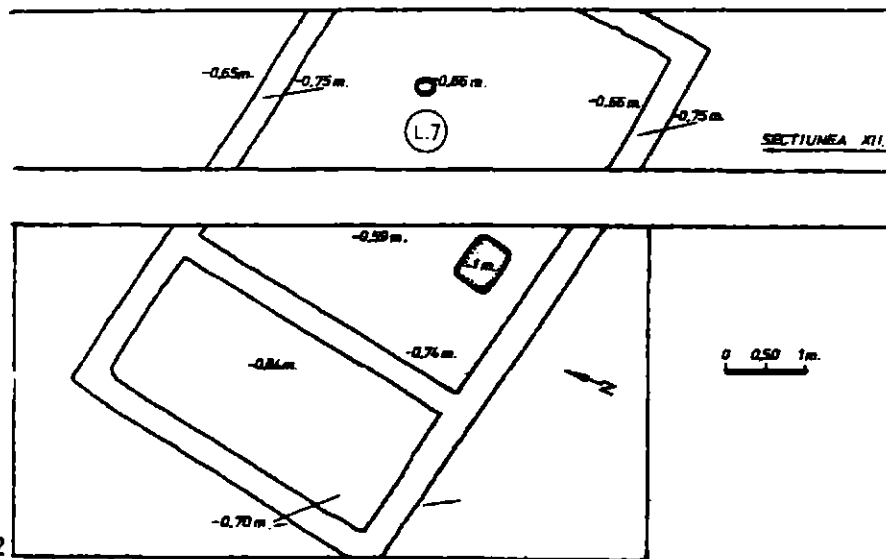
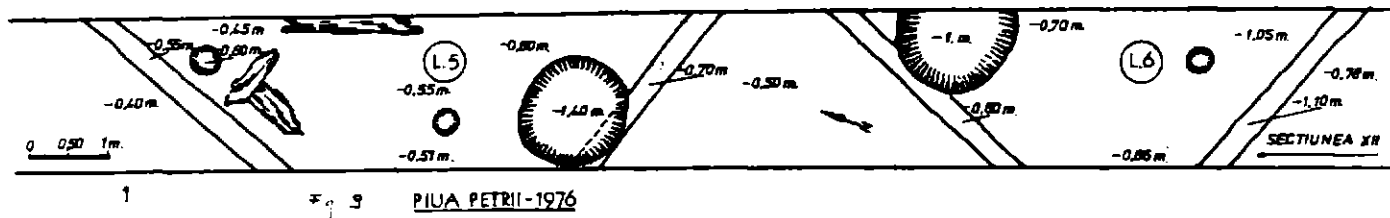

Fig.10.- Planul locuinței nr.7.

sud. Spațiul pe această direcție între locuințele cercetate este de la 2 până la 14 m, iar distanța dintre șiruri sau grupuri de case depășește 50 m. Avem astfel un prim indiciu asupra felului de dispunere a locuințelor în acest oraș medieval românesc de câmpie și a spațiului cultivabil dintre ele. Constatările arheologice preliminare corespund, de altminteri, în totul cu imaginea pe care ne-o oferă știrile scrise pe care le avem despre gospodăriile locuitorilor orașului ialomițean. Potrivit conținutului izvoarelor scrise gospodăriile orașenilor de aici se compuneau, cel mai adesea, din casă, loc pentru vie și pentru grădină. Edificatorul în acest sens ni se pare a fi actul din 6 iunie 1622 prin care mitropolitul Luca întărește preotesei Sorca, văduva preotului Petcu din Orașul de Floci, averea rămasă de la soțului ei: "casă, vie, loc de casă și ci va fi"³⁶. În aceeași ordine de idei, remarcăm faptul că în sectorul locuințelor cercetate, așadar la circa 350 m vest de biserica nr. 1, mai sus prezentată, a fost surprinsă temelia din piatră a unei alte biserici (nr. 2), cu înmormântări în jur, lucrată în aceeași tehnică ca și precedenta. Întrucât descrierea acestui complex și a mormintelor din jur se face în paragraful următor, de către autorul cercetării efectuate aici în 1977, ne vom mulțumi a prezenta numai elementele apărute aici în campania din 1976. Cu toate că în campania la care ne referim a fost cercetată numai o mică porțiune din fundația bisericii și din cimitirul aferent, s-a desprins deja concluzia că, la nord de acest monument de cult, mormintele se întind până în imediata apropiere a ultimei locuințe cercetate (L 7), nefiind sesizată pe această latură nici o suprapunere între locuințe și morminte, cu toate că perioada de funcționare a bisericii și cimitirului s-a dovedit a fi foarte îndelungată. În 1976 au fost cercetate 20 de morminte în jurul acestei biserici, dintre care 14 la sud și 6 la nord de monument. Cel mai vechi mormânt este datat cu dinar de la Matei Corvin (1458-1499), altele cu dinari de la Ferdinand I (1527-1563), cele mai multe fiind din sec. al XVIII-lea și datate cu monede turcești începând de la Ahmed III (1703-1730) până la Selim III (1800). Toate mormintele sînt creștine, în majoritatea cazurilor păstrîndu-se chiar și scîndurile din lemn de la sicrie. Conțin indivizi de toate vrîstele și sexele și au, în afara monedelor, un inventar destul de bogat, compus din inele de bronz lucrate rudimentar, cu placa dreptunghiulară simplă (fig. 16/3, sec. al XVI-lea), inele din argint cu sticlă multifacetată în montură și cu veriga decorată lateral, la exterior, prin turnare cu cîte trei cruci în relief despărțite prin puncte (fig. 17/5, sec. al XVI-lea), inele din metal alb cu piatră simplă și montura în formă de piramidă în trepte (fig. 16/6, sec. XVII-XVIII); cercei din argint cu placa turnată decorată cu cinci pietre și cu trei pietre atîrnate în formă de perle (fig. 16/4, 5, sec. al XVI-lea); mărgelile de sticlă sau os, sau copci și nasturi de la îmbrăcăminte. Din acest punct de vedere se impun atenției 15 nasturi din os (fig. 22/4), aflați în mormîntul nr. 3, datat cu monedă de la Ferdinand I (1527-1563), nasturi identici cu cei din atelierul năsturarului și pe care îi socotim a fi executați în atelierul din Orașul de Floci prezentat anterior.

Inventarul arheologic recoltat pînă acum în cuprinsul acestui centru urban este deosebit de bogat și variat, două fiind categoriile mari

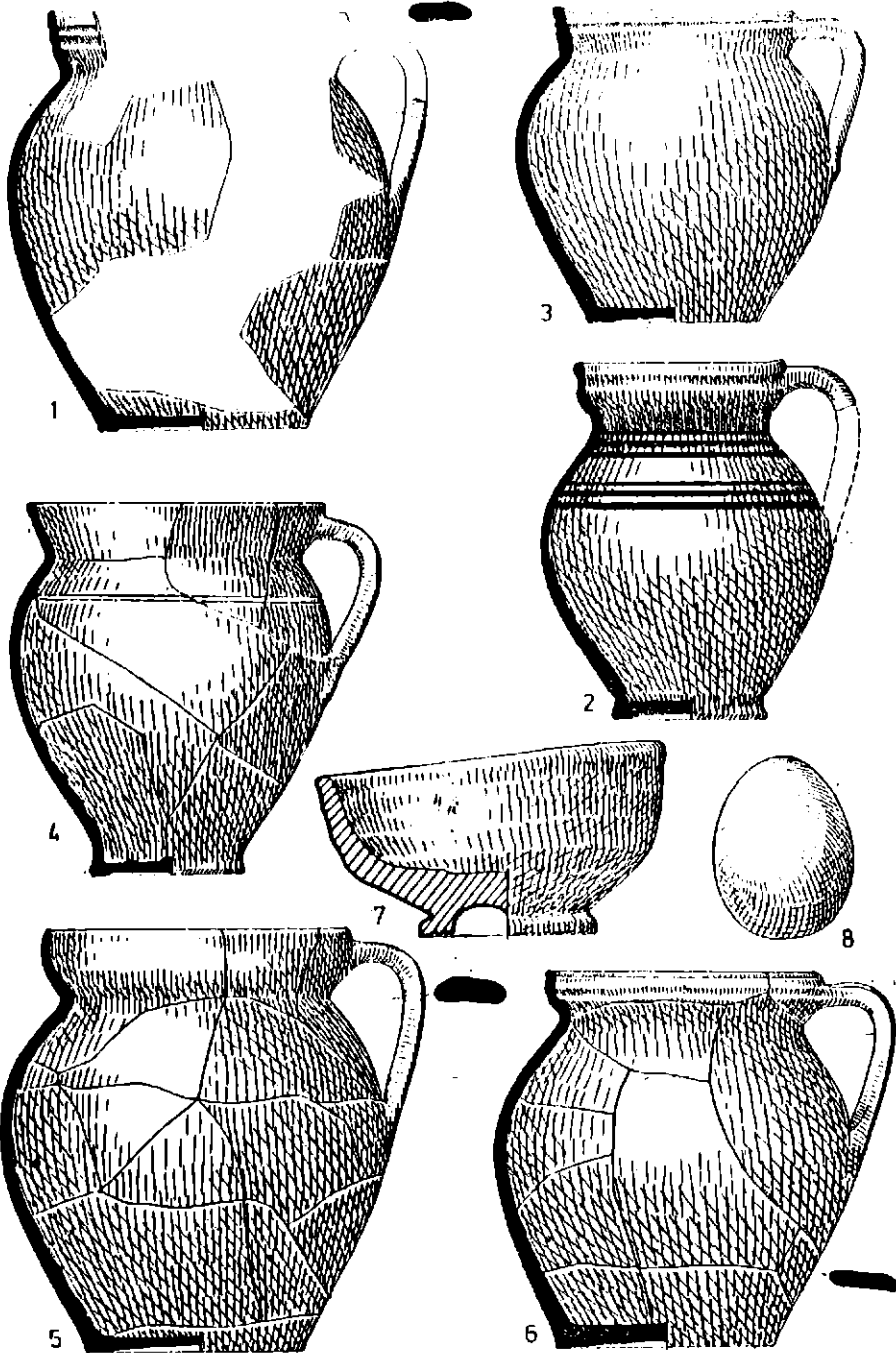

Fig.11.- Ceramică din sec.XV-XVI de la Orașul de Floci;
8 - ou de pasăre.

cari care se impun: ceramica și obiectele de uz gospodăresc din interiorul și din preajma locuințelor cercetate și piesele de podoabă din ciemitire.

La rîndul ei, ceramica din cuprinsul locuințelor, datată, cum am văzut, în general în sec. XV-XVI, se împarte în două mari categorii și anume: ceramica de uz comun, nesmălțuită și ceramica ornamentală, în care includem discurile și plăcile decorative, precum și ceramica smălțuită.

Ceramica de uz comun. Din ceramica de uz comun, nesmălțuită, face parte în primul rînd oala-cahlă de culoare cărămizie, formă tronconică, cu pereți groși, oblici și buza tăiată drept, cu înălțimea oscilînd între 12,5 cm și 18 cm și diametrul gurii între 16 și 18 cm (fig.12/1). Forma acestui tip de vas și marea sa frecvență îi conferă un caracter particular în cadrul acestei așezări urbane, deși exemplare asemănătoare s-au descoperit și în alte așezări feudale din Cîmpia Română, ca Tînganu, de pildă³⁷. Forma specifică a acestui tip ceramic, marea sa frecvență la Orașul de Floci, buza tăiată perfect orizontal, lipsa decorului la exterior, precum și împrejurarea că unele fragmente poartă la exterior urme de lipitură, iar altele sînt smălțuite numai în interior, ne face să credem că el avea întrebuințări multiple: oală de uz comun ce se acoperea perfect cu orice capac datorită marginii tăiate orizontal; oală-cahlă ce se incastra în pereții sobelor pentru refractarea căldurii, copt semințe etc.; vas pentru preparat vopsele, după cum indică unele fragmente ce păstrează pe fața smălțuită în interior evidente urme de vopsea. Altă formă des întîlnită la Orașul de Floci este oala cu toartă din pastă roșie fină, cu pereți subțiri, corpul bombat, marginea dreaptă și gura circulară, ale cărei dimensiuni oscilează între 12-17 cm înălțime și 10-15 cm diametrul maxim. Oala cu toartă este fie lipsită complet de decor, fie ornamentată cu decor simplu, constînd uneori din una sau două linii incizate paralel și circular la exteriorul huzei, alteori din două sau mai multe linii paralel trasate, de asemenea circular, însă pe umărul vasului cu vopsea albă (fig. 11/2; 12/7). În număr mult mai redus, în stare exclusiv fragmentară, se găsesc ulcioarele obișnuite (fig. 12/5,6), iar un vas mic piriform, din pastă roșie-gălbuie fină, cu gîtul alungit, foarte subțiat și gura în formă de pîlnie, reprezintă un tip arhaic singular pînă acum (fig. 12/4).

Ceramica ornamentală. O categorie însemnată a ceramicii de la Orașul de Floci o reprezintă discurile ornamentale, descoperite de asemenea în mare cantitate în stare întregă sau fragmentară. Discurile au în general diametrul de 12-15,5 cm și grosimea de 1,5 cm, baza plată și fața decorată cu două, trei sau patru muchii concentrice în relief. La unele exemplare muchiile sînt în întregime simple (fig. 13/3,5), la altele muchia interioară este decorată cu creștături oblice (fig. 13/2,6). Majoritatea discurilor sînt nesmălțuite, dar există și unele exemplare mai mici cu diametrul de 9 cm, care au în centru un buton în relief și sînt acoperite cu smălț verde (fig. 13/4). Întrucît toate discurile au fost găsite în interiorul locuințelor cercetate, sau în afara acestora, datarea lor în cuprinsul sec. XV-XVI se ia punea cu necesitate. Și aceasta cu atît mai

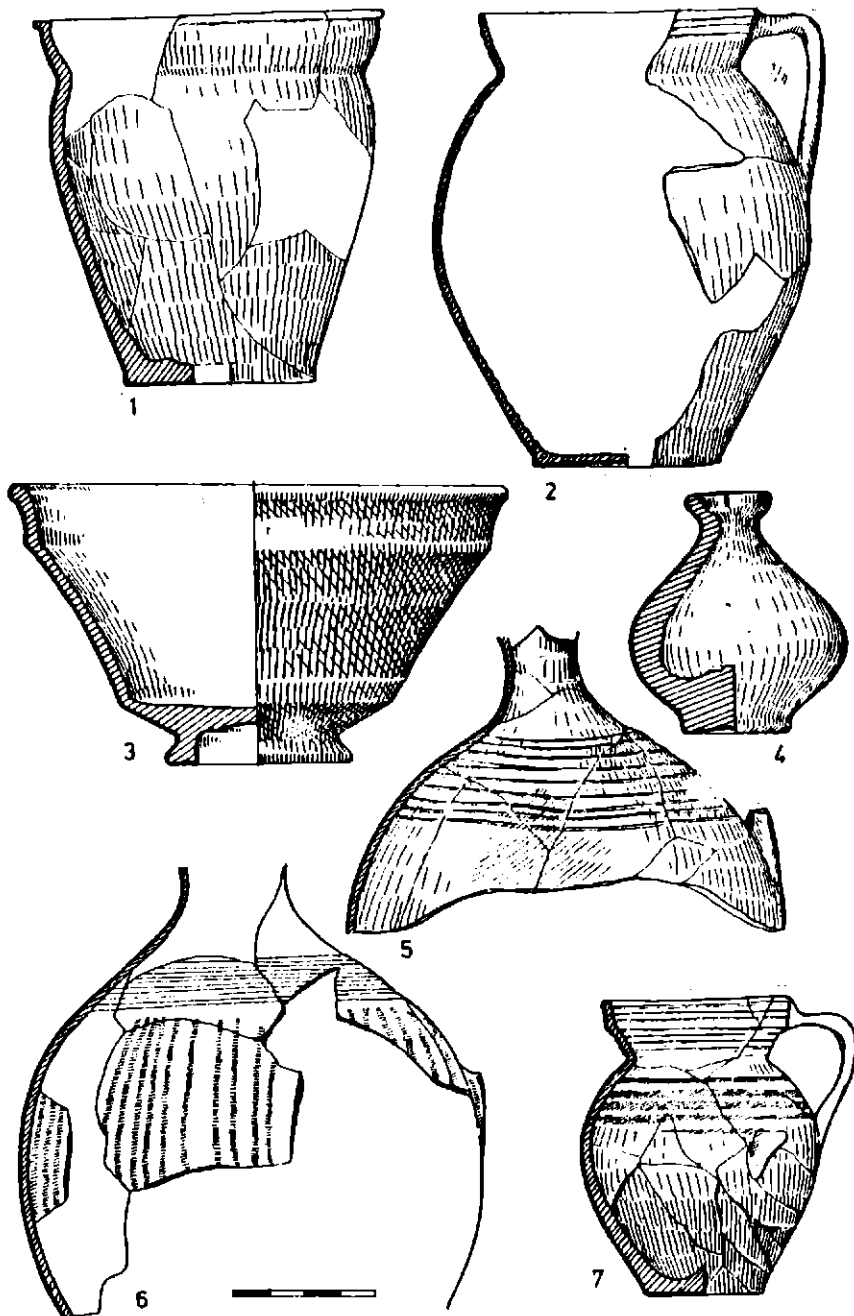

Fig.12.- Ceramică din sec.XV-XVI de la Orașul de Floci .

mult cu cât exemplare asemănătoare au fost găsite și în alte centre medievale, ca Tînganu³⁸ sau Băneasa-Străulești³⁹, unde, de asemenea, au fost datate începînd cu jumătatea sec. al XV-lea.

Plăcile decorative, lucrate prin turnare în tipar, constituie o altă categorie a ceramicii ornamentale. Cel mai reușit exemplar descoperit pînă acum la Orașul de Floci este lucrat dintr-o pastă extrem de fină, are partea superioară crenelată și fața decorată cu trei cruci, cu brațele lățite și ajurate cu linii paralele, înscrise în cercuri. Deasupra lor, pe cele trei turnuri, se reîntîlnește cercul cu cruce, de data aceasta brațele crucii fiind unite cu linii paralele în genul pînzei de păianjen. Întregul decor este realizat în relief prin turnarea pastei în tipar (fig.14). Alte fragmente de plăci decorative, mai puțin reușite din punct de vedere tehnic - pastă și decor -, au de asemenea partea superioară festonată, iar decorul realizat tot prin turnare în tipar, constînd din motive geometrice în relief în formă de rozete sau linii împreunate (fig.19/1,2).

Ținînd seama de faptul că marea majoritate a ceramicii smălțuite, fragmentară sau întregibilă, găsită pînă acum în cadrul locuințelor de la Orașul de Floci, prezintă în baza inelară cîte două perforații pentru atîrnat pe perete, de calitate excepțională a pastei și decorului, socotim că ceramica smălțuită din această așezare urbană se folosea precumpănitor, dacă nu exclusiv, pentru decorarea pereților locuințelor, ca și discurile ornamentale sau plăcile decorative. Forma dominantă a ceramicii smălțuite este farfuria cu baza inelară cu cîte două orificii apropiate pentru atîrnat, pereții ușor albiați și evazați, marginea lată trasă oblic în afară, cu dimensiunile în general constante: 10 cm înălțime, 29-30 cm diametrul maxim și 9-10 cm diametrul bazei inelare. Interiorul este întotdeauna smălțuit, iar decorul constă în motive geometrice și florale redată cu o gamă foarte variată de culori și nuanțe. Cel mai reușit exemplar pînă acum descoperit îl constituie o farfurie în totalitate întregită, avînd interiorul smălțuit cu fond verde deschis și decorat cu elemente florale și geometrice, constînd din linii incizate și acoperite cu vopsea cafenie, alternînd cu pete și nuanțe de culoare verde, cafeniu și galben (fig.21). Alt exemplar, fragmentar, are decerul format din romburi, din linii de vopsea cafenie și verde închis și din linii și puncte cafenii. Categoria ceramicii smălțuite este completată de castroane cu baza inelară, perforată sau nu de orificii pentru atîrnat, cu corp tronconic sau rotunjit și smălțuit în interior în culoare galben-verzuie sau verde și cu dimensiuni relativ mari: 10-11,5 cm înălțime și diametrul maxim de 21-29 cm (fig.12/3). La acestea se adaugă un castronș bîl de 5 cm înălțime și cu diametrul maxim de 9,5 cm în întregime smălțuit în culoare verde (fig.11/7) și un capac de vas cu corp bitronconic gol în interior, prevăzut la partea superioară cu buton circular, smălțuit la exterior în culoare verde, înalt de 6,3 cm și cu diametrul maxim de 10,5 cm.

Obiecte din metal, sticlă și piatră sau lut. Cîteva obiecte descoperite în interiorul locuințelor cercetate rețin atenția în mod deosebit. Între acestea semnalăm un zurgălău din bronz, compus din două semisfere lipite, cu diametrul de 4 cm. La partea superioară are lipită tija de

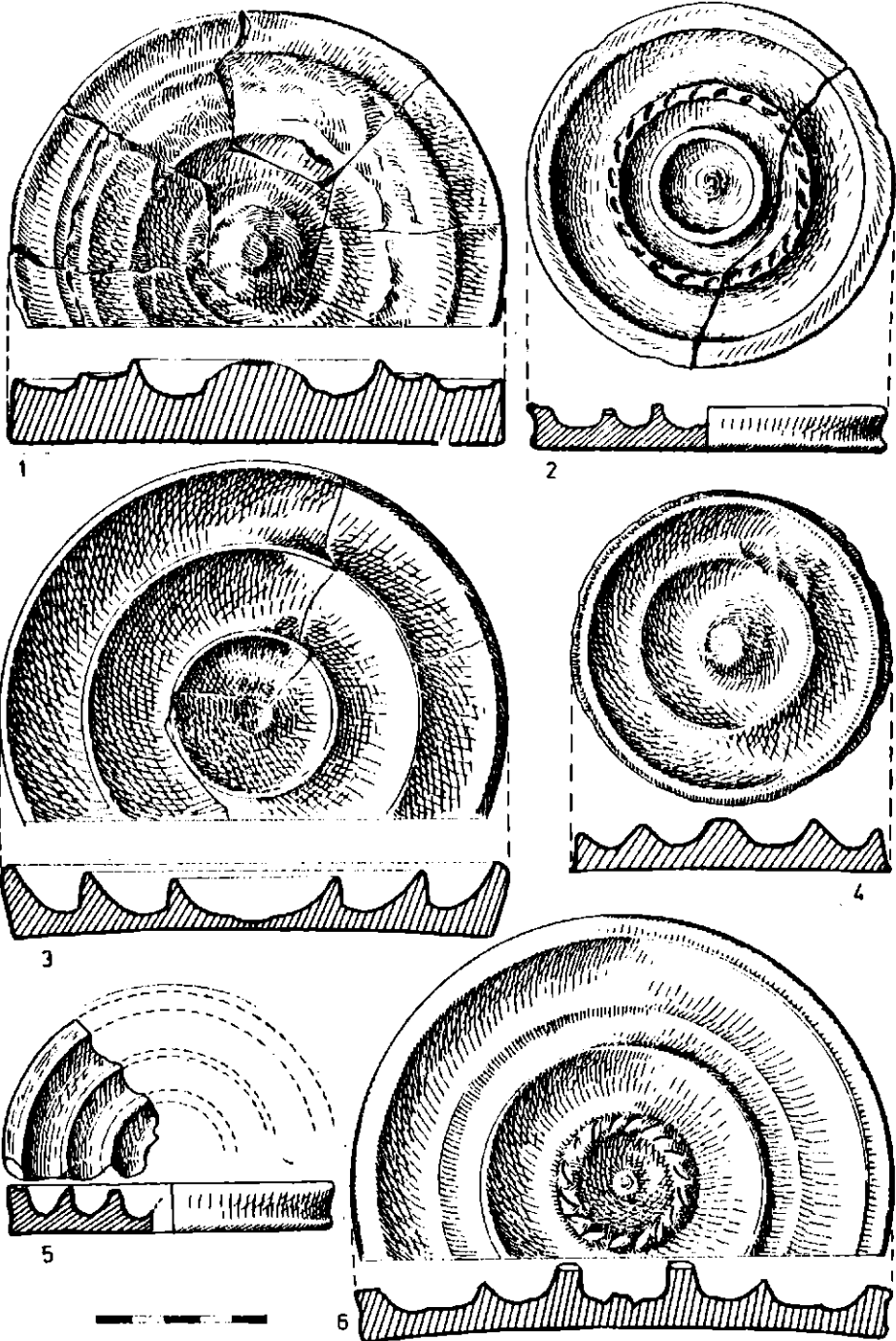

Fig. 13.- Discuri ornamentale din sec. XV-XVI de la Oraşul de Floci.

prindere perforată, la cea inferioară tăietura specifică cu capete rotunjite (fig.16/1), iar în interior păstrează încă bila de emanare a sunetelor. Zurgălăului de bronz, datat în sec.XV-XVI, i se adaugă o aplică de bronz de harnașament, circulară, cu diametrul de 8,4 cm, prevăzută cu o perforație centrală, urmată de alte trei perforații dispuse în triunghi echilateral pentru prindere și decorată cu linii de cercuri concentrice simple (fig.16/2). Cupa unui splendid pahar de sticlă cu picior, în formă tronconică și decorată la exterior, în culoare albă și vișinie, cu doi porumbei afrontați pe un bulb în formă de inimă, îmbogățește materialele sec. al XVI-lea. În fine, pentru sffrșitul aceluiași veac, importantă rămâne baza de pistolnic din piatră de calcar, deja menționată în formă de piramidă cu baza aproximativ pătrată (5 x 4,2 cm). Pe talpa pistolnicului se află un pătrat, în interiorul căruia se găsește crucea cu pedestal în două trepte și literele de invocatie obișnuite în grecește, redată invers, în negativ, pentru a apărea corect în pozitiv: Ξ XR \blacksquare KA (IS HR NI KA). Pe cele patru laturile pistolnicului se află semne și inscripții indescifrabile, cu caractere slavone și data foarte lizibilă: $\lambda \epsilon m \zeta \epsilon = 7100$ <1591, sept. 1-1592, august 31> (fig.20/8). Acestor obiecte li se adaugă altele, de uzanță curentă, precum cute din piatră pentru ascuțit, cuțite simple din fier, greutăți de plasă de pescuit de diferite forme, ouă de pasăre (fig.20/3) etc.

dr. Lucian Chișescu

IV. BISERICA NR.2. Încă din 1976 s-a stabilit că locuitorii așezării au transformat această zonă a așezării în cimitir. Alături de mormintele apărute în S XII/1976 au apărut și temelile unor ziduri late de 0,80 cm și înalte de 0,40 cm a căror fundație străpungea nivelul de locuire imediată.

Prin secțiunile noi trasate s-a urmărit stabilirea planului acestor ziduri, cât și întinderea cimitirului pe axul N-S prin prelungirea S XII/1976 spre sud spre fosta albie a Ialomiței. Astfel a fost trasată S XVIII, lungă de 80 de m, lată de 2 m. Pentru urmărirea zidurilor s-au trasat S XV, S XVI și S XVII, paralele între ele, lungi de 18-20 m și late de 1 m, cu un martor de 0,50 m între ele și orientate spre axul E-V.

Din aceste secțiuni a rezultat că zona cimitirului se întinde dincolo de ziduri, spre sud, pe o suprafață lungă de 22 m. Mormintele dezvelite sînt deranjate datorită numărului extrem de mare de înhumări. În această secțiune au fost dezvelite 41 de morminte, în marea majoritate cu inventar cempus din monede sau podoabe. Cel mai vechi mormînt este datat cu monedă la jumătatea sec. al XVI-lea, iar cele mai tîrzii sînt datate pe bază de monede turcești la sffrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea. În cazul mormintelor deranjate, foarte frecvente în apropierea zidurilor, trebuie avute rezerve în legătură cu considerarea monedelor ca făcînd parte din inventarul lor.

Zidurile dezvelite în această vară, în mare parte distruse pînă la fundație, se pare că au aparținut unei biserici cu plan trilobat, cu pronaosul despărțit de naos printr-un zid gros de 75-80 cm.

Naosul avea o formă dreptunghiulară. Pronaosul era poate ceva mai mare, dar întrucît zidurile au fost demontate piatră cu piatră din funda-

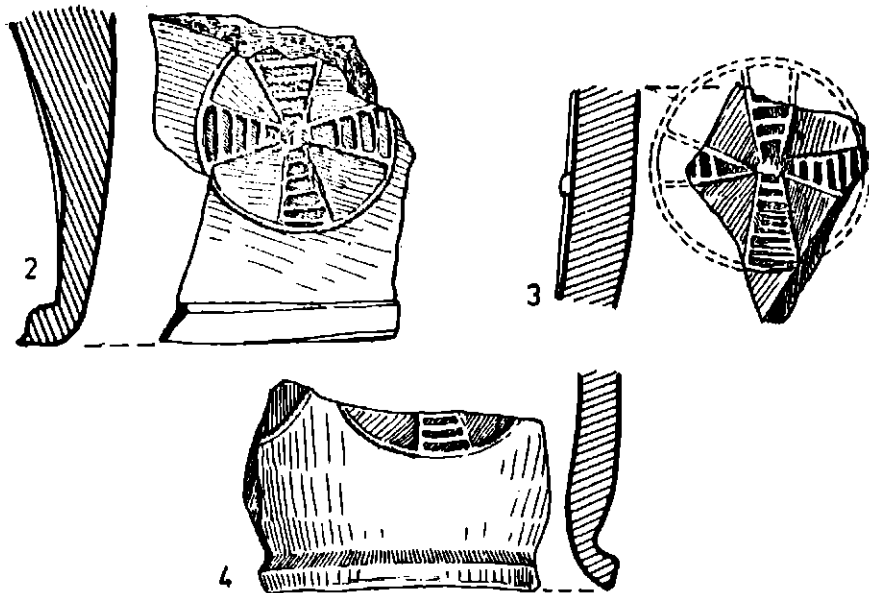
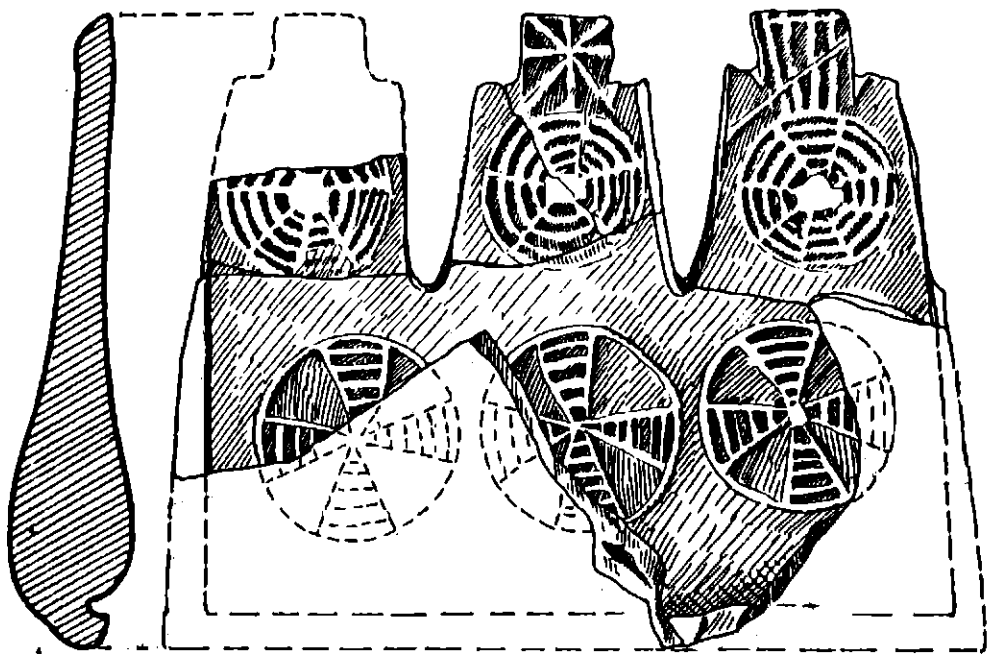

Fig.14.- Fragmente de placă decorativă cu motivul cruciform de la Orașul de Floci, a doua jumătate a sec. al XV-lea.

ție nu putem stabili cu exactitate forma acestuia. Oricum, în pronaos, lipit de zidul nordic, a fost descoperit un cavou dublu, din cărămidă, parțial distrus. Mormintele au fost răvășite și scheletele aruncate unul peste altul. Singurele piese de inventar găsite aici sînt un cercei și un inel, care, după analogii, pot fi datați din sec. XVII-XVIII. Pe de o parte, ținînd seama de faptul că pînă în prezent cele mai vechi morminte sînt date pe bază de inventar - monedă sau podoabe - la jumătatea sec. al XV-lea, trebuie să admitem și existența la acea dată a bisericii. Pe de altă parte, se pare că înmormîntările în cimitir au continuat și după dezafectarea ei, așa cum reiese de la situația a două morminte care sînt săpate în stratul de dărîmătură. Această problemă însă nu va fi precizată decît după cercetarea completă a cimitirului.

În secțiunea S XVIII în afară de limita sudică a cimitirului au mai fost surprinse și colțurile a două locuințe de suprafață, incendiate, iar între ele o groapă mare (diem. 4 m) menajeră în care, în afara resturilor ceramice din sec. al XVI-lea și a oaselor de animale, s-au găsit un brăzdar de plug întreg și un inel de bronz cu placa în formă de trunchi de piramică, în mijlocul căreia se afla locașul unei pietre rotunde. Brăzdarul de tip simetric are analogii cu cel descoperit la Dragomirești⁴⁰, dar avînd în vedere contextul în care a fost găsit noi îi datăm în sec. al XVI-lea.

În afară de monedele găsite au fost descoperite și numeroase podoabe: cercei, inele de tipuri variate, copci de prins, ace de bronz pentru maramă, paiete de diferite forme și dimensiuni, mărgelile și flori de diademă.

Inelele se împart în două categorii: inele cu piatra în cabușon și inele cu placa gravată. Inelele cu piatra în cabușon prezintă la rîndul lor mai multe variante, din care menționăm întîi pe cel descoperit în inventarul M 28. Inelul are veriga ovală de susținere turnată împreună cu cabușonul de formă rotundă, pe care se află montată o piatră cu suprafața boltită. Inelul este de argint aurit, datat cu monedă din sec. al XVI-lea (fig. 17/14). În M 24 a fost găsit un inel cu veriga plată, cu o șențuire mediană pe suprafața exterioară, cu capetele apropiate și bătute sub placa cabușonului înalt, cilindric, cu marginea festonată, cu o piatră vitroasă (fig. 17/15). În M 13 și M 31 au fost găsite inele asemănătoare din punct de vedere al execuției verigii, care, de o parte și de alta a monturii, este decorată cu un motiv în relief format dintr-o rozetă înconjurată de patru frunze stilizate. Cabușonul este fie de formă ovală, hexagonală, fie dreptunghiulară, cu piatră din sticlă (fig. 18/2-5). Inelele care au placa gravată sînt mai puține, din care menționăm pe cele descoperite în M 14 și M 40. Primul este turnat din bronz, cu placa în formă de pecete rotundă, decorată cu un motiv incizat oarecum asemănător cu cel de la inelul descoperit la mănăstirea Comana⁴¹. Cel de al doilea inel este din argint, cu placa ovală, avînd gravată pe suprafața ei două păsări cu cozi foarte lungi (fig. 17/12).

Cerceii descoperiți sînt, de asemenea, de mai multe feluri. În M 33 a fost găsită o pereche de cercei din argint, cu trei pandantive. Pe placa pătrată s-a lipit o montură în formă de turn de piramidă, avînd în centru

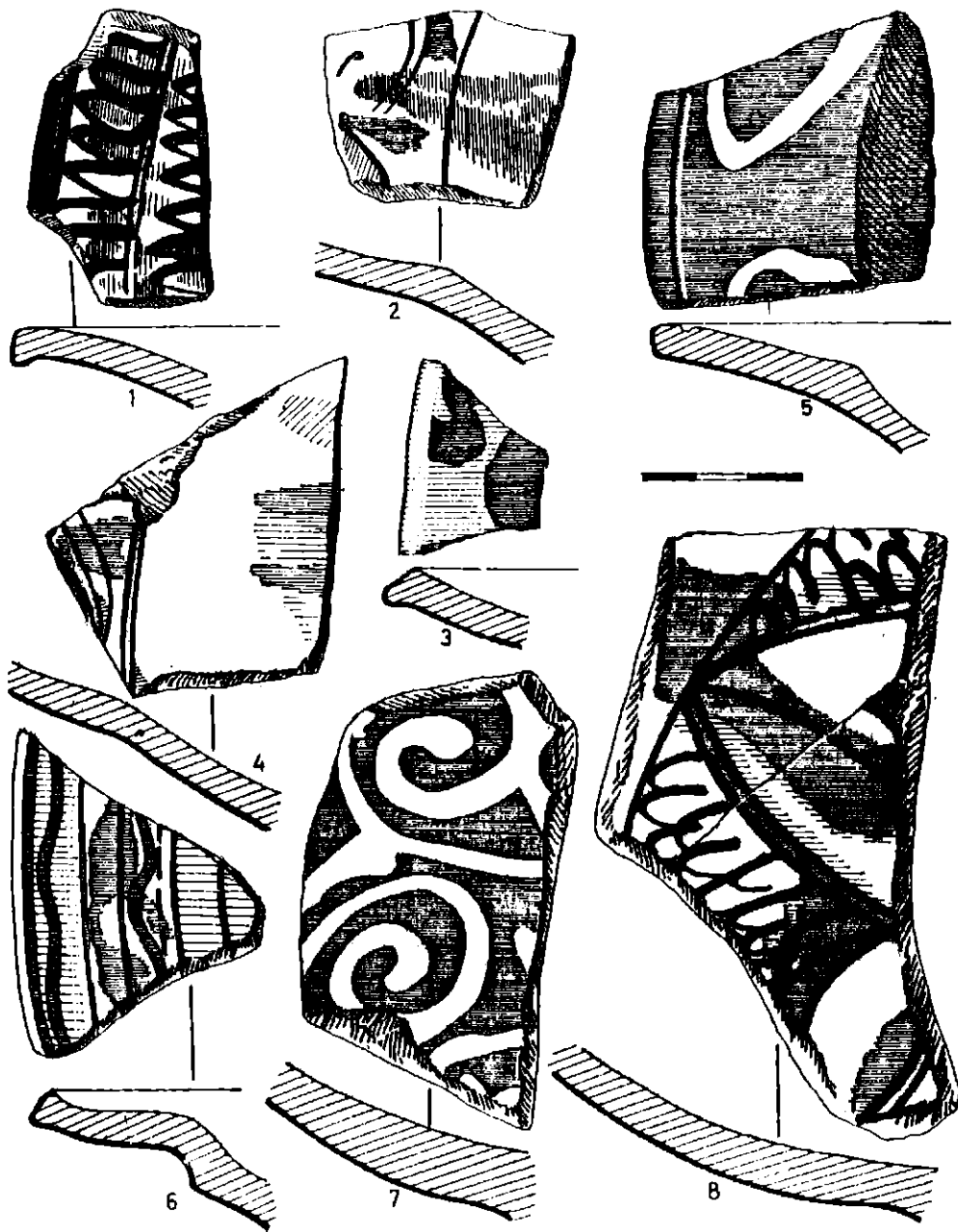

Fig.15.- Fragmente ceramice smălțuite de la Orașul de Floci, sec.XV-XVI.

o piatră rotundă. Pe latura superioară se află două urechi paralele, pe sub care este trecută o tijă. De tijă se prinde inelul de prindere. Pe partea inferioară se află trei verigi de care se prind trei pandantive-picioruş terminate cu perle de sticlă în formă de lacrimă (fig.17/8). Variantele ale acestui tip de cercei au mai fost descoperite în M 1, 1975, M 4, 1976 (fig.16/4,5).

Alt tip este reprezentat de perechea de cercei din M 13, cu placa în formă ovală traforată și cu trei cabușoane rotunde pentru pietre. De această placă sînt prinse prin trei verigi picioruşe-pandantiv (fig.18/6,7), cercei asemănători cu cei din S IX/1976. Mai neobișnuit ca tip sînt perechile de cercei din M 19, M 34, M 35 (fig.17/7), cu corpul lucrat din două benzi de tablă, paralele, cu capetele fadoite în formă de bucle duble. Prin aceste bucle se treceau două tije paralele. De tija superioară se prindea inelul de agățat, de tija inferioară un pandantiv în formă de tub, conic, terminat cu o mărgea din sticlă verde. Și, în fine, ultimul tip este reprezentat de cercelul din argint aurit descoperit în cavou. Format dintr-o verigă de sîrmă, care pe partea inferioară are o mărgeică formată din sîrmă torsionată și grupuri de cîte 4 granule în piramidă, fixată la rîndul ei tot cu ajutorul unei sîrme torsionate, răsucite de o parte și cealaltă pe verigă (fig.18/15).

Acest tip de cercel ca model este cunoscut din sec.al XV-lea⁴² și pînă în sec. XVII-XVIII⁴³.

Tot ca piese de inventar mai menționăm și cele 10 flori de diademă realizate din plăcuțe de granată lipite pe os, descoperite în inv. M 25 (fig.22/1, sec. al XVI-lea) și care se aseamănă cu cele descoperite la Snagov⁴⁴ și datate tot în sec. al XVI-lea.

Atît inelele, cît și cerceii nu ating în execuție valoarea artistică a podoabelor din feudalismul timpuriu. S-ar putea să fie vorba de inele imitații din atelierelor locale care caută să reproducă, în limita posibilităților, frumusețea pieselor de aur și argint.

Deocamdată pe baza puținelor analogii găsite datăm aceste podoabe în cursul sec.XVI-XVII.

Anca Păunescu

V. LOCUINȚA DE PIATRĂ. Un alt sector cercetat în campania arheologică din vara anului 1977 la Piuța Petrii se află pe malul drept al vechii albie a Ialomiței, la 237 m sud de actuala șosea București-Constanța, avînd ca punct de reper pridvorul bisericii de sec. al XVII-lea situat la 71 m spre est.

Alegerea sectorului a fost determinată de blocurile de calcar și fragmentele ceramice sesizate la suprafața solului.

Au fost săpate patru secțiuni paralele, orientate nord-sud cu o ușoară deviere NV-SE, perpendiculare pe șosea.

În prima secțiune dezvelită - S XIV - au apărut două ziduri formate din piatră nefasonată, legată cu mortar slab. Cele două ziduri erau perpendiculare unul pe celălalt, unindu-se dincolo de profilul estic al secțiunii. Pentru surprinderea în continuare a zidurilor și pentru a preciza rostul lor, s-au trasat lateral, la est și vest de această secțiune, două casete S XIV A și S XIV B.

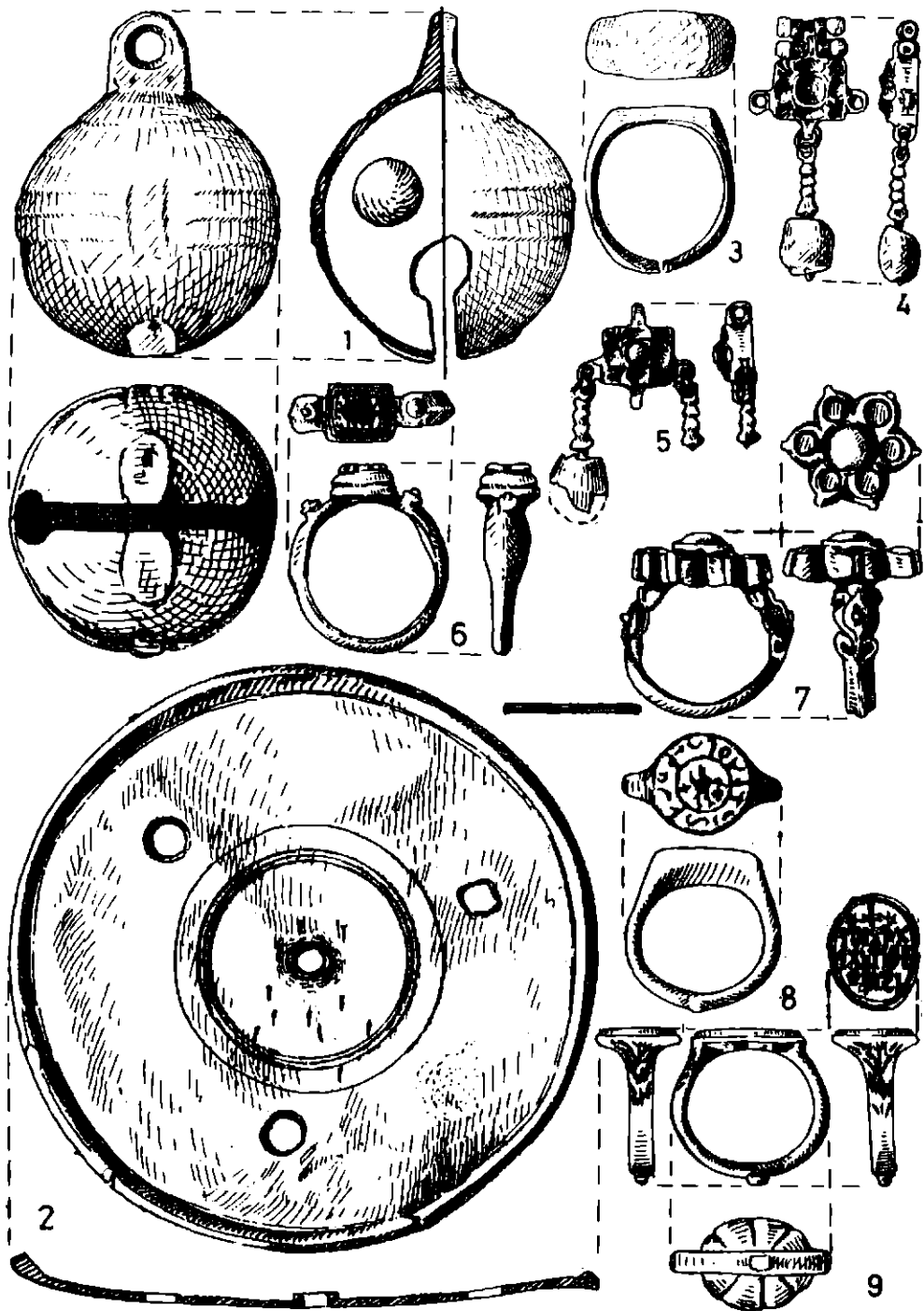

Fig.16.- Plese din metal și obiecte de podoabă de la Orașul de Floici, sec.XV-XVI.

În caseta S XIV A a apărut cel de al treilea zid al încăperii. Zidul are aceeași compoziție ca și celelalte două menționate, orientarea est-vest făcând unghi drept cu zidul din S XIV sub profilul de est al casetei.

A apărut deci o încăpere delimitată de trei ziduri: unul de 4,5 m, iar celelalte două de câte 3,5 m. Podeaua locuinței, dezvelită în cele două secțiuni, aducea suficiente probe pentru a concluziona asupra distrugerii prin incendiere a acestei încăperi.

În aceeași casetă, între limita sa sudică și 5 m spre interior, au apărut o serie de pietre nefasonate, de dimensiuni diferite. Suprafața destul de mare și risipirea lor neuniformă îi dau aspectul unui pavaj. Pe acest pavaj au fost găsite trei monede din sec. XV-XVI: a) în dinar unguresc de la Rudolf II - datat 1579; b) o jumătate de gros polonez de la Cazimir IV Jagello (1444-1492); c) o imitație de monedă turcească de aramă, ilizibilă, datată cu aproximație în sec. al XVI-lea.

Revenind la încăperea menționată mai sus, amintim că pe podeaua ei a apărut mult moloz (piatră și cărămidă sfărâmate). La degajarea molozului, în dorința de a surprinde cel de al patrulea zid al încăperii, au apărut alte două ziduri, perpendiculare unul pe celălalt și orientate NE-SV și respectiv SE-NV. Sistemul de construcție se prezenta deosebit de cel al zidurilor amintite mai sus. Apărea astfel fundația unei alte încăperi, fundație din blocuri rectangulare de piatră cu dimensiunile de circa 20 x 24 x 24 cm, foarte frumos fasonate. S-a surprins, de asemenea, podeaua de cărămidă roșie, podea ce acoperă întregul colț al încăperii din această casetă.

Secțiunea XIV C - situată lateral spre est de caseta menționată mai sus - a dezvelit în întregime celelalte ziduri ale acestor două încăperi, reușindu-se în acest fel să se stabilească și dimensiunile ei. Măsurată pe fața interioară a zidurilor camera are dimensiuni de 7 x 4 m. Podeaua din cărămidă nu s-a păstrat decât în jumătatea sud-estică a încăperii, fiind distrusă de lucrările agricole contemporane. Menționăm totodată că în această zonă terenul este în pantă.

În colțul de sud-vest al camerei a fost găsită o sobă de cărămidă cu suprafața de 1,60 x 1,80 m (lungimea reală este mai mare, soba intrând sub profilul estic al secțiunii). De la această sobă s-au putut recupera câteva cărămizi întregi (14 x 25 x 3 cm), precum și câteva fragmente de cable.

Zidul de sud se pare că prezintă și intrarea în locuință, fapt ce va fi verificat în campania arheologică viitoare. În această zonă a fost descoperit un gros pentru orașul Danzig, emis de Sigismund I, regele Poloniei, purtând anul 1539, precum și trei monede mărunte turcești, datate la sfârșitul sec. al XVI-lea.

În interiorul locuinței, pe pavaj, s-a păstrat o monedă poloneză (jumătate de gros) emisă de Alexandru (1501-1505) pentru Lituania. S-a recoltat, de asemenea, material ceramic destul de variat, dar fragmentar și nefrântabil (căni cu toartă, oale-borcan din ceramică roșie, uneori cu decor liniar realizat cu vopsea albă, funduri inelare de farfurii smălțuite și sgratitate, cahle, ceramică de import). S-a putut totuși întregi o farfurie cu fundul inelar, smălțuită și sgratitată, având ca

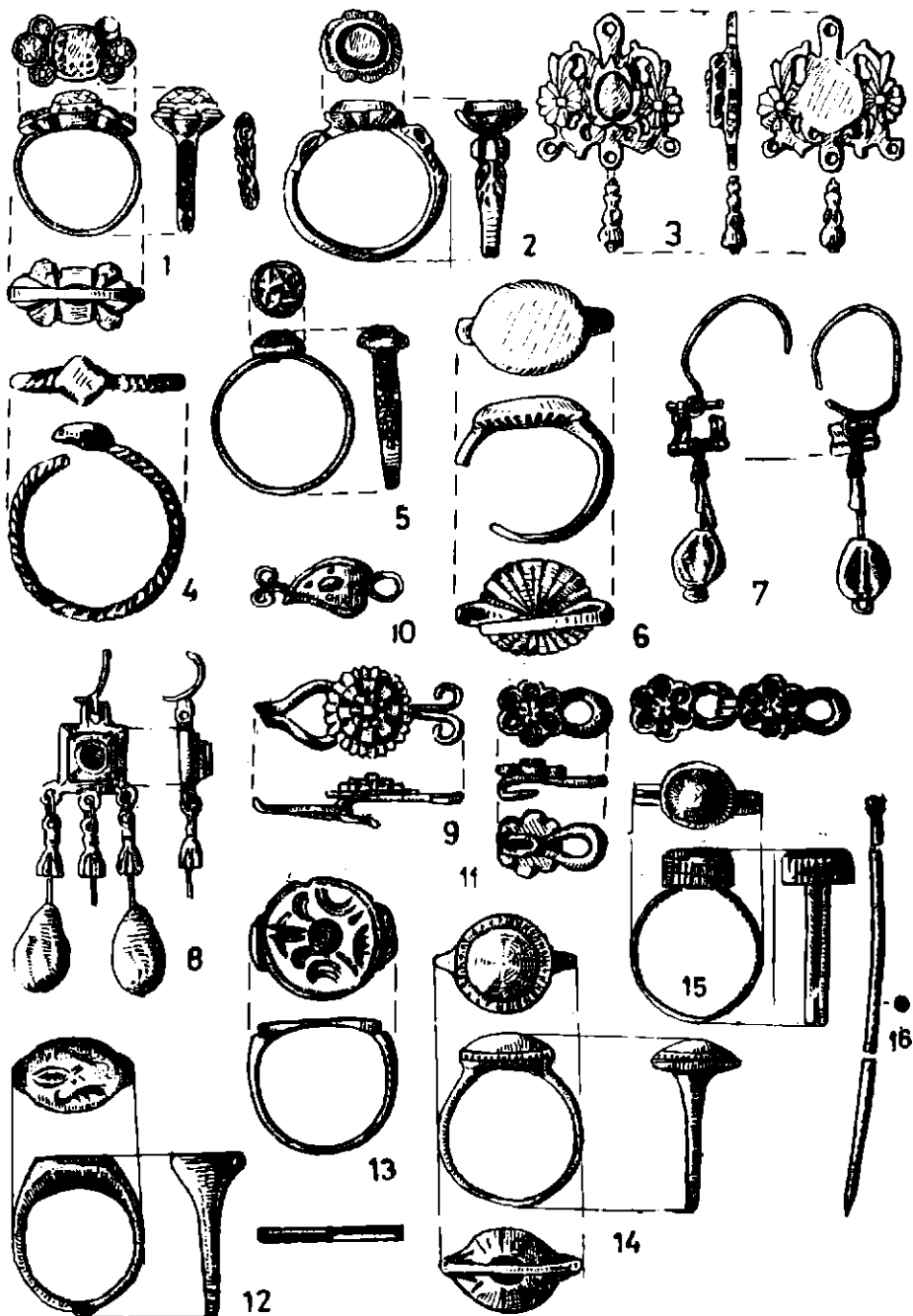

Fig.17.- Obiecte de podoabă din cimitirele de la Oraşul de Floci.

decor spirale și frunze, iar cromatic folosind galbenul, verdele și brunul.

Concluzionând cele relatate notăm că în această zonă a fost dezvoltată o construcție civilă cu o suprafață de 46 m², compusă din două încăperi, dintre care una având temelie din blocuri de pietre fasonate, iar cea de a doua, adosată acesteia, cu temelie din piatră nefasonată, legată cu un mortar slab. Elevația la ambele încăperi pare a fi fost din cărămidă. Pe baza monedelor, datarea construcției cît și a pavajului se face în a doua jumătate a sec. al XVI-lea. Faptul că săpăturile anterioare au scos la iveală în Orașul de Floci doar locuințe de lemn și chirpic mărește importanța acestei descoperiri. În cazul de față este vorba, desigur, de o construcție de caracter civil, aparținând unui personaj de vază al orașului.

Venera Rădulescu

VI. ÎNCHEIERE. Cu toate că cercetarea sistematică a Orașului de Floci este încă la început, constatările făcute pînă în prezent, expuse mai înainte, impun de pe acum unele încheieri istorice mai largi. În primul rînd frapează constatarea că cele mai vechi urme de locuire pînă acum sesizate în vatra orașului nu depășesc jumătatea sec. al XV-lea, fapt care confirmă întru totul conținutul izvoarelor scrise ce atestă această așezare urbană numai începînd cu anul 1431⁴⁵ și infirmă aserțiunile istoriografiei moderne, care plasa în mod nejustificat începuturile orașului de la gura Ialomiței în sec. XIV-lea. Constatarea nu trebuie însă să surprindă pe aimeni, întrucît acest oraș n-a apărut decît după cucerirea de către turci a teritoriului românesc dintre Dunăre și mare în 1417, cînd orașele din Dobrogea intrau în stăpînirea turcească, iar necesitățile comerțului Țării Românești pe Dunăre și Marea Neagră cu Orientul impuneau apariția unui centru urban la Dunăre, în fața Hîrșovei. Faptul că începuturile Orașului de Floci sînt atestate atît de izvoarele scrise, cît și de cele arheologice începînd cu sec. al XV-lea, iar ultimul nivel de locuire din cea mai bine cercetată așezare feudală din Dobrogea - Păciul lui Soare - datează din anii 1421-1422⁴⁶, impune și mai mult această concluzie. Apoi, apariția și dezvoltarea relativ tîrzie a acestui oraș, lipsa oricărei urme de fortificație și constatarea că în izvoarele scrise nu apare niciodată denumirea de cetate, ci numele simplu de "Floci" pînă la sfîrșitul sec. al XVI-lea, iar după aceea pe acela de "Oraș de Floci" sau "Orașul de Floci", impune definitiv Orașul de Floci ca aume corect al acestei așezări urbane și înlătură pentru totdeauna denumirea nejustificată de Cetatea de Floci, care apare numai în scrierile moderne de după dispariția așezării⁴⁷.

Deopotrivă, stabilirea pe cale arheologică a două importante etape de viață înfloritoare a orașului - a doua jumătate a sec. al XV-lea și sec. al XVI-lea -, etape marcate și de incendii pustiitoare, atestate iarăși paralel prin izvoare scrise și arheologice, corectează substanțial ideea intrată în istoriografie potrivit căreia în sec. al XVI-lea acest oraș românesc era "în plină decădere"⁴⁸.

Din cela prezentate în acest raport a reieșit, credem, cu claritate că și în sec. al XVI-lea orașul era în deplină prosperitate, impunătoare

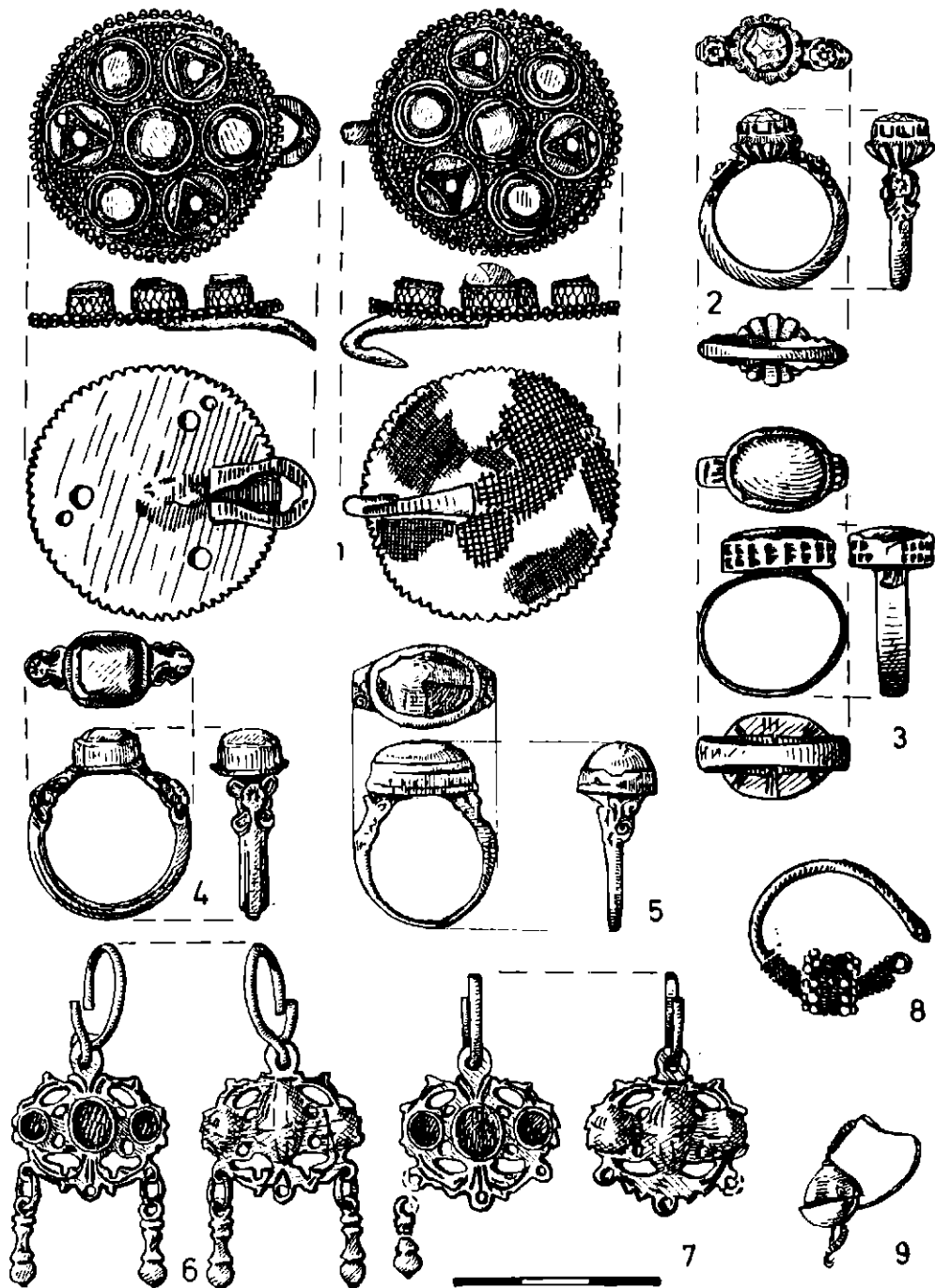

Fig.18.- Obiecte de podoabă din cimitirele de la Oraşul de Floci.

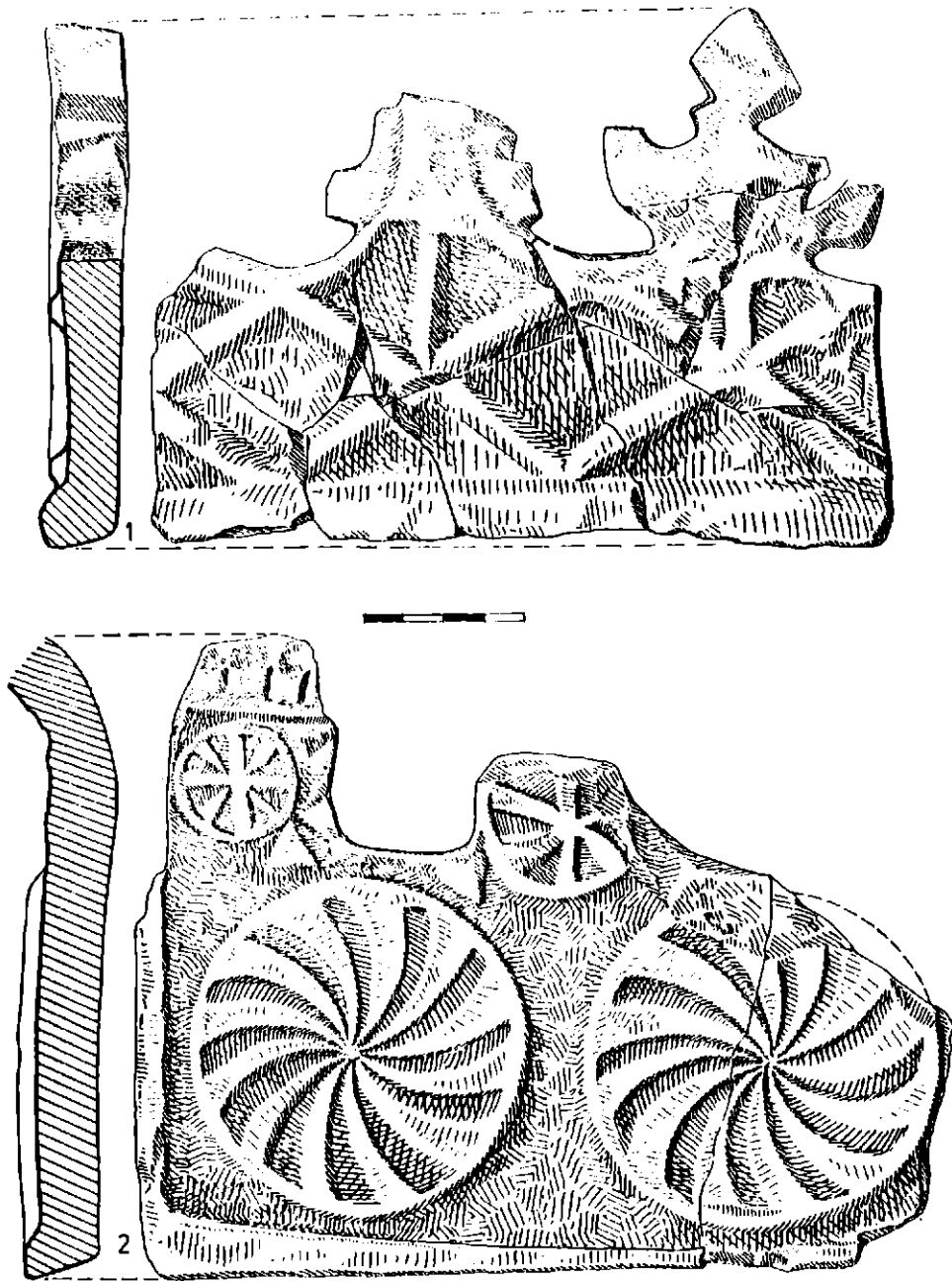

Fig.19.- Fragmente de placă decorativă de la Orașul de Floci, sec.XV-XVI.

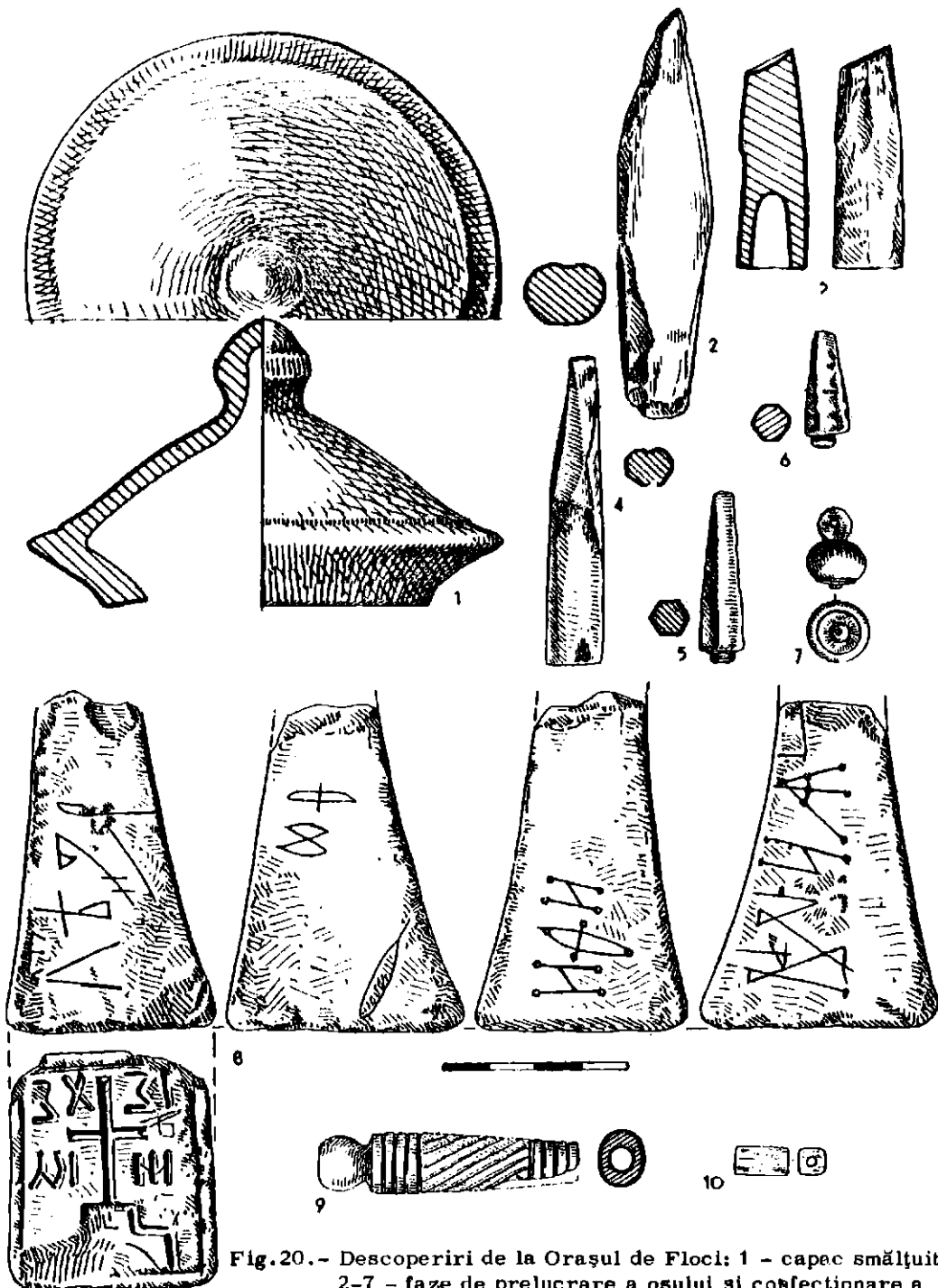

Fig. 20. - Descoperiri de la Orașul de Focși: 1 - capac smălțuit; 2-7 - faze de prelucrare a osului și confecționare a nasturilor din cuprinsul atelierului de nasturi din sec. al XVI-lea; 8 - pistolnic din piatră cu inscripție și data 1591-1592; 9 - mîner din os încrustat; 10 - mărgea de sticlă.

Fig.21.- Farfurie smălțuită din cuprinsul locuinței nr.7 de la Orașul de Floci, sec.XVI.

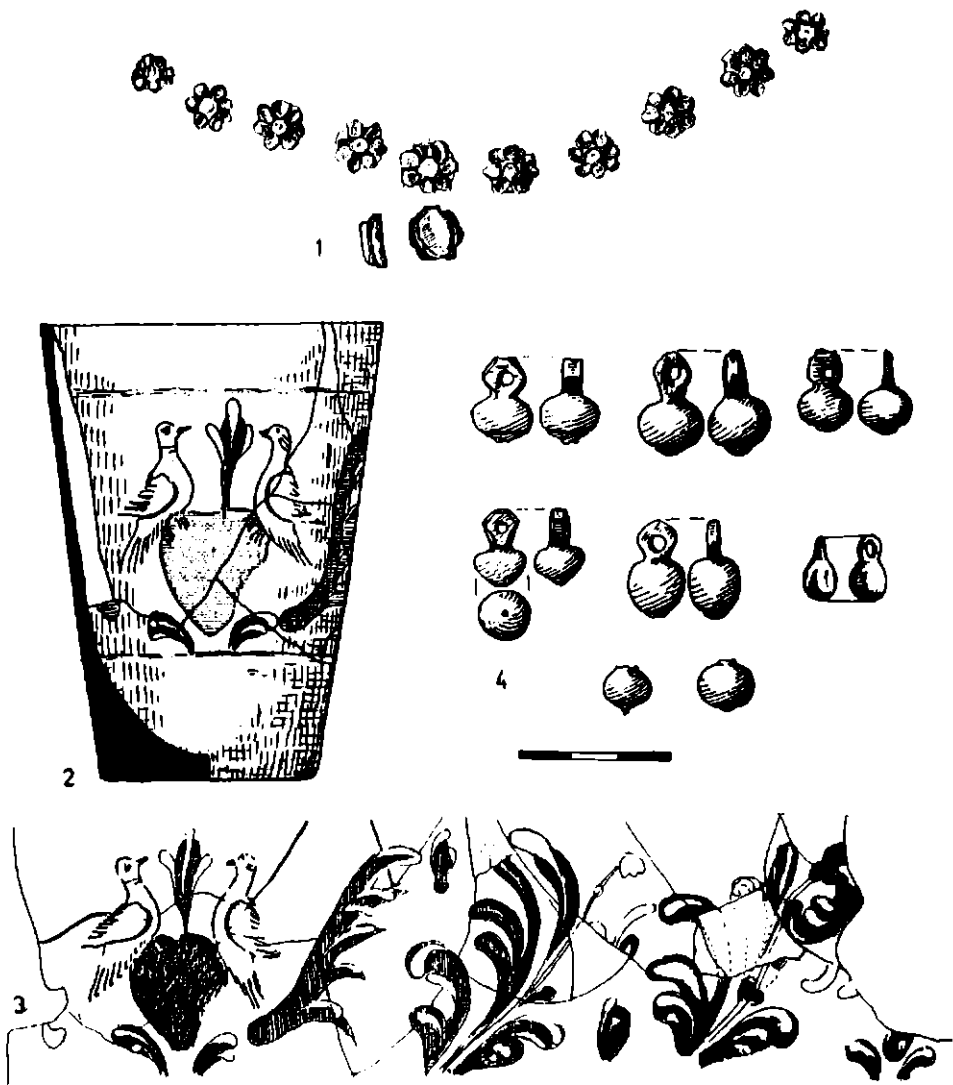

Fig.22.- Aplice pentru pandantiv din stofă (1); pahar de sticlă din sec. al XVI-lea (2); decorul desfășurat al paharului de sticlă (3); nasturi din os, din sec. al XVI-lea din cimitirul nr.2 (4).

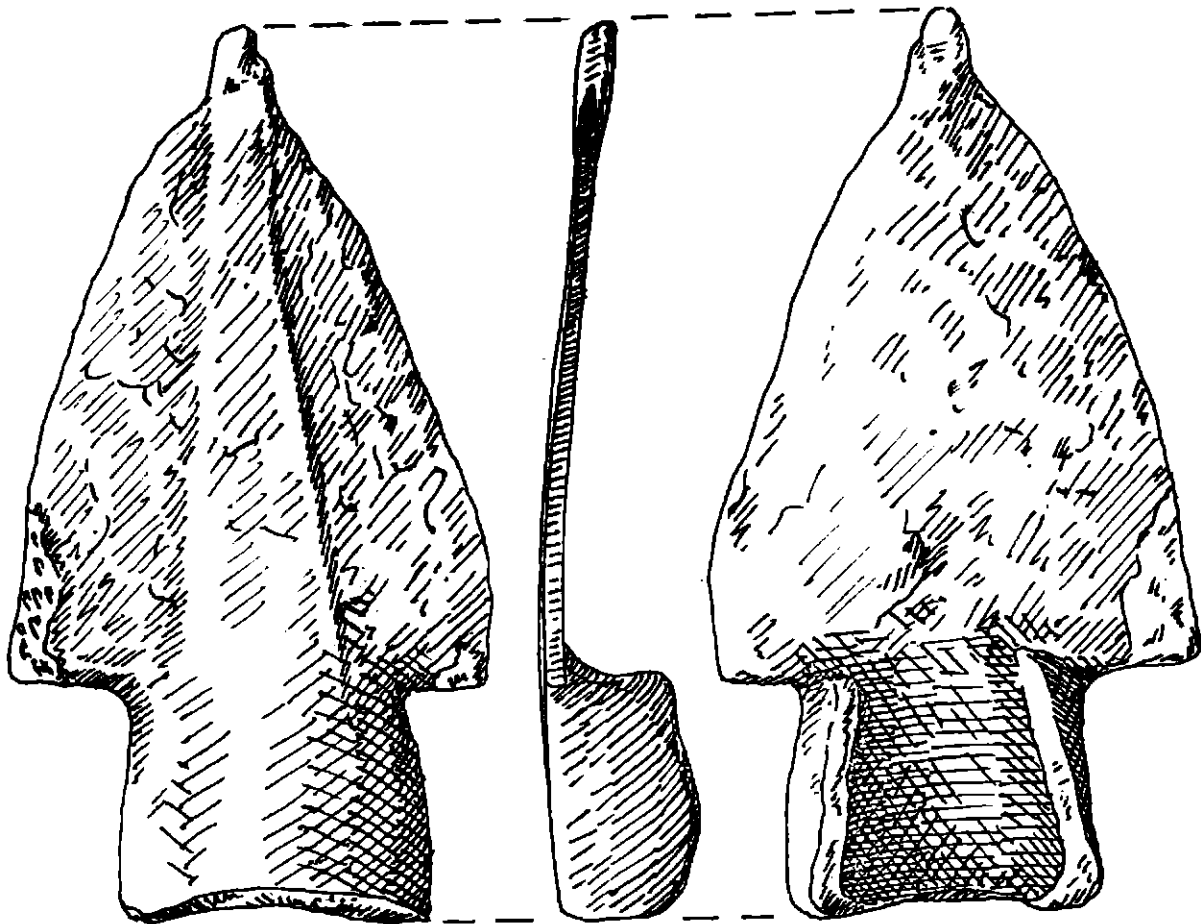
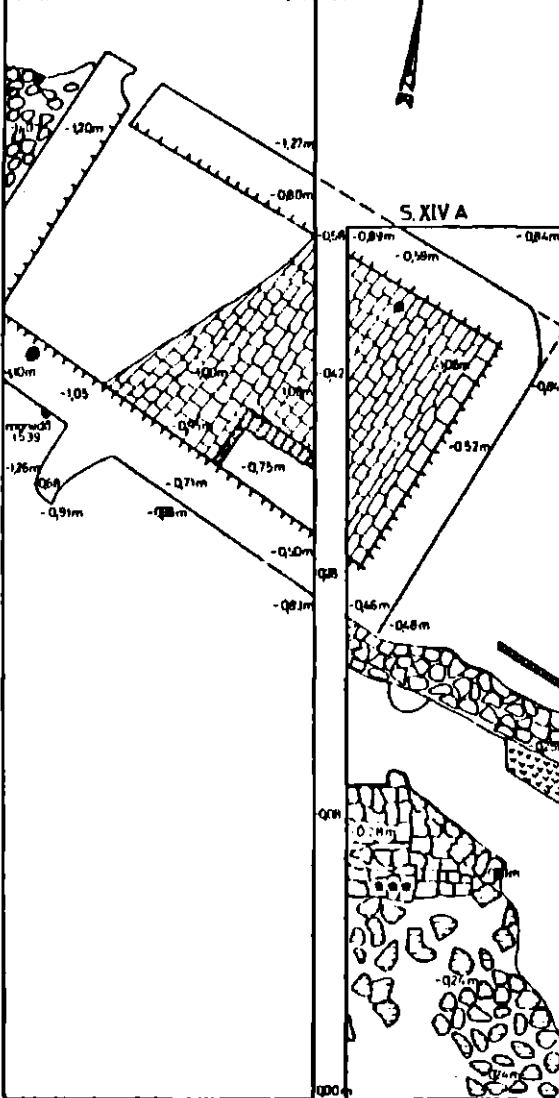

Fig.23.- Brăzdar de plug simetric de la Orașul de Floci,
sec. al XVI-lea.

S XIV C

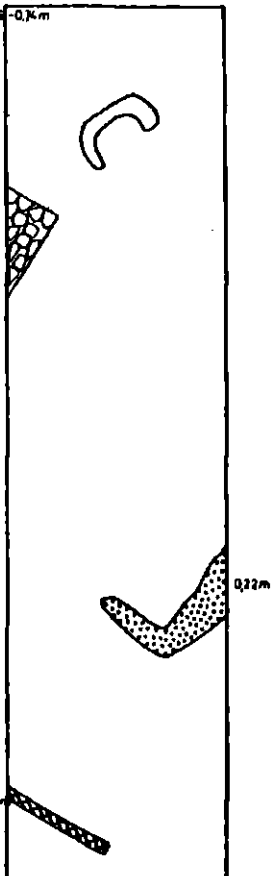
-154m -140m -095m

-PIUA PETRII—
Planul locuinței din piatră

S XV

S XIV B

LEGENDĂ

- Zid din lacuri de piatră fațetată
- Picioară de cărămidă
- Scaun de cărămidă
- Zid de piatră netășonată
- Prăvăj de piatră
- Bîrnă carbonizată
- Varniță
- Groapă menajeră
- Maloz
- Vatră
- Său viu
- Monezi

Fig. 24.- Planul locuinței cu temelie din piatră de la Orașul de Floci, sec. al XVI-lea.

rea locuință cu fundația din piatră și podea de cărămidă, celelalte locuințe mari și bogate, monumentele de cult sau prosperul atelier de confecționat nasturi făcând din plin dovada în acest sens. Monumentele de cult și pistolnicul datat în 1591-1592 nu pot să nu ne amintească activitatea intensă de la Orașul de Floci care a determinat, între altele, ca preotul Neaguslav, din orașul oelui dintîi unificator al țărilor române în evul mediu, să fie trimis de marele domn la biserica din Schei, ca ajutor al protopopului Brașovului⁴⁹. După destrămarea, prin intervenție străină, a operei realizate de cel mai de seamă fiu al Orașului de Floci, pe "popa Neaguslav protopopul" îl regăsim iarăși în orașul a cărei istorie ne reține atenția, unde la 26 ianuarie 1614 scrie actul prin care "Constantin județul și 12 pîrgari și cu oameni buni orașani de Oraș de Floci" întăresc unui oarecare Stanciu locuri de grădină la marginea orașului⁵⁰. Tot așa, bogăția inventarului mormintelor cercetate din sec. XVII-XVIII atestă convingător prosperitatea orașului și la sfîrșitul feudalismului, la fel cum izvoarele scrise consemnează des organele de conducere ale orașului în această vreme. De pildă, la 27 ianuarie 1613 este menționat "Capotă, județul din Orașul de Floci", acționat în judecată cîștigată de mănăstirea Mărgineni pentru stăpînirea unei părți a satului Blagoiești din apropierea orașului⁵¹, la 26 ianuarie 1614, după cum am văzut, "Constantin județul și cei 12 pîrgari", iar la 25 aprilie 1643 întîlnim pe "Răzvan căpitan, ispravnicul Orașului Floci"⁵². În fine, decăderea și apoi încetarea existenței orașului la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, ca urmare a deselor lupte și pustiiri străine prilejuite de războaiele ruso-turce din a doua jumătate a aceluiași secol, sînt dovedite plenar de faptul că ultimele înmormîntări datează în jurul anului 1800.

Iată, așadar, foarte lapidar expuse, numai cîteva din încheierile care demonstrează necesitatea amplificării în viitor a eforturilor umane și materiale pentru cercetarea cît mai complexă a acestui important centru urbaa medievală românească dispărut, unul din puținele care oferă condiții optime de lucru, întrucît nu este suprapus de construcții moderne care să stînjenească activitatea de cercetare cît mai complexă.

dr. Lucian Ghișescu

NOTE

- 1 În legătură cu aceasta, vezi DAN M. ILIESCU, Un vechi oraș dispărut: Cetatea de Floci (încercare de monografie), București, 1930; mai nou, NICOLAE CONOVICI, Delimitarea teritoriului Orașului de Floci în vederea ocrotirii vestigiilor arheologice, în "Revista muzeelor și monumentelor", an. XII, 2, 1975, p. 63 și urm.
- 2 Sondajul arheologic făcut aici cu ani în urmă de Nicolae Constantinescu a rămas fără nici o consemnare.
- 3 Cercetările de suprafață efectuate de colectivul Muzeului de Istorie din Călărași în anii 1961, 1965 și 1968 au condus la recoltarea de pe vatra vechiului oraș a unui valoros material arheologic, care a îm-

bogătit colecțiile muzeului călărășean. În cadrul acestuia se remarcă ceramica smălțuită și nesmălțuită, cahle și discuri ornamentale; 7 vase din aramă, din care 5 datate în 1703 (2 exemplare pe care apare și numele meșterului scris cu caractere grecești: Vasile Dimokina); 1706 (2 exemplare) și 1709 (1 exemplar); două tezaure monetare medievale, primul format din 194 monede poloneze și lituaniene de la Ștefan Bathory (1575-1586) și Sigismund III Wasa (1587-1632) cu cea mai recentă monedă din anul 1607, iar cel de-al doilea tezaur se compune din 638 monede de argint cu emisiuni diferite (poloneze, lituaniene, ungurești, austriece, transilvănene), cele mai noi exemplare fiind emise în anul 1632. Un al treilea tezaur monetar, aflat acum în colecțiile Muzeului de Istorie al R.S.România, a fost descoperit cu prilejul lucrărilor de lărgire a actualei șosele Țândărel-Giurgeni. El se compune din circa 300 monede turcești din argint din a doua jumătate a sec. al XV-lea. (Informație de la C.Știrbu și P.Stancu, care studiază acest ultim tezaur, și cărora le mulțumim pentru informația dată).

- 4 Cercetările arheologice la care se referă prezentul raport au fost efectuate în intervalul 19-30 septembrie 1975 de un colectiv format din dr. Lucian Chițescu (responsabil), Anca Păunescu și Alexandru Nemoianu de la Muzeul de Istorie al R.S.România și Nicolae Conovici de la Muzeul de Istorie din Călărași (membri); în perioada 5 iulie - 2 august 1976 colectivul a cuprins pe dr. Lucian Chițescu (responsabil) și Anca Păunescu de la Muzeul de Istorie al R.S.România, Nicolae Conovici și Radu Lungu de la Muzeul de Istorie din Călărași; în perioada 10 iulie - 3 august 1977 colectivului din 1976 i s-a adăugat Venera Rădulesca de la Muzeul de Istorie al R.S.România, și o perioadă mai scurtă Petre Manucu-Adameșteanu de la Muzeul județean "Delta Dunării" - Tulcea,
- 5 Respectarea adevărului ne obligă să consemnăm sprijinul deplin primit de colectivul de cercetare din partea oficialităților locale, în mod deosebit din partea primarului comunei Giurgeni, tovarășul Andrei Pățeanu, căruia îi exprimăm doplinele noastre mulțumiri.
- 6 D.V.ROSETTI, Vestigiile feudale de la Suslănești (jud. Argeș), în BMI, 41, 1972, 2, p.30-31.
- 7 P.I.PANAIT, M.TURCU, I.CONSTANTINESCU, P.I.CERNOVO-DEANU, Complexul medieval Țînganu. Cercetări arheologice, numismatice și istorice, în CAB, II, 1965, p.245-257. Biserica mănăstirii Țînganu a fost refăcută de mai multe ori, înct nu se mai poate stabili azi tipul de zidărie folosit inițial.
- 8 D.V.ROSETTI, P.I.PANAIT, Cercetări privind ctitoria brncovenască Sf. Gheorghe Noa din București, în MIMB, VI, 1968, p.97-118.
- 9 N.GHIKA-DUDEȘTI, L'ancienne architecture religieuse de la Valachie. Essai de synthèse, în BCMI, XXXV, 1942, 1-2, p.19.
- 10 PETRE DIACONU, SILVIA BARASCHI, Păciul lui Soare. Așezarea medievală (secolele XIII-XV), H, București, 1977, p.123-124 și fig.97/21 și bibliografia de la nota 72.

- 11 N.GHIKA-DUDEȘTI, op.cit., p.25-28.
- 12 Ibidem, p.30-32.
- 13 Ibidem, p.10, 19.
- 14 Cele două registre de arcaturi se întîlnesc de la mijlocul sec.al XV-lea la biserica mănăstirii Snagov (ibidem, fig.49,51), dar brful despărțitor apare abia la biserica mănăstirii Dealu (1502), (ibidem, p.21 și fig.48). Alte analogii ne furnizează bisericile mănăstirilor Bucovăț (1570), Mărcuța (1593), Mihai Bravu (1594), Flămînda (1630), Plătărești (1646), Mitropolia București (1655) etc. (vezi ibidem, fig.123, 130, 131, 167, 200, 214).
- 15 Ibidem, p.30-32.
- 16 M.CONSTANTINIU, P.I.PANAIT, I.CRISTACHE PANAIT, Șantierul arheologic Băneasa-Străulești, în CAB, II, 1965, p. 196-199; P.I.PANAIT, M.TURCU, I.CONSTANTINESCU, P.I.CERNOVO-DEANU, în CAB, II, 1965, p.264-265.
- 17 N.CONOVICI, loc.cit., p.67.
- 18 Pentru depunerea vaselor de ofrandă în mormintele medievale din Țara Românească vezi D.V.ROSETTI, Moneda și podoba în ritua-lul funerar din Țara Românească în veacurile XIII-XIV, în StCom Pitești, 1971, p.187; idem în BMI, 41, 1972, 2, p.34.
- 19 GH.CANTACUZINO, Unele probleme privind așezările medievale muntene în lumina cercetărilor arheologice de la Cernica, în SCIV, 14, 1963, 2, p.363 cu n.3 și fig.2,3.
- 20 În legătură cu inelele-verighetă, bine cunoscute în cimitirele medie-vale din Țara Românească, vezi M.CONSTANTINIU, P.I.PANAIT, I.CRISTACHE PANAIT, op.cit., p.212 și fig.110/2;D.V.ROSETTI, op.cit., p.34-35 și fig.5/4,9 și 6/10.
- 21 Monedele descoperite în 1975 au fost determinate de cercetătoarea Maria Chișescu de la Institutul de Arheologie București, căreia îi mulțumim și pe această cale.
- 22 DAN M.ILIESCU, op.cit., p.10; N.IORGA, Însemnări, în BCMI, 24, 1931, fasc.67, p.45.
- 23 CONSTANTIN C.GIURESCU, Istoria românilor, vol.III, partea a II-a, București, 1944, p.497, fig.9; N.CONOVICI, op.cit., p.64 și n.18.
- 24 GH.I.CANTACUZINO, SCIV, 22, 1971, 2, p.283, fig.13/8-23.
- 25 Pentru cele anterioare vezi O.ILIESCU, RESEE, 15, 1972, 2, p. 355-361.
- 26 B.MITREA și C.PREDA, SCIV, 6, 1955, 3-4, p.636, fig.10.
- 27 D.POPESCU și D.V.ROSETTI, Materiale, 6, 1959, p.713, fig.14/7.
- 28 Informație Anca Păunescu și N.Conovici.
- 29 P.DIACONU și SILVIA BARASCHI, op.cit., II, p.121.
- 30 DAN M.ILIESCU, op.cit., p.11-12.
- 31 Pentru acest eveniment, vezi MIHAIL COSTĂCHESCU, Arderea tîr-gului de Floci și a Ialomiței în 1470, Iași, 1935, p.151.
- 32 Inscriptiile slavone și data au fost cercetate și transcrise de cole-gul Alexandru Ligor, căruia îi mulțumim și cu acest prilej.
- 33 Este menționată, astfel rezistența opusă de 60 de oșteni unguri tri-

- miși la Orașul de Floci să-l apere împotriva a 2 000 de turci veniți să-l prade, înainte de a veni pedestrașii lui Mihai Viteazul, N. IORGA, *Istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1968, p. 142. De asemenea, este menționată în izvoarele scrise o luptă lângă Orașul de Floci înaintea celei de la Hîrșova din 1 ianuarie 1595. CONSTANTIN C. GIURESCU, *Istoria românilor*, II, 1, București, 1937, p. 243. Seliștea Vaideei, de lângă Orașul de Floci, "a fost pustie, fără oameni, încă din zilele răposatului Mihai voievod", afirmă un document din martie 1614 de la Radu Mihnea, DIR, veac. XVII, B. Țara Românească, II (1611-1617), p. 264.
- 34 DRH, B. Țara Românească, I (1247-1500), București, 1966, p. 131.
- 35 DIR, veac. XVI, B. Țara Românească, I (1501-1527), p. 25, 41.
- 36 DIR, veac. XVII, B. Țara Românească, IV (1621-1625), p. 143.
- 37 PANAIT I. PANAIT, Complexul medieval Tînganu, în CAB, II, București, 1965, p. 251, fig. 1.
- 38 Ibidem, p. 249, fig. 11/2.
- 39 Idem, Șantierul arheologic Băneasa-Strădulești (Așezarea feudală), în CAB, II, București, 1865, p. 218, fig. 116.
- 40 V. BREBECARU, Unelte de arat din epoca feudală din jud. Dîmbovița, în "Valahica", 1969, p. 84, pl. 3/1; N. ERDOIU, P. GYULAI, Evoluția plugului în țările române în epoca feudală, în "Acta Musei Napocensis", II, 1965, p. 313.
- 41 LIA MILENCOVICI BĂTRÎNA, Podoabe din necropola fostei mănăstiri Comana, în BMI, XLII, 2, 1973, p. 12, fig. 3 (inel sigilar din billon, sec. al XIV-lea); vezi și inelul de la Muzeul de istorie a municipiului București, descoperit la Snagov, argint, sec. XV-XVI, în expunere.
- 42 AL. BĂRCĂCILĂ, Monede și podoabe descoperite în termele de la Drobeta, în Materiale, V, 1958, p. 780, fig. 3/1-3; D. POPESCU, D. V. ROSETTI, Săpăturile de la Retevoiești, în Materiale, VI, 1959, p. 713, fig. 14/8.
- 43 Exemplar aproape identic în tezaurul descoperit la Suceava, sec. al XVII-lea, expus la MIRS R.
- 44 D. V. ROSETTI, Săpăturile arheologice de la Snagov I, Publicația muzeului municipal București, București, 2, 1935, p. 42, fig. 71; J. HOLBRIGL, Arch. Ertesitő, 1934, p. 101-105.
- 45 Prima mențiune documentară a acestui oraș datează din 1431, într-un document prin care Dan II, domnitorul Țării Românești, reînnoind privilegiul comercial al brașovenilor, se adresează "tuturor tîrgurilor domniei mele și vămilor: rucărenilor și cîmpulungenilor și arghișanilor și brăilenilor și buzăianilor și flocenilor și cetății de la Cîmpulung...", DRH, B. Țara Românească, I (1247-1500), București, 1966, p. 131.
- 46 PETRE DIACONU, SILVIA BARASCHI, Păcuiul lui Soare..., vol. II, p. 10.
- 47 DAN M. ILIESCU, op. cit., p. 7.
- 48 *Istoria României*, II, București, 1962, p. 835.
- 49 CONSTANTIN C. GIURESCU, *Istoria românilor*, II, 1, București, 1937, p. 264.

50 DIR, veac.XVII, B.Țara Românească, II (1611-1617), p.241.

51 Ibidem, p.245.

52 NICOLAE STOICESCU, Despre organizarea pazei hotarelor în Țara Românească în sec.XV-XVII, în SMIM, IV, 1960, p.218.

Date preliminare antropologice asupra materialului osteologic uman descoperit la Orașul de Floci.

Expertiza de mai jos se referă la datele preliminare obținute din studiul materialului osteologic uman provenit de la două necropole medievale pe care le prezentăm mai jos.

1. Necropola medievală din sec.XVI-XVII descoperită în punctul "Mănăstire". Au fost descoperite 47 de morminte, dintre care vor fi analizate doar 35, celelalte fiind într-o stare de conservare foarte slabă. Analiza inventarului arheologic deosebit de bogat face obiectul unui studiu separat.

Din cei 35 de subiecți, șaisprezece sînt bărbați, opt sînt femei și unsprezece sînt copii. Ei se încadrează în următoarele limite de vîrstă:

- bărbații aparțin categoriei adult-matur I-II, adică au decedat între 30 și 55 de ani (\pm 5 ani);

- femeile se încadrează în categoria adult-matur I, deci au decedat între 25 și 35 de ani (\pm 5 ani), cu două excepții în jur de 60 de ani (senil);

- copii însă aparțin următoarelor grupe de vîrstă: infans I(0-7 ani), cu ponderea în subgrupa 3-7 ani; infans II (7-14 ani).

În prima grupă avem șapte copii, iar în cea de a doua doar patru.

Talia indivizilor studiați variază la bărbați între 162,7 cm și 175,8 cm, iar la femei între 151,5 cm și 163,4 cm.

Ca mărime, formă și tip antropologic, eșantionul este extrem de omogen, cu excepția subiecților M 84, 93 și 101 care fac o notă aparte¹. Femeile sînt gracile, ca formă și mărime armonios echilibrate, bărbații oscilînd ușor între formele gracile și cele ușor robuste.

Tipul mediteranean, gracil, omogen, reprezentat în acest lot, face ca acești indivizi să se detașeze categoric de subiecții care reprezintă "Necropola I-a" de la Piuța Petrii.

Cîțiva indivizi, ca tip de masticție și gradul de prognatism, se apropie de formele medii descoperite în necropolele medievale de la Grozăvești² (sec. al XVI-lea) și Oltenița-Renie (sec. al XVI-lea)³.

Putem face o apropiere ca formă, mărime și tip între subiecții studiați mai sus și cei studiați de noi în necropola feudală de la Cîmpulung-Argeș (Negru Vodă), mă refer la un lot de 120 de morminte.

2. Necropola a II-a de la Piuța Petrii - sec.XVI-XVIII. Eșantionul care ne-a fost trimis pentru studiu este format din 42 de înhumați și 2 reînhumați.

Caracteristicile biologice specifice, studiate la acești subiecți, au permis estimarea sexului și vîrstei după cum urmează:

- unsprezece morminte aparțin bărbaților în vîrstă de aproximativ 20-60 ani (+ 5 ani);
- șaisprezece morminte au aparținut unor femei care au decedat între 20 și 50 de ani (+ 5 ani);
- copiii aparținînd grupei infans I (0-7 ani) sînt în număr de opt, iar în grupa infans II (7-14 ani), un singur subiect;
- avem un singur mormînt de adolescent (14-20 de ani);
- un număr de șapte morminte aparțin unor adulți cu sexul nedeterminabil, dat fiind starea foarte proastă de conservare.

Dacă la necropola descoperită în punctul "Mănăstire" studiul aparatului dento-maxilar ne-a oferit surpriza de a putea remarca un aspect patologic redus, cu uzuri dentare de gradul I-II, indivizii studiați în "Necropola a II-a" prezintă toate formele de carii, granuloame, edentații parțiale și totale, indicile global de intensitate al maladiei fiind foarte ridicat. Tot la acest ultim eșantion de indivizi, la nivelul treimii superioare a feței unii subiecți prezintă devieri și deformări datorită unor lovituri foarte vechi cicatrizate.

Talia indivizilor studiați în "Necropola a II-a" oscilează între limitele 155,2 cm și 174,2 cm la bărbați, iar la femei între 142,8 cm și 161,5 cm.

Ca formă, mărime și lip antropologic eșantionul se încadrează în grupa europoidă, cu variații tipologice mari, dar cu predominanța tipului mediteranoid.

Se pot face aprecieri ca mărime, formă și tip între subiecții studiați pînă în prezent din această necropolă și cei de la Oltenița-Renie și Cîmpulung-Argeș (Negru Vodă), dar nu putem face comparație cu materialul osteologic uman descoperit în necropola din sec. XVI-XVII de la Mănești-Buftea, dat fiind starea foarte proastă de conservare a acestuia.

În acest studiu au fost prezentate datele preliminare, rezultate în urma cercetării antropologice a celor două eșantioane. Cercetarea exhaustivă a celor două necropole va lărgi cadrul problemelor luate în discuție.

Laurenția Georgescu

NOTE

- 1 Scheletele M 84, 93 și 101 vor face obiectul unei analize separate.
- 2 LAURENȚIA GEORGESCU, Necropola feudală de la Grozăvești, în "Studii de antropologie", tom.13, 1976, p.11-13.
- 3 DONE ȘERBĂNESCU și LAURENȚIA GEORGESCU, Necropola feudală de la Oltenița, în Ilfov - file de istorie, vol.I, (sub tipar).

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES À PIUA PETRII
(LA VILLE DE FLOCI) DÉP. DE IALOMIȚA

Résumé

Les recherches archéologiques effectuées entre 1975-1977 à Piuă Petrii, dép. de Ialomița, ont permis l'identification des vestiges de culture matérielle de cette zone avec les traces conservées de la ville médiévale roumaine, disparue il-y-a long temps, la Ville de Floci. Conformément aux dates fournies par les fouilles, la Ville de Floci est apparue sur les rives de la rivière de Ialomița, tout près de l'embouchure dans le Danube, pendant la première moitié du XVe siècle, comme une ville qui permettait à la Valachie accéder au Danube et à la Mer Noire, après la conquête en 1417 par les Turcs du territoire roumain situé entre le Danube et la Mer. La ville a connu une vie fleurissante pendant les XVe-XVIe siècles et depuis ce temps là datent les plus importantes découvertes (l'église no.1 (fig.2), l'atelier pour la confection des boutons en os (fig.4) et la majorité des habitations (fig.9,10). Une série de tombes qu'on a fouillé démontrent que la ville a fonctionné jusqu'à la fin du XVIIIe siècle quand elle a cessé d'exister à la suite des dévastations occasionnées par les guerres russo-turcs de la seconde moitié du XVIIIe siècle.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig.1.- Plan schématique des fouilles de Piuă Petrii (La Ville de Floci) dép. de Ialomița.
- Fig.2.- Plan de l'église no.1 avec la fondation en pierre de la Ville de Floci.
- Fig.3.- Profil du paroi de l'ouest de la IXe section.
- Fig.4.- Plan de l'atelier pour la confection des boutons en os de la Ville de Floci, du XVIe siècle.
- Fig.5.- La succession des phases de façonnage de l'os et la confection des boutons de l'atelier du XVIe siècle de la Ville de Floci.
- Fig.6.- Profil du paroi de l'ouest de la IIe section.
- Fig.7.- Fragment du profil du paroi de l'ouest de la Ve section.
- Fig.8.- Fragment du profil du paroi de l'ouest de la XIIe section.
- Fig.9.- Plan des habitations no.5 et 6.
- Fig.10.- Plan de l'habitation no.7.
- Fig.11.- Céramique des XVe-XVIe siècles de la Ville de Floci; 8, oeuf de volaille.
- Fig.12.- Céramique des XVe-XVIe siècles de la Ville de Floci.
- Fig.13.- Disques ornementaux des XVe-XVIe siècles de la Ville de Floci.

- Fig.14.- Fragments d'une plaque décorative avec le motif cruciforme de la Ville de Floci, la deuxième moitié du XVe siècle.
- Fig.15.- Fragments céramiques émaillés de la Ville de Floci, XVe-XVIe siècles.
- Fig.16.- Pièces en métal et objets de parure de la Ville de Floci, XVe-XVIe siècles.
- Fig.17.- Objets de parure en provenance des cimetières de Piu Petri (la Ville de Floci).
- Fig.18.- Objets de parure en provenance des cimetières de Piu Petri (la Ville de Floci).
- Fig.19.- Fragments d'une plaque décorative de la Ville de Floci, XVe-XVIe siècles.
- Fig.20.- Découvertes faites à Piu Petri (la Ville de Floci): 1, couvercle émaillé; 2-7 phases du façonnage de l'os et confection des boutons de l'atelier d'un boutonnier du XVIe siècle; 8 "pistolnic" (sceau en pierre portant en creux l'image de la croix et avec lequel on marque le pain béni) à l'inscription et daté 1591-1592; 9 manche en os incrustée; 10 perle en verre.
- Fig.21.- Assiette émaillée provenant de l'habitation no.7 de la Ville de Floci, XVIe siècle.
- Fig.22.- Appliques pour un pendentif en étoffe (1); gobelet en verre du XVe siècle (2); décor déroulé du gobelet en verre (3); boutons en os du XVIe siècle en provenance du cimetière no.2 (4).
- Fig.23.- Soc de charrue symétrique de la Ville de Floci, XVIe siècle.
- Fig.24.- Plan de l'habitation avec la fondation en pierre de la Ville de Floci, XVIe siècle.

DATE CU PRIVIRE LA FRUCTELE CARBONIZATE DESCOPERITE PE ȘANTIERUL ARHEOLOGIC DE LA PIUA PETRII, JUD. IALOMIȚA

de MARIA BRĂILEANU și
VALERIA EDITH IONESCU RUSU

În săpăturile arheologice efectuate în anul 1976 pe șantierul de la Piua Petrii, com. Giurgeni, jud. Ialomița¹ a fost descoperit în cuprinsul unei locuințe datînd din sec. al XVI-lea, o ulcică cu toartă în care se afla material vegetal².

Vasul cuprindea fructe aparținînd unei singure specii și anume Prunus fruticosa Pall. (= Cerasus fruticosa Pall) Woron³, cunoscută sub denumirea populară de vișinel sau cireș de Bărăgan.

Starea de conservare a materialului a permis atât efectuarea unor observații asupra morfologiei fructului, cît și a dimensiunilor acestuia. Referindu-ne la fruct menționăm că cel de Prunus face parte din categoria fructelor așa-zise cărnoase și anume a drupelor. La acestea sînt diferențiate trei pături: epicarpul extern - o epidermă subțire cutinizată sau cerificată -, sub ea mezocarpul cărnos și în fine endocarpul, care este totdeauna lemnos, format din sclereide și alcătuiind sîmburele fructului. Sîmburele închide în interior o singură sămînță care este înșă bine apărută de endocarpul lemnos (fig.1)⁴.

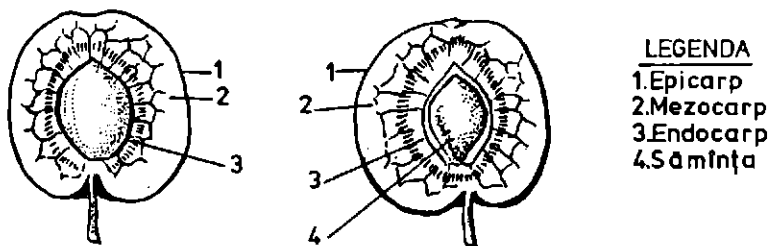

Fig.1.- Structura unei drupe (după Grințescu).

Materialul vegetal de la Piua Petrii este format din fructe ce s-au păstrat în totalitate, sîmburi, semințe și resturi fragmentare provenite din fructe. Materialul este carbonizat. În ceea ce privește fructele întregi, la exterior acestea păstrează epicarpul ce apare zbîrcit și cu numeroase fisuri pe suprafață. Privit în secțiune se observă epicarpul, care în urma procesului de carbonizare a făcut corp comun cu mezocarpul a cărui grosime s-a redus considerabil, iar endocarpul lemnos, ce formează sîmburele fructului, apare și el carbonizat. Făcînd o secțiune și prin endocarp s-a pus în evidență în interiorul acestuia sămînța carbonizată, care retractîndu-se prin carbonizare și-a redus și ea dimensiunile. Date asupra dimensiunilor sînt prezentate în tabelul 1. Materia-

lul de la Piuă Petrii mai cuprinde, pe lângă fructe întregi, cîteva sîmburi și semințe de Prunus fruticosa, restul materialului constituindu-l fragmente de diverse dimensiuni care au aparținut fructelor. Întreg materialul prezintă o stare de friabilitate accentuată.

Tabelul 1

Măsurători ale fructelor, sîmburilor și semințelor de Prunus fruticosa (în mm)

Cate- goria	Dimensiune	Număr	Variația	Media
Fructe	Diametrul maxim	126	8,0-10,1	9,31
Sîmburi	Lungime	7	7,3-8,3	7,60
	Lățime	7	5,9-6,5	6,18
Semințe	Lungime	6	5,6-6,2	5,90
	Lățime	6	3,7-4,5	4,10

Referindu-ne în continuare la cîteva aspecte de ecologie a plantei, precizăm că Prunus fruticosa este un arbust ce poate atinge o înălțime de aproximativ 1 m. El formează stoloni, are frunze de 2-3 cm lungime, groase, lucitoare, cu o talie de 5-15 mm lungime a pețiolului, iar florile au un diametru de aproximativ 15 mm, fiind grupate cîte 1-4, cu un pedicel de 1-3 cm. Corola este albă, de 7 mm lungime, iar fructul globulos, turtit, atingînd 10 mm diametru, roșu-închis, bruniu, comestibil. Sîmburele este subrotund, bicestăt, de altfel, caracter de bază în determinarea speciei⁵ (fig.2). Este un arbust ce înflorește în lunile aprilie-mai, în special la margini de păduri, coline însorite, în zonele de stepă și silvostepă, actualmente avînd un areal ce cuprinde zona Europei centrale și de est pînă în Siberia⁶.

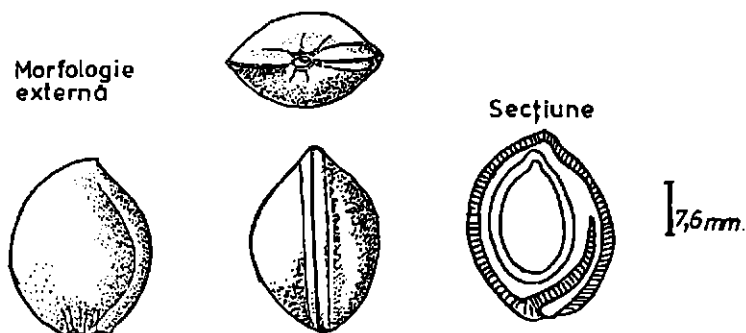

Fig.2.- Sîmburele de Prunus fruticosa (după Schermann).

În concluzie, starea de conservare a fructelor, caracterizată prin friabilitate avansată, demonstrează o ardere rapidă, o carbonizare bruscă la temperatură înaltă (comparativ cu carbonizarea lentă ce conservă mult mai bine), ceea ce se corelează și cu datele furnizate de arheolog și

anume este vorba despre inventarul unei locuințe puternic incendiată, întrucât și celelalte materiale (ceramice, de exemplu) prezintă urme de ardere puternică.

Prezența fructelor de Prunus fruticosa - a căror recoltare în scopul consumării lor se face în general în lunile iunie-iulie, când fructul este complet format, ajuns la maturitate - indică, de asemenea, cu precizie perioada de incendiere a locuinței, respectiv lunile iunie-iulie.

NOTE

- 1 Vezi raportul asupra cercetărilor arheologice din acest șantier (L. CHIȚESCU, N. CONOVICI, R. LUNGU, A. PĂUNESCU și V. RĂDULESCU, în acest volum.
- 2 Mulțumim colectivului șantierului de la Piuă Petrii pentru încredințarea materialului.
- 3 D.A. WEBB, Prunus, în T.G. Tutin & al. (red.), "Flora Europaea", vol.2, Cambridge University Press, 1968, p.77-80.
- 4 I. MORARIU, Botanica generală și sistematică, Edit. Agro-Silvică, București, 1960, p.270.
- 5 S. SCHERMANN, Magismeret, II, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967, p.126-127.
- 6 A. BUIA, Cerasus, în T. Săvulescu (red.) Flora R.P.R., vol.4, Edit. Academiei, București, 1956, p.847-851.

NOTE CONCERNANT LES FRUITS CARBONISÉS DÉCOUVERTS DANS L'ÉTABLISSEMENT DE PIUA PETRII, DÉP. DE IALOMITA

Résumé

On présente le matériel végétal carbonisé composé par des fruits de Prunus fruticosa, découvert dans l'établissement. La présence de ces fruits ainsi que leur friabilité démontre une carbonisation rapide ce qui concorde avec la conclusion de l'archéologue - qu'il s'agit d'une habitation fortement incendiée et que la période de l'incendie doit être placée au cours des mois juin ou juillet.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig.1.- Structure d'une drupe: 1, épicarpe; 2, mésocarpe; 3, endocarpe; 4, la semence (d'après Grințescu).
- Fig.2.- Noyau du Prunus fruticosa (morphologie externe et section - d'après Schermann).

SONDAJE ARHEOLOGICE ÎN ORAȘUL FOCȘANI

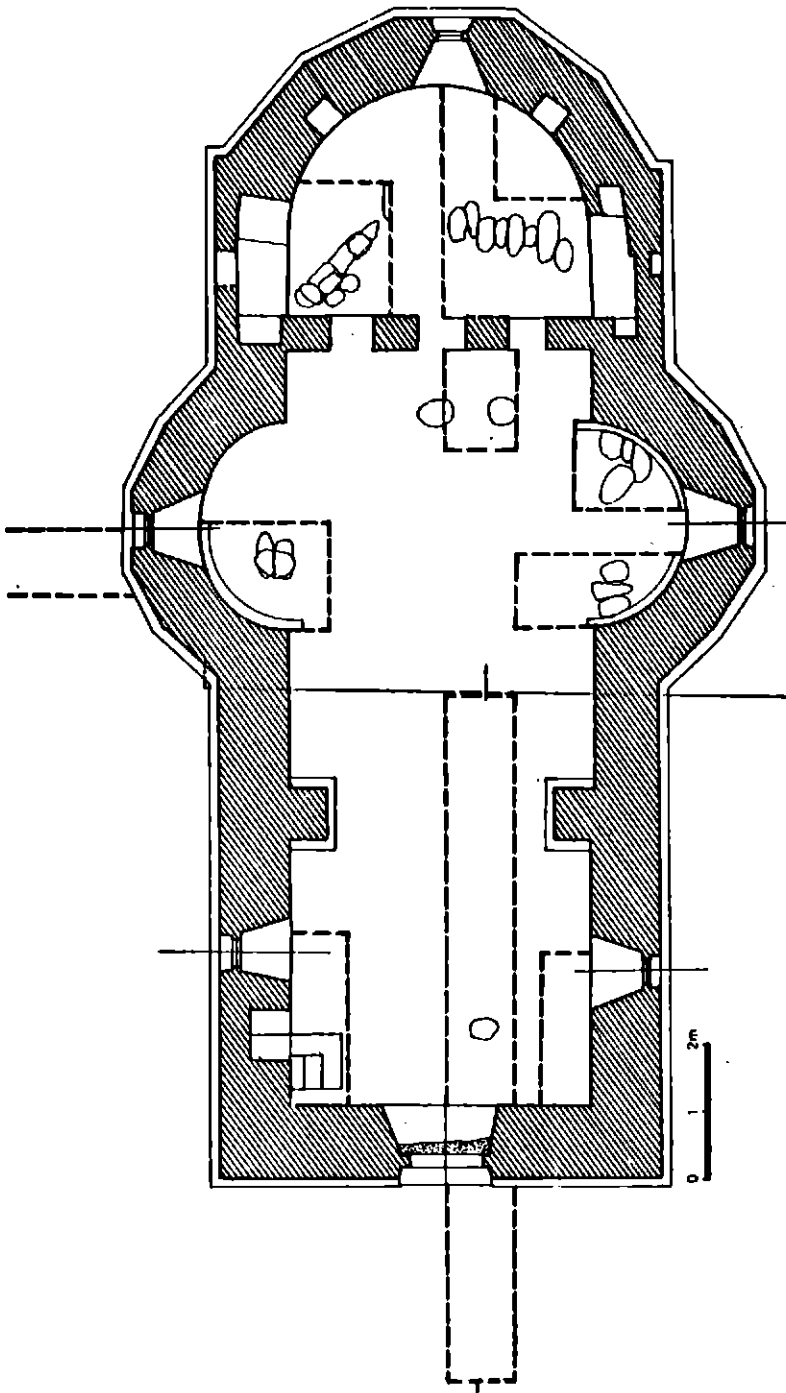
de GHEORGHE I. CANTACUZINO

Cercetările arheologice întreprinse în 1973-1974 în legătură cu restaurarea unor vechi edificii din orașul Focșani, jud. Vrancea, au dus la unele rezultate privind nu numai arhitectura medievală, dar și elemente ale culturii materiale dintr-o perioadă mai veche. Având un scop imediat limitat, săpăturile menționate au fost reduse ca întindere în zona ctitoriei Stamatineștilor, situată pe strada Moldova nr. 5, și la biserica "nouă" cu hramul Sf. Nicolae, aflată în apropierea Pieții Unirii, pe strada Umbrei nr. 1.

Săpăturile efectuate la ctitoria Stamatineștilor (fig. 1) s-au desfășurat atât în interiorul, cât și la exteriorul lăcașului¹.

În secțiunea de mică întindere, situată în axul intrării, au fost descoperite, la baza unui strat gros de circa 0,50 m din pământ negru-cenușiu suprapus pământului viu, mai multe fragmente ceramice lucrate cu mâna, confecționate dintr-o pastă granuloasă, conținând cioburi pisate, având culoarea cenușiu-gălbuie, cenușiu-închis în spărtură, cu suprafața în mozaic. Ele proveneau dintr-o oală cu profilul scund, bombat, cu gura largă - diametrul 26 cm -, buza dreaptă, răsfirintă spre exterior, având marginea ondulată, fendul drept, albiat la bază spre interior, iar înăuntru delimitat de pereți printr-o șanțuire circulară (fig. 2). Tipologic vasul se leagă de alte descoperiri care pot fi datate în sec. al VII-lea e.n., eventual la începutul acestui secol. El prezintă similitudini cu tipuri ale ceramicii provenind din săpăturile de la Suceava-Șipot², precum și cu diferite vase lucrate cu mâna, descoperite la Lozna, jud. Botoșani³, Hiincea, jud. Iași⁴, Pojorâni, jud. Vaslui⁵ etc. Fragmentele vasului de la Focșani permit completarea hărții descoperirilor aparținând acestei perioade, făcând o legătură între materialele din partea de nord și centrală a Moldovei⁶ și ceramica, datată în aceeași perioadă, cunoscută din descoperirile din partea de nord-est a Munteniei, la Monteoru⁷, Cîndești⁸, sau din centrul Cîmpiei Române, în diferite puncte din raza orașului București (Ciurel, Cățelu-Nou, Străulești-Lunca, Străulești-Măicănești)⁹. O extindere a săpăturilor în zona respectivă (unde, la nord de biserică, pământul era răvășit de numeroase morminte și de gropi tfrzii) ar putea duce și la alte descoperiri din aceeași perioadă.

Sondajele întreprinse în interiorul edificiului (vezi fig. 1) au dus la descoperirea resturilor unui lăcaș de lemn anterior. Temelia acestuia, din bolovani mari de piatră de râu, cu lățimea de 40-50 cm și grosimea de 25-35 cm, purtând pe partea superioară resturi ale unor bîrne carbonizate, se mai păstra în interiorul absidelor laterale și în partea de vest a altarului actualei biserici. În celelalte părți șanțurile de fundare ale

**Fig. 1.- Planul săpăturilor arheologice de la ctitoria
Stamatineștilor din Focșani.**

bisericii de zid au distrus temelile anterioare. Bolovanii care constituiau vechea temelie erau așezați pe un strat de pământ cenușiu, suprapus stratului gros în care au fost găsite fragmentele vasului din sec. al VII-lea. În unele părți s-au observat, deasupra stratului cenușiu, urme de cărbuni și arsură anterioare ridicării bisericii de lemn. În temelia acesteia, bolovanii au fost dispuși fie într-un rând, fie în două rânduri suprapuse (în partea de nord, unde a fost folosit și un bloc mare de piatră, lung de peste 1,45 m). În interiorul bisericii de lemn a fost adus pământ de umplură de culoare cenușie.

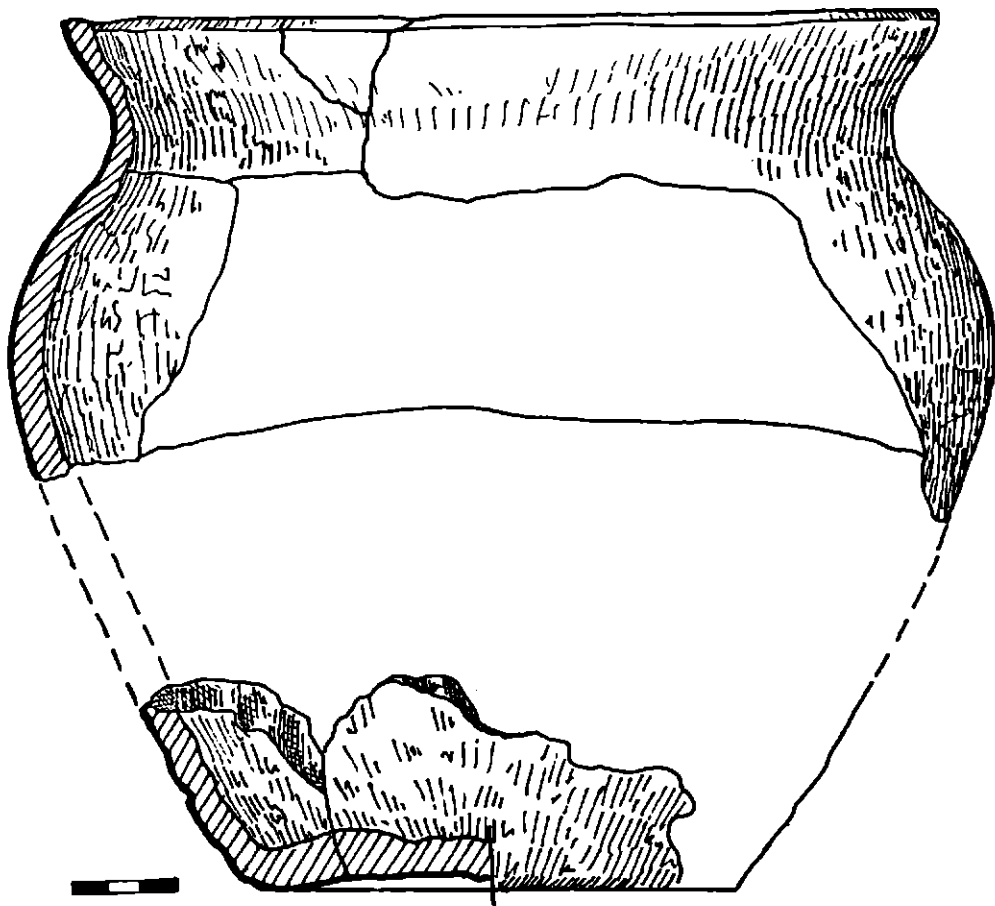

Fig.2.- Vas lucrat cu mfa.

După cum o indică urmele păstrate, planul bisericii de lemn era dreptunghiular, cu absida poligonală, în trei laturi, nedecroșată. Dacă partea de est și părțile laterale au putut fi surprinse în săpături, în privința celei de vest există unele incertitudini: în această zonă nu au fost găsite resturi ale vreunei temelii de bolovani. Se poate presupune că peretele dinspre vest era situat pe locul pe care se află zidul corespun-

zător al bisericii actuale, la a cărei construcție se vor fi înlăturat bolovanii vechii temelii. Lățimea vechiului locaș era de 5,50 m (circa 4,50 m în interior), iar lungimea probabilă, în interior, de circa 12,60 m. Laturile absidei aveau la exterior 2-2,30 m. Pe locul care ar corespunde tîmplei au fost găsiți doi bolovani asemănători celor din temelii, în aceeași poziție stratigrafică cu aceștia, la un interval de circa 0,60 m.

Construirea bisericii de zid a urmat imediat distrugerii prin incendiu a celei de lemn. O dovadă în acest sens este suprapunerea nemijlocită a lentilelor de mortar care marchează momentul construcției noului lăcaș, urmelor de incendiu al celui anterior (fig.3). Traseul pereților laterali ai celor două clădiri, și probabil al celui vestic, se suprapune aproape perfect. Fundația bisericii de zid, din piatră și mortar, are adîncimea de 1,05 m. Deasupra ei se ridică soclul, din cărămidă. În interior a fost adus pămînt de umplutură, depus în mai multe straturi. Ultima perioadă de funcționare (sfîrșitul sec. al XIX-lea) era marcată de o pardoseală așezată pe un pat de nisip. Clădirea era înconjurată de un zid împrejmuitor, construit din piatră și cărămidă în casete dispuse neregulat, avînd o fundație puțin adîncă, din bolovani de rîu legați cu mortar.

Sondajele executate în colțurile de nord-vest și sud-vest ale pronaosului, pentru a verifica eventualitatea unei limite de vest poligonale a bisericii de lemn, nu au putut avea rezultate concludente datorită unor elemente aparținînd bisericii de zid: o amenajare pentru scurgerea apei, din zidărie de cărămidă, în partea de nord-vest, precum și morminte (între care un mormînt în cavou de cărămidă cu bolta intactă, necercetat, aflat lîngă latura sudică) sau gropi cu oseminte nefînhumate, care au făcut imposibilă sesizarea unor eventuale urme anterioare.

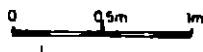
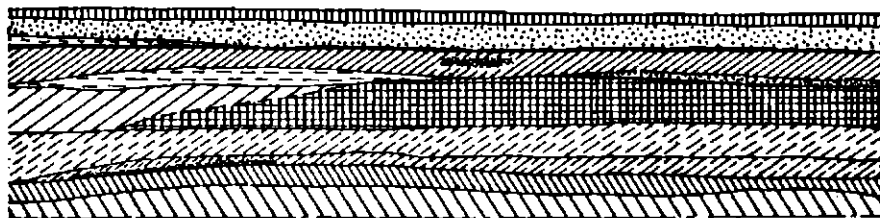
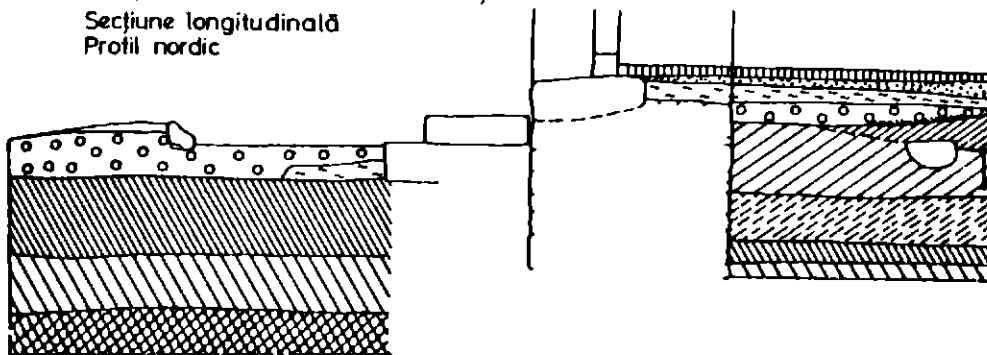
La intrarea în pronaos se află, refolosită ca prag, o lespede de piatră spartă în două, lungă de circa 1,30 m, lată de 0,68 m spre sud și 0,59 m spre nord. Partea dinspre exterior este foarte tocită; pe marginea dinspre interior se mai păstrează urmele unui ornament vegetal stilizat. Se pune problema dacă piatra poate să fi aparținut vechii biserici de lemn, constituind un indiciu de datare a acestuia.

În privința datării bisericii de zid, elementele arheologice sînt mai puțin concludente. Ea datează probabil din ultima parte a sec. al XVIII-lea. Nu se cunosc documente sau inscripții care să menționeze explicit data zidirii ei. Biserica nu este trecută pe harta întocmită de statul major austriac în 1789, dar o piatră de mormînt care se află în apropierea intrării purta data de 22 octombrie 1798¹⁰. Ruinat în urma cutremurului din august 1894, edificiul a fost părăsit, starea de ruină accentuîndu-se ulterior¹¹.

În privința celui alt obiectiv la care s-au efectuat sondaje arheologice, documentele atestă, pe locul bisericii Sf. Nicolae¹², o biserică de lemn făcută de popa Arsenie la sfîrșitul sec. al XVII-lea¹³. Arzînd de trei ori, ea a fost reclădită din zid de Constantin Năsturel biv vel paharnic, împreună cu Ion Hăngulescu căpitan și alții, fiind închinată ca metoh episcopiei Buzăului¹⁴. Pictura din interior datează de la mijlocul sec. XVIII-lea¹⁵, iar cea care acoperă altarul și tîmpla de zid din anul

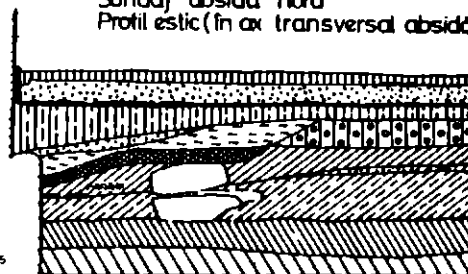
FOCȘANI - BISERICA STAMATINEȘTI, 1973-1974

Secțiune longitudinală
 Profil nordic

FOCȘANI - STAMATINEȘTI, 1974

Sondaj absidă nord
 Profil estic (în ax transversal absidă)

LEGENDĂ

Pământ galben viu	Pământ castaniu granulos
Cenușă închisă	Cenușă granulos
Cenușă compactă	Cămin granulos cu urme moloz
Cămin granulos	Gălbui cu urme moloz
Roșcat	Marțari, resturi construcție
Pământ castaniu cu reziduuri cenușii	Căi bune
Pământ cenușiu amestecat cu grăben	Ansură
Nivelare (frize)	Pământ purtat
Pietră	Nisă

Fig.3.- Profile ale secțiunilor.

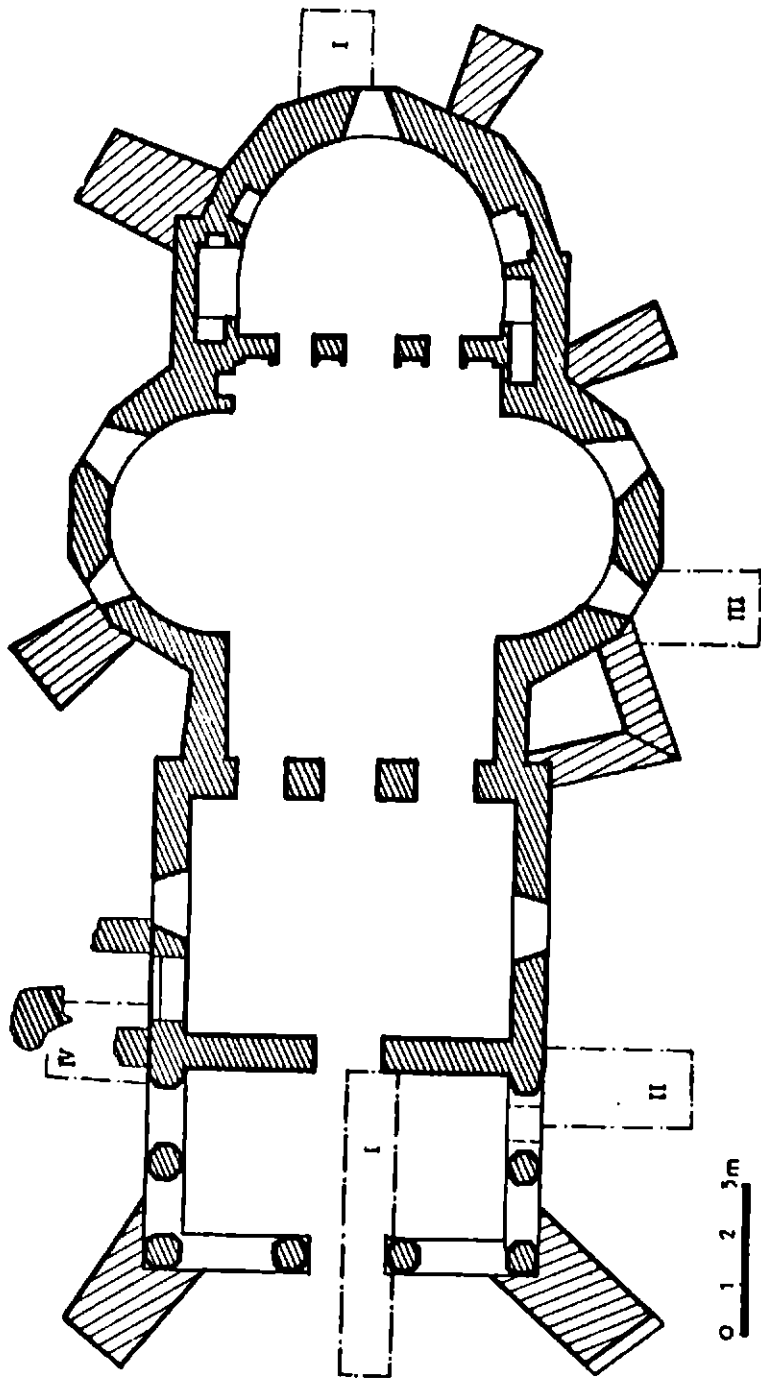

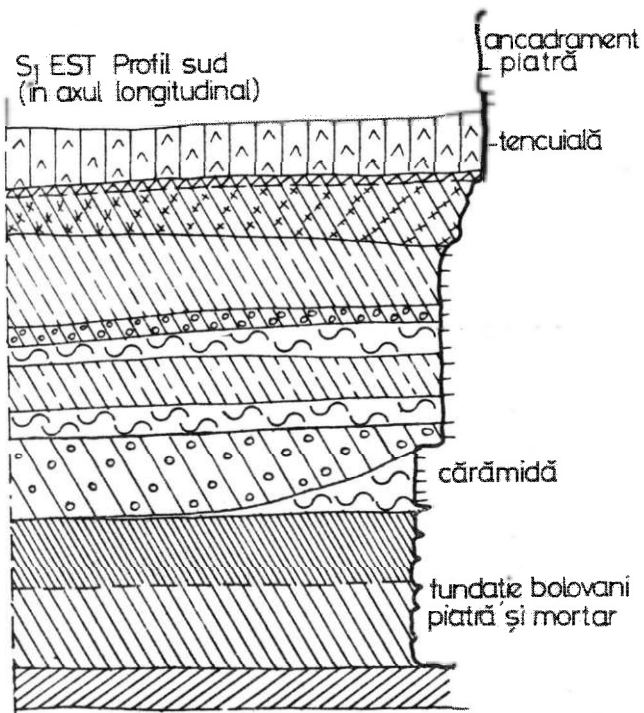
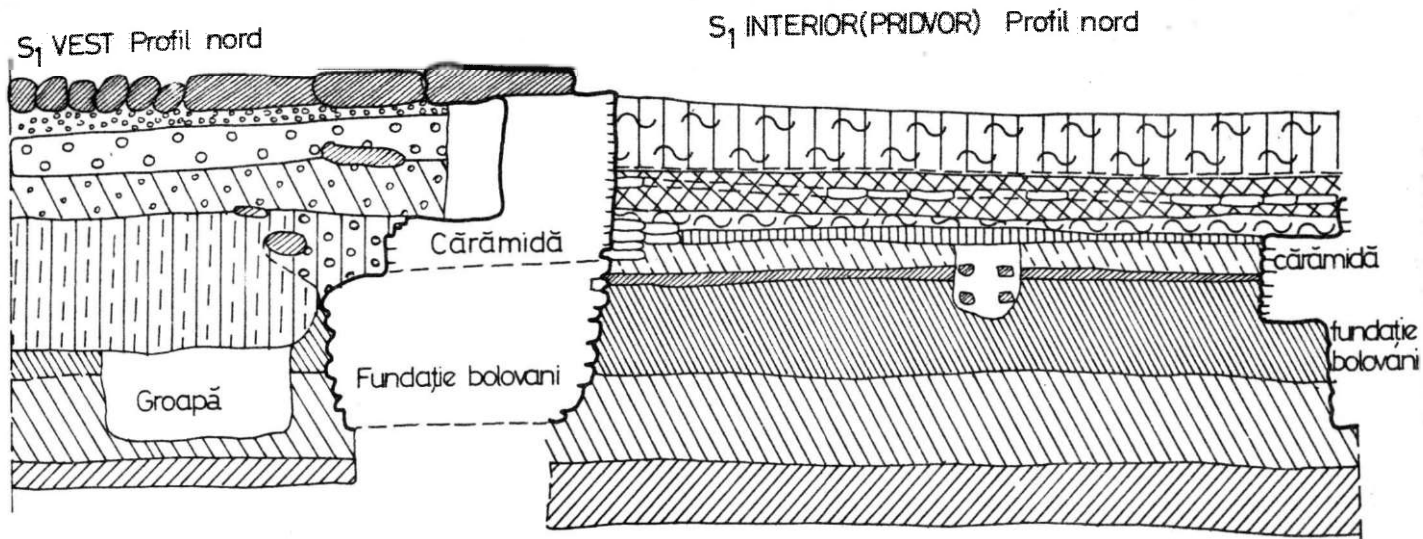
Fig.4.- Planul săpăturilor de la Focșani - biserica Sf. Nicolae Nou.

1812¹⁶. În catagrafia din august 1825 se află următoarea descriere: "Biserica veche de zid, cu șase stâlpi de zid proptită, cu o turică de lemn cu un clopot, învelită cu șindrila veche, înăuntru zugrăvită peste tot, însă în altar zugrăveală nouă, cum și tîmpla asemenea, fiind și poleită..., ușile împărătești de lemn săpat, zugrăvite și poleite..., pardosită cu cărămizi, la ferestre geamuri și ciubuce de fier, cu străni și dinaintea bisericii pardosit cu piatră... O casă mare lângă biserică, pe tălpi, cu pereți de gard, cu o cămară l cheler în dos și cu foișor dinainte, tăvănită cu scînduri și învilită tot cu scînduri vechi"¹⁷. De menționat că încă la începutul secolului nostru biserica era ruinată¹⁸.

Săpăturile arheologice efectuate în mai 1973 la biserica Sf. Nicolae Nou au fost limitate de spațiul foarte mic disponibil pentru cercetări. Au fost executate în interiorul bisericii sondaje în axul longitudinal, la est și vest (acesta din urmă prelungit și în interiorul pridvorului), două sondaje pe latura de sud și unul spre nord (fig.4). Trebuie subliniat de la început că, exceptînd interiorul pridvorului, spațiul supus cercetării, restrîns din motive obiective, a fost găsit răvășit de numeroase morminte tîrzii, din sec. XVIII-XIX, aflate de cele mai multe ori pînă în imediata apropiere a fundațiilor. Gropile acestor morminte intră de obicei pînă în pămîntul viu, astfel încît observațiile stratigrafice au fost mult îngreunate.

În pridvor, deasupra unui strat gros de pămînt negru-cenușiu suprapus humusului cenușiu gălbui aflat peste pămîntul galben viu, se găsea un strat continuu de arsură cu urme de cărbune, care poate fi pus în legătură cu incendiul care a distrus biserica de lemn anterioară. Nivelul de construcție al bisericii de zid se află deasupra unui strat cu pămînt provenit din șanțul de fundație, suprapus straturilor de arsură. În partea de est a edificiului, nivelul de construcție se află imediat deasupra straturilor de pămînt cenușiu închis. Stratouri succesive de nivelare cu pămînt, moloz, cărămidă spartă etc. au fost observate atît în interiorul pridvorului, unde între ele se intercalau și resturile unui pavaj de cărămidă, cît și la exterior, unde grosimea lor atingea 0,80-0,90 m în partea de vest și 1,80 m în dreptul absidei estice (fig.5).

Cercetarea arheologică trebuia să lămurească și problema eventualității existenței pe acest loc a unor urme de viațuire medievală mai veche. În locurile cercetate nu au apărut urme ale vreunei activități constructive anterioare bisericii de lemn de la sfîrșitul sec. al XVII-lea, prima ctitorie atestată documentar pe acest loc. Desigur trebuie menținută rezerva pe care o impune mica întindere a săpăturilor. Urme ale lăcașului de lemn anterior, distrus de incendiu, nu au fost găsite. Prezența sa poate fi dedusă atît datorită stratului de arsură amintit mai sus, cît și a existenței în naosul bisericii a unor morminte - surprinse în 1975-1976 cu prilejul unor lucrări executate de șantierul de restaurare - orientate puțin diferit în raport cu zidurile și care pot fi explicate tocmai prin existența în apropiere a unui lăcaș mai vechi. Acesta se va fi aflat în afara spațiului cercetat, dacă nu cumva resturile sale vor fi fost complet înlăturate de constructorii ulteriori.

LEGENDA

- Pământ galben
- Pământ cenușiu deschis
- Pământ cenușiu
- Strat arsură
- Pământ cenușiu amestec cu galben
- Moloz
- Stratari umplură
- Nivelare tirzie
- Cărămidă
- Piatră

Fig.5.- Profile ale secțiunilor

Fundațiile bisericii de zid, din bolovani legați cu mortar, au o adâncime de 0,70-0,90 m. Deasupra lor se află o porțiune de câteva asize de cărămidă peste care se ridică soclul.

Cu ocazia săpăturilor pentru subzidire executate la sfârșitul anului 1975 și începutul anului 1976 s-a constatat că fundația edificiului actual are o poziție puțin diferită față de elevație, fiind la exterior - pe latura nord - ieșită cu 0,68-0,22 m, iar în interior - în absida sudică - retrasă față de elevație. În dreptul zidului despărțitor dintre pronaos și naos se află o fundație alăturată acestuia spre est, lată de peste 0,80 m, zidul despărțitor având în pronaos o mică fundație de cărămidă și piatră suprapusă alteia din piatră. Unele particularități au fost observate în 1973 și în dreptul absidei sudice, la exterior, unde, deasupra asizelor suprapuse fundației, soclul are în partea inferioară două porțiuni ieșite, într-o poziție diferită în raport cu el. Toate aceste elemente indică două faze distincte în ridicarea bisericii de zid.

Au putut fi observate, pe lângă acestea, o serie de transformări suferite de edificiu. Arcadele pridvorului și arcada din partea de vest a pronaosului au fost umplute cu zidărie de cărămidă, pe fundații de cărămidă; concomitent s-au făcut reamenajări și în dreptul intrării pridvorului. Aproximarea între nivelurile de construcție al acestor refaceri și al celorlalte ziduri indică apropierea lor cronologică. Cum pictura din pronaos, anterioară umplerii arcadei, datează din anul 1746, transformările pot fi presupuse ca fiind puțin ulterioare acestei date. Probabil că în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, dacă nu la începutul celui următor, au fost construite contraforturile masive de cărămidă, menționate și de catagrafia din 1825.

Pe latura de nord a bisericii au fost descoperite fundațiile unei case a scării masive, din piatră și cărămidă spartă, cu pardoseală de cărămidă, în mare parte distrusă de morminte și gropi tîrzii. Accesul în interior se făcea din pronaos, prin ușă - astupată ulterior - aflată în perețele nordic al acestuia. Scara asigura accesul la o clopotniță situată în pronaos; în catagrafia din 1825 este amintită "o turlă de lemn ca un clopot". Se poate presupune că inițial biserica avea, pe pronaos, o turlă clopotniță de zid.

Pe lângă descoperirea unor materiale arheologice din sec. al VII-lea, sondajele sus-menționate au putut contribui la o mai bună cunoaștere a unor vechi edificii, expresie a artei construcțiilor unei perioade din care, în orașul Focșani, se mai păstrează prea puține clădiri. Restaurarea lor, punerea în valoare muzeistică - la ctitoria Stamatineștilor funcționează o secție a muzeului județean de istorie - asigură centrului în continuă prefacere al orașului de pe Milcov prezența unor elemente specifice.

NOTE

- 1 În 1973 s-a executat un sondaj (de 3 x 1 m) în axul longitudinal al edificiului, la vest de intrare și alta în axul transversal al absidei nor-

- dice, pînă la zidul înconjurător. În ianuarie 1974 s-au executat son-
daje în interior, în axul longitudinal, în absidele de est, sud și nord,
precum și în zonele laterale ale pronaosului.
- 2 M.D.MATEI și colab., *Materiale*, VIII, 1962, p.741 și urm., fig.3.
 - 3 DAN GH.TEODOR și I.MITREA *Arheologia Moldovei*, IV, p.282 și
urm., fig.6.
 - 4 M.PETRESCU-DÎMBOVIȚA și colab., *SCIV*, 1-2, 1954, p.236 și
urm.; idem, *SCIV*, 3-4, 1955, p.692; N.ZAHARIA, M.PETRESCU-
DÎMBOVIȚA, EM.ZAHARIA, *Așezări din Moldova de la paleolitic
pînă în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p.103-116.
 - 5 DAN GH.TEODOR, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI.
Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului
român*, Iași, 1978, p.81-82, fig.51/6.
 - 6 N.ZAHARIA, M.PETRESCU-DÎMBOVIȚA, EM.ZAHARIA, op. cit.,
harta nr.10; DAN GH.TEODOR, op.cit., fig.1.
 - 7 ION NESTOR și EUG.ZAHARIA, *Materiale*, IV, 1957, p. 187 și
urm.; idem, *Materiale*, V, 1959, p.511 și urm., fig.2/1,3,4; idem,
Materiale, VI, 1959, p.509 și urm., fig.1-1,10.
 - 8 V.TEODORESCU *SCIV*, 4, 1964, p.485 și urm.
 - 9 S.MORINTZ, *Materiale*, VI, p.770-771, fig.12; *Materiale*, VII, p.
659-661, fig.2-3; *Materiale*, VIII, p.764, fig.3-4; V.LEAHU, *CAB*,
I, 1963, p. 42, fig.27/2; M.CONSTANTINIU, P.I.PANAIT, *CAB*, I,
1963, p.88, fig.10; P.I.PANAIT, *CAB*, II, p.178, fig.85.
 - 10 D.F.CAIAN, *Istoricul orașului Focșani*, Focșani, 1906, p.117. În
apropierea bisericii, la nord-est de altar, se află o cruce pusă în
anul 1837 pe mormîntul lui Sandulache Stamatîn biv vel spătar, un
membru al familiei ctitorilor.
 - 11 D.F.CAIAN, op.cit., p.117; *Administrațiunea Casei Bisericii*, A-
nuar 1909, București, 1909, p.334, menționează biserica în ruină
la data respectivă.
 - 12 Biserica este numită "nouă spre a se deosebi de alt lăcaș cu același
hram, biserica Sf.Nicolae Vechi, fostă mănăstire, aflată pe str.Slt.
Bodescu nr.1. Identitatea de hram a dat naștere și la confuzii. În-
tr-un articol al lui T.G.Bulat, *Octitorie brîncovenească închinată
Sf.Munte Sinai*, în "*Glasul Bisericii*", an.XXII, nr.11-12, 1963, p.
1038-1049, un document inedit referitor la un proces privind meta-
hul mănăstirii Rîmnicului închinat Muntelui Sinai - biserica făcută
din zid de Ștefan vol Șătrar, pe locul uneia mai veche de lemn - este
considerat ca referindu-se la biserica Sf.Nicolae Nou. De fapt este
vorba de Sf.Nicolae Vechi. La aceeași biserică se referă și Calen-
darulu Anticu pe anul 1862, p.163, citat de N.STOICESCU, "Bi-
bliografia localităților și monumentelor feudale din România, I. Țara
Românească, vol.I, Craiova, 1970, p.313.
 - 13 Popa Arsenie este menționat într-un zapis din 22 mai 1696. Un docu-
ment din 14 septembrie 1738 arată că biserica cu hramul Sf.Nicolae
fusesse făcută din lemn de Popa Arsenie (cf.D.F.CAIAN, *Istoricul
orașului Focșani*, p.88-89).

- 14 D.F.CAIAN, op.cit., p.89, 101-103; I.IONAȘCU, Episcopul Misail (1732-1740) și averea Episcopiei Buzăului, Buzău, 1939, p.18, Anexele IV-V.
- 15 Ținând seama de faptul că în tabloul votiv, în afară de jupîn Constantin Năsturel și de Nicolae Voevod, zugrăviți pe peretele vestic, pe peretele de sud este înfățișat episcopul Antim al Buzăului, atestat documentar în august 1746 (cf. D.F.CAIAN, op.cit., p.90), se poate admite că pictura a fost executată în jurul acestei date.
- 16 O inscripție semnalată de V.Brătulescu, aflată deasupra icoanelor împărătești, menționează zugrăvirea catapeteasmei în anul 1812 (V. Brătulescu, în "Glasul Bisericii", XXV, nr.7-8, 1966, p.639).
- 17 Bibl. Acad. R.S.România, ms. rom.718, f.272 v.
- 18 D.F.CAIAN, op.cit., p.90; "Anuar", 1909, p.334.

SONDAGES ARCHÉOLOGIQUES DANS LA VILLE DE FOCȘANI

Résumé

En 1973-1974 ont été effectués des sondages archéologiques à propos de la restauration de certains vieux édifices de la ville de Focșani, dép. de Vrancea.

Pendant les sondages faits dans l'église des Stamatinești à l'ouest de l'entrée, ont été découverts, à la base d'une épaisse couche de terre noir-grisâtre superposée à la terre vierge, des fragments d'un vase travaillé à la main, en pâte grossière, cuite inégalement et qui contenait des tessons broyés, de couleur gris-jaunâtre. Ceux-ci provenaient d'un pot à profil bas, bombé, à bord large et droit, broyé vers l'extérieur. La typologie du vase peut être mise en rapport avec d'autres découvertes datées dans la première moitié du VIIe siècle et présente des similitudes avec les types de la céramique découverte à Șipot-Suceava, Derobanțu-Iași, Lozna, dép. de Botoșani ou Hlincea, dép. de Iași. Des fragments du vase découvert à Focșani dont la présence peut être expliquée par l'existence dans le voisinage d'un établissement de la dite époque, nous permettent de compléter la carte des découvertes appartenant à cette période, en faisant la liaison entre celles de la partie de nord et centrale de la Moldavie avec les découvertes de la même période connues dans la partie de nord-est et centrale de la Valachie.

Les fouilles à l'intérieur de la même église - attestée dans les documents dans la dernière partie du XVIIIe siècle - ont mené à la découverte des restes d'une église en bois antérieure, détruite par un incendie. Les fondations, en grosses pierres, par-dessus desquelles il y avait des restes de poutres carbonisées, ont été détruites partiellement par les fondations de l'église qui s'y étaient superposées. L'ancien édifice avait un plan rectangulaire à l'abside polygonale, avec trois côtés, non-décrochée, ayant les dimensions à l'intérieur d'approximativement 12,50 x 4,50 m.

Les sondages effectués dans l'église Saint Nicolas "Nouvelle" ont précisé les transformations subies par l'édifice bâti, conformément aux mentions documentaires, vers 1732 et précédée par une église en bois de la seconde moitié du XVIIe siècle. Du côté nord ont été découvertes les fondations d'une tour de l'escalier qui assurait l'accès vers un clocher situé au-dessus du pronaos.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.-Plan des fouilles archéologiques effectuées dans l'église des Stamatinești de Focșani.

Fig.2.-Vase travaillé à la main.

Fig.3.-Profils des sections.

Fig.4.-Plan des fouilles de Focșani, l'église Saint Nicolas "Nouvelle".

Fig.5.-Profils des sections.

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE LA CĂTĂLUI- CĂSCIOARELE, JUD. ILFOV

de GHEORGHE CANTACUZINO
și GEORGE TROHANI

Într-o zonă bogată în vestigii arheologice¹ de pe teritoriul comunei Căscioarele, jud. Ilfov, s-au desfășurat între anii 1965-1977 mai multe campanii de săpături arheologice** (fig. 1).

Diferite urme și resturile turnului înalt al unei clopotnițe indicau existența unui mare complex feudal situat pe terasa de vest a văii pîrfului Cătălui, care formează în acest loc un lac, legat de fostele bălți Nichitina și Greaca ce comunicau cu Dunărea.

Vestigiiile aduse la lumină se întind pe o suprafață de circa 2 ha. Ele sînt situate pe povîrnișul estic al văii Cătăluiului, alcătuit din două terasări naturale cuprinse între două mici izvoare, între lac și pădurea numită "Tufele Grecului".

Secțiunile trasate pe acest teren relevă urme de locuire din epoca neolitică, epoca bronzului, o așezare geto-dacă, o alta din sec. al VI-lea e. n. și marele complex feudal Mănăstirea Cătălui² (fig. 2 a-b).

În cele ce urmează vom prezenta pe epoci descoperirile făcute.

I. EPOCA NEOLITICĂ. Acestei perioade îi aparțin două nivele cu urme materiale specifice culturii Gumelnița. În nivelul inferior s-au observat doar rare fragmente ceramice, de mici dimensiuni, și fragmente de chirpic. În schimb în nivelul superior, identificat doar pe prima terasare de pe malul lacului, s-au descoperit trei complexe - toate parțial dezvelite.

Locuința nr. 1 este situată chiar pe marginea primei terasări de deasupra lacului. Orientată nord-sud are o formă dreptunghiulară. Pereții erau din chirpic, iar podeaua, din lut, se afla la 0,40-0,50 m sub solul actual.

Locuința nr. 2 a fost dezvelită pe o lungime de 2,60-2,95 m pe direcția nord-sud. Fundul ei se afla la 1,22 m sub solul actual și la 0,35-0,50 m sub solul antic (fig. 3).

Groapa nr. 1, de formă ovală (1,70 x circa 2,50 m), are fundul la 1,30-1,40 m sub solul actual și la 0,30-0,50 m sub cel antic (fig. 3).

Inventarul se compune din răzuitoare și lsme de silex (fig. 4/2-3), un topor de piatră (fig. 4/1) și fragmente ceramice. Acestea din urmă provin în genere de la vase mari de provizii (groapa nr. 1) de tip Gumelnița Ic³, decorate în tehnica inciziei (fig. 4/10).

Un alt tip de vas îl prezintă strachina prezentă prin cîteva fragmente (groapa nr. 1), specifice de asemenea fazei Ic⁴ (fig. 4/9). Una întreagă (fig. 4/8), cu decor geometric incizat pe fund, la exterior, a fost descoperită întîmplător în malul lacului, lîngă punctul D' aia parte. După forma profilului ea se încadrează tot în faza Ic⁵.

Un fragment din partea superioară a unui vas piriform (groapa nr.1), cu gful scund, corpul bombat și o mică toartă pe umăr (fig.4/12), se datează în fazele Ic-IIb ale culturii Gumelnița⁶.

Aceeași datare corespunde și unui fragment dintr-un vas mare decorat cu caneluri late și adfncituri⁷ (fig.4/11).

În schimb un fragment de vas mijlociu (oală), decorat cu "unghia" (spatulă) și prevăzut cu o mică proeminență-apucătoare pe umăr (fig.4/7), datează din fazele IIc-III⁸.

Urmele de viațuire gumelnițeană din zona cercetată, ca și cele din împrejurimi - D'aia parte și grindul din comună - denotă că în anumite perioade, ce corespund sfârșitului celei de a II-a faze a culturii Gumelnița, locuirea de pe binecunoscutul Ostrovel s-a extins și pe malurile lacului.

II. EPOCA BRONZULUI. Nivelul de locuire din această epocă, răs-pîndit pe întreaga zonă cercetată, conține complexe aparținînd culturilor bronzului timpuriu.

A. Cultura Glina - fi aparțin patru complexe, situate toate pe a doua terasare de pe malul lacului Cătălui:

Locuința nr.1, dezvelită parțial pe o lungime de 0,60-0,90 m și o lățime de 1,50 m (cea a secțiunii). Ea se continuă spre est pe sub zidul de incintă din partea de vest a mănăstirii (fig.5/2). Fundul ei se află la 1,94 m sub solul actual și la 0,20 m sub nivelul antic de călcare.

Locuința nr.2, dezvelită, de asemenea, parțial, pe o lungime de 3 m și o lățime de 1,50 m (fig.5/2). Fundul ei se află la o adfncime de 1,74 m sub solul actual și 0,20 m sub nivelul antic de călcare.

Groapa nr.1, dezvelită pe o lungime de 1,40 m și o lățime de 0,15 m. Fundul ei se află la 1,20 m sub solul actual și la 0,30 m sub nivelul de săpare.

Groapa nr.2, parțial dezvelită, este în formă de clopot.

Inventarul celor două locuințe și două gropi se compune din cîteva unelte din silex, un fragment de fusaiolă plată și din numeroase fragmente ceramice.

Uneltele din silex sînt reprezentate prin răzuitoare (fig.4/4-5) și așchii (fig.4/6). Deși origine, probabil, din neolitic, ele au fost reutilizate în această epocă.

Ceramica, după natura pastei, se împarte în două categorii: 1. grosolană - cu mult nisip, pietricele, cioburi pisate mărunt, boabe de calcar și mică. Arderea s-a făcut la negru-cenușiu sau cărămiziu în spăr-tură și cărămiziu sau cenușiu în diferite nuanțe pe suprafața exterioară; 2. fină - avînd ca degresant nișip fin, paiete de mică și mici granule de calcar, toate într-un amestec omogen și dens. Culoarea este brun-cenușie, iar suprafața bine netezită.

Formele de vase sînt cele cunoscute, întîlnindu-se:

- amfora prevăzută cu mici apucători orizontale și dreptunghiulare sau cu torți mici tubulare (fig.6/1,5);

- vasul de provizii cu gura largă, buza evazată și corpul bombat. Decorul constă din cîte un șir de găuri-buton situat imediat sub buză și impresiuni alveolare aflate pe umăr;

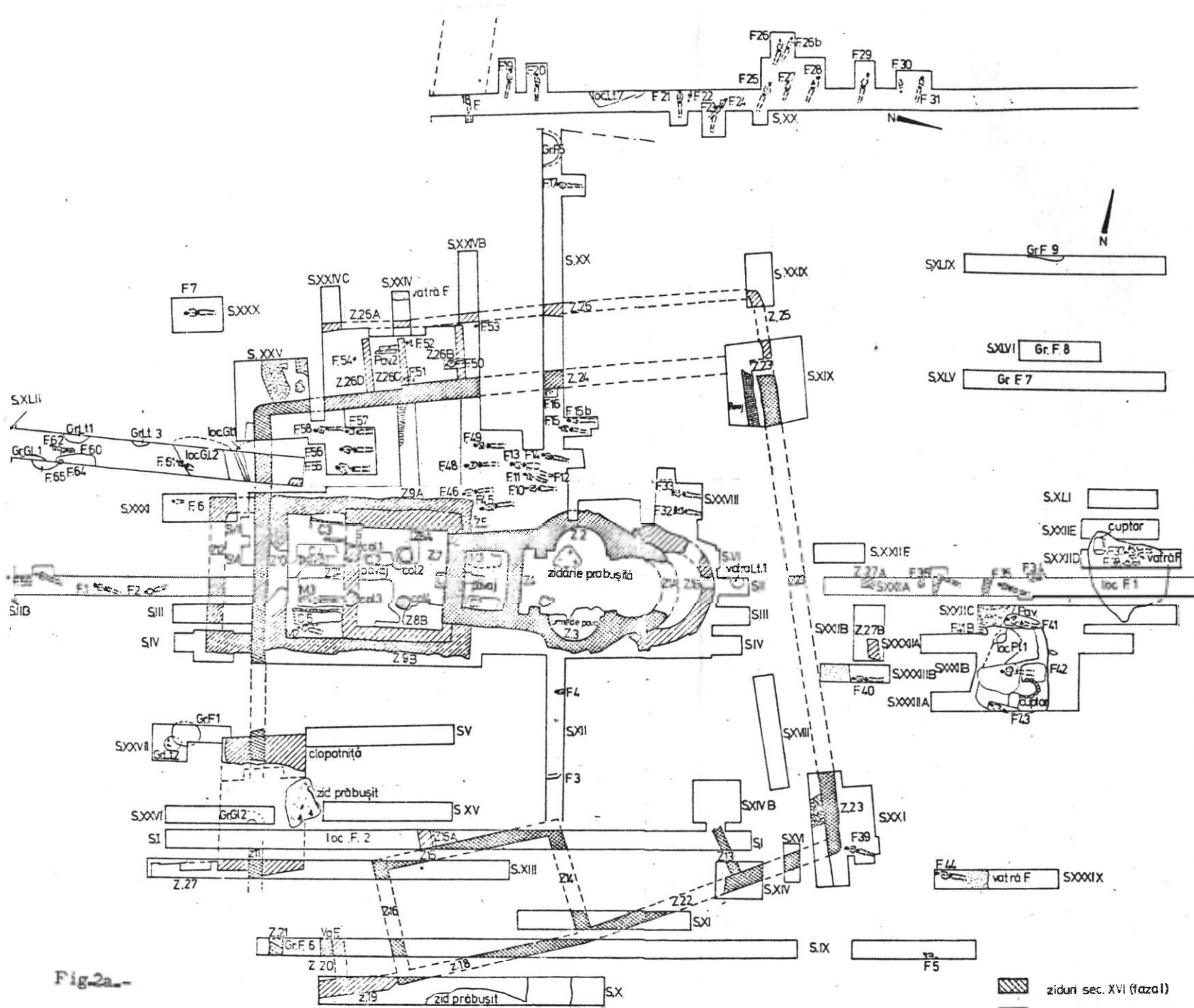

Fig.2a.-

Planul săpăturilor arheologice efectuate în punctul Mănăstirea Cătălui.

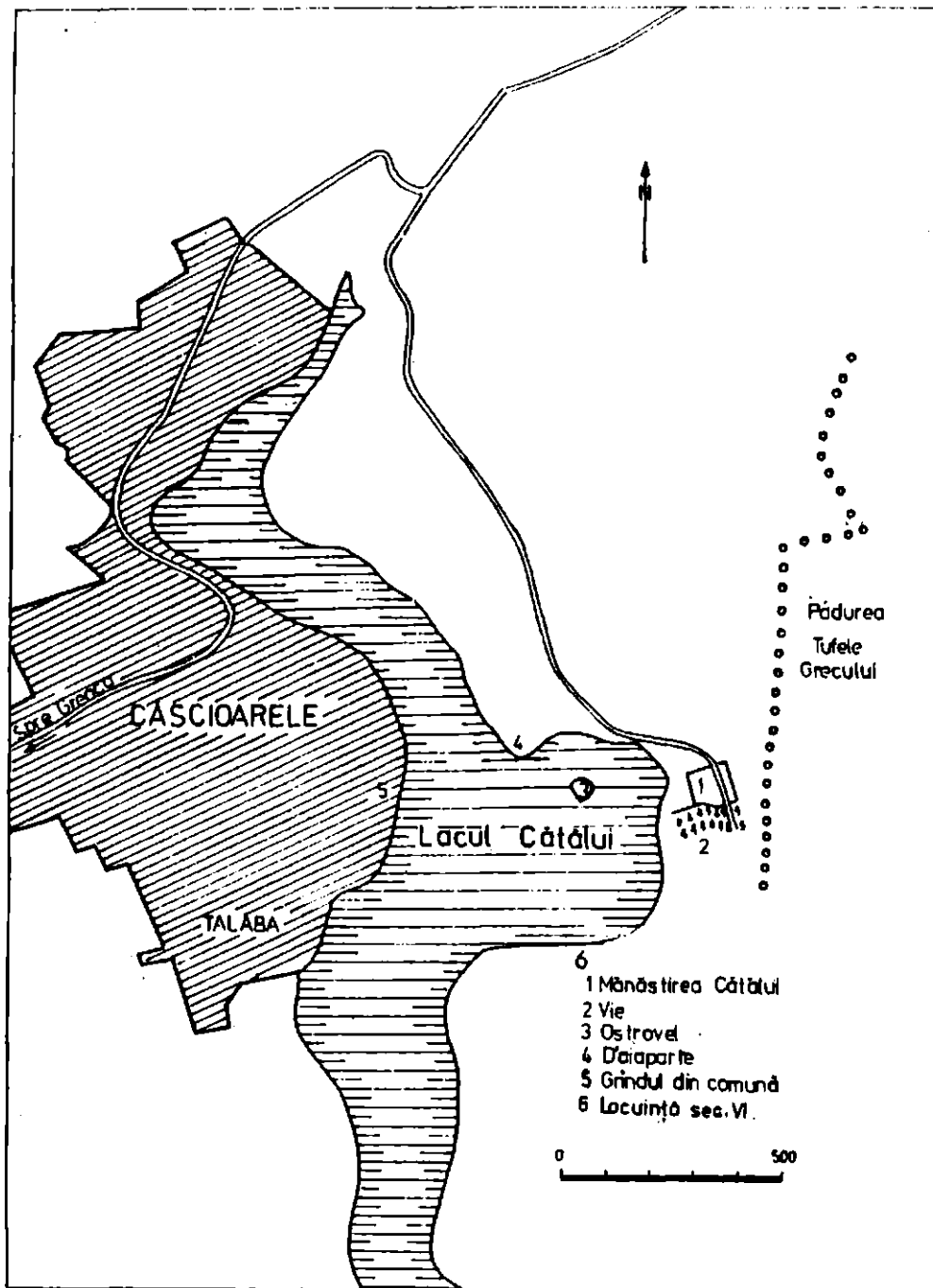

Fig.1.- Teritoriul comunei Căscioarele cu punctele principale în care s-au făcut descoperiri arheologice.

- borcanul cu sau fără toartă, profilul său fiind adesea de forma unui S prelung (fig.6/9). Gura acestor vase este largă, iar buza vălurită. Decorul format dintr-un șir de găuri-buton este situat sub buză, asociat uneori cu un alt șir de impresiuni cu degetul, aflat pe umăr (fig. 6/10);

- cana mică cu toarta dintr-o bandă lată (fig.6/2, 7);

- vasul cu gura în formă de pîlnie (fig.6/4);

- castronul cu gura largă, buza dreaptă sau vălurită și corpul tronconic. Decorul constă din butoni proeminenți sau găuri-buton (fig.7). O apucătoare provenind de la un astfel de castron este semicirculară, orizontală și prevăzută cu un șir de alveole (fig.7/4);

- vas cu corpul bombat și gîtul cilindric înalt, avînd pereții mult arcuiți, iar umărul decorat cu un brîu alveolar (fig.6/6);

- vas cu corpul bombat, gura largă, buza puțin răsfrîntă în exterior, gîtul arcuit. Pe umăr se află un șir de găuri-buton, iar pe partea superioară a corpului un brîu alveolar (fig.6/8).

Fundurile vaselor menționate mai sus sînt plate și au uneori talpa lățită (fig.7/11-19).

După formă și decor ceramica descoperită își găsește cele mai bune analogii în nivelurile superioare de la Glina⁹, Braneti¹⁰ etc., datate într-o fază tîrzie a culturii Glina. La această datare concură și fragmentul de vas cu corpul bombat și gît cilindric înalt ce se întîlnește atît în așezări Glina, cît și în cele aparținînd culturii Tei faza I¹¹.

B. Orizontul Strichverziertekeramic este reprezentat doar printr-o singură locuință aflată pe prima terasare de lîngă lac. Formn ei este dreptunghiulară. Podeaua, din lut bătătorit, se află la 0,94 m sub solul actual.

Datorită faptului că locul pe care se află este supus unei continui spălări de către apele ce se scurg de pe deal, inventarul descoperit este foarte sărac și fragmentar, compunîndu-se din cîteva fragmente ceramice provenind dintr-un singur vas-castron. Pasta vasului conține nisip și pietriș. La exterior vasul are culoarea cărămizie cu pete negre-cenușii, iar pe fața interioară cenușiu-cărămizie (fig.6/3).

Gura castronului este largă și are buza verticală, puțin rotunjită, cu o mică șanțuire la exterior. Corpul este decorat pe aproape toată suprafața cu grupaje de linii mici paralele obținute cu pieptănul.

Atît forma, cît mai ales pasta vasului sînt specifice ceramicii din primele faze ale culturii Tei. În schimb tipul de decor este întîlnit pe un vas descoperit la Braneti¹² în nivelul II al așezării aparținînd culturii Glina, dar și pe cîteva fragmente ceramice de la Derșida¹³ din faza I-a a culturii Wietenberg (fază contemporană cu primele două din cultura Tei). De asemenea, unele similitudini, dar nu identități, se întîlnesc și pe un fragment ceramic Tei I de la Cățelu Nou¹⁴.

Pe baza acestor analogii este greu a încadra fragmentele ceramice descoperite într-o anumită cultură. De aceea, pentru moment, preferăm a le atribui orizontului Strichverziertekeramic, al cărui început este contemporan cu ultima fază a culturii Glina, iar sfîrșitul cu prima fază a culturii Tei¹⁵.

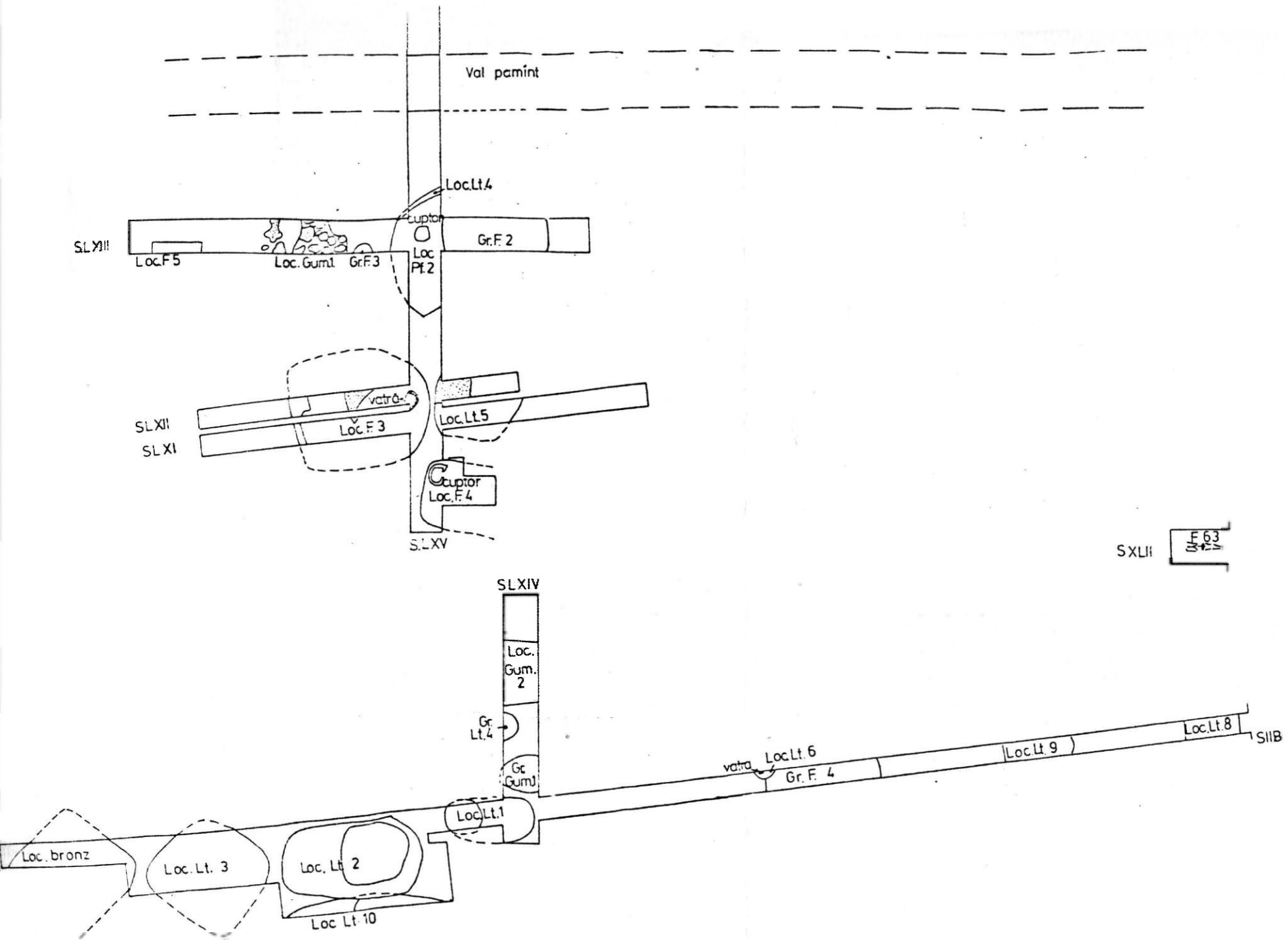

Fig.2b. - Planul săpăturilor arheologice efectuate în punctul Mănăstirea Cătălui (continuare)

Din prima epocă a fierului (Hallstatt) nu a fost sesizat nici un nivel de locuire, însă prezența unor obiecte din această perioadă, printre care un fragment de brățară de bronz, decorată cu caneluri, specifică perioadei Hallstatt B3-C (fig.10/7), ne indică existența lui în zonă.

III. A DOUA EPOCĂ A FIERULUI (LATÈNE). Urmele materiale din perioada geto-dacă sînt cuprinse în două nivele de locuire¹⁶.

Primului nivel (inferior) îi aparțin două complexe:

Locuința-bordei nr.1, dezvelită doar parțial pe o lungime de 3,90 m și o lățime de 2,70 m (fig.3,8/1). Podeaua este formată din pămînt bătătorit. În partea de vest se găsește o adîncitură cu diametrul de 1,46 m, al cărui fund se află la 0,50 m sub nivelul podelei.

Groapa nr.1, de formă cilindrică (diametrul 1,30 m), cu gura puțin lărgită (diametrul 1,44 m). În interiorul secțiunii pătrunde pe o rază de 0,44 m, restul gropii continuîndu-se în mal. S-a săpat pînă la adîncimea de 2,30 m față de solul actual (1,50 m față de nivelul antic) și nu s-a ajuns la fundul gropii.

Datarea acestor două complexe se poate face pe baza obiectelor de inventar. În privința ceramicii, care constituie majoritatea inventarului, se constată o predominare a celei lucrate cu mîna. Ea este reprezentată prin vase cu gura largă, buza verticală, corpul cu pereții puțin arcuiți și decorat cu brfuri alveolare întrerupte de butoni rotunzi (fig.9/8), iar fundul drept (fig.9/3). Unele vase au corpul decorat cu barbotină.

Altă formă de vas întîlnită o reprezintă fructiera cu buza mai mult sau mai puțin lătită (fig.9/2). Piciorul unei astfel de fructiere are talpa îngroșată atît la exterior, cît și la interior (fig.9/4).

Aceste forme de vase se datează, în mare, în sec.III-I f.e.n.

La roată sînt lucrate: o cană bitronconică de culoare cenușie decorată cu caneluri; fragmente din două vase mari, unul de culoare cenușie-cărămizie, celălalt cenușiu-gălbui (fig.9/7), în genul celui decorat cu călăreți descoperit la Zimnicea¹⁷; fragmente de amfore cărămizii.

Din sec.IV-II f.e.n. datează o fibulă de bronz (groapa 1) (fig.10/8) de tip tracic¹⁸ (cu cap de lebădă), hexagonală în secțiune, precum și unele fragmente ceramice descoperite în strat. Unul dintre ele provine de la un castron cu buza îngroșată și teșită oblic spre interior, umărul marcat printr-o canelură, iar corpul tronconic (fig.9/6). Acest castron se aseamănă cu cele descoperite la Zimnicea¹⁹, Albești²⁰ etc., datînd din sec.IV-III f.e.n. Un castron asemănător, din aceeași perioadă, are buza dreaptă însă îngroșată atît la exterior, cît și la interior (fig.9/5).

Ținînd seama de datarea acestor obiecte de inventar, precum și a asemănarilor de inventar și stratigrafie, cu descoperirile din așezările geto-dace învecinate de la Vlădiceasca²¹, Radovanu²² și Chirnoși²³, complexe din primul nivel de locuire se datează între mijlocul sec. al III-lea și mijlocul sec. al II-lea f.e.n.

Celui de al doilea nivel de locuire (superior) îi aparțin celelalte complexe descoperite.

Locuința-bordei nr.2 este asemănătoare cu locuința nr.1. Complet dezvelită, ea are o lungime de 6,40 m, iar lățimea în partea de est de 3,40 m și 3,08 m în vest. Podeaua, din pămînt bătătorit, conține în par-

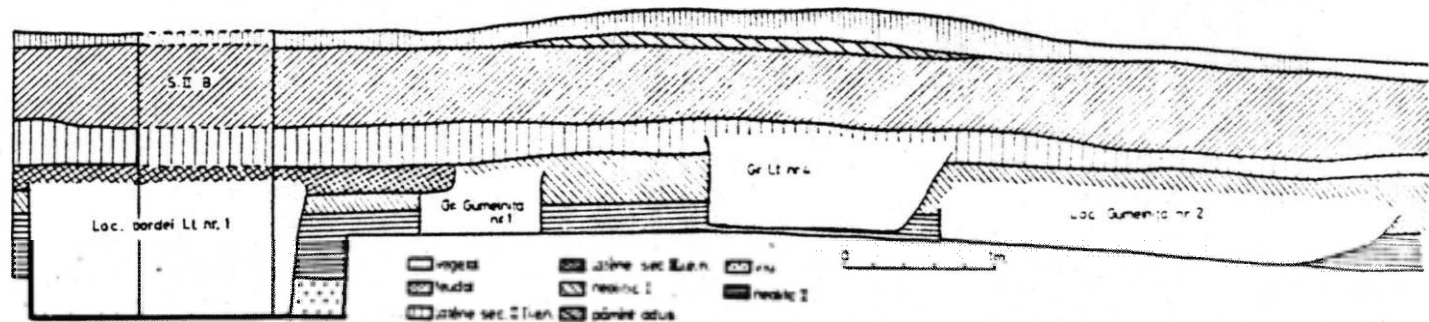

Fig. 3.- Profilul peretelui de vest al S. LXIV.

tea estică o adâncitură pătrată cu colțurile rotunjite (3,06 m), al cărei fund se află cu 0,40 m mai jos decât nivelul podelei (fig.8/1).

Locuința nr.3 este de formă pătrată cu colțurile rotunjite, dar fiind doar parțial descoperită nu i s-a putut măsura decât diagonala - 5,70 m (fig.8/1).

Locuința nr.4, parțial dezvelită, de formă dreptunghiulară (lungimea de circa 4,60 m), este orientată nord-sud. Ea a fost în mare parte distrusă de o locuință din sec. al VI-lea e.n. Podeaua, din pământ bătătorit, se află la adâncimea de 0,90-1,10 m sub solul actual (0,04-0,10 m sub locuința din sec.VI e.n.).

Locuința nr.5, de formă cvasidreptunghiulară, este orientată est-vest. Podeaua, din pământ bătătorit, se află la 0,86 m sub solul actual și la 0,40 m sub nivelul de săpare.

Locuința nr.6, parțial dezvelită, este distrusă în majoritate de groapa feudală nr.4. La 0,30 m sub nivelul antic de călcare se află o vatră cu gardină, parțial dezvelită pe o lungime de 0,80 m și o lățime de 0,30 m.

Locuința-bordei nr.7, parțial dezvelită, este de formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite (lungimea laturii descoperite - 2,50 m). Podeaua, netedă, se află la 0,70 m sub nivelul antic de călcare. În partea de nord se află o adâncitură (0,26m) rotundă (diametru - 0,30 m) (fig.5/1).

Locuința-bordei nr.8 a fost de asemenea parțial dezvelită pe o lungime de 2,38 m. Forma ei trebuie să fi fost rectangulară. La adâncimea de 1 m sub nivelul antic de călcare se află o vatră neregulată ca formă (0,60 x 0,48 m), situată pe o "laviță" cu mai multe trepte. Fundul bordeiului este situat la 1,60 m sub nivelul antic de călcare (fig.8/2).

Locuința-bordei nr.9, parțial dezvelită, este de formă dreptunghiulară (lățimea - 2,30 m). Podeaua, netedă, se află la circa 1 m sub nivelul antic de călcare (fig.8/3).

Locuința nr.10, suprapusă în parte de locuința nr.2, a fost parțial dezvelită pe o lungime de 7,65 m și o lățime de 0,40 m.

De asemenea, acestui nivel de locuire îi aparțin o vatră și trei gropi.

Vatra nr.1 este situată în strat la 1 m est de zidul 1 B al absidei nr.2 a altarului. Parțial descoperită, are o formă ovală (0,68 m) și este prevăzută cu o gardină groasă de 6 cm. Vatra propriu-zisă este alcătuită din pământ ars și cărbuni.

Groapa nr.2 de formă ovală (0,90 x 0,56 m) are partea sudică străpunsă de groapa feudală nr.1. Fundul ei se află la 0,18 m sub nivelul de săpare.

Groapa nr.3 este în formă de clopot, cu o gîtuire la mijloc, avînd diametrele de 0,76 m la gură, 0,72 m la mijloc și 0,98 m la bază. Fundul se află la adâncimea de 2,08-2,24 m față de sol și 1,34 m față de nivelul antic de călcare (fig.5/2).

Groapa nr.4 are forma unui clopot. Diametrul superior măsoară 1,80 m, iar cel inferior 1,24 m. Fundul se află la 1,28 m sub solul actual și la 0,60 m sub nivelul de săpare (fig.3).

Ca inventar, complexele respective conțin în majoritate ceramică, descoperindu-se însă și câteva obiecte din metal, piatră, lut ars, precum și fragmente de oase de animale.

În locuința nr.2 s-au descoperit trei fragmente de aplică, o daltă ce seamănă cu un vârf de lance (fig.10/11), o cheie și două cosoare (fig. 10/10, 15) toate din fier. Din cupru sînt o andrea (fig.10/14) și o placă mică rotundă, decorată cu semiove, prevăzută cu mici inele ce a servit drept podoabă (fig.10/6).

Menționăm, de asemenea, prezența unei rîșnițe de piatră a cărei utilitate a fost modificată prin perforare (fig.10/9).

În locuința nr.5 s-a descoperit o a doua daltă de fier (fig.10/12).

Din lut ars, în afara unui lustruitor pentru vase (fig.10/13), au ieșit la iveală câteva fusaiole - unele bitronconice, altele provenind din cioburi de vase (fig.10/1-5).

În privința oaselor de animale recoltate, destul de puține, s-a alcătuit tabelul următor²⁵, în care pe verticală sînt trecute speciile, iar pe orizontală complexele (locuințe și gropi) cu numărul minim de indivizi identificat (cînd numărul nu a putut fi stabilit s-a marcat, în tabel, prin litera "x"):

complexe n.m.i. specia	Loc.2	Loc.4	Loc.10	Gr.1	Gr.2	strat
Bos taurus	2	2			2	x
Ovis aries	1	1	1			x
Capra hircus					1	x
Sus domesticus	2	1				
Canis familiaris		2				
Equus caballus					1	x
Cervus elaphus	1	1	1	1	1	
Sus scrofa	1			1		
Pisces	x	x	x			
Gasteropoda		x				

Pe baza descoperirilor făcute se observă o predominare și o varietate mai mare a speciilor domestice în raport cu cele sălbatice. Este de remarcat însă prezența în toate complexele, a unor fragmente de cerb, ce denotă răspîndirea acestei specii, în epoca respectivă, și în regiunea de cîmpie de lîngă Dunăre, așa cum s-a constatat anterior și la Vlădiceasca²⁶.

De asemenea, se observă prezența oaselor de pește care atestă practicarea pescuitului. De altfel, zona era deosebit de propice acestei ocupații.

Ceramica este reprezentată prin forme de vase specifice geto-dacilor lucrate cu mîna sau la roată.

A. Ceramica lucrată cu mîna.

1. Din pastă impură de culoare cenușie deschisă se întîlnesc următoarele forme: vasul cu buza puțin rotunjită, verticală, corpul cu pe-

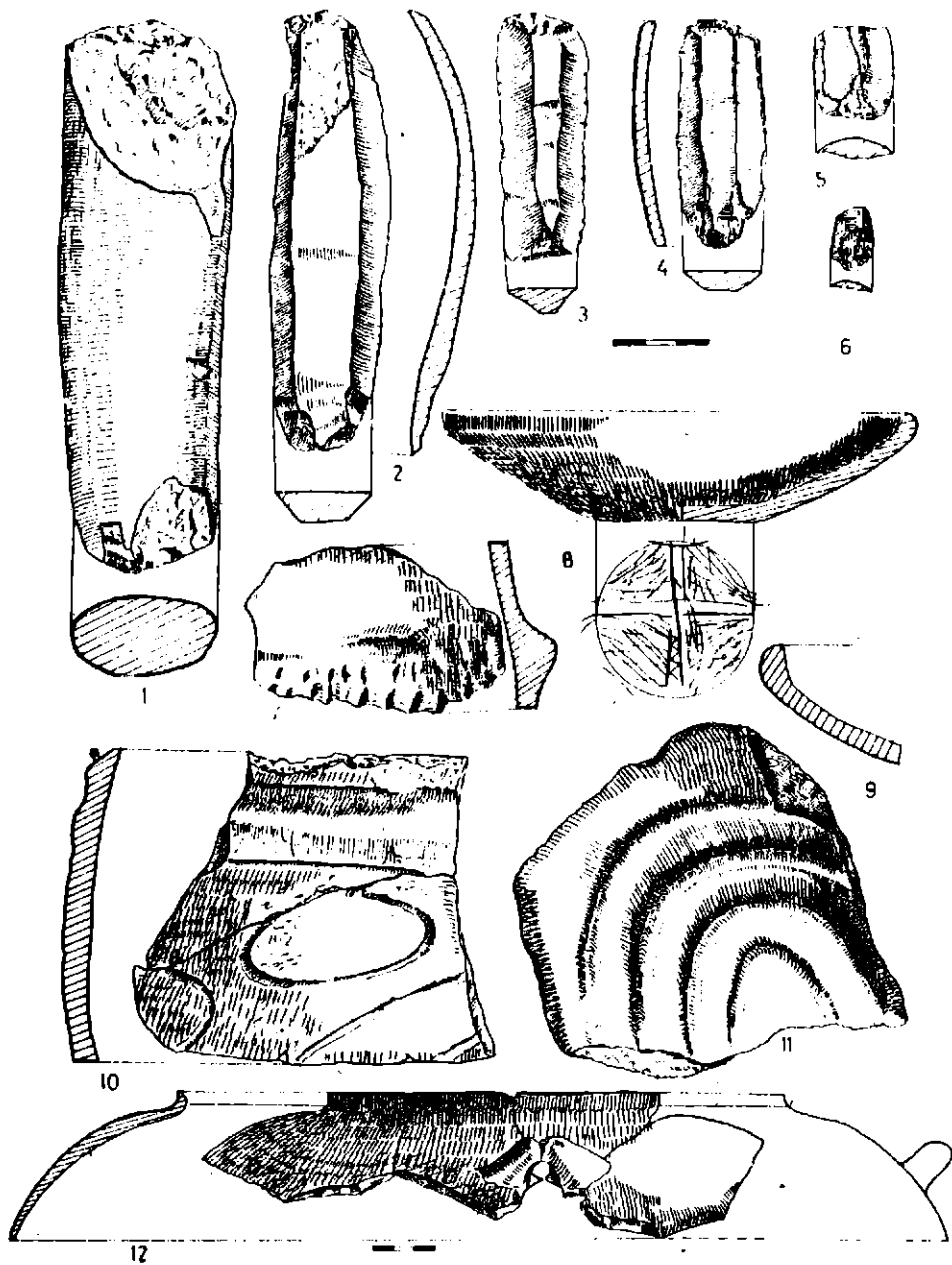

Fig.4.- Unelte de piatră (1-3 cultura Gumelnița; 4-5 cultura Clina) și ceramică de tip Gumelnița (7-12).

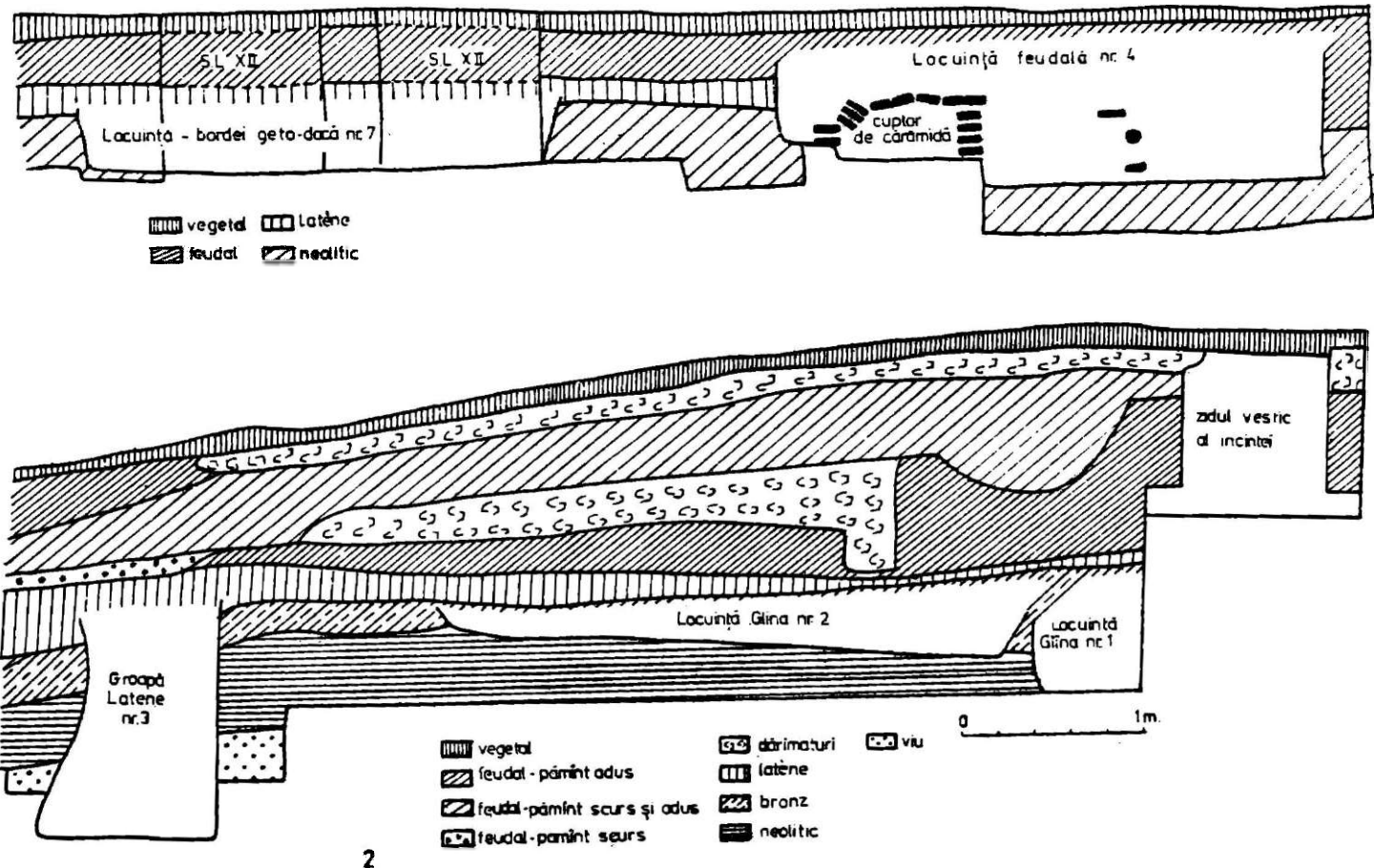

Fig. 5. - Profilul unor porțiuni din peretele de est al S.LXV (1) și din peretele de nord al S.XLII (2).

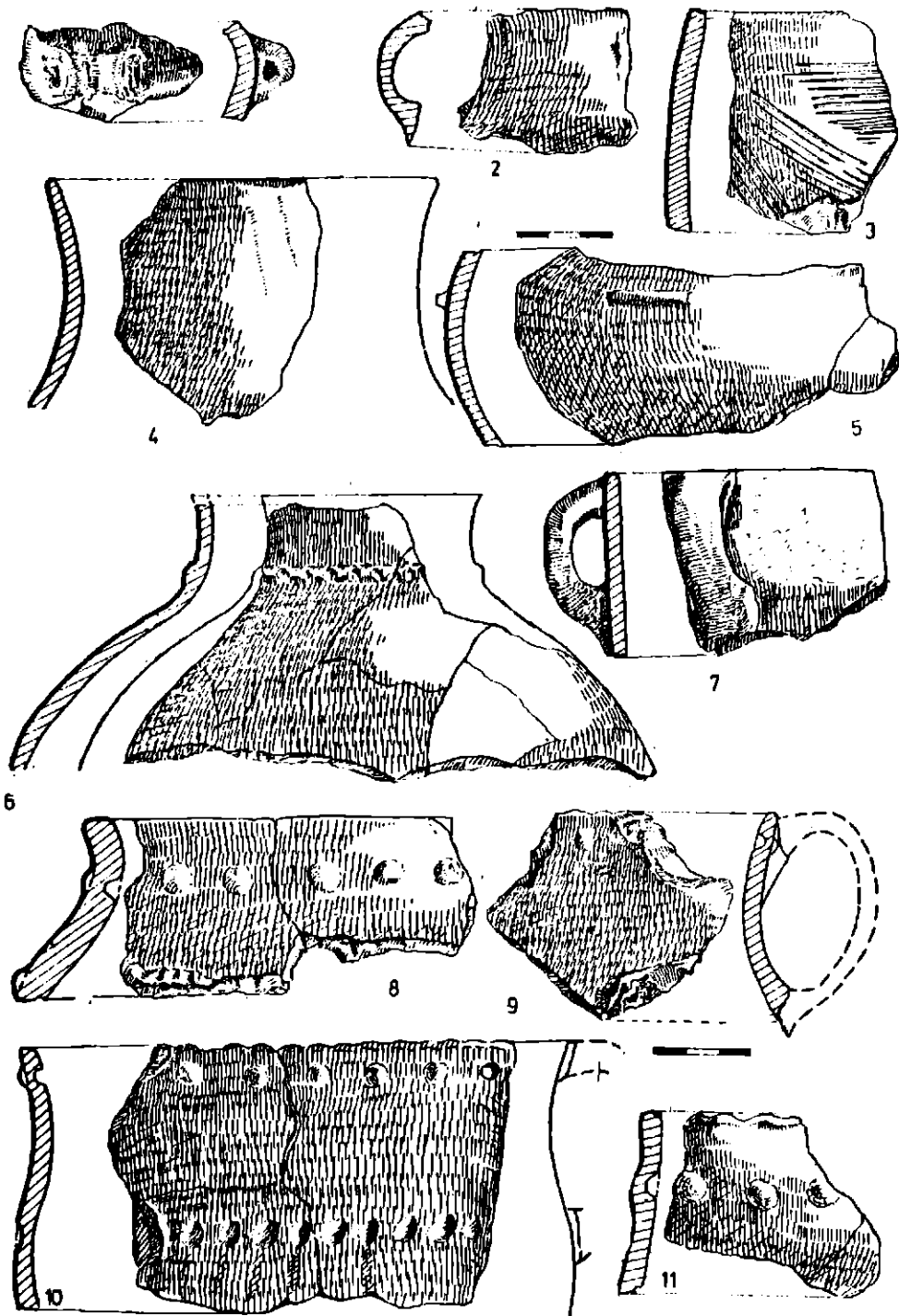

Fig.6.- Ceramică Glina (1,2,4-11 = locuința Glina nr.2) și Strichverziertekeramic (3).

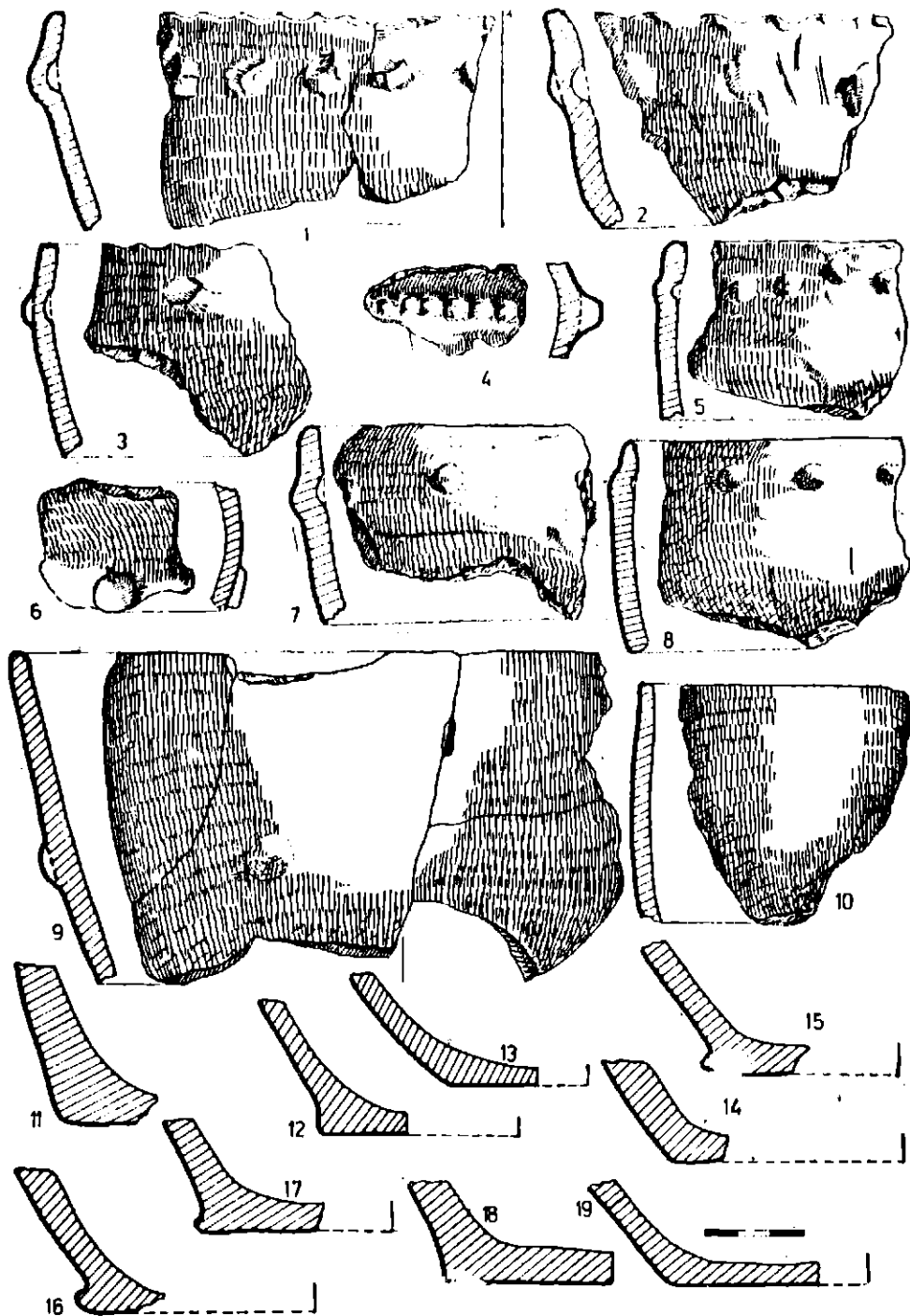

Fig.7.- Ceramică Glina (1-4,6,9-11,14-19 = loc.Gl.2; 5,7,8,12,13 = gr. Gl.2).

reții aproape drepte și decorat cu impresiuni digitale (fig.11/11); vasul de tip urnă cu pereții arcuiți și decorat cu un brflu alveolar întrerupt de apucători; cățuia (fig.12/1); strachina prevăzută uneori cu apucători; castronul cu buza răsfrîntă în afară; fructiera.

2. Din pastă relativ fină de culoare cărămizie sau cenușie la exterior și castanie în interior se întînesc; vasul sac decorat pe corp cu un brflu alveolar și butoni rotunzi alveolați (fig.12/5) sau cu linii incizate (fig.12/10); castronul; strachina; fructiera (fig.11/1,4) deseori cu piciorul ferestruit triunghiular (fig.11/8); cana cu corpul bombat și decorat, prin ciocănire, cu ove (fig.11/10).

Cîteva vase au o formă mai aparte: un vas mic tronconic este asemănător cu unul descoperit la Tînganu²⁷, datînd din sec.II-I î.e.n. (fig.11/7); un vas mic (urnă în miniatură) prevăzut cu patru butoni rotunzi (fig.12/2); un capac de vas mic cu un mîner-vîrf amintindu-l pe cel de la Popești²⁸ (loc.9) (fig.11/6); un alt capac cu corpul discoidal și prevăzut cu un picior cilindric asemănător, într-o anumită măsură, cu un altul descoperit tot la Popești²⁹ (fig.11/3); partea inferioară a unui castron cu picior a cărui suprafață este acoperită cu un slip negru (fig.12/6).

Tot acestei categorii ceramice îi aparțin două fragmente de vase dintr-o pastă de culoare cărămizie-gălbui. Primul provine dintr-o fructieră cu buza mult lățită (fig.11/2), iar al doilea din partea inferioară a unui vas mare cu baza mult lățită în exterior (fig.12/11).

3. Din pastă grosolană, poroasă, de culoare cărămizie sînt unele fragmente de chiupuri decorate cu linii incizate, în val (fig.12/3,4). Partea superioară a buzei unui astfel de vas este decorată cu o cruce săpată în pasta moale a vasului înainte de ardere³⁰ (fig.12/13).

B. Ceramica lucrată la roată.

1. Din pastă fină de culoare cenușie s-au descoperit numeroase fragmente de castroane (fig.11/9; 12/8), fructiere (fig.9/1; 11/5) cu piciorul uneori canelat (fig.12/9), strecurători bitronconice cu toartă, căni (fig.12/12), un capac (fig.12/7), precum și un fragment de imitație după o cupă deliană cu decor frunziform (fig.13/5).

2. Din pastă relativ îngrijit lucrată, de culoare cărămizie, sînt cîteva strecurători (loc.8), căni și imitații locale după amfore grecești. Toarta unei astfel de amfore este șampilată rectangular, cu un decor liniar - linii longitudinale întretăiate, la margini și la mijloc, cu linii transversale (fig.13/2). Torți de amfore șampilate cu motive asemănătoare s-au descoperit la Popești și Cetățeni³¹, ele fiind imitații de amfore rodiene și datînd de la sfîrșitul sec.II - începutul sec.I î.e.n.

Două torți șampilate, tot cu motive liniare, s-au descoperit și pe Ostrovelul din vecinătate³².

3. Din pastă fiaoă de culoare roșie sau cărămizie-gălbuie sînt făcute cîteva fragmente ceramice ce provin, în special, din căni decorate cu caneluri (fig.13/7). Grosimea pereților acestor vase este în genere în jurul a 0,6 cm și înclinăm a le atribui o origine geto-dacă³³. În schimb, vasele cu o grosime a pereților de 0,2 cm, dintr-o pastă asemănătoare dar foarte fină, provin din import din lumea greco-romană.

Din această ultimă categorie face parte un fragment de castron decorat cu motive florale incizate și încrustate cu alb (fig.13/8). Aceste tipuri de vase, care-și găsesc analogii la Poiana³⁴, se datează în a doua jumătate a sec.I f.e.n.

Reține atenția, de asemenea, un fragment de imitație de cupă deliană cu decorul alcătuit din cercuri, linii și triskele (fig.13/6).

4. O categorie aparte în cadrul ceramicii lucrate la roată o formează fragmentele de amfore provenite din import (fig.13/1,3,4).

Toate aceste obiecte de inventar sînt specifice, după cum s-a putut constata, perioadei cuprinse între mijlocul sec. al II-lea și sfîrșitul sec. I f.e.n., eventual începutul sec. I e.n. Majoritatea lor aparțin însă perioadei cuprinse între mijlocul sec. al II-lea și mijlocul sec. I f.e.n., perioadă ce trebuie să fi constituit epoca de maximă înflorire a așezării.

Ca și în cazul locuirii gumelnițene, așezarea geto-dacă din acest loc era dependentă de o altă mai mare situată la 300-400 m mai la nord-vest, în punctul D'aia parte³⁵, ce are înfățișarea unei acropole.

IV. EPOCA PREFEUDALĂ ȘI FEUDALĂ TIMPURIE. Ca și în cazul primei epoci a fierului, din perioada sec. al IV-lea e.n. și a sec. VIII-XI e.n. au ieșit la iveală cîteva fragmente ceramice ne semnificative, dar care denotă o locuire prin împrejurimi.

În schimb, a fost identificată o așezare din sec. al VI-lea e.n., care este de tipul satului risipit. Din această cauză nu s-a putut depista un nivel de locuire decît în jurul locuințelor din epoca respectivă și nu pe tot cuprinsul așezării.

În partea de est a așezării, sub malul terasei superioare, a fost sesizată locuința-bordei nr.1 de formă trapezoidală cu laturile și colțurile mult rotunjite (lungimea maximă pe direcția nord-sud este de 5,04 m, iar lățimea de 2,60-3,80 m) și fiind orientată nord-sud. Fundul prezintă mai multe adîncituri în trepte. Nivelul interior de călcare se află la adîncimea de 1,16 (nord)-1,20 m (sud) față de sol, în timp ce cea mai profundă adîncitură este situată în partea de vest la 1,46-1,56 m sub sol.

În colțul de sud-est se află un cuptor cu gardină, în formă de potcoavă, alcătuit din pămînt ars, cioburi și pietre groase de 0,21 m. Lungimea interioară a lui este de 1,34 m, lățimea interioară de 0,50 m, iar lățimea la gură de 0,56-0,60 m. Vatra sa se află la 0,38 m sub nivelul interior de călcare.

Bordeiul mai conține și o vatră lungă de 1,26 m (est-vest) și lată de 0,95 m (nord-sud).

În interiorul cuptorului s-au descoperit majoritatea fragmentelor ceramice ce compun inventarul locuinței, fragmente ce provin din oale-borcan lucrate cu mîna (fig.15/1,2) sau la roată. Una din acestea, lucrată la roată dintr-o pastă de culoare roșcat-gălbuie, este decorată cu linii incizate în val (fig.15/9).

Printre resturile cuptorului s-au descoperit și cîteva fragmente dintr-o tavă de lut ars ce se afla deasupra bolții.

Bordeiul respectiv este suprapus de mai multe morminte feudale. Locuința nr.2, situată pe prima terasare deasupra lacului Cătălui, are o formă dreptunghiulară și este orientată sud-vest - nord-est. Ea suprapune, aproape în totalitate, locuința geto-dacă nr.4. La rîndul ei, mai mult de jumătate dinspre est a fost distrusă de groapa feudală nr.2 (fig.14).

Podeaua, din pămînt bătătorit, se află la adîncimea de 0,90-1 m sub solul actual și la 0,60 m sub nivelul de săpare.

În mijlocul părții păstrate se află un cuptor-pietrar de formă aproape rectangulară (0,90 x 0,86 m la exterior), cu laturile și colțurile arcuite. Pentru construirea sa, pe un mic pat de pămînt cruțat, înalt de 4-6 cm, s-a adus un pămînt galben, care prin ardere a devenit roșu. Acest pămînt adus formează gardina cuptorului (grosime 0,10 m), peste care s-au pus pietre de diferite dimensiuni legate între ele cu lut. Una din aceste pietre provine dintr-o rîșniță circulară geto-dacă. Bolta cuptorului, făcută de asemenea din petriș și lut, s-a prăbușit în față. Cavitățile cuptorului avea o formă rectangulară. Vatra, albiată (0,80 x 0,66 m), se compune dintr-o crustă albă pietrificată.

Deasupra cuptorului, pe boltă, se afla o tavă de lut de formă rectangulară (0,52 x 0,52 m), cu o bordură înălțată pe toate cele patru laturi și lucrată din lut amestecat cu păioase și fragmente de lipitură arsă, pisată, ca liant. Pe această tavă, asemănătoare cu cele descoperite la Dulceanca³⁶, se păstrau vasele. Dovada o constituie numeroasele fragmente descoperite pe dărîmătura cuptorului.

Este de menționat faptul că majoritatea fragmentelor ceramice provin din partea inferioară a unor vase lucrate cu mîna - circa 10 la număr.

Pasta acestor vase conține mult nisip și are culoarea brună sau neagră cu pete cenușii. Arderea este inegală. Pe baza a trei vase, din care s-au păstrat și fragmente din partea superioară, s-a putut stabili că forma unuia dintre ele este de oală-borcan cu buza răsfrîntă în exterior și corpul globular (fig.15/3). Celelalte două vase au buza de asemenea răsfrîntă în exterior, însă corpul are pereții foarte puțin arcuiți (fig.15/4,5). Fundurile vaselor sînt drepte (fig.16/5,7). Unul, însă, are imprimat pe el urmele unei sfori (colac) (fig.16/4).

Vasele lucrate la roata rapidă sînt reprezentate prin două fragmente din partea superioară a unui vas cu corpul bombat și buza răsfrîntă în afară. Pasta, amestecată cu nisip fin, are o culoare roșcat-gălbui. Buza formează la interior o fațetă, după care un prag o demarcă de linia aproape verticală a gîtului³⁷. Decorul constă din linii incizate adînci, alcătuint motive asociate cu linii drepte orizontale și linii în val (fig.15/6).

Un alt vas fragmentar are corpul decorat cu linii circulare, orizontale (fig.15/7).

Pe fundul unui vas se văd urmele țesăturii de pe roată (fig.16/2).

Tot acestei locuințe îi aparține o greutate din lut ars (fig.16/1), cu un decor geometric incizat.

La circa 500 m sud-vest de locul săpăturilor, tot pe malul lacului, a fost identificată o altă locuință din care s-au recuperat doar câteva fragmente ceramice și părți dintr-o vatră sau tavă de lut ars (fig.1/6).

Asemănarea descoperirilor făcute la Cătălui cu cele de la Dulceanca, lipsind și aici oalele-borcan cu alveole sau creștături pe buză (excepție făcând doar un mic fragment descoperit întâmplător - fig.15/8), ne fac a data locuințele respective în sec. al VI-lea e.n.

V. EPOCA FEUDALĂ. În această perioadă a evului mediu românesc zona cercetată a fost cel mai intens locuită. De altfel descoperirea vestigiilor din această epocă a determinat efectuarea de săpături arheologice pe acest loc.

Complexul feudal identificat se compune din următoarele elemente: locuința stăpînitorilor feudali, biserica mănăstirii Cătălui, mormintele din interiorul bisericii, incintele înconjurătoare cu construcțiile adiacente, satul feudal și cimitirul creat în jurul mănăstirii.

Deoarece locuința stăpînitorilor feudali și, mai ales, biserica au fost prezentate într-o lucrare anterioară³⁸, în cele ce urmează ne vom mărgini la prezentarea tehnicii de construcție și a obiectelor de inventar descoperite în funcție de fazele de evoluție.

Locuința stăpînitorilor feudali, orientată NNE-SSV, are o formă trapezoidală (la exterior 10 10,50 x 6-6,80 m și respectiv 8,60 (nord)-9,28 (sud) x 5,24 (est) 5,37 m (vest) la interior). Singura parte conservată o formează beciul alcătuit din zidurile 14 (est), 15 (nord), 16 (vest) și 18 (sud).

Fundațiile acestor ziduri, construite după același sistem și aflate la același nivel, sînt, de jos în sus, astfel aleătuito: a) un rînd de bolovani (= rîndul 1 bolovani) așezați cu latura mare pe sol; b) două asize de cărămizi orizontale, rareori verticale; c) un rînd de bolovani (= rîndul 2 de bolovani); d) două asize de cărămizi orizontale; e) un rînd de bolovani (= rîndul 3 bolovani); f) două asize de cărămizi orizontale; g) un rînd de bolovani (= rîndul 4 bolovani); h) un rînd de cărămizi orizontale; i) un rînd de bolovani (= rîndul 5 bolovani).

Bolovanii sînt despărțiți între ei prin cărămizi puse pe cant cu latura la exterior. Cu toate acestea fețele zidurilor dinspre interiorul beciului sînt netede și îngrijit lucrate. Această tehnică de lucru a fost transmisă de școala arhitectonică din Constantinopol, fiind împrumutată și de școala sîrbă.

Fețele dinspre exterior ale zidurilor sînt făcute doar din bolovani îngrămădiți.

Deasupra acestor fundații, înalte de circa 0,80 m, se înalță zidurile propriu-zise, întrepesute, care au în partea de jos niște îngroșări de 0,15-0,26 m, ca un fel de soclu, compuse din bolovani și cărămizi. Deasupra se înalță ziduri late de 0,66-0,78 m, foarte îngrijit lucrate. Ele sînt făcute din cîte un rînd de bolovani cu o cărămidă verticală, pe cant, între ei suprapus de un rînd (asiză) de cărămizi orizontale.

Nivelul de călcare al pivniței se află la 2,40 m sub solul actual.

La 0,51 m deasupra bazei zidurilor pe laturile de nord (z. 15) și sud (z. 18) se observă cîte o deschidere inițială (din faza I) lată de 1,65

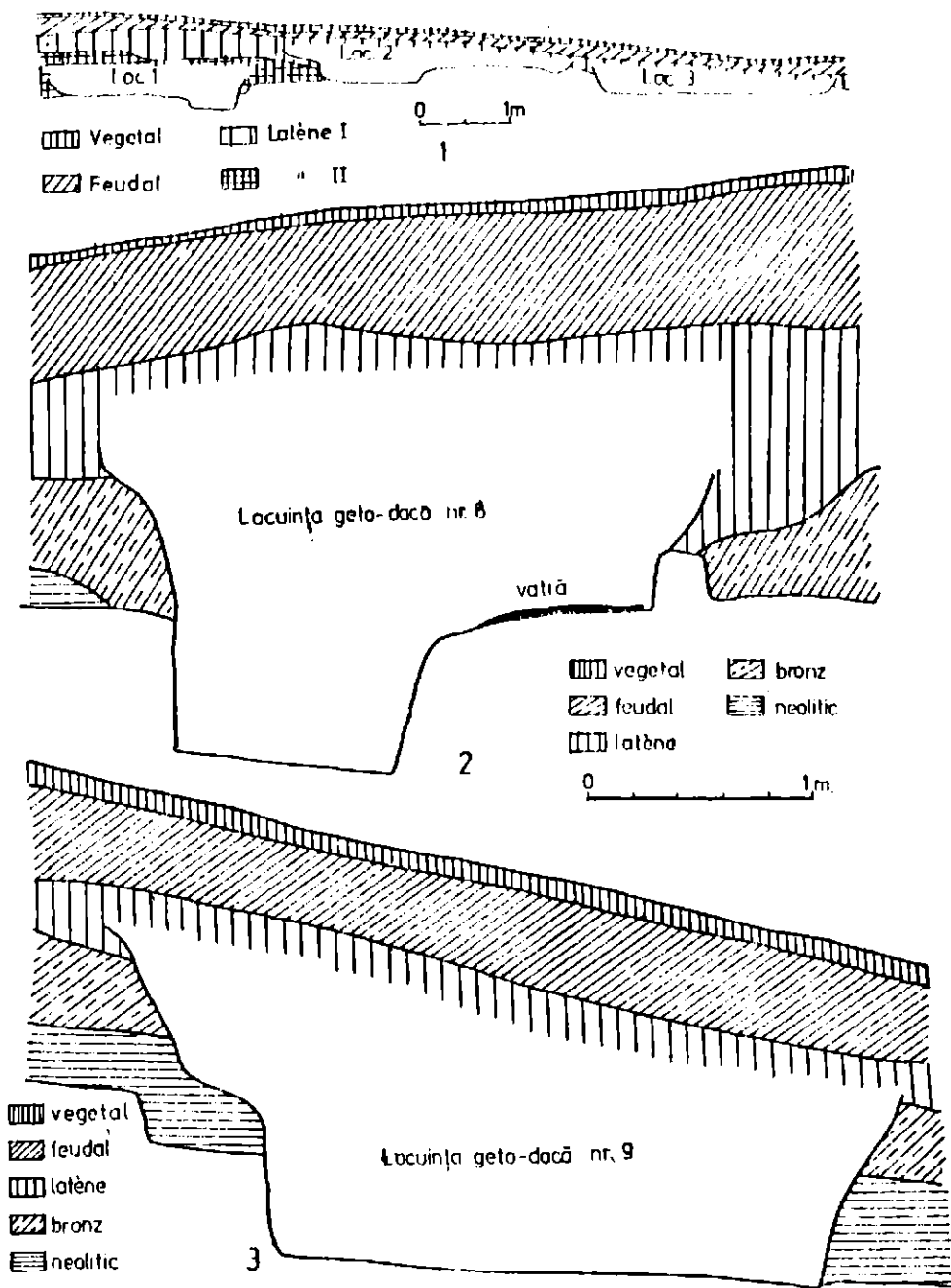

Fig.8.- Profilurile locuințelor geto-dace nr-1-3 (1), 8 (2) și 9 (3).

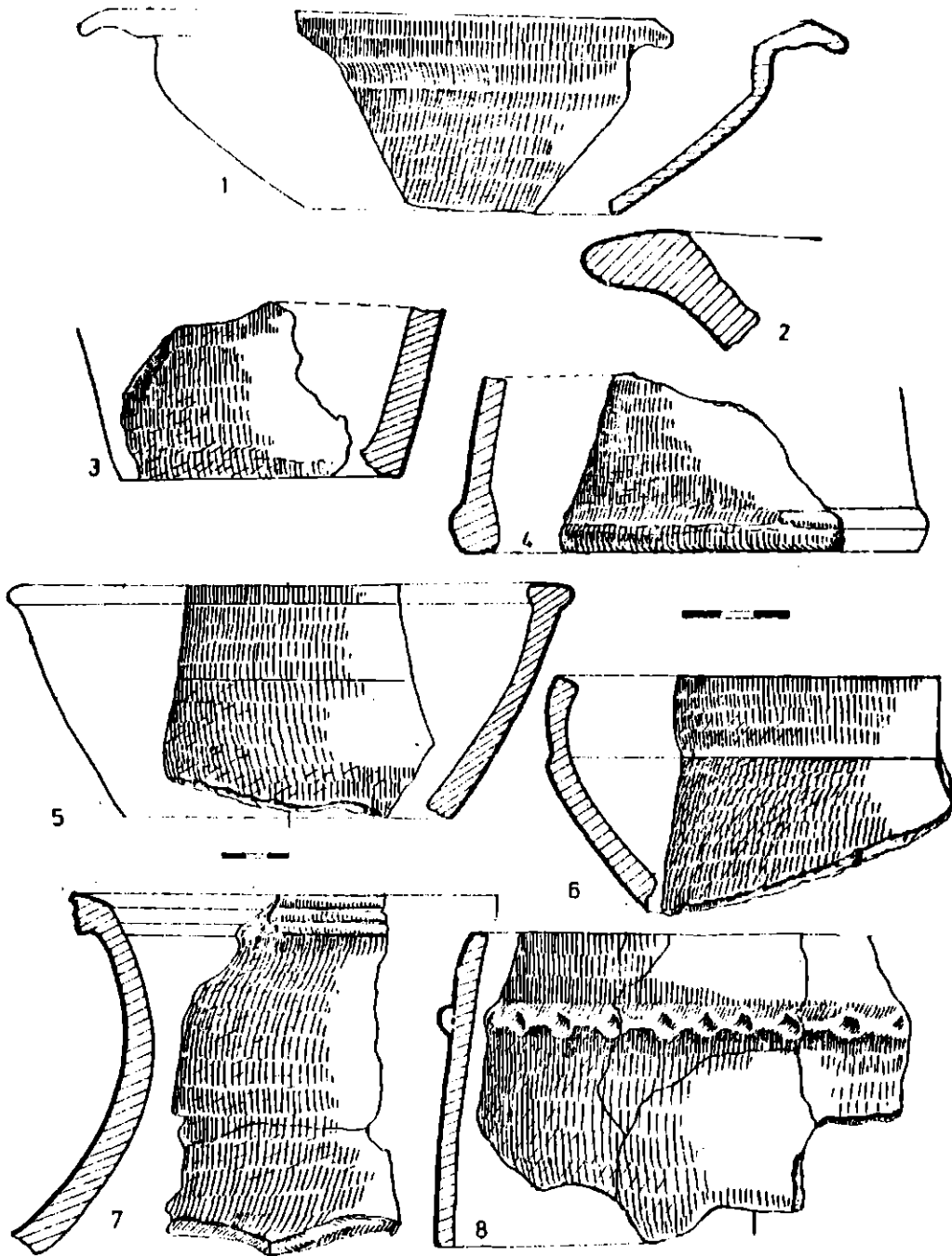

Fig.9.- Vase geto-dace din primul nivel (2-8) și din al doilea nivel de locuire (1) (2,7 = loc. Lt.1; 3-4 = gr.Lt.1), (1,5-7 la roată; 2-4,8 cu mfa).

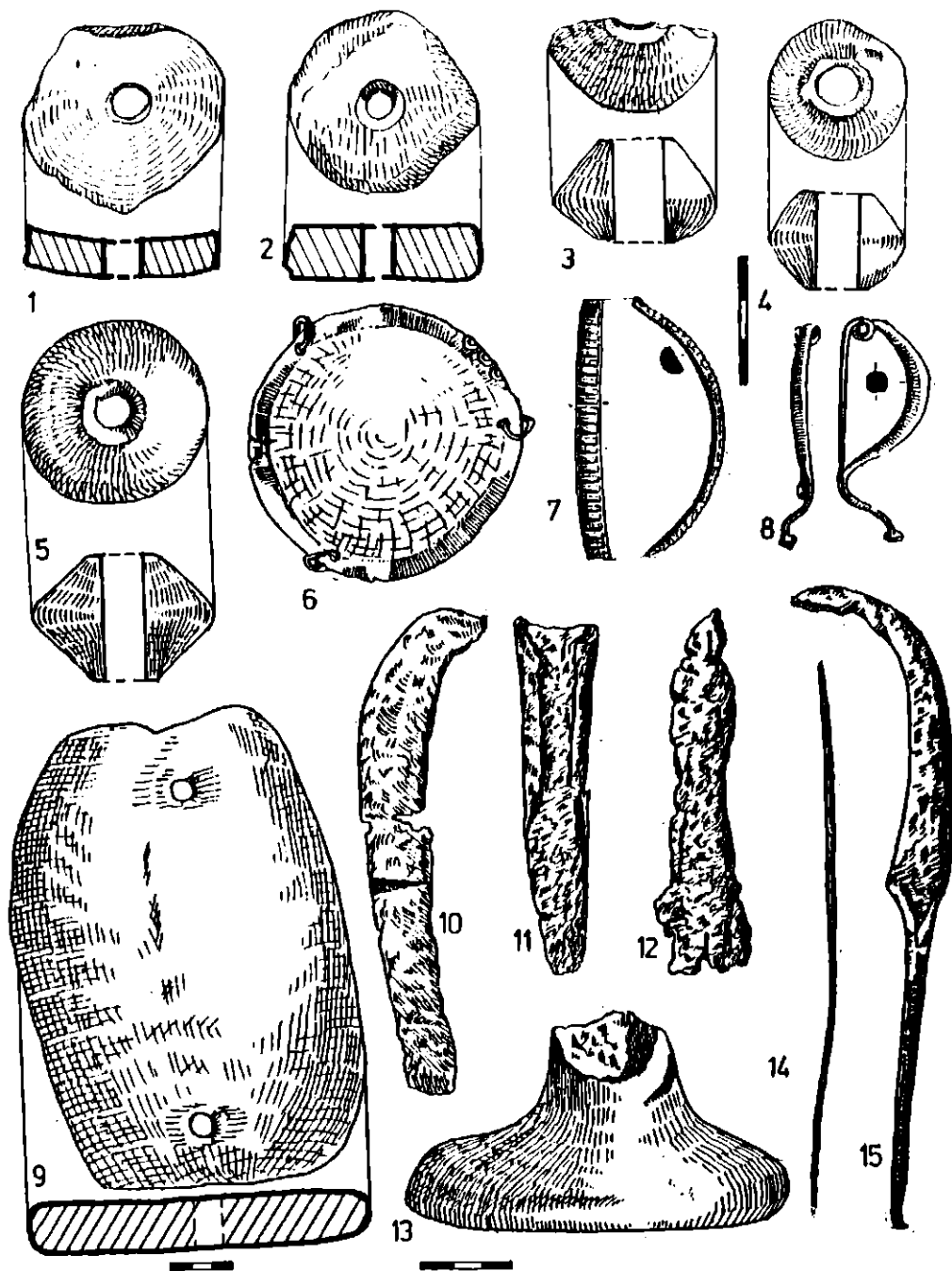

Fig.10.- Unelte și obiecte de podoabă geto-dace din prima epocă a fierului (7) și din a doua epocă a fierului (1-6,8-15), (6,8-11, 14,15 = loc. Lt.2; 1,4 = loc. Lt.4; 12 = loc. Lt.5; 8 = Lt.1; 2,3,5,13 = strat).

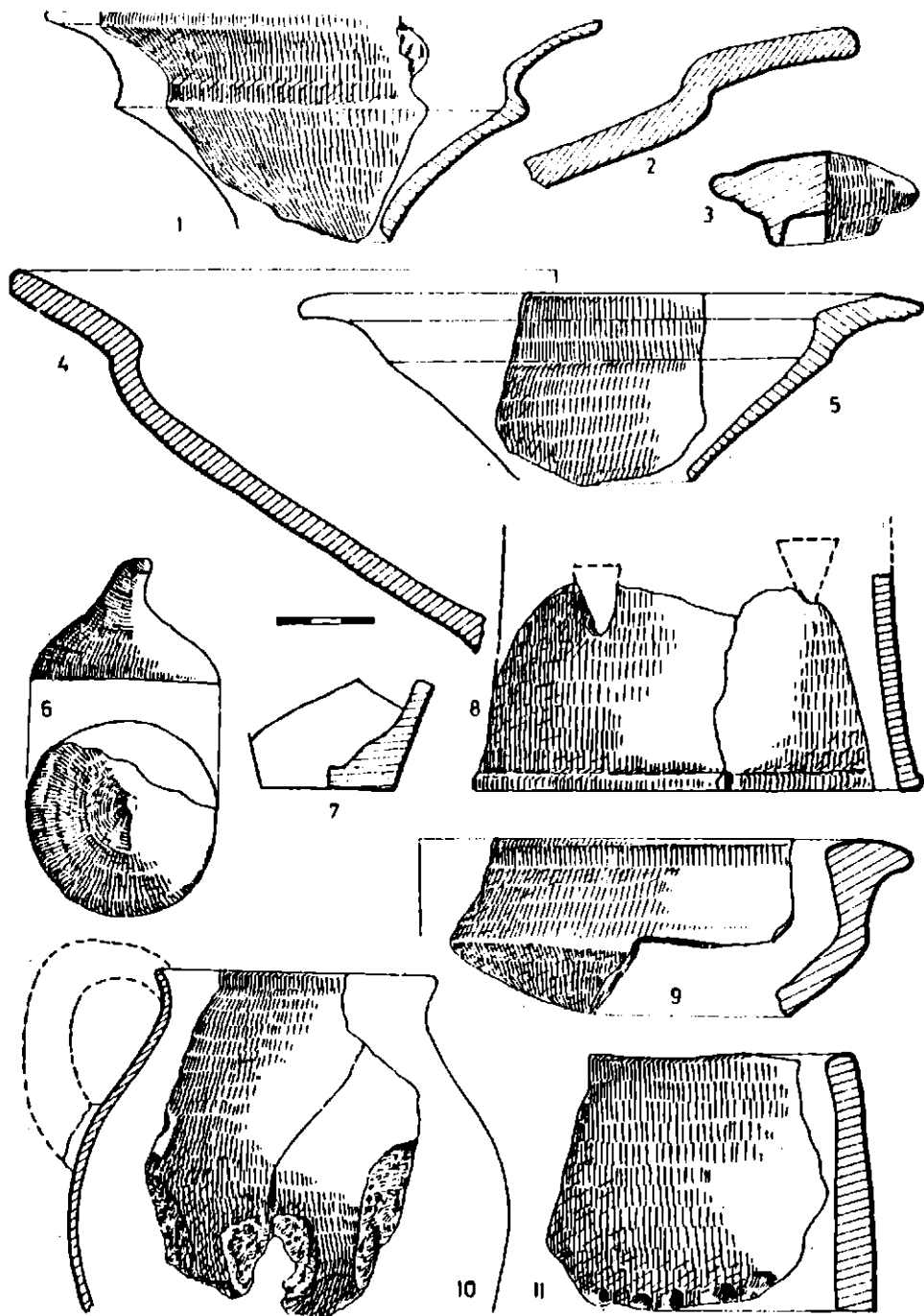

Fig.11.- Ceramică geto-dacă lucrată cu mfna (1-4, 6-8, 10, 11) și la roată (5, 9) (3, 11 - loc.Lt.2; 1, 4, 5, 7-10 = loc.Lt.4; 6 = loc.Lt.9; 2 = strat).

m la nord, respectiv 1,35 m la sud și înălțime de 0,82 m (nord) - 1,20 m (sud). Ele reprezentau probabil două ieșiri secrete, care, în faza a II-a, au fost astupate cu bolovanii masivi, cea din sud, și cu 12 rânduri de cărămizi orizontale, cea din nord.

La sud de locuință, în zona unor ziduri de piatră prăbușite, s-au descoperit mai multe fragmente ceramice provenind de la diferite tipuri de vase. Predominante sînt oalele cu gura tronconică sau cilindrică, cu pereții arcuiți și corpul globular. Pasta acestor vase este bine arsă. Decorația constă din linii incizate și dungii de culoare albă (fig.17/2,4). Aceste tipuri de vase datează din sec.XIV-XVI³⁹, precum și mai multe fragmente ceramice ce provin dintr-o strachină smălțuită și cu sgraffitto în exterior, decorată cu motive vegetale (fig.18) în genul celor de pe strachinile din sec.XIV-XV de la Giurgiu⁴⁰ sau din prima jumătate a sec. al XVI-lea de la biserica Răzvan din București⁴¹.

Tot acestei perioade îi aparține un fragment de cahlă (fig.27/3) ce pare a reprezenta corpul unui om cu brațele în cruce.

Un alt fragment ceramic provine din fundul inelar al unei strachini (fig.17/3) decorat cu cercuri concentrice, incizate. Smălțul este de culoare maronie. O strachină cu decor asemănător, dar cu smălț de culoare galbenă, verde și castanie a fost descoperită la Curtea Veche din București și datată în sec. al XV-lea⁴².

Datarea tuturor acestor obiecte prezentate mai sus din sec. al XIV-lea pînă la jumătatea sec. al XVI-lea ne îndeamnă a presupune existența unei construcții din această vreme. Urmele ei sînt tocmai porțiunile de ziduri prăbușite menționate mai sus, ziduri suprapuse în unele porțiuni de cele ale locuinței stăpînitorilor feudali.

Această locuință a fost ridicată prin urmare pe la mijlocul sec. al XVI-lea, pe locul uneia mai veche și puțin înaintea bisericii.

Înălțarea tuturor acestor construcții formează faza I-a de evoluție a mănăstirii, fază ce cuprinde prin urmare trei aspecte: Ia - prima locuință a stăpînitorilor feudali; Ib - a doua locuință a stăpînitorilor feudali, care va dura pînă la sfîrșitul utilizării mănăstirii; Ic - biserica.

Din faza a II-a menționăm cîteva fragmente ceramice descoperite în interiorul locuinței, printre care o cană cu toartă, corpul globular și picior cilindric cu baza mult evazată (fig.19/3). Decorul este format din caneluri și linii curbe, ovale, cercuri vopsite cu alb. Suprafața corpului este smălțuită în verde. După formă ce amintește tipuri de vase mai vechi⁴³, și decor acest vas se datează în sec. al XVII-lea.

Acestei faze îi aparțin și unele fragmente de strachină smălțuită în verde închis în interior și decorată cu linii curbe, spirale și în val dintr-o vopsea verde deschis (fig.20/1,7,8). Tipul respectiv de strachină evoluează din cel anterior, care era mult mai aplatizat și mai puțin adîncit, și va da naștere în a doua jumătate a sec. al XVII-lea și la începutul sec. al XVIII-lea strachinilor specifice ceramicii brîncovenesti, cu buza foarte lată și decorată cu linii incizate în spirală sau în zigzag (fig.20/4,5), de genul celor de la biserica Sf. Gheorghe-Nou din București⁴⁴.

Din această ultimă fază (III) de evoluție a mănăstirii, fază ce în-
cepe cu sfârșitul sec. al XVII-lea, datează și jumătatea inferioară a u-
nui vas relativ mare, cu picior, smălțuit în interior.

Tot în zona locuinței, la adâncimi variind între 0,32 și 1,00 m sub
solul actual, s-au descoperit patru lulele (fig.21/1,2,4,5), dintre care
una cu "poinçon" (fig.21/1). O a cincea lulea s-a descoperit în nivelul
de dărmături de deasupra pronaosului bisericii (fig.21/3).

Toate aceste lulele, decorate cu caneluri, aparținând nivelurilor
superioare de dărmături, datează din sec.XVIII-începutul sec.XIX.

Dintre obiectele de altă natură menționăm trei pinteni de fier (fig.
30/10) purtați la cizme.

Biserica - prima construcție, din faza I, avea o lungime interioară
de 10,20 m și exterioară de 12,20 m, iar lățimea maximă în dreptul ab-
sidelor naosului era de 5,97 m la interior și 7,40 m la exterior.

Zidurile (z. 1 A, 2-7), cu o lățime de 0,84-1,12 m au o fundație
conținând în partea inferioară (înaltă de 0,57 m) bolovani și mortar, iar
în partea superioară (înaltă de 0,50 m), pe laturile exterioare, un param-
ent de 7 rânduri de cărămizi (26-28 x 13-13 x 3,5-4 cm) așezate ori-
zontal și pe rânduri - un rând cu cărămizi în lung suprapus de un
altul cu cărămizile pe lat. Rosturile de mortar dintre rânduri sînt de 3-4,5 cm.
Spațiul central al zidului (0,21-0,25 m) era compus dintr-un nucleu de
bolovani uniți cu mortar și era despărțit de parament prin grinzi de lemn
de stejar.

Deasupra fundației, prevăzută cu un soclu de 0,18-0,25 m, se înalța
zidul propriu-zis format dintr-o succesiune de un rând de bolovani ur-
mat de un rând de cărămizi. Ca întăritor s-au folosit, din loc în loc,
grinzi de lemn (12-15 x 13-15 cm).

În faza a II-a, se construiește un nou altar (z. 1 B) și pronaos
(exonartex) (z. 7 A, 8 A și 8 B). Biserica are cum lungimea de 17,75 m
la interior și 19,30 m la exterior. Noile ziduri, late de 0,80-0,90 m,
sînt construite doar din cărămizi (28-30 x 14,15 x 4,5-5 cm) cu rosturi
de mortar (3-5 cm). Și în construcția lor, ca element de întărire s-au
folosit grinzi longitudinale de lemn ale căror lăcașuri s-au păstrat (lă-
țime = 0,16 m, înălțime = 0,08 m).

Maxima întindere o atinge biserica în faza a III-a cînd, pe baza pro-
naosului nou mărit (al doilea exonartex) și a pridvorului adăugat, ea are
o lungime totală la exterior de 26,80 m și de 25 m la interior.

Noile ziduri 9 A, 9 B și 12, late de 0,80 m, sînt construite doar
din cărămizi (28-30 x 14-15 x 4,5-5 cm) cu rosturi de mortar (2,5-4 cm).
În schimb zidul 10, ce desparte pridvorul de pronaos și este alipit de
fostul zid vestic al incintei (z.11), este format dintr-o succesiune de un
rînd de bolovani prinși cu mortar, urmat de unul de cărămizi fragmen-
tare (groase de 5,5 cm). Rosturile de mortar sînt foarte groase (6 cm).

Tot în această fază în pronaos se înalță patru coloane (pilaștrii)
ce susțineau probabil o turilă. Cilindrice (diametrul = 0,70 m), ele sînt
alcătuite din 6 segmente de cerc juxtapuse de cărămidă (groasă de 4 cm),
împreunate cu rosturi oblice de mortar (groase de 4 cm).

Interiorul bisericii era pavat cu cărămizi. Urme de pavaj de cărămidă pe un strat de mortar s-au descoperit în absida de sud a naosului, pavaj ce constituie nivelul trei de călcare (sec. XVIII = faza III). De asemenea, câteva urme de cărămizi fragmentare formând un pavaj se observă și în dreptul intrării în pronaosul I.

În schimb pronaosul II este pavat aproape în întregime cu două rînduri de pavaje de cărămidă (a. 24-26 x 12-13 x 4,5-5,5 cm; b. 27-29 x 14-15,5 x 3,5-4 cm), care, prin faptul că acoperă cavoul nr. 2 și baza pilăștrilor, datează din faza a III-a.

Pronaosul III (porțiunea de exonartex nou mărit) este și el pavat, însă cu cărămizi foarte mari - dale (33 x 30 x 4 cm), care, suprapunînd parțial cavoul nr. 4, se datează tot în faza a III-a.

În interiorul bisericii au apărut numeroase piese ce au contribuit la stabilirea fazelor cronologice de dezvoltare a ei. În afara celor publicate anterior menționăm de data aceasta prezența a numeroase caiele, cuie și piroane (fig. 21/10) din fier ce serveau la prinderea grinzilor de lemn ale acoperișului.

Tot din fier sînt unele placheuri de cizmă, un clește pentru spart nuci (fig. 21/9), un cuțit cu mîner de os (fig. 21/8), un cîrlig, precum și un foarte frumos cuțit de cult cu mînerul în formă de cruce (fig. 21/7).

Din bronz este făurît un mic nasture de podoabă, de formă semi-sferică, cu decor floral (fig. 21/6).

Toate aceste obiecte, ca și fundurile inelare ale unor străchini smălțuite în culorile verde, roșu și brun (fig. 19/1,4), sau gura unui ulcior smălțuit în verde, provin din ultima fază de folosire a bisericii.

Un alt element de inventar, care se referă însă la arhitectura bisericii, îl reprezintă diferitele tipuri de cărămizi. Dintre ele se remarcă cele decorative, cu unul din capete concav sau triunghiular (fig. 22-23).

O categorie aparte de cărămizi o formează cele cu incizii pe ele, probabil semne de fabricație (fig. 23/1-4,5), precum și olanele (fig. 23/9-14).

Tot legat de înfățișarea bisericii îl reprezintă fragmentele de frescă descoperite în majoritate în interiorul bisericii. Din exterior sînt doar cîteva ajunse acolo după dezafectarea bisericii.

Prezența lor denotă că interiorul bisericii era pictat în tehnica frescei. Dimensiunile mici ale fragmentelor a împiedicat reconstituirea vreunei imagini. Doar părți din colțurile zidurilor, îngrijit fațetate, sînt ceva mai mari. Culorile înfălnite sînt: alb, galben, roșu, brun, verde, portocaliu și negru. Între culori s-au observat linii incizate ce dovedesc că mai întîi s-a procedat la o desenare a ornamentației și apoi la pictarea ei.

Menționăm de asemenea descoperirea unui fragment dintr-o inscripție (pisanie ?) conținînd doar trei slove **IA T** (fig. 24/2).

MORMINTELE DIN INTERIORUL BISERICII. În interiorul bisericii s-au descoperit 5 cavouri și 3 morminte simple cu 4 înmormîntări.

Cavoul nr. 1 este situat în partea de sud a pronaosului⁴⁵. De formă trapezoidală, are lungimea maximă la exterior (est-vest) de 1,80 m, iar

lățimea (nord-sud) de 0,76 m în partea de vest și 0,40 m în partea de sud.

Pereții, zidiți din cărămizi de 26-27 x 12-13 x 3,5-4 cm cu rosturi de 2-3 cm, sînt deteriorați.

Fundul cavoului a fost pardosit cu cărămizi și se află la adîncimea de 0,78 m sub nivelul de călcare din biserică (1,28 m sub solul actual).

Inițial, cavoul a avut un capac de cărămizi din care s-au mai păstrat cîteva fragmente așezate pe cant.

La suprafață se afla, spartă în două și puțin deplasată, lespeda de gresie calcaroasă, cu inscripție în limba slavonă, ce acoperea mormîntul marelui spătar și ctitor Stan din Corbi, decedat către sfîrșitul intervalului ianuarie 1 - august 31 din anul 7090 (1582).

Cavoul a fost jefuit la sfîrșitul fazei a II-a a bisericii (1689), astfel încît osemintele adăpostite au fost răvășite și, în parte, distruse, găsindu-se în situ tibiile. Cu prilejul devastării mormîntului au fost sustrate și obiectele de preț ce au existat inițial aici. În pămîntul de umplură s-au descoperit un fragment de stofă provenind din veșmîntul marelui spătar, un dinar ungar emis în 1503 la Kremnitz de către Wladislav II⁴⁶ și fragmente din coșciug. Coșciugul, din lemn de stejar (*Quercus frainetto* Ten)⁴⁷, era prins la colțuri cu piroane de fier.

În partea de nord a pronaosului vechi se află mormîntul nr. 1, ce conținea foarte puține oseminte omenești⁴⁸. Dimensiunile sale sînt de 1,85 m est-vest, 0,70 m nord-sud, iar fundul său se află la 0,90 m sub nivelul de călcare al bisericii (1,20 m față de solul actual). Probabil că aici era cavoul (?) în care a fost depusă jupînița Caplea, soția marelui spătar Stan, decedată la 9 mai 7099 (1591), așa cum este scris pe lespeda de gresie calcaroasă descoperită lîngă zidul de vest al pronaosului vechi, în exterior, deci mutată de la locul ei. Punerea inscripției în acest loc trebuie să fi avut loc după jefuirea mormîntului, ca și cel precedent, la sfîrșitul fazei a II-a a bisericii, în 1689. Ca o dovadă a jefuirii mormîntului la sfîrșitul sec. al XVII-lea stă faptul că în umplutura lui s-a descoperit un fragment de pisanie cuprinzînd, pe două rînduri, 10 slove și o ligatură. După chenar și modul de săpare al slovelor ea își găsește analogii în inscripțiile din a doua jumătate a sec. al XVII-lea și din prima jumătate a sec. al XVIII-lea⁴⁹. Ori această pisanie este fără îndoială cea din faza a doua a bisericii, cînd i s-a construit un nou altar și un nou pronaos, fază cuprinsă între 1595/1602-1689. Pe baza analogiilor amintite, pisania respectivă a fost scrisă pe la mijlocul sec. al XVII-lea, atunci cînd bănuim că s-au terminat lucrările de refacere și mărire a bisericii inițiale (fig.24/1).

Cavoul nr.2, situat în jumătatea de nord a pronaosului din faza a II-a, are lungimea de 1,52 m și lățimea de 0,62 m. Pereții sînt alcătuiți din cărămizi (25-26 x 13,5-14 x 3-4 cm) așezate orizontal. Rosturile (2-3 cm) sînt dintr-un mortar albicios-gălbui de var și nisip fără pietriș.

La adîncimea de 0,57 m față de solul actual se află un fragment din capac alcătuit din două rînduri de cărămizi puse pe cant și pe laturile lor lungi.

Fundul cavoului se află la 0,85 m față de nivelul de călcare din biserică (1,20 m față de solul actual).

În el s-au descoperit osemintele unui copil, desigur un urmaș al ctitorilor. Nu s-a găsit nici un obiect de inventar, în schimb s-au păstrat fragmente din fundul coșciugului făcut din lemn de pin (*Pinus nigra* Arni). Lemnul de pin ca și gresia calcaroasă folosită la facerea pietrelor de mormânt sau în zidiri sînt materiale ce se găsesc, cel mai aproape, doar pe malul drept al Dunării, în Dobrogea și în Bulgaria de astăzi⁵⁰. Descoperirile de la Cătălui trebuie să provină din Bulgaria, și anume din zona Turtucaia situată la circa 20 km depărtare. Ele denotă încă o dată multiplele schimburi comerciale ce se făceau în epoca respectivă cu zonele învecinate.

Cavoul nr.3 este situat în colțul de nord-vest al pronaosului din faza a III-a a bisericii. Lung de 2,36 m și lat de 0,86 m, are pereții alcătuiți din 10 rînduri de cărămizi așezate orizontal.

Fundul lui se află la 0,74 m sub nivelul de călcare. Sub bazinul și tibiile celei înmormîntate sînt depuse transversal cîte un șir de trei cărămizi (27 x 14 x 4 cm).

La 0,54-0,57 m sub solul actual se afla capacul cavoului alcătuit din 11 rînduri de cărămizi (25-26 x 14-14,5 x 4-4,5 cm) așezate pe cant și prinse cu un mortar (2-2,5 cm) gălbui nisipos, sfărîmicios, cu pietriș mărunt și mijlociu.

El conținea osemintele unei adulte ce a fost depusă într-un coșciug de lemn de la care s-au păstrat cîteva cuie și piroane de fier.

Ca obiecte de inventar s-au păstrat un nasture de bronz de formă hexagonală decorat cu mici cercuri incizate, iar la mîna dreaptă un inel cu verigă de aur avînd șatonul triunghiular. Pe șaton este montat un diamant de forma unei piramide cu trei laturi. Inelul, înalt de 2,1 cm, are greutatea de 3,5 g și titlul de 583‰ aur (fig.25/5)⁵¹.

Deoarece partea de est a cavoului suprapune zidul (7a) vestic al pronaosului din faza a II-a (sec. al XVII-lea) denotă că zidirea acestui cavou s-a efectuat în faza a III-a de funcționare a bisericii, perioadă cînd zidul respectiv era dezafectat.

De asemenea este de remarcat faptul că deasupra capacului se afla depus un strat de pămînt acoperit la rîndul lui de o porțiune a pavajului de cărămizi din biserică. Aceste fapte ne îndeamnă a data cavoul post anul 1689 și mai sigur în primii ani din faza a III-a a bisericii.

În privința persoanei înmormîntate este greu a se preciza cine era. Sigur însă, ea era una din urmașele ctitorilor, dar dintr-o generație anterioară acelui vel șătrar Constantin Corbeanu, ultim vlăstar în linie bărbătească al Corbenilor, care la 23 iulie 1736⁵² ia moșia Luica de la mănăstirea Cătălui, ce era dată danie, și face schimb cu mănăstirea Cotroceni pentru moșia Petrești din Vlașca, iar în februarie 1742⁵³ închină mănăstirea Cătălui cu toate averile ei mănăstirii Cotroceni din București.

Cavoul nr.4 este situat la sud de cavoul nr.3, în pronaosul din faza a III-a a bisericii. De formă dreptunghiulară, are lungimea maximă la exterior de 2,20 m (pe zidul nordic) și lățimea de 0,72 m (est) - 0,76 m (vest). Zidurile, păstrate fragmentar, erau alcătuite din cărămizi (5

rînduri zidul de nord, 6 cel de vest) așezate orizontal și în lung (24-26 x 12-13 x 3-4,5 cm). Rosturile erau de 3-4 cm înălțime.

Pe fundul cavoului se aflau două șiruri a câte trei cărămizi; unul sub omoplații celei înmormîntate, iar al doilea sub tibii.

La 0,70 m deasupra fundului se afla capacul boltit alcătuit din 16 cărămizi pe rînd, așezate pieziș, pe cant, câte 8 de fiecare parte a cheii compuse din mortar. Creștetul boltii, puțin adîncit, era acoperit cu un pămînt adus, peste care se afla la 0,20-0,23 m pavajul pronaosului nou al bisericii.

În interior s-au descoperit osemintele omenești ale unei adulte depuse într-un coșciug de lemn. S-au păstrat cîteva piroane de fier cu urme din lemnul coșciugului (fig.30/11).

De o deosebită importanță și valoare sînt obiectele de inventar - podoabele - descoperite în mormînt.

Astfel, în zona capului, care inițial era depus pe o pernă, s-au descoperit 17 ace de păr ce împodobeau o maramă. Acele, din argint aurit (800 0/00 Ag), sînt alcătuite dintr-o tulpină ascuțită la capătul inferior și o steluță la cel superior. Steluța se compune din trei petale triunghiulare cu email albastru, despărțite între ele de trei discuri plate, cu un orificiu în centru. Atît petalele, cît și discurile au marginile torsionate. În vîrfurile petalelor se află o sferă, iar în al discurilor trei sfere așezate în triunghi. În centrul steluței o piatră semiprețioasă (turcoază) este prinsă prin patru ghiare.

Steluțele, filigranate, sînt prevăzute în spate cu mici orificii, care indică că ele au fost inițial cusute pe veșminte. Ulterior li s-a adăugat tulpina și au devenit ace de păr și de maramă⁵⁴ (fig.25/1,2).

În tabelul următor dăm pe scurt caracteristicile fiecărui ac de păr

Nr. crt.	Steluța	Tulpina	Culoarea pietrei	Greutatea în gr
1	întreagă	întreagă	verde deschis	2,89
2	"	"	verzui albastru	2,57
3	"	"	verde	2,45
4	"	"	verde	2,42
5	"	"	verzui albastru	2,35
6	"	"	verde	2,98
7	"	incompletă	verde deschis	2,37
8	"	"	verde închis	3,10
9	"	"	verde deschis	1,99
10	"	"	verzui	2,30
11	"	scurtă incompletă	verde deschis-albastru	2,87
12	"	- " -	verde închis	3,02
13	"	- " -	verde deschis	2,30
14	"	lipsă	verde	1,80
15	"	"	verde albastru	2,35
16	"	"	gălbuie	1,80
17	"	"	lipsă	1,85

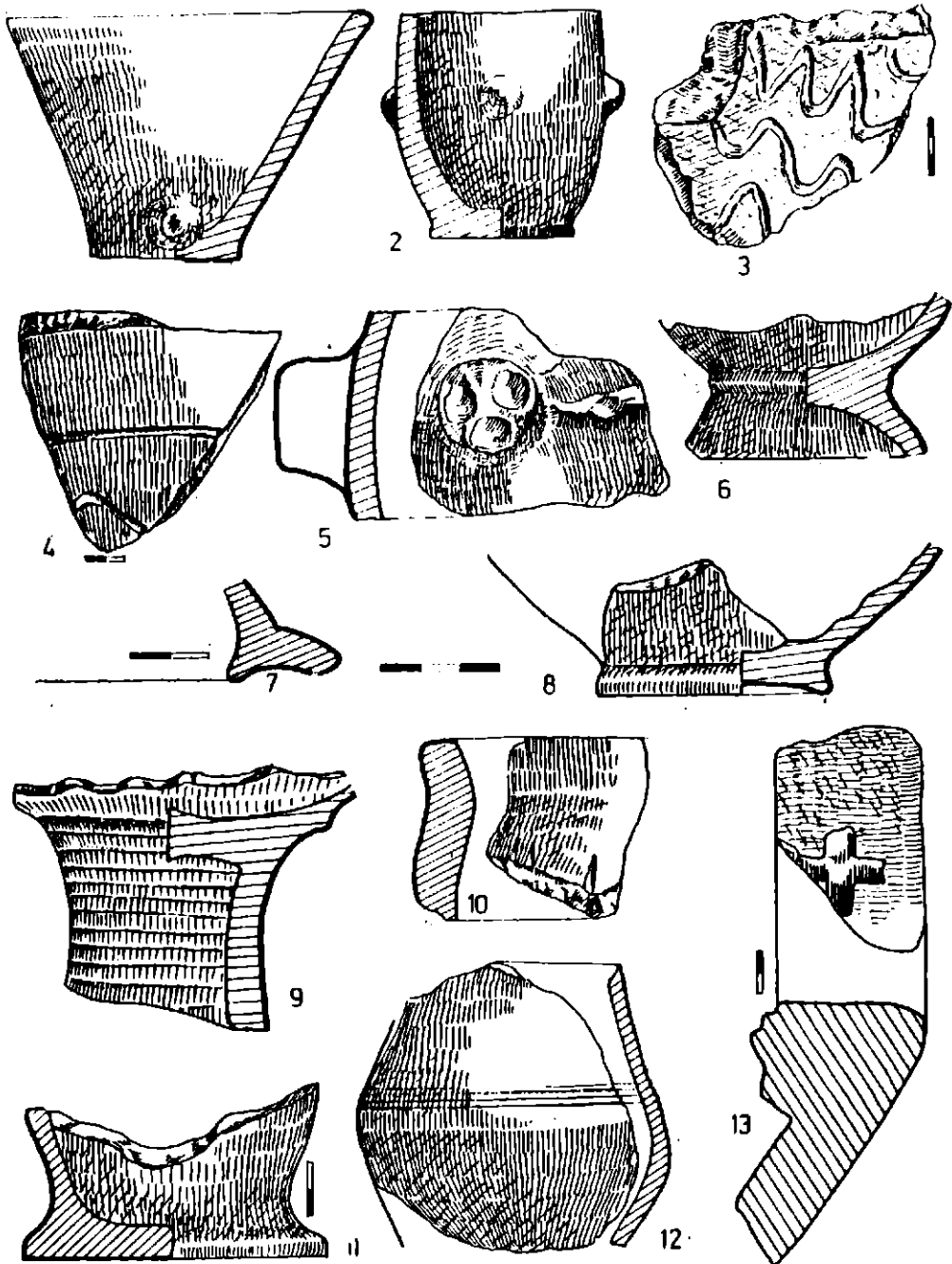

Fig.12.- Ceramică geto-dacă lucrată cu mîna (1-6,10,11,13) și la roată (7-9,12) (1 = loc.Lt.2; 5,6,8-10,12 = loc.Lt.4; 2 = gr.Lt.4; 3,4,7,11,13 = strat).

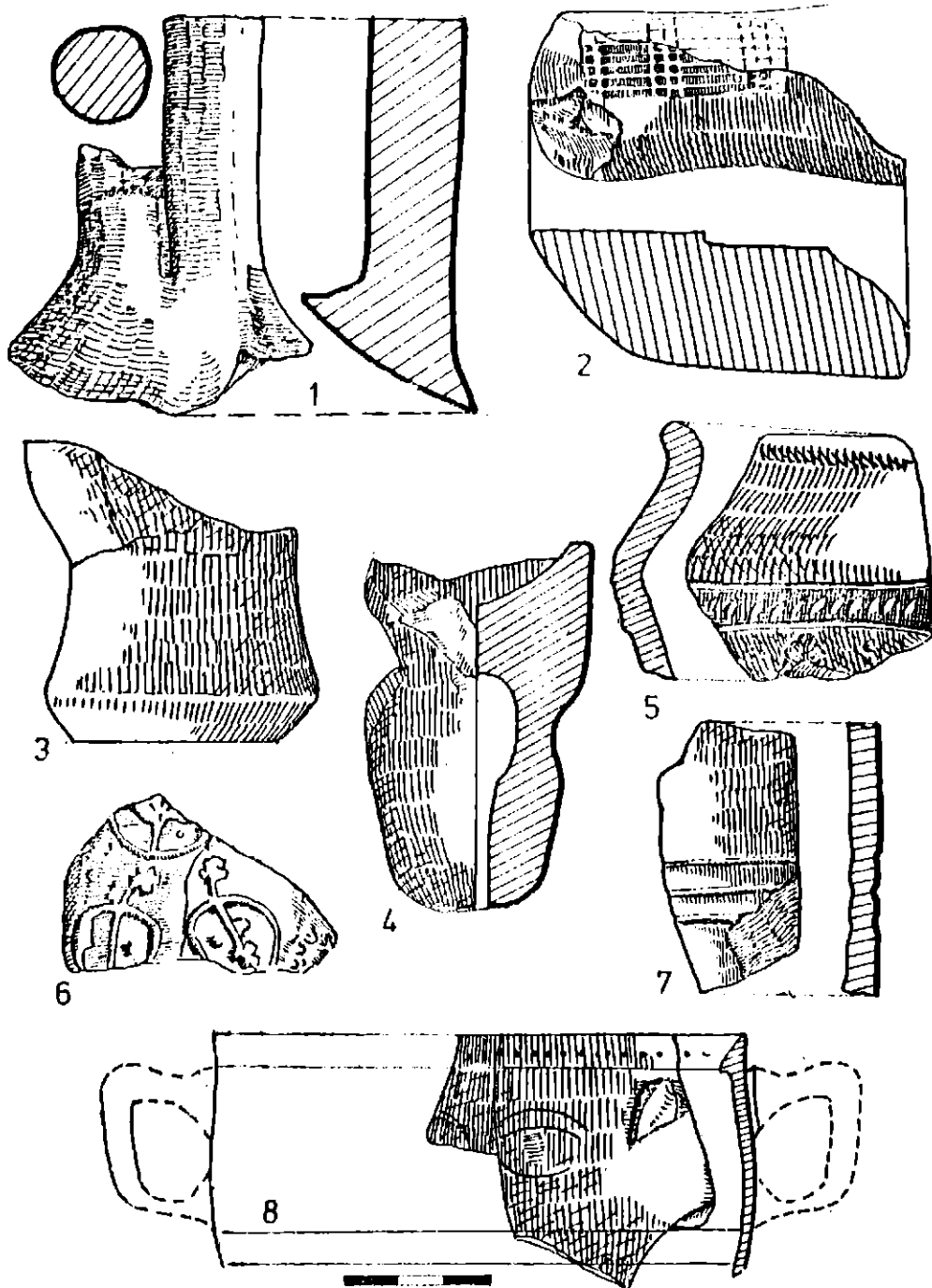

Fig.13.- Ceramică geto-dacă locală (2,5-7) și din import (1,3,4,8).

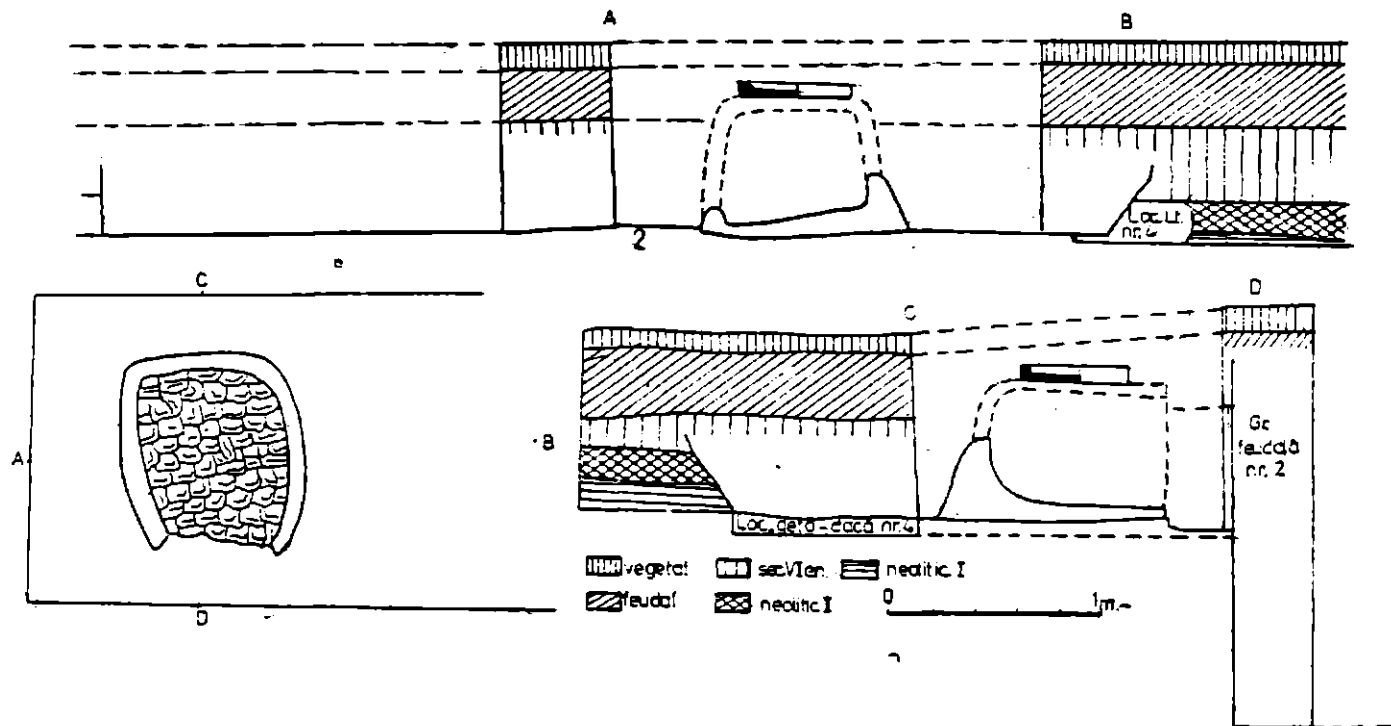

Fig.14.- Locuința prefeudală nr.2 din sec.VI e.n. (1 = planul cuptorului; 2-3 = profilul locuinței pe direcția sud-nord și est-vest.

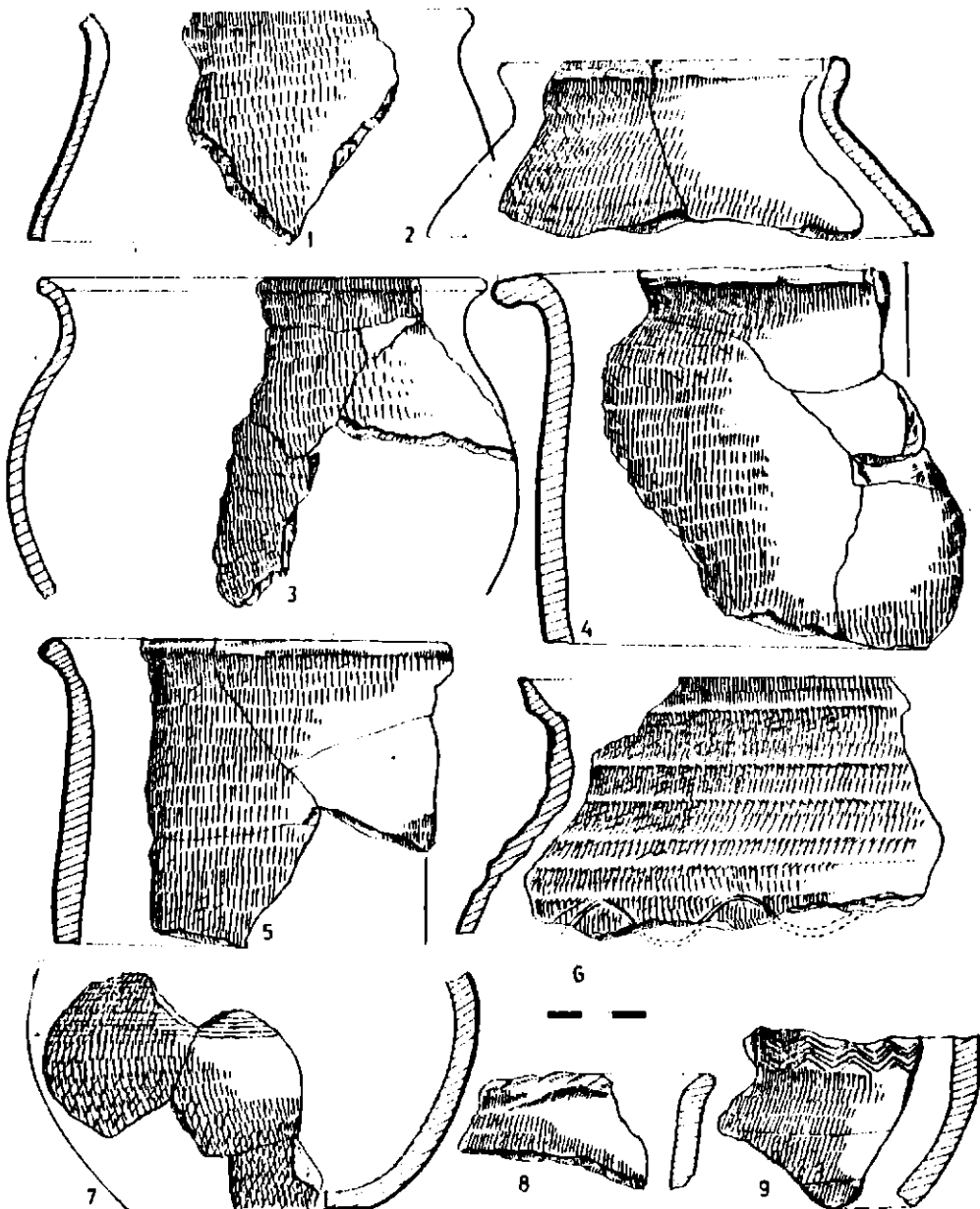

Fig.15.- Ceramică din sec.VI e.n. (2,9 = loc.Pf.1; 1,3-7 = loc.Pf.2; 8 = strat).

Tehnica filigranului de pe steluțe este atestată în sec. XVI și XVII în Transilvania pe pahare și alte vase de aur sau argint, folosite în bisericile catolice sau evanghelice. Astfel de vase se află în Muzeul Brukenthal din Sibiu și în colecția Episcopiei catolice de la Alba Iulia și aparțin artei Renașterii⁵⁵.

În dreptul celor două urechi s-a descoperit câte un cercel de aur (750‰ Au; 7,20-7,45 g; lungimea totală = 4,6 cm; lățime max. = 2,5 cm). Lucrați prin turnare, ciocănire și treflare, apoi emailare, cerceii se compun dintr-o buclă inelară, tăiată, cu un diametru total de 1,5 cm. De această buclă, prin trei verigi întrepătrunse, atârână corpul propriu-zis al cercelului compus din două grupe simetrice de câte trei vrejuri (una în dreapta, cealaltă în stînga) emailate cu verde. În centru, pe un motiv frunziform (4 frunze perpendiculare între ele) este prinsă o casetă paralelipipedică în care este încastrată o piatră roșie. În partea inferioară a corpului, prin trei verigi întrepătrunse, atârână 3 pandantivi în formă de caliciu floral cu 4 sepale. Atît laturile casetei cît și sepalele pandantivilor sînt decorate cu volute gemene (fig. 25/3).

Pe un deget al mîinii drepte a fost descoperit un inel de aur (750‰ Au; 8,49 g; înălțime = 2,6 cm), alcătuit dintr-o verigă decorată la capete cu motive vegetale în vrej emailate cu verde și roșu. Șatonul se compune dintr-o casetă paralelipipedică în care este încastrat un safir. Laturile acestei casete sînt decorate cu volute gemene din email verde și roșu, cloisonné (fig. 25/4).

În ceea ce privește tehnica de execuție și de decorare a inelului și cerceilor descoperiți în cavoul nr. 4 se observă numeroase similitudini cu cercelul doamnei Elina, soția lui Matei Basarab, înmormîntată la 15 august 1653 în biserica domnească din Tîrgoviște⁵⁶. De aceea atribuim toate aceste podoabe unui singur atelier din prima jumătate a sec. al XVII-lea, atelier ce aparține artei de la sfîrșitul Renașterii și începutul Barocului, aflat în Transilvania. N-ar fi exclus ca acest atelier să fi executat și acele de păr, care, pe baza caracteristicilor lor, sînt lucrate și ele într-un singur atelier.

Printre altele descoperite în mormînt menționăm o copcă, paiete, o perlă mică și unele fire de argint și de aur, împletite, ce provin din maramă și din celelalte veșminte.

În timpul dezvelirii mormîntului s-au putut observa, in situ, canțeșul și rochia, care, alături de maramă, constituiau piesele de îmbrăcăminte ce compuneau costumul celei înmormîntate.

Conțeșul, purtat atît de bărbați, cît și de femei, începînd cu a doua jumătate a sec. al XVI-lea⁵⁷, este răscoit pe lîngă gît. În față se închide cu nasturi, din împletitură de fir, ce corespund cu găitane, din galon de fir, dispuse pe cei doi piepți.

Sub conțeș se afla rochia din țesătură de mătase alcătuită dintr-un corsaj răscoit, strîns pe talie, cu decolteul pătrat. În față se închidea cu nasturi ce nu s-au păstrat însă. Fusta era îndrețită la spate și pe piept. În jurul răscoielii de la gît și umeri sînt aplicate 1-3 rînduri de galon de fir, formînd o ornamentație bogată.

Conteșul și rochia își găsesc cele mai bune analogii în costumele de la mijlocul sec. al XVII-lea, cum este cel descoperit în naosul bisericii mănăstirii Dragomirna⁵⁸ sau cel purtat de doamna Elina⁵⁹, soția lui Matei Basarab.

După cum se vede, caracteristicile îmbrăcăminții și ale bijuteriilor ne îndreptățesc a socoti mormântul din cavoul nr.4 ca aparținând unei boieroaiice de rang înalt. Prin faptul că cele mai mari asemănări, mergând uneori până la similitudini ce denotă apartenența obiectelor respective unui singur atelier, se întînesc în podoabele și vestimintele doamnei Elina, ne îndeamnă a presupune strînsa înrudire între persoana înmormîntată aici, la Cătălui, și soția domnitorului Țării Românești.

Săpăturile efectuate în biserica domnească din Tîrgoviște⁶⁰ au dus, printre altele, la identificarea mormintelor doamnei Elina și a lui Mateiaș fiul lui Udriște Năsturel (fratele doamnei Elina) cu Maria Corbeanu (sora marelui ban Teodosie Corbeanu și nepoata de fiu a marelui spătar Stan din Corbi cu jupînița Caplea), prima sa soție.

Se știe însă că Maria Corbeanu moare în iarna lui 1635, la două săptămîni după naștere, iar fiul ei Mateiaș va fi înfiat de doamna Elina. Prin urmare, între Maria Corbeanu și cumnata sa doamna Elina erau strînse raporturi nu numai de rudenie dar, probabil, și de amicitie. De aceea, pe baza menționatelor similitudini dintre podoabele și îmbrăcămintea purtată de doamna Elina și descoperirile din cavoul nr.4 de la Cătălui, bănuim că mormîntul descris în rîndurile de față a aparținut Mariei Corbeanu, soția lui Udriște Năsturel. În mormîntarea ei la Cătălui, lîngă mormintele bunicilor ei, ctitori ai respectivei biserici, s-ar explica prin faptul că biserica din Herești, unde era moșia și reședința familiei Năsturel, nu era încă construită⁶¹, iar dacă era, după cum par să o dovedească săpăturile arheologice efectuate aici⁶², socrii ei mai trăiau și-și rezervau dreptul de a fi primii înmormîntați în această biserică⁶³. De altfel distanța dintre Herești și Cătălui este minimă, circa 20 km, ea neconstituind un impediment la transportarea răposatei.

Nejefuirea acestui cavou în februarie 1689 s-ar putea datora lipsei unei eventuale pietre de mormînt care să-i marcheze prezența. De altfel acoperirea lui cu o porțiune din pavaj în faza a III-a ne dovedește că în această perioadă nu se mai cunoștea existența sa.

Cavoul nr.5 este situat în colțul de sud-vest al pronaosului din faza a III-a a bisericii. De formă trapezoidală, el are lungimea maximă la exterior de 2,60 m, iar lățimea de 0,84 m la vest și 0,68 m la est.

Fundul, din pămînt, se afla la 0,65 m sub capacul boltit, construit din cărămizi așezate pieziș pe margini și apoi pe cant în centru (13 rînduri). Capacul se afla la 0,52 m sub solul actual, iar partea sa de vest era distrusă. Cavoul a fost jefuit în evul mediu, probabil la sfîrșitul fazei a II-a a bisericii.

Prin poziția sa și asemănarea în privința construcției cu cavoul nr.4 el se datează în sec. al XVII-lea. N-ăr fi exclus ca în acest loc să se fi aflat mormîntul marelui ban Teodosie Corbeanu (fratele Mariei) și al celor "2 coconi" "Gheorghii și Teodosie", mormînt ce inițial fusese

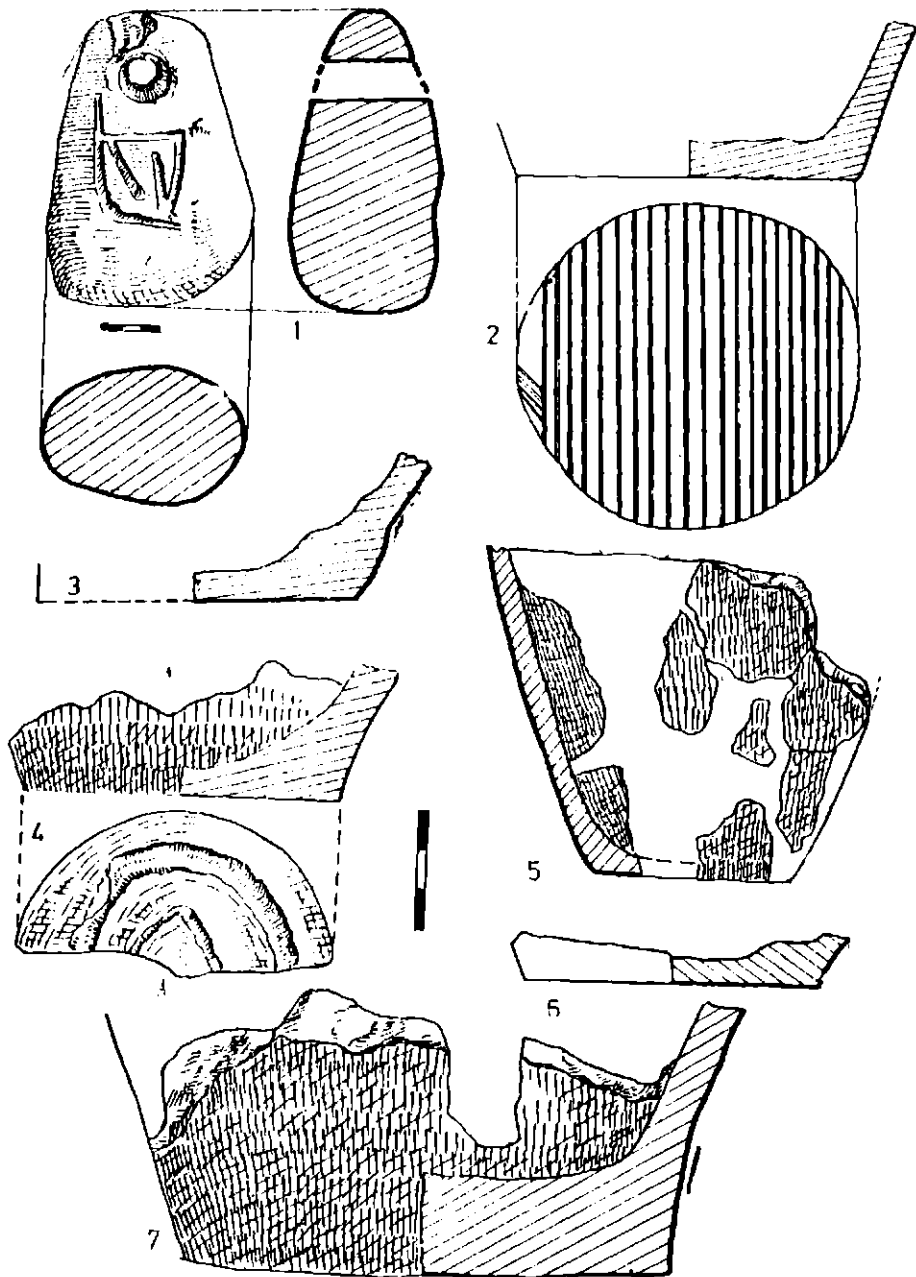

Fig. 16.- Greutate din lut ars (1) și ceramică din sec. VI e.n. (2-7)
 ("c. Pf. 2).

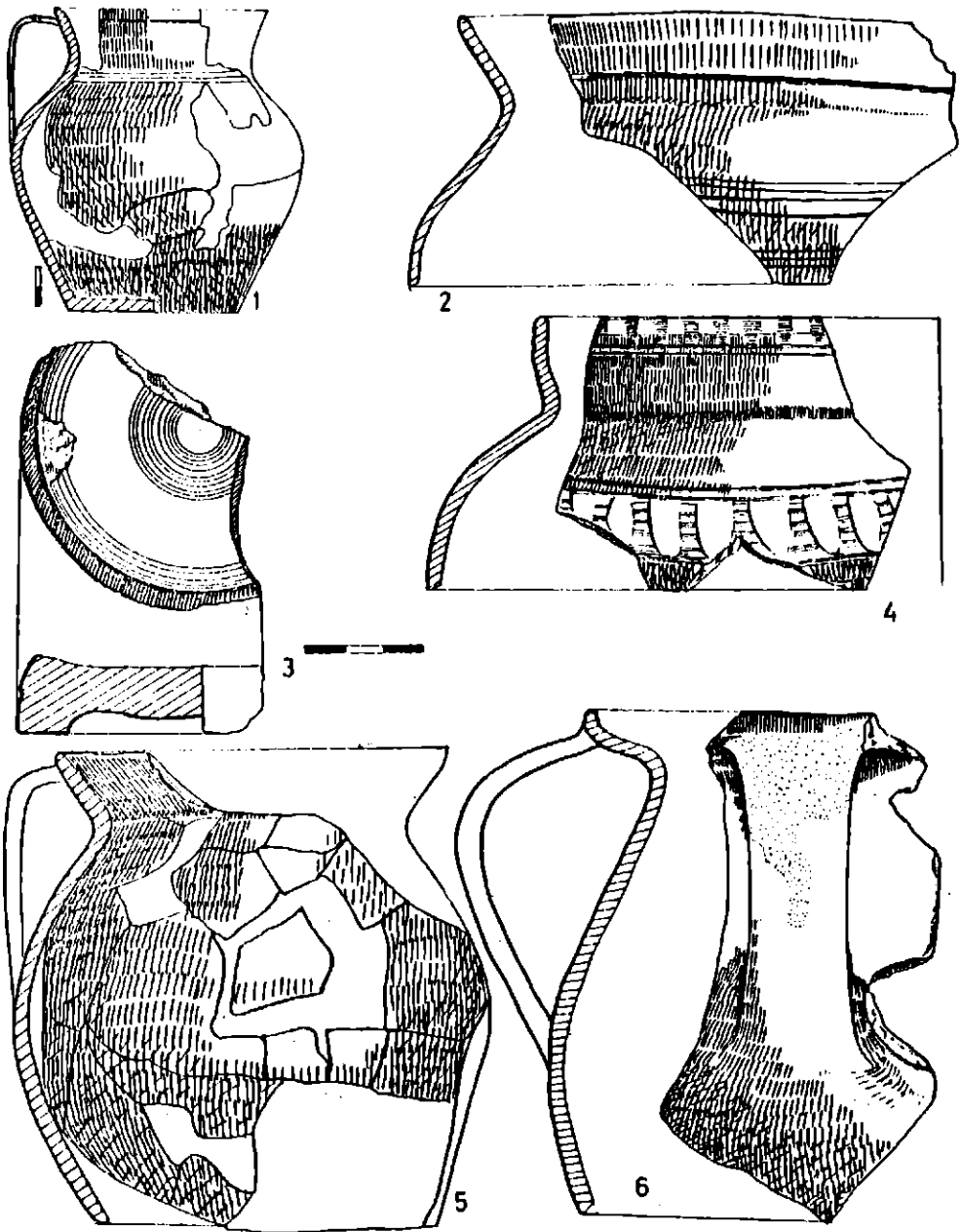

Fig. 17.- Ceramică feudală (1 = strat; 2-4 = locuința stăpînitorilor feudali; 5-6 = loc. F. 1).

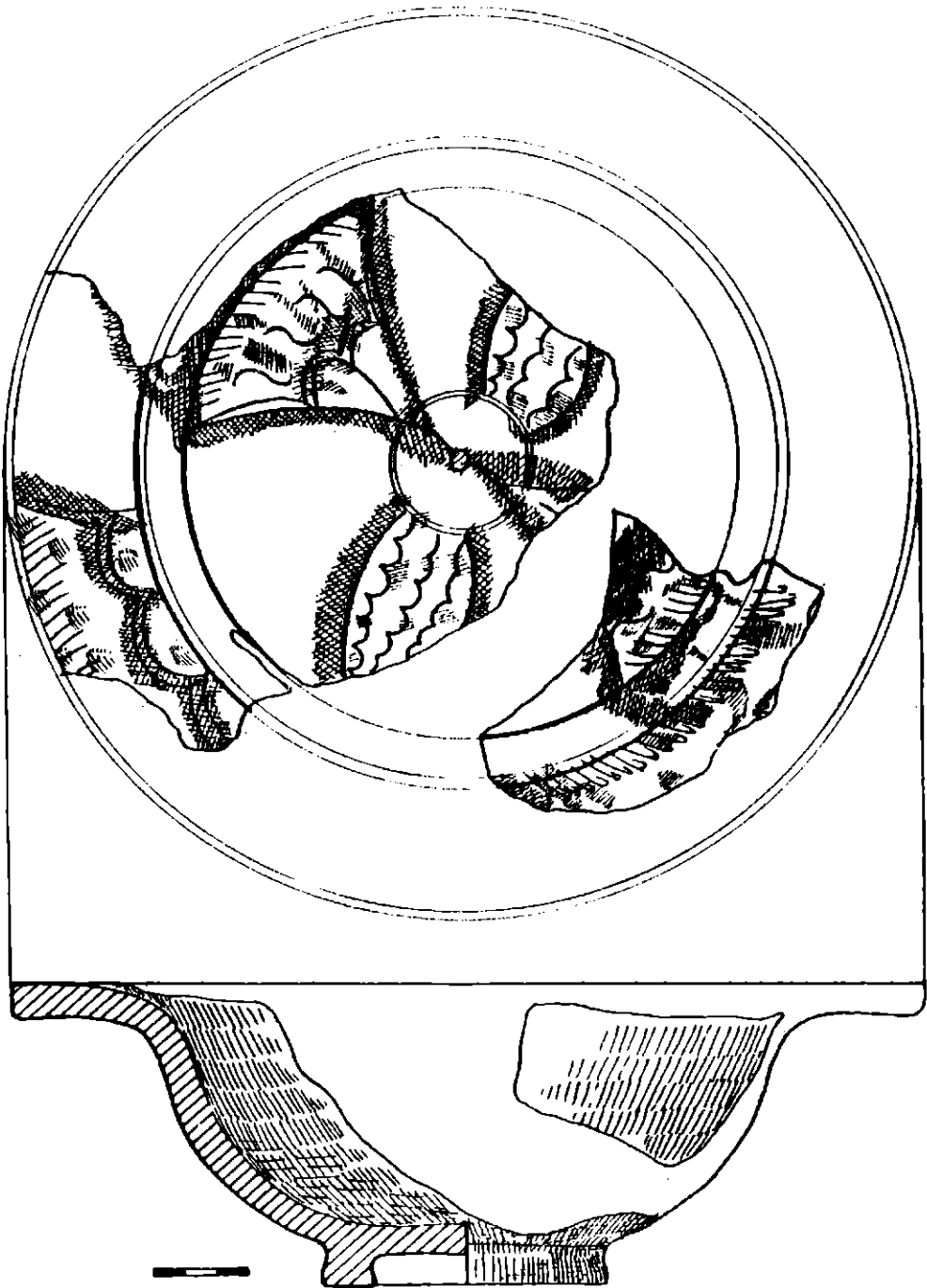

Fig. 18.- Strachină smălțuită și cu sgraffitto (locuința stăpînitorilor feudali).

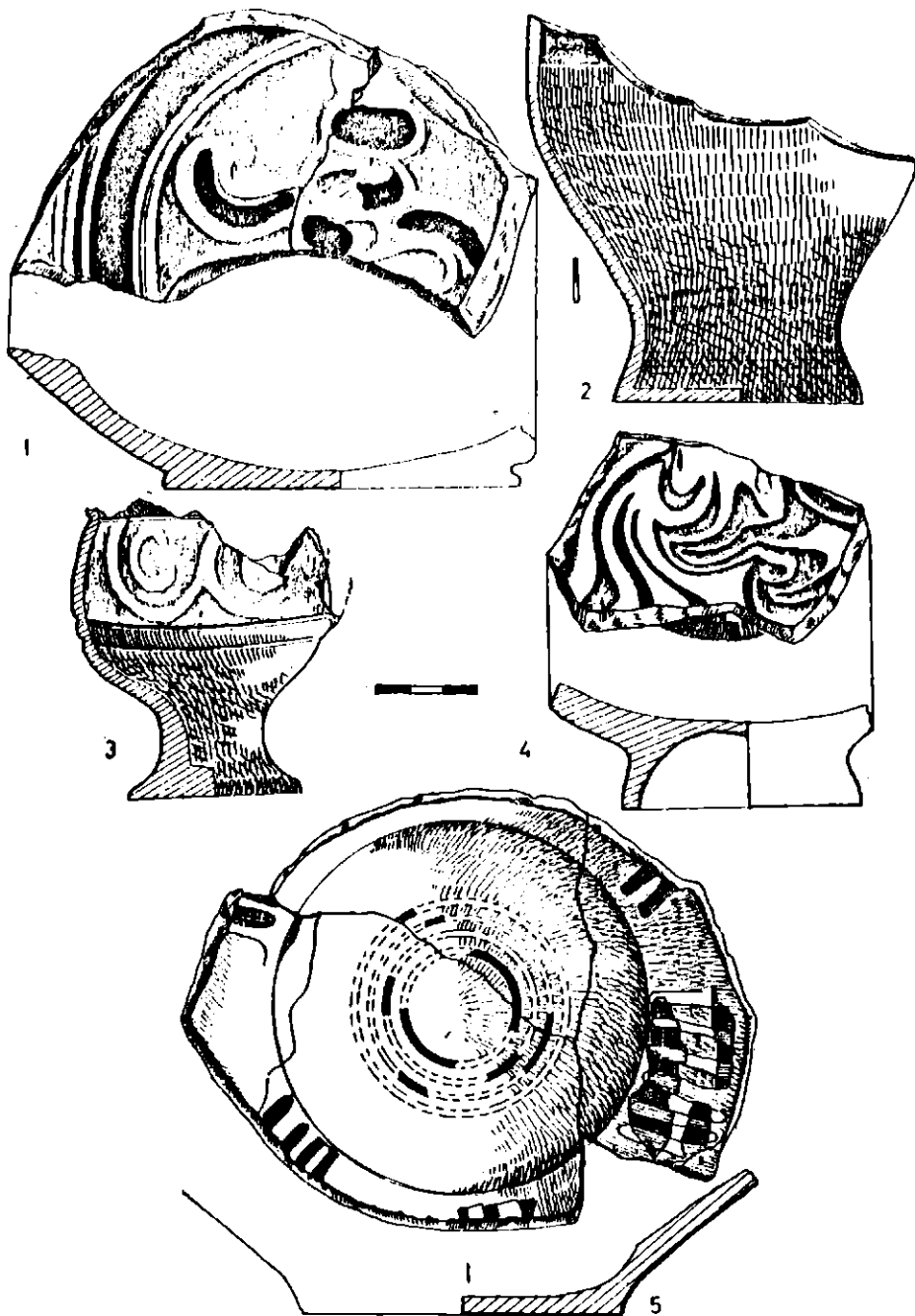

Fig.19.- Ceramică feudală smălțuită (1,4 = biserică; 2 = loc. est bis.;
3 = loc.stăpșnitorilor feudali; 5 = loc.F.4).

acoperit cu o mare lespede din gresie calcaroasă⁶⁴ "scrisă în luna aprilie 24 zile, în anul 7156 (1648)".

Prin urmare, atât cavoul nr.4 cât și cavoul nr.5, ambele datînd din al doilea sfert al sec. al XVII-lea, sînt mai vechi decît pronaosul nou mărit din faza a III-a a bisericii (sec. al XVIII-lea), ele aflîndu-se inițial în afara bisericii, la stînga și la dreapta intrării, și fiind contemporane cu faza a II-a a bisericii⁶⁵. Introducerea lor în biserică, fără a li se bănuși înșă prezența, trebuie să se fi petrecut în sec. al XVIII-lea, în faza a III-a a bisericii. Așa se și explică faptul că mormîntul nr.2 (nr.8 în însemnările de șantier), aflat chiar în colțul de sud-vest al pronaosului din faza a III-a, suprapune cavoul nr.5.

Mîinile celui înmormîntat sînt depuse pe abdomen. Pe piept s-a descoperit un fragment de stofă din îmbrăcăminte. La mîna dreaptă o monedă osmană (para), perforată, ilizibilă.

Mormîntul nr.3, aflat la nord de cavoul nr.5, în pronaosul nou mărit din faza a III-a, reprezintă un mormînt dublu. La capul personajului principal (m.9 în marcajul de șantier), care are mîinile pe abdomen, se află îngrămădite oseminte provenind dintr-o reînhumare (m.9 B în marcajul de șantier).

Aceste ultime trei înmormîntări din mormintele nr.2 și 3 sînt contemporane cu faza a III-a a bisericii, ele datîndu-se între sfîrșitul sec. al XVII-lea și mijlocul sec. al XVIII-lea. Ele aparțin, probabil, unor ultimi Corbeni de pînă în anul 1742, an cînd mănăstirea Cătălui a fost închinată mănăstirii Cotroceni⁶⁶. Ele reprezintă ultimele înmormîntări făcute în interiorul bisericii.

INCINTELE ÎNCONJURĂTOARE ȘI CONSTRUCȚIILE ADIACENTE. În prima fază de folosire a bisericii aceasta a fost înconjurată pe toate laturile de un zid din blocuri masive de piatră cu rînduri rare de cărămizi. Tehnica de construcție este aceeași cu cea a bisericii și a locuinței stăpînitorilor feudali. În partea de sud incinta făcea corp comun cu spatele locuinței.

Intrarea în incinta mănăstirii se făcea prin colțul de sud-vest, printr-o poartă amenajată în zidul vestic al incintei (z.11). Zidul porții era situat pe o fundație (înaltă de 0,45 m) din bolovani, al cărei creștet corespunde cu nivelul întîi de călcare. Această poartă și o parte din incintă au fost distruse în timpul evenimentelor ce au marcat sfîrșitul primei faze.

În faza a II-a, pe acest loc, deasupra fundației de bolovani menționată mai sus, se zidește o nouă fundație, înaltă de 0,37 m, cu 5 rînduri de cărămizi care formează temelia unui turn-clopotniță ce servește și drept poartă de intrare. Această nouă construcție, din cărămizi prinse cu mortar, este încastrată pe alocuri cu bolovani mari de piatră calcaroasă. Ea este prevăzută cu grinzi de lemn, longitudinale, așezate în lăcașuri după sistemul bizantin.

Din înălțimea inițială a clopotniței s-au păstrat, pe perețele de nord, de deasupra fundației de cărămidă, 6 rînduri de cărămizi înalte de 0,40 m (aflăte azi sub solul actual), urmate de alte 46 rînduri pe o înălțime de 3,60 m (situat deasupra solului). Cărămizile au dimensiunile de 26-29 x

13-14,5 x 4-5 cm, iar rosturile dintre ele sînt de 3-4 cm; se întîlnesc înșă și cărămizi de 24-25 x 12-12,5 x 3,5-5 cm cu rosturi de 4,5-5 cm.

De formă paralelipipedică (6,90-7 m laturile de est și vest x 4,26 m latura de nord și 4,54 m latura de sud) cuprinde pe laturile de nord și sud cîte un picior. Trecerea se făcea printr-o încăpere boltită, străjuită la intrare și ieșire de cîte o arcadă, a cărei bază cuprindea, pe o înălțime de 0,60 m deasupra solului, 8 rînduri de cărămizi așezate orizontal și pe lat în zidărie. Deasupra acestei baze se înălța arcada propriu-zisă, conservată numai în partea dinspre nord cu 23 rînduri de cărămizi (24 x 12 x 3-3,5 cm) pe o înălțime de 1,75 m.

Dezafectată în această a II-a fază este și latura de nord a incintei. În colțul de nord-vest se ridică o clădire de cărămidă cu mai multe încăperi, iar pe toată lungimea laturii o nouă incintă, curtea bisericii extinzîndu-se astfel cu 3,60 m spre nord.

Noul zid (z.26) are o fundație lată de 0,44-0,50 m, înaltă de 0,26-0,30 m și alcătuită din 5 rînduri de cărămizi fragmentare (26 x 14 x 4,5-5 cm) despărțite prin rosturi de mortar (2-3 cm). În unele porțiuni de pe fațada dinspre curte (sud) se observă urme de tencuială groasă de 5 cm, urme ce se întîlnesc și pe fațada sudică a fostului zid nordic al incintei (z.24).

Zidurile transversale (z.26 B-D), late de 0,45-0,48 m, sînt alcătuite și ele doar din cărămizi (27 x 13-14 x 3-4 cm).

Această construcție a fost intens utilizată, ca o dovadă constituind-o existența a trei nivele suprapuse de pavaje din cărămidă (26-27 x 13-14 x 3-4 cm, o singură cărămidă fiind de 25 x 16 x 5 cm).

Ca o dovadă a construirii noii incinte în faza a II-a, în afara tehnicii de construcție, o constituie faptul că sub fundația ei s-a descoperit o oală cu toartă, gîtul tronconic, corpul bombat și fundul drept. Decorul este format din trei caneluri situate pe umăr (fig.17/1). Oala, asemănătoare cu cele descoperite la sud de locuința străpfnitorilor feudali, se datează în sec. al XVI-lea.

O a doua nouă clădire s-a construit și la est de biserică. Planul ei, înșă, nu a putut fi stabilit cu precizie, deoarece săpăturile arheologice au dezvelit doar urme de ziduri disperate și distruse.

Părți componente ale ei sînt zidurile 27 A și 27 B care străjuiesc o trecere lată de 2,80 m, al cărei nivel de călcare se află la 0,72 m sub sol.

Aceste ziduri au o fundație înaltă de 0,42-0,50 m și lată de 0,66-0,78 m, din blocuri de piatră și mortar, prevăzută în partea superioară cu un soclu lat de 0,06-0,18 m. Deasupra soclului se înălța zidul propriu-zis, compus din rînduri de cărămizi orizontale (28-29 x 14-15 x 5-5,5 cm) despărțite prin rosturi de mortar (3-4 cm). Latura de sud a z. 27 A și de nord a z.27 B sînt făcute.

Construcția respectivă, prevăzută cu un pavaj, a suferit la sfîrșitul fazei a II-a un incendiu ale cărui urme se văd la sud-vestul ei pe o suprafață de pămînt ars lungă de 1,40 m și lată de peste 1 m.

O a treia construcție, ridicată înșă în faza I, dar utilizată intens în faza a II-a, se află în colțul de sud-est al incintei. Ea este mărginită

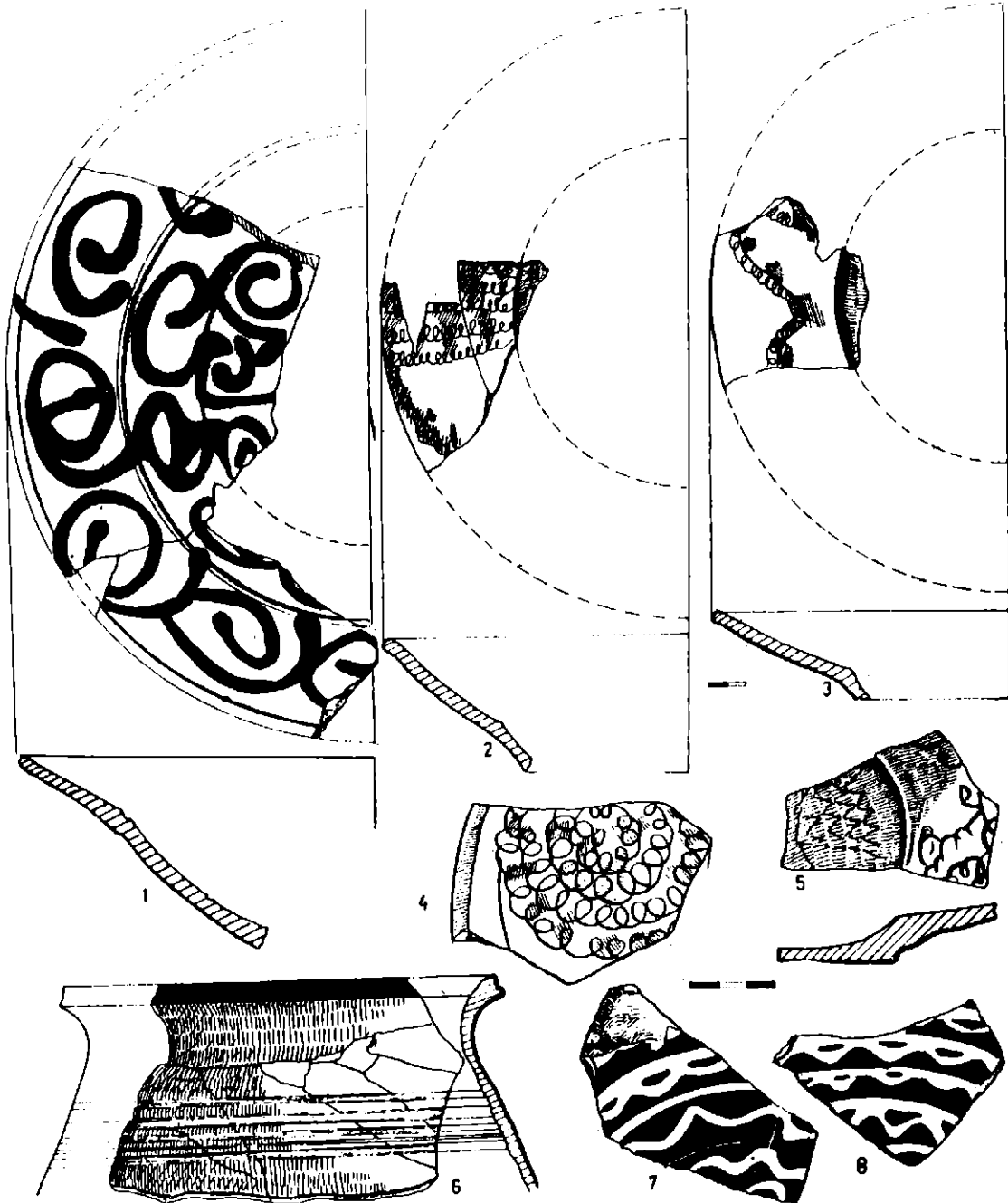

Fig.20.- Ceramică feudală smălțuită (1,6-8) și "brncovenască" (2-5)

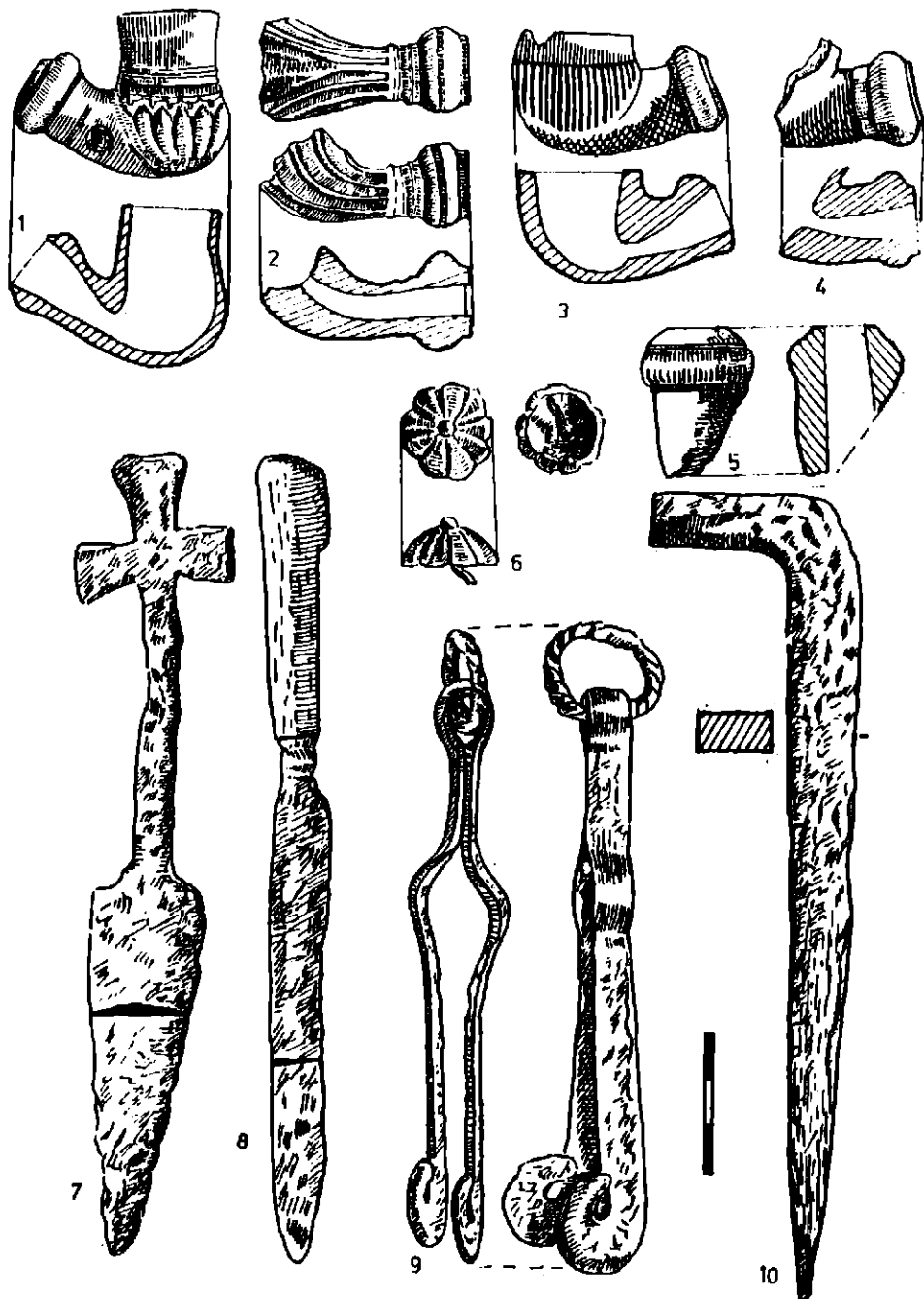

Fig.21.- Lulele din sec.XVIII-XIX (1-5) și obiecte din fier descoperite în interiorul bisericii (6-10).

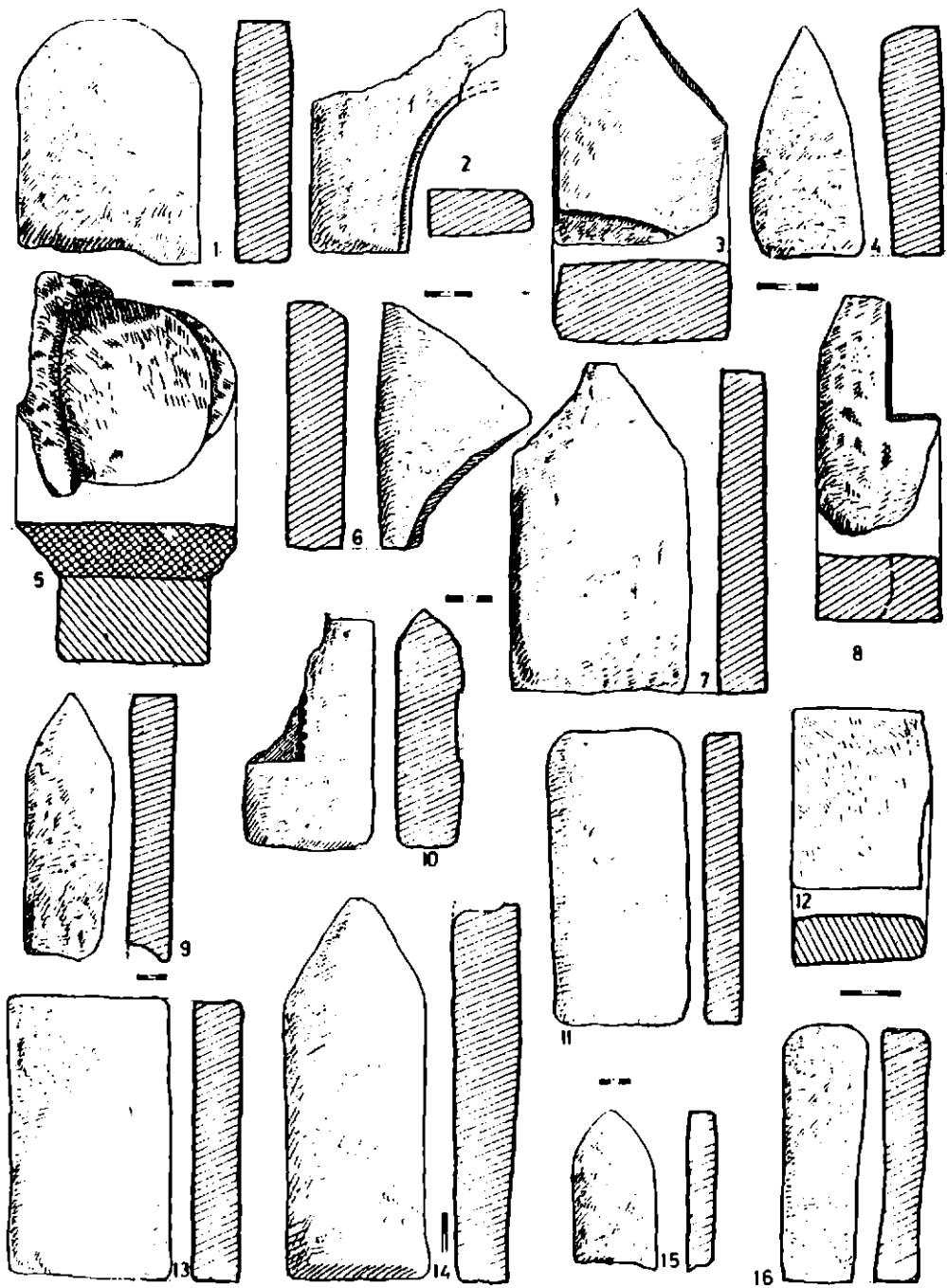

Fig.22.- Căramizi uzuale și ornamentale.

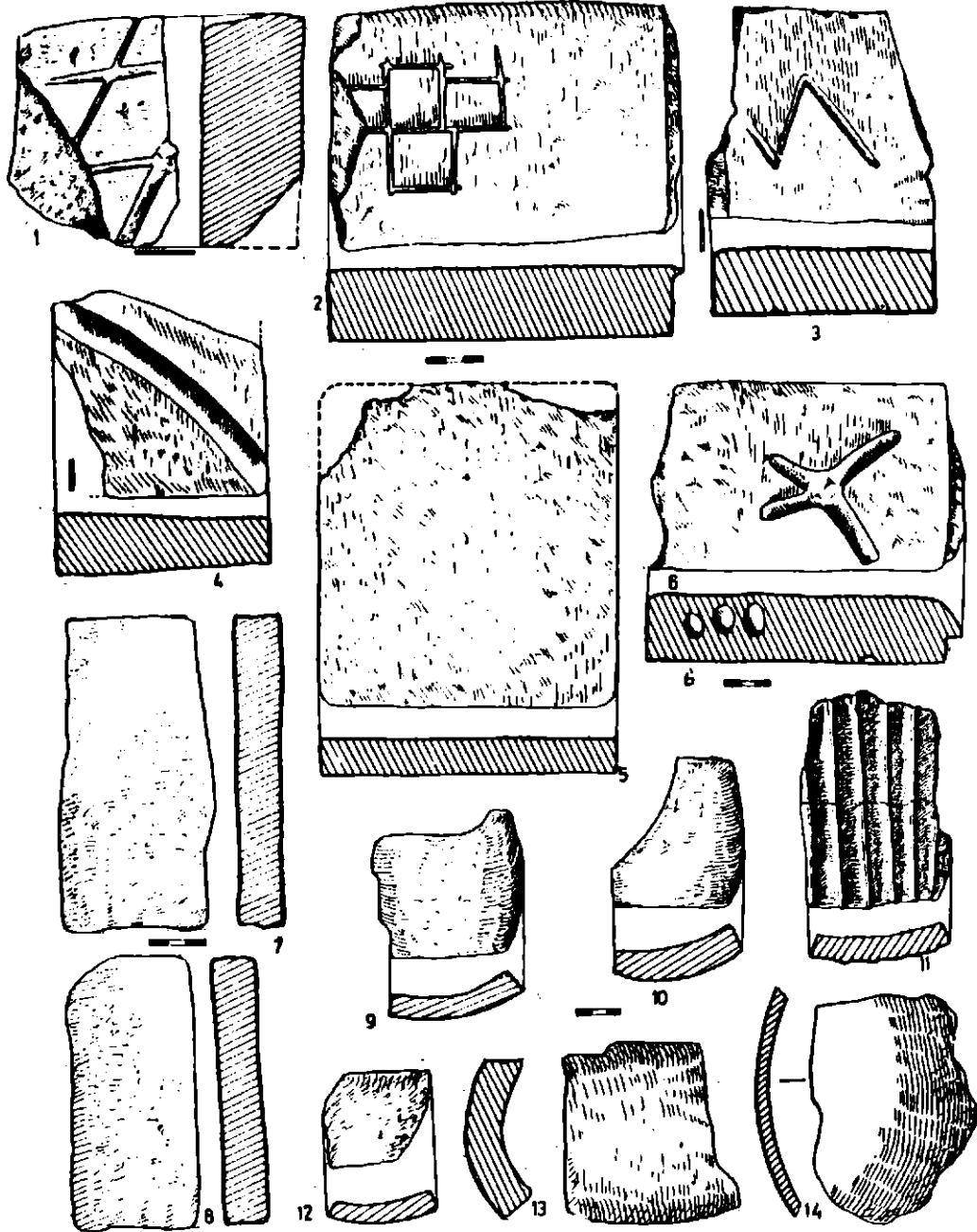

Fig.23.- Cărămisi uzuale și ornamentale, precum și olane.

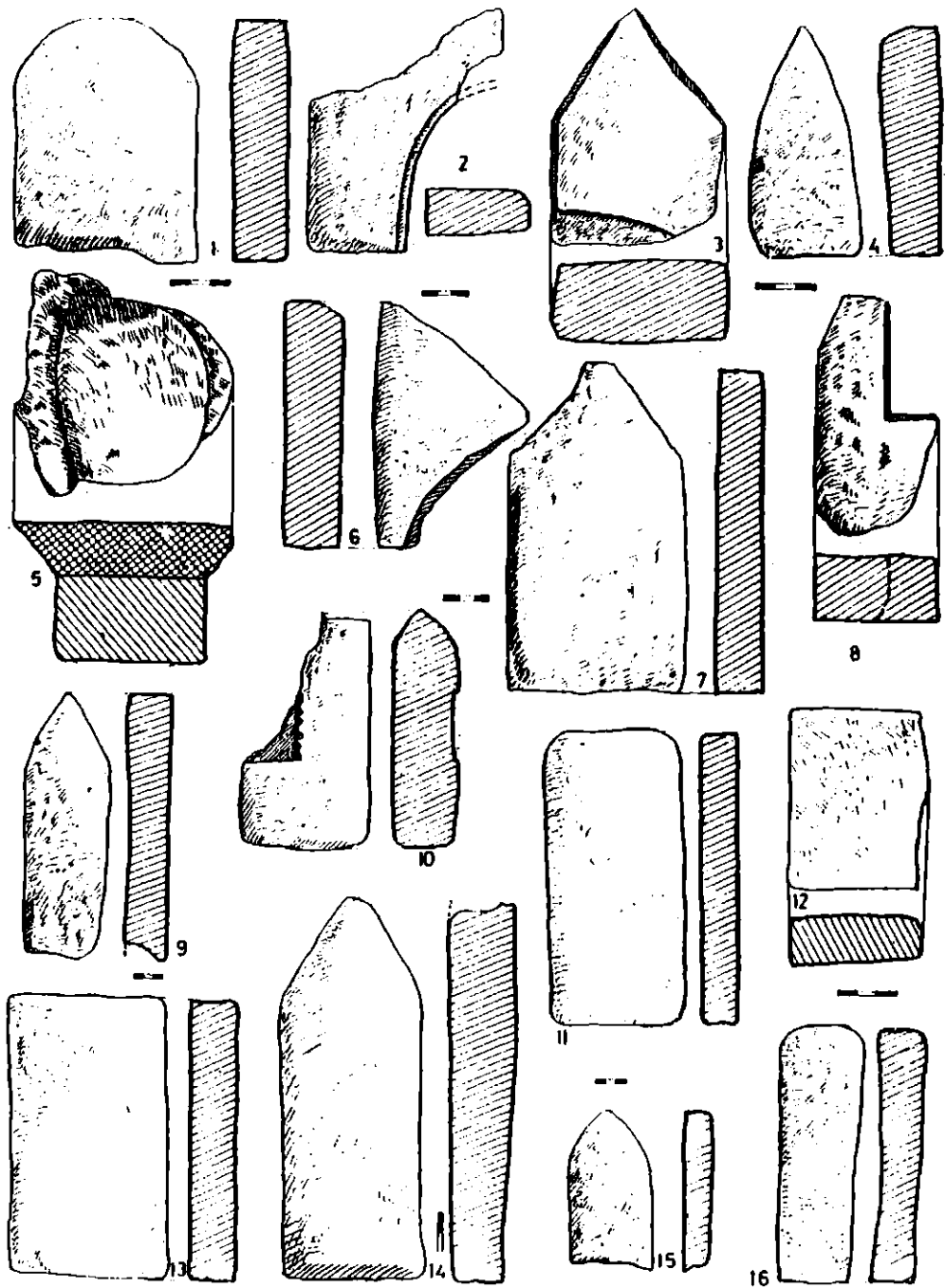

Fig.22.- Căramizi uzuale și ornamentale.

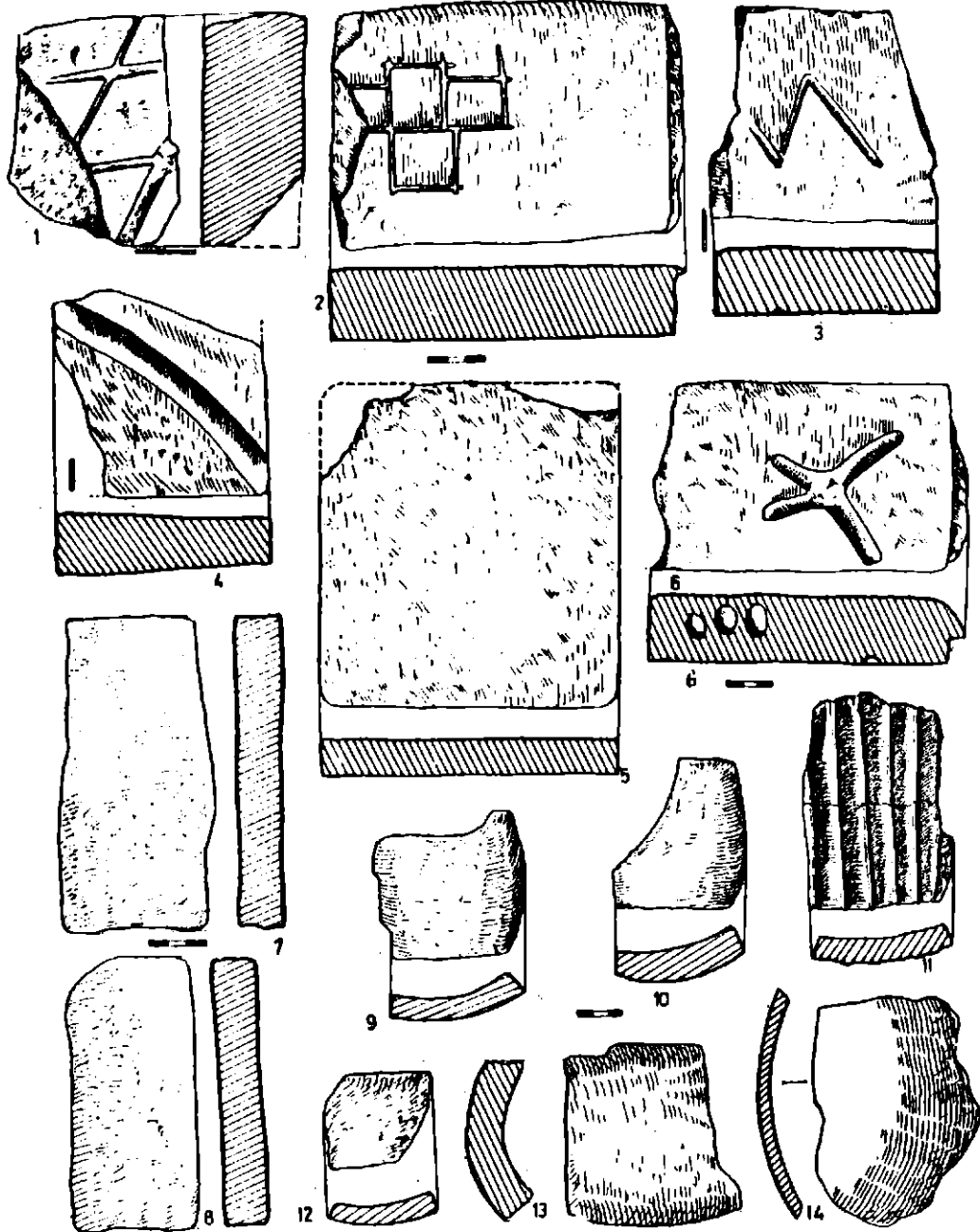

Fig.23.- Cărămizi uzuale și ornamentale, precum și olane.

la vest, sud și est de ziduri (z. 13, 22 și 25) înălțate în faza I, iar în interior este pavată în faza a II-a cu 6 grupe de cărămizi suprapuse (27 x 13-14 x 3,5-5 cm).

De asemenea, în faza a II-a, locuința stăpînitorilor feudali este completată în partea de vest cu noi ziduri (z. 19 și 20), late de 0,75 m, ce au fundația din 1-4 rînduri de bolovani. Pe partea superioară a fundației, prevăzută cu un mic soclu, se ridică zidul propriu-zis din bolovani și cărămizi (z. 19) sau din 6 rînduri de cărămizi (z. 20). Deși alipite și contemporane, puțin faptul că fața de nord a z. 19 este tencuită, reiese că atunci cînd z. 20 era în construcție z. 19 era deja terminat.

Ca obiecte de inventar din această perioadă menționăm o seceră (fig. 26/14) și un cuțit de fier (fig. 26/9) din colțul de sud-est al incintei, cîteva cuțite printre care unul cu plăsele de os (fig. 26/10, 12), un cîrlig de undiță (fig. 26/6), o cheie (fig. 26/4), un pînten (fig. 26/1), un amnar (fig. 26/5) și un piron de fier, toate descoperite în locuința din zona nordică. În locuința din zona estică au ieșit la iveală o cataramă de fier (fig. 26/2), un cuțit mic cu mîner de os (fig. 26/11) și jumătatea inferioară a unui vas relativ mare, cu corpul ovoidal și piciorul tronconic (fig. 19/2). Decorul vasului constă din patru linii incizate orizontal pe picior și dintr-o bandă lată, smălțuită, de culoarea muștarului.

De o deosebită importanță sînt cahlele descoperite în număr destul de mare și diverse ca decorație și formă. Ele provin din sobe aflate în interiorul unor clădiri. La această concluzie concură și faptul descoperirii lor, în grupe, pe zone. Astfel una din zone se află la est de biserică, pe locul fostei construcții de aici; o a doua zonă este situată pe locul construcției aflate la nord de zidul nordic (z. 24) al incintei; iar un al treilea lot a fost descoperit în zona de nord-vest a bisericii, el provenind probabil dintr-o sobă din interiorul bisericii.

Lucrate din lut fin și presărate cu nisip înainte de ardere, din punct de vedere tipologic ele se împart în mai multe categorii:

- cahle din partea superioară a sobei terminată în formă de cornișă. Decorația propriu-zisă constă dintr-o spirală ajurată (fig. 27/4);
- teracote cu fundul semicircular, ornate cu motive în ajur (fig. 28/2). Piese identice s-au descoperit la Tînganu⁶⁷, datînd din sec. al XVII-lea;
- cahle patruleterate cu decor geometric și motive arhitectonice (arcade, ferestre, ogive) în stil gotic, în relief (fig. 27/2, 5), asemănătoare cu cele de la Măicănești din sec. al XVI-lea⁶⁸;
- cahle-vas cu gura patruleteră și corpul-picior tronconic (fig. 28/1) identice cu cele de la Tînganu⁶⁹ și Tîrgșor⁷⁰ din sec. al XVI-lea;
- cahle patruleterate reprezentînd un personaj întins pe pămînt la picioarele unui cal cu călăreț (fig. 27/1). O cahlă aproupe identică, Barbu Slătineanu o datează în sec. al XV-lea și vede în persoana călărețului pe Sf. Dumitru⁷¹;
- elane pentru coșurile de sobe.

Aceste tipuri de cahle, comune celor trei zone, se datează după cum s-a văzut în sec. XVI-XVII. Ținînd însă seama de cronologia complexului de la Cătălui, ele fiind descoperite în construcții din faza a II-a

de folosire a bisericii, datarea lor trebuie restrînsă la prima jumătate a sec. al XVII-lea.

În faza a III-a întreaga incintă este dezafectată. Pe fosta latură de vest se face intrarea în biserică printr-un pridvor adăugat și un mare pronaos provenit din două exonartexuri adăugate succesiv. Alte două intrări în biserică erau situate pe laturile de nord și sud ale bisericii. Intrarea de pe latura de sud a fost presupusă de către Răzvan Theodorescu pe baza unui desen din 1806 datorat lui Dionisie Eclesiarhul⁷² (fig. 29). În schimb intrarea de pe latura de nord, ce se aseamănă cu un mic pridvor, a fost identificată în timpul cercetărilor arheologice.

În privința clopotniței, de la înălțimea de 3,60 m, păstrată din faza a II-a, se ridică două etaje: a) un etaj cuprinzînd o încăpere cu o fereastră deschisă în perețele de est și o boltă acoperitoare, din cărămizi. Fereastra a avut un glaft pieziș, ceea ce i-a dat forma de metereș mai îngust spre exterior și mai lat spre interior; b) al doilea etaj cuprinde o altă încăpere avînd de asemenea fereastra deschisă în perețele de est și prevăzută cu un glaft drept. Această încăpere pare să fi fost mai puțin înaltă decît cea de la primul etaj, însă a avut și ea, după toate probabilitățile, o acoperire cu boltă.

Este probabil ca al doilea etaj să fi fost suprapus de cornișe peste care venea acoperișul din țiglă.

Din înălțimea de circa 9 m a turnului clopotniței azi se mai păstrează doar 7,88 m. Pe latura de est și de nord el este împodobit cu un dublu brîu de cărămizi așezate în formă de zimți cu vârful spre exterior. Pe latura de est, deasupra acestui brîu dublu, urmează două rînduri de cărămizi-ciubuce.

În această a treia fază, o porțiune din pereții clopotniței au fost acoperiți cu o tencuială negricioasă, foarte aderentă, destul de subțire.

Construcția de pe latura de nord a incintei este și ea părăsită, ea fiind probabil distrusă în timpul evenimentelor ce au marcat sfîrșitul fazei a II-a. În acest loc, la sfîrșitul sec. al XVII-lea și mai sigur în sec. al XVIII-lea, se vor face numeroase înmormîntări.

În schimb, pe marginea de nord a zonei ocupate de întreg ansamblul monastic, pe panta ce coboară spre izvor, s-a ridicat un val de pămînt adus. Astăzi, mult aplatizat, valul are o înălțime maximă de 0,30 m și o lățime de 6,30 m.

Din această perioadă datează două cuțite, dintre care unul cu plăsea de os și nituri de cupru, descoperite în colțul de sud-est al incintei (fig. 26/9) și un cîrlig de undiță (fig. 26/8) aflat în colțul de nord-vest, lîngă valul de pămînt. Tot lîngă val s-a descoperit o piesă ornamentală din fier (psalie?) (fig. 26/13).

SATUL FEUDAL. Pomenit în documente pentru prima dată la 19 iunie 1421⁷³, satul Cătălui era situat, așa cum reiese din cercetările arheologice întreprinse, în zona în care s-a ridicat mai apoi mănăstirea cu același nume. Complexele descoperite pînă în prezent sînt cinci locuințe și nouă gropi.

Locuința-bordei nr. 1, situată la est de biserică, este orientată nord-sud și are forma trapezoidală (3,70-4,40 m pe direcția nord-

sud x 3,84 m pe direcția est-vest). Adâncimea maximă este de 1,87 m sub solul actual.

În colțul de sud-vest se află un gfrlici, iar în cel de nord-vest o mică nișă în care este situat un cuptor cu boltă. Lung de 0,84 m (est-vest) și lat de 0,60 m (nord-sud), are o înălțime de 0,36 m. Grosimea pereților este de 0,10-0,12 m, ceea ce face ca lungimea în interior să fie de 0,60 m (est-vest) și 0,45 m (nord-sud). Pe latura de sud se află gura cuptorului, lată de 0,50 m și înaltă (arcuită) de 0,28 m, iar în fața ei cenușarul (0,90 m pe direcția est-vest și de 0,70-0,75 m pe nord-sud) ușor înclinat de la vest la est.

Pe mijlocul laturii nordice a bordeiului se află și o vatră cvasiovală (lungimea nord-sud = 0,85 m; lățimea est-vest = 0,58-0,32 m) îngustată la mijloc. Ea este prevăzută cu o gardină înaltă de 0,22 m.

Inventarul bordeiului se compune dintr-o oală cu toartă, un fund de vas și o toartă (fig.17/6). Oala, din pastă fină, cărămizie, are buza puțin rotunjită, gful tronconic și corpul bombat prevăzut cu o toartă (fig. 17/5).

Prin faptul că în umplutura bordeiului sînt dispuse mormintele 37 și 38, care ar putea reprezenta un mormînt dublu, morminte ce se datează în sec.XVIII-XIX, bordeiul datează dintr-o perioadă anterioară din sec.XVI-XVII, mai augur din sec. al XVII-lea (faza a II-a).

Această primă locuință trebuie să fi fost situată pe locul inițial al vetrei satului Cătălui, loc aflat la baza pantei ce urca spre pădurea Tufele Grecului. În această zonă, după cum a-a văzut, în sec. XVIII-XIX s-a extins cimitirul, locuințele fiind dezafectate, iar satul stabilindu-se numai la vest și probabil la sud de mănăstire.

Locuința-bordei nr.2 situată la est de clopotniță a fost parțial dezvelită. Stratigrafic ea corespunde fazei I din sec. al XVI-lea.

La vest de mănăstire, pe prima terasare de deasupra lacului au fost identificate trei locuințe.

Locuința-bordei nr.3, orientată est-vest, este de formă dreptunghiulară (circa 5 x 6 m) cu colțurile rotunjite. Podeaua, din pămînt bătătorit, se află la 0,73-0,86 m sub solul actual și la 0,60-0,80 m sub nivelul de săpare.

Pe latura de est, la adâncimea de 0,52 m față de sol, se află o vatră plană de formă ovală (1,00 x 0,80 m), alcătuită doar din pămînt ars.

Inventarul, în afara unui fragment de balama din metal (fig.30/12), se compune în exclusivitate din fragmente ceramice. Predominante sînt vasele cu pereții subțiri, dintr-o pastă cărămizie, decorate cu linii circulare și grupări de linii verticale din humă albă. Pe baza acestui tip de ceramică bordeiul respectiv se datează în sec. al XVII-lea⁷⁴.

Locuința-bordei nr.4, orientată de asemenea est-vest, de formă dreptunghiulară cu colțurile puțin rotunjite, a fost parțial dezvelită, putîndu-i-se calcula doar lățimea - 3,00 m. Lungimea trebuie să fi fost în jurul a 4,00 m. Podeaua, din pămînt bătătorit, se află la 0,96-1,10 m sub solul actual și la 0,80-1,00 m sub nivelul de săpare (fig.5/1).

În colțul de nord-vest al locuinței se află un cuptor în formă de potcoavă. Peretele lui se compune din cinci rînduri de cărămizi întregi

și fragmentare, legate între ele cu lut. Bolta ovoidală era alcătuită, de asemenea, din cărămizi (dimensiunile cărămizilor întregi: 27,5-28 x 14-15 x 3,5-4 cm).

Vatra cuptorului este compusă dintr-o crustă tare, groasă de 1-2 cm, ce suprapune un strat de arsură și pământ adus, gros de 14-15 cm.

Cuptoare de acest tip, care după unii cercetători denotă o influență orașenească⁷⁵, s-au mai descoperit la Dragoslaveni, Bucov⁷⁶, Cernica-Căldăraru⁷⁷ etc. Ele se datează în sec. XVII-XVIII.

Ca obiecte de inventar sînt de menționat:

- o oală cu pereții subțiri, smălțuită în interior și pe buză, iar exteriorul de culoare cenușiu-cărămizie fiind decorat cu benzi albe circulare (fig.20/6);

- o strachină cu pereții groși, decorată în culori și în smalt, tip de vas ce se datează în sec. al XVIII-lea⁷⁸ (fig.19/5);

- o fusaiolă (fig.30/9);

- fragmente de vase din sticlă groasă;

- obiecte de fier - cuie (fig.30/6,7,13), un piron (fig.30/15), un placheu de cizmă (fig.30/5), un cfrlig de undiță (fig.26/7) etc.

Pe baza analogiilor menționate mai sus bordeiul respectiv se plasează în timp la sfîrșitul sec. al XVII-lea și, mai curînd, în sec. al XVIII-lea.

Ultima locuință descoperită în timpul săpăturilor arheologice de pînă acum o reprezintă locuința nr.5. Parțial dezvelită, are o formă dreptunghiulară (una din laturi fiind de circa 3 m). Orientarea ei este est-vest și se află chiar pe marginea primei terasări de deasupra lacului. Podeaua, netedă, este făcută din pământ bine bătătorit.

Prin obiectele de inventar descoperite - două amnare (fig.30/2,3), două cuțite (fig.30/4,5), dintre care unul cu plăsele-discuri de os și cupru, un piron (fig.30/14) și o piesă de car (fig.30/1), toate din fier și databile în sec. XVIII-XIX - locuința respectivă a servit drept atelier unui fierar.

Fiind cea mai recentă locuință descoperită, ea face parte din ultima fază de locuire a satului Cătălui înainte de mutarea tuturor locuitorilor în satul învecinat Căscioarele, situat pe malul opus rîului Cătălui, sat menționat pentru prima dată în 1576⁷⁹ și în a cărui componență se află un cătun numit Talaba. Acest toponim, ca de altfel și cel de Cătălui, este de origine cumană⁸⁰.

Gropile, răspîndite pe cuprinsul întregii așezări, au forme și dimensiuni diferite.

Groapa nr.1, situată în colțul de nord-vest al clopotniței, este de formă ovală (1,40 x 1,25 m). În interiorul ei s-a descoperit un fragment din buza unui vas aparținînd culturii Dridu și un fragment de oală cu toartă, decorată cu smalt verde, tip de vas databil în sec. XVII-XVIII.

Groapa nr.2, situată în zona de nord-vest a satului, pe prima terasă, este orientată est-vest și a fost parțial dezvelită. Forma ei trebuie să fi fost dreptunghiulară (L = 4,50 m). În partea răsăriteană este prevăzută cu o treaptă. Fundul gropii se află la 2,10 m sub solul actual.

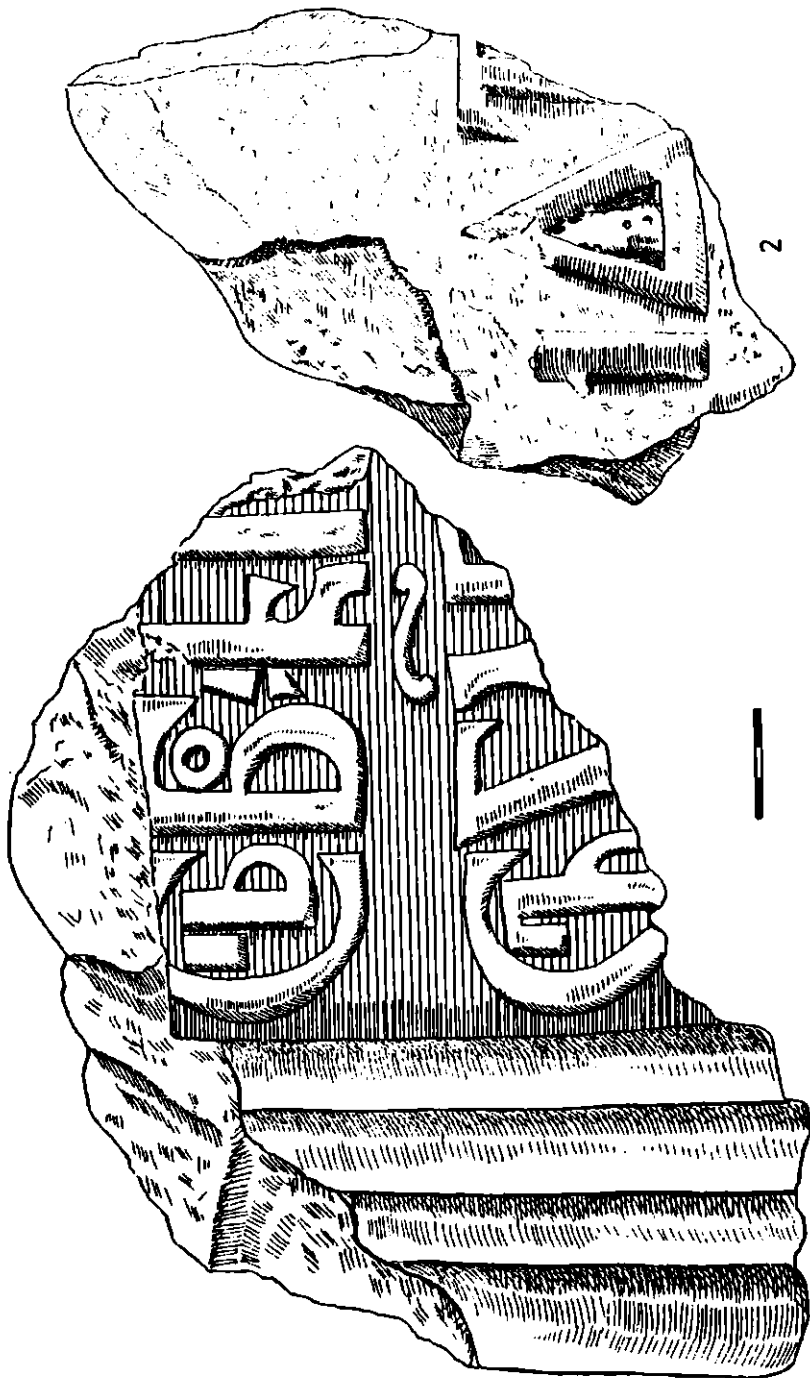

Fig.24.- Fragmente de inscripții pe piatră.

N-ar fi exclus ca această groapă să fi fost inițial o locuință. În interior, aruncate la întâmplare, s-au descoperit oase de vită, cărămizi, pietre, fragmente ceramice și o furculiță cu mîner și două ramuri (fig. 26/3) în genul celei de la Cernica-Căldăraru⁸¹ datată în sec. al XVIII-lea. Din acest secol datează și celelalte piese de inventar, putându-se astfel stabili perioada de utilizarea a gropii respective.

Groapa nr. 3, situată la vest de cea precedentă, este în formă de clopot (diametrul gurii 1,00 m, iar al fundului 0,75 m). Fundul ei se află la 0,90 m sub solul actual și la 0,50 m sub nivelul de săpare.

În interiorul ei nu s-a descoperit nici un obiect de inventar, dar deși este căpăcuită de nivelul feudal cu urme materiale din sec. al XVIII-lea, o atribuim tot epocii feudale, eventual sec. al XVII-lea.

Groapa nr. 4, situată pe a doua terasare, a fost parțial dezvelită, dar pe o lungime de 4,66 m la fund și 5,12 m la gură. Fundul ei se află la 0,30 (est) -0,55 m (vest și centra) sub nivelul de săpare (0,52-0,98 m sub sol). Ea este căpăcuită de stratul cu urme materiale din faza a III-a (sec. XVIII).

În interiorul ei nu s-a găsit nici un obiect de inventar, însă prin faptul că este umplută cu două feluri de pământuri denotă că a fost folosită vreme îndelungată pe cuprinsul fazei a II-a.

Groapa nr. 5, situată lângă valul de pământ ce împrejmuiește mănăstirea în partea de nord, este în formă de clopot și are fundul la 2,68 m sub solul actual. A folosit drept hazna și datează din faza a III-a.

Groapa nr. 6, situată în colțul de sud-vest al incintei, între zidurile 20 și 21, are o formă de clopot și este foarte adâncă, fundul ei nefiind atins. Ea este suprapusă de stratul prim de dărâmături, fiind prin urmare contemporană, poate chiar anterioară, locuinței stăpînitorilor feudali.

Este probabil ca această groapă să aibă legătură cu vatra situată sub zidul 20. Situată la 0,88-0,90 m sub solul actual, vatra ocupă toată lățimea de 1 m a S.IX, continuându-se și la sud. Ea cuprinde două rînduri de cărămizi așezate pe nisip și avînd în mijloc o deschidere concavă ce servea drept cenușar.

Groapa nr. 7, de mici dimensiuni, situată la mijlocul s.XLV, a fost parțial dezvelită. În ea s-a descoperit doar o greutate pentru războiul de țesut (fig. 30/8), din lut ars, de formă paralelipipedică, prevăzută într-un colț cu un orificiu pentru atîrnat.

Groapa nr. 8, situată la capătul s.XLVI a fost parțial dezvelită.

Groapa nr. 9, situată la mijlocul s.XLIX, i s-a dezvelit doar colțul de sud-est. Fundul ei se află la 0,85 m sub solul actual.

Izolată, fără a avea nici o legătură cu vreun complex, s-au descoperit și două vetre. Una dintre ele este situată în s.XXIV, la extremitatea sa nordică și la adîncimea de 0,45 m. Ea se află sub cinci fracțiuni de cărămizi (12 x 4 cm) și are o lățime de 0,24 m, în timp ce lungimea este cît a șanțului.

Cealaltă vatră suprapune mormîntul F.44 (cu monedă din 1783), are o lungime de 1,50 m (est-vest), iar fundul ei se află la 0,96 m sub solul actual.

NECROPOLA. Pe terenul din jurul bisericii și mănăstirii săpăturile arheologice efectuate au dus la descoperirea a 67 morminte.

Morții, fiind creștini, erau înmormîntați în decubii dorsal și orientați vest-est. În cele ce urmează vom prezenta, pe scurt, fiecare mormînt în parte, insistînd asupra obiectelor de inventar.

Mormîntul 1 - eraniul depus pe o pernuță de pămînt; mîinile pe piept. Se află în zona de vest. La mîna dreaptă s-a găsit o monedă osmană, perforată, de o para emisă la Cairo în 1695 de către sultanul Mustafa II⁸². La mîna stîngă două copci.

Mormîntul 2 - în zona de vest. Mîinile pe piept, dreapta mai sus.

Mormîntul 3 - la sud de naos. I s-a dezvelit doar bazinul și picioarele. Aruncat pe burtă cu tibia stîngă deasupra celei drepte.

Mormîntul 4 - la sud de naos. Craniul pe o cărămidă (29 x 14,5 x 4 cm). I s-a dezvelit doar bustul. Mîna dreaptă spre umăr, iar stînga pe piept.

Mormîntul 5 - în zona de sud-est. Parțial dezvelit. Mîinile pe piept, stînga mai sus. Conținea trei monede otomane, fragmentare, una lîngă perietalul drept, celelalte două lîngă mîna dreaptă: a) para emisă la Constantinopol în 1789 de către sultanul Abdul Hamid I⁸³; b) para ilizibilă (sec. al XVIII-lea); c) akçe din prima jumătate a sec. XVII⁸⁴. În zona omlașilor s-au descoperit fragmente de țesătură.

Mormîntul 6 - în zona de vest, copil, fragmentar. Conține două monede: a) lîngă cap un dinar ungar, perforat, emis în 1576 de către Maximilian II⁸⁵; b) la mîna stîngă o akçe (aspru) emisă la Constantinopol, în 1808, de către sultanul Mahmud II⁸⁶.

Mormîntul 6 B - în zona de vest. Pe piept un dinar ungar, perforat, emis în 1561, la Kremnitz, de către Ferdinand I⁸⁷.

Mormîntul 7 - în zona de nord-vest. Mîinile pe abdomen.

Mormîntul 10 - la nord de naos. Mîinile pe abdomen.

Mormîntul 11 - la nord de naos. Palmele pe umeri. Suprapune mormîntul 12, care are mîinile pe abdomen, iar lîngă mîna stîngă un dinar ungar, perforat, emis în 1626 la Kremnitz de către Ferdinand II⁸⁸. Genunchii lui M.11 sînt îndepărtați, iar picioarele lui M.12 sînt suprapuse.

Mormîntul 13 - la nord de naos. Mîinile pe piept.

Mormîntul 14 - la nord de naos. Mîinile pe abdomen, Antebrațul drept lipsă.

Mormîntul 15 - la nord de naos. Palmele spre umeri. Pe piept 2 copci (fig.25/10,12).

Mormîntul 15 B - la nord de M.15. Mîna dreaptă pe abdomen, iar stînga pe piept.

Mormîntul 16 - la nord de naos, lîngă zidul de incintă (z.24). Reprezintă o reînhumare.

Mormîntul 17 - în zona de nord din afara incintei. Mîna stîngă pe piept, iar dreapta pe umăr.

Mormîntul 18 - în zona de nord din afara incintei. Copil (?). Mîinile pe abdomen. La mîna dreaptă o para emisă în 1648 în timpul lui Mehmed IV⁸⁹.

Mormîntul 19 - în zona de nord din afara incintei. Jumătatea superioară a corpului se ridică oblic în raport cu cea inferioară care este orizontală. Mfinile pe piept, stînga mai sus.

Mormîntul 20 - în zona de nord din afara incintei. Palma dreaptă spre umăr, iar stînga pe piept. Suprapune o mică groapă feudală din faza a II-a.

Mormîntul 21 - în zona de nord din afara incintei. Palma dreaptă spre umăr, iar stînga pe piept.

Mormîntul 22 - în zona de nord din afara incintei. Copil. Mfinile pe piept (i s-a conservat doar brațul drept).

Mormîntul 23 - în zona de nord din afara incintei. Mîna dreaptă pe umăr. Suprapus de mormîntul 24, care are mîna dreaptă pe umăr, iar stînga pe piept.

Mormîntul 25 - în zona de nord din afara incintei. Mîna dreaptă pe piept, iar stînga pe abdomen.

Mormîntul 26 - în zona de nord din afara incintei. Mfinile pe piept. Suprapune mormîntul 26 B. Mîna dreaptă pe piept, iar stînga pe umăr.

Mormîntul 27 - în zona de nord din afara incintei. Copil. Mfinile pe umeri. Conține un dinar ungar, neperforat, emis în 1616 la Kremnitz de către Mathias II⁹⁰.

Mormîntul 28 - în zona de nord din afara incintei. Mîna dreaptă pe piept, iar stînga pe abdomen. Conține o monedă osmană - akçe - emisă în 1576 de către Murad III⁹¹.

Mormîntul 29 - în zona de nord din afara incintei. Mfinile pe abdomen.

Mormîntul 30 - în zona de nord din afara incintei. Copil. Coatele mfinilor îndepărtate, palmele pe abdomen.

Mormîntul 31 - la limita de nord a cimitirului, în afara incintei. Mfinile pe umări.

Mormîntul 32 - la nord de altar. Mîna dreaptă pe abdomen, iar stînga lipsă. Craniul între două cărămizi.

Mormîntul 33 - la nord de altar. Mfinile pe piept.

Mormîntul 34 - în zona de est. Copil. Mîna stîngă pe piept, iar dreapta lipsă. Conține trei monede osmane, perforate, două la mîna stîngă: a) para emisă la Constantinopol, în 1808, de către Mahmud II⁹²; b) para emisă în timpul lui Mahmud II⁹³; c) para ilizibilă (sec. XIX).

Mormîntul 35 - în zona de est. Mfinile pe piept. La mîna stîngă două monede osmane, perforate: a) imitație de para sec. XVIII-XIX; b) para emisă la Constantinopol în 1785 de Abdul Hamid I⁹⁴.

Mormîntul 36 - în zona de est. Mfinile pe abdomen. Pe frunte trei monede osmane, perforate: a) para emisă la Constantinopol în 1778, de către Abdul Hamid I⁹⁵; b) para emisă la Constantinopol, în 1781, de către Abdul Hamid I⁹⁶; c) para emisă la Istanbul de către Selim III în 1789⁹⁷.

La mîna stîngă se aflau de asemenea trei monede osmane, perforate: a) para emisă la Constantinopol, în 1774, de către Abdul Hamid I⁹⁸; b) para emisă la Constantinopol, în 1774, de către Abdul Hamid I⁹⁹; c) para (sec. XVIII).

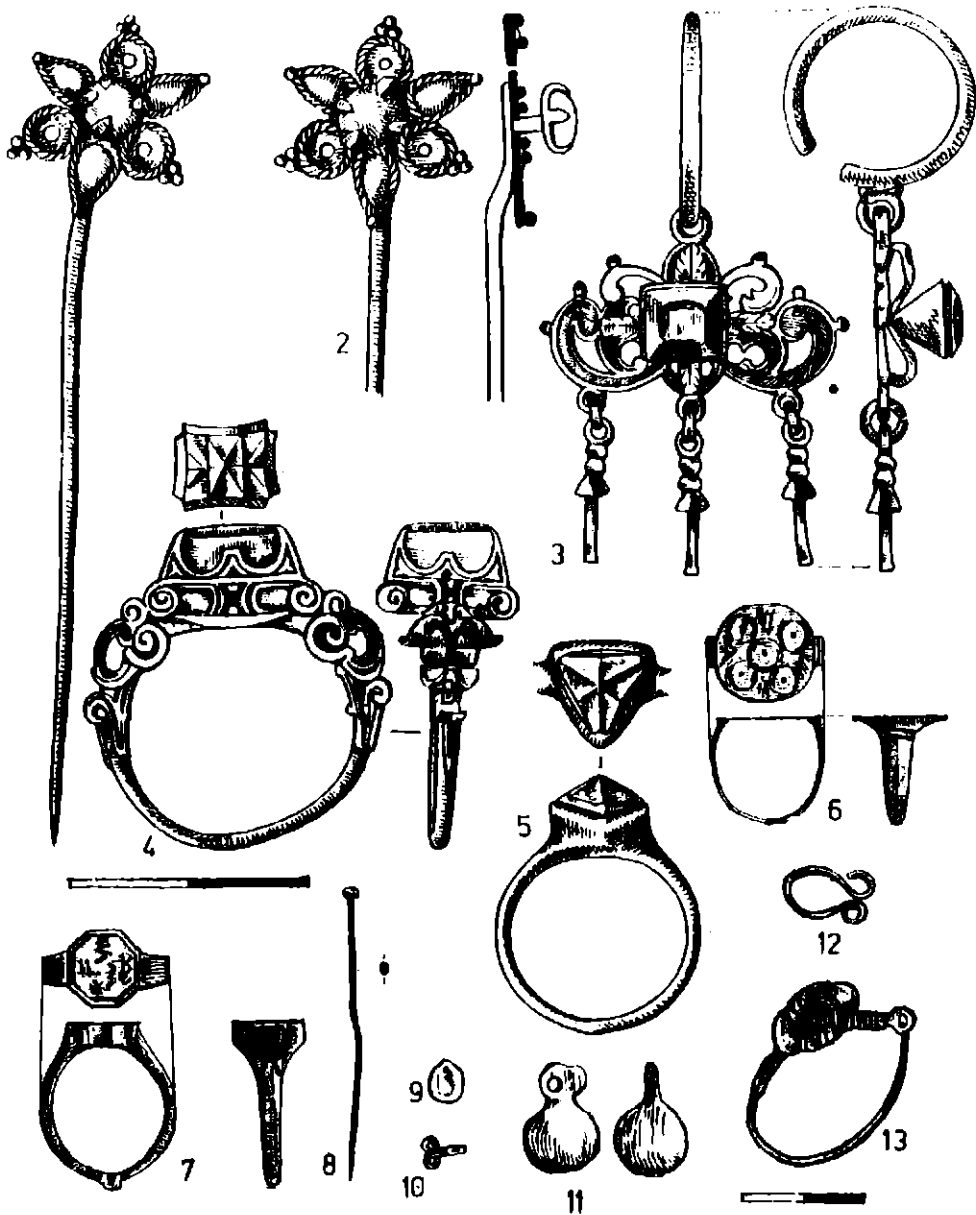

Fig.25.- Obiecte de podoabă din aur și argint descoperite în mormintele din interiorul bisericii (5 = cavoul 3; 1-4= cavoul 4; și obiecte de podoabă din mormintele necropolei (10, 12 = morm. F.15; 6, 9 = morm. F.41; 8 = morm. F.42; 7 = morm. F.47 B; 11 = morm. F.56; 13 = morm. F.61).

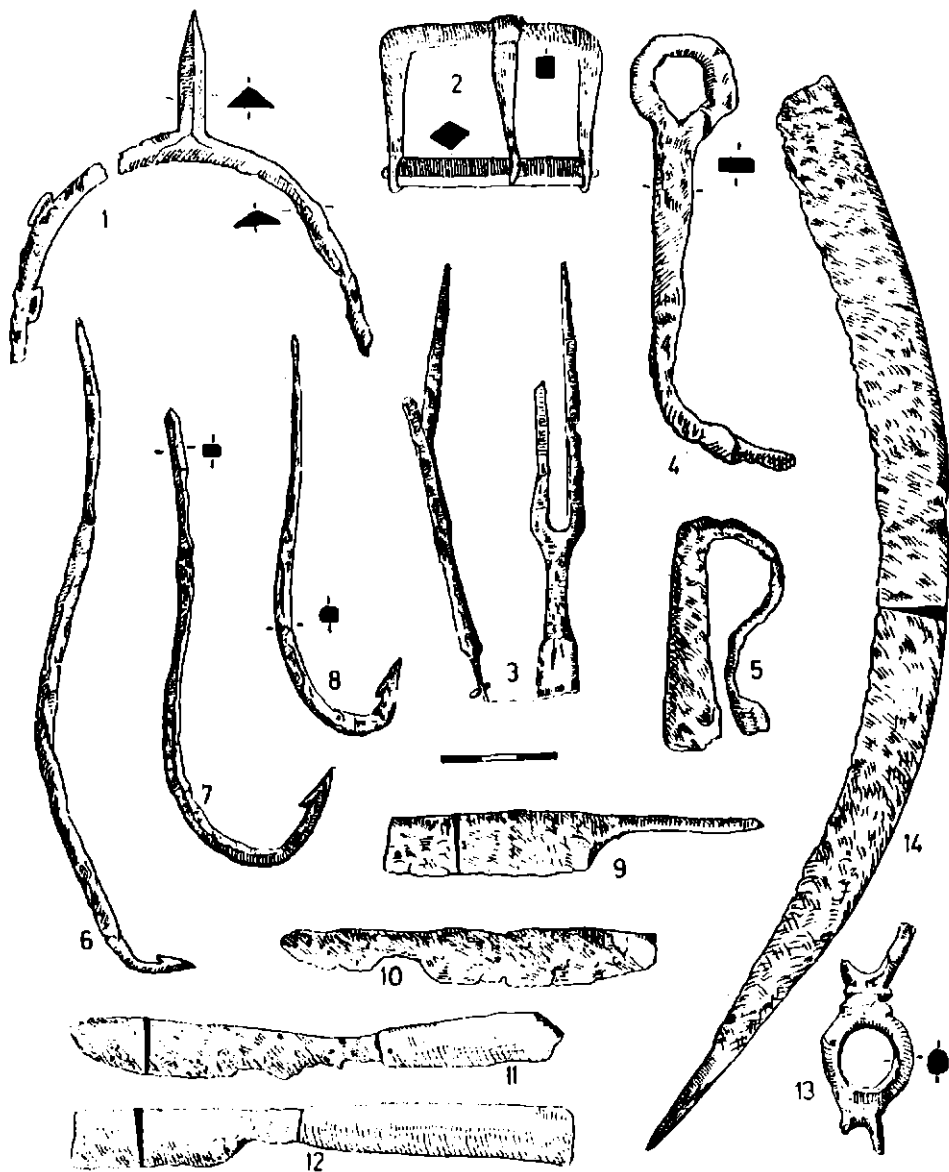

Fig. 26.- Obiecte din fier (1, 4-6, 10, 12 = loc. nord biserică; 2, 11 = loc. est biserică; 7 = loc. F.4; 3 = gr. F-2; 8, 9, 13, 14 = strat).

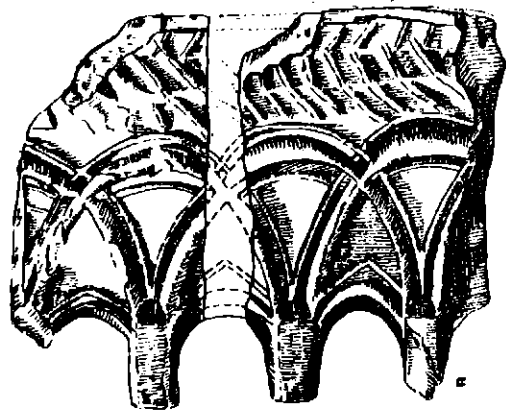
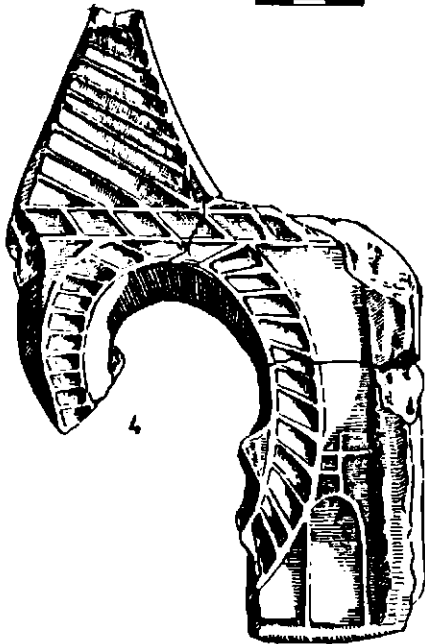
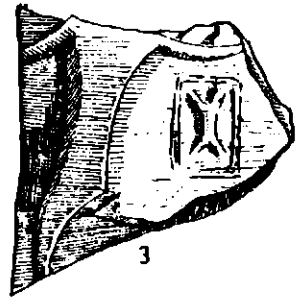
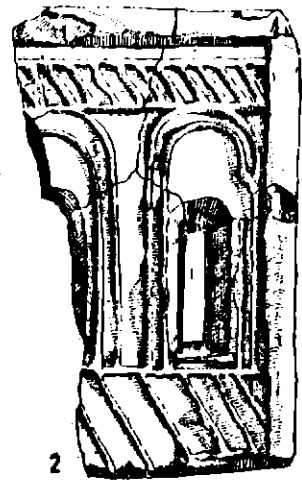

Fig.27.- Cahle ornamentale.

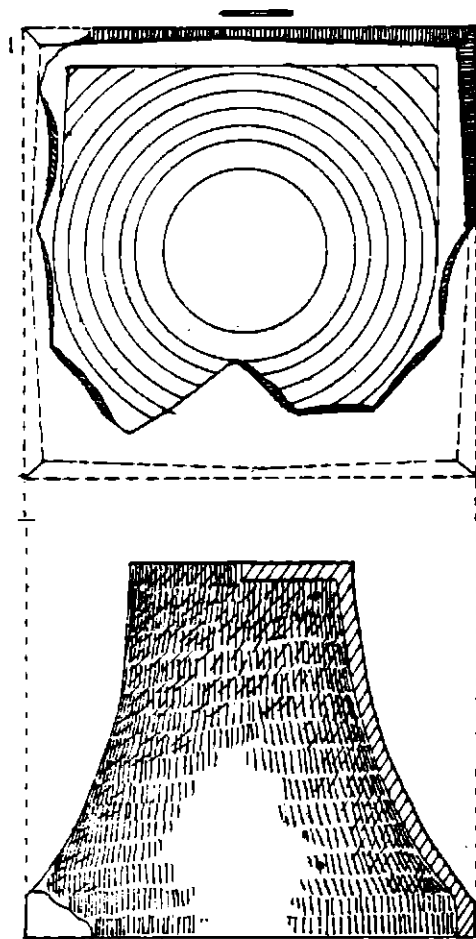
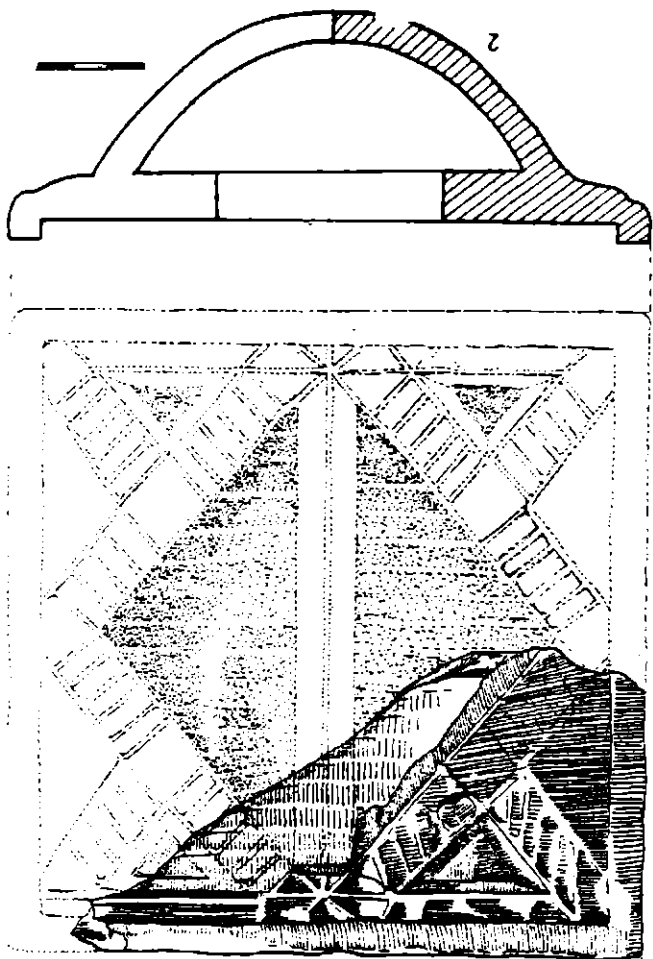

Fig. 28. - Cahlă vas (1) și cahlă cu fundul semicircular (2).

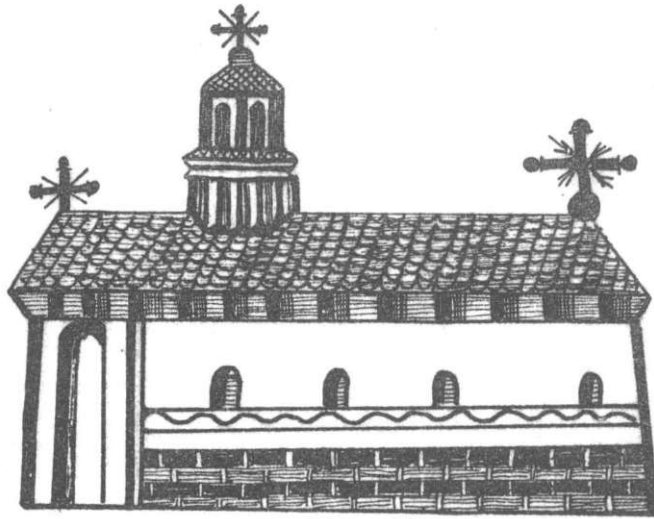

Fig.29.- Biserica schitului Cătălui
după Dionisie Eclesiarhul.

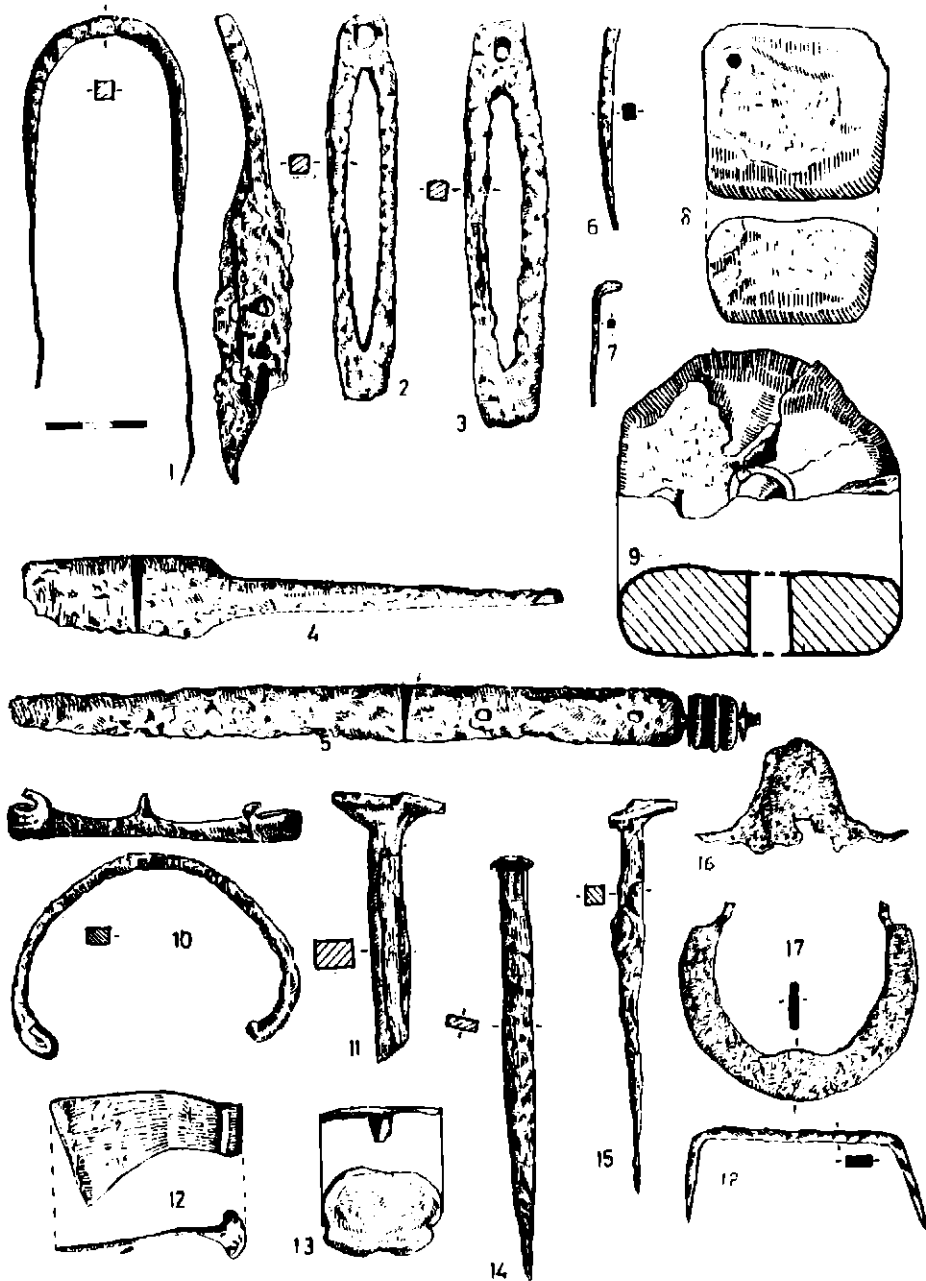

Fig.30.- Obiecte din metal (1-7, 10-18) și lut ars (8-9) descoperite în complexe feudale (10 = loc. stăp. feud.,; 11 = cavoul 4; 8 = loc. F.2; 12 = 10.F.3; 6, 7, 9, 13, 15-17 = loc. F.4, 1-5, 14 = loc. F.5; 18 = strat).

Mormîntul 37 - în zona de est, în umplutura bordeiului feudal nr. 1. Mîinile deasupra abdomenului, cotul drept fiind depărtat de corp și suprapunînd mormîntul 38 al unui copil cu o poziție a mîinilor asemănătoare. M. 38 conține la mîna dreaptă o monedă osmană, perforată, ilizibilă (sec. XVIII-XIX). Nu este exclus a reprezenta un mormînt dublu.

Mormîntul 39 - lîngă colțul de sud-est al incintei mănăstirii, cu craniul pe z. 23. Mîinile pe abdomen. La mîna dreaptă două monede osmane: a) para, perforată, emisă la Cairo în 1730 de către Mahmud I¹⁰⁰; b) para, neperforată, emisă la Cairo în 1774 de către Abdul Hamid I¹⁰¹.

Mormîntul 40 - în zona de est, aproape de zidul de incintă (z. 23). Adult. Mîinile pe abdomen, dreapta mai sus. Pe bazin urme metalice.

Mormîntul 41 - în zona de est deasupra bordeiului de sec. al VI-lea e.n. Mîna dreaptă pe piept, iar stînga pe umăr. Pe umeri și piept, fragmente de țesătură cu paiete (diametru 6 mm) (fig. 25/9). La mîna dreaptă un inel de bronz cu decor geometric - cercuri concentrice și unghiuri hașurate (fig. 25/6). La extremitatea superioară a humeruşilor și omoplaților, precum și pe un picior s-au descoperit, în total, patru monede osmane perforate: a) para emisă la Cairo în 1784, de către Abdul Hamid I¹⁰²; b) para emisă la Constantinopol, în 1811, de către Mahmud II¹⁰³; c) para, ilizibilă (sec. XIX); d) para, ilizibilă (sec. XIX).

Mormîntul 41 B - în zona de est. I s-au degajat doar memorele inferioare.

Mormîntul 42 - în zona de est, în umplutura bordeiului din sec. al VI-lea e.n. Mîinile pe piept. Pe cap fragmente de țesătură. În jurul gîtului măргеle de sticlă verzui și roșii. Alte piese descoperite: un ac cu gămălie (fig. 25/8), o măргеa cubică (0,35 cm), șnur împletit cu paiete. Pe frunte trei monede perforate: a) grossetto emis la Ragusa la sfîrșitul sec. XVII¹⁰⁴; b) para emisă la Constantinopol, în 1730, de către Mahmud I¹⁰⁵; c) para emisă la Cairo, în 1734, de către Mahmud I¹⁰⁶. Alte trei monede osmane, perforate, s-au descoperit la mîna dreaptă: a) para emisă la Constantinopol, în 1734, de către Mahmud I¹⁰⁷; b) idem; c) idem.

Mormîntul 43 - în zona de est. Senil II. Mîinile pe piept. La mîna stîngă o monedă osmană perforată: para emisă la Cairo, în 1774, de către sultanul Abdul Hamid I¹⁰⁸.

Mormîntul 44 - în zona de sud-est. Senil, bărbat. Mîinile pe abdomen. Pe cap două monede osmane, perforate: a) para emisă la Istanbul în 1772 de către Mustafa III¹⁰⁹; b) para emisă la Constantinopol, în 1783, de către Abdul Hamid I¹¹⁰. În mîna stîngă o monedă ilizibilă.

Mormîntul 45 - la nord de pronaos. Mîinile pe piept. Sub craniu trei cărămizi, iar sub bazin și sub tibii cîte una.

Mormîntul 46 - la nord de pronaos. Mîinile pe abdomen.

Mormîntul 47 A - la nord de pronaos. Adolescentă. La mîna stîngă o monedă osmană, perforată, ilizibilă (sec. XVII).

M. 47 A a fost tăiat și deranjat de mormîntul 47 B, care aparține unui senil I. La mîna stîngă al lui M 47 B, pe degetul inelar, se afla un inel sigilar de argint. Șatonul este de formă hexagonală (fig. 25/7).

Mormântul 48 - la nord de pronaos. Mîna dreaptă pe piept, iar stînga pe abdomen. Pe cap o cărămidă epigrafă, susținută de alte două aflate pe laturi.

Mormântul 49 - la nord de pronaos. Mîna dreaptă pe umăr, iar stînga pe piept, dar ceva mai sus.

Mormântul 50 - între cele două incinte, deasupra zidului 26 B. Copil. Mîna dreaptă pe piept, iar stînga pe umăr. Pe piept 3 măregele din sticlă.

Mormântul 51 - între cele două incinte, deasupra zidului 26 C. Infans II. Corpul se pare că a fost depus pe ceva tare, dată fiind înclinarea lui forțată spre stînga și în jos spre stern. Mîna dreaptă pe umăr, iar stînga pe piept.

Mormântul 52 - între cele două incinte. Copil. Fragmentar. Mînile pe piept. La mîna stîngă un dinar ungar emis în 1670 la Kremnitz de către Leopold I¹¹¹.

Mormântul 53 - între cele două incinte. Fragmentar. Copil. Suprapune z.26.

Mormântul 54 - între cele două incinte. Copil. Doar craniul și o-moplații. Groapa sa a distrus o porțiune din pavajul fostei locuințe din acest loc.

Mormântul 55 - la nord de pronaos. Mîna stîngă pe abdomen, iar dreapta pe umăr.

Mormântul 56 - la nord de pronaos. Bărbat. Mîna dreaptă pe piept, iar stînga pe abdomen. Pe piept un nasture (bumb) din lemn (fig.25/11).

Mormântul 57 - la nord de pronaos. Depus pe un pat de cărămidă. Mînile pe piept. În zonă s-a descoperit un pînten de fier.

Mormântul 58 - la nord de pronaos. Mîna dreaptă pe piept (radiusul sub iliac), iar stînga sub bazin. Tibia dreaptă deasupra celei stîngi.

Mormântul 59 - în zona de vest. Mîna dreaptă pe abdomen, iar stînga spre abdomen.

Mormântul 60 - în zona de vest. Copil. Craniul căzut cu orbitele pe torace. Mînile pe piept. Sub vertebre s-a descoperit o scoabă de fier provenind de la coșciug. În palma stîngă o monedă osmană, perforată; akçe emisă la Constantinopol în 1730 de către sultanul Mahmud I¹¹².

Mormântul 61 - în zona de vest. Copil. Mîna stîngă pe piept, iar dreapta pe abdomen. Pe coaste resturile unui obiect de fier ce nu s-a putut recupera. La urechea dreaptă un cercel din sîrmă de cupru cu șantonul răsucit în opt și închizînd o piatră verzui-albăstrie (fig.25/13).

Tot la urechea dreaptă erau prinse printr-un fir textil roșu patru monede osmane: a) onluk emis la Constantinopol în timpul lui Mustafa I (1622-1623)¹¹³; b) akçe emisă în 1649 la Dimășk (Șam) de către Ibrahim¹¹⁴; c) para emisă la Cairo, ilizibilă; d) para ilizibilă.

În dreptul urechii stîngi s-au descoperit de asemenea patru monede prinse între ele printr-un fir textil roșu grenă: a) akçe emisă în timpul sultanului Mustafa I (1622-1623)¹¹⁵; b) akçe emisă în timpul sultanului Mustafa I¹¹⁶; c) grossetto raguzan emis în 1683¹¹⁷; d) grossetto raguzan emis în 1695¹¹⁸.

Mormîntul 62 - în zona de vest. Copil. Mfinile pe piept. Pe osul iliac drept fragmente dintr-un obiect de fier.

Mormîntul 63 - în zona de vest. Seniil. Craniul distrus. Mfinile pe piept. În palma stîngă o monedă osmană; akçe emisă la Constantinopol, în 1730, de către sultanul Mahmud I¹¹⁹.

Tot în zona de vest au fost identificate mormintele 64 și 65 care însă n-au fost degajate. S-a observat însă că M.64 suprapune M.65.

Din cele expuse mai sus reiese faptul că majoritatea mormintelor conțin obiecte de inventar.

Din rîndul acestor obiecte se relevă numărul destul de mare al monedelor. Cea mai veche este un dinar ungar din 1561 (M.6 B), iar cele mai recente sînt trei parale turcești din 1808. Pe baza cronologiei monedelor s-au putut stabili etapele întinderii cimitirului.

Astfel, la sfîrșitul sec. al XVI-lea și în sec. al XVII-lea înmormîntările se făceau pe un teren special amenajat, situat la o oarecare distanță de zidul nordic al incintei mănăstirii (z.24). Cîteva morminte de la începutul sec. al XVII-lea sînt situate în incinta mănăstirii, majoritatea la nord de biserică și doar oșteva la sud. Este de presupus ca ele să fi aparținut unor rude ale ctitorilor sau unor persoane cu un anumit rol în viața mănăstirii, așa cum rezultă din faptul că M.8, 32 și 48 aveau craniul depus pe o cărămidă, respectiv într-o cutie de cărămizi, ritual practicat la înmormîntarea unor prelați.

Începînd cu sfîrșitul sec. al XVII-lea cimitirul devenind nefîncăpător, mormintele s-au apropiat de zidul nordic al incintei, ocupînd și zona de vest a mănăstirii, terasa dinspre lac. În acest din urmă loc înmormîntările vor continua pînă la părăsirea mănăstirii la începutul sec. al XIX-lea.

De la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea datează cîteva morminte situate la est de mănăstire, ceea ce denotă o întindere a cimitirului, în perioada de sfîrșit a existenței mănăstirii, și în această zonă.

O altă observație ce se poate face din studierea monedelor descoperite în morminte, dar și în interiorul bisericii, este aceea că pentru perioada cuprinsă între începutul sec. al XVI-lea și sfîrșitul sec. al XVII-lea predomină monedele venite din Europa Centrală - Ungaria, Raguză, Polonia -, pentru ca după sfîrșitul sec. al XVII-lea să nu se mai întîlnească decît monede turcești.

În altă ordine de idei, studierea obiectelor de inventar din morminte indică faptul că necropola a fost utilizată, în majoritate, de o populație laică - mirenii din satul dependent de mănăstire -, populație cu resurse materiale modeste.

Mormintele mai bogate sînt situate, după cum s-a văzut, doar în interiorul bisericii și ele aparțin ctitorilor și urmașilor lor.

Interesant este și faptul că pe locul fostei construcții de la nord de biserică s-au efectuat, în faza a III-a, cinci înmormîntări de copii.

*

* *

Toate aceste descoperiri arheologice, prin multitudinea informațiilor noi pe care le aduc, contribuie la aprofundarea cunoștințelor referitoare la diferitele epoci ale istoriei țării noastre. Ele confirmă o dată în plus permanența locuirii omenești pe aceste locuri.

NOTE

- * Prezentul articol a fost alcătuit, în mare parte, pe baza unor fragmente din însemnările de șantier ale regretatului profesor doctor-doцент Gheorghe Cantacuzino. Ținem a aduce și cu această ocazie un respectuos omagiu memoriei celui ce ne-a fost dascăl și mentor (G.T.).
- 1 C.MOISIL, BCMI, III, 1910, fasc.3, p.123; fasc.4, p.176, fig. 1-2/a-b; GH.ȘTEFAN, "Dacia", II, 1925, p.138-197; VL. DUMITRESCU, SCIV, 16, 1965, 2, p.215-234; S. MARINESCU-BÎLCU, SCIV, 17, 1966, 1, p.113-123; E. COMȘA, SCIV, 5, 1954, 3-4, p. 590, nr.51-59, fig.1. Alte cercetări de suprafață și săpături arheologice în zonă, rămase inedite, au mai efectuat GH.ȘTEFAN (1925), B.IONESCU și D.SERBĂNESCU.
- ** În perioada 1965-1968 săpăturile arheologice s-au efectuat sub conducerea prof.dr.doc. Gheorghe Cantacuzino de la Institutul de Arheologie din București, iar fondurile au fost puse la dispoziție de către Muzeul de Arheologie din Oltenița. La aceste săpături au mai participat: Răzvan Teodorescu (Institutul de Istoria Artelor, 1965), Rodica Ancuța-Cercasov (studentă, 1966), George Trohani (student, 1966-1968), Milena Dumitrescu-Protopopescu (studentă, 1967), Laurenția Bibiri-Georgescu (Centrul de Antropologie, 1968), Mihai Furman (Centrul de Antropologie, 1968). Ridicările topografice s-au efectuat de către arhitecții Dinu Teodorescu și Anișoara Căpităniță-Sion (Institutul de Arheologie). Unele măsurători au efectuat și Eusebiu Mironescu (Institutul de Arheologie). În anul 1977 săpăturile arheologice au fost efectuate de către George Trohani și Paula Pavlides, muzeografi la Muzeul de Istorie al R.S. României.
- 2 Pentru o parte din obiectivele descoperite în campaniile din 1965-1967 vezi: GH.CANTACUZINO și C.BĂLAN, "Revista muzeelor", 5, 1968, 6, p.547-552, cu bibliografia; R.THEODORESCU, SCIA, Artă plastică, 15, 1968, 2, p.213-220.
- 3 D.BERCIU, Contribuții la problemele neoliticului în România, București, 1961, p.465, fig.236/2.
- 4 Ibidem, p.459, fig.235/28.
- 5 Ibidem, p.462, fig.238/35.
- 6 Ibidem, p.444, fig.235/5-7, 16, 33 și fig.229/13; VL.DUMITRESCU, SCIV, 17, 1966, 1, p.73, fig.14/2 (nivelul A2a); M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA și S. SANIE, Arheologia Moldovei, VI, 1969, p.44, fig. 4/2 (nivelul inferior = Gumelnița Iia = Gumelnița A2).
- 7 VL. DUMITRESCU, op.cit., p.72, fig.13/5 (vezi însă și p.85, fig. 22 pentru un fragment descoperit în nivelul B); M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA și S. SANIE, op.cit., p.44, fig.4/11.

Mormîntul 62 - în zona de vest. Copil. Mfinile pe piept. Pe osul iliac drept fragmente dintr-un obiect de fier.

Mormîntul 63 - în zona de vest. Senil. Craniul distrus. Mfinile pe piept. În palma stîngă o monedă osmană; akçe emisă la Constantinopol, în 1730, de către sultanul Mahmud I¹¹⁹.

Tot în zona de vest au fost identificate mormintele 64 și 65 care însă n-au fost degajate. S-a observat însă că M.64 suprapune M.65.

Din cele expuse mai sus reiese faptul că majoritatea mormintelor conțin obiecte de inventar.

Din rîndul acestor obiecte se relevă numărul destul de mare al monedelor. Cea mai veche este un dinar ungar din 1561 (M.6 B), iar cele mai recente sînt trei parale turcești din 1808. Pe baza cronologiei monedelor s-au putut stabili etapele întinderii cimitirului.

Astfel, la sfîrșitul sec. al XVI-lea și în sec. al XVII-lea înmormîntările se făceau pe un teren special amenajat, situat la o oarecare distanță de zidul nordic al incintei mănăstirii (z.24). Cîteva morminte de la începutul sec. al XVII-lea sînt situate în incinta mănăstirii, majoritatea la nord de biserică și doar cîteva la sud. Este de presupus ca ele să fi aparținut unor rude ale ctitorilor sau unor persoane cu un anumit rol în viața mănăstirii, așa cum rezultă din faptul că M.8, 32 și 48 aveau craniul depus pe o cărămidă, respectiv într-o cutie de cărămizi, ritual practicat la înmormîntarea unor prelați.

Începînd cu sfîrșitul sec. al XVII-lea cimitirul devenind nefîncăpător, mormintele s-au apropiat de zidul nordic al incintei, ocupînd și zona de vest a mănăstirii, terasa dinspre lac. În acest din urmă loc înmormîntările vor continua pînă la părăsirea mănăstirii la începutul sec. al XIX-lea.

De la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea datează cîteva morminte situate la est de mănăstire, ceea ce denotă o întindere a cimitirului, în perioada de afîrșit a existenței mănăstirii, și în această zonă.

O altă observație ce se poate face din studierea monedelor descoperite în morminte, dar și în interiorul bisericii, este aceea că pentru perioada cuprinsă între începutul sec. al XVI-lea și sfîrșitul sec. al XVII-lea predomină monedele venite din Europa Centrală - Ungaria, Ragusa, Polonia -, pentru ca după sfîrșitul sec. al XVII-lea să nu se mai întîlnească decît monede turcești.

În altă ordine de idei, studierea obiectelor de inventar din morminte indică faptul că necropola a fost utilizată, în majoritate, de o populație laică - mirenii din satul dependent de mănăstire -, populație cu resurse materiale modeste.

Mormintele mai bogate sînt situate, după cum s-a văzut, doar în interiorul bisericii și ele aparțin ctitorilor și urmașilor lor.

Interesant este și faptul că pe locul fostei construcții de la nord de biserică s-au efectuat, în faza a III-a, oinci înmormîntări de copii.

*
* *

Toate aceste descoperiri arheologice, prin multitudinea informațiilor noi pe care le aduc, contribuie la aprofundarea cunoștințelor referitoare la diferitele epoci ale istoriei țării noastre. Ele confirmă o dată în plus permanența locuirii omenești pe aceste locuri.

NOTE

- * Prezentul articol a fost alcătuit, în mare parte, pe baza unor fragmente din însemnările de șantier ale regretatului profesor doctor-doцент Gheorghe Cantacuzino. Ținem a aduce și cu această ocazie un respectuos omagiu memoriei celui ce ne-a fost dascăl și mentor (G.T.).
- 1 C.MOISIL, BCMI, III, 1910, fasc.3, p.123; fasc.4, p.176, fig. 1-2/a-b; GH.ȘTEFAN, "Dacia", II, 1925, p.138-197; VL. DUMITRESCU, SCIV, 16, 1965, 2, p.215-234; S. MARINESCU-BÎLCU, SCIV, 17, 1966, 1, p.113-123; E. COMȘA, SCIV, 5, 1954, 3-4, p. 590, nr.51-59, fig.1. Alte cercetări de suprafață și săpături arheologice în zonă, rămase inedite, au mai efectuat GH.ȘTEFAN (1925), B.IONESCU și D.SERBĂNESCU.
- ** În perioada 1965-1968 săpăturile arheologice s-au efectuat sub conducerea prof.dr.doc. Gheorghe Cantacuzino de la Institutul de Arheologie din București, iar fondurile au fost puse la dispoziție de către Muzeul de Arheologie din Oltenița. La aceste săpături au mai participat: Răzvan Teodorescu (Institutul de Istoria Artei, 1965), Rodica Ancuța-Cercasov (studentă, 1966), George Trohani (student, 1966-1968), Milena Dumitrescu-Protopopescu (studentă, 1967), Laurenția Bibiri-Georgescu (Centrul de Antropologie, 1968), Mihai Furman (Centrul de Antropologie, 1968). Ridicările topografice s-au efectuat de către arhitecții Dinu Teodorescu și Anișoara Căpităniță-Sion (Institutul de Arheologie). Unele măsurători a efectuat și Eusebiu Mironescu (Institutul de Arheologie). În anul 1977 săpăturile arheologice au fost efectuate de către George Trohani și Paula Pavlide, muzeografi la Muzeul de Istorie al R.S.România.
- 2 Pentru o parte din obiectivele descoperite în campaniile din 1965-1967 vezi: GH.CANTACUZINO și C.BĂLAN, "Revista muzeelor", 5, 1968, 6, p.547-552, cu bibliografia; R.THEODORESCU, SCIA, Artă plastică, 15, 1968, 2, p.213-220.
- 3 D.BERCIU, Contribuții la problemele neoliticului în România, București, 1961, p.465, fig.236/2.
- 4 Ibidem, p.459, fig.235/28.
- 5 Ibidem, p.462, fig.238/35.
- 6 Ibidem, p.444, fig.235/5-7, 16, 33 și fig.229/13; VL.DUMITRESCU, SCIV, 17, 1966, 1, p.73, fig.14/2 (nivelul A2a); M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA și S. SANIE, Arheologia Moldovei, VI, 1969, p.44, fig. 4/2 (nivelul inferior = Gumelnița IIA = Gumelnița A2).
- 7 VL. DUMITRESCU, op.cit., p.72, fig.13/5 (vezi însă și p.85, fig. 22 pentru un fragment descoperit în nivelul B); M.PETRESCU-DÎMBOVIȚA și S. SANIE, op.cit., p.44, fig.4/11.

- 8 D. BERCIU, op.cit., p.465, fig.241/13 (faza IIc); VL. DUMITRESCU, op.cit., p.86, fig.23 (nivelul B).
- 9 M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, "Preistoria Alpina", Trento, 10, 1974, p.280, fig.4.
- 10 A. ULANICI, Cercetări arheologice, MIRS R I, 1975, p.61-70.
- 11 V. LEAHU, Cultura Tei, p.88, fig.13/1,2 și p.141.
- 12 A. ULANICI, Cercetări arheologice, MIRS R II, 1976, p.61, fig.16/2.
- 13 N. CHIDIOȘAN, "Dacia", N.S., 12, 1968, p.161-162, fig. 6/7-8.
- 14 V. LEAHU, op.cit., p.87 și 90, fig.14/5.
- 15 P. ROMAN, Comunicare la Colocviul VII privind epoca bronzului, București, Institutul de arheologie, 23 noiembrie 1978.
- 16 G. TROHANI și D. ȘERBĂNESCU, Muzeul național, II, 1975, p.275, fig.2.
- 17 I. H. CRIȘAN, Ceramica daco-getică, București, 1969, p.209, fig. 115. Un vas asemănător, datînd de la sfîrșitul sec.II - mijlocul sec. I f.e.n., a fost descoperit la Vlădiceasca - vezi G. TROHANI, Cercetări arheologice, MIRS R I, 1975, p.163 și 169, fig.21/2.
- 18 AL. ALEXANDRESCU, Thraco-dacica, 1976, p.134-135, fig.2/5,7.
- 19 Idem, Thracia, III, 1974, Sofia, p.58, fig.2/1.
- 20 D. BERCIU și E. MOSCALU, SCIV, 23, 1972, 4, p.637, fig.2/3 și fig.3/1.
- 21 G. TROHANI, Cercetări arheologice, MIRS R I, 1975, p.151-173; II, 1976, p.87-129.
- 22 G. TROHANI și D. ȘERBĂNESCU, Muzeul național, II, 1975, p. 280-286.
- 23 Ibidem, p.275-280; G. TROHANI, op.cit., p.127-141.
- 24 Informație D. Șerbănescu.
- 25 Analiza materialului osteologic a fost efectuată de către Alexandra Bolomey.
- 26 E. V. IONESCU, Cercetări arheologice, MIRS R II, 1976, p.150.
- 27 M. TURCU, Cercetări arheologice în București, II, 1965, p.270-276, fig.29.
- 28 R. VULPE, Materiale, VI, 1959, p.315, fig.4/9.
- 29 R. VULPE, Materiale, VII, 1961, p.332; I. H. CRIȘAN, Ceramica daco-getică, București, 1969, p.183, fig.97/6.
- 30 Un vas cu decor identic a fost descoperit la Crivăț - informație Barbu Ionescu (Muzeul din Oltenița).
- 31 R. VULPE, Materiale, III, 1957, p.231, fig.11/3; D. TUDOR, Arheologia Moldovei, V, 1967, p.74, fig.8/1954 și p.76, fig.8/162.nr. 155-157 și p.78, nr.189; D. V. ROSETTI, SCIV, 11, 1960, 2, p.398, fig.6/8; I. GLODARIU, Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană, Cluj, 1974, p.206-208, pl.XIX, XX/12/2, 18, 19 cu bibliografia.
- 32 S. MARINESCU-BÎLCU, SCIV, 17, 1966, 1, p.119; I. GLODARIU, op.cit., p.206, pl.XIX.
- 33 Vezi în acest sens vasele descoperite la Vlădiceasca - G. TROHANI, Cercetări arheologice, MIRS R II, 1976, p.123-125, fig.20/4,5.
- 34 I. GLODARIU, op.cit., p.214-216.

- 35 Sondaje Barbu Ionescu. Printre descoperirile făcute în acest loc menționăm o toartă șampilată de amforă rodiană cu inscripția ΕΠΙ ΑΠΙΣΤΕΙΔΑ / ΔΑΛΙΟΥ datată între 200-180 f.e.n., cf. E. PRIDIK, Inventarnfi katalog kleim na amfornfh rucikah..., Petrograd, 1917, p.5, nr.70 și V.CANARACHE, Importul amforelor șampilate la Istria, București, 1957, p.240, nr.547 (fnsă cu luna Κερπελο[s]). O toartă șampilată de amforă rodiană s-a descoperit și pe Ostrovel - S.MARINESCU-BÎLCU, op.cit., fig.4/1. În aceeași zonă, dar mai la nord, s-a descoperit întimplător o tetradrahmă tasiiană.
- 36 S.DOLINESCU-FERCHE, Așezări din sec.III și VI e.n....., București, 1974, p.87, fig.104.
- 37 Ibidem, p.76, fig.75/1.
- 38 Vezi nota 2.
- 39 Vezi în acest sens descoperirile de la București - Sf.Gheorghe-Nou, cf. D.V.ROSETTI, Materiale, V, 1959, p.649, fig.13/1 și fig.14; Biserica Colțea, cf. D.V.ROSETTI, Materiale, VII, 1961, p.673, fig. 19/11; Păcuiul lui Soare, cf. P.DIACONU, Materiale, VII, 1961, p. 605, fig.4/2; București - zona Curtea Veche, cf. D.V.ROSETTI și P.I.PANAIT, Materiale, VIII, 1962, p.771, fig.8/1; Zimnicea - informație Al.Alexandrescu.
- 40 I.BARNEA, P.CERNOVODEANU și C.PREDA, Materiale, IV, 1957, p.233, fig.13/4.
- 41 D.V.ROSETTI, Materiale, V, 1959, p.650, fig.21/1.
- 42 D.V.ROSETTI și P.I.PANAIT, op.cit., p.771, fig.8/3.
- 43 I.BARNEA, P.CERNOVODEANU și C.PREDA, op.cit., p.234, fig. 14/1 (vas descoperit la Giurgiu și datat în sec.XIV-XV).
- 44 D.V.ROSETTI, op.cit., p.781, fig.30/13-14,
- 45 GH.CANTACUZINO și C.BĂLAN, op.cit., p.548-550, fig.2/3.
- 46 L.RÉTHY și G.PROBSZT, Corpus Nummorum Hungariae, Graz, 1958, p.120, nr.277; E.UNGER, Magyar Eremha Tározo, II, Budapest, 1960, nr.646.
- 47 Identificarea esențelor lemnoase a fost efectuată de către Edith Valeria Ionescu-Rusu și Maria Brăileanu.
- 48 GH.CANTACUZINO și C.BĂLAN, op.cit., p.549-552, fig.3/1.
- 49 Inscripțiile medievale ale României. Orașul București, I, 1965: nr. 83 - pisania bis.măn. Cotroceni (română, 1679); nr.367 - pisania bis. Sf.Apostoli (română, 1715); nr.457 - piatra de mormânt, bis. Stavropoleos (greacă, 169?); nr.597 - pisania bis.măn. Sf. Sava (greacă, circa 1776); nr.643 - piatra de mormânt măn. Comana (română, după 1640); nr.660 - piatra de mormânt măn. Sf.Sava (greacă, 1702); anumite asemănări, dar și deosebiri - nr.642 - piatra de mormânt a Despinei Radu Năsturel din 14 decembrie 1635 provenind de la biserica din Herești.
- 50 Informație Pache Protopopescu, 2 aprilie 1966.
- 51 Analizele cantitative și calitative ale obiectelor de argint și aur s-au efectuat la Banca Națională a R.S.România în anul 1968.
- 52 T.BĂLĂȘEL, "Biserica Ortodoxă Română", 45, 1925, 4(553), p.223-229
- 53 Arhivele Statului București, Mrea Cotroceni, XXVIII/22.

- 54 Informație, 1968, Corina Nicolescu.
- 55 Ibidem.
- 56 N.CONSTANTINESCU, Cr.MOISESCU, D.NICOLĂESCU-PLOPȘOR, "Dacia", N.S., XI, 1967, p.306, fig.3.
- 57 C.NICOLĂESCU, Costumul de curte în țările române, București, 1970, p.44.
- 58 Ibidem, p.44, fig.19 (pentru conteș) și 46, fig.20-22 (pentru rochie).
- 59 Ibidem, p.110, fig.59 și p.112, fig.60.
- 60 Vezi nota 56.
- 61 Din pisanie reiese că biserica s-a zidit în 1644 de către Udriște Năsturel.
- 62 Informație Ion Șerban Chicideanu.
- 63 Vezi în acest sens piatra de mormânt a jupînței Despina, soția lui Radu Năsturel, mama lui Udriște Năsturel și a doamnei Elina (vezi nota 5, ultimul exemplu).
- 64 GH.CANTACUZINO și C.BĂLAN, op.cit., p.549 și 553, fig.3/2.
- 65 Așa se explică faptul că marele ban Teodosie nu a fost descoperit în exonartexul (pronaosul) adăugat în sec. al XVII-lea (faza a II-a), unde se bănuia existența lui, cf. GH.CANTACUZINO și C.BĂLAN, op.cit., p.549; R.THEODORESCU, op.cit., p.217.
- 66 Vezi nota 53.
- 67 P.I.PANAIT, București, VI, 1968, p.89, fig.3/4.
- 68 Ibidem, p.73, fig.13/8.
- 69 Ibidem, p.92.
- 70 N.CONSTANTINESCU, Materiale, VI, 1959, p.742, fig.12/1-5.
- 71 B.SLĂTINEANU, Studii de artă populară, București, 1972, p.306, fig.107.
- 72 Arh.St.Buc., Mrea. Cotroceni, nr.692, fila 100, recto; R.THEODORESCU, op.cit., p.220.
- 73 Documenta Romaniae Historica (= DRH), B,I, nr.49, p.99.
- 74 GH.CANTACUZINO, SCIV, 14, 1963, 2, p.371, fig.15/1-3.
- 75 M.COMȘA, "Dacia", N.S., 21, 1977, p.314.
- 76 Ibidem.
- 77 GH.CANTACUZINO, op.cit., p.368, fig.12-14.
- 78 Ibidem, p.371, fig.15/8.
- 79 DIR, B, IV, p.215-216.
- 80 P.DIACONU, Les Coumans au Bas-Danube..., București, 1978, p. 28 și 32 cu bibliografia. Toponimul de Cătălui apare în documente pentru prima dată la 8 ianuarie 1392, cf. DRH, B, I, nr.17, p.44.
- 81 GH.CANTACUZINO, op.cit., p.371, fig.8/9.
- 82 NURI PERE, Osmanlılarda Madenî Paralar, Istanbul, 1968, p. 187, nr.494. Descifrarea monedelor Ț.Isăcescu și P.Stancu.
- 83 Ibidem, p.225, nr.681 (anul 15).
- 84 Asemănări în lucrarea citată mai sus p.153, nr.406 (Osman II 1618-1622); p.159, nr.424 (Murad IV 1623-1640) și mai puțin probabil p. 165, nr.439 și 441 (Ibrahim 1640-1648).
- 85 E.UNGER, Magyar Éremha Tározó, I, Budapest, 1958, nr.96.
- 86 NURI PERE, op.cit., p.251, nr.832.

- 87 E. UNGER, op.cit., nr.56.
- 88 Ibidem, nr.287.
- 89 NURI PERE, op.cit., p.171, nr.458.
- 90 E. UNGER, op.cit., p.230.
- 91 NURI PERE, op.cit., p.129, nr.296-307 (locul baterii este ilizibil).
- 92 Ibidem, p.249, nr.807 (anul 1).
- 93 Reversul ilizibil.
- 94 NURI PERE, op.cit., p.225, nr.681 (anul 13).
- 95 Ibidem, p.225, nr.681 (anul 5).
- 96 Ibidem, p.225, nr.681 (anul 8).
- 97 Ibidem, p.232, nr.713.
- 98 Ibidem, p.225, nr.681 (anul 1).
- 99 Ibidem (anul 1).
- 100 Ibidem, p.203, nr.578 și 579 .
- 101 Ibidem, p.225, nr.683.
- 102 Ibidem (anul 11).
- 103 Ibidem, p.249, nr.807 (anul 4).
- 104 M. REȘETAR, Dubrovacika numismatika, II, Beograd, 1925, p.162-176 (grupa V).
- 105 NURI PERE, op.cit., p.203, nr.578 și 579.
- 106 Ibidem, p.203, nr.580 (anul 5).
- 107 Ibidem, p.203, nr.578 și 579 (anul 5).
- 108 Ibidem, p.225, nr.683.
- 109 Ibidem, p.216, nr.639 (anul [11]85 = 1772).
- 110 Ibidem, p.225, nr.681 (anul 11).
- 111 E. UNGER, op.cit., II, p.24, nr.409, t.547 (variantă).
- 112 NURI PERE, op.cit., p.203, nr.579.
- 113 Ibidem, p.146, nr.380.
- 114 Ibidem, p.165, nr.439.
- 115 Ibidem, p.147, nr.390.
- 116 Ibidem,
- 117 M. REȘETAR, op.cit., p.168-170.
- 118 Ibidem, p.174-176.
- 119 NURI PERE, op.cit., p.203, nr.579.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES
DE CĂTĂLUI-CASCIOARELE

Résumé

Dans une zone riche en vestiges, située sur le territoire de la commune Căscioarele, dép. d'Ilfov, on a effectué pendant les années 1965-1977 plusieurs campagnes de fouilles archéologiques.

Les sections tracées sur l'emplacement de l'ancien monastère Cătălui ont relevé des traces d'habitation de différentes époques.

De l'époque néolithique on a découvert trois complexes (deux habitations et une fosse) appartenant à la fin de la IIème phase de la civilisation Gumelnița.

De l'âge du bronze detent deux habitations et deux fosses Glina, ainsi qu'une habitation qui a été attribuée à l'horizon Strichverzierte-k ceramic.

De la première époque du fer a été découvert un seul fragment de bracelet en bronze caractéristique au Hallstatt B3-C.

Les traces de la deuxième époque du fer (le La Tène), du temps des géto-daces, sont comprises en deux niveaux d'habitat.

Au premier niveau (inférieur) appartiennent une hutte et une fosse lesquelles, à base des objets d'inventaire et de la stratigraphie, datent entre le milieu du IIIème et le milieu du IIème siècles av.n.è.

Au deuxième niveau (supérieur) appartiennent les autres complexes découverts - les habitations no.2-10, l'âtre no.1 et les fosses no. 2-4.

Les objets d'inventaire - céramique, pièces en métal, pierre, terre cuite, os - sont spécifiques à la période comprise entre le milieu du IIe siècle et la fin du Ier siècle av.n.è., éventuellement le commencement du Ier siècle n.è. La majorité d'entre eux appartiennent à la période comprise entre le milieu du IIème et le milieu du Ier siècle av.n.è., période qui a constitué l'époque fleurissante de l'habitat.

De l'époque préféodale on a identifié un habitat du VIème siècle n.è. qui est du type de village dispersé. Pour cela on n'a pu dépister qu'un niveau d'habitat seulement aux alentours des habitations et pas sur toute l'étendu de l'habitat.

De cette époque datent deux habitations. Une troisième a été découverte à peu près 500 m plus au sud-ouest de l'endroit des fouilles.

Les habitations contenaient un four avec des pierres dans les murs. Au-dessus de lui se trouvait un plateau en terre cuite sur lequel on gardait les pots.

Pendant l'époque féodale la zone fouillée a été le plus intensivement habitée. D'autre part, la découverte des vestiges de cette époque a constitué la cause des fouilles.

Le complexe féodal identifié, comme suite des recherches, se compose des éléments suivants: l'habitation des seigneurs féodaux, l'église et le clocher du monastère Cătălui, les tombes de l'intérieur de l'église,

les enceintes environnantes avec les constructions adjacentes, le village féodal et le cimetière du monastère.

Etant donné le fait que l'habitation des seigneurs et surtout l'église et le clocher ont été présentés dans un autre ouvrage (note 2), dans le présent on insiste seulement sur la présentation des objets d'inventaire.

Ainsi on a pu établir que la Ière phase d'évolution du monastère a connu trois étapes: Ia (XVe - première moitié du XVe siècle) époque d'utilisation de la première habitation des seigneurs, Ib (milieu du XVIe siècle) quand a été bâtie la seconde habitation des seigneurs et Ic (la deuxième moitié du XVIe siècle) quand a été bâtie l'église.

Les tombes de l'intérieur de l'église se composent de 5 caveaux et 3 tombes simples avec 4 sépultures et contiennent les dépouilles des membres de la famille des fondateurs du monastère.

La caveau no.1 représentait la tombe de Stan spătarul de Corbi.

La tombe no.1 a été probablement celle de la jupanița Caplea, la femme de Stan de Corbi.

Dans le caveau no.2 était enterré un enfant.

Des importantes découvertes ont été faites dans les caveaux no. 3 et 4 qui contenaient des bijoux en argent et en or, ainsi que des vêtements. De ce fait il est à supposé que le caveau no.4 constituait la tombe de Maria Corbeau, première épouse de Udriște Năsturel et mère de Mateiaș.

Le caveau no.5 était vide, la tombe no.2 contenait un squelette, tandis que la tombe no.3 deux.

Dans le sous chapitre les enceintes environnantes et les constructions adjacentes sont présentées les différentes transformations subies au cours des trois phases d'évolution du monastère - I, 1560/1577 - 1595/1602, II, 1595/1602 - 1682, III, 1689 - commencement du XIXe siècle - ainsi que les objets d'inventaire découverts.

Du village féodal, attesté pour la première fois dans les documents le 19 Juin 1421, ont été découvertes 5 habitations et 5 fosses datant des XVIe/XVIIe siècles jusqu'au commencement du XIXe.

En étudiant les 67 sépultures du cimetière on a pu établir les différentes phases de son évolution chronologique et spatiale.

Toutes ces découvertes archéologiques, par la multitude des nouvelles informations fournies contribuent à une meilleure connaissance des différentes époques de l'histoire de notre pays. Elles confirment une fois de plus la permanence de l'habitat humain dans ces endroits.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Le territoire de la commune de Căscioarele avec les points principaux où ont été faites des découvertes archéologiques.

Fig.2a.- Plan des fouilles archéologiques effectuées au point Mănăstirea Cătălui.

- Fig.2b.-** Plan des fouilles archéologiques effectuées au point Mănăstirea Cătălui (suite).
- Fig.3.-** Profil du paroi de l'ouest de la LXIVe section.
- Fig.4.-** Outils en pierre (1-3 culture Gumelnița; 4-6 culture Glina) et céramique de type Gumelnița (7-12).
- Fig.5.-** Profil de certaines zones du paroi de l'est de la LXVe section (1) et du paroi du nord de la XLIIe section (2).
- Fig.6.-** Céramique Glina (1,2,4-11 = habitation Glina no.2) et Strichverziertekeramic (3).
- Fig.7.-** Céramique Glina (1-4,6,9-11,14-19 = hab.Gl.2; 5,7,8,12,13 = fosse Gl.2).
- Fig.8.-** Profils des habitations géto-daces no.1-3 (1), 8 (2) et 9 (3).
- Fig.9.-** Vases géto-daces du premier niveau (2-8) et du deuxième niveau d'habitat (1) (2,7 - hab.Lt.1; 3-4 = fosse Lt.1), (1,5,7 au tour; 2-4, 8 à la main).
- Fig.10.-** Outils et objets de parure géto-daces du premier âge du fer (7) et du deuxième âge du fer (1-6,8-15) (6,8-11,14,15 = hab. Lt.2; 1,4 hab. Lt.4; 12 = hab.Lt.5; 8 = fosse Lt.1; 2,3,5,13 = couche).
- Fig.11.-** Céramique géto-dace façonnée à la main (1-4,6-8,10,11) et au tour (5,9), (3,11 = hab.Lt.2; 1,4,5,7-10 = hab.Lt.4; 6 = hab. Lt.9; 2 = couche).
- Fig.12.-** Céramique géto-dace façonnée à la main (1-6,10,11,13) et au tour (7-9,12) (12 hab.Lt.2; 5,6,8-10,12 = hab.Lt.4; 2 = fosse Lt.4; 3,4,7,11,13 = couche).
- Fig.13.-** Céramique géto-dace locale (2,5-7) et d'importation (3,4,8).
- Fig.14.-** Habitation préféodale no.2 du VIe siècle n.è. (1 = plan dufour; 2-3 = profil de l'habitation dans la direction sud-nord et est-ouest).
- Fig.15.-** Céramique du VIe siècle n.è. (2,9 = hab. Pf.1; 1,3-7 = hab. Pf.2; 8 = couche).
- Fig.16.-** Poids en terre cuite (1) et céramique du VIe siècle n.è. (2-7) (hab.Pf.2).
- Fig.17.-** Céramique féodale (1 = couche; 2-4 = habitation des seigneurs féodaux; 5-6 = hab. F.1).
- Fig.18.-** Ecuelle émaillée et à sgraffite (habitation des seigneurs féodaux).
- Fig.19.-** Céramique féodale émaillée (1,4 = église; 2 = hab. à l'est de l'église; 3 = hab. des seigneurs féodaux; 5 = hab.F.4).
- Fig.20.-** Céramique féodale émaillée (1,6-8) et "brîncovenească" (2-5) (1,4,5,7,8 = hab. des seigneurs féodaux; 6 = hab.F.4; 2,3 = pavé au sud-est de l'église).
- Fig.21.-** Pipes des XVIIIe-XIXe siècles (1-5) et objets en fer découverts à l'intérieur de l'église (6-10).
- Fig.22.-** Briques usuelles et ornementales.
- Fig.23.-** Briques usuelles et ornementales et aussi des tuiles.
- Fig.24.-** Fragments d'inscriptions en pierre.

- Fig.25.** - Objets de parure en or et argent découverts dans les tombes de l'intérieur de l'église (5 = caveau 3; 1-4 = caveau 4) et objets de parure provenant des tombes de la nécropole (10-12 tombe F 15; 6,9 = tombe F 41; 8 = tombe F 42; 7 = tombe 47 B; 11 = tombe F 56; 13 = tombe F 61.
- Fig.26.** - Objets en fer (1,4-6,10,12 = hab. au nord de l'église; 2,11 = hab. à l'est de l'église; 7 = hab. F 4; 3 = fosse F 2; 8,9,13,14 = couche).
- Fig.27.** - Des carreaux de poêle ornementaux.
- Fig.28.** - Un carreau de poêle en forme de vase (1) et un carreau de poêle au fond semicirculaire (2).
- Fig.29.** - L'église de l'ermitage Cătălui d'après Dionisie Eclesiarhul.
- Fig.30.** - Objets en métal (1-7, 10-18) et terre cuite (8-9) découverts dans les complexes féodaux (2 = hab. des seigneurs féodaux 11 = caveau 4; 8 = hab. F 2; 12 = hab. F 3; 6,7,9,13,15-17 = hab. F 4; 1-5,14 = hab. F 5; 18 = couche).

II. STUDII ȘI NOTE

DOUĂ CUȚITE-PUMNAL DIN METAL DESCOPERITE LA OSTROVUL CORBULUI, JUD. MEHEDINȚI

de GEORGE TROHANI

Într-o notă la un recent articol¹ semnalam prezența în colecțiile Muzeului de istorie naturală "Grigore Antipa" din București a două cuțite-pumnal din metal descoperite la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți, probabil în perioada dintre cele două războaie mondiale și rămase inedite pînă în prezent.

De aceea, în cele ce urmează, ne propunem a le prezenta mai pe larg.

1. Cuțit -pumnal din cupru. Lama triunghiulară, cu un singur tăiș, este prevăzută cu o mică nervură mediană pe ambele fețe. Vîrfurile și mînerul sînt rotunjite.

Patina nobilă, verzuie-maronie; lungimea 14,5 cm; lățimea maximă 2,5 cm; grosimea maximă 0,1 cm; greutatea 35 gr; nr.inv.9799/9.

2. Pumnal din bronz. Lama triunghiulară, cu nervură mediană pe ambele fețe. Placa pentru mîner este prevăzută cu trei găuri pentru nituri.

Patina nobilă, verzuie; lungimea 13,2 cm; lățimea maximă 3,5 cm; grosimea maximă 0,2 cm; greutatea 51 gr; nr.inv.9799/8.

* * *

Tipul de cuțit-pumnal din cupru, cu lama alungită triunghiular în formă de frunză, dar cu două tăișuri și lama lenticulară în secțiune, apare în perioada eneolitică, cum o dovedesc descoperirile aparținînd culturilor Bodrogkeresztúr (M.28 de la Pusztaistvánháza² și Dombegyháza³), Tiszapolgár (Basatanya)⁴ și grupul Ludanice (Dzeraváskala)⁵. Forme analoge se găsesc în complexul cultural Ariușd-Cucuteni-Tripolie (Ariușd⁶, Sorievka, Troianov, Krasnii Hutov⁷) și cultura Maikop⁸.

O piesă identică cu cea pe care o prezentăm a fost descoperită tot la Ostrovul Corbului, pe plajă, în punctul numit "botul piscului", fiind datată în faza timpurie a epocii bronzului⁹.

Prin urmare se poate conchide continuarea folosirii acestor obiecte și la începutul epocii bronzului, perioadă din care datează cele două cuțite-pumnal de la Ostrovul Corbului. La datarea în această perioadă a piesei pe care o publicăm acum stă forma lamei - prevăzută cu un singur tăiș și o mică nervură mediană pe ambele fețe - ce o atribuie unui tip evoluat al cuțitelor-pumnal din cupru cu lama în formă de frunză alungită.

În privința pumnalului din bronz, piese asemănătoare, datînd din perioada mijlocie a epocii bronzului, au fost descoperite din cupru la Criș¹⁰, iar din bronz la Ostrovul Mare-Balta Verde (Bivolării)¹¹, în a-

sociere cu ceramică de tip Gîrla Mare și Odobești¹², în mediul Monteoru Ia-IIa.

Forma acestui tip de pumnal, dar uneori cu modificări, se va păstra pînă în perioada de sfîrșit a epocii bronzului, cum o probează descoperirile de la Pir¹³ (necropolă Otomani III) și Lesura¹⁴ (depozit de bronzuri).

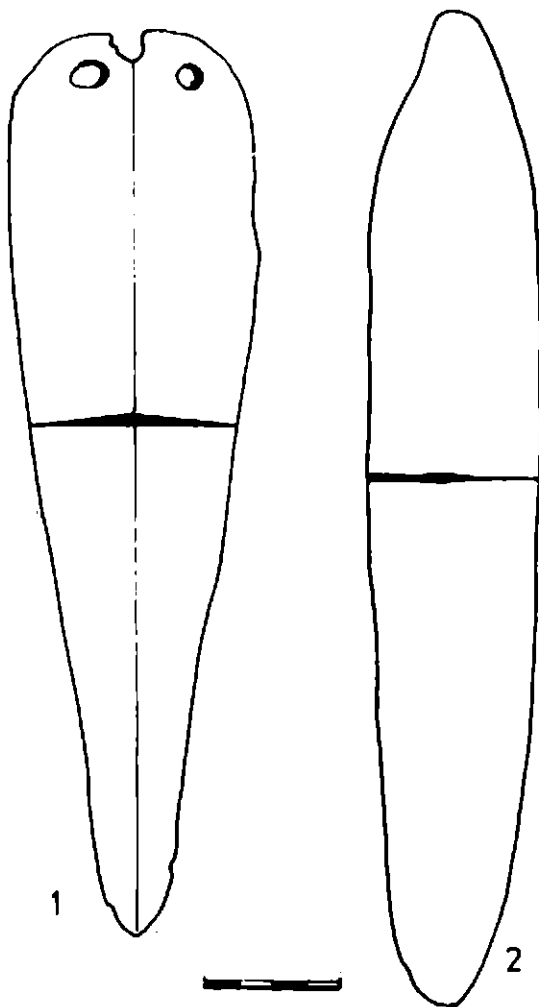

Fig. 1. Pumnalul și cuțitul-pumnal descoperite la Ostrovul Corbului.

Ținînd însă seama de apropierea geografică și tipologică a pieselor de la Ostrovul Mare și Ostrovul Corbului, cele două pumnale descoperite în aceste localități trebuie să fie contemporane și să aparțină aceluiași orizont cultural.

- 1 D.SERBĂNESCU și G.TROHANI, SCIVA, 26, 1975, 4, p.533,n.19.
- 2 E.HILLEBRAND, "Wiener prähistorische Zeitschrift", 1924, p.8-13, fig.8.
- 3 I.BANNER, "Dolgozatog", 4, 1928, p.302, fig.1/5.
- 4 IDA BOGNÁR-KUTZLÁN, The Copper Age cemetery of Tiszapolgar-Basatanya, Budapest, 1963, p.335, pl.54/2 și 95/2.
- 5 Ibidem, p.489.
- 6 Vezi n.5.
- 7 E.N.CERNÎH, Istoriia drevneișei metallurgij vostocinoi Evropf, Moscova, 1966, gih.32.
- 8 A.A.IESEN, "Sovetskaja archeologija", 12, 1950, p.172 și 200, pl.1/5; E.N.CERNÎH, op.cit., fig.28.
- 9 D.BERCIU, Materiale, 1, 1953, p.629, pl.41/14.
- 10 MARTIN ROSZKA, Erdéliy régészeti repertoriuma, 1, Cluj, 1942, p.259, fig.169/1.
- 11 D.BERCIU, Arheologia preistorică a Olteniei, Craiova, 1939, p.136, fig.172/11; idem, Materiale, 1, 1953, p.623, pl.35/4.
- 12 AL.VULPE, Arheologia Moldovei, 2-3, 1964, p.132, fig.4/3 și 5/1.
- 13 SZÉKELY ZOLTÁN, SCIV, 17, 1966, 1, p.131, fig.4/5.
- 14 B.NICOLOV, "Arheologija", Sofia, 1966, 3, p.48-52, fig.3/a-b.

DEUX COUTEAUX-POIGNARD DÉCOUVERTS À
OSTROVUL CORBULUI, DÉP. DE MEHEDINȚI

L'auteur présente un couteau-poignard en cuivre, datant de la période ancienne de l'âge du bronze, et un poignard en bronze, datant de la période moyenne de l'âge du bronze, les deux objets étant découverts à Ostrovul Corbului, dép. de Mehedinți.

LEGENDE DE LA FIGURE

Fig.1-Le poignard et le couteau-poignard découverts à Ostrovul Corbului.

O NOUĂ DESCOPERIRE APARTINÂND TEZAUROLUI DE LA CUCUTENI-BĂICENI, JUD. IAȘI

de DAN DRĂGUȘ

Tezaurul de la Cucuteni-Băiceni - una dintre manifestările interesante ale artei străvechi a aurului în Europa - a fost de curând completat cu un mic fragment dintr-o piesă componentă, recent achiziționat de Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România¹.

Fragmentul a fost găsit, după informațiile descoperitorului, în perimetrul în care au fost aflate toate celelalte piese ce compun tezaurul². Această din urmă descoperire a fost publicată, dar, după cum se poate constata, autorii au stăruit numai asupra prezentării elementelor componente și asupra încadrării lor cronologice și culturale, lăsând astfel în seama altor cercetători preocuparea pentru cunoașterea tehnicii de lucru a pieselor ce alcătuiesc tezaurul³.

Până la un asemenea studiu, pe care ni l-am propus, consemnăm mai jos câteva date asupra modului de lucru al colanului (din care face parte și fragmentul publicat acum).

Piesa se prezintă sub forma unui fragment tubular, ușor aplatizat pe lungime (concav-convex), având marginile neregulate, deformate prin tăiere și rupere.

În exterior, pe partea curbată convex, neturtită, mărindu-se treptat în zona mediană, pe lungime, ea prezintă pe trei sferturi din suprafață un decor din trei linii puternic incizate, paralele, cu marginile neregulate lățite ușor, încadrând două benzi din segmente de dreaptă, incizate scurt, trasate neglijent.

Spre capătul inferior decorul este completat prin patru incizii puternice, dispuse oblic în unghi cu marginea; la celălalt capăt cinci linii incizate, trasate în zig-zag, formează de o parte și de alta triunghiuri, dintre care două au suprafața umplută de puncte.

Pe partea concavă fragmentul nu are decor, prezentând ușoare urme de frecare, datorate probabil folosirii îndelungate.

Decorul descris este traversat de două figuri cu aspect zgrunțuros în profil, datorate ruperii forțate, ulterioară descoperirii.

Și la acest fragment, ca de altfel la toate piesele ce compun tezaurul de la Cucuteni-Băiceni, se remarcă cunoașterea detaliată a meșteșugului prelucrării aurului, cu întreaga sa tehnologie, demonstrându-se totodată concursul a mai multor meșteri în confecționarea pieselor.

Fragmentul achiziționat recent este parte componentă a colanului de aur⁴, atașându-se perfect în prelungirea tubulară a protomei de cal, iar decorul rombic, obținut astfel prin îmbinare, întregește simetric ornamentația acestei zone a colanului.

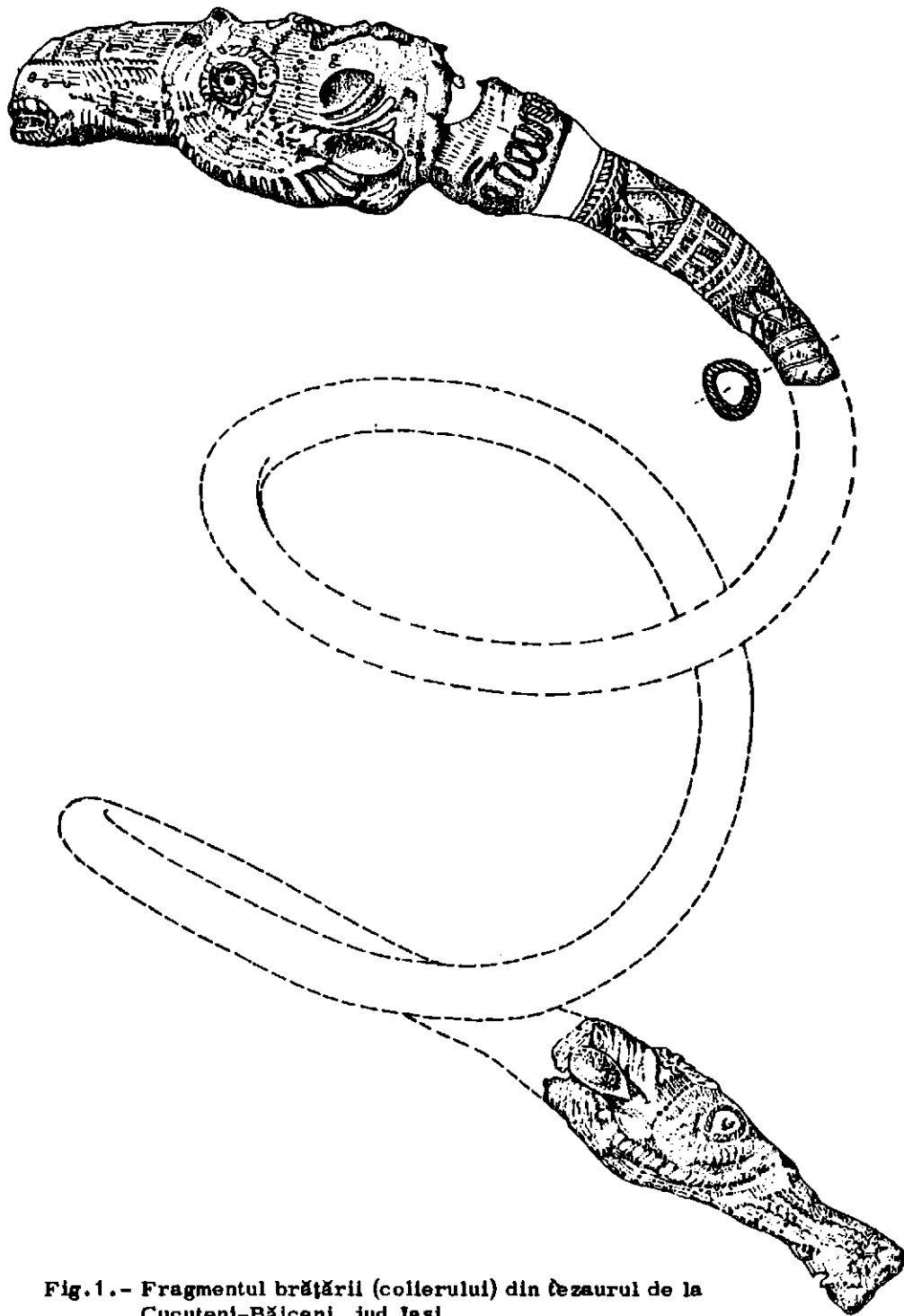

Fig. 1.- Fragmentul brățării (collerului) din țeaurul de la Cucuteni-Bălceni, jud. Iași

Bara tubulară a colanului de aur a fost realizată prin baterea la cald a unui lingou de aur cu o greutate de circa 900 gr aur⁵, pînă s-a ajuns la forma unei foi plat-band de aur, cu lungimea de aproximativ 50 cm, mai groasă pe mijlocul înălțimii și subțiată la margini.

Tabla astfel obținută a fost înfășurată apoi în "melc" pe lungime, de aproximativ de două ori și jumătate, după care, umplută cu nisip fin, a fost bătută la cald, pe zone, pînă ce marginea exterioară a foii de aur a aderat pe toată lungimea la corp, obținîndu-se astfel colanul de forma unei țevi neuniforme ca grosime, ce se evazează ușor spre capete⁶.

Acest procedeu tehnic este atestat de prezența pe toată lungimea interioară a fragmentului, cît și în aceeași zonă a prelungirii tubulare a protomei colanului, a marginii în "melc", care, atunci cînd a fost secționat forțat colanul, s-a desprins mai mult.

Decorul incizat a fost realizat cu ajutorul unor dăltițe, ponsoane cu diferite profile.

Așa cum se prezintă protoma și prelungirea tubulară a ei, la care se atașează perfect și fragmentul descris (vezi curbura piesei întregite, decorul), sprijină ideea că avem reconstituită partea stîngă a brațului de colan.

Prin similitudine "brățara" tezaurului este și ea colan.

Dimensiuni

Înălțime (lungime maximă), 21,3 mm	Grosime minimă țevă, 2,3 mm
Diam. maxim gaură	Lungime fisură nr.1, 12,0 mm
interioară, 14,50 mm	Lungime fisură nr.2, 3,0 mm
Diam. maxim gaură	Distanța dintre liniile
superioară, 17,5 mm	incizate, 2-4 mm
Grosime maximă țevă, 4,0 mm	Tablă 0,7 mm 1-2 mm
Lățimea foii de tablă,	Greutate, 15,463 gr
circa 60 mm	

Aurul din fragment este superior titlului de 20 K.T.

În privința încadrării cronologice și culturale, piesa fragmentară pe care o publicăm acum nu poate aduce nimic nou.

Așa cum au demonstrat Mircea Petrescu-Dîmbovița și Dinu Marin⁷, tezaurul de la Cucuteni-Băiceni se datează aproximativ în sec. al IV-lea f.e.n. și se integrează în grupa tezaurilor traco-getice din spațiul carpato-danubiano-pontic.

N O T E

1 La data de 29.06.1977, Oficiul pentru patrimoniul cultural național-Iași a primit spre achiziționare un fragment tubular de aur de la Burduhosu Raveica din satul Băiceni, com. Cucuteni, jud. Iași, în greutate de 15,463 gr aur și achiziționat de Muzeul de Istorie al R.S. România la data de 24.03.1978.

- 2 M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, DINU MARIN, "Dacia", N.S., XIX, 1975, p. 105-106.
- 3 Ibidem, p. 117, n. 17.
- 4 Colanul fragmentar are următoarele numere de inventar M.I.R.S.R.: 81960 A-C; 81961.
- 5 Brățara de aur cu numărul de inventar M.I.R.S.R. 81957, care, fără protome, are greutatea de 621,058 gr.
- 6 Vezi brățara de aur (corpul) în desen.
- 7 M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, DINU MARIN, op.cit., p. 111, fig. 10/1.

UNE NOUVELLE DÉCOUVERTE APPARTENANT AU
TRÉSOR DE CUCUTENI-BĂICENI, DÉP. DE JASSY

Résumé

Récemment le trésor de Cucuteni-Băiceni a été complété avec un petit fragment appartenant à une pièce composante, découverte dans le même périmètre que toutes les autres pièces qui forment le trésor.

En forme tubulaire, la pièce est légèrement aplatie, dans sa longueur, avec des extrémités irrégulières, et présentant dans la zone médiane un décor formé de rhombes, triangles, segments de droite, fortement incisés mais quelquefois tracés d'une manière négligente.

La parfaite jointure de ce fragment avec la prolongation tubulaire de l'extrémité en forme de cheval et aussi le décor qu'on obtient par la jointure, prouvent que, de cette façon, on reconstitue la partie gauche du bras de collier.

Comme élément composant du trésor, le bras de collier peut être daté au IIe siècle av. n. è., d'après les affirmations de Mircea Petrescu-Dîmbovița et Dinu Marin.

LEGENDE DE LA FIGURE

Fig. 1. - Fragment du bracelet (collier) du trésor de Cucuteni-Băiceni, dép. de Jassy.

PROBLEME ALE CETĂȚILOR CU "VAL VITRIFICAT" *

de EMIL MOSCALU

Problema cetăților cu "valuri vitrificate", atât de controversate în ce privește structura, funcția și datarea, nu a făcut pînă acum obiectul unei cercetări sistematice. Din acest motiv pentru categoria de monumente în discuție, atât de importantă pentru cunoașterea mai profundă a Hallstattului și Latène-ului de pe teritoriul României, nu dispunem încă de un studiu de sinteză. Săpături și studii sumare s-au făcut asupra cetăților care se încadrează în această categorie de la Brăhăsești, jud. Galați, Popești, jud. Ifov, Bucovăț, jud. Dolj, Mărgăritești, jud. Olt, Someșul Rece, jud. Cluj, Coldău, jud. Cluj, Sighetul Marmației, jud. Baia Mare și în ultimii ani la Albești, Orbeasca de Sus și Trivalea Moșteni, jud. Teleorman.

Cetatea de la Albești este construită pe un promontoriu numit "Dealul Panait", de formă aproape triunghiulară, situat la confluența pârfului Burdea cu râul Vedea. Pe laturile de nord, sud și est sînt pante destul de abrupte și numai pe latura de vest, acolo unde promontoriul comunica cu restul terasei, a fost construită fortificația, formată din șanț de apărare și "val vitrificat", care are o formă semicirculară și o lungime de circa 180 m. Ea a fost secționată în 1967-1968 prin cinci șanțuri perpendiculare, două dintre ele - S.I. și II - secționînd atît zona fortificației, cît și zona locuită din interior¹ (fig.1).

Proporțiile șanțului, în ce privește dimensiunile, nu sînt prea impunătoare, deschiderea la gură fiind cuprinsă între 4,25-5,50 m, iar fundul între 2,50-3,75 m. Adîncimea măsurată de la nivelul de săpare este cuprinsă între 0,90-1,00 m, ceea ce indică faptul că nu avea o eficacitate prea mare și nu forma partea principală a fortificației. Funcția principală era îndeplinită de palisada reprezentată de "valul vitrificat", a cărui înălțime în starea inițială era greu de presupus.

Înălțimea actuală a "valului vitrificat" variază între 0,50 m în S.IV și 1,10 m în S.III. Între șanț și val se află o bermă cu lățimea cuprinsă între 2,60-7 m. Se remarcă faptul că dimensiunile cele mai mari în ce privește lățimea și înălțimea "valului vitrificat" se întîlnesc în partea centrală și de nord a acestuia, în timp ce în jumătatea sudică înălțimea păstrată a valului este de numai 0,50 m. Și arderea pămîntului din structura "valului" din jumătatea sudică este mai puțin intensă, avînd o culoare gălbuie-brun-roșcată, situație care se poate explica prin cantitatea mai mică de lemn, datorită înălțimii și a lățimii mai reduse a palisadei din care, prin ardere, nu ne-a rămas decît pămîntul ars.

În jumătatea nordică pământul din palisadă este ars pînă la vitrifi-
care, în cea mai mare parte fiind transformat într-o masă puternic cal-
cinată. Posibilitatea obținerii unei temperaturi mai ridicate se datora
cantității mai mari de lemnărie folosită la construcție atît pe orizontală,
cît și pe verticală. Lățimea mai mare a palisadei în unele zone (5,60 m)
indică o construcție de proporții impresionante nu numai ca dimensiuni,
dar și ca efort constructiv. Este foarte probabil că în partea interioară
această construcție să fi avut în stare de funcțiune și un drum de rond
pentru apărători, ca și locuințe sau magazii, altfel ar fi destul de greu
de explicat lățimea atît de mare a zonei arse în unele părți.

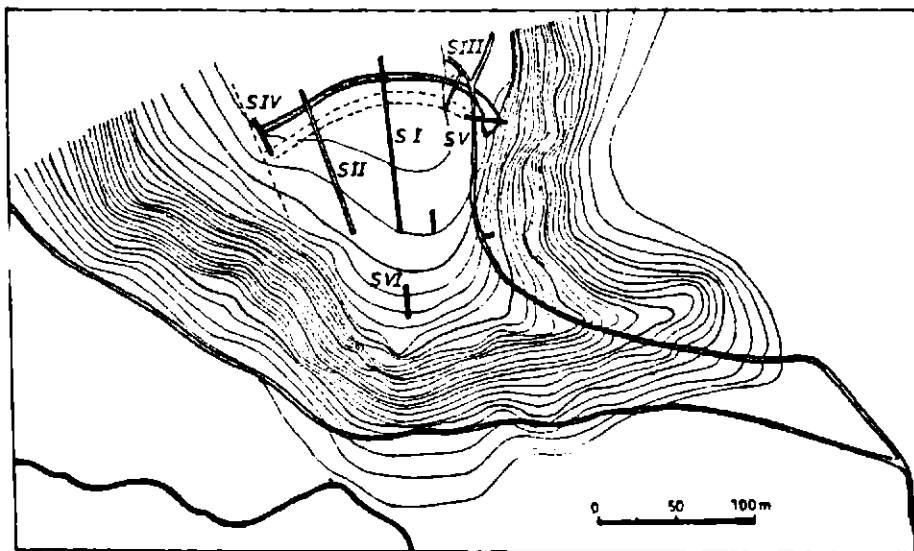

Fig. 1.- Planul general al cetății.

În ceea ce privește structura "valului vitrificat" de la Albești dis-
punem de următoarele observații: este format dintr-un pământ granulat cu
diferite grade de ardere și bucăți de chirpic cu mărimi diferite, avînd
imprimate urmele unor pari și bîrne cu diametrele de 0,03-0,09 m. În
starea actuală ele sînt dispuse în dezordine. În profilul de nord al S. III
s-au deosebit clar în pământul ars trei dungi orizontale de cenușă com-
pactă cu o grosime de 0,05 m, suprapuse, la o distanță de 0,20 m și
respectiv 0,25 m.

Ele provin desigur de la arderea completă a unor rînduri de bîrne
așezate orizontal. Trebuie să presupunem și existența unor șiruri de
pari verticali alternînd cu șiruri de pari orizontali, între care se depu-
seseră straturi de pământ și cărămizi, obținîndu-se astfel o palisadă pu-
ternică, pentru a cărei înălțime nu dispunem de niciun fel de incidiu. Este
sigur că bîrnele verticale, dacă au existat, nu au fost înfipte în pământ,
pentru că existența lor nu a fost observată în cele 10 profile pe care

le-am avut la dispoziție. În plus ele nu au apărut nici în suprafața aflată sub "valul vitrificat", care se detașează clar de pământul pe care a fost așezat, deși am urmărit special acest lucru, prin răzuiri repetate, pe toată suprafața mare secționată a "valului vitrificat". Ea era deci o construcție aflată la suprafața solului, făcută din trunchiuri de lemn.

La suprafața zonei arse am găsit mai multe cărămizi făcute din lut amestecat cu paie, de formă dreptunghiulară, având dimensiunile de $0,25 \times 0,15 \times 0,08$ m (fig.3/1)². Ele formează un alt element de structură a "valului", fără a dispune de indicații referitoare la poziția lor în val. În cetatea de la Orbeasca de Sus aceste cărămizi au fost găsite în structura "valului" ars, unele din ele fiind perforate. La Albești niciuna din puținele cărămizi găsite nu era perforată. Cărămizile perforate sînt frecvente în structura fortificației de la Popești, care aparțin culturii Basarabi³ și Bucovăț⁴ și care este posterioară acestei culturi.

Între șanțul și "valul" ars al cetății de la Albești se află o bermă a cărei lățime variază între 2,60 și 7 m. O particularitate a structurii valului de la Albești o formează și prezența unui gen de contraforți din pământ galben, amestecat uneori cu humă adusă din altă parte pentru a avea o consistență sporită.

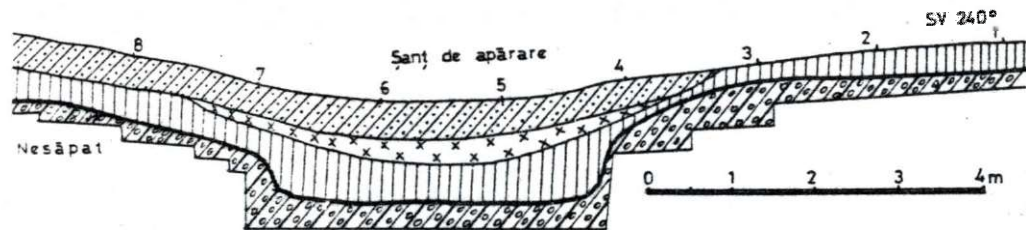
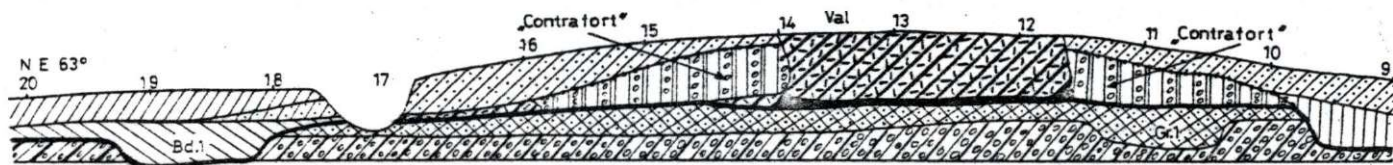
Pământul galben ce formează "contraforții" a fost scos din partea inferioară a șanțului de apărare și a fost depus la baza "valului" atât în partea interioară, cît și în partea exterioară. Este interesant faptul că ei nu sînt pătrunși de foc. Trebuie să remarcăm că datorită acestor "contraforți" pereții "valului" sînt verticali (fig.2). Spre extremitățile de nord și de sud ale "valului" contraforții lipsesc.

În șanțurile I și II "contrafortul" interior suprapune parțial pământul ars (fig.2).

Prezența acestor contraforți este dificil de interpretat. În primul rînd are importanță constatarea că pământul care îi formează nu este pătruns de foc în zona de contact cu valul ars. Ori dacă ei ar fi existat de la început la baza palisadei, deci înainte de arderea ei, este greu de crezut că era posibil să nu fie pătrunși de foc. Dar este posibilă și această situație.

Important este faptul că acești "contraforți" sînt formați din pământ scos de la fundul șanțului de apărare, ceea ce ne obligă să credem că acești contraforți au fost puși la baza palisadei chiar de la construcția ei, pentru că trebuie să admitem ca axiomă faptul că șanțul este contemporan cu "valul". Șanțul de apărare în cazul cetății de la Albești nu forma partea principală a fortificației, dar el a fost necesar a fi săpat, pentru a furniza pământul necesar construirii "valului". Dar este posibil ca pământul necesar construirii "contraforților" să fi fost scos din fundul șanțului de apărare și după săparea șanțului de apărare, construirea palisadei și incendierea ei.

Un argument care contrazice ultima interpretare este acela că "valul" ars are pereții verticali în aproape toate secțiunile săpate, ceea ce ne duce la concluzia că "contraforții" se aflau totuși la baza palisadei imediat după construirea ei, deci înainte de ardere.

LEGENDĂ

	Pământ ars (val)		Pământ brun compact (umplutură)		Săpătură recentă
	Pământ brun (strat hallstattian)		Pământ galben (contrafort*)		Pământ negru compact (umplutură)
	Pământ înegrit de toc		Pământ negru brun (strat La Tène)		Pământ galben viu
			Pământ brun cu multă arsură din val		

Fig.2.- Albești. Profilul șanțului I.

Fig.2.- Albești. Profilul șanțului I.

În ipoteza că contraforții au fost așezați la baza arsurii după arderea palisadei, ceea ce ne obligă admiterea unei a doua faze de construcție a fortificației de la Albești, trebuie să admitem și operațiunea de strângere a pământului ars, care desigur că s-a răsfrânt după arderea scheletului de lemnărie care forma palisada. Această ipoteză este mai puțin probabilă, privită prin prismă utilității unei asemenea operațiuni.

"Contraforții" din pământ galben s-au găsit și în cetatea de la Orbeasca de Sus⁵, ca și în cetatea de la Brăhăsești, unde de asemenea "contrafortul" suprapune un nivel de arsură.

Din exemplele de mai sus reiese că acest gen de "contraforți" sînt generalizați ca sistem constructiv la cetățile din sudul Moldovei și Muntenia. Dar cetatea de la Orbeasca de Sus se păstrează din Hallstattul A1-A2, iar cele de la Albești și Bucovăț din sec. IV-III f.e.n.

Stratigrafic "valul ars" cu contraforții săi din cetatea de la Albești în șanțurile I și III suprapune un nivel de locuire Hallstatt B, ceea ce indică faptul că fortificația de aici este ulterioară acestei perioade. În total în interiorul cetății au mai fost descoperite două gropi menajere hallstattiene, cinci bordele și șase gropi Latène timpurii.

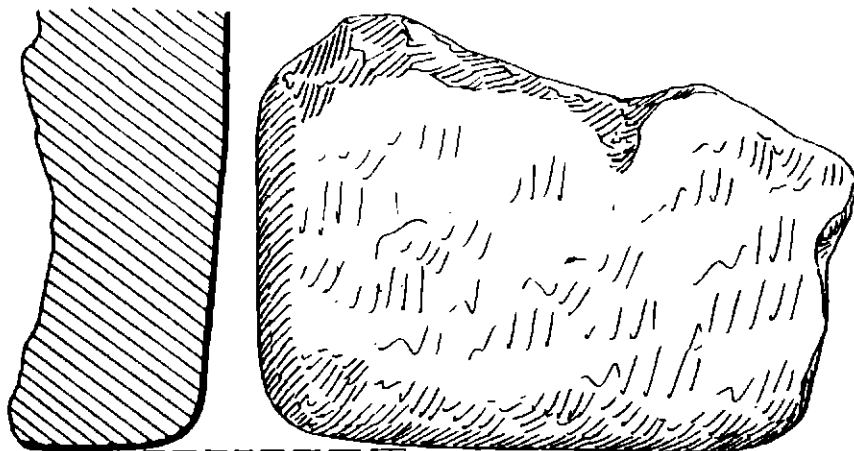
Ceramica hallstattiană datează din Hallstattul B (fig. 3/2)⁶ și nu există nici o altă etapă hallstattiană ulterioară și nu s-a găsit nici un ciob aparținînd culturii Basarabi, ceea ce exclude posibilitatea ca fortificația cetății să dateze dintr-o perioadă ulterioară etapei hallstattiene prezente în cetate.

Ceramica Latène timpurie (fig. 3/3) din bordele și gropi este datată pe baza fragmentelor de amfore de Thasos și Chios începînd cu mijlocul sec. al IV-lea f.e.n. Ținînd seama de faptul că cetatea a fost locuită într-o singură etapă ea trebuie să fi avut o existență destul de scurtă, a cărei durată nu o putem preciza. Cetatea de la Albești poate fi contemporană cu cetatea de la Brăhăsești, Mărgăritești și Trivalea Moșteni.

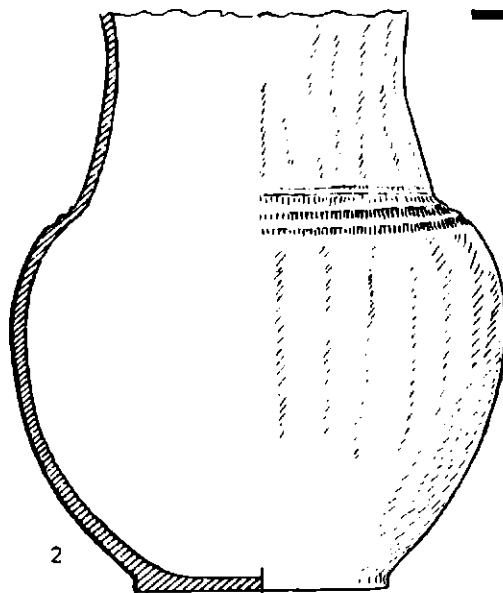
O datare mai restrînsă a acestei categorii de cetăți este încă dificil de elaborat, întrucît puțina ceramică de care dispunem nu se poate data prin ea însăși cu precizie, iar alte piese cu o putere de datare mai mare lipsesc datorită săpăturilor restrînse. În această privință cetatea de la Albești se poate data mai precis prin prezența amforelor grecești neștamplate.

De cetatea de la Albești este legată și existența mormîntului princiar și a tezaurului de la Peretu, care se află la circa 2,5 km de ea și care datează de la mijlocul sec. al IV-lea f.e.n.⁷. Ea este contemporană cu nivelele I și II din cetatea de la Zimnică și poate și cu cea de la Trivalea Moșteni, care în acest fel formează un sistem de cetăți de la mijlocul sec. al IV-lea și sec. al III-lea f.e.n. pe teritoriul jud. Teleorman, în zona vestică a cîmpiei Munteniei.

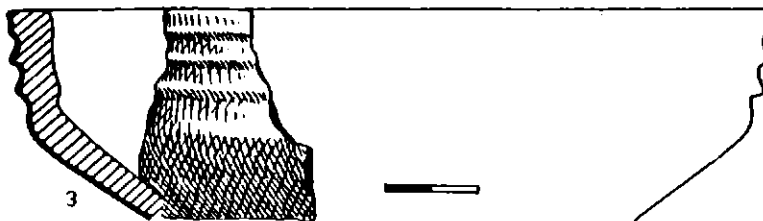
Aceste trei cetăți împreună cu mormîntul princiar și tezaurul de la Peretu constituie o indicație de valoare privind existența unei uniuni de triburi în zona județului Teleorman în sec. IV-III f.e.n. și care cuprind și perioada domniei lui Dromichetes.

1

2

3

Fig. 3.- Albești: 1, cărămidă din valul cetății; 2, vas Hallstatt B din groapa nr. 1; 3, vas geto-dacic din pastă cenușie (sec. IV-III f.e.n.)

Săpăturile efectuate în cetatea de la Albești au adus importante observații stratigrafice privind datarea fortificației, dar și interesante observații privind modul de construire a "valului" ars și interpretarea lui. Cetăți cu "val vitrificat" se cunosc pe întregul teritoriu al României, cu excepția centrului și nordului Moldovei⁸. În aria tracică de la sud și nord de Balcani nu se cunosc astfel de cetăți. Cetăți cu "val vitrificat" sînt cunoscute în toată Europa vestică și în Anglia și datează din Hallstatt și Latène.

O problemă importantă o constituie interpretarea funcției, modul de construire și mai ales problema mult discutată dacă "valurile vitrificate" sînt sau nu arse intenționat. Studiul "valurilor vitrificate" a început încă din a doua jumătate a secolului trecut⁹, dar după prima parte a secolului nostru studiul acestei probleme a fost abandonat mai bine de 50 de ani¹⁰. Și în literatura arheologică românească a existat părerea că este vorba de o ardere intenționată a acestor "valuri". Astfel V. Cristescu și D. Tudor ca și I. Bogdan Cătănciu, vorbind despre arsura care marchează limesul transalutan, spun că acesta este ars intenționat¹¹. R. Vulpe și Gh. Macovei consideră "valurile vitrificate" de la Popești și Bucovăț¹² arse intenționat, pentru ca de-abia deasupra lor să se înalțe o palisadă. N. Vlăsa și St. Dănilă au considerat "valul" de la Sărățel ca fiind ars intenționat¹³. K. Horedt nu ia poziție în privința interpretării valurilor vitrificate ca fiind incendiate intenționat sau fortuit¹⁴.

M. Brudiu și P. Păltănea nici nu pun problema ca "valul" ars de la Brăhăsești să fie incendiat intenționat, interpretînd acest "val" ca resturi ale unei palisade de lemn incendiat¹⁵, ceea ce nu poate decît să corespundă realității.

Recent N. Vlăsa, pe baza săpăturilor de la Coldău, jud. Bistrița-Năsăud, a putut afirma că "valul vitrificat" este rezultatul unei incendieri neintenționate, fortuite¹⁶. Aici, în nivelul ars, au fost găsite și bîrne care reprezintă indicația unei palisade construite din lemn în genul celor de la Biscopuin¹⁷. Prezența bîrnelor este sigură și în valul cetăților de la Bucovăț, Popești, Albești, Orbeasca de Sus și Trivalea Moșteni.

Un fapt care vine să confirme teza arderii fortuite a "valurilor" vitrificate în cetatea hallstattiană de la Drîmbar-Teleac este și prezența într-o secțiune, a zonei de arsură, iar în alta a bîrnelor nearse din structura valului¹⁸, ceea ce arată că doar o parte a palisadei a fost incendiată cu prilejul unui atac.

Un alt fapt în măsură să sprijine ideea că aceste "valuri" sînt arse fortuit este și înălțimea mică pe care o au, ea fiind cuprinsă între 0,30-1,10 m în cetățile de la Albești, Orbeasca de Sus, Trivalea Moșteni, Brăhăsești, Bucovăț, Coldău și de 2 m la Popești. Această înălțime este oricum mult prea mică pentru un "val" cu pretenția de a apăra o cetate, oricît s-ar fi aplatizat el în decursul secolelor.

"Valurile" arse nu sînt decît resturile unor palisade din lemn dispuse transversal și longitudinal, umplute cu pămînt și pietre, acolo unde există, și care au fost arse cu prilejul unui atac.

În cazul cetăților de la Someșul Rece¹⁹, Sighetul Marmației și Boinești, jud. Satu Mare²⁰, unde deasupra pământului ars se află un alt strat de pământ nears, aceasta poate fi interpretată ca fiind o a doua refacere a fortificației. Pământul ars reprezintă resturile unei prime palisade incendiate, peste care s-a construit o a doua palisadă, care însă nu a mai fost arsă.

Este problematic dacă însăși cetățile care astăzi ne apar fortificate doar cu valuri simple de pământ și cu șanț adiacent au fost construite inițial doar din pământ. Este foarte probabil că și ele au fost construite tot din șiruri de bîrne cu mult pământ între ele, și care nu au mai fost incendiate.

O indicație în acest sens ne este oferită de fortificația de la Drîmbar-Teleac, jud. Alba și cea de la Cotnari, jud. Iași. La Cotnari, în structura valului pe lângă zidul din piatră, sînt și bîrne care formau o armătură de lemn²¹.

"Valuri vitrificate" se cunosc și în epoca romană. În acest mod a fost construit limes-ul transalutanus²². Ele există și în epoca prefeudală în sec. X-XII la Moldovenești²³ și Fundul Herței, jud. Botoșani²⁴ și în sec. al XIV-lea la Frumoasa, jud. Teleorman²⁵. Resturile arse nu pot fi decît rezultatul arderii palisadei din lemn cu pământ sau pietre acolo unde există.

"Valurile vitrificate" nu reprezintă un sistem constructiv în sine. Ele nu au fost construite pentru a fi incendiate intenționat, în vederea obținerii unui suport pentru palisadă sau unui simplu val de apărare, pentru că această interpretare apare irațională privită prin prisma efortului necesar și al eficienței unei asemenea construcții.

Cetăți cu "val vitrificat" se cunosc pe teritoriul României începînd de la sfîrșitul epocii bronzului pînă în sec. al XIV-lea. Cetatea de la Coldău aparține culturii Wietenberg, cetățile de la Someșul Rece, Sărățel, Sighetul Marmației, Orbeasca de Sus datează din Hallstatt A-B, cetatea de la Popești aparține culturii Basarabi (Hallstatt C), cetatea de la Bucovăț datează din a doua jumătate a sec. al VI-lea - sec. al III-lea î.e.n., iar cele de la Albești, Trivalea Moșteni, Mărgăritești și Brăhăsești datează din sec. IV-III î.e.n.

NOTE

* Articolul a fost redactat în decembrie 1976.

- 1 D. BERCIU, EMIL MOSCALU, Cercetările de la Albești, SCIV, 23, 1972, 4, p. 633 și urm.
- 2 Ibidem, fig. 412.
- 3 R. VULPE, SCIV, VI, 1955, 1-2, p. 247 și fig. 8 și 9; idem, Materiale, III, 1957, p. 240.
- 4 G. MACOVEI, Materiale, V, 1959, p. 353.
- 5 Săpături efectuate în 1969-1974 de E. Moscalu și C. Beda.
- 6 D. BERCIU, EM. MOSCALU, op. cit., p. 635, fig. 4/3-4.

- 7 E.MOSCALU, P.VOIEVOZEANU, Le tombeau princiere gétique et la tresor de Peretu, Comunicare ținută la al II-lea Congres Internațional de Tracologie, București, 5-10 septembrie 1976, material care este publicat și în prezentul volum.
- 8 M.BRUDIU, P.PĂLTĂNEA, AM, VII, 1972, p.10.
- 9 I.DECHELETTE, Manuel d'archeologie prehistorique celtique et gallo-romaine, III, 1927, p.184 și urm.
- 10 G.NOVAKI, Zur Frage der sogenannten "Brandwälle", în Acta Arh. Hung., XVI, 1964, 1-2, p.99-149.
- 11 V.CRISTESCU, Istoria militară a Daciei romane, p.133; D.TUDOR, Cercetări arheologice pe limesul transalutan, SCIV, VI, 1-2, 1955, p.93; IOANA BOGDAN CĂTĂNICIU, Nouvelles recherches sur le limes du sud-est de la Dacie, în Akten des XI. Internationalen Limeskongres, Budapesta, 1976, p.333-345
- 12 R.VULPE, Materiale V, 1959, p.340; G.MACOVEI, Materiale, V, 1959, p.353.
- 13 N.VLASSA, ST.DĂNILĂ, Materiale, VIII, 1962, p.344.
- 14 K.HOREDT, Așezarea fortificată din perioada târzie a bronzului de la Sighetul Marmației, Baia Mare, 1966, p.9.
- 15 M.BRUDIU, P.PĂLTĂNEA, Arheologia Moldovei, VII, 1972, p.228.
- 16 N.VLASSA, Săpăturile de la Coldău, în Acta Musei Napocensis, X, 1973, p.11-21.
- 17 Ibidem, p.13 și urm.; pentru Biscopuin cf.bibliografia la nota 17.
- 18 K.HOREDT, I.BERCIU, AL.POPA, Săpăturile de la Teleac, în Materiale, VIII, 1967, p.354, fig.4; I.BERCIU, AL.POPA, Așezarea hallstattiană de la Drîmbar-Teleac, Apulum, V, 1964, p.74, pl. II și pl.III.
- 19 ST.FIRENCZI, Așezarea hallstattiană întărită de la Someșul Rece, în AMN, I, 1964, p.74.
- 20 Cf.nota 14.
- 21 ADRIAN C.FLORESCU, Cetăți traco-getice pe teritoriul Moldovei, în "Cercetări istorice", Iași, 1971, p.115.
- 22 Cf.nota 11.
- 23 Săpături K.Horedt, cf.bibliografie, la N.VLASSA, op.cit., p.19, nota 17.
- 24 Săpături M.PETRESCU-DÎMBOVIȚA, DAN G.TEODOR, V.SPINEI, Les fouilles archeologiques de Fundul Herței, "Arheologia Polski", XVI, 1-2, p.363-383.
- 25 Săpături N.Constantinescu.

QUELQUES PROBLÈMES CONCERNANT LES FORTIFICATIONS À "VALLUM VITRIFIÉ"

Résumé

Pour ce qui est des fortifications défendues par des "vallums vitrifiés", on ne dispose pas encore d'études systématiques quoiqu'on aît déjà réalisé plusieurs sondages et aussi quelques études sommaires.

L'oppidum fortifié d'Albești (Dép. de Téléorman) est sis sur un promontoire en forme à peu près triangulaire. La fortification qui se trouve du côté ouest est représentée par un "vallum vitrifié"; elle est en forme semi-circulaire et son périmètre mesure 180 m.

Le "vallum vitrifié" est dû à une forte calcination de la terre, calcination réalisée par le feu. On y trouve des morceaux de torchis où se trouvent imprimés des traces de poutres et de pieux; leurs diamètres varient entre 0,03-0,09 m. À l'état actuel, ces traces sont disposées en désordre. À la surface du "vallum vitrifié" on a découvert plusieurs briques travaillées en argile mélangée de pailles (fig.3/1); les dimensions en sont: 0,25 x 0,15 x 0,08 m; cependant on n'a pas pu encore en lui déterminer la fonction. A Orbeasca de Sus ces briques se trouvaient au milieu du "vallum vitrifié"; de la sorte, elles y jouaient un rôle bien déterminé. De même, les briques y étaient perforées, tout comme à Popești, où le "vallum vitrifié" appartient à la culture Basarabi du Ha C; la même situation se retrouve à Bucovăț qui a été daté aux IVe-IIIe s. av.n.è., si les recherches ultérieures ne prouveront pas qu'il appartient lui aussi au Ha A-C.

Dans le profil de la IIIe section de la fortification d'Albești, on a distingué clairement les traces de trois couches superposées de cendre, bien compactes d'une épaisseur de 0,05 m. Les traces de cendre proviennent de la calcination complète de plusieurs rangées horizontales de poutres. C'est l'une des rares indications concernant la construction de ces "vallum vitrifiés" et celle-ci nous permet de supposer l'existence de plusieurs rangées de poutres et de pieux, assis verticalement et horizontalement, une sorte d'armature en bois, intercalée de terre et de briques. Cette construction représentait une palissade fortifiée; pour ce qui est de son hauteur, on ne dispose d'aucune information précise, mais on pourrait l'estimer à 3-5 m. Elle était doublée par un fossé défensif peu profond, situé au devant.

L'oppidum fortifié d'Albești se distingue aussi par une autre caractéristique particulière: entre le fossé défensif et le "vallum vitrifié" il y a une berme dont l'épaisseur varie entre 2,60-7 m. À la base de la zone en terre cuite on trouve des "contreforts" en terre jaune mêlée de glaise, qui soutiennent aujourd'hui encore le mur vertical de la zone en terre cuite (fig.2). La terre jaune a été extraite du fossé défensif tandis que la glaise provient de la rivière de Vedeia, qui se trouve dans le voisinage.

Dans les sections I et II, le contrefort intérieur superpose la terre cuite écoulee du remblai vitrifié; toutefois il est certain que les contreforts n'ont pas été touchés par le feu, comme il eût été normal s'ils auraient été construits avant la calcination du "vallum"; s'il en est ainsi, il faut admettre que ces contreforts représentent une deuxième étape de fortification de la cité d'Albești, une étape de reconstruction après un premier incendie. D'autre part, l'hypothèse selon laquelle les contreforts auraient été élevés à la base de la palissade se trouveraient confirmée par le fait que les parois de terre cuite sont verticaux (fig.2) et toutefois semble plus plausible que ces contreforts y fussent déposés

après la calcination de la palissade, (en représentant donc une deuxième phase de reconstruction), étant donné le fait que la terre jaune superpose vers l'intérieur la terre cuite écoulée du "vallum". On retrouve la même situation dans l'oppidum fortifié de Bucovăț. De même, on relève les mêmes contreforts à Orbeasca de Sus, appartenant au Ha A₁-A₂. Il est certain que l'utilisation des contreforts représentait un système généralisé pour toutes les fortifications à "vallum vitrifié" de la Valachie et de l'Olténie, mais il faut en trouver l'explication.

Du point de vue stratigraphique, les contreforts du "vallum vitrifié" appartenant aux sections I et II superposent un niveau d'habitation Hallstatt B; il en résulte que la cité d'Albești a été construite après cette étape d'habitation.

Étant donné qu'on n'a pas trouvé de matériaux datant du VIIe-VIe s.av.n.è. (aucun fragment céramique de Basarabi), la cité et sa fortification datant du IVe-IIIe s.av.n.è., car l'habitat de cette période s'y trouve mieux représenté par 6 fosses ménagères et 5 huttes, tandis que l'habitat hallstattien est représenté uniquement par 2 fosses.

On peut dater l'habitat des IVe-IIe siècles à base de quelques fragments d'amphore de Thasos et Chio. De la sorte, l'oppidum fortifié d'Albești est contemporain à ceux de Mărgăritești (dép. d'Olt), Bucovăț (dép. de Dolj) et Trivalea Moșteni (dép. de Teleorman). En même temps l'oppidum fortifié d'Albești est en relation avec la tombe géro-dace princière à trésor de Peretu, qui se trouve à une distance de 2,5 km du côté ouest; elle date de la période 375-340 av.n.è., étant contemporaine avec le début du règne de Philippe II. La fortification d'Albești est aussi contemporaine aux niveaux I et II de la cité de Zimnicea, qui se trouve à une distance de 40 km du côté sud au bord du Danube, et avec la cité de Trivalea Moșteni, située à environ 30 km du côté est. Ces fortifications du ouest de la Valachie et la tombe de Peretu constituent un indice archéologique de l'existence d'une puissante union tribale au IVe et IIIe s.av.n.è. On sait que la cité de Zimnicea a été ataquée et conquise par Alexandre le Grand en 335 av.n.é., pendant les préliminaires de la guerre avec la Perse.

Les trois fortifications géro-daces de l'ouest de la Valachie forment un système défensif important, datant du IVe-IIIe s.av.n.è. Quelques auteurs considèrent que les "vallum vitrifiés" de Popești et de Bucovăț ont été calcinés intentionnellement pour servir comme base à l'élévation d'une palissade. D'autres auteurs considèrent que le vallum de la cité de Sărățel a aussi été incendié intentionnellement, tandis que ceux qui ont fouillé la cité de Brăhăsești considèrent que le "vallum vitrifié" représente en fait la trace d'une palissade en bois incendiée.

Récemment, les fouilles effectuées à Coldău, dont la fortification appartient à la culture Wietemberg de l'âge du bronze récent, ont mené à la découverte de plusieurs poutres calcinées. Grâce à ces découvertes, les "vallum vitrifiés" ont été considérés comme des plaissades en bois du même type que celles de la cité luzacienne de Biscopin, mais qui auront été incendiés par hasard.

La présence des poutres et en général la présence du bois dans la structure de tous les "vallum vitrifiés" des cités ci-dessus mentionnées est relevée, ainsi que nous l'avons montré, par des torchis qu'on y trouve, car le torchis contient les traces imprimées du bois.

Un autre fait qui vient confirmer la thèse selon laquelle ces "vallum vitrifiés" auraient été incendiés par hasard (à la suite d'une attaque par exemple) est l'existence dans la cité du Ha B de Drâmbar Teleac, d'une zone où on trouve des poutres non calcinées et d'autres zones où on trouve de la terre cuite.

D'ailleurs, la hauteur réduite de ces "vallum vitrifiés" (entre 0,3 - 2,10 m) à Albești, Orbeasca de Sus, Trivalea Moșteni, Bucovăț, et 2 m à Popești, ne permet pas à les considérer comme des ramblais défensifs, quoiqu'ils ont été aplatis par le labourage au cours des siècles.

Les "vallum vitrifiés" sont en fait des restes de palissades, dont les poutres en bois disposées d'une manière longitudinale et transversale, étaient intercalées avec de la terre, des galets ou des briques; les palissades ont été probablement incendiées à l'occasion d'une attaque; les considérer donc comme un système constructif s'avère une démarche hasardeuse.

Toutefois, il ne faut pas abandonner entièrement l'hypothèse selon laquelle ces vallums eussent été incendiés intentionnellement, en vue de former le noyau d'un vallum en terre vierge. Les oppidums fortifiés de Boinești (dép. de Satu Mare) culture Suciul de Sus, de Someșu Rece et de Sighetu Marmăției (culture Gava Ha A-B) présentent un noyau en terre cuite, sous lequel se trouve déposée une couche de terre vierge, parfois plaquée de pierres. Ceci permettrait d'en déduire que le noyau en terre calcinée serait le noyau même d'un vallum en terre et pierres non-calcinées.

S'il en est ainsi, il faut considérer que la technique des "vallum vitrifiés" à noyau calcinée, représente en fait les restes d'une première palissade incendiée; tandis que la couche de terre vierge qui se trouve au dessus, représente les restes d'une deuxième palissade en bois intercalée de terre, cette deuxième palissade n'étant plus incendiée, la terre demeure non vitrifiée.

Le limes transalutanus est lui aussi construit selon la technique du "vallum vitrifié" tout comme les fortifications du Xe-XIe s.n.è. de Moldovenești et Fundul Herței, ou bien encore comme la cité fortifiée de Frumoasa du XVe s. (dép. de Teleorman); elles représentent sans doute les restes des palissades en bois incendiées.

Il est donc certain que la plupart des fortifications à "vallum vitrifiés" ne représentent un système constructif. Elles n'ont pas été incendiées intentionnellement, en vue d'obtenir le support d'une palissade ou le noyau d'un vallum en terre.

Toutefois, dans certains cas, comme par exemple celui de Boinești, il ne faut pas exclure l'idée d'un noyau en terre cuite du vallum en terre.

Il est douteux que les cités qui nous apparaissent aujourd'hui comme fortifiées par des simples vallum en terre vierge et des fossés dé-

fensifs, aient été construites initialement seulement en terre. Il est plus que probable qu'elles aient été construites avec des rangées de poutres intercalées de terre et qu'elles n'aient pas été incendiées intentionnellement.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1. - Albești. Plan général de la cité.

Fig.2.- Albești. Profil de la section no.1.

Fig.3.- Albești: 1, brique du vallum de la cité; 2, vase Hallstatt B de la fosse nr.1; 3, vase gëto-dace en pôte grise (IV ème -III ème siècles av.n.è.).

MORMÎNTUL PRINCIAR GETIC ȘI TEZAURUL DE LA PERETU, JUD. TELEORMAN*

de PETRE VOIEVOZEANU
și EMIL MOSCALU

În noiembrie 1970, cu prilejul nivelării unui tumul izolat, s-a descoperit un important tezaur de argint. Săpăturile de salvare întreprinse imediat după descoperire au dus la precizarea contextului arheologic de care este legat tezaurul.

În tumul a fost descoperit un mormânt de înhumatie cu cal, ceramică getică, roțile unui car de fier, scheletele unor cîini și ale unei bovidee.

Deși în sec. V-IV f.e.n. în aria tracică și traco-getică ritul funerar predominant era incinerarea, fiind cunoscute circa 600 de asemenea morminte, există și circa 50 de morminte de înhumatie, în special în tumuli ca la Agighiol¹, Vrața², Kaloianovo³, Duvanli⁴, dar și în necropole plane. Ritul incinerării și al înhumatiei este menționat de Herodot la traci.

Sacrificarea cailor la funerarii este o practică cunoscută în lumea tracică, atât în tumul⁵, cât și în necropole plane de la Zimnicea, Szentes Vekerzug și Chotin⁶. Ea este cunoscută în Grecia încă din epoca miceniană⁷. În mormântarea cailor harnașai este specifică și lumii scitice și celei getice. Sacrificarea cîinilor la funerarii este cunoscută în Grecia încă din epoca homerică⁸. Ea este cunoscută la traci în sec. V-IV f.e.n. la Dolno Rosica și Mumdjilar (Svestari)⁹.

Ceramica din tumulul de la Peretu este reprezentată de vase cu brîu alveolar, străchini și o cană lucrată cu mîna, ori ceramică lucrată la roată; cana de la Peretu are analogii la Choțin, Sanislău (Satu Mare), Poiana (Vaslui)¹⁰ și la Koprinka - Seuthopolis¹¹ în sudul Balcanilor. Cești cu același ornament există numai la Poiana și Madara¹². Strachina lucrată cu mîna are analogii în Transilvania, Moldova, Muntenia, Dobrogea¹³. Ceramica lucrată cu mîna de la Peretu, cu analogii atât în aria nord-tracică, cât și în cea sud-tracică, indică faptul că mormîntul este geto-dacic.

Tot geto-dacic este și mormîntul de la Agighiol¹⁴, pentru că singurul vas autohton de aici are analogii în necropola din sec. al IV-lea f.e.n. de la Bugeac-Ostrov¹⁵, ca și în alte așezări și necropole din zona balcano-carpatică.

Carul de la Peretu este cu patru roți din fier. Caracteristic este faptul că pe partea exterioară a șinei are cule cu cap romboidal; care cu două roți, avînd pe partea exterioară un gen de crampoane, sînt reprezentate în Asiria la Til Barsib și pe stela funerară de la Aksakal Daskyleion (circa 500 f.e.n.)¹⁶, dar nu cunoaștem forma acestor crampoane. În schimb, la Grosseibstadt (Ha C)¹⁷ și Populonia¹⁸ există roți de care avînd cula cu cap romboidal identice cu cele de la Peretu.

Piesa cea mai importantă din tezaur este un coif de argint aurit. Obrăzarul stîng este ornamentat cu un cerb, iar cel drept are o pasăre cu corn, cu peștele în cioc și iepurele în ghiare. Apărătoarea cefei este ornamentată cu cerbi. Părțile frontale, parietală și occipitală sînt ornamentate cu trei frize cu motive florale și geometrice.

Motivul păsării cu peștele în cioc și iepurele în ghiare sînt înținim și pe obrăzarul drept al coifului provenind de la Porțile de Fier și păstrat la Detroit¹⁹, pe vasul de la Agighiol, ca și pe cel de la Porțile de Fier²⁰. Dar unele detalii, ca: forma corpului, a ghiarelor, a poziției lor și forma corpului iepurelui diferă. Aceasta a permis stabilirea faptului că la ornamentarea pieselor menționate au fost utilizate cinci matrițe diferite, reprezentînd același motiv, indicînd un atelier unic.

Coiful de la Peretu este identic ca formă și ornamente cu cel de la Porțile de Fier²¹, dar diferă în ce privește ornamentarea apărătoării cefei. Coiful de la Agighiol, ca formă și mod de ornamentare a părții superioare, este identic cu cel de la Peretu și Porțile de Fier (Detroit), dar diferă prin ornamentarea obrăzurilor²². Toate sînt lucrate în același atelier.

Coiful de aur de la Poiana Coșofenești are aceiași ochi apotropaici, adoma cu al celor trei coifuri anteriori de argint, dar este ornamentat cu motive diferite. Motivul animalelor cu aripi pe spate și are originea în arta persano-orientală și este cunoscut și pe ceramica și inelele arhaice greco-etrusce²³.

Același motiv este cunoscut în Tracia pe umboul de scut de la Pagnghiuriște²⁴. Este foarte probabil că din arta tracică el a fost preluat și de arta celtică, fiind figurat și la Gudenstrup²⁵.

Coiful de aur de la Băiceni²⁶, prin formă și foarte probabil prin prezența ochilor apotropaici, se încadrează în aceeași serie de coifuri care a fost denumită de tip getic²⁷. Aria lor de răspîndire este numai zona extra-carpatică a României și nordul Dobrogei.

Nicăieri în aria popoarelor din jurul Pontului Euxin nu cunoaștem piese asemănătoare, această serie de coifuri fiind o creație originală, difuzată numai în aria getică.

La Peretu există un vas sau sceptru cu mască umană din argint aurit. Masca umană și tratarea părului în volute (fig.2) în manieră ahemenidă sînt identice cu cele de pe cnemidele de la Agighiol și Vrața²⁸. Te mica benzilor aurite de pe cnemidele de la Vrața se înțîneste și pe vasul cu mască umană de la Mostiuginsk²⁹. Analogiile celor patru piese de la Agighiol, Vrața și Peretu pledează pentru producerea lor în același atelier și la aceeași dată.

În tezaurul de la Peretu mai există două fiale de tip ahemenid și una de tip grecesc. Restul obiectelor care compun tezaurul reprezintă piese de harnașament: 1 aplică frontală cu cap de grifon și peste 40 de aplici cu capete de cai și vulturi ce se grupează în mai multe tipuri, care, stilistic și tipologic, se încadrează în seria celor de la Agighiol, Băiceni, Craiova și Vrața³⁰.

Tezaurul de la Peretu pare a fi lucrat în set complet, în același atelier.

Faptul că tezaurul de la Peretu a fost lucrat în același atelier cu cele de la Agighiol, Vrața și Porțile de Fier oferă și un prețios indiciu cronologic. Mormintele de la Agighiol și Vrața au fost datate în al doilea sfert al sec. al IV-lea și în primul deceniu al celui de al treilea sfert al sec. al IV-lea f.e.n. pe baza ceramicii grecești³¹.

Pe această bază datăm tezaurul de la Peretu pe la 375-340 f.e.n.

Arta din aria traco-getică de la nord și sud de Dunăre este produsul mai multor ateliere: atelierul Garcinova, atelierul Pfrjoaia, atelierul Agighiol-Vrața și atelierul Băiceni³².

Pentru atelierul de la Garcinova din sec. al V-lea f.e.n. nu cunoaștem încă piese lucrate cu această matriță, dar maniera de redare a penelor păsării de pe această matriță este identică cu cea a penelor sfînxului medalionului de la Bazargic (sec. al VI-lea f.e.n.)³³, cu a grifonului grecesc din Tracia, a păsării de pe vasele de la Agighiol și Porțile de Fier și a coifurilor de la Peretu și Porțile de Fier (Detroit)³⁴. Aceeași manieră de realizare a penelor păsărilor și grifonilor de pe amfora de la Certomlîk, pe tecile de goryt de la Melitopol, Elinți, Certomlîk, pe bazinul de la Pescianoie, pe teaca de sabie de aur de la Tolstoia Moghila, toate produse persane și grecești în morminte scitice³⁵ care nu există în Tracia.

Atelierul Pfrjoaia, indicat de matrița găsită aici, care poate data din sec. al V-lea f.e.n., are bune analogii în arta scitică. Există însă și o aplică lucrată după același model la Obrestenik (Ruse)³⁶. Matrița de la Pfrjoaia a fost considerată ca fiind traco-getică³⁷ sau scitică³⁸.

Motivul este însă specific și foarte răspândit în arta din nordul Mării Negre.

La mijlocul sec. al IV-lea f.e.n. există atelierul Agighiol-Vrața și Băiceni³⁹. Marele atelier Agighiol-Vrața produce tezaurul de la Agighiol, Peretu, Vrața, Lukovit, Letnița, Borovo, coiful și vasul de la Porțile de Fier și, foarte probabil, pe cel de la Craiova.

El lucrează și își difuzează produsele la nord și la sud de Dunăre, în aria tracică și getică. Tezaurul de la Vrața conține însă și piese de aur grecești, ca și tezaurul de la Agighiol. Remarcăm faptul că în sec. al V-lea f.e.n. la nord și la sud de Dunăre nu există tezaure de metal prețios ca în sudul Balcanilor la Duvanli, unde cea mai mare parte a pieselor sînt grecești, sau chiar persane, cum este amfora de la Kukurva-Moghila⁴⁰.

În sec. al IV-lea f.e.n. la sud de Balcani există piese de harnasament de tipul celor produse de atelierul Agighiol-Vrața și Băiceni, multe însă din bronz.

Aplice frontale cu cap de leu sau grifon și aplica triskele specifice atelierului Agighiol-Vrața și Băiceni există în morminte scitice din sec. al IV-lea f.e.n. la Galmanova-Moghila. Ele sînt considerate ca fiind produse tracice sau lucrate sub influența tracică⁴¹.

Dar există în Tracia, la Cerni Vrâh (Lom), o aplică frontală în formă de cap de iepure, care are analogii în zonele din nordul Mării Negre⁴².

Aplice-butoni, rotunde, din argint, care există la Agighiol, Craiova, Vrața, Peretu⁴³, sînt de asemenea comune artei scitice⁴⁴ și celei

Fig.1.- Peretu, cască de argint aurit.

Fig.2.- Peretu, rhyton sau sceptru de argint.

traco-getice. Ele au o origine autohtonă, fiind cunoscută de la sfârșitul epocii bronzului în cultura Noua, în cultura Ciornîi Los, ca și în epoca bronzului și a Hallstattului european.

În ce privește originea tipului de aplică tetraskelă, trebuie luată în considerație existența în Hallstatul C (cultura Basarabi) a aplicelor de harnașament tetraskelă din bronz, geometrice. De asemenea, în sec. al VI-lea sau la începutul sec. al V-lea f.e.n. există aplici frontale⁴⁵ ani-maliere din bronz de la Sofronievo.

Existența în tezanrele de la Agighiol, Vrața, Borovo a inscripției Kotyos Etbeoi (Eibeo), din care primul este considerat ca fiind numele proprietarului, iar al doilea al meșterului⁴⁶, dovedește că aceste tezaure au aparținut unor regi traco-geți. Tehnica scrierii prin punctare este greacă, literele sînt grecești, dar numele sînt traco-getice.

Majoritatea pieselor de harnașament din arta scitică și traco-ge-tică au o tipologie și funcționalitate identică, dar o motivistică diferită.

O întrepătrundere a celor două arte este normală. Mormintele de la Agighiol și Peretu aparțin unor regi geto-daci de la mijlocul sec. al IV-lea f.e.n.

După domnia lui Lisimach a specifică sec.V-IV f.e.n. dispăre. În faza a doua a artei Latene din Dacia din sec. II-I f.e.n.⁴⁷ nu mai există arme de podoabă din metal prețios, și nici piese de harnașament. Tipologia și funcționalitatea pieselor ce compun arta din cele două faze ale artei Latene în Dacia este diferită și arată că ele nu derivă una din cealaltă, dar unele elemente ornamentale conțină a fi utilizate.

NOTE

* Materialul a fost predat în iulie 1976.

- 1 D.BERCIU, *Arta traco-ge-tică*, București, 1969, p.33; idem, *Contribution à l'étude de l'art thraco-gète*, București, 1974, p.44; idem, în 50. Bericht R.G.K., 1969, Berlin, 1971, p.213 și urm.
- 2 I.VENEDIKOV, "Arheologia", Sofia, 1966, 1, p.7-15; B.NIKOLOV, "Arheologia", Sofia, 1967, 1, p.11-18; I.VENEDIKOV, "Études Bal-çaniques", Sofia, 1966, 5, p.242-248.
- 3 ÇICICOVA, "Izvestia", Sofia, 31, 1969, p.47 și urm.
- 4 B.FILOV, *Die Grabhügel Nekropole bei Duvanli, in Südbulgarien*, Sofia, 1934, p.83, fig.106, p.128, fig.152; I.VELKOV, "Izvestia", Sofia, 31, 1969, p.25, fig.24.
- 5 Cf. notele 1-4; P.ALEXANDRESCU, "Studii clasice", XII, 1970, p. 157.
- 6 A.ALEXANDRESCU, *Thracica*, 3, Serdicae, 1974; M.PARDUCZ, în "Acta arheologica Hungarica", III, 1952, 1-3, p.156; M.DUŠEK, *Thrakische Gräberfeld der Hallstattzeit in Chotiu*, Bratislava, 1966, p.13, fig.8.
- 7 V.KARAGHEORGHIS, *Nouvelles decouvertes dans la necropole royale de Salamina de Chipre, in Le rayonnement des civilisations*

- Grecque, et Romaine sur les cultures periferiques, Paris, 1965, p. 308.
- 8 Ibidem, p.310.
 - 9 D.OVCIAROV, "Arheologhia", Sofia, 1961, 4, p.62; G.FEHER, "Izvestia, Sofia, 8, 1934, p. 106.
 - 10 M.DUŠEK, op.cit., fig.28/11; I.H.CRIȘAN, Ceramica daco-getică. Cu specială privire la Transilvania, București, 1969, p.117, pl. 38/8; p.84, fig.29/3.
 - 11 K.JUGLJEV, GFIF, Sofia, 57, 1952, 1, fig.81.
 - 12 R.POPOV, Madara, I, Sofia, 1934, p.244, fig.205/B și 206/B.
 - 13 I.H.CRIȘAN, op.cit., p.78 și urm., fig.28/7 și pl.XIX/16; EMIL MOSCALU, SCIV, 24, 1973. 2, p.292, fig.7/9-10; idem, Cercetări arheologice, II, București, 1976, fig.2/9-10; C. BUZDUGAN, Carpica, I, 1968, p.88, fig.12/3; și în necropola de la Canlia (Constanța), săpături E.Moscalu, Inedite.
 - 14 D.BERCIU, Contribution..., p.71, fig.51/4; idem, 50.Bericht R.G.K., 1971, p.80, fig.34.
 - 15 M.IRIMIA, Pontica, II, 24, fig.4; E.MOSCALU, Contribuții la studiul formării culturii traco-geto-dacice. Ceramica din sec. IV-III f.e.n. (în mss.).
 - 16 N.K.SANDARS, Thracica, 3, Serdicae, 1974, p.197-202, fig.2-4.
 - 17 G.KOSSAK, Südbayern während der Hallstattzeit, Berlin, 1959, p. 90, fig.5, pl.108/8-10.
 - 18 E.MINTO, Populonia, 1943.
 - 19 B.GOLDMAN, A Scythian Helmet from the Danube, în "Bulletin of the Detroit institute of Art", 42, 4, 1963, p.68-69; idem, Detroit Late Scythian Art in the West. The Detroit Helme, IPEK, 1966, 22; D.BERCIU, Contribution..., p.60 și urm., fig.21-23; idem, în 50. Bericht R.G.K., p.224 și urm., fig.119 și fig.121; idem, Arta traco-getică, p.89, fig.66.
 - 21 Cf. nota 10.
 - 22 D.BERCIU, Contribution..., p.46 și urm., fig.5-7.
 - 23 I.ZICK NISSEN în A.A., 1966, 4, fig.7-8; E.AKURGAL, Antike Kunst, 1967, 1, p.32-38, fig.8 și fig.9/8-6; I.BOARDMAN, Antike Kunst, 1967, 1, p.3-28, pl.1-5; A.GRIEFENHAGEN, în A.A., 1966, 4, p.44-47, fig.1-2.
 - 24 I.VENEDIKOV, T.GHERASIMOV, Trakiiscoto isticustvo, Sofia, 1973; p.123, nr.245.
 - 25 T.G.E.POWEL, From Urartu a Gudenštrup, the Thracian Metal-Work, în The European community in Later Prehistory. Studies in honour of C.F.C. Hawkins, p.194.
 - 26 M.PETRESCU-DÎMBOVIȚA, DINU MARIN, "Dacia", N.S., 19, 1975, p.106, fig.1 și 2.
 - 27 D.BERCIU, Arta traco-getică, p.103; idem, Contribution..., p.117 și urm.
 - 28 D.BERCIU, Contribution..., p.32, fig.8-9; idem, 50. Bericht R.G.K., p.217, fig.112 și 114; I.VENEDIKOV, T.GHERASIMOV, op.cit., nr.231-234.

- 29 T.G.E.POWEL, op.cit., p.196, fig.44.
- 30 D.BERCIU, Contribution..., p.137 și urm., fig.60 și 61, p.52, fig. 8-9; idem, 50.Bericht R.G.K., p.217, fig.112 și 114; M.PETRESCU-DÎMBOVIȚA, DINU MARIN, op.cit., p.112, fig.7/6 și 11/1; I. VENEDIKOV, T.GHERASIMOV, op.cit., p.117 și urm., nr.257, 260, 276, 277, 279.
- 31 P.ALEXANDRESCU, SCIV, 1972, 4, p.660-661; cf. nota 2.
- 32 P.ALEXANDRESCU, "Dacia", N.S., 18, 1974; E.MOSCALU, P. VOIEVOZEANU, Comunicare la Institutul de Arheologie din Sofia, 26 decembrie 1975; idem comunicare la Institutul de Arheologie din București, 12 decembrie 1974.
- 33 I.VENEDIKOV, T.GHERASIMOV, op.cit., nr.185.
- 34 Ibidem, nr.243; D.BERCIU, Arta traco-getică, p.83-93, fig.63-64 și fig.26-28.
- 35 Or des Schytes, Paris, 1975, p.71, nr.68, p.77, p.81, fig.71; N.N. POGREBOVA, K.S., 22, 1948, p.52-67.
- 36 V.DIMOVA, "Izvestia", Ruse, 2, 1966, p.5-9, fig.1-2; V.DIMOVA, I.IVANOV, Thracica, 3, Serdicae, 1974, p.139, fig.3.
- 37 D.BERCIU, Contribution..., p.165 și urm., fig.71.
- 38 V.CULICĂ, SCIV, 18, 4, 1967, p.677-685; I.H.CRIȘAN, "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie", Cluj-Napoca, 17, 1974, p.32.
- 39 Cf. nota 32.
- 40 B.FILOW, op.cit., p.46 și urm., fig.55-59, p.199 și urm.; P. AMANDRY, Antike Kunst, 1959, 2, p.35 și urm.; I.VENEDIKOV, T. GHERASIMOV, op.cit., p.85, 117-120.
- 41 B.N.MOZOLEVSCHI, Studia Thracica, 1, Sofia, 1975, p.166-179.
- 42 T.GHERASIMOV, "Izvestia", Sofia, 18, 1950, p.255, fig.152.
- 43 D.BERCIU Contribution..., p.76, fig.32/7,9,10, p.150 și urm., fig.69.
- 44 V.A.ILINSKAIA, Skifskii dospeh, Kiev, 1973, p.44 și urm., fig.3/7, 12, fig.4/6,7, fig.5/8,9.
- 45 I.VENEDIKOV, T.GHERASIMOV, op.cit., p.27, nr.13,15,16.
- 46 Ibidem, p.92.
- 47 K.HORED T, "Dacia", N.S., 17, 1976, p.127-168.

LA TOMBE PRINCIERÈ GÈTE ET LE TRÉSOR DE PERETU
(DÉP. DE TELEORMAN)

Résumé

La variante en langue française sera publiée dans les Actes du IIème Congrès de Thracologie, Bucarest (sous presse).

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Peretu, casque en argent doré.

Fig.2.- Peretu, rhyton au sceptre en argent doré.

NOI CETĂȚI TRACO-GETICE

de EMIL MOSCALU și
CORNELIU BEDA

I. Cetatea de la Trivalea Moșteni. Această cetate nu a fost cercetată pînă acum prin săpături, deși era cunoscută de multă vreme¹. Ea este situată pe terasa înaltă a râului Teleorman în punctul numit "La Palancă", ceea ce înseamnă că însuși tradiția locală ne-a transmis prin denumirea locului faptul că acolo a existat o fortificație. Promontoriul pe care era situată cetatea are o înălțime de circa 20 m față de lunca râului Teleorman, pe care o domină oferind o largă perspectivă asupra zonei înconjurătoare.

Pe laturile de nord, est și sud sînt pante abrupte care fac accesul pe platou dificil. Pe latura de vest, acolo unde terasa înaltă comunică cu restul platoului și unde accesul era ușor a fost construită fortificația cetății pentru a interzice accesul pe această latură. Promontoriul pe care se află situată cetatea are partea terminală triunghiulară.

Fortificația este vizibilă și astăzi, fiind marcată de pămîntul ars. Ea este formată de un val de pămînt ars, astăzi puternic aplatizat, care are o formă semicirculară cu o lungime de 110 m. El este dublat la exterior de un al doilea val de pămînt tot ars, care are de asemenea o formă circulară și formează un bastion al "valului vitrificat", principal, fiind puternic arcuit.

Cetatea de la Trivalea Moșteni se încadrează de asemenea în categoria cetăților cu "val vitrificat", fiind a treia cetate de acest tip cunoscută în jud. Teleorman. Ea este situată pe partea dreaptă a râului Teleorman, ca și cetatea de la Orbeasca de Sus și se află la circa 15 km spre nord de aceasta.

Cetăți cu "val vitrificat" dublu se cunosc la Stoina (jud. Dolj)², iar cetatea de la Coșofenii din Des are 3 "valuri vitrificate"³. Cetatea de la Trivalea Moșteni se încadrează în categoria cetăților mici, avînd o suprafață de circa 1 ha.

S-au săpat două secțiuni perpendiculare pe cele două "valuri vitrificate" (S I cu dimensiunile de 181,5 x 1 m și S II de 90 x 1 m), avînd ca scop stabilirea structurii fortificației și cercetarea zonei locuite din interiorul cetății. Valul este marcat de o arsură puternică, care a dus la transformarea pămîntului în cărămidă.

Arderea nu are însă aceeași intensitate ca în cetatea de la Orbeasca de Sus și Albești, unde pămîntul este ars pînă la scorificare, ci este formată de valul principal, din pămînt ars amestecat cu pămînt nears. Cel de al doilea val care marchează bastionul semicircular, "valul vitrificat" este marcat doar de bucăți mari de pămînt ars, avînd imprimate pari și nuiiele, sau fără aceste impresiuni, și bucăți mărunte de pămînt ars, toate ameste-

cate cu pământ nears.

Arsura valului principal al cetății de la Trivalea Moșteni are lățimea măsurată pe profil de 4,50 m și o înălțime de 0,30-0,40 m, în starea actuală fiind mult aplatizat. "Valul vitrificat" este format din pământ ars și bucăți de chirpici arse obișnuit la roșu, având imprimate bîrne cu diametrul de 0,09-0,12 m și nuiiele cu diametrul de 0,01-0,02 m. În structura valului care delimitează bastionul semicircular am găsit și bucăți de chirpici care au imprimat urmele unor bîrne despicate cu o lățime de 0,06-0,09 m. Nu am găsit pînă acum cărămizi perforate sau neperforate ca la Popești, Bucovăț, Albești și Orbeasca de Sus.

Valul principal este dublat la partea exterioară de un șanț de apărare, astăzi nivelat complet, avînd adîncimea măsurată de la nivelul de săpare de 1,70 m, iar deschiderea la partea superioară de 4 m. Și în fața celui de al doilea val (al bastionului) se află un șanț de apărare, avînd adîncimea măsurată de la nivelul de săpare de 1,10 m și o deschidere la gură de 2,00 m. Lățimea acestui al doilea val este de 4 m și înălțimea de 0,50-0,60 m.

În cazul cetății de la Trivalea Moșteni cele două șanțuri de apărare aveau un rol efectiv în cadrul fortificației, dublînd palisada a cărei înălțime trebuie să fi fost de 2-3 m, obținîndu-se astfel o fortificație cu o diferență de nivel de aproape 4-5 m, care o făceau inexpugnabilă. Singura soluție care permitea cucerirea cetății era incendierea ei, și este foarte probabil că acesta a fost sfîrșitul cetății în discuție, ca și al celorlalte de același tip.

În zona din interiorul cetății există mai multe locuiri, concretizate în două nivele. În sudul promontoriului "La Palancă", în șanțul I, primul nivel conține ceramică și unelte aparținînd culturii Coțofeni (fig. 1/1, 2) și Glina, iar nivelul al doilea conține rare fragmente ceramice aparținînd culturii Basarabi (fig. 1/5, 6, 12) și ceramică din sec. V-III f.e.n. (fig. 1/7, 10, 11) și amfore din aceeași perioadă (fig. 1/3, 4).

În șanțul II, săpat aproape în mijlocul cetății și care a secționat zona unde se întîlnesc cele două valuri, nivelul I conține exclusiv ceramică aparținînd culturii Basarabi, iar nivelul II este cel al construirii cetății și conține ceramică din sec. V-III f.e.n. Locuirea din cele patru culturi este sporadică, în cei 271,50 m² săpați pînă acum nu am găsit decît o groapă cu ceramică Basarabi și o groapă cu ceramică din sec. V-III f.e.n. Șanțul II este cel mai concludent sub raport stratigrafic, în sensul că fortificația cu "valul vitrificat" suprapune și taie nivelul de locuire aparținînd culturii Basarabi. În plus, un fragment ceramic cenușiu lucrat la roată a fost găsit sub arsură valului din șanțul II la adîncimea de 2,00 m, ambele observații asigurîndu-ne că fortificația nu aparține culturii Basarabi, ci a fost construită în sec. V-III f.e.n.

În acest fel cetatea de la Trivalea Moșteni face parte din seria cetăților cu "val vitrificat" de la Albești (jud. Teleorman), Bucovăț (jud. Dolj), Mărgăritești (jud. Olt) și Brăhărești (jud. Galați) care se pot data între a doua jumătate a sec. al IV-lea f.e.n. și sfîrșitul sec. al III-lea f.e.n.

În interiorul zonei locuite a cetății am mai găsit trei fragmente de vase celtice din grafit. Ele pot fi legate de o locuire sporadică din sec. II-I

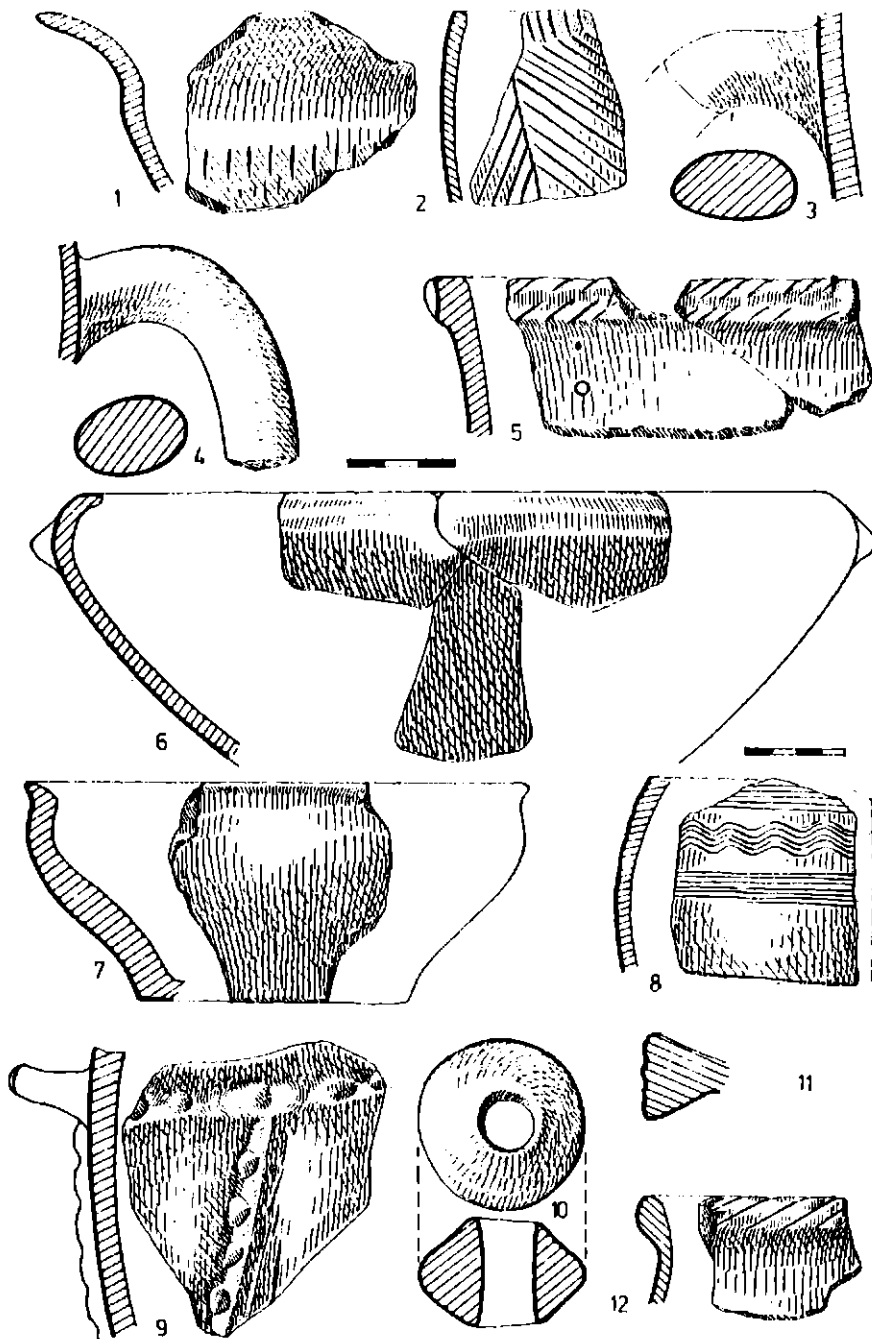

Fig.1.- Trivalea Moșteni: 1,2 fragmente ceramice aparținnd culturii Coțofeni; 3,4 mînere de amfore grecești din pastă roșie cu mică din sec.IV-III f.e.n.; 5,6,12 ceramică aparținnd culturii Basarabi; 7,10,11 vase și fragmente ceramice ȝeto-dacice din sec.IV-III f.e.n.; 8 fragment ceramic aparținnd culturii Șridu; 9 Orbeasca de Sus, fragment ceramic din sec.IV-III f.e.n.

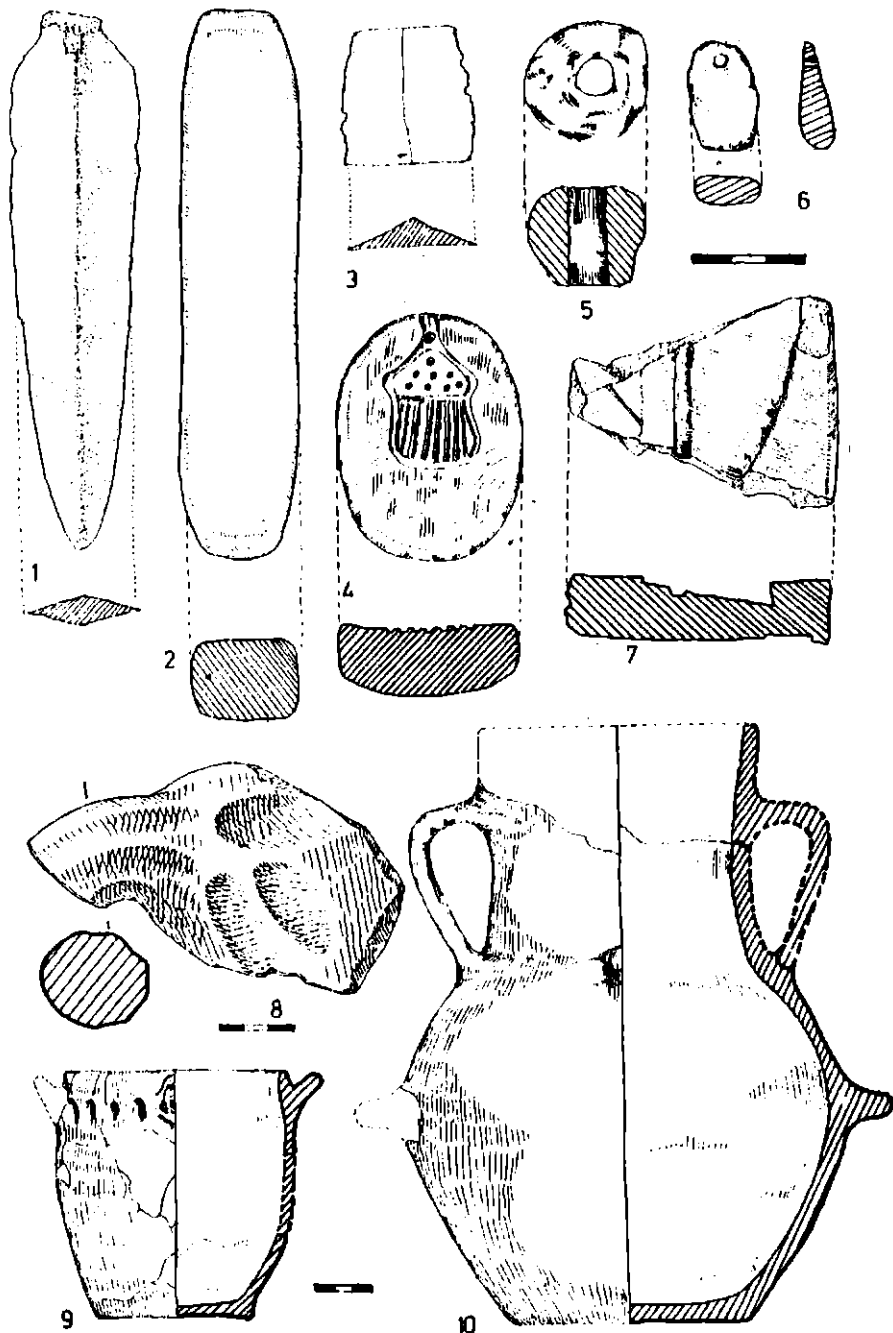

Fig.2.- Orbeasca de Sus; 1, vîrf de lance din fier (sec.IV-III f.e.n.); 2 gresie de ascuțit (cultura Basarabi); 3 lamă de silix (cultura Gîlna); 5,6 pandantiv din calcar și fusaiolă, sec.IV-III f.e.n.; 4,7 tipare din lut ars din Hallstatt A.; 8 crater din sec.IV-III f.e.n.; 9,10 vase geto-dacice din sec.IV f.e.n.

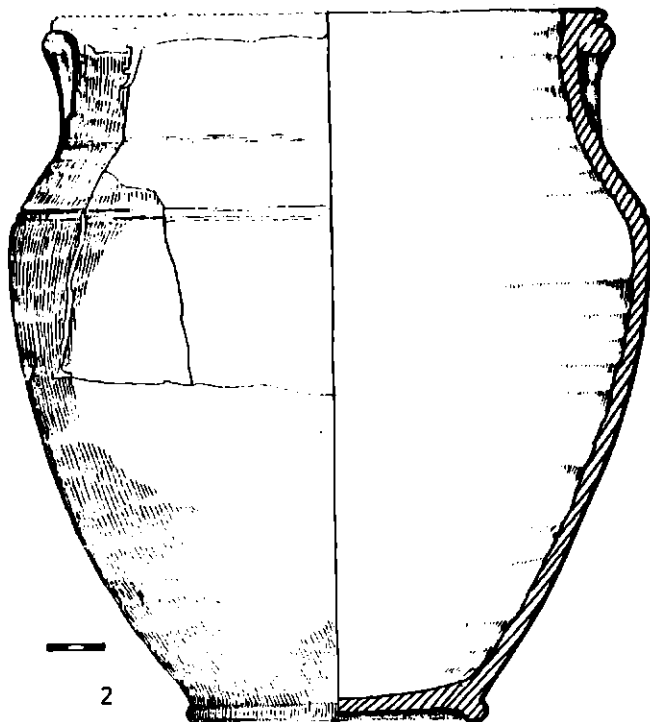
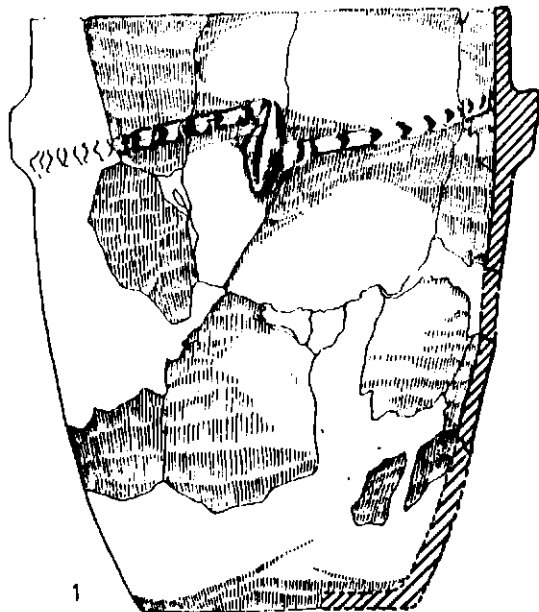

Fig.3.- Orbeasca de Sus: 1,2, ceramică din sec.IV-III f.e.n.

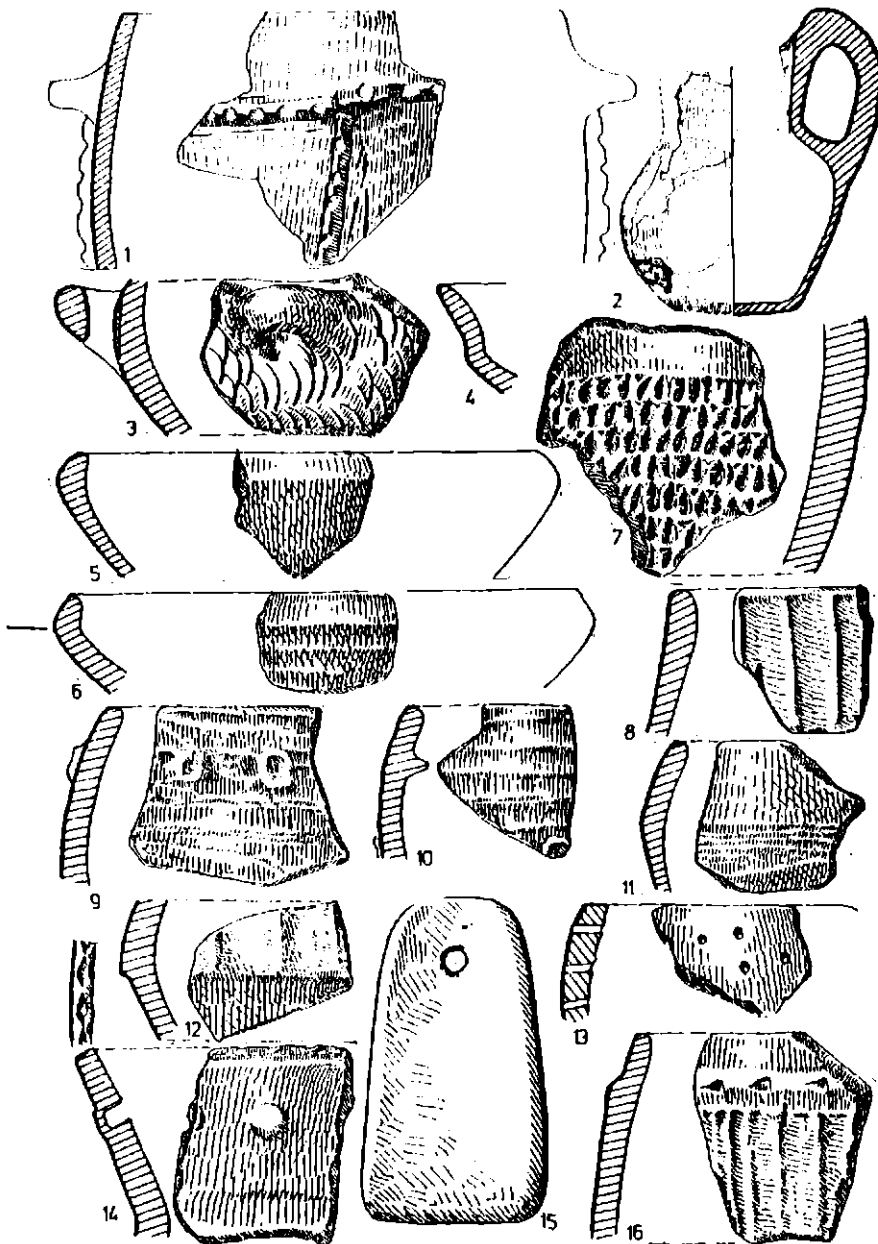

Fig.4.- Orbeasca de Sus: 1,2, ceramică din sec.IV-III f.e.n.; 3-13, 15,16 Trivalea Moșteni, ceramică aparținând culturii Gumelnița; 14 fragment ceramic aparținând culturii Glna.

Fig.5.- Conțești, ceramică aparținând culturii Basarabi.

f.e.n. pusă în evidență de câteva fragmente ceramice geto-dacice. Locuirea din sec. II-I f.e.n. nu formează un nivel, ca și locuirea aparținând culturii Dridu semnalată prin câteva fragmente ceramice (fig. 1, 8). Fragmentele de vase celtice din grafit nu pot fi legate și de locuirea geto-dacică mai veche ce aparține epocii de funcționare a cetății.

Fragmentele ceramice din grafit constituie a doua descoperire de acest gen cunoscută la sud de Carpați, după cea de la Cozia Veche, care poate data din a doua jumătate a sec. I f.e.n. și 102-106 e.n.⁴ În Transilvania se cunosc fragmente de vase din grafit la Morești din sec. al II-lea f.e.n.⁵ și Costești din sec. I f.e.n.⁶. Există de asemenea două vase din pastă cu grafit la Fețele Albe (Munții Orăștiei), ornamentate cu butoni semisferici, motiv pentru care sînt considerate ca fiind autohtone și nu celtice și datate la sfîrșitul sec. al II-lea și începutul sec. I f.e.n.⁷ În Moldova se cunosc de asemenea multe descoperiri din fragmente de vase cu grafit la Glăvăneștii Vechi⁸, Botoșana, Băiceni-Mlada, Poiana Dulcești⁹. Cetatea de la Trivalea Moșteni poate fi datată în perioada cuprinsă între 550-200-150 f.e.n.; pentru o datare mai restrînsă în cadrul acestei perioade nu dispunem încă de suficiente elemente.

Pe teritoriul satului Schela, aflat în imediata vecinătate a cetății, s-a găsit o imitație după monedele lui Filip al II-lea cu legenda inversă.

II. Cetatea de la Orbeasca de Sus, comuna Orbeasca, jud. Teleorman.
Cetatea de la Orbeasca de Sus nu a fost cunoscută pînă acum în literatura de specialitate. Aici am făcut săpături cu fondurile Muzeului din Alexandria în anii 1969-1972 și 1975.

Cetatea a fost construită pe un promontoriu de formă alungită, înconjurat pe laturile de nord și est de apele rîului Teleorman. Panta de pe latura de nord este foarte abruptă, reprezentînd un obstacol natural de netrecut, avînd aici o înălțime de circa 30 m. Pe latura de V este vizibil conturul "valului vitrificat" și al șanțului, care se continuă și pe latura de sud, totalizînd o lungime de circa 300 m. Promontoriul are o formă alungită, cetatea propriu-zisă avînd dimensiunile de 220 x 100 m și o suprafață de circa 2,5 ha.

În total au fost săpate 11 șanțuri, care au secționat fortificația și zona locuită din interior.

Secțiunile săpate au dus la constatarea că prima fortificație a cetății s-a făcut la începutul epocii bronzului, în cultura Glina. Acestei culturi îi aparține un șanț de apărare, care a fost săpat numai pe latura de vest.

Cea de a doua fortificație a cetății de la Orbeasca de Sus este reprezentată de "valul" ars și șanțul adiacent. Șanțul de apărare este reprezentat de o alveolare largă, cu o deschidere de 20 m, care a tăiat și umplutura șanțului de apărare aparținînd culturii Glina. Între alveolare și "val" se află o bermă cu lățimea de numai 0,50-1 m pe latura de vest. Pe latura de sud nu există.

"Valul" are lățimea de pe latura de vest cuprinsă între 7,75 și 11,75 m și înălțimea maximă păstrată cuprinsă între 0,35-0,60 m. Pe latura de sud "valul" ars are lățimea cuprinsă între 3,60-10,50 m și înălțimea cuprinsă între 0,60-1,05 m. Pe latura de sud există de asemenea un șanț de apărare cu o mare deschidere la gură și o adîncime de 1,90 m. El repre-

zintă mai degrabă o escarpare a pantei în fața valului pentru a se mări diferența de nivel. Reiese faptul că pe latura de vest "valul" are forma părții principale a fortificației, în timp ce șanțul de apărare aproape că nu există, iar pe latura de sud palisada era de proporții mai reduse, ceea ce a făcut necesară dublarea cu un șanț de apărare mai puternic care să suplinească proporțiile mai reduse ale "valului" ars.

Ceea ce se mai păstrează din val este pământul puternic ars, o ardere mai slabă constatându-se pe latura de sud, acolo unde dimensiunile "valului" erau mai reduse comparativ cu cel de pe latura de vest.

În șanțul VI am obținut date concludente privind sistemul de construcție al "valului". La marginea dinspre interior a "valului" se află o podină de pământ compact, care poate a fost bătătorită inițial, puternic arsă. La demontarea acesteia, pe partea inferioară erau imprimate urmele unor nule și bîrne cu o grosime de 0,03-0,10 m, așezate grupate și paralele în lungul palisadei pe direcția est-vest. Unele bîrne erau despicate ca și la Trivalea Moșteni¹⁰ și la Sărățel¹¹. Aproape de mijlocul palisadei se aflau mai multe cărămizi de mari dimensiuni, din pământ ars cu părți în compoziție, majoritatea fragmentelor, dispuse dezordonat. Unele erau căzute pe o latură, ceea ce indică faptul că ele au fost deplasate din poziția inițială în timpul și după ardere, când pământul din structura "valului" s-a tasat prin combustionarea lemnăriei.

Mai multe din aceste cărămizi au o perforație la mijloc ca "turtele" din "valurile" de la Popești¹² și Bucovăț¹³. Aceasta indică faptul că la construcția "valului" cetății de la Orbeasca de Sus au fost folosite bîrne dispuse orizontal, poate și vertical, intercalate cu cărămizi perforate sau nu, în mai multe straturi suprapuse, avînd între ele pământ probabil bătătorit.

Stratigrafia cetății de la Orbeasca de Sus este complicată și s-au deosebit cinci nivele de locuire. Nivelul I aparține culturii Glina, în timpul căreia s-a săpat primul șanț de apărare. Următoarele nivele aparțin culturii Tei și Zimnicea-Coslogeni și unui nou aspect cultural Hallstatt A₁-A₂ în timpul căruia a fost construită fortificația cu "val" ars. Există de asemenea o locuire Basarabi (fig. 2/2) și una getică din a doua jumătate a sec. al IV-lea f.e.n. și prima parte a sec. III f.e.n. (fig. 1/9; fig. 2/1, 2; fig. 2/1, 5, 6, 8-10; fig. 4/1, 2). Cele cinci nivele formează un strat de cultură cu o grosime de 1,10 m pe latura de vest și de 1,30 m pe latura de sud. Spre interiorul zonei locuite stratul de cultură se subțiază treptat, ajungînd ca la numai 25 m de "valul" ars pe latura de vest să aibă o grosime de numai 0,40 m, iar pe latura de sud la numai 15 m de "val" toate nivelele se contopesc, materialele arheologice nemaiputîndu-se deosebi decît tipologic.

În timpul săpăturilor, în diferite puncte au fost găsite țigle și olane de un tip apropiat de cele de la Popești, care nu datează din sec. II-I f.e.n., ca în această cetate, pentru că la Orbeasca de Sus nu există materiale din această perioadă, ci sînt legate de locuirea din a doua jumătate a sec. al IV-lea f.e.n. și prima parte a sec. al III-lea f.e.n., datată printr-o amforă de Chios¹⁴.

Pe suprafața cetății au fost găsite două tipare de lut ars, care nu pot

fi datate din lipsa unui context stratigrafic. De aceea ele pot aparține hallstattului timpuriu, culturii Basarabi sau sec. IV-III f.e.n. Primul tipar era folosit la turnarea unor pandantive, care au încă analogie (fig. 2/4). Al doilea tipar de lut era folosit la turnarea unor lănci și în acest caz el poate aparține Hellstattului A-B (fig. 2/7). Ceramica geto-dacică este bine reprezentată de vase lucrate cu mâna și cu roata (fig. 2/8-10 și fig. 3). S-au găsit și fragmente de vase grecești de import, cu firnis negru, dificil de datat. Există indicii care ne permit să afirmăm că și în perioada sec. IV-III f.e.n. a funcționat o palisadă de lemn. Ceramica lucrată la roată din ultima etapă de locuire a cetății pare a fi lucrată în cea mai mare parte de geto-daci.

În timpul campaniilor de săpături, prin diferite sesnalări și periegeze s-au descoperit o serie de așezări, pe care socotim că este util a le comunica pentru a servi la întocmirea repertoriilor arheologice ale diferitelor zone:

a) Trivalea Moșteni (jud. Teleorman). Aici se află un tell gumelnițean care ne-a fost semnalat de locuitori. El este așezat la marginea satului, în punctul "La Blidaru", aflat pe partea stângă a apei menționate. Tell-ul este înconjurat și astăzi de ape. Are o formă rotundă, cu diametrul de circa 50-60 m și o înălțime de circa 3 m. De la suprafața lui am adunat ceramică specifică culturii Gumelnița (fig. 4/3-13, 15, 16), o greutate de la războiul de țesut (fig. 4/5), ca și un fragment ceramic aparținând culturii Glina (fig. 4/14). Așezarea culturii Glina se află pe dealul "La Palancă", unde se află cetatea geto-dacică din sec. IV-III f.e.n. la circa 1 km de tell, pe terasa înaltă din partea dreaptă a Teleormanului.

b) Olteni (jud. Teleorman). În octombrie 1978, cu prilejul nivelării unei terase joase aflate lângă șoseaua asfaltată, pe terenul I.A.S.-ului, s-a descoperit o așezare aparținând culturii Basarabi, din care am recuperat inventarul unui bordei cu ceramică, o rîșniță din piatră de rfu și un percutor de piatră. Pe locul cimitirului actual al satului Olteni se află o așezare geto-dacică din sec. I f.e.n. și I e.n. În locurile în care s-a scos pămînt pentru cărămidă se văd profilele unor bordeie cu vetre a căror arsură are o grosime de 0,30-0,40 m. Sînt și bordeie care au un cûptor în bloc de pămînt. Am găsit și fragmente ceramice din faza I-a a Latène-ului geto-dacic, din sec. IV-III f.e.n.

c) Conțești (jud. Teleorman). În colecția școlii din localitate se află materiale dintr-un tell gumelnițean, ca și ceramică dintr-o așezare aparținând culturii Basarabi. Din aceasta publicăm o ceașcă cu ornamente spirale (fig. 5/1 a și b) și un fragment de castron (fig. 5/2). Ambele sînt lucrate din pastă neagră cu luciu metalic.

NOTE

- 1 Cetatea a fost semnalată în 1974.
- 2 C. SCHUCHARDT, Die Schulenburg bei Cotzofeni und andere dakisohen Burgen, în Schumacher Feststschrift, Mainz, 1930, p. 188, fig. 7.

- 3 Ibidem, p.184-188, fig.1; D.BERCIU, Arheologia preistorică a Olteniei, 1939, p.196 și 204; I.NESTOR, Der Stand...., în Bericht R.G.K. 1933, p.157, fig.10/8 și 20/4; G.CEACALOPOL, Materiale, I, 1959, p.352.
- 4 E.MOSCALU, SCIV, 19, 1968, p.640.
- 5 K.HORED, Mittellatènezeitliche Siedlungen aus Siebenbürgen, în Studien aus Alt Europas, Teil II., Köln, Graz, 1965, p.56-59; 67 și pl.4/2-7.
- 6 I.H.CRISAN, Ceramica daco-getică. Cu specială privire la Transilvania, București, 1969, p.203 și fig.111.
- 7 H.DIACOVICIU, I.GLODARIU, I.PISO, Un complex de construcții în terase din așezarea dacică de la Fețele Albe, în AMN, X, 1973, p.69, 74, fig.15.
- 8 I.NESTOR și colab., SCIV, II, 1951, 1.
- 9 S.TEODOR, Despre cultura geto-dacică în sudul Moldovei, în SCIV, 20, 1969, p.39 și urm.
- 10 Vezi cetatea de la Trivalea Moșteni.
- 11 N.VLASSA și ST.DANILA, Săpăturile arheologice de la Sărățel, în Materiale, VIII, 1962, p.344.
- 12 R.VULPE, SCIV, 5, 1955, 1-2, fig.9, p.247.
- 13 G.MACOVEI, Materiale, V, 1959, p.352.
- 14 Determinare V.EFTIMIE-ANDRONESCU.

NOUVEAUX CITES THRACO-GETES

Résumé

I. L'oppidum à "vallum vitrifié" de Trivalea Moșteni, dep. de Teleorman. Dans les années 1975 et 1976 on a fouille la cité géto-dace de Trivalea Moșteni, cité qui était inconnue jusqu'alors. Elle est sise sur un promontoire en forme triangulaire qui domine la vallée du ruisseau Teleorman. Au nord, à l'est et au sud il y a des pentes escarpées, et à l'ouest on a construit des fossés et des vallums défensifs. Le vallum et le fossé défensif ont une forme semicirculaire et ils interdisent l'accès vers l'intérieur de la cité. Du côté sud du vallum vitrifié et du fossé défensif principal il y a un deuxième vallum vitrifié défensif, qui forme une sorte de "bastion".

Le fossé défensif principal a une profondeur de 1,70 m et, à la partie supérieure, l'ouverture mesure 2,00 m; aujourd'hui le fossé et le vallum se trouvent, l'un, complètement nivelé, l'autre, très aplati. Celui-ci est situé devant le vallum vitrifié, qui a une largeur de 4,50 m et une hauteur de 0,30-40 m; il est en terre massive, brûlée, et on y trouve des morceaux de torchis et des traces de poutres (à diamètre de 0,09 - 0,12 m) et de verges (à diamètre de 0,01-0,02 m).

On y a trouvé aussi des poutres fondues, dont la grosseur varie entre 0,06-0,09 m.

Du côté sud-ouest le vallum et le fossé défensif est doublé d'un "bastion".

Le fossé défensif du "bastion" a une profondeur de 1,10 m et l'ouverture à la partie supérieure mesure 2,00 m.

Il est certain que les traces de brûlure proviennent d'une ancienne palissade de poutres et de verges (quelques unes étaient fondues), intercalée de terre; cette palissade devait avoir une hauteur de 2-3 m ou même davantage, et, avec le fossé défensif qui s'y trouvait au-devant, elle formait une fortification inexpugnable.

La palissade a été incendiée lors d'une attaque et il en a résulté le vallum vitrifié qui se présente aujourd'hui comme une masse de terre cuite informe.

On retrouve des oppidums possédant le même système de fortification à Orbeasca de Sus (dép. de Teleorman) qui date du Ha A1-A2, à Albești (dép. de Teleorman), IVe-IIIe siècle av.n.è., à Cotzofeni din Dos, première moitié du IVe siècle av.n.è., à Bucovăț, Stoina etc.

A l'intérieur de l'oppidum fortifié de Trivalea Moșteni, les fouilles ont démontré que le promontoire a été habité par les représentants de la culture Glina du début de l'âge du bronze de la culture Basarabi, du Hallstatt C, et de l'aspect culturel de type Canlia, qui appartient aux Gétodaces et qui date du VIème-IIIème siècle av.n.è. (fig.1).

Cette cité, de même que la plupart de ce type, était habitée par intermittence, car elle était un lieu de refuge.

Elle a une superficie d'à peu près 1 hectare.

Pendant les fouilles, on a découvert quelques tessons de vases celtes, en graphite, qui appartiennent à une habitation géto-dace, datant du IIIème-Ier siècle av.n.è.

Des vases celtes en graphite on a retrouvé aussi à Cozia Veche, Ier s.av.n.è.-Ier s.n.è., Morești, Fețele Albe (Sarmizegetusa), Botoșana, Bălceni-Mlada, Poiana, Dulcești.

On a pu dater l'élévation de la fortification de Trivalea Moșteni à l'aide de la méthode stratigraphique. De la sorte, on a constaté que la section fouillée au point de hauteur du "vallum vitrifié" et du fossé défensif du bastion, avait la partie terminale élevée dans le fossé défensif principal; voilà pourquoi la terre cuite se trouve à une profondeur de 1,90 m. A ce point on a découvert un fragment céramique tourné. Grâce à lui, on a pu dater l'élévation de la fortification aux IVème-IIIème siècles av.n.è.

A l'extrémité du village Trivalea Moșteni, dans la zone marécageuse du ruisseau Teleorman, il y a un "tell" qui appartient à la culture Gumelnița; il a une hauteur de 3 m et un diamètre de 60 m. A la surface, on a retrouvé des fragments céramiques appartenant à la culture Gumelnița.

II. L'oppidum fortifié d'Orbeasca de Sus. L'oppidum a été élevé sur un promontoire allongé, entouré du côté nord et sud par les eaux du ruisseau Teleorman.

Le tracé du vallum vitrifié, qui s'étend sur une longueur de 300 m, est toujours visible à l'ouest et au sud. La fortification a une superficie de 2,5 hectares. On a feuillé 11 sections, ce qui a permis l'étude des fortifications et de l'habitat à l'intérieur de la cité.

Le premier fossé défensif a été construit au début de l'âge du bronze par les représentants de la culture Glina. La deuxième fortification consiste en un vallum vitrifié et le fossé défensif adjacent, qui datent du Ha. A.

Dans le torchis qui se trouve dans la structure du vallum vitrifié il y a des traces de poutres et de briques dont quelques unes sont perforées comme celles de Popești.

A l'intérieur de la cité il y a une couche de culture à cinq niveaux d'habitat.

La cité a été habitée par les représentants de la culture Glina, Tei, Coslogeni-Zimnicea, Hallstat A, Basarabi, aux IVème-IIIème siècles av.n.è.

Le dernier habitat a été daté grâce à une amphore de Chio et à quelques fragments de vases grecs à vernis noir de 350-250 av.n.e. Cet habitat appartient à l'aspect culturel de type Canlia.

LEGENDE DES FIGURES

- Fig.1.- Trivalea Mosteni: 1,2 fragments céramiques appartenant à la culture Coșofeni; 3,4 anses d'amphores grecques en pâte rouge mêlée de mica des IVe-IIIe siècles av.n.è.; 5,6,12 céramique appartenant à la culture Basarabi; 7,10,11 vases et fragments céramiques géto-daces des IVe-IIIe siècles av.n.è.; 8 fragment céramique appartenant à la culture Dridu; 9 Orbeasca de Sus, fragment céramique des IVe-IIIe siècles av.n.è.
- Fig.2.- Orbeasca de Sus: 1, pointe de lance en fer (IVe-IIIe siècles av.n.è.); 2 grès pour aiguisage (culture Basarabi); 3 lame en silex (culture Glina); 5,6 pendentif en calcaire et fusible, IVe-IIIe siècles av.n.è.; 4,7 moules en terre cuite du Hallstatt A; 8 cratère des IVe-IIIe siècles av.n.è.; 9,10 vases géto-daces du IVe siècle av.n.e.
- Fig.3.- Orbeasca de Sus; 1,2 céramique des IVe-IIIe siècles av.n.è.
- Fig.4.- Orbeasca de Sus: 1,2 céramique des IVe-IIIe siècles av.n.è.; 3-13,15,16 Trivalea Mosteni: céramique appartenant à la culture Gumelnița; 14 fragment céramique appartenant à la culture Glina.
- Fig.5.- Conțești: céramique appartenant à la culture Basarabi.

DESCOPERIRILE ARHEOLOGICE DE LA PIETROȘANI, JUD. TELEORMAN

de EMIL MOSCALU
și CORNELIU BEDA

Teritoriul comunei Pietroșani, situat la jumătatea distanței dintre Zimnicea și Giurgiu, aproape de vărsarea râului Vedea în Dunăre, era cunoscut pînă acum în literatura arheologică doar prin castrul roman de aici, aflat într-o poziție excentrică față de limesul transalutan.

Unele lucrări agricole efectuate în anii 1965-1967 în punctul "Reca Mare", ca și lucrările de construcții făcute în curtea C.A.P.-ului din localitate au dus la descoperirea unei întinse necropole geto-dacice¹. A fost recuperată urna unui mormînt de incinerare și cîteva fragmente ceramice. Aceasta a determinat efectuarea în 1969 a unui sondaj. Pînă acum nu s-a cercetat sistematic nici o necropolă geto-dacică în Muntenia, în afară de cea de la Zimnicea. Cu prilejul efectuării sondajului nu au mai fost descoperite alte mormînte.

Vasul recuperat (fig.1/1) a fost descoperit în curtea C.A.P.-ului și conținea oase calcinate. Este lucrat cu mîna, din pastă brun-cărămizie; are o formă bitronconică, fundul plat, iar pe linia diametrului maxim două mînere plate. Partea superioară se deosebește de forma obișnuită a vaselor hallstattiene, care de obicei au gura trompetiformă. Vasul de la Pietroșani are un gît cilindric cu marginea superioară dreaptă și două mînere cu secțiune dreptunghiulară. Fragmentul de buză păstrat ne permite să observăm că toarta nu era prinsă de partea ei superioară, ci imediat sub ea. Deocamdată nu cunoaștem analogii pentru acest tip de vas decât la Zimnicea². I.H.Crișan consideră că vasul de la Zimnicea este analog cu un altul de la Baraolt³, ceea ce este inexact. Vasul de la Baraolt are gura trompetiformă și nu are mînere plate pe linia diametrului maxim, în timp ce vasele de la Zimnicea și Pietroșani au gîtul cilindric cu buza dreaptă și mînere plate.

Din punct de vedere tipologic, vasul de la Pietroșani, ca și cel de la Zimnicea derivă din formele de vase hallstattiene, după cum o dovedește bitronconismul și cele două mînere plate dispuse pe linia diametrului maxim. Tot din necropolă provin și fragmente de crater lucrate la roată din pastă cenușie (fig.2/15), similare cu craterele descoperite la Zimnicea, Lăceni și în cetatea de la Orbeasca de Sus. Pe baza analogiei cu vasul de la Zimnicea și a prezenței craterului, vasul de la Pietroșani poate fi încadrat în limitele sec.IV-III f.e.n. În ce privește al doilea vas descoperit sîntîmplător nu avem certitudinea că provine din necropola sau din așazarea Latene tîrzie situată la circa 2 km vest de sat. Este o cană lucrată la roată, din pastă cenușie (fig.2/1). Acest tip de vas are o bună analogie în cetatea de la Orbeasca de Sus, datat pe baza unei amfore din Chios, găsită în aceeași groapă, în a doua jumătate a sec.IV f.e.n. și

prima parte a sec. al III-lea f.e.n. Datarea noastră constituie un bun reper cronologic și pentru vasul de la Pietroșani. Alt exemplar de același tip se cunoaște în necropola de la Brăilița⁴. Acest tip de recipiente derivă din cele de tip IV/A-B de la Ferigele⁵ din a doua jumătate a sec. al VII-lea și sec. al VI-lea f.e.n. Vasele de la Pietroșani, Zimnicea, Brăilița și Orbeasca de Sus demonstrează continuarea vaselor de tip Ferigele IV/A-B până în sec. al III-lea f.e.n., dar vasele menționate aparțin aspectului cultural geto-dacic de tip Canlia, care este deosebit prin unele forme ceramice, ca și prin unele detalii tipologice de ceramică Ferigele. Prin urmare vasele de tipul celor de la Pietroșani aparțin aspectului Canlia și circulația lor în afara ariei Ferigele se explică prin faptul că atât aspectul Ferigele, cât și aspectul Canlia aparțin geto-dacilor. Acest tip de vas aparține variantei I/f a recipientelor bitronconice din cultura materială a geto-dacilor timpurii din sec. VI-III f.e.n.⁶

La circa 2 km vest de sat, pe terasa înaltă a Dunării, a fost găsită o așezare, de la suprafața căreia au fost culese mai multe fragmente ceramice, care permit încadrarea ei crenologică și culturală. Ceramica de uz comun este reprezentată prin câteva fragmente de vase ornamentate cu impresiuni adâncite, similare celor de la Insula Banului⁷ și prin fragmente ale unor vase ornamentate cu alveole (fig. 2/4). Ceramica fină este reprezentată de un fragment dintr-o căniță lucrată din pastă neagră, cu luciu metalic la exterior. Cănița a avut un mâner supraînălțat, rupt din vechime și este decorată cu două linii paralele obținute prin imprimarea unui obiect zimțat (fig. 2/2). Alt fragment lucrat din pastă brun-cărămizie este decorat cu un ornament constând din cercuri concentrice imprimate și două registre ornamentale încadrate între liniile incizate, care se unesc formând triunghiuri (fig. 2/3). În aceeași categorie se încadrează și o cană găsită anterior. Cana are o toartă supraînălțată și este ornamentată pe linia de demarcație între corp și gât printr-o linie obținută prin imprimarea așa-numitului "torques". Cana este lucrată dintr-o pastă brună cu nuanțe negre, lustruită la exterior (fig. 1/2). Pentru încadrarea crenologică și culturală a materialului ceramic din această așezare este important fragmentul cu ornament constând din cercuri concentrice. Acesta are analogii în Dobrogea la Babadag⁸, în sudul Moldovei la Stoicani⁹, Brăilița¹⁰ și în materialele din Insula Banului¹¹, Pșenicevo, Meri și Cățelu Nou¹². Ornamentul incizat de pe același fragment își găsește analogii mai mult în ceramica hallstattiană timpurie, de tip Insula Banului, decât în cea de tip Babadag, ceea ce indică faptul că așezarea de la Pietroșani ar putea aparține Hallstattului timpuriu de tip Insula Banului.

Totuși fragmentul ornamentat cu triunghiuri incizate (fig. 2/3) este specific fazei Babadag I de la Babadag și Troia, în nivelul VII/b₂ datat de autorii săpăturii în perioada 1190-1100 f.e.n.¹⁴. Pornind de la această datare D.P. Dimitrov a datat ceramica de tip Pșenicevo din Bulgaria ca cea de la Babadag în sec. XIII-XII f.e.n.¹⁵. Anterior faza Babadag I fusese datată în Hallstatt A₂ (sec. al XI-lea f.e.n.), iar Babadag II în Ha B₁-B₂. Alți autori au datat faza Babadag I în Ha A₁, iar faza Babadag II în Ha A₂ (sec. al XI-lea)¹⁶.

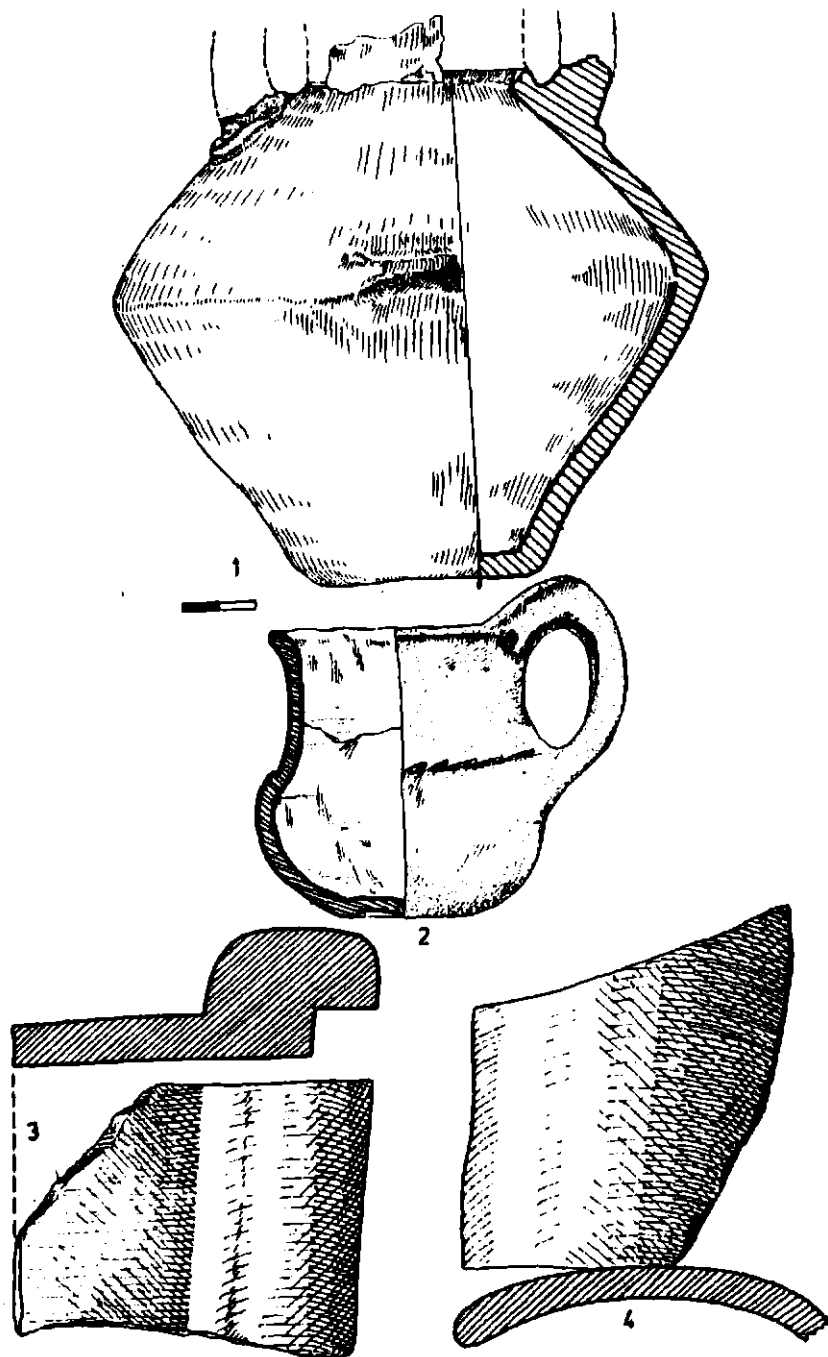

Fig. 1.- Pietroșani 1, urnă din sec. IV-III f.e.n.; 2, cană hallstattiană; 3-4, țigle romane din sec. II-III e.n.

N. Sanders, reanalizând datarea nivelului Troia VII/b₁, arată că aceasta datează pe la 1115 f.e.n., iar Troia VII/b₂ datează din sec. al XI-lea f.e.n.¹⁷. Problema este discutată și de B.Hänsel, care datează totuși faza Babadag I în Ha A₂ (sec. al XI-lea f.e.n.), deși autorul se sizează faptul că există un decalaj de 100 de ani¹⁸.

Chiar dacă nivelul Troia VII/b₂ datează din sec. al XI-lea f.e.n., această datare constituia și un terminus ante quem pentru ceramica de tip Babadag I-Pșenicevo. Altfel spus, elementele Babadag I din nivelul Troia VII/b₂ erau pe deplin formate în sec. al XI-lea, și prin urmare faza Babadag I trebuie datată în Ha A₁, dacă nu chiar în sec. al XIII-lea f.e.n., așa cum a arătat D.P.Dimitrov. B.Hänsel a arătat că nivelul Troia VII/b₂ conține și ceramică de tip Coslogeni, dar aceasta nu împietează cu nimic datarea fazei Babadag I. Prezența elementelor Coslogeni aici se poate datora unei situații stratigrafice confuze, dar ele pot demonstra și persistența în anumite zone a culturii Coslogeni împreună cu elementele culturii Babadag-Pșenicevo. Oricum cultura Babadag-Pșenicevo era formată în sec. al XII-lea f.e.n.

De aceea socotesc că locuirea hallstattiană de la Pietroșani trebuie datată în Ha A₁-A₂, ca și tumulul de la Meri, pe care l-am datat în aceeași perioadă, dar acesta este format pe baza culturii Gîrla Mare, după cum indică vasele de tip solniță și cuptor, ca și ornamentale constînd din cercuri concentrice imprimate. De aceea fără o săpătură mai mare la Pietroșani nu putem atribui așezarea de aici cu certitudine grupului Babadag sau grupului Insula Banului. Trebuie să remarcăm că ornamentul format din cercuri concentrice, care la origină aparține culturii Gîrla Mare, este preluat și de grupul Insula Banului-Meri, dar și de grupul Babadag, în cadrul unui fenomen de sinteză care se impune a fi clarificat.

Așezarea hallstattiană este suprapusă de o locuire aparținînd culturii Dridu, cu ceramică specifică (fig.2/6-10)¹⁹, după cum o dovedește o secțiune practică aici.

La circa 200 m de așezarea hallstattiană au fost găsite cîteva țigle romane (fig.1/3-4) și fragmente de țigle cu ștampila Leg(io) I Ital(ica), (fig.2/11-13), care din 69 e.n. este adusă în Moesia cu sediul în Novae²⁰. Și anterior au fost găsite aici țigle cu ștampila Legio I Italica²¹. Pe teritoriul comunei Pietroșani se indică prezența unui castru roman²². Trebuie precizat că în acest punct noi nu am putut localiza castrul cu fortificația sa, a cărui ridicare topografică a fost făcută de Pamfil Polonic²³, deși există materialele romane menționate, la care se adaugă un fragment din fundul unui vas roman cu o ștampilă (fig.2/14). Este greu de crezut că fortificația a fost distrusă în întregime de lucrările agricole. Țigle cu ștampila Legio I Italica au fost găsite și în castrul de la Drajna de Sus, datat în timpul lui Traian²⁴. După 167-168 e.n. unități ale Legio I Italica apără nordul Dunării²⁵. Pe teritoriul comunei Pietroșani au fost descoperite și monede romane imperiale, una de la Filip Arabul (244-249) și alta de la Valerian tatăl (253-259)²⁶. Nu știm în ce măsură aceste monede pot constitui documente demne de luat în seamă la stabilirea cronologiei urmelor romane de la Pietroșani.

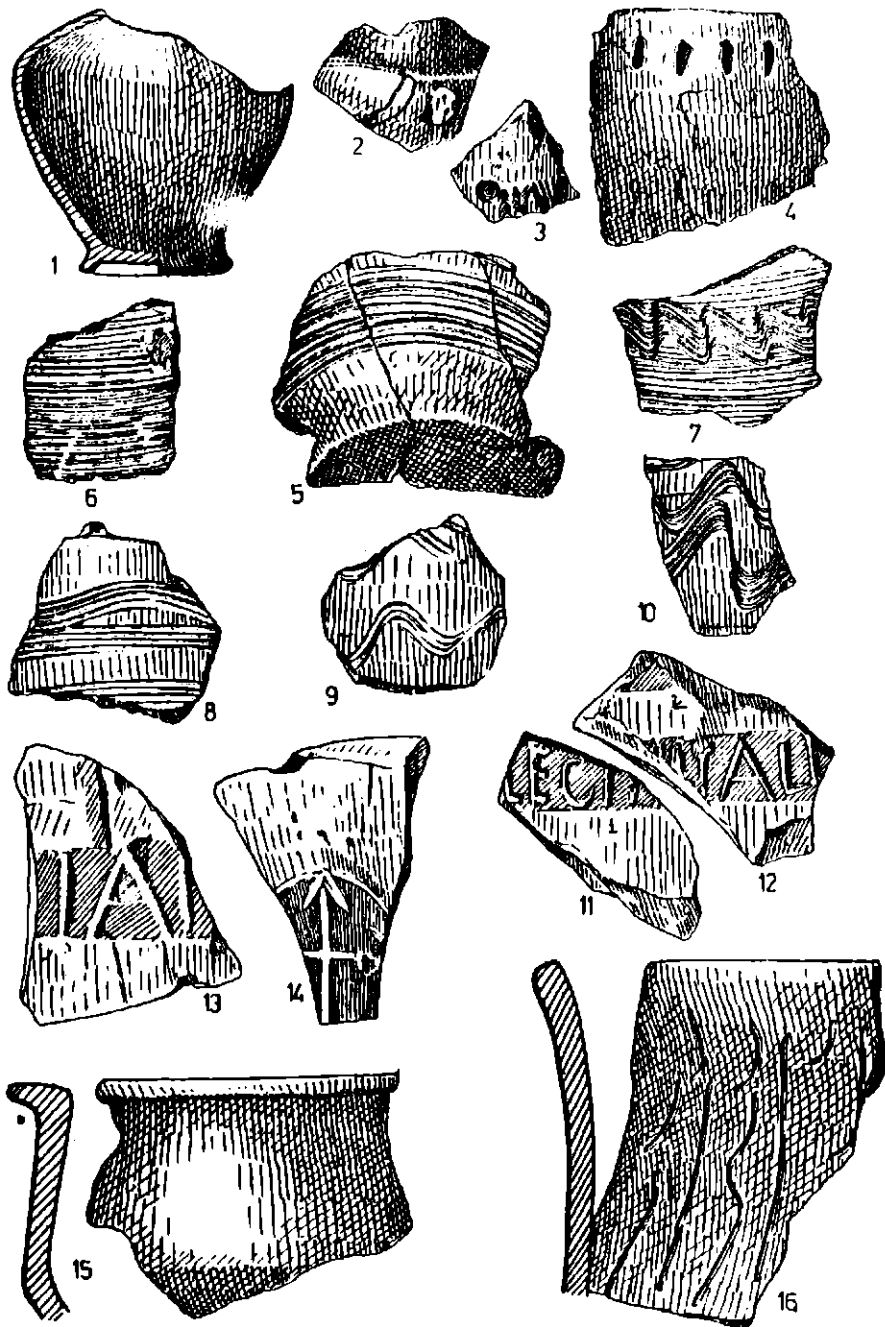

Fig.2.- Pietroșani: 2-4, ceramică hallstättiană; 1,16, ceramică geto-dacică din sec.I f.e.n.-I e.n.; 11-14, țigle romane cu ștampilă și fragment ceramic roman; 15, crater lucrat cu roata (sec.IV-III f.e.n.); 5-10, fragmente ceramice aparținând culturii Dridu.

Tot în acest loc a fost cercetat un bordei distrus de un incendiu violent. Bordeii a avut fundul lutuit în mai multe rânduri. În umplutura sa, formată din multă cenușă și pământ ars, a fost găsită ceramica geto-dacică lucrată cu mîna, reprezentată de fragmente din vase borcan, ceramică cenușie lucrată la roată și o greutate de plasă (fig.2/16). Deasupra umpluturii bordeiului (fig.3) s-a depus un strat de pământ brun negru în care s-a găsit unul din fragmentele de țiglă romană cu ștampilă (fig.2/22). De la suprafața așezării provine un fragment de vas borcan lucrat cu mîna. Locuirea getică din această așezare se poate data în sec. I î.e.n. - I e.n. Pentru aceeași datare ar putea constitui o indicație și denarul roman republican de la M.Porcus Laeca²⁷.

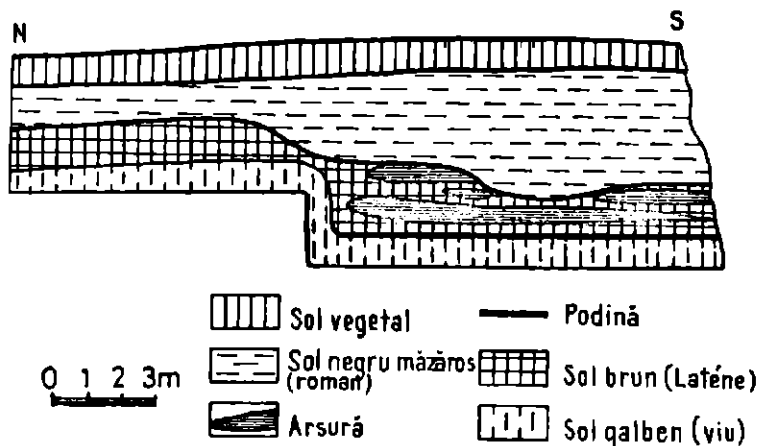

Fig.3.- Pietroșani. Profilul bordeiului geto-dacic din sec.I î.e.n.-I e.n.

Într-o secțiune săpată tot în curtea C.A.P.-ului din Pietroșani au fost găsite cinci morminte de înmormântare, orientate vest-est, cu mîinile pe piept. Patru morminte erau de copii și unul de adult. În două morminte de copii au fost găsite monede perforate lângă falangele mîinii drepte. Prima monedă este un dinar de argint bătut pentru Ungaria de împăratul Rudolf al II-lea (1576-1612), iar cea de a doua era tăiată în două și nu a putut fi determinată²⁸. Toate acestea indică prezența unei necropole feudale care datează de la începutul și prima jumătate a sec. al XVII-lea. De altfel aceasta nu este singura necropolă feudală de la Pietroșani întrucît descoperirea unor morminte izolate ne indică existența a încă două necropole. Cea mai veche mențiune documentară a satului Pietroșani o găsim într-un document din 1569²⁹ și credem că necropolele semnalate reprezintă etape din evoluția istorică a satului.

În partea de sud a satului a fost descoperit un tezaur de monede otomane, din care au intrat în colecția Muzeului din Alexandria un număr de 150 de monede³⁰. Monedele din acest tezaur datează din sec.al XVII-lea și din prima jumătate a sec.al XIX-lea³¹. Cea mai veche monedă din tezaur este de la sultanul Ahmed al II-lea (1703-1730), iar cea mai nouă

- pînă la 1830 - de la sultanul Mahmud al II-lea. Aproximativ 40 de monede nu au putut fi identificate datorită slabei conservări. Cele mai numeroase dintre monedele sultanilor identificați aparțin lui Abdul Hamid (1773-1789), Selim al III-lea (1789-1807) și Mahmud al II-lea. Monedele au fost bătute la Istanbul și Cairo. Un număr de 8 monede au fost bătute în anul 1831 (Mahmud al II-lea), iar alte 10 din perioada 1808-1839 a aceleiași domnii. Data îngropării tezaurului este ulterioară anului 1839.

NOTE

- 1 Cu ocazia acestor lucrări necropola a fost distrusă în întregime. Au fost săpate două secțiuni paralele de 20 x 1 m în curtea C.A.P.-ului și o secțiune de 30 x 1 m în zona plantată cu vie.
- 2 I.H.CRIȘAN, Ceramica daco-getică. Cu specială privire la Transilvania, Edit. Stiințifică, București, 1969, p.134 și urm., fig.59/6.
- 3 Ibidem, p.134, pl.55/5.
- 4 N.HARTUCHE și A.ANASTASIU, Brăilița, 1968, p.33, pl.62/I, mormîntul nr.7.
- 5 A.VULPE, Necropola hallstattiană de la Ferigele, București, 1967, p.50, pl.X; A.VULPE, E.POPESCU, "Dacia", XVI, p.83, fig.10/9 și 12/4.
- 6 E.MOSCALU, Contribuții la studiul formării culturii traco-geto-dacice. Ceramica din secolele VI-III f.e.n., în mss.
- 7 S.MORINTZ și P.ROMAN, SCIV, 20, 1969, 3, fig.20/2,4,7.
- 8 S.MORINTZ, "Dacia", N.S., 8, 1964, p.106, fig.5/1 și 7/2,5,7, 10.
- 9 M.PETRESCU-DÎMBOVITA, Materiale, I, 1953, fig.62/6.
- 10 N.A.HARTUCHE și F.ANASTASIU, op.cit., p.27 și pl.59.
- 11 S.MORINTZ și P.ROMAN, op.cit., p.411, fig.8/17; 9/11; 10/7; 13/1; 15/15; 7/12; 18/2.
- 12 P.DEDEV, Apulum, VII/I, 1968, fig.28; M.ČIČIČOVA, în Symposium zur Problemen der jungeren Hallstattzeit, Bratislava, 1974; D.P.DIMITROV, "Arheologia", Sofia, 1968, 4, p.10, fig.4; E.MOSCALU, Thraco-Dacica, București, 1976, p.81, fig.4/1-2; V.LEAHU Cercetări arheologice în București, II, București, 1963, p.53, fig. 33/4.
- 13 S.MORINTZ, Peuce, II, 1971, p.21, fig.1.
- 14 C.W.BLEGEN, C.G.BUTLER, J.L.CASKEY, M.RAWON, Troy, IV/2, pl.288/311; pl.282/6-8,14; pl.285/7; C.W.BLEGEN, Troy, 1963, datează nivelul Troia VIIb₂ între 1190-1100 f.e.n., datare care este reluată și în alte lucrări, cf. L'art au pays de Hittites, Paris, 1966, tabel cronologic; J.ZAFIROPULO, Histoire de la Grèce à l'âge de Bronze, Paris, 1964, p.71, datează Troia VIIb între 1240-1100 f.e.n.
- 15 D.P.DIMITROV, loc.cit.

- 16 S.MORINTZ, "Dacia", VIII, 1964, p.117; D.BERCIU, Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre, București, 1966, p.219 și urm., fig. 20; idem, Romania before Burebista, Londra, 1966, tabel cronologic; idem, Neue Forschungsergebnisse zur Vorgeschichte Rumäniens, Bonn, 1966, p.45 și urm., fig.14.
- 17 N.SANDERS, în The European Community in Later Prehistory, Studies in honour of C.F.C. Hawkes, 1971, p.8 și 22.
- 18 B.HÄNSEL, Thracica, III, Saerdicae, 1974, p.90 și tabel cronologic.
- 19 E.ZAHARIA, Săpăturile de la Dridu, București, 1967, passim.
- 20 B.FILOW, Die Legionen der Provinz Moesia, Leipzig, 1909, p.27; D.P.DIMITROV, M.ČIČIKOVA, B.SULTOV, A.DIMITROVA, "Izvestija", Sofia, 28, 1965, p.47; ST.ȚARNICKY-PUDELKO, ST.KOLKUVNA, M.NOVIČKA, B.RUTKOVSKI, "Izvestija", Sofia, 19, 1966, p.93-96, fig.15; K.MAJEVSKI, ST.PARNICKY-PUDELKO, L.PRESS, ST.KOLKUVNA, A.TRYNKOVSKI, "Izvestija", Sofia, 30, 1967, p.74; K.MAJEVSKI, "Latomus", 28, 1969, 2, p.479-484.
- 21 D.TUDOR, Oltenia romană, ed. a III-a, București, 1968, p.341.
- 22 Ibidem, p.297.
- 23 Ibidem, fig.76/3.
- 24 GH.ȘTEFAN, "Dacia", 11-12, 1945-1947, p.123 și fig.5.
- 25 N.GOSTAR, "Latomus", 26, 1967, 4, p.991 și urm.; EMILIA DORUȚIU-BOILĂ, SCIV, 23, 1972, 1, p.47.
- 26 Determinarea a fost făcută de prof.Bucur Mitrea.
- 27 Determinarea a fost făcută de prof.Bucur Mitrea, Grueber, Roma, 1023, 124-103 f.e.n., AR, 3, 67 g, 0,018 mm. Denarul a fost descoperit în vestul comunei, de Petre Tonca Mocanu, în curtea sa, la falangele unui schelet, împreună cu o monedă turcească din sec. al XVI-lea (1,72 g; 0,012 mm).
- 28 Determinarea a fost făcută de Octavian Iliescu.
- 29 Documente privind istoria României, B. Țara Românească, veac.XVI, III, București, 1952, p.336, nr.387.
- 30 Tezaurul a fost găsit în februarie 1968 de Niță Gheorghe în curtea casei sale.
- 31 Determinarea a fost făcută de E.Isăcescu.

DÉCOUVERTES ARCHÉOLOGIQUES À PIETROȘANI, DÉP. DE TELEORMAN

Résumé

On a récupéré à Pietroșani un vase (fig.1/1) et un fragment de cratère (fig. 2/15) qui proviennent d'une nécropole thraco-gétique datant des IVe-IIIe siècles av.n.è. On a également découvert un établissement qui, d'après sa céramique (fig.2/2-4), peut être daté dans le Hallstatt ancien du type Insula Banului. L'établissement

hallstattien est surmonté d'un établissement Dridu (fig.3 /5-10) des Xe-XIe siècles. Toujours à Pietroșani on a découvert des vestiges romains, représentés par des tuiles estampillées au sigle de la Ière Légion Italic (fig.1/3-4;2/11-14 et qui peuvent être mis en liaison avec le camp romain signalé en ce lieu. Les vestiges romains recouvrent un habitat gétique détruit par un incendie (fig.3). Enfin sur le territoire de la même commune on a découvert une nécropole féodale datant de la première moitié du XVIIe siècle et un trésor monétaire ottoman, formé de 150 monnaies émises sous Ahmed II (1703-1730), Abdul Hamid (1773-1789), Selim III (1789-1807) et Mahmud II (1808-1839).

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig.1.-** Pietroșani: 1 urne des IVe-IIIe siècles av.n.è; 2, broc hallstattien; 3-4 tuiles romaines des IIe-IIIe siècles n.è.
- Fig.2.-** Pietroșani: 2-4 céramique hallstattienne; 1,16 céramique géto-dace des Ier siècle av.n.è -Ier siècle n.è; 11-14 tuiles romaines estampillées et fragment céramique romain; 15 cratère travaillé au tour (IIe-IIIe siècles av.n.è.) ; 5-10 fragments céramiques appartenant à la culture Dridu.
- Fig.3.-** Pietroșani: profil de la hutte géto-dace des Ier siècle n.è.

SONDAJE ȘI CERCETĂRI DE SUPRAFAȚĂ

de EMIL MOSCALU

I. Grădiștea-Călărași (jud. Ialomița . Punctul "Grădiștea" se află la circa 4 km de orașul Călărași, pe partea stîngă a brațului Borcea¹. Descoperirea succesivă a unui mormînt de incinerare getic² și apoi a încă două³, a determinat efectuarea în anul 1968 a unor sonde în vederea cercetării necropolei indicate de mormintele descoperite.

La circa 300 m spre est de ferma nr. 3 s-a făcut o secțiune în marginea "Grădiștei", cu dimensiunile de 31 x 2,50 m. Aici pămîntul viu apare la 0,40 - 0,50 m adîncime. În marginea Grădiștei au fost găsite resturile unui singur mormînt de incinerare distrus, constînd din fragmentele unei urne lucrate cu mîna de tip IX/C⁴ (fig. 2/2), lîngă care se aflau cîteva fragmente de oase calcinate. Astfel numărul mormintelor descoperite aici se ridică la patru. În direcția aceleiași secțiuni, dincolo de drumul de pe marginea "Grădiștei" s-a mai făcut o secțiune cu dimensiunile de 20 x 2 m orientată E-V, în care de asemenea nu s-a mai descoperit nici un mormînt și nici alte materiale arheologice.

În curtea fermei nr. 3 au fost săpate încă două secțiuni, totalizînd o suprafață de 90 m². Acestea au arătat că în punctul respectiv se află și așezarea, fiind unul din puținele cazuri în care pentru o necropolă din această perioadă se cunoaște și așezarea corespunzătoare⁵. Pămîntul viu apare la adîncimea de 0,40 - 0,45 m. În timpul locuirii getice s-a format un singur nivel, cu o grosime de 0,20 - 0,25 m, suprapus de solul vegetal. În partea superioară a pămîntului viu au fost găsite cîteva lame de silex și un toporaș de piatră perforat, care indică o locuire neolitică sporadică, răscolită de locuirea getică (fig. 5/2, 6-7). Aceleiași epoci îi aparțin probabil și două nuclee de silex gălbui și percutoarele din piatră. Nu am descoperit fragmente ceramice pentru a putea preciza oărei culturi îi aparținut, probabil că este cultura Boian.

Din nivelul de locuire getic au fost săpate doar două gropi menajere. Groapa nr. 1 are adîncimea de 1,07 și diametrul de 1,20 m, iar groapa nr. 2 adîncimea de 1,00 m și diametrul de 1,45 m. Nu s-a descoperit nici o locuință de suprafață sau bordei. În general materialele arheologice descoperite sînt destul de puține ceea ce se poate explica prin caracterul răsfnidit al așezării, locuită într-o singură etapă.

Ceramica descoperită în nivelul getic se împarte în două categorii, ceramica autohtonă getică și ceramica de import. Ceramica locală este reprezentată de vase și fragmente de vase lucrate cu roata. Ceramica lucrată cu mîna este reprezentată de vase în formă de clopot, ornamentate cu brîuri alveolare, uneori întrerupte de proeminente cu butoni mici plăți

sau apucători plate (fig.1/7-10 și fig.1/2) de obicei din pastă brun -cărămizie. Tot în această categorie se încadrează și o strachină din pastă brună, avînd marginea ușor răsfrîntă și fundul plat (fig.2/1), cu analogii la Canlia⁶ și un fragment din alta (fig.1/5), cu un profil diferit. S-au găsit și două fragmente lucrate cu mîna, avînd toate semicirculare, cu secțiunea rotundă, din pastă brună, provenind de la două vase diferite (fig.1/1 -2). Unul din fragmente aparține probabil unei căni (fig.1/1).

Ceramica lucrată cu mîna din așezarea de la "Grădiștea"-Călărași are analogii cu vasele folosite ca urnă în necropolă. Aici sînt însă folosite ca urnă, mai frecvent, vasele clopot cu patru mînere plate⁷, în timp ce vase ornamentate cu brîuri alveolare sînt rare. Nu putem însă afirma că drept urnă au fost folosite numai anumite tipuri de vase, dat fiind numărul redus de morminte descoperite.

Ceramica lucrată cu roata este mai redusă cantitativ decît cea lucrată cu mîna. Au fost găsite: două fragmente de străchini din pastă cenușie deschisă, cu nuanțe mai închise la exterior, avînd o șanțuire pe partea exterioară a marginii (fig.1/4 și fig.2/4), unul aparținînd probabil unei căni și altul fiind ornamentat prin lustruire.

Ceramica de import este reprezentată de mai multe fragmente de torți și funduri de amforă, cele mai multe thasiene. În necropolă o amforă a fost folosită ca urnă⁸, situație constatată și în necropola de la Bugeac Ostrov⁹, Canlia, Enisala¹⁰, Murighiol¹¹. Utilizarea amforelor ca urnă de către traco-geți indică faptul că ceramica de import a fost integrată în cultura materială a acestora și mai mult, în ritualul funerar, domeniu atît de conservator la popoarele antice. Urna-amforă nu indică în nici un caz prezența în aceste necropole a unui etnic diferit, ci tot cel autohton.

Mai menționez o greutate de plasă din pastă cărămizie (fig.1/6), o fusaiolă lucrată dintr-un fragment de amforă, o fusaiolă bitronconică (fig.2/12) și un tipar din calcar dobrogean pentru turnarea podoabelor (fig.1/3). Un tipar analog cu cel de la "Grădiștea" Călărași, pentru turnarea unor piese de podoabă conice canelate, provine de la Histria și datează din epoca elenistică¹².

Tiparul de la Grădiștea Călărași indică existența unei activități meșteșugărești de prelucrare a metalelor, în acest caz de confecționare a podoabelor, și la populația autohtonă. Pe baza amforei descoperite anterior, necropola a fost datată în a doua jumătate a sec. al IV-lea f.e.n., datare pe care o adoptăm și pentru așezarea de pe "Grădiștea"¹³.

Materialele din necropola și așezarea de la "Grădiștea" Călărași aparțin aspectului cultural pe care socotesc că trebuie să-l denumim de tip Canlia, întrucît necropola de la Canlia (jud. Constanța) prin ceramica din cele 78 de morminte getice de incinerare definește foarte bine acest aspect cultural. Anterior am denumit același aspect Ravna II-Hansca-Zimnicea I-II¹⁴. Am dat această denumire aspectului cultural în discuție din dorința de a defini cît mai bine conținutul cultural al acestui aspect dîndu-i numele celor mai tipice stațiuni, care prin poziția lor geografică să marcheze totodată și aria sa de răspîndire. Trebuie să constat însă acum că denumirea de Ravna II-Hansca-Zimnicea I-II are unele dezavantaje care o fac improprie.

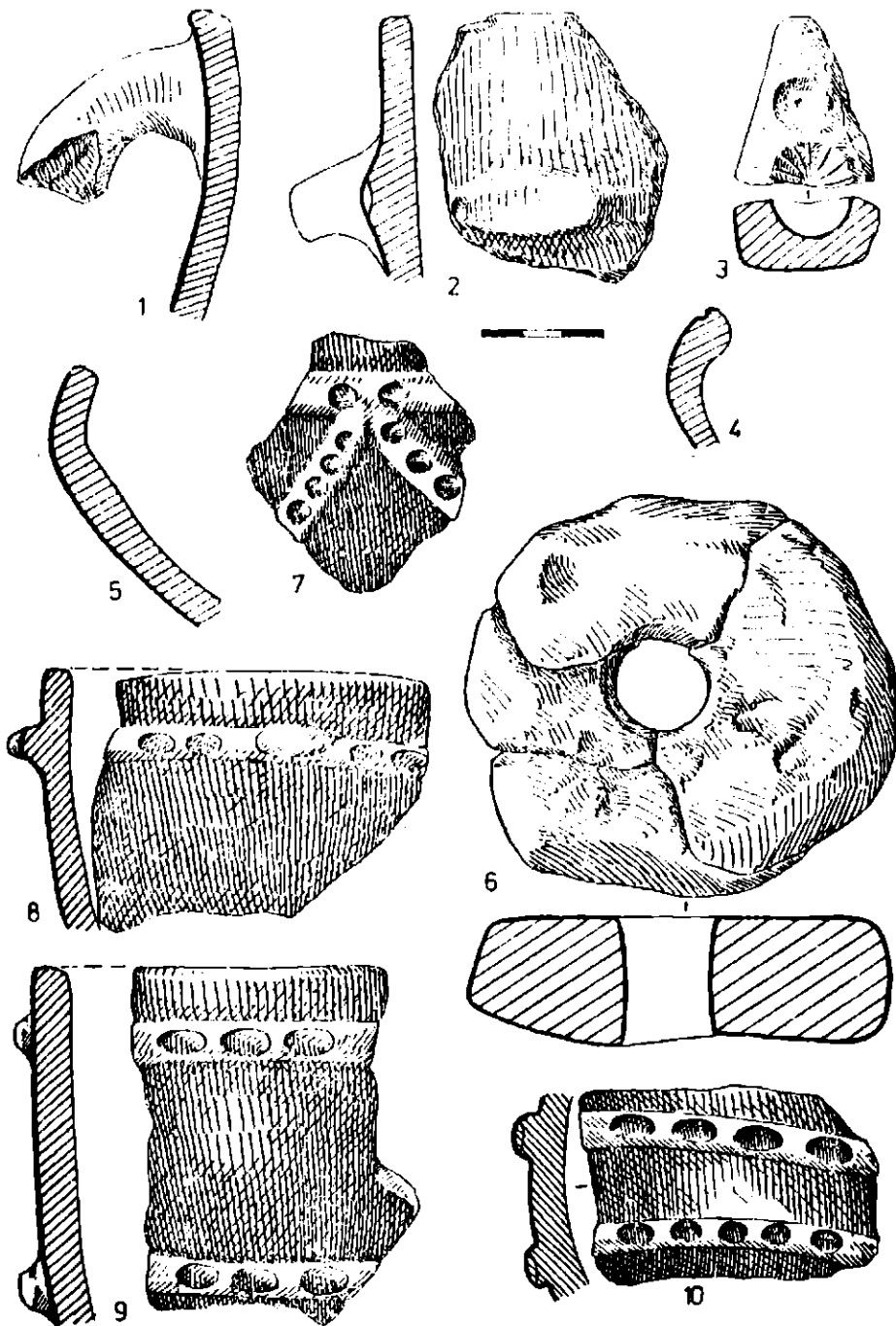

Fig.1.- Grădiștea-Călărași: 1,2,5 fragmente ceramice lucrate cu mâna; 3 tipar din calcar pentru obiecte de podoabă; 4 fragment de strachină lucrată la roată; 6 greutate de plasă; 7-10 fragmente ceramice getice lucrate cu mâna.

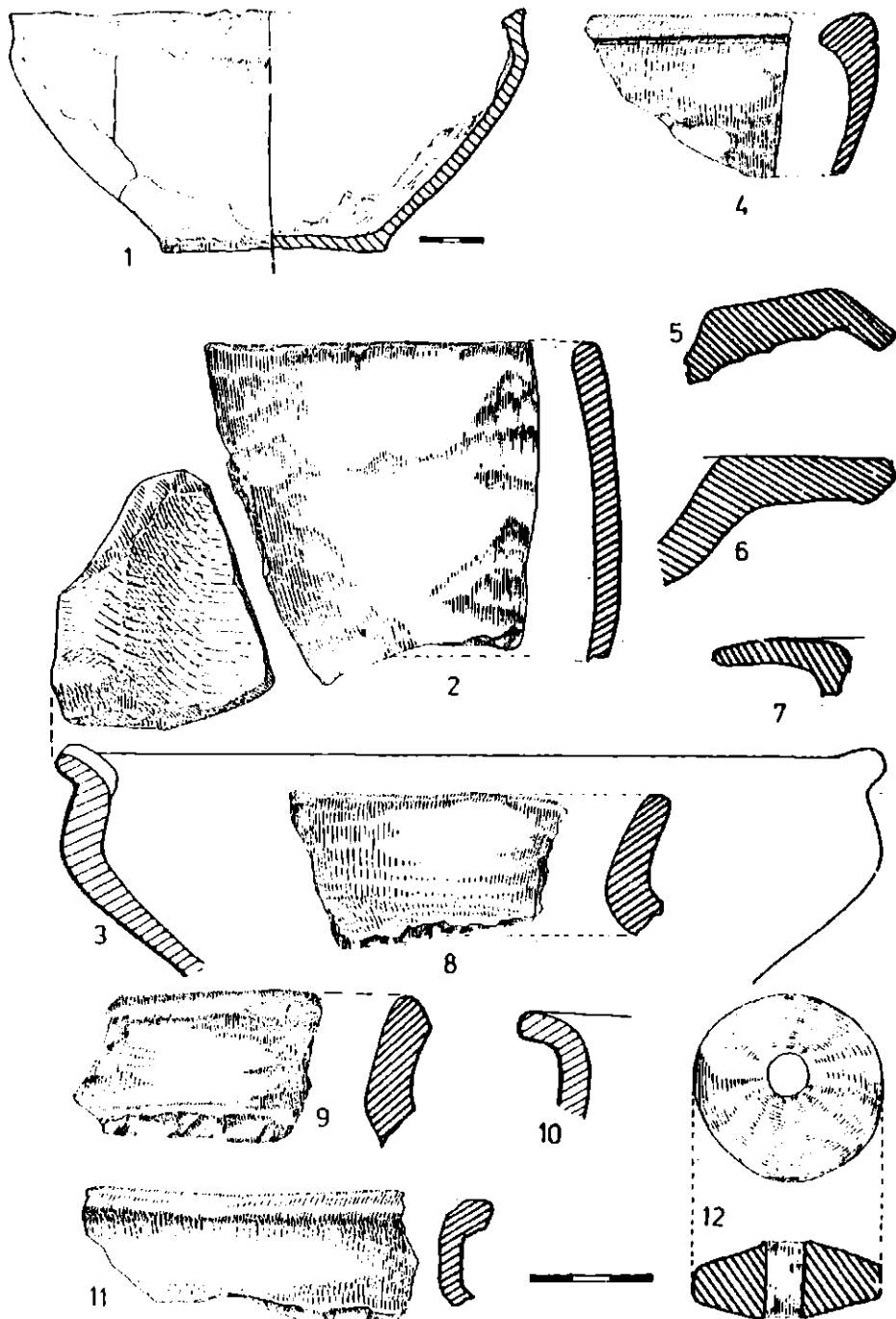

Fig.2. -Grădiștea-Călărași: 1-2 strachină și fragment de urnă lucrate cu mîna; 3 Roseți, fragment ceramic geto-dacic (sec. III-II î.e.n.); 5-6 fragmente de fructieră lucrate la roată; 4 fragment de strachină lucrată cu roata; 7-8 fragmente ceramice din pastă cenușie lucrată la roată; 9 fragment getic lucrat cu mîna; 10-11 fragmente de vase aparținînd culturii Dridu; 12 fusaiolă getică.

În primul rând necropola getică de la Ravna faza I conține materialele tipice pentru aspectul Dobrina I, și numai ceramica din faza Ravna II este tipică pentru aspectul nostru. De asemenea, ultimele nivele din cetatea și necropola getică de la Zimnicea conțin ceramică, care face tranziția între cele două mari aspecte ale Latène-ului geto-dacic, aspectul Canlia și aspectul cultural Sarmizegetusa - Popești-Bîtca - Doamnei. Ultimul se caracterizează prin apariția căștii, a vasului borcan și a fructierei.

În al doilea rând, cele trei localități cu materiale geto-dacice, cu care am denumit inițial aspectul cultural Canlia, nu pot sugera întreaga arie de răspândire ocupată în realitate de purtătorii ei, pentru că dacă dorim să această arie să fie marcată prin stațiuni care să intre în componența numelui său, mai multe zone care în realitate îi aparțin vor rămâne în afara ariei sale. Astfel aspectul cultural Canlia cuprinde în sec. V-III î.e.n. zonele extracarpătice ale României, zonele nord-balkanice marcate de necropolele de la Pavlicheni, Ravna II, Branicevo, Drumevo, Kiulevicia, Omarcevo, Ovciarovo, Canlia, Bugeac, Adamclisi, Enisala, Slobozia, Vaslui, Mărgineni, Hansca, Palanca-Tudorovo și cetățile de la Cotnari, Butuceni, Saharna, Vihvatini etc. Dar aspectul cultural Canlia cuprinde în sec. IV-III î.e.n. și Transilvania, după cum indică necropolele daco-celtice de la Fântânele II, Apahida și Ciumești. În Transilvania aspectul cultural Canlia succede aspectului cultural Ciumbrod, începând foarte probabil de la mijlocul sec. al V-lea î.e.n. Dar aspectul Canlia cuprinde în sec. V-III î.e.n. și zonele tracilor odrizi din sudul Balcanilor, după cum indică materialele de la Seuthopolis, Sudiul ceramicii lucrate cu mîna specifică acestui aspect cultural permite constatarea că ea este absolut unitară în sec. V-III î.e.n. în spațiul indicat. Aspectul Canlia începe la Dunărea de Jos în a doua jumătate a sec. al VI-lea î.e.n., după cum indică datarea materialelor din faza Ravna II și din așezarea de la Alexandria. În acest fel pentru prima fază a Latène-ului geto-dacic ca și a celui tracic este specific aspectul Canlia și aspectul Ferigele, ultimul numai sub rezerva omologării datării sale în sec. IV-III î.e.n. Este de dorit ca această denumire să fie adoptată de întreaga cercetare arheologică în vederea uniformizării terminologiei aspectelor culturale din epoca Latène.

Perioada de tranziție dintre cele două faze principale ale Latène-ului geto-dacic, fazele I și II, respectiv dintre aspectul Canlia și aspectul Sarmizegetusa-Popești-Bîtca Doamnei se situează în perioada 250-150 î.e.n. și se caracterizează prin dispariția tipurilor ceramice specifice fazei I și apariția ceramicii specifice fazei a doua. Stațiunile care definesc faza de tranziție sînt: necropola daco-celtică de la Apahida, așezarea daco-bastarnă de la Lunca Ciurii, așezările și necropola geto-dacică de la Zimnicea, Schela Cladovei și Hăbășești. Materialele de la Apahida, Lunca Ciurii și Hăbășești au ceramică specifică aspectului cultural Canlia și datează dăinuirea acestuia în Moldova și Transilvania puțin pînă în prima jumătate a sec. al II-lea î.e.n. Ceramica de la Schela Cladovei este specifică aspectului cultural Sarmizegetusa-Popești-Bîtca Doamnei

cu trei gănduri de valuri mici incizate. Gîtul este scurt, iar corpul este ornamentat cu un registru de striuri orizontale (fig. 4/2). Ornamentarea părții superioare a marginii este identică cu cea înfluită la Dridu²¹. La Păcuiul lui Soare oalele-borcan nu au marginea ornamentată în interior, ci numai castroanele din grupa a II-a²². Tot de la "Grădiștea"-Călărași provin mai multe fragmente ornamentate cu striuri orizontale (fig. 4/3, 8, 9), cu striuri orizontale întretăiate de striuri în val (fig. 4/6, 7) și cu registre de striuri orizontale ce încadrează striuri în val (fig. 4/4).

De la Bugeac (jud. Constanța), dintr-un punct situat la locul unde se află livada de caiși a C. A. P. -ului din localitate exista o altă așezare prefeudală, din care am adunat mai multe fragmente ceramice (fig. 4/10-11) și un fragment de vas smălțuit verde-măsliniu²³.

Din așezarea neolitică de la "Grădiștea"-Călărași provin mai multe fragmente ceramice, majoritatea de la vase din specia fină cu culoare cărămizie brună sau brun-deschisă (fig. 4/13). Ornamentele constau din caneluri superficiale, excizia superficială formînd mai multe registre incrustate cu pastă albă (fig. 4/13), excizie largă combinată cu decorul în dinți de lup (fig. 4/14, 16), motive spiralice excizate superficial. S-a mai descoperit un fragment de strecurătoare și un fragment ornamentat cu barbotină. Materialele aparțin fazelor IV-V ale culturii Boian, cu analogii la Tangru și Ipotești²⁴. În aceeași așezare s-au mai descoperit lame de silex și nuclee (fig. 5/3, 4). Nu am găsit și alte materiale care să documenteze existența unor alte faze ale culturii Boian sau altei culturi neolitice. Este o așezare care nu este un tell, deși se prezintă sub forma unei ridicături, mult aplatizată de arături. La suprafața solului se află mai multe îngrămădiri de chirpici care marchează locuințele. Se pare că așezarea nu a fost apărată cu șanț și val.

Am mai efectuat un sondaj restrîns de 4 x 1 m în partea de est a "Grădiștei", în apropierea șoselei Călărași-Chiciu. La o adîncime de 1 m au fost găsite cîteva fragmente ceramice din pastă brun-neagră, avînd ca degresant scoică pisată, specifică culturii Cernavoda. În acest punct există o locuire sporadică, fără a fi un strat de cultură bine individualizat. Fragmentele ceramice de aici documentează existența unei locuiri, aparținînd culturii Cernavoda, pe "Grădiștea", dar cele cîteva fragmente ceramice sînt neornamentate și nu au un profil întreg, ceea ce nu permite stabilirea fazei căreia îi aparțin din această cultură.

În același sondaj, la aceeași adîncime am găsit și un topor de silex gălbui (fig. 5/1) cu secțiunea rectangulară, cu lama lustruită datorită utilizării. Aceste topoare sînt specifice culturii Gumelnița²⁵, în timp ce în cultura Cucuteni nu ar fi cunoscute²⁶. S-a dovedit însă că în cultura Cucuteni topoarele de silex sînt utilizate începînd din faza A-B²⁷. Toporul de silex de la "Grădiștea" Călărași ar putea aparține culturii Cernavoda, deși pînă acum acest tip de topor nu mai apare în alte așezări ale acestei culturi.

II. Roseți (jud. Ialomița). În anul 1968 am făcut o periegheză la Roseți. Aici pe malul Dunării se află în același punct mai multe așezări și necropole. Cea mai veche așezare este geto-dacică și datează din sec. III-II î. e. n. pe baza unei amfore din Heracleia Pontică. Din această perioadă

datează un fragment de strachină din pastă brun-roșcată lucrată cu mîna (fig. 3/3). Tot aici există și o necropolă de incinerare din aceeași perioadă, întrucît s-a găsit și un mormînt de incinerare în urnă²⁸. Aici au fost găsite de asemenea și o necropolă din sec. XVI-XVIII. A doua așezare datează din sec. al IV-lea e.n. pe baza unei fibule cu piciorul întors pe dedesubt și a unei monede de la Constantius II (351-354) recuperate de V. Culică²⁹. Acestei așezări îi aparține și un capac roman lucrat la roată din pastă cărămizie, cu paiete de mica. El are butonul din partea superioară perforat. Se încadrează ca profil în categoria celor de tip 5 cu analogii la Sucidava³⁰, cu deosebirea că nu are marginea inferioară în formă de croșet (5/10).

III. Prundeni (jud. Vîlcea). În timpul parighezei efectuate, în 1968, de-a-lungul Oltului în zona hidrocentralelor am găsit un inel de argint într-un mormînt de înhumare feudal. Această necropolă a fost semnalată de C. Luican din Prundeni. Ea se află pe un teren în pantă din spatele satului, în zona teraselor cu vii. Aici am găsit partea superioară a unui mormînt dezvelit de torenți. Dezvelind în întregime partea superioară a acestui schelet am găsit la un deget al mîinii drepte un inel de argint. Scheletul este orientat V-E. Inelul are o greutate de 8,15 gr. Corpul este ornamentat cu motive florale (fig. 3), iar partea superioară cu palmete excizate³¹. Din punct de vedere tipologic inelul de la Prundeni este identic cu inelul de la Retevoiești (jud. Argeș). Deosebirea dintre ele constă în aceea că ultimul are în partea superioară o inscripție în slavonă; "acest inel aparține lui Vlaicu mare logofăt" și este datat în a doua jumătate a sec. al XV-lea³². Pe această bază putem data și inelul de la Prundeni în sec. XV-XVI. Ambele inele sînt foarte probabil produsele aceluiaș atelier.

Fig. 3.- Prundeni, inel de argint (sec. XV-XVI).

IV. Barați (com. Mărgineni jud. Bacău) Pe locul necropolei carpo-dacice din secolele II-III e.n., semnalată anterior prin descrierea unei urne de incinerare³³, am mai găsit fragmente ceramice din aceeași perioadă, fără a se mai semna și alte urne. Public acum o strachină din pastă cenușie fină, densă (fig. 6/1), una din pastă roșie fină (fig. 6/2), o fusalolă din pastă cenușie (fig. 6/10) și un mîner de la o cană sau amforă din pastă roșie cu vopsea roșie la exterior (fig. 6/7). Cea mai apropiată așezare carpică contemporană se află la circa 2 km spre sud de Măgura, așezare în care s-a găsit recent și un mare tezaur de monede imperiale romane³⁴.

V. Greaca (jud. Ilfov). În urma unei semnalări privind descoperirea în zonă a unor oseminte, am fost delegat în aprilie 1968 pentru a face cercetarea acestor descoperiri. Lîngă lacurile Măgura 7 și 8, aflate pe șo-

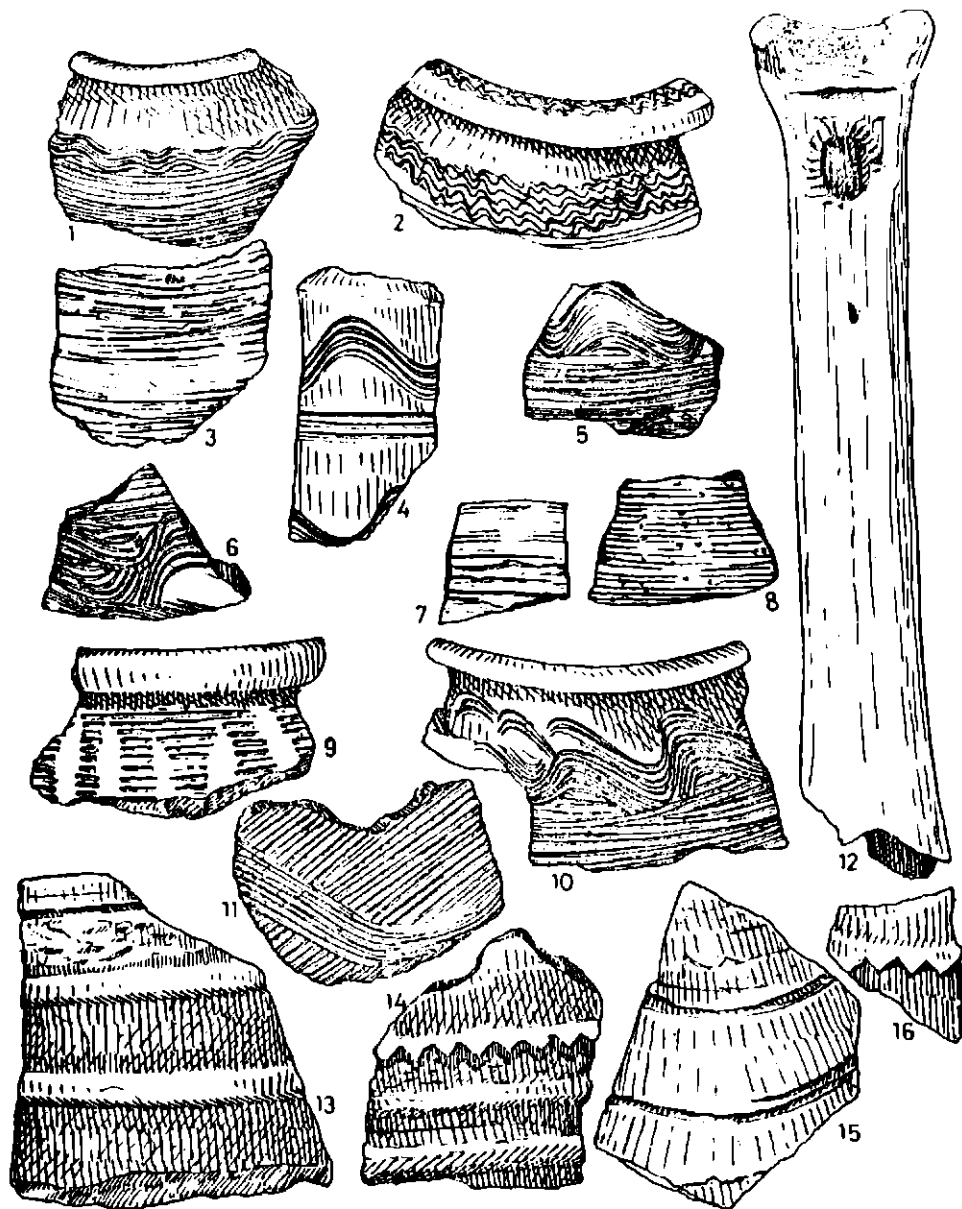

Fig.4.- 10-11, Bugeac, fragmente ceramice; 1-9 Grădiștea-Călărași fragmente ceramice de tip Dridu; 12 patină de os; 13-16 fragmente ceramice aparținând culturii Boian.

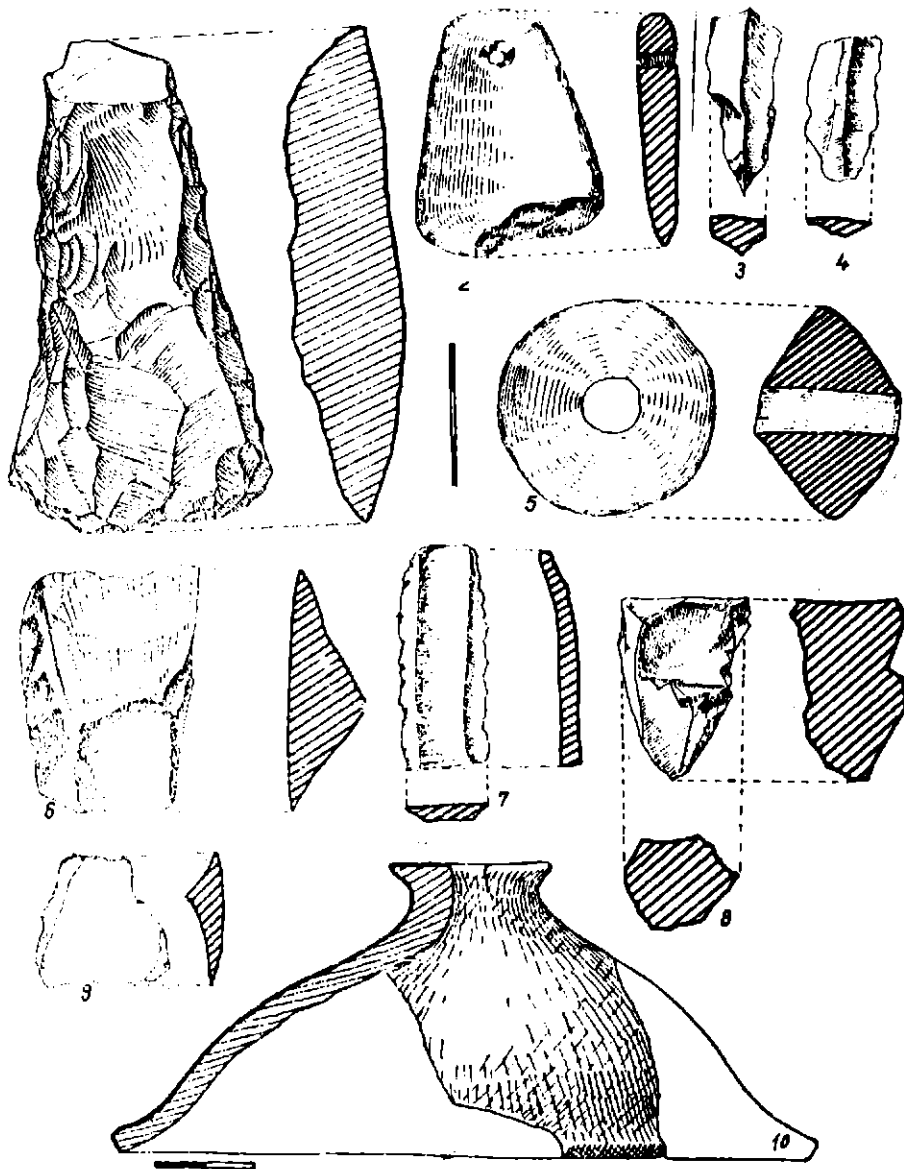

Fig.5.- Grădiștea-Călărași: 1 topor de silix; 2 toporaș din piatră șlefuită; 3-4,8,9 lame de silix și nucleu din așezarea Boian; 5 fusaioală din aceeași așezare; 6-7 răzultor și lamă de silix neolitice, din așezarea getică; 10 Roseți, capac din sec. III-IV e.n.

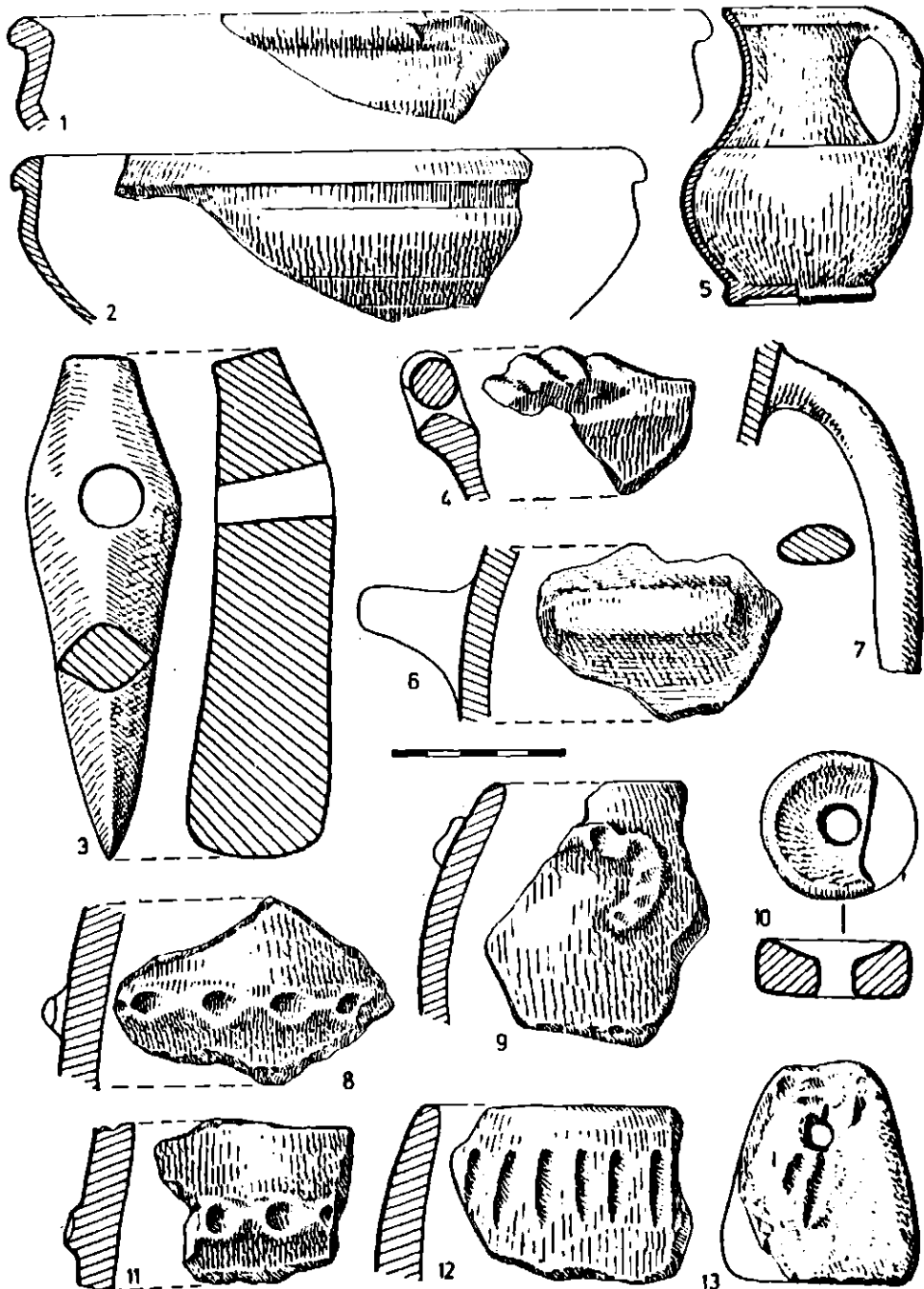

Fig.6.-1-2, 7, 10, Barați, fragmente ceramice din sec. II-III e.n.; 5 Ulmu, cană cenușie geto-dacică (sec. I f.e.n.- I e.n.); 3 Căpșina, topor de piatră (cultura Coțofeni); 4, 8, 9, 12 Perii- Brăsteni, ceramică geto-dacică din sec. IV-III f.e.n.; 6 Greaca, fragment ceramic geto-dacic (sec. V-III f.e.n.); 11, 13 Făurei, fragment ceramic și greutate de plasă geto-dacice din sec. V-III f.e.n.

seaua Hotarele -Greaca, în stînga șoselei, pe malul lacului se află o în-tinsă așezare din sec. III-IV e.n. Pe terasa fostului lac Greaca, în punctul la "Slon" am găsit mai multe fragmente ceramice, dintre care unul aparține unei variante a vaselor geto-dacice din Latène-ul timpuriu de tip IX (fig. 6/6)³⁵. El marchează o așezare din sec. IV-III î.e.n.

VI. Făurei (com. Ulmu, jud. Ialomița). În urma unei semnalări primită la Institutul de Arheologie în 1968, m-am deplasat în această localitate. Aici s-a nivelat cu prilejul unor îndiguiri un tumul, în care s-a descoperit un mormînt de înhamție. Tumulul se află situat pe malul lacului Mostiștea, și a fost nivelat în întregime. Nu am mai găsit nici un fragment ceramic care să ne permită datarea mormîntului. Pe teritoriul satului am găsit ceramică geto-dacică din sec. V-IV î.e.n. (fig. 6/11, 13).

VII. Ulmu (jud. Ialomița). Tot cu prilejul perighezei precedente am găsit o așezare la circa 400 m nord de sat, pe malul lacului Mostiștea, datînd din sec. III-IV e.n. De la un locuitor din sat am primit o căniță din pastă cenușie deschisă (fig. 6/5). Ea marchează existența în zona satului a unei așezări geto-dacice din faza a doua a Latène-ului.

VIII. Perii-Broșteni (com. Olteni, jud. Teleorman). Cu prilejul unei periegheze făcute în octombrie 1976 pe terasa dreaptă a apei Teleormanului am găsit mai multe așezări.

a) În centrul satului, în spatele cooperativei se află un tell gumelnițean. El are o formă ovală, cu diametrele de 40 x 45 m și înălțimea de cca 4 m. El este situat într-o zonă mlaștinoasă din stînga apei Teleormanului. Tell-ul gumelnițean cel mai apropiat se află la Trivalea Moșteni, la circa 8 km spre nord.

b) Pe terasa înaltă aflată pe partea dreaptă a apei Teleormanului, în dreptul capătului de sud al pădurii se află o așezare geto-dacică din sec. V-III î.e.n. Între ceramica pe care am cules-o de la suprafață se află vase de tip III și IV (fig. 6/8, 9, 12) și un lekane lucrat cu mîna (fig. 6/4).

c) La circa 500 m spre sud se află o așezare Glina.

IX. Negreni (com. Tătărăști de Jos, jud. Teleorman). În urma unei sesizări primită în cursul anului 1974 la Institutul de Arheologie, m-am deplasat în această localitate unde am identificat un tell gumelnițean de formă alungită, cu diametrul de circa 60 m și înălțimea de 2,5 - 3 m. El se află la est de sat într-o vale în care nu se află nici o apă.

X. Albeni (com. Scurtu Mare, jud. Teleorman). În octombrie 1978 am primit cîteva cioburi de la un elev din acest sat. Ele provin dintr-un tell gumelnițean aflat în punctul "Gropării", care are circa 50 m diametru și 3-4 m înălțime.

XI. Gruiu (com. Făgețelu, jud. Olb). La circa 500 m de sat se află un tell gumelnițean, iar pe teritoriul satului o așezare geto-dacică din sec. I î.e.n. - I e.n.

XII. Căpîlna (jud. Alba). În timpul unei deplasări întreprinse aici în 1962, am găsit la învătătorul din sat un topor din piatră șlefuită (fig. 6/3). El a fost găsit pe dealul din spatele morii de apă a satului. Aici și eu am găsit fragmente ceramice aparținînd culturii Coțofeni. Topoare de acest tip se cunosc pînă acum în mediul culturii Coțofeni³⁶.

- 1 V. CULICA, SCIV, 19, 1968, 1, p.135.
- 2 N. ANGHELESCU, SCIV, 6, 1955, 1-2, p.312-314.
- 3 V. CULICA, op.cit., p.135-145.
- 4 Ibidem, fig.1/2,4, fig.2/3; E.MOSCALU, Contribuții la studiul formării culturii traco-geto-dacice. Ceramica, tip IX c (în mss).
- 5 Pentru necropolele de la Bugeac, Ostrov, Satu Nou, Canlia, Murighiol și Enisala nu se cunosc și așezările corespunzătoare.
- 6 Săpături E.MOSCALU, idenite.
- 7 V. CULICĂ, op.cit., fig.1/2,4,5 și fig.2/3.
- 8 Ibidem, p.136, fig.1/1 și 3/2.
- 9 N. IRIMIA, Pontica, 1, 1968, p.194, fig.5.
- 10 G. SIMION, Peuce, 2, 1971, p.100, fig.8/a, 14/a și 22/d.
- 11 E. BUJOR, Materiale, 6, 1962, p.326.
- 12 M. COJA, "Dacia", N.S., 6, 1962, p.135, fig.12/2; ibidem, SCIV, 13, 1962, 1, p.36, fig.12/2.
- 13 V. CULICĂ, op.cit., p.143.
- 14 Cf. E.MOSCALU, Cercetări arheologice, II, MIRSAR, București, 1976, p.277 și urm.
- 15 C. Preda, SCN, 2, 1958, p.466 și urm.
- 16 Moneda se păstrează în colecția Muzeului din Călărași. În nota informativă din 26 februarie 1969 Bucur Mitrea spune: 1. Ioan Tzimiskes-Vale II. Av. bustul lui Christos în față, din care se mai văd doar vagi urme. Rv. Legenda obișnuită pe patru rînduri. Nu se observă în exergă semnul distinctiv care caracterizează emisiunea sau atelierul. Poate fi un punct. AE 13, 68 g; 32/30 mm. Conservarea: puternic corodată. Este un follis de la Ioan Tzimiskes-Vasile II (969-989), Margaret Thompson, tip A 1; 2. La fel Av. Bustul lui Christos în față, nimb cu două perle și sigle. Rv. Legenda obișnuită pe patru rînduri, jos punct AE 8, 9 g, diam. 32 mm. Conservarea satisfăcătoare, dar moneda e mult tocită. Este de tipul Ioan Tzimiskes-Vasile II, 969-989, Margaret Thompson, tip A 1. Cf. și Bucur Mitrea, "Dacia", N.S., 1970, 14, p.482, m.90. Moneda se păstrează la Institutul de Arheologie, nr. inv. 1411.
- 17 P. DIACONU, SCIV, 11, 1960, 1, p.177-178, fig.1.
- 18 GH. BICHIR, Materiale, 9, 1970, p.119, fig.6/1. Într-o groapă cu ceramică hallstattiană timpurie de la Lăceni (jud. Teleorman), în punctul "La Pălimar", am găsit o pereche de patine de os, una din radius drept de bos taurus și alta din metacarp dreapta, avînd însă cîte o singură gaură pentru fiecare. După sugestia lui Eugen Comșa piesa de la "Grădiștea" Călărași ar putea fi tălpic de sanie.
- 19 DAN Gh. TEODOR, SCIV, 19, 1968, 2, p.270-273. Pentru Sărățeni cf. Gh. COMAN, SCIV, 20, 1969, 4, p.210, fig.6/1.
- 20 B. MITREA, în Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină, I, București, 1972, p.184.
- 21 EUG. ZAHARIA, Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român, București, 1967, pl. 3/1, pl.10/3.

- 22 P. DIACONU și D. VÎLCEANU, Păcuiul lui Soare, Cetatea bizantină, I, București, 1972, p. 78 și urm., fig. 28-29 (Ceramica nisipoasă - R. Harhoiu).
- 23 Ibidem (D. Ceramica smălțuită, p. 89).
- 24 D. BERCIU, Materiale, VI, 1959, p. 139, fig. 3/12, 14-16, 18, 20, 22 ; idem, Contribuții ..., București, 1962, p. 394 și urm., fig. 183/4, 8, 9, 18, 19 și fig. 183/2 ; E. COMSA, Materiale, VIII, 1962, p. 216 și urm. fig. 3/1-3.
- 25 D. BERCIU, Contribuții..., p. 426, fig. 197/2 și 167/11 = 173/1 (Gumelnița II b); AL. PĂUNESCU, Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României, București, 1970, p. 50-51, fig. 32/6, 7, fig. 33/1, 4-6.
- 26 VL. DUMITRESCU, SCIV, 12, 1961, 2, p. 365-373 ; AL. PĂUNESCU op. cit., p. 53.
- 27 ADRIAN FLORESCU, în Omagiu lui C. Dalcoviciu, București, 1970, p. 100; idem, "Dacia", N. S., 3, 1959, p. 79-102; V. SPINEL, "Dacia" N. S., 14, 1971.
- 28 I. BARNEA, "Revista Muzeelor", III, 1966, 2, p. 155, fig. 2/1, 1a.
- 29 B. MITREA, SCIV, 22, 1971, 1, p. 132.
- 30 GH. POPILIAN, Ceramica română din Olteni, 1976, p. 128, pl. LXXIII/931.
- 31 Cercetări Arheologice de suprafață de-a-lungul Oltului între Cîineni și Drăgășani, 1969, p. 33. Inelul se află în patrimoniul muzeului din Râmnicu Vîlcea.
- 32 DORIN POPESCU, D. V. ROSETI, Materiale, VI, 1959, fig. 14/4.
- 33 E. MOSCALU, Carpica, II, 1969; idem, MA, 1970, II, p. 499-505; GH. BICHIR, Cultura carpică, București, 1973, passim.
- 34 V. MIHĂILESCU - BÎRLIBA, I. MITREA, Tezaurul de la Măgura, Bacău, 1977, p. 5 și urm.
- 35 E. MOSCALU, Contribuții ..., tip IX.
- 36 P. ROMAN, Cultura Coțofeni, București, 1976, passim.

SONDAGES ET RECHERCHES

Résumé

Les fouilles ont été reprises à Grădiștea - Călărași, où des tombes d'incinération gétiques avaient été découvertes. Une seule tombe a été trouvée au cours des fouilles. Les sondages partiqués dans l'établissement n'ont livré qu'une quantité réduite de matériel archéologique.

La céramique faite à la main est représentée par des vases cloche ornés de cordons alvéolaires, parfois interrompus par des protubérances (fig. 1/8-10), ou par de petits boutons plats (fig. 1/2), des écuelles en bonne pâte au bord légèrement évasé (fig. 2/1) et des brocs (fig. 1/1).

La céramique façonnée au tour est représentée par des écuelles (fig. 1/4 et 2/4) et des tessons appartenant à des types qu'il est difficile de déterminer. La céramique d'importation est représentée par des amphores thasiennes. Dans la nécropole, une amphore a été utilisée en guise d'urne⁸, fait également relevé aux nécropoles de Bugeac-Ostrov⁹, Canlia, Enisala¹⁰, Murighiol¹¹. L'emploi des amphores comme urnes par les Thraco-Gètes indique l'intégration de la céramique importée dans la structure de la culture matérielle autochtone, notamment dans le rituel funéraire, domaine peu porté aux innovations chez les populations antiques. L'urne -amphore n'indique en aucun cas la présence dans ces nécropoles d'un élément ethnique hétérogène.

On a encore mis au jour un poids pour filet de pêche une fusairole faite d'un fragment d'amphore, une fusairole bitronconique (fig. 2/12) et un moule en calcaire de Dobroudja (fig. 1/3) analogue à un exemplaire hellénistique d'Histria¹².

La nécropole et l'établissement de Grădiştea-Călăraşi datent de la seconde moitié du IVe siècle av. n. è. Dans le même établissement on a trouvé aussi des fragments de fruitières faites au tour (fig. 2/5, 7) et un fragment de fruitière faite à la main (fig. 2/6), ainsi que différents fragments datés, d'après des monnaies républicaines romaines découvertes antérieurement, du Ier siècle av. n. è.¹⁴.

Dans les sections exécutées on a trouvé des fragments céramiques appartenant à la culture de Dridu (fig. 4/1-9) et un patin en os, datés par des monnaies de Jean Tzimiskes et de Basile II (969-989). Dans le voisinage de l'établissement gétique se trouve un établissement datant de la phase IV-V de la culture de Boian (fig. 4/13-16), surmonté d'un établissement Dridu (fig. 4/3, 8-9). Dans la partie est de Grădiştea on a découvert quelques fragments céramiques dont la pâte renferme des coquillages pilés, appartenant à la culture de Cernavoda, ainsi qu'une hache en silex (fig. 5/1) qui pourrait leur être contemporaine.

LEGENDE DES FIGURES

Fig. 1.- Grădiştea-Călăraşi: 1, 2, 5 fragments céramiques travaillés à la main; 3 moule en calcaire pour objets de parure; 4 fragment d'écuelle travaillée au tour; 6 poids pour filet de pêche; 7-10 fragments céramiques gètes travaillés à la main.

Fig. 2.- Grădiştea-Călăraşi: 1-2 écuelle et fragment d'urne travaillée à la main; 3 Roşeti, fragment céramique géto-dace (IIIe - IIe siècles av. n. è.); 5-6 fragments de fruitière travaillée au tour; 4 fragment d'écuelle travaillée au tour; 7-8 fragments céramiques en pâte grise travaillée au tour; 9 fragment gète travaillé à la main; 10-11 fragments de vases appartenant à la culture Dridu; 12 fusairole gète.

Fig.3.- Prundeni: bague en argent (XVe-XVIe siècles).

Fig.4.- 10-11, Bugeac, fragments céramiques; 1-9, Grădiştea-Călăraşi, fragments céramiques de type Dridu; 12 patin en os; 13-16 fragments céramiques appartenant à la culture Boian.

Fig.5.- Grădiştea Călăraşi: 1 hache en silex; 2 petite hache en pierre polie; 3-4, 8, 9 lames en silex et nucléus de l'établissement Boian; 5 fusible provenant du même établissement; 6-7 recloir et lame en silex néolithiques, de l'établissement gétique; 10 Roşeşti, couvercle des IIIe-IVe siècles n.è.

Fig.6.- 1-2, 7, 10, Baraţi, fragments céramiques des IIe-IIIe siècles n.è.; 5 Ulmu, broc grisâtre géto-dace (Ier siècle av.n.è.-Ier siècle n.è.); 3, Căpîlna, hache en pierre (culture Coţofeni); 4, 8, 9, 12, Perii-Broşteni, céramique géto-dace des IVe-IIIe siècles av.n.è.; 6, Greaca, fragment céramique géto-dace (V^e-IIIe siècles av.n.è.); 11, 13, Făurei, fragment céramique et poids pour filet géto-daces des Ve-IIIe siècles av.n.è.

TELL-UL GUMELNIȚEAN DE LA PLOSCA, JUD. TELEORMAN

de ION SPIRU și
CORNELIU BEDA

Prin mai multe cercetări de suprafață efectuate la Plosca s-au recuperat o serie de materiale aparținând culturii neolitice Gumelnița, pe care le prezentăm aici. Satul se află așezat pe cursul inferior al râului Vedea și este atestat documentar încă din 1586. Pe teritoriul său s-a descoperit un vas din prima epocă a fierului¹. Aici se află și un tell aparținând culturii Gumelnița. El este așezat în partea de sud-vest a satului, dincolo de calea ferată, la circa 200 m spre vest de albia râului Vedea. Se prezintă sub forma unei căguri ovale, cu diametrul de circa 80-100 m și înălțimea de circa 4-5 m. Este înconjurat de un teren mlăștinos. Materialele care se publică aici au fost adunate cu prilejul unei cercetări făcute în 1967². Cu acest prilej am adunat de pe suprafață ceramică specifică culturii Gumelnița, reprezentate prin străchini (fig. 1/3-8) și alte categorii de vase (fig. 2).

S-au găsit și cinci unelte silex, din care trei sînt din silex de culoare alb-gălbui, iar celelalte două cenușiu-închis cu pete alb-negre. Patru din ele sînt lame, iar o piesă este un nucleu. S-au găsit de asemenea și patru fragmente de piatră folosite ca rîșnițe, de formă ovală. Tellul gumelnițean de la Plosca este cunoscut în literatura de specialitate³. Aici s-a găsit o piesă de lut care reproduce forma piciorului uman (fig. 1/2)⁴. În 1970 pe tell-ul de aici am mai găsit încă o piesă care reproduce forma piciorului uman (piciorul stîng). El este lucrat din pastă roșiatică, avînd ca degresant pietricele mărunte. Pasta este foarte bine arsă. Suprafața exterioară este polizată și lustruită. Talpa este plată. Piesa este mai lată în zona degetelor (0,045 m) și mai îngustă spre călcîi (fig. 1/1). Ea este ornamentată cu o linie incizată care încinge partea din față a degetelor continuîndu-se pe părțile laterale ale piesei fără a ajunge la călcîi (fig. 1/a, d). Pe partea din față, de la marginea rupturii spre vîrfurile degetelor coboară de asemenea două linii incizate, paralele (fig. 1/b, c.). Înălțimea păstrată a piesei este de 0,057 m, iar lungimea de 0,097 m.

Exemplarul descoperit anterior pe tell-ul de la Plosca era întreg, ceea ce demonstrează că și al doilea exemplar era de același tip și nu reprezintă piciorul unui idol. În cultura Gumelnița sînt cunoscute mai multe reprezentări de picioare umane, dar multe din ele provin de la statuete⁵.

Un exemplar aproape identic cu piciorul de la Plosca a fost găsit la Zaveț (Burgas, R. P. Bulgaria) și se mai cunosc și la Russ și la Gollam Izvor (ambele tot în R. P. Bulgaria), piese care pot aparține tot culturii Gumelnița⁶. Reprezentarea piciorului uman încălțat este bine cunoscută în epoca neolitică și în alte zone, în cultura Bukk⁷ și Cucuteni⁸.

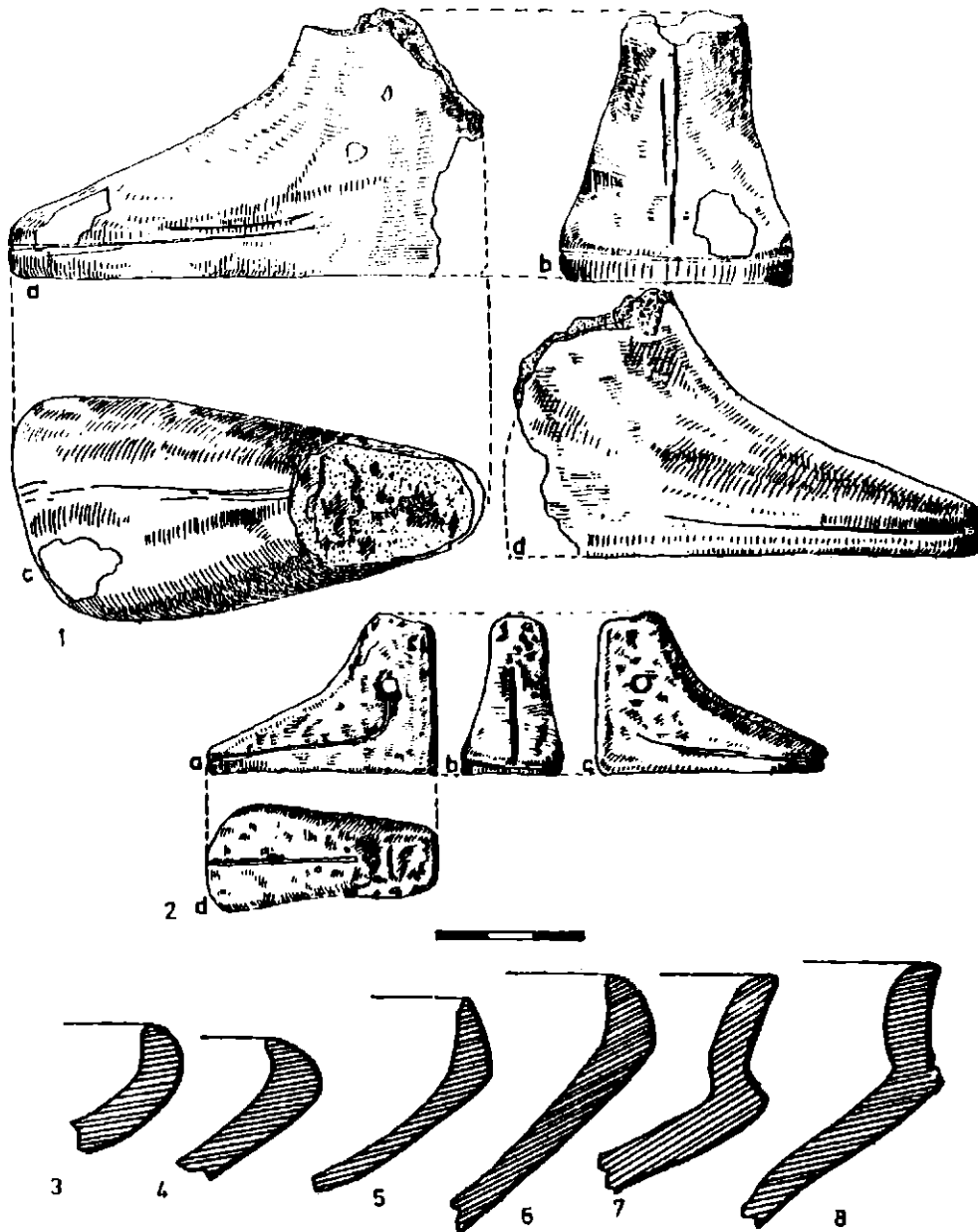

Fig.1.- Plosca: 1-2, reprezentare a piciorului uman;
3-8, ceramică de tip Gumelnița.

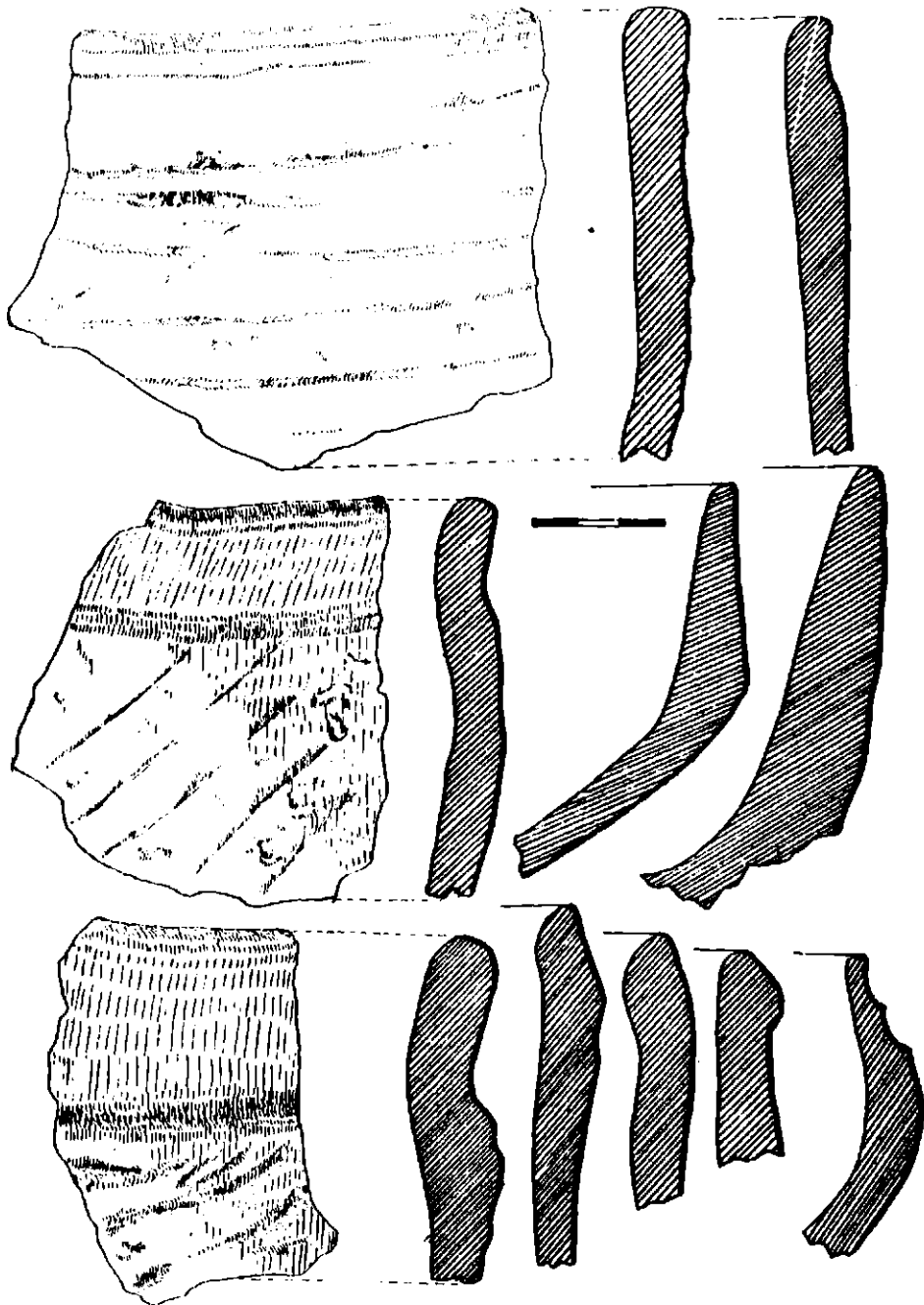

Fig.2.- Plosca, ceramică de tip Gumelnița.

De asemenea pe teritoriul satului Plosca, în malul râului Vedea, s-a găsit un bordei cu cuptor și ceramică datând din sec. VII-VI î. e. n.

NOTE

- 1 Vasul se află la Muzeul din Alexandria.
- 2 I. SPIRU, Cercetări și descoperiri arheologice în jud. Teleorman, în "Revista Muzeelor", VI, 1969, 2, p. 158-161.
- 3 E. COMȘA, "Dacia", N. S., 1962, p. 77, nr. 37.
- 4 I. SPIRU, SCIV, 16, 1965, 2, p. 307-309, fig. 2.
- 5 V. DUMITRESCU, "Dacia", II, 1925, p. 88, fig. 63/7; idem, SCIV, 17, 1966, 1, p. 93, fig. 29/3; idem, Figurines from Gumelnița în Antiquity, XXXVIII, 1964, nr. 151, p. 222.
- 6 V. MICOV, "Izvestia", Sofia, XXIV, 1961, p. 293.
- 7 I. BARTA, în "Sbornic Československe Speleostri Arheologicke", Brno, 1963, 3, p. 112-125, fig. 1/5.
- 8 Șt. CUCOȘ, Reprezentări de încălțăminte în plastica cucuteniană, MA, III, 1977, p. 65-77.

LE TELL APPARTENANT À LA CULTURE GUMELNIȚA DE PLOSCA, DÉP. DE TELEORMAN

Résumé

De la surface du tell qui se trouvait dans cette localité on a fait sortir des fragments céramiques spécifiques pour la culture Gumelnița. On a trouvé ici aussi des représentations en terre glaise du pied humain de type Gumelnița qui connaît des représentations similaires dans les cultures Cucuteni et Bukk. Il-y-a ici aussi des traces d'un établissement des VIe-VIIe siècles.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1.- Plosca: 1-2, représentation du pied humain; 3-8 céramique de type Gumelnița.

Fig. 2.- Plosca; céramique de type Gumelnița.

O STATUETĂ DE BRONZ DE LA MICIA

de LUCIA MARINESCU

În vara anului 1977, cu prilejul săpăturilor arheologice întreprinse de Liviu Petculescu în castrul roman de la Micia (Vețel, jud. Hunedoara), s-a descoperit la -1,50 m o statueta de bronz.

Piesa a apărut în partea de vest a castrului (S 2, carou 8L). Într-o groapă aparținând primului nivel de construcție al castrului¹, războaiele marcomanice, anii 167-170, oferind un terminus ante quem pentru datarea ei.

Statueta, lucrată în tehnica cerii pierdute, reprezintă o divinitate feminină nudă, stângaci realizată și care, din punct de vedere al valorii artistice, nu se poate compara cu Venus Ulpiana² sau cu statueta Venerii descoperită în castrul de la Gilău³.

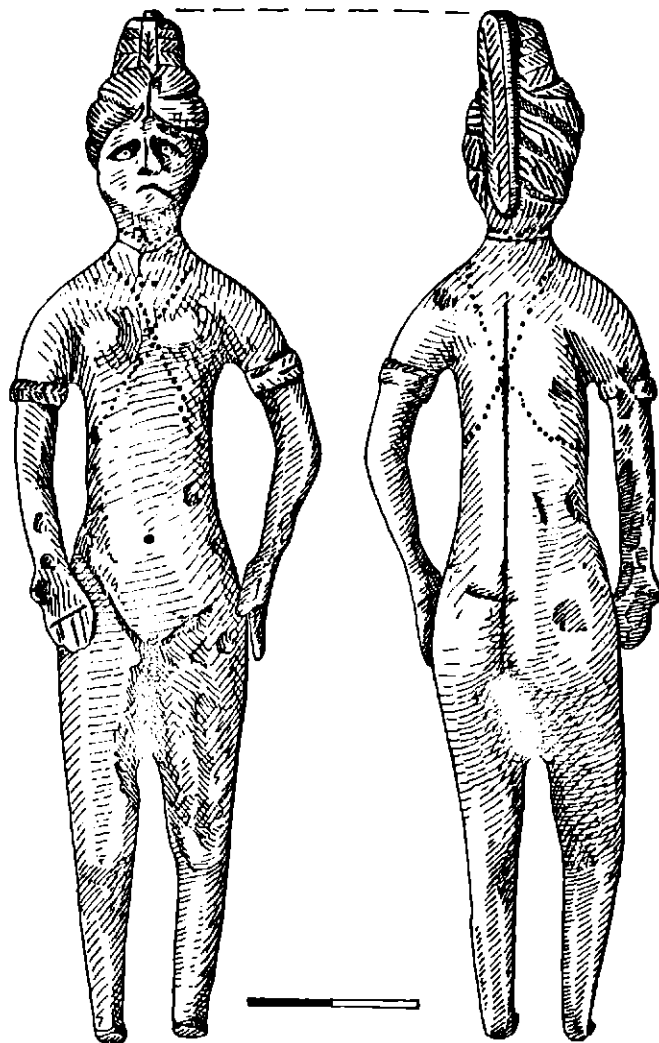
Zeița, suplu concepută, are umerii căzuți, sâni mici și rotunzi, spatule ușor cambrat cu o incizie mediană, abdomenul puțin proeminent, cu ombilicul și regiunea inghinală marcate, coapsele destul de groase în raport cu restul corpului, a cărui greutate cade pe piciorul stâng, dreptul fiind ușor îndoit din genunchi. Pulpele sînt unite pînă aproape în dreptul genunchilor. Labele picioarelor sînt sumar lucrate, foarte mici și oblice, de așa manieră că permit cu greu menținerea echilibrului. Ține brațul drept lipit de corp și mîna deschisă spre privitor, cu o incizie transversală care separă podul palmei de degete, iar brațul stîng arcuit cu palma pe coapsă. În dreptul axilelor poartă cîte o brățară plată cu incizii în "brăduleț".

Deosebite față de alte statui de bronz din Dacia reprezentînd pe Venus⁴ sînt capul și anumite podoabe. Trăsăturile feței sînt departe de a fi frumoase. Ochii au formă triunghiulară cu colțurile trase spre tîmple mult și sînt oblici; un punct incizat marchează irisul cu pupila. Buzele subțiri sînt lipite, cu colțurile lăsate în jos. Coafura este însă suu gene-ris. Părul este pieptănat cu cărare la mijloc și în ondule mari acoperind urechile, ridicat, apoi, într-un coc pe creștet, realizat dintr-o coadă împletită și încolăcită pe vîrfurile capului. O meșă împletită, la rîndul ei, porneste de pe ceafă și se prinde în cocul de pe creștet. Deși acesta îl amintește pe acela lansat de Faustina Senior, modul în care este realizat, forma îngustă și alungită, aduce mai mult cu o tiară.

Pe lîngă brățări divinitatea poartă două coliere lungi, realizate din puncte incizate, care de pe umeri se încrucișează între sîni, coboară la nivelul coapselor pentru ca să se mai încrucișeze încă odată la mijlocul spatelui. La gît zeița are un alt colier, tot din puncte incizate, de care este agățat un pandantiv în formă de "lunula" realizat prin două incizii curbe terminate cu un punct, iar în punctul de întretăiere al colierelor

se află un alt pandantiv, de formă geometrică neregulată, realizat și el din puncte incizate.

Cea mai apropiată analogie pentru statueta de la Micia se află în R.P.Bulgaria, la Muzeul Național de Arheologie din Sofia și provine de

la Negovanci⁵. Deosebirile cele mai evidente între cele două statuete constau în faptul că statueta din R.P.Bulgaria are forme mai pline, mai feminine, nu are pandantivele agățate de colier și meșa de la spate care se prinde în coc. Ca și statueta de la Micia și cea de la Negovanci este datată în sec. al II-lea e.n.

Pentru stabilirea identității figurinei pot fi luate în considerare și alte analogii, chiar dacă este vorba despre sculpturi în piatră. Avem mai întâi în vedere câteva descoperiri din templul lui Baal de la Palmyra:

capul unei divinități, identificată de descoperitori sub semnul întrebării cu Tyche, având polos pe cap și la mijlocul frunții două bucle asemănătoare ca formă cu pandantivul de la gîtul divinității de la Micia și două capete de preoți, cu tiară și ochii redați în aceeași manieră geometrizată ca la figurina ce ne reține atenția⁶. Tot la Palmyra, pe un relief votiv, este reprezentată Istar tronând, cu corona muralis pe cap și la gît cu un pandantiv similar celui de la Micia. Pe relieful respectiv, datat între 50-100 e.n., apare și geniul protector al Palmyrei⁷.

Coafura divinității de la Micia are analogii cu totul neașteptate, cea mai apropiată regăsindu-se la un portret atribuit Elenei, mama lui Constantin cel Mare, și care se păstrează în Muzeul Național din Atena⁸. Coafura statuetei de la Micia este o dovadă că în sec. al IV-lea sînt la modă pieptenături derivate din cele lansate în epoca antoniniană timpurie.

Pieptenătura divinității de la Micia, ca și pandantivele ieșite din comun ne fac să credem că nu este vorba despre o reprezentare obișnuită a lui Venus, ci că este mai de grabă o reprezentare sincretistă Venus contaminată cu Atargatis. Aceasta este divinitatea feminină supremă la popoarele semitice, asimilată cu Afrodita și al cărei cult s-a răspîndit în Occident din insula Delos, începînd cu sec. al II-lea e.n., prin intermediul soldaților și negustorilor⁹.

Descoperirea unei asemenea statuete la Micia nu este surprinzătoare, în castrul de lângă Mureș avîndu-și garnizoana cohors II Flavia Commagensorum și fiind cunoscută fidelitatea sirienilor față de zeitățile lor¹⁰.

Lucrată, așa cum am arătat, în tehnica cerii pierdute, statueta de la Micia este un produs local, care sporește cu încă un tip de Venus, de astă dată contaminată cu o altă divinitate feminină, repertoriul iconografic al Daciei romane.

NOTE

- 1 Vezi tot în acest volum LIVIU PETCULESCU, Cercetări arheologice în castrul roman de la Micia. Raport preliminar asupra săpăturilor din anii 1976-1977.
- 2 C. POP, T. ALBULESCU, Venus Dlpiana, în Apulum, XIV, 1976, p.433-440.
- 3 D. ISAC, Venus de la Gilău. Aspecte de iconografie romană provincială, în Acta Musei Napocensis, XIV, 1977, p.163-170.
- 4 Vezi și A. BUDAY, în Erdélyi Múzeum, XXVI, 1909, p.146-153, nr.26 Röhner in Rumänien, Köln, 1969, F 21, pl. L=Civiltă romana în Romania, Roma, 1970, F 34, pl. XIX; E. CHIRILĂ, N. GUDEA, V. LUCĂCEL, Castrul roman de la Buciumi. Contribuții la cunoașterea limesului Daciei Porolissensis, Cluj, 1972, p.107-108, nr.1, pl. CXXX; AL. BĂRCĂCILA, Drubeta azi Turnu Severin, Turnu Severin, 1932, fig.57; C. POP, în Sargetia, IX, 1972, p.69, fig.4; D. PROTASE, în Apulum, IV, 1961, p.137-139, nr.6, fig.6 a-b; D. TUDOR, Monumente inedite din Romula, I, p.29, nr.163 și p.33,

- nr.239; idem, *Oltenia romană*, ed.a III-a, p.400 sq.
- 5 L. OGNENOVA-MARINOVA, *Statuettes en bronze du Musée National Archéologique à Sofia*, Sofia, 1975, p.150, nr.171, remarcă asemănarea cu Sîriana de la Ermitaj. Lucrarea lui O.F.Waldgauer unde a fost publicată nu ne-a fost accesibilă.
 - 6 Vezi P. COLLART-J. VICARI, *Le sanctuaire de Baalshamin a Palmyre*, Biblioteca Helvetica Romana, X, 1, Neuchâtel, 1969, p.226, pl. CX, 1 și pl. CX, 3, 4.
 - 7 M. COLLEDGE, *The art of Palmyra*, London, 1976.
 - 8 HELGA v. HEINZE, *Ein spätantikes Mädchenporträt in Bonn. Zur stilistischen Entwicklung der Frauenbildnisse im 4. u. 5. Jhr.*, în "Jahrbuch für Antike und Christentum", 14, 1971, pl.7 a și 8 b, p.65, nr.6, gr. II/6.
 - 9 Pentru cultul lui Atargatis vezi: FR. CUMONT, *Les religions orientales dans le paganisme romain*, Paris, 1929, p.95 sq.; idem, *Lux perpetua*, Paris, 1949, p.259; J. BEAUJEAN, *La religion romaine à l'apogée de l'empire*, Paris, 1955, p.192.
 - 10 Vezi I. L. RUSSU, *Elementele syriene în Dacia carpatică și rolul lor în colonizarea și romanizarea provinciei*, în *Acta Musei Napocensis*, VI, 1969, p.167-187; J. TOUTAIN, *Les cultes paléens dans l'empire romain*, II, ed. *Anastatica*, Roma, 1967, p.35-72.

UNE STATUETTE EN BRONZE DE MICIA

Cette note présente une statuette en bronze découverte pendant les fouilles archéologiques du camp romain de Micia. Conformément à la particulière coiffure et aux objets de parure, l'auteur suppose que la statuette représente la déesse Vénus contaminée par Atargatis. La statuette date du IIe siècle de n.è.

MATERIALE CERAMICE DIN CETATEA ȚĂRĂNEASCĂ DIN COM. HĂRMAN, JUD. BRAȘOV

de MARIANA DUMITRACHE

Cu prilejul cercetărilor arheologice efectuate în 1970 în cetatea țărănească cu biserică din comuna Hărman (fig.1) au fost recoltate fragmente ceramice datînd din epoci diferite. Terenul atît din interiorul, cît și din jurul bisericii a fost intens folosit pentru înmormîntări pînă în sec. al XVIII-lea, situație specifică complexelor medievale de acest fel. Doar în cazuri izolate au fost surprinse depuneri arheologice nederanjate (în secțiunea S.1, trasată în sacristie ori în S.3 sau S.6, lângă incintă) (fig.2).

Cel mai vechi strat este un pămînt negru așezat pe solul viu (prundiș), în care s-au descoperit spre baza lui fragmente ceramice datînd de la începutul epocii bronzului, iar spre partea superioară fragmente din sec. VIII-IX și sec. XII-XIII. De remarcat că nu au fost surprinse complexe închise, materialul fiind risipit în strat. Majoritatea fragmentelor provin însă din straturi medievale: din straturi de pămînt scos din șanțul de fundare al bisericii, din straturi de nivelare sau din umplutura gropilor de morminte. În general atribuirea ceramicii unei epoci sau alteia s-a făcut pe baza caracteristicilor tehnice.

1. Ceramica datînd de la începutul epocii bronzului¹ este de două categorii. Din prima categorie face parte ceramica realizată cu mîna, din pastă grosolană, poroasă, cu pietricele multe, de culoare brun-cărmiziu; unele fragmente ceramice au o nuanță cenușie, mai rar se întîlnesc și fragmentele de culoare roșcată. Fragmentele provin de la vase borcan cu pereții drepți, în unele cazuri buza este foarte puțin arcuită. Buza este teșită ori rotunjită, spre exterior îngroșată și decorată cu alveole (fig.3/2), cu creștături drepte (fig.3/3,4), ori oblice (fig.3/1); cîteva fragmente de perete au ca decor un brîu alveolar; remarcăm și decorul realizat cu măturica (fig.3/5,3).

Cea de-a doua categorie este reprezentată doar de cîteva fragmente realizate dintr-o pastă fină, de culoare cenușie; provin de la vase lucrate cu mîna, de dimensiuni mici, cu buza rotunjită, pereții ușor arcuiți spre exterior (fig.3/6,9). Un fragment mic este decorat cu impresiuni realizate cu trestia. Remarcăm și un fragment de strecurătoare (fig.3/10).

2. Deosebit de importantă atît pentru istoria comunei Hărman, cît și pentru arhaologia Țării Bîrsei este descoperirea materialelor ceramice datînd din epoca feudalismului timpuriu, realizată exclusiv la roată înceată, dintr-o pastă grosolană poroasă, prost frămîntată, conținînd nisip și adesea pietricele destul de mari (fig.4/2). Unele fragmente au

însă suprafața bine netezită (fig.4/10). În general arderea a fost incompletă, culoarea variind de la cărămiziu și brun deschis la brun închis, aproape negru. În cele mai multe cazuri miezul este cenușiu. Toate fragmentele provin de la vase-borcan cu gful scurt, buza răsfrntă oblic și rotunjită (fig.4/1), tăiată oblic (fig.4/3,4), ori trasă puțin în jos, cu guler (fig.4/2). Grosimea pereților variază, în general spre fund fiind mai groși (5-10 mm).

Fragmentele dintr-o pastă grosolană, cu pietricele mari, au decor constnd din striuri realizate neregulat (fig.4/2) sau din benzi de linii drepte alternnd cu benzi de linii în val, pentru care s-a folosit adesea un pieptene cu 3 dinți neascuțiți (fig.4/7,9) sau un pieptene cu 5-6 dinți mai ascuțiți (fig.4/5).

Fragmentele care au o suprafață mai netedă au decorul imprimat superficial (fig.4/10). Un fragment realizat din pastă grosolană cu multe pietricele este decorat cu șiruri de val mărunț și des (fig.4/6).

Caracteristicile fragmentelor ceramice descrise încadrează materialul din punct de vedere cronologic în sec.VIII-IX, analogii găsiindu-se în descoperiri făcute chiar pe teritoriul comunei Hărman² și în alte puncte din Țara BŃrsei³.

3. Fragmentele ceramice ce au putut fi încadrate cronologic în sec. XII-XIII sînt de două categorii: o categorie prezintă o pastă compactă conținnd nisip și pietricele, arderea a fost incompletă, culoarea fiind în general brun-roșcat sau brun-închis. Din această categorie face parte și un fragment de vas cu pereții drepți, cu buza răsfrntă și puțin îngroșată (fig.5/3).

Decorul constă din linii drepte incizate, impresiuni unghiulare (fig.5/6). Apar și fragmente cu suprafața vălurită.

Această categorie de ceramică își găsește analogii în materialul descoperit pe Dealul Lempeș, din apropierea localității Hărman, îndeosebi în ceea ce privește decorul⁴.

Sînt prezente și o serie de fragmente ceramice realizate dintr-o pastă mai bună, cu nisip cernut, arse semioxidant, astfel că predomină culoarea brun deschis-cărămiziu cu pete galbene, în spărtură culoarea fiind cenușiu-închis. Unele fragmente de margine de oală au buza ușor răsfrntă, îngroșată la exterior (fig.5/1), cu șanțuire interioară (fig.5/2). Decorul constă din linii drepte incizate ori impresiuni cu pieptenul aplicate oblic pe umărul vasului (fig.5/7), un fragment de perete are suprafața vălurită (fig.5/4). Se remarcă un fragment de margine de vas cu pereții drepți, cu buza teșită și îngroșată spre interior și exterior; pe buză a fost incizată superficial o linie în val (fig.5/5). Și această categorie de ceramică își găsește analogii în materialul descoperit pe Dealul Lempeș⁵.

Materialul ceramic datnd din sec.XII-XIII descoperit în cetatea Hărman a aparținut populației autohtone prezentă în Țara BŃrsei în momentul sosirii coloniștilor sași împreună cu Cavalerii Teutoni la începutul sec. al XIII-lea.

4. S-au descoperit și numeroase fragmente de epocă medievală, legate de funcționarea cetății.

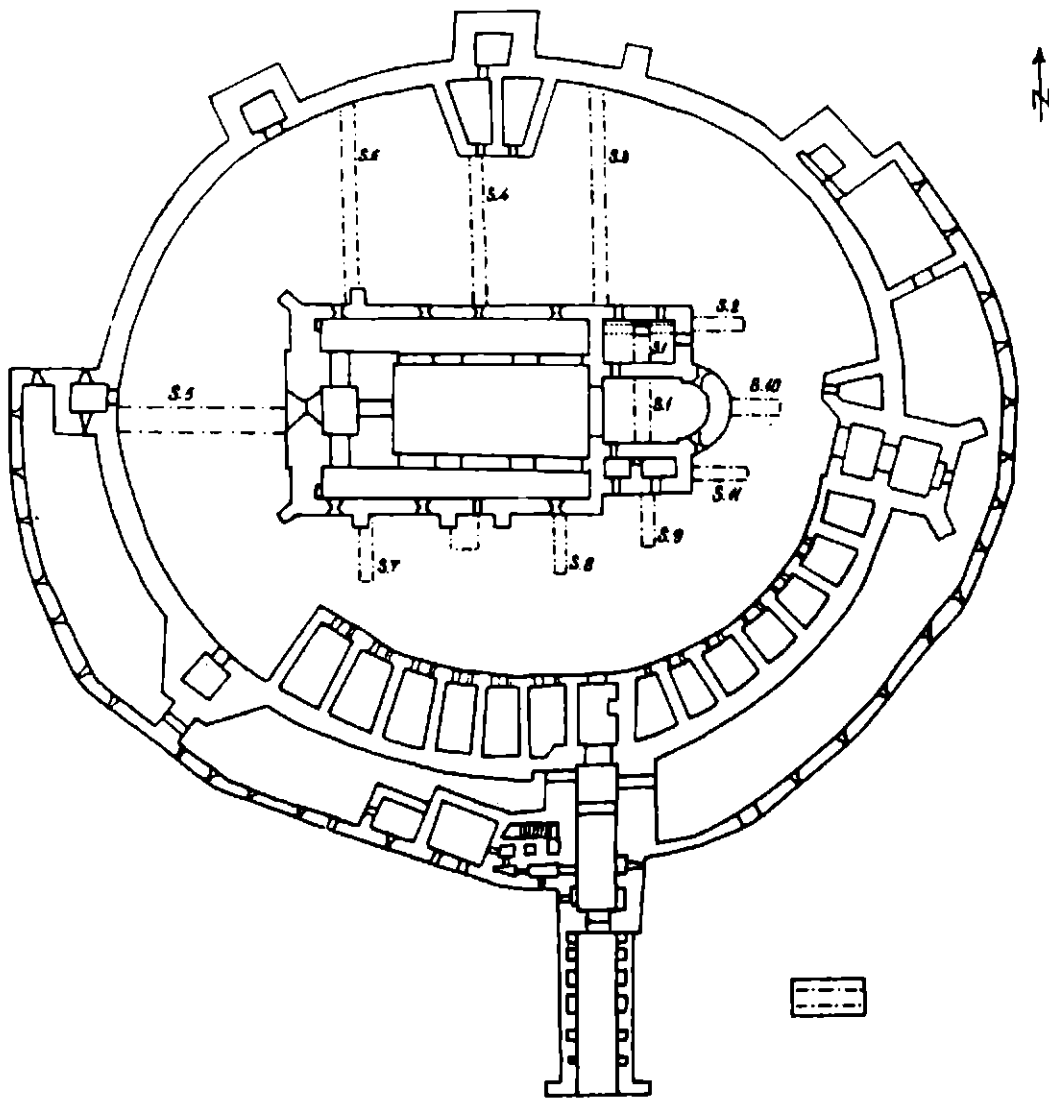

Fig.1.- Planul cetății jărănești din Hărman, jud.Brașov.

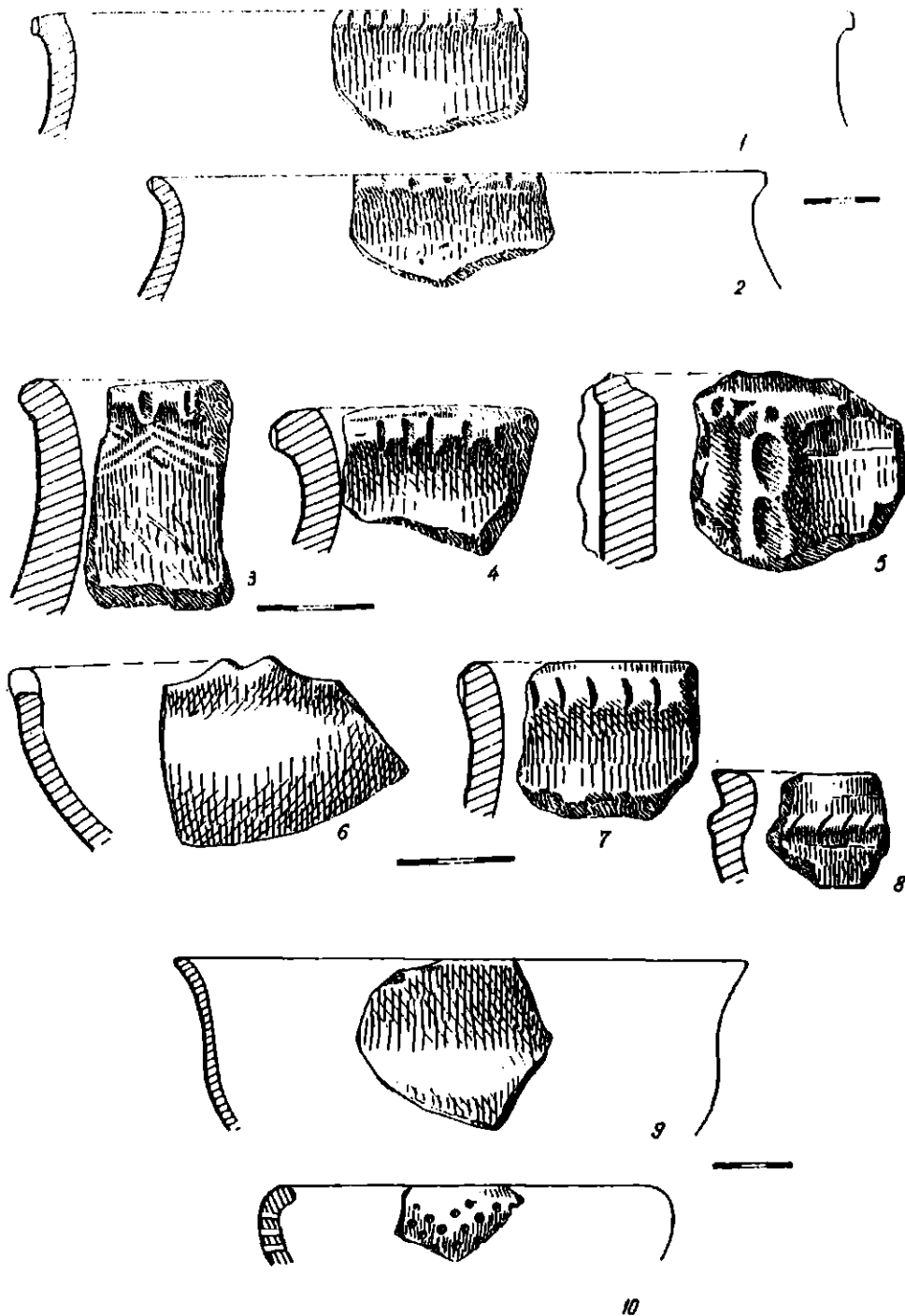

Fig. 3.- Fragmente ceramice de la începutul epocii bronzului.

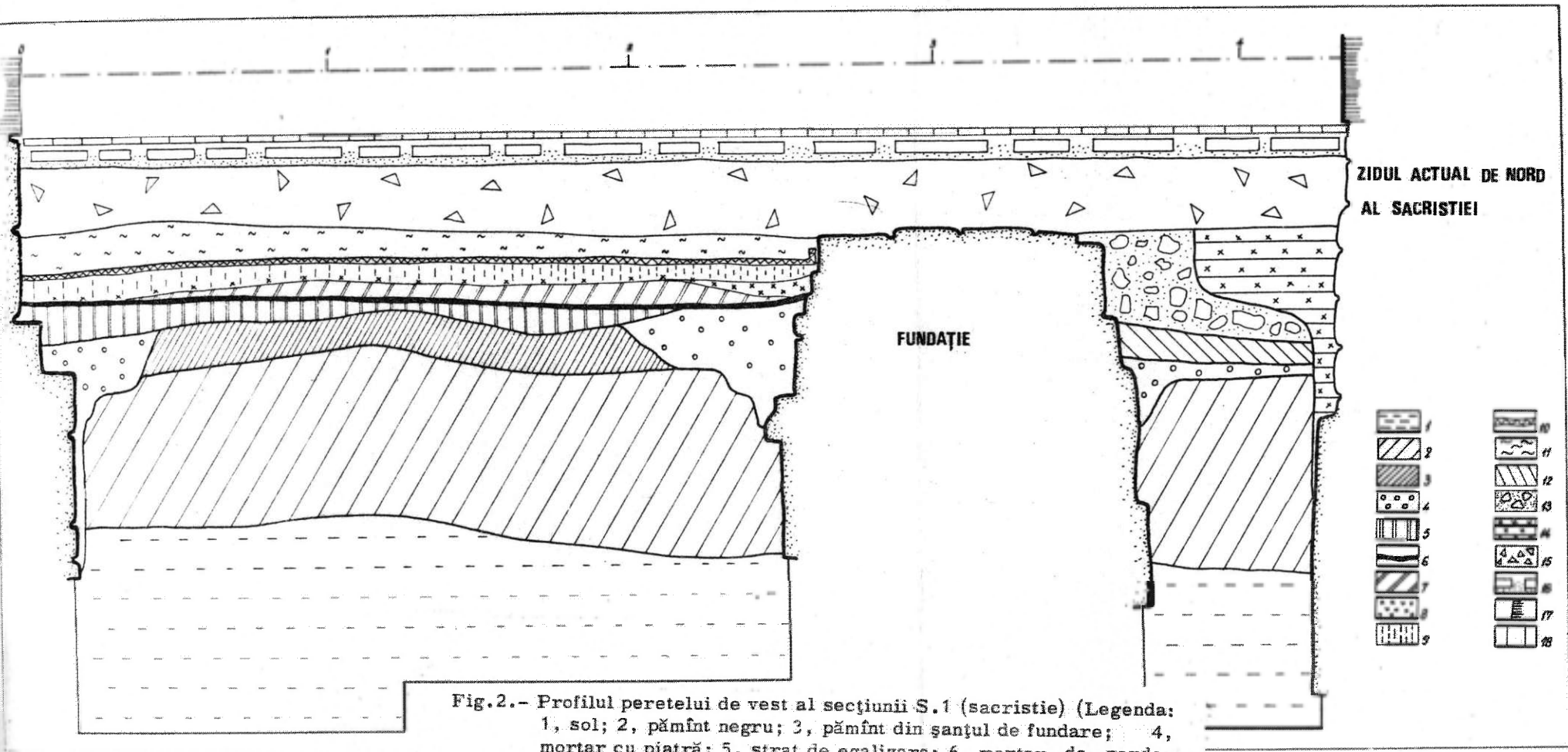

Fig.2.- Profilul peretelui de vest al secțiunii S.1 (sacristie) (Legenda: 1, sol; 2, pământ negru; 3, pământ din șanțul de fundare; 4, mortar cu piatră; 5, strat de egalizare; 6, mortar de pardoseală; 7, lut; 8, mortar gălbui; 9, pământ negru cu lut; 10, pat de mortar; 11, mortar și fragmente de cărămidă; 12, sol castaniu; 13, strat cu multă piatră; 14, umplutura șanțului de fundare; 15, moloz; 16, pardoseală de cărămidă pe nisip; 17, tenucială; 18, podea).

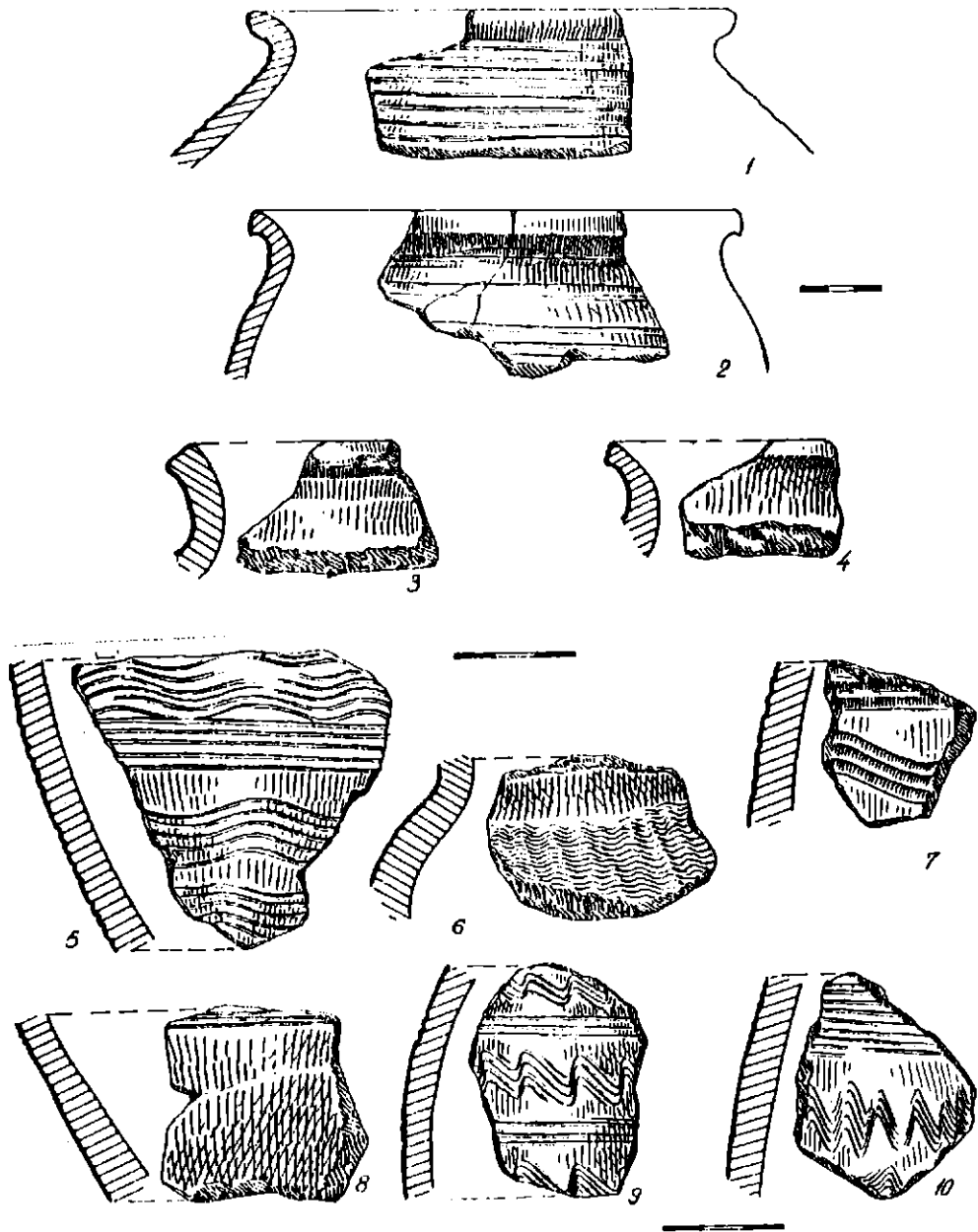

Fig.4.- Fragmente ceramice din sec.VIII-IX.

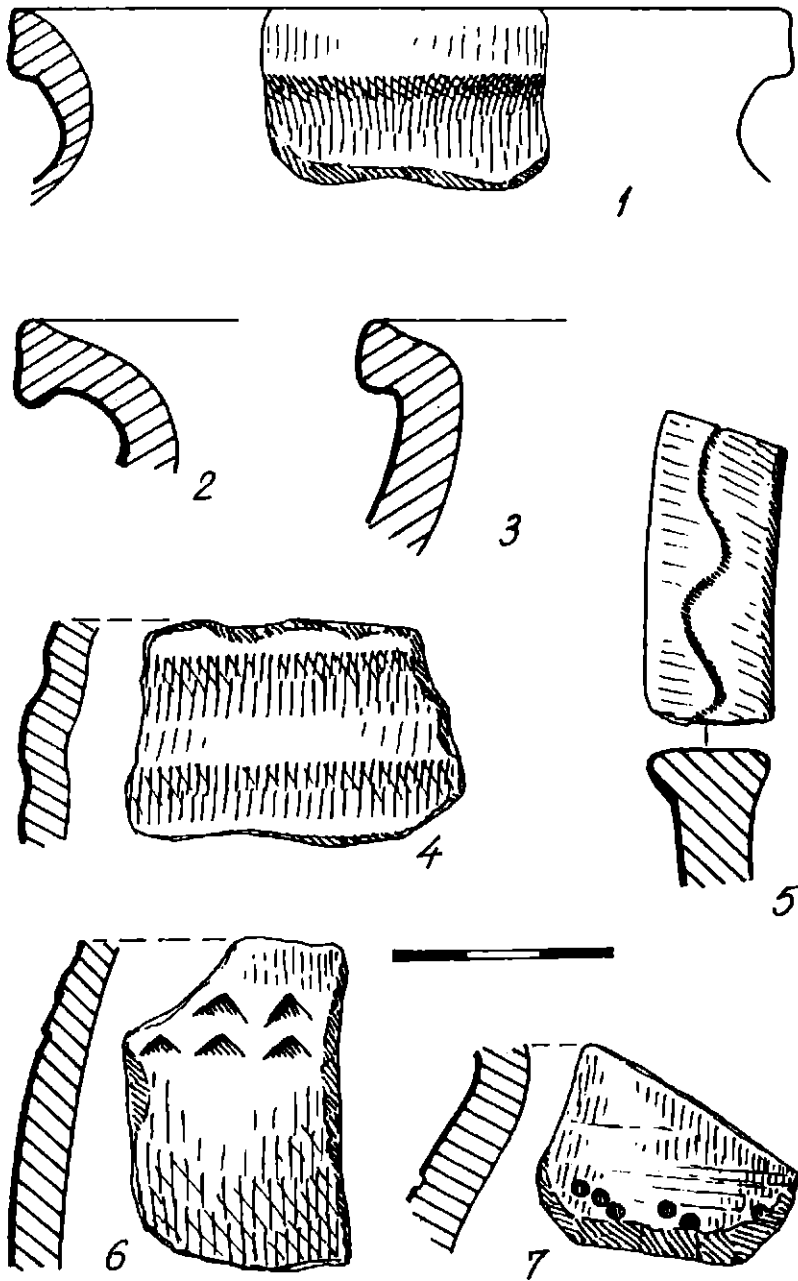

Fig.5.- Fragmente ceramice din sec.XII-XIII.

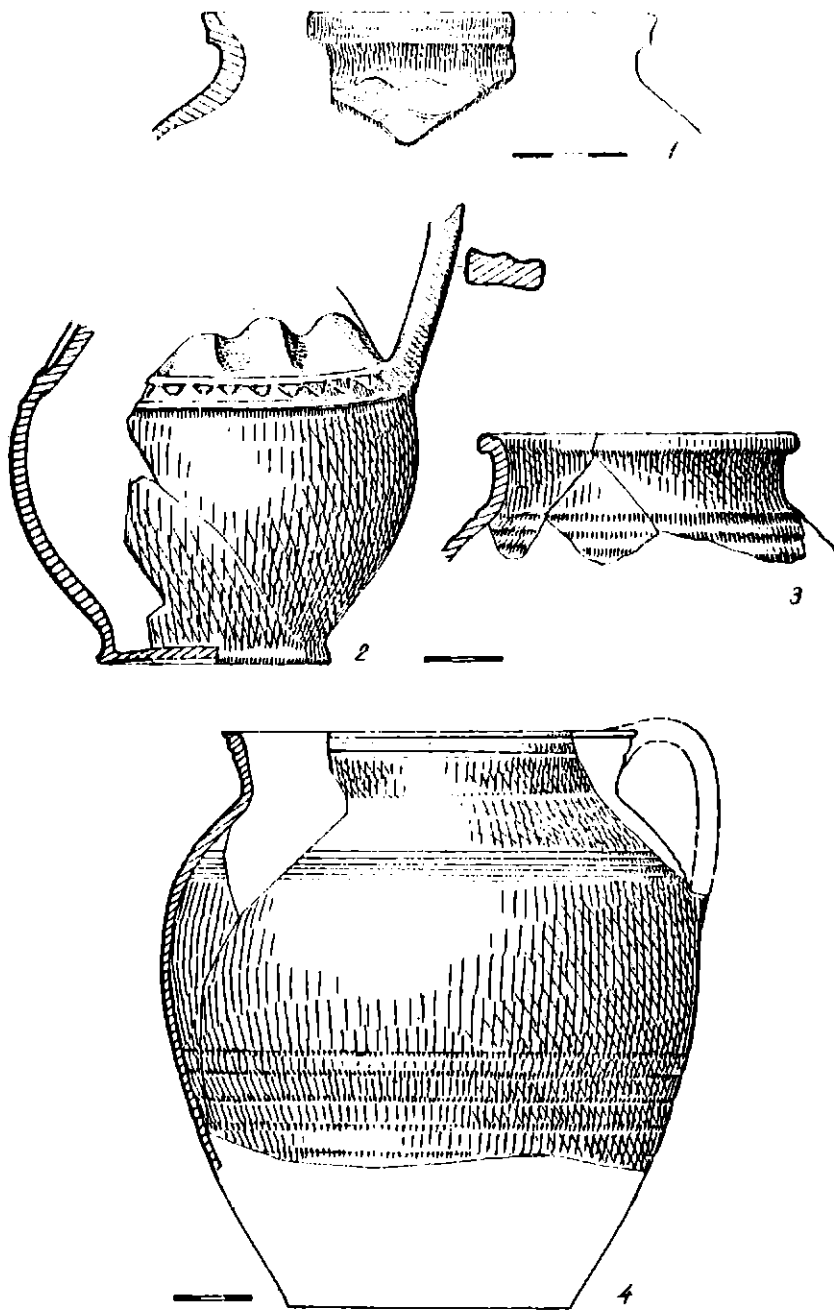

Fig.6.- 1, fragment ceramic din sec.XIII-XIV; 2-4, fragmente de vase din sec.XIV-XV.

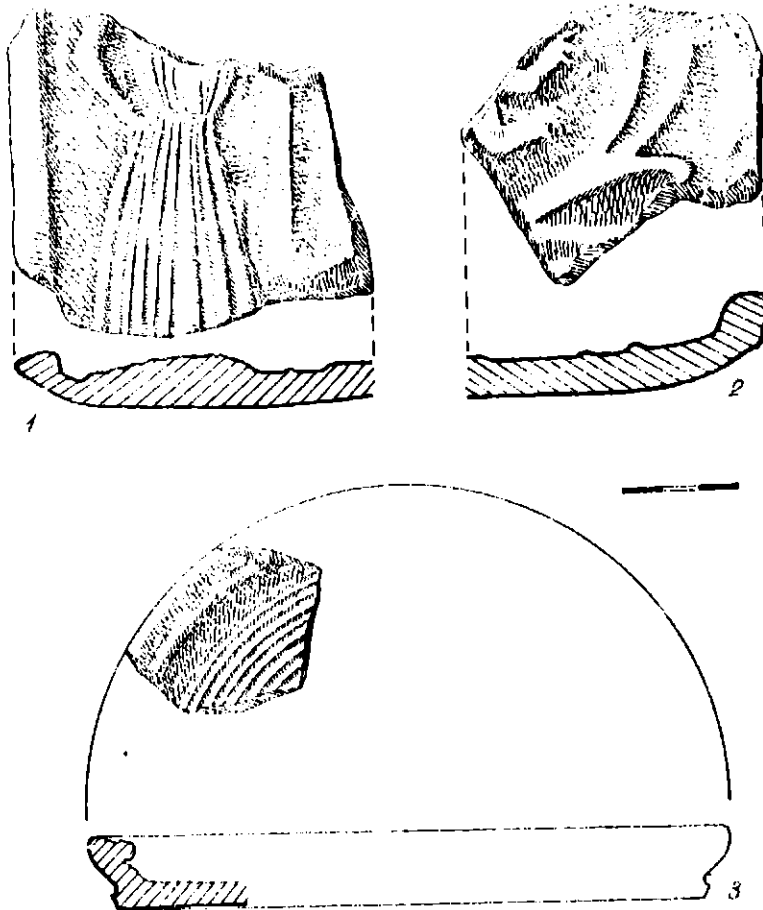

Fig.7.- 1,2 fragmente de cable; 3, fragment de disc decorativ.

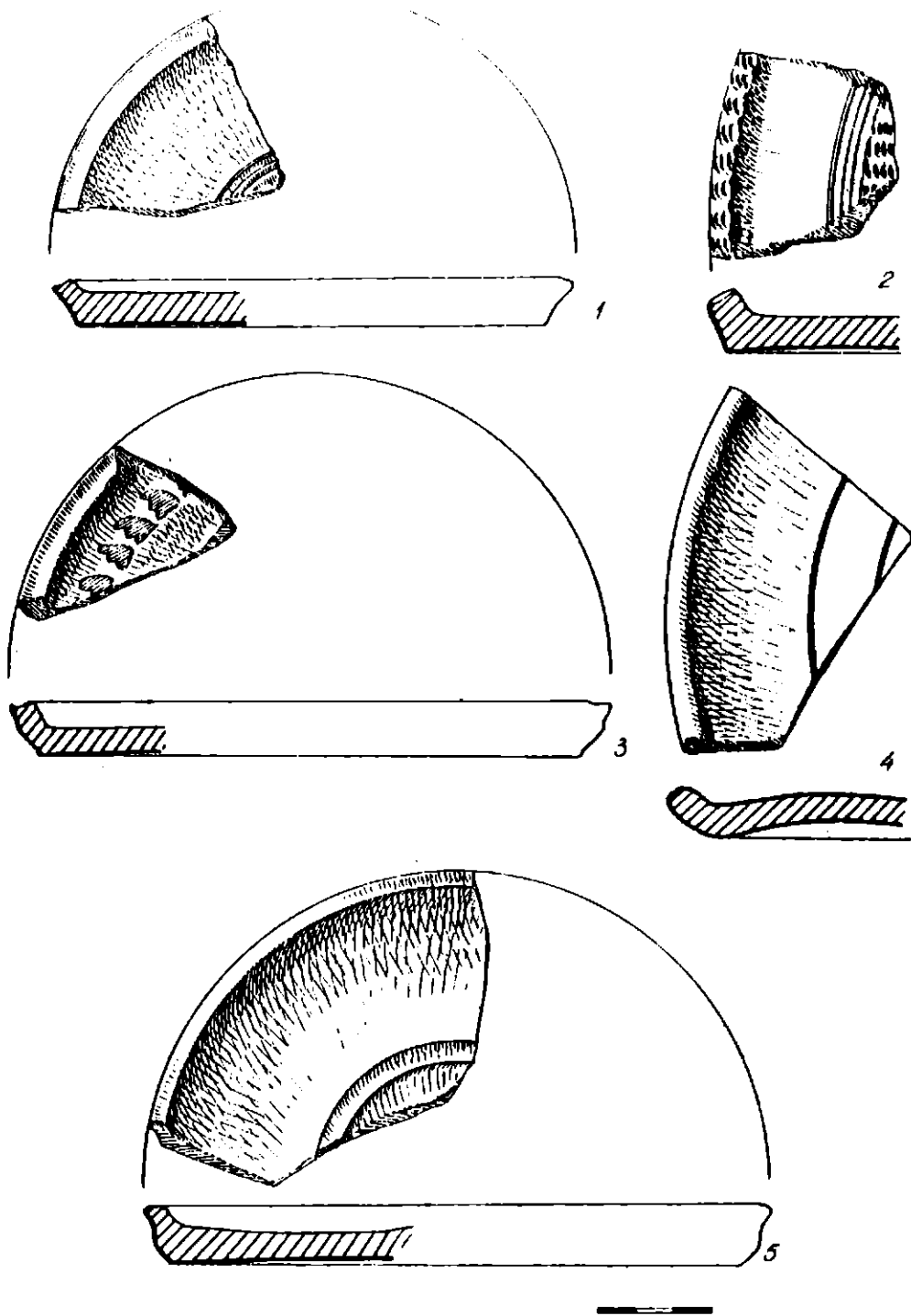

Fig.8.- Fragmente de discuri decorative.

Distingem cîteva piese mai însemnate:

- un fragment din partea superioară a unui vas-borcan; a fost realizat din pastă fină, nisipoasă, cu mică; arderea a fost semioxidantă; culoarea este galben-cărămiziu, miezul fiind cenușiu; fragmentul provine de la un vas cu gîtul cilindric, buza răsfrîntă, îngroșată și rotunjită spre exterior, cu șanțuire fină spre interior; pe umăr au fost aplicate caneluri, superficial imprimare; a fost descoperit într-un strat anterior construirii cămărilor adosate incintei ovale în a doua jumătate a sec. al XV-lea (S.6); vasul datează probabil din sec. al XIV-lea (fig.6/3);

- un vas-ulcior confecționat din pastă fină, cărămizie; fundul este lățit, iar corpul bombat, toarta are două caneluri late; lipsește partea superioară; suprafața corpului are urme de lustruire; decorul constă din două dungi în relief, plasate pe umăr, ce încadrează o linie în val incizată, iar pe umăr și gît (cît s-a păstrat) sînt adîncituri în formă de creștături; vasul a fost descoperit într-un strat de umplutură adus în corul bazilicii în sec. al XVI-lea, pentru ridicarea nivelului de călcare; vasul datează din sec.XIV-XV (fig.6/2).

- oală cu toartă, descoperită într-un strat anterior zidirii cămărilor adosate incintei ovale în a doua jumătate a sec. al XV-lea (în S.3); a fost lucrată la roata rapidă dintr-o pastă zgrunțuroasă, arderea a fost incompletă, oxidantă, culoarea cărămiziu-brun, în spărtură cenușiu; pe reții vasului au urme de ardere secundară; vasul are umerii arcuiți, (lipsește partea inferioară), buza este dreaptă și puțin evazată, marginea teșită și cu muchii; toarta nu s-a păstrat, numai urma de prindere deasupra curburii maxime; decorul constă din striuri aplicate pe partea exterioară a buzei, pe umăr, iar spre partea inferioară devin foarte fine și superficiale. Vasul poate fi datat în sec. al XIV-lea (fig.6/4).

S-au descoperit de asemenea cîteva fragmente de piese din categoria ceramicii decorative medievale, datînd din sec.XV-XVI:

- fragment de cahlă, din pastă bună, compactă, culoarea cărămizie, miezul cenușiu; aversul are un chenar înalt de 3 mm, lat de 8,5 mm; este reprezentată o figură feminină (?), ce poartă o rochie plisată, strînsă în talie; brațul drept este îndoit și așezat pe șold; reversul nu are gardină; se observă amprente de degetelor rămase din timpul presării în tipar (fig.7/1);

- fragment de cahlă din pastă compactă cu pietricele, de culoare brun-deschis, în spărtură cenușiu; aversul este acoperit cu un smalt oliv închis, irizat; sînt reprezentate membrele din față ale unui leu sau grifon; reversul nu are gardină; cahla a fost presată în tipar cu spatula (fig.7/2).

- 6 fragmente de discuri ornamentale cu diametre diferite, realizate toate la roata rapidă dintr-o pastă de bună calitate, compactă, cărămizie, de nuanțe diferite; au cîte o margine de mică înălțime, simplă, uneori ușor lățită sau alveolată; sînt decorate cu cercuri concentrice pictate (fig.8/4) ori incizate, plasate în mijlocul discului ori pe aproape întreaga suprafață, cu impresiuni realizate cu un obiect dințat, aplicate pe margine ori în centru, circular (fig.7/3 și fig.8/1-3,5).

Cahlele și discurile descoperite în cetatea Hărman au împodobit sobele ce au existat probabil în unele camere adosate incintei ovale. Principala destinație a camerilor era să adăpostească bunurile cetățenilor comunei, dar cel puțin unele au fost folosite ca locuințe în caz de nevoie.

NOTE

- 1 Întregul material ceramic se află în depozitul Muzeului de Istorie al R.S.R., nr.inv.125094-125166.
- 2 IOAN POP, Date arheologice privitoare la istoria Brașovului în secolele IX-XII, în Cumidava, II, Brașov, 1968, fig.3/4; Materiale, X, 1973, p.246-247, pl.XXII/2,3,10,13.
- 3 IOAN POP, op.cit., p.10, fig.2/1,5.
- 4 Materiale, X, p.236, fig.1/1,7; pl. V/14.
- 5 IOAN POP, op.cit., p.13-14, fig.4/3; Materiale, X, p.236, pl.V/4, 8, 11, 12, 18 pentru profile; pl.V/13, 14, 15, 16, 20.

MATÉRIAUX CÉRAMIQUES DE LA FORTERESSE VILLAGEOISE DE LA COMMUNE DE HĂRMAN, DÉP. DE BRAȘOV

Résumé

Les fouilles archéologiques de 1979 qui ont été effectuées dans la forteresse villageoise de Hărman ont mené aussi à la découverte de certains matériaux archéologiques qui peuvent être datés en de époques différentes: le début de l'âge du bronze (fig.3); le bas moyen-âge, les XIIe-XIIIe siècles et l'époque médiévale.

Bien importants pour l'histoire de la commune de Hărman et pour l'archéologie de la Contrée de Bîrsa sont les matériaux céramiques des VIIIe-IXe siècles (fig.4) et des XIIe-XIIIe siècles (fig.5) qui documentent la présence de la population autochtone dans la Contrée de Bîrsa avant l'arrivée des colons saxons et des Chevaliers Teutons au début du XIIIe siècle. De la période quand la forteresse villageoise fonctionnait, ont été découverts des matériaux intéressants: des fragments de vases des XIIIe-XVe siècles (fig.6) et des fragments de carreaux de poêle et disques décoratifs des XVe-XVIe siècles (fig.7,8).

LISTE DES FIGURES

Fig.1.- Plan de la forteresse villageoise de Hărman, dép.de Brașov.

Fig.2.- Profil du paroi ouest de la section S.1 (sacristie) (Légende: 1. Terre vierge; 2. Terre noire; 3. Terre de la tranchée de la

fondation; 4. Mortier mêlé de pierres; 5. Couche de nivellement; 6. Mortier du plancher; 7. Terre glaise; 8. Mortier jaunâtre; 9. Terre noire et terre glaise; 10. Mortier; 11. Mortier et fragments de briques. 12. Sol brun; 13. Couche formée de pierres nombreuses; 14. Remplissage de la tranchée de fondation; 15. Mortier; 16. Pavement en briques sur sable; 17. Crépière; 18. Plancher).

Fig. 3.- Hărman (dép. de Braşov); fragments céramiques du début de l'âge du bronze.

Fig. 4.- Hărman (dép. de Braşov); fragments céramiques des VIIIe-IXe siècles.

Fig. 5.- Hărman (dép. de Braşov); fragments céramiques des XIIe-XIIIe siècles.

Fig. 6.- Hărman (dép. de Braşov); 1. Fragments céramiques des XIVe-XVe siècles.

Fig. 7.- Hărman (dép. de Braşov); 1, 2 fragments de carreaux de poêle, 3, fragment d'un disque décoratif.

Fig. 8.- Hărman (dép. de Braşov); Fragments de disques décoratifs.

de ION CHICIDEANU

Șerpuind de la vest la est printre dealurile Ciolanu și Istrița,țul Nișcov, un afluent din dreapta al Buzăului, adăpostește pe firul văii sale numeroase monumente medievale, ridicate începând din veacul al XVI-lea¹. Între acestea se distinge fosta mănăstire Bradu, astăzi în bună parte ruinată, aflată la marginea satului Valea Rea, com. Tisău, jud. Buzău, pe malul stîng al Nișcovului.

Atestată documentar pentru prima oară la 15 ianuarie 1600², mănăstirea a fost cercetată arheologic în anii 1974-1977, scopul principal fiind de a furniza datele necesare întocmirii proiectului de restaurare³. În urma săpăturilor s-a stabilit că lăcașul de zid a fost construit la începutul sec. al XVI-lea, la vremea lui Radu de la Afumați, peste un nivel de locuire anterior; către sfîrșitul aceluiași veac este ridicat un zid de incintă cu patru turnuri circulare de colț, un turn de poartă și o clădire din care s-au mai păstrat doar ruinele beciurilor. Ulterior, între 1637-1641, întreg ansamblu este refăcut de către vel-comisul Radu Mihalcea, împreună cu soția, frații și unchiul său, pentru ca în 1638 tot aceștia să închine așezămîntul mănăstirii Molidvoskepatos din Pogoniana, Epir. Cu ocazia secularizării, mănăstirea Bradu a încetat să mai funcționeze, intrînd dreptat în ruină⁴.

În campania anului 1974 fusea deja surprins un nivel arheologic anterior bisericii de zid și datat, pe baza unei monede de la Stefan cel Mare, în a doua jumătate a sec. al XV-lea⁵. În anul următor, extinzîndu-se săpătura, au fost descoperite și primele complexe arheologice (bordeie și gropi) aparținînd acestui nivel, precum și un orizont de înmormîntări anterior bisericii de zid. În 1976, săpîndu-se în interiorul lăcașului, s-au descoperit urmele unei biserici de lemn, a cărei distrugere prin incendiu a fost fixată în timp la începutul sec. XVI⁶. În sfîrșit, ultima campanie din 1977 a dus și la surprinderea raportului stratigrafic dintre orizontul de înmormîntări corespunzător bisericii de lemn și nivelul de locuire civilă.

În total au fost descoperite 6 asemenea resturi de locuințe, notate pe planul general cu siglele B1-6 (fig. 1). Cercetarea acestora, îngreunată de faptul că se aflau fie sub construcțiile din sec. XVI-XVIII, fie în zone ce nu au putut fi săpate, s-a făcut parțial, mai detaliat fiind studiate doar B1 și B2. În afara locuințelor au mai fost descoperite și o serie de gropi menajere, a căror poziție stratigrafică și conținut le asigură contemporaneitatea cu nivelul de locuire civilă, la un loc cu bordeiele, constituind vestigiile unei așezări medievale de caracter rural, a cărei existență se plasează înainte sec. al XVI-lea.

Complexele arheologice despre care este vorba aici au fost descope-

rite în partea de sud și de vest a incintei fostei mănăstiri. În partea de est depunerea arheologică cu pricina se subțiază treptat, pentru ca apoi să dispară complet. În schimb, este prezentă la nord de incintă, unde însă nu s-a putut cerceta, pe acolo trecând șoseaua asfaltată Buzău-Mizil. La sud, în exterior, iarăși cercetarea s-a limitat la o zonă de circa 5 m de la baza zidurilor, pe acolo fiind vechiul traseu al drumului amintit. Depunerea în teren a urmelor de locuire probează că vechea așezare se găsea mai la vest de mănăstirea Bradu, foarte probabil în partea de teren ce astăzi este ruptă de apele Nișcovului, astfel că cele șase locuințe se aflau la marginea de răsărit a vechiului sat medieval.

Din punct de vedere stratigrafic s-a observat că toate complexele de locuire și gropile contemporane lor au fost săpate de la baza unei depuneri de pământ de culoare brun-închisă, cu cioburi, oase de animale și fragmente de chirpic. Această depunere suprapune direct solul viu, constituind astfel primul nivel antropogen de la Bradu. Nu s-a putut distinge o depunere corespunzătoare bisericii de lemn. Nivelul interior de călcare al acesteia se întinde peste o dungă subțire de cărbune, așezată, la rândul ei, peste solul viu⁷. În exterior însă, surprinzându-se gropile mormintelor contemporane bisericii de lemn, s-a observat că acestea sînt săpate de la partea de sus a depunerii brun-închise. Această constatare a condus în mod firesc la ipoteza conform căreia ridicarea bisericii de lemn este ulterioară locuirii civile. În cursul campaniei din 1977 s-a surprins și raportul stratigrafic direct dintre orizontul de înmormîntări al bisericii de lemn și locuirea civilă. Astfel în secțiunea S. XX a fost cercetat M. 38, a cărui groapă "tăia" pe cea a lui M. 41, care la rândul său "tăia" groapa bordeiului B6 (fig. 2). Adăugînd faptul că M. 38 se poate data, pe baza unei monezi de la Matei Corvin⁸, în a doua jumătate a sec. al XV-lea, situația arheologică descrisă oferă și un terminus ante quem - cel tîrziu la mijlocul sec. al XV-lea - pentru așezarea medievală în discuție.

Așa cum am arătat mai sus, singurele complexe de locuire ce au putut fi cercetate mai amănunțit sînt B1 și B2 și acestea fiind, de altfel, suprapuse de zidurile construcțiilor din sec. XVI și XVII. Bordeiul nr. 1 a apărut pe groundriss ca o pată de culoare neagră, de formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, cu dimensiunile de 3 x 4 m și avînd, în colțul de nord-vest, un "ieșind" de 1 x 1 m (fig. 3/1 a). În profil se prezintă ca o groapă săpată în pământ viu pînă la -0,80 m (fig. 3/1b). În umplutură s-au distins dungii de cenușă, pământ negru, fragmente de chirpic, bucățele de cărbune, lentile de lut galben, cioburi. Pe fundul bordeiului a fost descoperită o vatră simplă, înconjurată de bolovani, așezată direct pe podea lîngă latura de vest. În cenușa vetrei, în afara fragmentelor ceramice, s-au mai găsit numeroase oase de bovine, defensori de porc mistreț și vertebre de pești. "Ieșindul" din colțul de nord-vest este de fapt gîrliciul prin care se asigura accesul în bordei. Nu au fost găsite urme de pari la colțuri sau pe laturile gropii bordeiului⁹. Locuința este suprapusă, și în parte deranjată, de zidul de nord al foișorului casei din sec. al XVI-lea.

Cel de al doilea bordei - B2 - a putut fi cercetat în mai mică măsură decît primul, fiind suprapus de zidul de incintă (sec. al XVI-lea) și de un zid de chilie (sec. al XVIII-lea). Planul și dimensiunile sale nu au putut fi

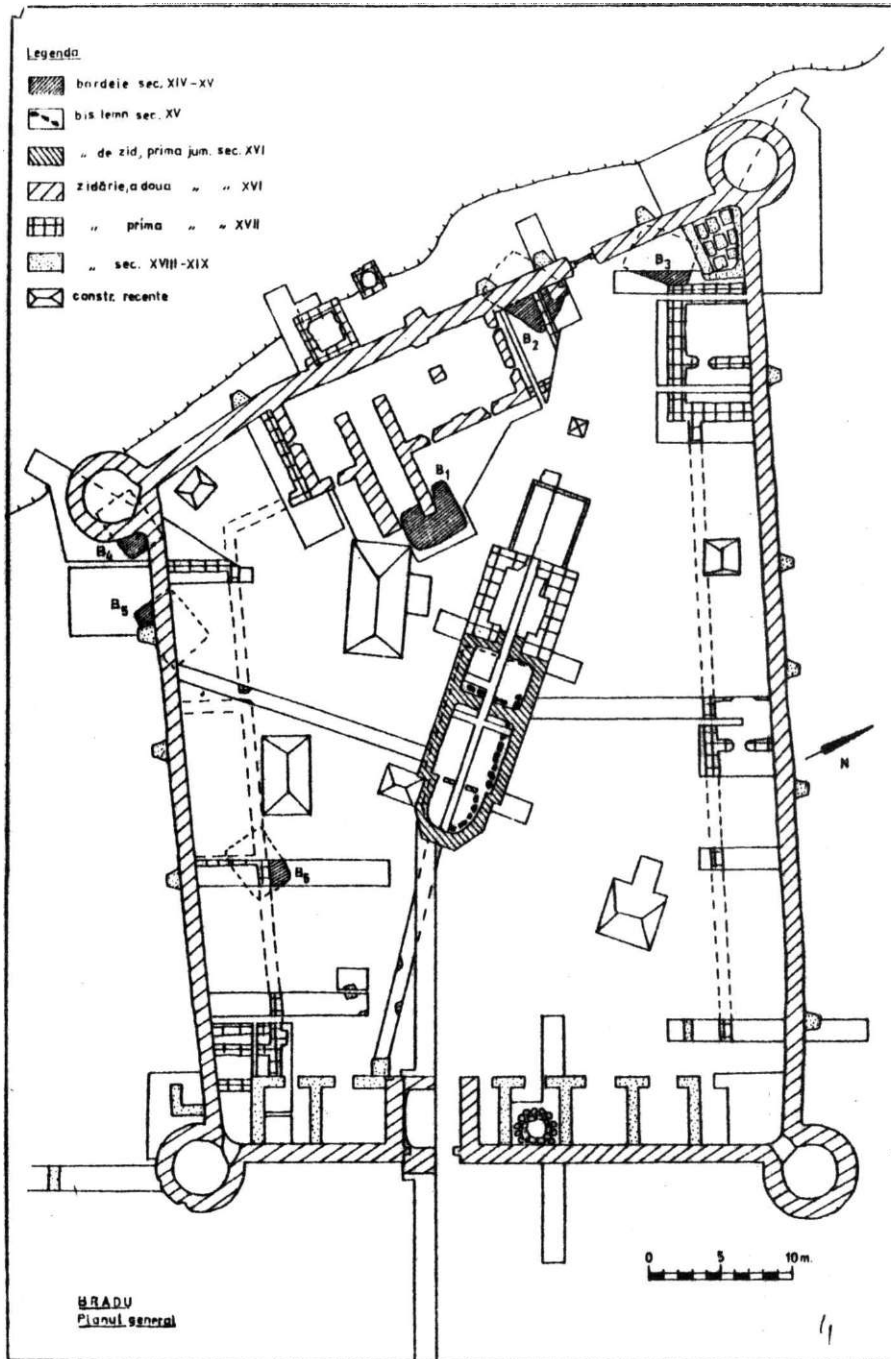

Fig.1.- Planul general al săpăturilor arheologice de la Bradu.

determinate. Orientarea este diferită de cea a B1, așa cum pare să o dovedească poziția colțului de nord-est, singurul element de plan stabil: cu certitudine (fig. 3/2a). Nu a fost descoperită intrarea și nici nu s-a dat peste o vatră. Foarte probabil că planul este asemănător celui dinți, elementele lipsă găsindu-se sub zidurile pomenite. Spre deosebire de B1 groapa lui B2 este mai adâncă -pînă la 1,60 m și are un profil deosebit, în sensul că fundul nu mai este plan, ci prezintă o albiere în mijloc (fig. 3/2b). Structura umpluturii este identică cu cea a bordeiului nr. 1. Nici aici nu s-au surprins gropile parilor de susținere a acoperișului.

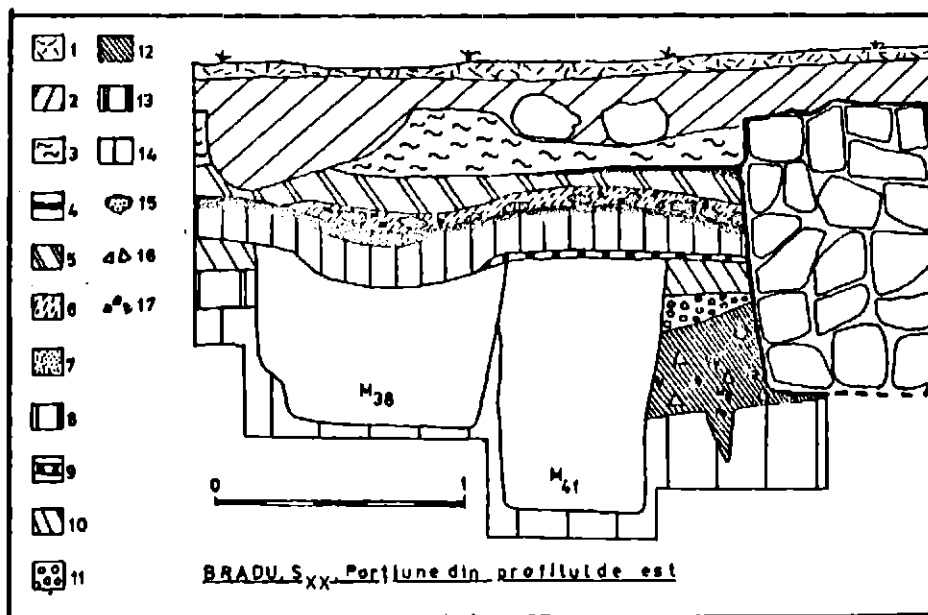

Fig.2.- Porțiune din profilul de est al S.XX. 1 -humus actual; 2-pământ cenușiu cu moloz; 3 -dărîmătură; 4 -dungă de mortar; 5-pământ cenușiu, pigmentat cu mortar; 6 -pământ ars la roșu, azvîrlit ; 7 -nisip; 8 -pământ negru cu pigmenți de mortar; 9 -pământ viu, aruncat; 10 -pământ brun-închis cu cioburi și oase de animale; 11 -pietriș; 12 -umplutura bordeiului nr.6; 13 -humus vechi; 14 -lut galben (sol viu); 15 -chirpic; 16 -fragmente ceramice; 17 -cărbune; 18 -pietre.

În ceea ce privește celelalte bordeie (nr.3-6) singurele constatări ce s-au putut face sînt acelea că gropile lor se adîncesc în pământ viu pînă la 0,80 - 1,40 m, avînd și o umplură identică primelor două. Ca elemente de plan mai putem adăuga că au mai fost descoperite doar cîte un colț la nr.1, 4, 5 și 6.

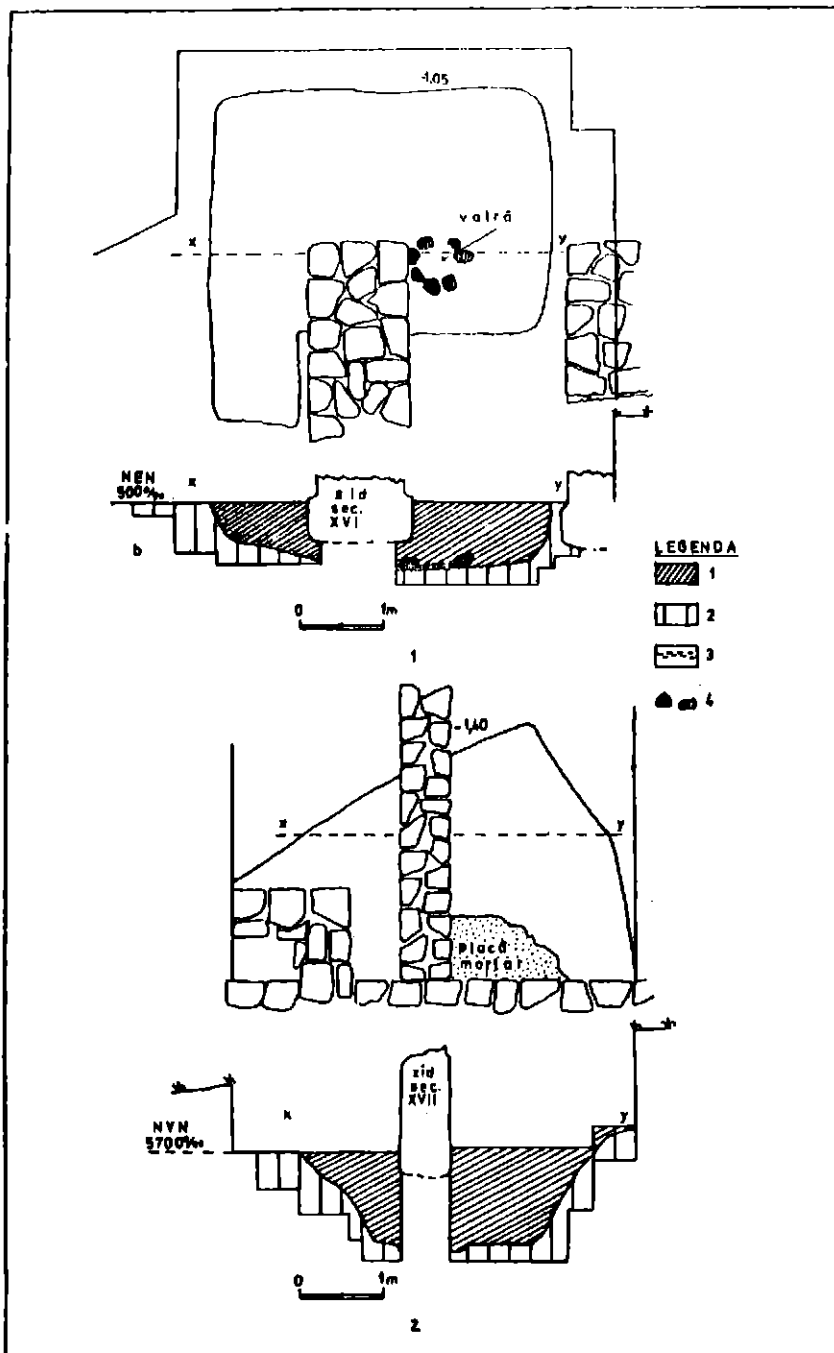

Fig.3.-1. Bordeiul nr. 1 a) plan; b) profil. 2. Bordeiul nr. 2 a) plan; b) profil. Legenda profilelor: 1 - p. brun-închis; 2 - lut galben; 3 - cenușe; 4 - pietre.

Au mai fost săpate și 10 gropi menajere, adânci de 0,40-0,90 m și cu diametru de 0,40-0,60 m. În umplutura lor precumpănesc oase de animale și bucățele de cărbune, cioburile de vase fiind în număr mai mic.

Pentru locuințele de la Bradu, analogiile cele mai bune le găsim în așezările rurale din Țara Românească de la Zimnicea¹⁰, Străulești-Măicănești¹¹, Bragadiru¹², Basarabi-Calafat¹³ și Coconi¹⁴, toate datate la sfârșitul sec. al XIV-lea și începutul celui următor.

Materialul arheologic cel mai abundent și cel mai concludent găsit în bordeie îl constituie ceramica. Lucrată în întregime la roată, se împarte în două grupe și anume: ceramică nesmălțuită și ceramică smălțuită. Vasele nesmălțuite, cele mai numeroase, sînt lucrate dintr-o pastă amestecată cu nisip fin, în proporție variabilă, arsă oxidant la roșu cărămiziu sau gălbui; doar cîteva exemplare sînt arse în mediu reducător. Uneori, datorită arderii secundare, pe pereții vaselor se observă pete. Arderii incomplete i se datorește faptul că miezul este cenușiu la culoare.

Forma cea mai frecventă este oala cu toartă. Se întîlnesc varianta cu marginea scundă, dreaptă sau ușor evazată (fig. 4/1-2), precum și varianta cu buza în formă de "S" (fig. 4/3). De dimensiuni variabile, corpul este globular, cu umerii rotunjiți, cu toartă în bandă trasă din buză și uneori ușor supraînălțată, cu fundul drept, uneori ușor bombat în interior, cu diametrul mai mic decît al gurii. Decorul constă întotdeauna din caneluri fine dispuse orizontal, în benzi paralele, pe margine (fig. 4/1, 3), pe margine, gît și umăr (fig. 4/2) sau numai pe margine și umăr. Exemplare asemănătoare s-au găsit la Țîrgoviște, în nivelele arheologice datate în vremea lui Mircea cel Bătrîn¹⁵, la Zimnicea¹⁶, la Bragadiru¹⁷, în așezarea fardală de la Străulești-Măicănești, faza mai veche¹⁸, Basarabi-Calafat¹⁹, în nivelele medievale de la Păcuiul lui Soare²⁰, la cetatea Poenari²¹ și în special la Coconi, așezare datată între 1380-1432²².

Alături de oala cu toartă, frecvent au apărut la Bradu și borcanele. Exemplarele găsite au buza răsfrîntă și trasă în jos, astfel că au căpătat un profil asemănător "cfrîgului de undiță" (fig. 5/8), iar uneori au și o șanțuire pe mijlocul buzei (fig. 5/10). Gîtul este cilindric, umerii rotunjiți, iar fundul drept. Decorul este realizat din benzi paralele de striuri orizontale, incizate și așezate pe umărul vasului. Toate borcanele sînt din pastă arsă oxidant cu excepția celui de la fig. 5/8, care are și dimensiuni mai reduse. Asemenea vase fac parte din inventarul ceramic al așezărilor de la Străulești-Măicănești²³, Țîrgoviște²⁴, Basarabi, Calafat²⁵, Cetățeni²⁶, Coconi²⁷, Brașov - Dealul Sprenghi²⁸.

Cana cu toartă și gura trilobată este ilustrată prin două frumoase exemplare, ambele descoperite în B2 (fig. 4/6, 7). Forma este elegantă, unul din vase avînd piciorul profilat (fig. 4/7), cu corpul bombat, umerii rotunjiți, gîtul înalt și gura evazată. Marginea, îngroșată la exterior, are o nervură dedesubt ce contribuie la efectul decorativ al profilului buzei. Toarta este trasă direct din buză și sprijinită pe pîntec. Decorul, incizat și dispus pe umărul vaselor, constă din caneluri fine, orizontale, alternînd cu o linie în val și împunsături. La unul din exemplare umărul este marcat de un prag în relief (fig. 4/6). Admîndouă cămile au pîntecul, gîtul și torțile ornamentate cu linii lustruite. Două funduri profilate, ce par a proveni de

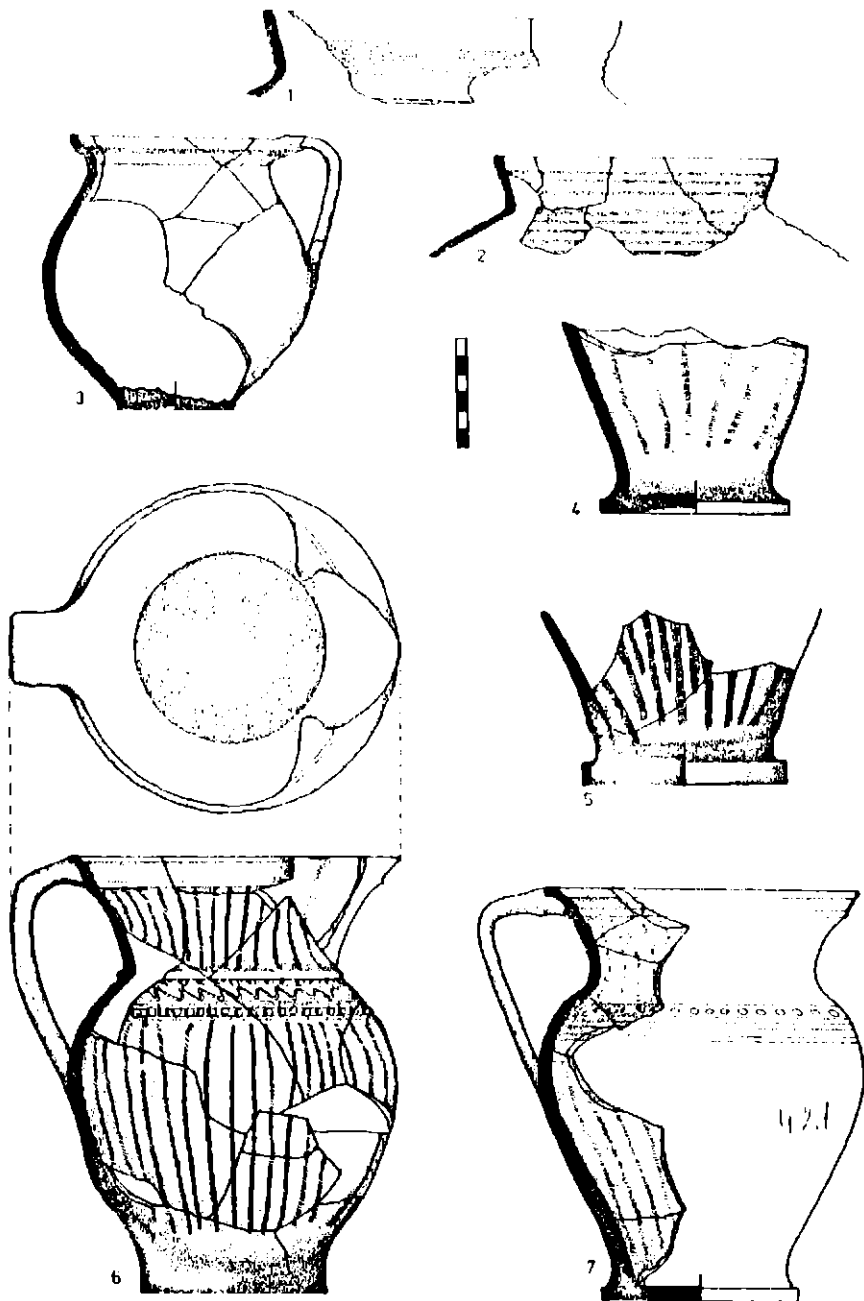

Fig.4.- Ceramică nesmălțuită din bordele.

la alte două asemenea căni, păstrează linii lustruite pe corp (fig.4/4-5). Specifice ceramicii de la sfârșitul sec.al XIV-lea din Țara Românească, cămile cu gura trilobată sînt documentate arheologic la Țîrgoviște²⁹, cetatea Poenari³⁰, Coconi³¹.

Un grup aparte îl reprezintă vasele cu corpul de formă tronconică, cu gura pînăiată sau strînsă, uneori cu diametrul mai mare decît al fundului, cu umărul uneori pronunțat printr-o gîtuitură (fig.5/9, 11, 13). Lipsite de decor, caracteristica lor este dată de buza îngroșată și lățită la interior, ca și la exterior. Numite uneori "cable cilindrice", funcționalitatea lor este interpretată în chip diferit³². Datate în general în sec.al XV-lea și chiar al XVI-lea, astfel de vase sînt cunoscute la Țîrgoviște³³, Străulești-Măicânești³⁴, cetatea Poenari³⁵.

În bordeiul nr.1 s-a găsit, la o altă cu restul olăriei, și un vas din pastă de bună calitate, ars în mediu reducător, de culoare cenușie, lustruit (fig.5/12). Forma, puțin obișnuită, este un hibrid între ploscă și ulcior. Corpul are pîntecul bombat, iar partea superioară turtită lateral astfel că are două guri separate de o zonă închisă. Deasupra a avut o toartă ce s-a spart din vechime. Buza celor două guri este ușor profilată la exterior de o nervură. Singurele elemente de decor sînt reprezentate de o proeminență în zona superioară, între cele două guri și o nervură în relief ce separă umărul de gîtul vasului. Apariție singulară la Bradu, vasul nu-și găsește analogii în ceramica medievală din Țara Românească. În schimb, culoarea cenușie, forma mai puțin obișnuită îi reclamă apartenența la specia ceramică documentată în Moldova, în sec.al XIV-lea la Suceava, Baia, Piatra Neamț, Iași³⁶, Siret³⁷, sau în Țara Românească la Cetățeni și poate la Țîrgoviște³⁸ și socotită ca pătrunzînd dinspre Transilvania, unde ceramica de acest fel este atribuită populației săsești³⁹. Prezența unui asemenea vas la Bradu este, de altfel, explicabilă prin aceea că zona respectivă se găsea în fostul județ medieval Saac sau Săcuieni, unde pîtrunderi de dincolo de Carpați sînt atestate și de unele toponime⁴⁰.

Mai adăugăm un fragment de capac, din pastă arsă oxidant, decorat cu creștături pe margine și rozete ștampilate (fig.5/6)⁴¹.

În sfârșit, tot grupei nesmălțuite îi aparțin și trei fragmente de discuri ornamentale, cu muchii concentrice simple (fig.5/2), alveolate (fig.5/3) sau crestate (fig.5/7). Asemenea piese sînt binecunoscute, bunăoară, la Țîrgoviște⁴², iar prezența lor în bordeie a mai fost semnalată și la Străulești-Măicânești⁴³.

Ceramica smălțuită descoperită în bordeiele medievale de la Bradu este reprezentată de un număr redus de cieburi, ceea ce dovedește că vasele de acest fel nu erau foarte numeroase în așezarea aflată în discuție.

În afara unor fragmente mici, care atestă că se foloseau ulcioarele cu buza acoperită cu smalț verde-oliv, s-au mai putut reconstitui unele forme, ca bolurile (fig.5/5) și cupele (fig.5/4), cu picior inelar (fig.5/1,4). Smalțul este de culoare alb-verzuie sau galbenă, de bună calitate. Motivele decorative, redată în cunoscute tehnică sgraffito, sînt spirala sau vrejul (fig.5/5) și steaua cu șase colțuri înscrisă într-un cerc (fig.5/4), pentru care găsim analogii la Țîrgoviște⁴⁴, Coconi⁴⁵ sau Cetatea-Albă⁴⁶.

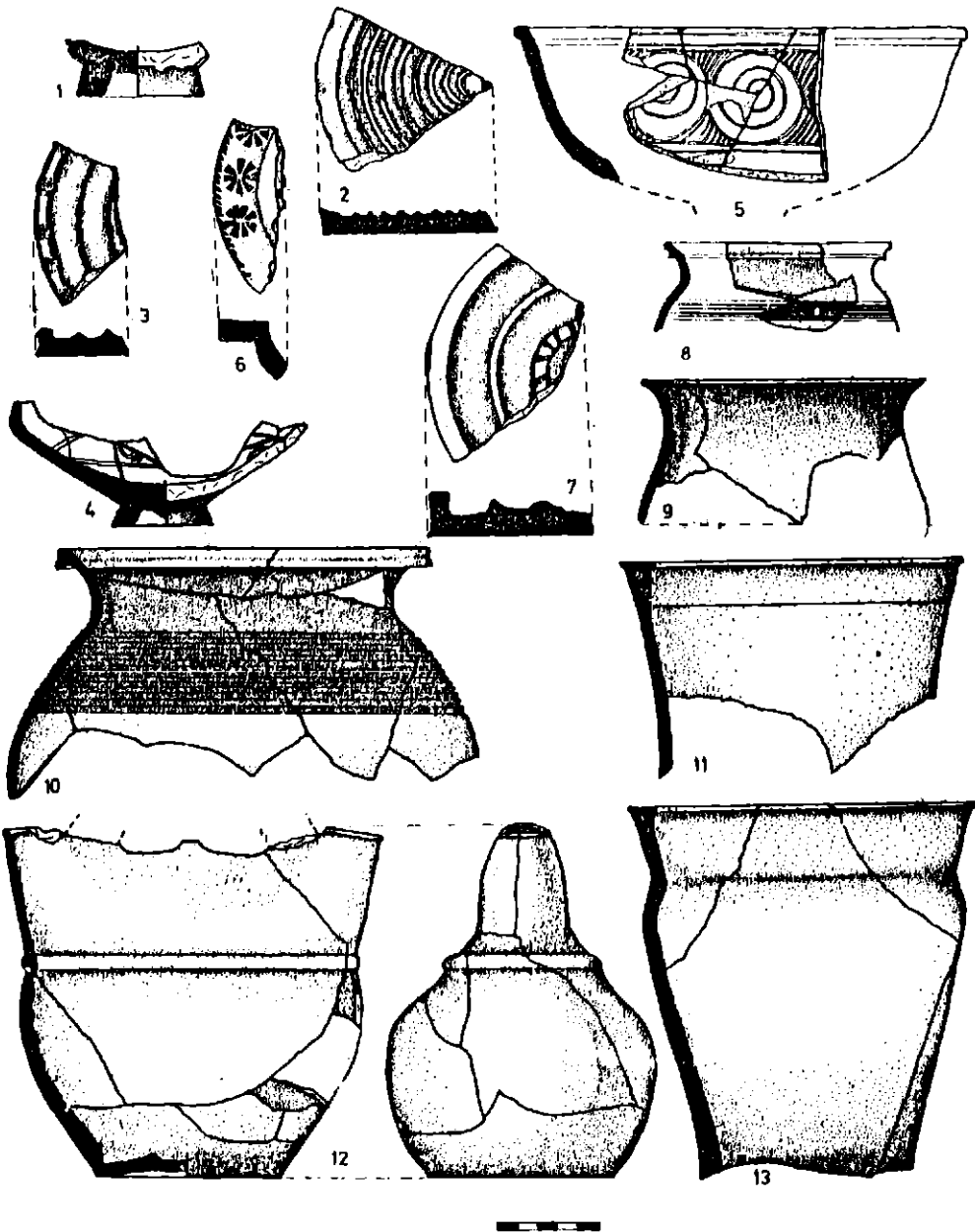

Fig.5.- Ceramică nesmălțuită (2-3, 6-13) și smălțuită (1,4-5)din bordeie.

Incheind observațiile asupra olăriei descoperite în satul medieval de la Bradu, subliniem că aceasta se integrează în contextul mai larg al ceramicii din Tara Românească, datată în vremea lui Mircea cel Bătrîn. Remarcăm în acelaș timp absența decorului cu humă albă sau cu vopsea roșie, specifice unor anumite zone⁴⁷. În schimb, sînt frecvente formele ceramice, ca de pildă borcanele cu buza triunghiulară, legate de zona de nord a voievodatului, precum și prezența, e drept, singulară a unor produse de factura transilvăneană. Nu cunoaștem unde era produsă ceramica folosită de locuitorii satului. Foarte probabil că provine din ateliere din preajmă, sau chiar din tîrgul Buzăului.

În afara materialului ceramic și a oaselor de animale, în umpluturi - le bordeielor nr.1 și nr.2 s-au mai găsit o săgeată cu aripioare (B2), o săgeată foliformă și o rozetă de pinten (B1), toate trei piesele fiind databile la sfîrșitul sec.al XIV-lea și începutul celui următor. Încadrarea în timp a satului medieval descoperit sub ruinele de la Bradu se poate face cu relativă ușurință. Pe de o parte, raportul stratigrafic dintre M.38, M.41 și B6 ne indică cu certitudine mijlocul sec.al XV-lea ca dată pentru încetarea locnirii civile pe acel loc. Pe de altă parte, materialul arheologic, în speță ceramica, așa cum am văzut, fși găsește nenumărate corespondențe în așezările feudale din Tara Românească datate la sfîrșitul sec.al XIV-lea și începutul sec.al XV-lea. Ne socotim îndreptățiți, ca atare, să fixăm începutul satului de pe malul Nișcovului în ultima parte a sec.al XIV-lea, corespunzătoare domniei lui Mircea cel Bătrîn. Încetarea așezării nu s-a datorat neapărat unor evenimente tragice. Lipsesc urmele de incendiu sau de distrugere, care să indice un final violent. Mai degrabă satul s-a mutat, așa cum des se proceda în evul mediu⁴⁸, din alte motive. O cauză o putem cunoaște, credem, indirect și anume ridicarea bisericii de lemn la mijlocul sec.al XV-lea. Inventarul bogat al mormintelor din interiorul lăcașului⁴⁹ indică că acesta nu a fost construit de oameni de rînd. Mai probabil este că ne aflăm în fața unei prime ctitorii - de aceea și de lemn - , datorată unui boier care va fi ajuns probabil proprietar al acelei părți de sat⁵⁰. În acest sens pledează și faptul că în secolul următor se construiește o biserică de zid, înconjurată apoi de o impunătoare incintă fortificată ce cuprindea și o clădire civilă (vezi planul general de la fig.1), pe care o putem considera ca pe o curte boieră - rească ce abia la începutul sec.al XVII-lea devine mănăstire⁵¹. Ridicarea acestei curți, încă din sec.al XV-lea, a constituit poate una din cauzele deplasării satului. Alte motive vor fi fost, fără îndoială, pericolul crescînd al raidurilor otomane⁵² și, poate nu în ultimul rînd, chiar apele Nișcovului. Astfel, intervalul de timp dintre sfîrșitul sec.al XIV-lea și mijlocul sec.al XV-lea reprezintă numai o fază a existenței vechiului sat, construită apoi pe alt loc.

Descoperirea așezării medievale de pe valea Nișcovului pune și problema identificării sale printre localitățile cunoscute în acea vreme în fostul județ Saac. Toponimul Bradu nu ne spune mare lucru⁵³, nefiind cunoscut vreun sat cu acest nume în documentele vremii. În schimb, între cele 3 sau 4 sate datînd din sec.al XV-lea și localizate în părțile Buzăului⁵⁴, ne-a atras atenția cel cu numele de Băgăni sau Bădeani, atastat

documentar pentru prima oară la 10 februarie 1494⁵⁵. Indicatorul localităților din România menționează pentru județul Buzău două sate cu acest nume: satul Bădeni, comuna Breaza, pe versantul de sud al dealului Istrița și Bădeni-Miluți, actualmente satul Cîmpeni, comuna Amaru, aflat în plină cîmpie⁵⁶ (vezi harta la fig. 6). Indicele toponimic al volumelor de documente interne din corpusul Documenta Romaniae Historica, seria B, Țara Românească, identifică Bădenii cu actualul sat Cîmpeni⁵⁷. Aceeași localizare o găsim și în lucrarea lui N. Constantinescu, care citează ca ultimă mențiune Harta statistică rusă din 1835⁵⁸.

Credem însă că lucrurile stau altfel și iată de ce. În actul din 10 februarie 1494, voievodul Vlad Călugăruș întărește hotărîrea lui Gorga de a lăsa moștenire ocina sa din Bădeni, jumătate fiicei sale și jumătate nepoților săi, din care unul este jupan Vladul spătar, dregător din casa domniei⁵⁹. În 1523, Radu de la Afumați întărește lui Balaur logofăt și soției sale mai multe ocine în Bădeni⁶⁰. Actul suferă o încercare de falsificare în favoarea postelnicului Mihnea⁶¹, care nu este altul decît cumnatul lui Balaur și fiul spătarului Vlad⁶². În 23 noiembrie 1535, postelnicul Mihnea, printr-un act de la Radu Paisie, înălțura de la moștenirea pe frații săi Radu și Vladul⁶³, sporindu-și astfel partea sa de proprietate din Bădeni. De altfel, după moartea logofătului Balaur în 1536, postelnicul va fi cunoscut în documente ca Mihnea din Bădeni⁶⁴. Rămasă urmașilor lui Mihnea, care o sporesc la rîndul lor⁶⁵, moșia Bădeni va fi dăruită în 1632 - mănăstirii Bradu⁶⁶ de către ctitorul ei, vel comisul Radu Mihălcea, strănepotul postelnicului Mihnea⁶⁷. Ulterior, în sec. al XVII-lea, moșia Bădeni va constitui o pricină de judecată între mănăstirea Bradu, mănăstirea Ciolanu - învecinată, la 8 km -, și niște oameni din sat⁶⁸. În sfîrșit, moșia Bădeni este menționată pentru ultima oară printre proprietățile mănăstirii Bradu de o catagrafie de la mijlocul sec. al XIX-lea⁶⁹. Legat de familia ctitorilor și intrat, în parte, în posesia mănăstirii Bradu la începutul sec. al XVII-lea, satul Bădeni pare mai firesc să fi fost în apropierea acesteia, decît în cîmpie, unde e mai greu de presupus să fi existat acele părți de deal și pădure menționate în documente. Un alt argument pentru plasarea Bădenilor în apropierea mănăstirii Bradu fi constituie și faptul că Iuzbașa de roșii Barbu Bădeanu, ctitorul schitului Barbu din Leiculești⁷⁰ - sat aflat așijderea pe Nișcov, la 2 km est de Bradu -, era de fel tot din Bădeni, așa cum o dovedesc documentele în care apare ca martor⁷¹.

Vedem astfel că se exclude localizarea Bădenilor în cîmpie, peste culmea Istriței, la circa 30 km de Bradu (vezi harta la fig. 6). Mai rămîne de văzut dacă satul Bădeni din comuna Breaza, deasemeni peste deal de mănăstire, poate fi identificat cu cel din sec. al XV-lea. Și acesta, însă, credem că poate fi scos din discuție. În 1791, logofătul Constantin, fiul lui Bîrcă, construiește din bîrne o biserică pe apa Nișcovului, care, refăcută din cărămidă la 1863, există și astăzi, în satul Pisculeni⁷², tot în comuna Tisău, la circa 2 km vest de Bradu. Adăugînd că biserica este cunoscută din sec. al XVIII-lea și pînă astăzi sub numele de biserică din Bădeni, credem că avem tot temeiul să identificăm actualul Pisculeni cu Bădenii din documentele sec. XV-XVII⁷³.

Așa cum am arătat, așezarea medievală descoperită la Bradu și-a mutat vatra la mijlocul sec. al XV-lea, pe locul acela ridicându-se, poate prin grija lui Garga, unchiul spătarului Vlad, biserica de lemn. Cu timpul,

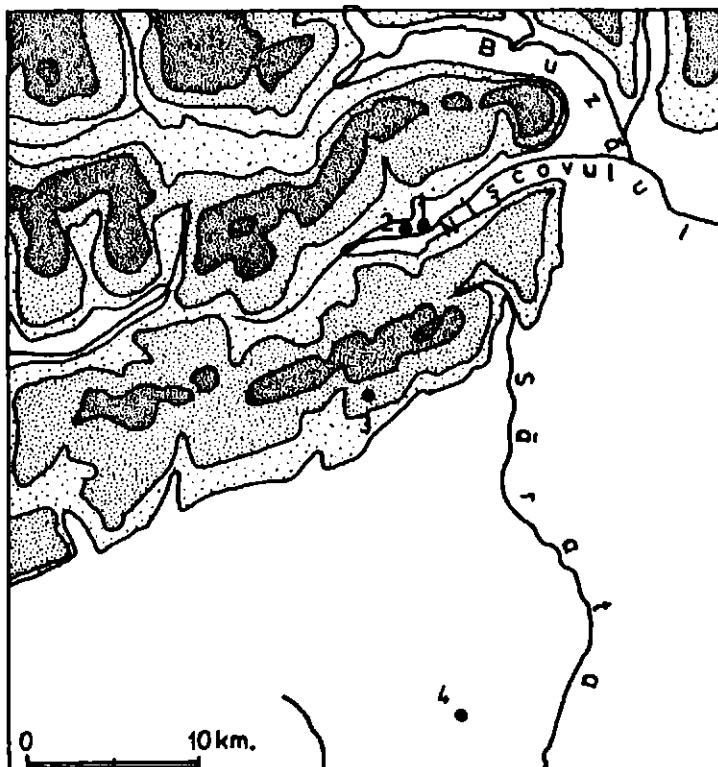

Fig.6.-Harta localităților menționate în text: 1 -mănăstirea Bradu; 2 - satul Pisculeni; 3- satul Bădeni, com.Breaza; 4 - satul Cîmpeni, com.Amaru.

satul se va fi tras în sus, pe firul văii Nișcovului, pînă în locul în care se află astăzi, sub un alt nume, căpătat poate de la înălțimile ce-l înconjoară.

Nici curtea boierilor Bădeni nu a rămas pe loc. Posesori de ocine la Pătfrlage și Cîndești⁷⁴, urmașii din sec. al XVII-lea ai spătarului Vlad, au preferat să-și transforme reședința în mănăstire, fixîndu-și curtea la Pătfrlage și apoi la Cîndești⁷⁵, la Bradu mai rămînd doar mănăstirea, ale cărei ruine se mai înalță încă pe malul Nișcovului.

NOTE

1 În afara mănăstirii Bradu, amintim aici doar pe cele mai importante: mănăstirile Tisău, Ciolauu, Izvoranu, Barbu; bisericile din Grăjdana,

- Vernești, curtea din Cîndești. Pentru toate vezi N. STOICESCU, Bi - bliografia localităților și monumentelor feudale din România, I - Țara Românească (Muntonia, Oltenia și Dobrogea), 2 vol. Craiova, 1970.
- 2 Documenta Romaniae Historica. B, Țara Românească, vol. XI, București, 1975, nr. 362.
 - 3 În anul 1974 cercetările au fost conduse de către colegul Gh. I. Cantacuzino, cu fonduri locale, iar din anul 1975 de semnatarul acestor rînduri, cu fonduri puse la dispoziție de către fosta D. P. C. N. Autorul proiectului de restaurare este arh. Constanța Modoran.
 - 4 Rezultatele campaniilor arheologice au fost făcute cunoscute după cum urmează: GH. I. CANTACUZINO, Observații privind cercetările arheologice de la mănăstirea Bradu, comunicare la Sesiunea de comunicări științifice a D. P. C. N. din mai 1975 pentru anul 1974; CONSTANȚA MODORAN și I. CHICIDEANU, Cercetări și rezultate la mănăstirea Bradu, extras din revista "Biserica ortodoxă Română", 9-12, 1976, 13 p., pentru anii 1975-1976, și I. CHICIDEANU, Raport privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1977 la mănăstirea Bradu, ms. în arhiva D. P. C. N., pentru anul 1977.
 - 5 GH. I. CANTACUZINO, op. cit.; moneda a fost identificată de către Octavian Iliescu de la Cabinetul Numismatic al Academiei R. S. R.
 - 6 CONSTANȚA MODORAN și I. CHICIDEANU, op. cit., p. 7, unde incendierea bisericii de lemn este pusă în legătură cu incursiunea din noiembrie 1521 a beifului de Nicopole împotriva buzoienilor, cf. N. Iorga, Istoria armatei românești, București, 1970, p. 123.
 - 7 CONSTANȚA MODORAN și I. CHICIDEANU, op. cit., p. 5.
 - 8 I. CHICIDEANU, Raport; moneda a fost identificată de către O. Iliescu, căruia îi mulțumim și pe această cale.
 - 9 P. I. PANAIT, Șantierul arheologic Băneasa-Străulești. Așezarea feudală, în Cercetări arheologice în București, vol. 2, București, 1965, p. 190.
 - 10 I. NESTOR și colaboratori, SCIV, 1, 1, 1950, p. 100-101 și fig. 37.
 - 11 P. I. PANAIT, op. cit., loc. cit.
 - 12 GH. BICHIR, "Dacia", N. S., 9, 1965, p. 427 și urm. Faza I de la Bragadiru este datată între sfîrșitul sec. al XIII-lea și mijlocul sec. al XIV-lea, care ni se pare prea timpurie, vezi și nota 14.
 - 13 ELENA BUSUIOC și D. VĂLCEANU, SCIVA, 27, 4, 1976, p. 495.
 - 14 N. CONSTANTINESCU, Coconi. Un sat din Cîmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrîn. Studiu arheologic și istoric, București, 1972, p. 35 și urm. și fig. 10, unde sînt ilustrate locuințele de tipul Ia, asemănătoare celor de la Bradu. Tot aici, la p. 52-53, se discută și datarea fazei Bragadiru I.
 - 15 N. CONSTANTINESCU, SCIV, 15, 2, 1964, p. 234 și fig. 4; vezi și I. Chicideanu, Un cuptor de ars oale descoperit la Tîrgoviște, în Valahica, 8, sub tipar.
 - 16 I. NESTOR și colaboratori, op. cit.
 - 17 Gh. BICHIR, op. cit., fig. 5/1-4 și fig. 7/1-4.
 - 18 P. I. PANAIT, op. cit., fig. 114/7-9.
 - 19 ELENA BUSUIOC și D. VĂLCEANU, op. cit., p. 497-500 și fig. 1/1-2, 4-6; 2/7; 3/7-8.

- 20 PETRE DIACONU și SILVIA BARASCHI, Păcuiul lui Soare. Așezarea medievală (sec. XIII-XV), vol. II, București, 1977, p. 51-55 și fig. 36; 38/1-2, 4; și pl. III, IV și V. Se propune o datare mai timpurie pentru ceramica așa numită "de tip Zimnicea", p. 113-115.
- 21 GH. I. CANTACUZINO, SCIV, 22, 1971, 2, p. 282 și fig. 12/9-25.
- 22 N. CONSTANTINESCU, Coconi, p. 110-112 și pl. XXV/1, 6, 9, XXVI/1-9. Pentru cronologia așezării vezi p. 72.
- 23 P. I. PANAIT, op. cit., p. 214 și fig. 114/1-6.
- 24 I. CHICIDEANU, op. cit.
- 25 ELENA BUSUIOC și D. VĂLCEANU, op. cit., p. 497 și fig. 2/1, 5 și fig. 3/1-3, 7-8.
- 26 D. V. ROSSETI, Materiale, 8, 1962, p. 75.
- 27 N. CONSTANTINESCU, op. cit., p. 109-110 și pl. XIV/1, XVI/2.
- 28 A. D. ALEXANDRESCU și N. CONSTANTINESCU, Materiale, 6, 1959, p. 676 și fig. 8.
- 29 Săpătură de salvare, inedită, februarie 1974, I. CHICIDEANU și P. DIACONESCU. Cu această ocazie au fost cercetate trei bordeie și, parțial, un cuptor de ars oale. Locuirea a fost datată pe baza unei monede de la Sigismund de Luxemburg la sfârșitul sec. al XIV-lea și începutul sec. al XV-lea. Ulterior, în vara 1974, săpăturile au fost reluate, pe scară largă, de către Gabriel Mihăescu. Materialul se află în colecția Muzeului județean Dîmbovița. Vezi și I. Chicideanu, op. cit.
- 30 GH. I. CANTACUZINO, op. cit., p. 283 și fig. 14/1, 3, 4.
- 31 N. CONSTANTINESCU, op. cit., p. 118 și pl. XXXI/3.
- 32 P. I. PANAIT, op. cit., p. 218; GH. I. CANTACUZINO, op. cit., p. 282-283.
- 33 Vezi nota 29. Vase de acest fel s-au găsit în număr mare în bordeiele cercetate.
- 34 P. I. PANAIT, op. cit., loc. cit.
- 35 GH. I. CANTACUZINO, op. cit., loc. cit.
- 36 M. D. MATEI, Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava, București, 1963, p. 132 și urm., unde se discută categoria ceramicii cenușii din Moldova.
- 37 A. RADULESCU, "Dacia", N.S., 16, 1972, p. 225 și urm.
- 38 M. D. MATEI, op. cit., p. 154.
- 39 V. PINTEA, Acta Musei Napocensis, vol. 4, 1967, p. 525 și urm. Vezi și A. Rădulescu, op. cit., unde se discută problema, în special pentru orașul Siret, la nivelul anului 1972. O analogie pentru vasul cu pricina am găsit, totuși, în Baden-Württemberg. Cf. Uwe Lobbedy, în "Fundberichte aus Baden-Württemberg", B. 3, Stuttgart, 1977, p. 585-592, unde se prezintă ceramica descoperită la Herbolzheim an der Jagst și datată în sec. XIII-XVI. În grupa a, mai veche, este și un vas din pastă cenușie, care se aseamănă cu al nostru în privința dispunerii torții și prin nervura în relief de pe umăr (Abb. 2/6).
- 40 C. C. GIURESCU, Istoria românilor, vol. II, partea I, București, 1937, p. 391 și harta de la fig. 93, p. 367; R. Teodorescu, Bizanț, Balcani,

- Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X–XIV), București, 1974, p.166 și urm. Pentru fostul județ Saac vezi și Ecaterina Zaharescu, Vechiul județ al Saacului în lumina istorică și antropogeografică, în "Buletinul Societății Geografice", 40, 1922, p.147–173.
- 41 N. CONSTANTINESCU, Coconi, p.129, nota 145.
 - 42 I. CHICIDEANU, op.cit.
 - 43 P.I. PANAIT, op.cit., p.218.
 - 44 I. CHICIDEANU, op.cit.
 - 45 N. CONSTANTINESCU, op.cit., p.131 și urm.
 - 46 N. CONSTANTINESCU, SCIV, 10, 2, 1959, p.441 și urm. și fig.4/1, 3–5, și pl.II.
 - 47 ELENA BUSUIOC și D. VALCEANU, op.cit., p.507–508.
 - 48 N. CONSTANTINESCU, Coconi, p.187 și urm.
 - 49 CONSTANTA MODORAN și I. CHICIDEANU, op.cit., p.6. Adăugăm că în 1977 s-au mai cercetat încă 10 morminte, în exterior. Dintre acestea, 7 aparțin primului orizont de înmormântări, inventarul lor furnerar cuprinzând monezi și inele sigilare.
 - 50 Că și o biserică de lemn putea fi ctitoria unui boier, o dovedește mănăstirea Aninoasa–Cislău, refăcută din zid de Mihnea Turcitul și doamna Neaga, pe locul uneia mai vechi de lemn, ridicată de strămoșii lor. Cf. N. Stoicescu, Bibliografia, vol. I, p.32 și nota 24, unde se face trimiterea la DIR, B. veac XVI, vol. V, unde se găsește publicat documentul din care aflăm această știre.
 - 51 Un argument în favoarea ipotezei că la Bradu, în sec. al XVI-lea, ne aflăm în fața unei curți boierești îl constituie planul dreptunghiular al bisericii de zid, socotit caracteristic curților feudale din Țara Românească. Vezi Cornelia Pillat, SCIVA, seria "Artă plastică", 18, 2, 1971, p.223 și urm. și, mai recent, St. Andreescu, SCIVA, seria "Artă plastică", 20, 1, 1973, p.143.
 - 52 Reamintim că incendierea bisericii se datorează tocmai unui astfel de raid la începutul sec. al XVI-lea. Vezi supra nota 6.
 - 53 În afara mănăstirii, toponimul mai denumeste astăzi cei doi versanți ai văii Nișcovului, între care se află lăcașul: Bradu-față, cel de sud și Bradu-dos, cel de nord.
 - 54 N. CONSTANTINESCU, Coconi, p.201–210: "Sate existente și astăzi, păstrându-și denumirea străveche", lista nr.1. Localizări certe, unde, pentru jud. Buzău, sînt date: Bădeni (1494), Cernătești (1487) și Vernești (1499) și lista nr.2 –Localizări probabile, unde este dat doar Sărata (1482–1496).
 - 55 DRH, B, I, nr.245.
 - 56 I. IORDAN, P. GIȘTESCU, D. I. OANCEA, Indicatorul localităților din România, București, 1974, p.75.
 - 57 DRH, B, I, Indice, p.532, localizare preluată și de volumele următoare apărute în cadrul corpusului.
 - 58 N. CONSTANTINESCU, op.cit., loc.cit. În ce privește mențiunea din 1835, atragem atenția că între localitățile din județul Săcuieni, înregistrate în Harta rusă, nu se găsește nici Bădeni și nici Cîmperi,

ci numai Amaru-Sudiți. Cf. C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul sec. XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, București, 1957, p.269-272, unde se dă lista așezărilor din județul Saac.

- 59 DRH, B, I, nr.245.
60 DRH, B, II, nr.216.
61 Ibidem.
62 Pentru familia boierilor Bădeni, scoboritoare din Vladul spătar, vezi G.D. Florescu, *Divanele domnești din Țara Românească (1389-1495)*, vol.I, București, 1943, p.334, unde se dă arborele genealogic al familiei și, mai recent, N.Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Secolele XIV-XVII*, București, 1971, p.71.
63 DRH, B, III, nr.213; mai vezi și DIR, XVI, B, II, nr.194.
64 N.STOICESCU, op.cit., loc.cit. și p.31 pentru Balaur logofăt.
65 În 1627, Mihalcea vornicul al dollea din Pătrilașe, nepotul de fiică al postelnicului Mihnea, cumpără și el ocine în Bădeni, cf.DRH, B, XXI, nr.244 și 257.
66 A.VASILESCU, *Mănăstirea Bradu de pe Nișcov*, extras din revista "Biserica ortodoxă română", LV, 1937, p.11.
67 Pentru Radu Mihalcea, zis și Cîndescu, vezi N.Stoicescu, op.cit., p.150-152.
68 I.IONESCU, *Știri nouă asupra mănăstirii Ciolanu (Buzău)*, extras din revista "Îngerul", VIII, 1-2, Buzău, 1936, p.27, act. din 22 aprilie 1648 și p.34, act din 1 iunie 1782.
69 A. VASILESCU, op.cit., p.12, unde se dă lista proprietăților mănăstirii Bradu, censemuate în diferite ocazii.
70 N.STOICESCU, *Bibliografia*, vol.I, p.58. Satul se numește astăzi Ieiculești. Vezi și idem, *Dicționar*, p.109-110.
71 DRH, B, XXIV, nr.244, 247, 254.
72 N.STOICESCU, *Bibliografia*, vol.I, p.46 și vol.II, p.485.
73 Aceeași identificare a mai fost făcută deja și de N.Stoicescu, op.cit. vol.I, p.46.
74 Vezi supra nota 67.
75 N.STOICESCU, op.cit., p.169.

UN ÉTABLISSEMENT DES XIVe-XVe SIÈCLES À BRADU, DÉP. DE BUZĂU

Résumé

Pendant les fouilles archéologiques effectuées à l'ex-monastère de Bradu, (commune de Tisău, dép. de Buzău) a été découvert un établissement médiéval. Ont été investiguées six habitations et plusieurs fosses ménagères. L'établissement, partiellement détruit par les eaux de la rivière de Nișcov, se trouve, avec sa périphérie d'est sous les ruines des

édifices en maçonnerie des XVIe-XVIIe siècles (fig.1).

Du point de vue stratigraphique, l'établissement médiéval est superposé par le cimetière d'une église en bois, dont les tombes, qui ont été datées avec des monnaies, à la moitié du XVe siècle, percent les complexes de l'habitat (fig.2). Les habitations sont de type hutte, creusées dans la terre jusqu'à 0,80-1,60 m, et elles ont un plan quadrilatère et des âtres simples à l'intérieur (fig.3). La céramique, abondante, découverte dans les huttes, appartient à la poterie du type Zimnicea-Coceni de tradition byzantine, de la Valachie (fig.4 et 5). L'analyse du matériel archéologique concorde avec les observations stratigraphiques et nous permet d'encadrer la durée de fonctionnement du village médiéval dans l'intervalle de temps compris entre la fin du XIVe siècle et la moitié du XVe siècle, contemporain, en partie, avec le règne du voïvode Mircea L'Ancien.

Trois villages de l'actuel département de Buzău sont connus dans les documents internes du XVe siècle: Bădeni (1494), Cernătești (1487) et Vernești (1499). De ceux-ci le village de Bădeni appartenait depuis 1494 au noble "spatharos" Vlad, dont les descendants du XVIIe siècle sont les fondateurs du monastère de Bradu, doté par les mêmes avec un domaine dans ce village en 1632. Au milieu du XIXe siècle le domaine de Bădeni figurait encore parmi les propriétés du monastère.

On a déjà identifié Bădeni comme étant l'actuel village de Cîmpeni, commune d'Amaru, dép. de Buzău, situé à approximativement 30 km de Bradu, au-delà de la colline d'Istrița, dans la plaine (Documenta Romaniae Historica, série B, Țara Românească, vol. I-III, XI, XXI-XXIV, Index).

En réalité l'ancien village de Bădeni se trouve toujours sur la vallée de la rivière de Nișcov, à 2 km ouest de Bradu, sur l'emplacement de l'actuel village de Pisculeni, où on trouve une église, bâtie en 1791 et qui est nommée jusqu'à nos jours "l'église de Brădeni" (fig.6).

LISTE DES FIGURES

Fig.1.- Plan général des fouilles archéologiques de Bradu.

Fig.2.- Parti du profil est de la section XX: 1 -humus actuel; 2- terre grisâtre mêlée avec du mortier; 3 -débris; 4 - bande de mortier; 5 - terre grisâtre pigmentée de mortier; 6 - terre cuite au rouge, jetée; 7 - sable; 8 - terre noire aux pigments de mortier; 9 - terre vierge, jetée; 10 - terre brun-foncé aux tessons et os d'animaux; 11 - gravier; 12 - remplissage de la hutte no 6; 13 - humus ancien; 14 - terre glaise (vierge); 15 - torchis; 16 - fragments céramiques; 17 - charbon; 18 - cailloux.

Fig.3.-1 Hutte no 1 a) plan; b) profil. 2 Hutte no 2 a) plan; b)profil.

Légende des profils: 1 - terre brun foncé; 2 - terre glaise jaunâtre; 3 - cendre; 4 -cailloux.

Fig.4.- Céramique non émaillée provenant des huttes.

Fig.5.- Céramique non émaillée (2-3, 6-13) et émaillée (1,4-5) provenant des huttes.

Fig.6.- La carte des localités mentionnées dans la texte: 1 - monastère de Bradu; 2 - village de Pisculeni; 3 - village de Brădeni, commune de Breaza; 4 - village de Cîmpeni, commune d'Amaru.

CERAMICĂ MEDIEVALĂ DESCOPERITĂ LA VODIȚA PRIN SĂPĂTURILE DIN ANUL 1970

de GHEORGHE I. CANTACUZINO

În anul 1970 au fost efectuate la Vodița, jud. Mehedinți, cercetări arheologice care au urmărit obținerea unor date privind cronologia ruinelor fostei mănăstiri¹. Acestea fuseseră dezvelite în cea mai mare parte prin săpăturile întreprinse de V. Drăghiceanu în 1928, când au fost descoperite și fundațiile bisericii anterioare celei ale cărei ziduri se păstrau în parte². Materialul ceramic descoperit în 1970, deși nu prea numeros, este îndeajuns de variat și reprezentativ. Înaintea prezentării acestui material se impune precizarea situației stratigrafice în care a fost descoperit.

Săpăturile din 1928 au fost însoțite de numeroase decapări de pământ, pînă la nivelul de călcare, în interiorul bisericii și la sud și est de aceasta, precum și de degajarea beciului aflat în partea de sud-vest a ansamblului. Vechile săpături nu s-au extins la nord și vest de biserică, unde au putut fi efectuate anumite observații stratigrafice. În această zonă, pe pantele destul de accentuate, s-au acumulat depuneri aluvionare deosebit de groase, care alternează cu straturile corespunzătoare perioadelor de funcționare a așezării. Deasupra pământului viu se află depuneri corel-punzătoare funcționării celor două biserici suprapuse, cunoscute în literatura de specialitate sub numele de Vodița I și Vodița II, cele două straturi fiind delimitate mai clar la nord de edificiu. Urmează un strat gros de depuneri aluvionare, sterile din punct de vedere arheologic, un strat corespunzând unei alte perioade de viață în mănăstire, de la sfîrșitul sec. al XVII-lea și începutul sec. al XVIII-lea, în sfîrșit un alt strat gros de depuneri aluvionare corespund perioadei părăsirii definitive a așezării. În zona de la nord de beci, deasupra nivelului de la care a fost construit acesta - și care corespunde celei de a doua etape de construcție (Vodița II) -, se află un strat gros de nivelare cu pământ adus din apropiere, cuprinzînd fragmente ceramice din perioada imediat anterioară. Atît depunerile aluvionare, cît și stratul de la sfîrșitul sec. al XVII-lea - începutul sec. al XVIII-lea sînt aici mult mai subțiri³.

Cea mai mare parte a materialului provine din zona de la vest de biserică și de la nord de beci, în această din urmă parte depunerile care cuprind materiale din sec. XIV-XV avînd o grosime mai mare. Dețîrșită situației stratigrafice în care au fost descoperite se poate face în general o delimitare clară între materialele din sec. XIV-XV și cele din sec. XVII-XVIII. Excepțiile sînt constituite de puține fragmente ceramice provenind din zonele afectate de săpăturile din 1928, sau de o serie de materiale din zona de la nord de beci, antrenate în gropile unor morminte din sec. al XVIII-lea. În privința materialelor din straturile corespunză-

toare primelor etape de construcție, Vodița I și Vodița II, deosebirile sînt greu de sesizat. Fragmentele ceramice, foarte puține, găsite la nord de biserică în stratul corespunzător fazei Vodița I sînt asemănătoare cu cele contemporane fazei Vodița II. Același lucru se poate spune și despre ceramica găsită în cantitate mai mare la nord de beci, în stratul gros de nivelare care a antrenat materialele existente la acea dată în zona înconjurătoare, așa dar aparținînd aceleiași faze Vodița I.

Ceramica descoperită la Vodița, lucrată în întregime la roata rapidă, poate fi împărțită în două categorii distincte atît din punct de vedere al formelor cît și al decorului: ceramica nesmălțuită și ceramica smălțuită.

Ceramica nesmălțuită este confecționată din pastă degresată cu nisip, conținînd rare grunule de calcar și foarte puțină mica. Arderea, în general oxidantă, este de cele mai multe ori inegală, rezultînd o culoare cenușie în săpătură. La suprafață fragmentele sînt castanii cu nuanțe cenușii, datorită arderii secundare în urma folosirii vaselor. Rare fragmente au pasta cenușie. Vasele mici au în general culoarea cărămizie.

Datorită faptului că fragmentele descoperite la Vodița sînt în majoritate dispartate, lipsind posibilitatea întregirii unor vase, formele ceramicii de aici pot fi în bună parte deduse prin analogii cu tipuri descoperite în alte așezări contemporane. Vasele nesmălțuite sînt: oale borcan-formă care predomină cantitativ-, precum și oale cu toartă, căni sau cești, castroane etc.

Borcanele reprezintă tipul cel mai frecvent întîlnit. Sînt vase fără torți, cu corp curbat, pereți arcuiți, profil evazat, buza scurtă, răsfrîntă spre exterior, avînd în partea inferioară o nervură puternic trasă în afară, cu secțiunea triunghiulară, deseori cu o șanțuire ușoară în interior (fig. 1/1, 4, 5, 6, 8, 10, 16, 17). În afara acestei forme a buzei - cel mai frecvent întîlnită - sau a unora apropiate de ea (fig. 1/2, 5; fig. 2/5, 8) se întîlnesc și fragmente cu buza avînd marginea lățită și rotunjită (fig. 1/3, 9).

O serie de fragmente ceramice aparțin unor oale cu toartă. Acestei forme îi aparțin buzele drepte sau ușor curbate, cu marginea tăiată de obicei pe un plan orizontal (fig. 1/11, 12, 18, 19; fig. 2/4).

Sînt întîlnite de asemenea căni cu fundul profilat (fig. 2/3, 5) sau cu baza de susținere îngustă, diferențiată de corp (fig. 2/14), sau un ulcior cu gura înaltă și dreaptă, bine delimitată de gît. Trebuie remarcat un fragment de vas avînd toarta cu secțiunea rotundă, ușor supraînălțată, și gura evazată (fig. 2/1).

Fragmentele de castron cu pereții oblici și fundul drept (fig. 2/2) sau altele aparținînd unor vase mici, cu pereții subțiri (fig. 1/7; fig. 2/6), în-tregesc un repertoriu de forme destul de variat pentru cantitatea relativ mică a materialelor descoperite.

Decorul vaselor nesmălțuite este fie incizat - incizii orizontale pe partea superioară a corpului (fig. 1/12; fig. 2/1, 7) și linii în val (fig. 2/11, 19), fie în relief - brfu alveolat (fig. 1/1) și brfu în relief cu creștături oblice (fig. 2/13).

Tipurile de forme și ornamentație prezentate privesc ceramica nesmălțuită din sec. XIV-XV. În privința materialelor găsite, în cantitate

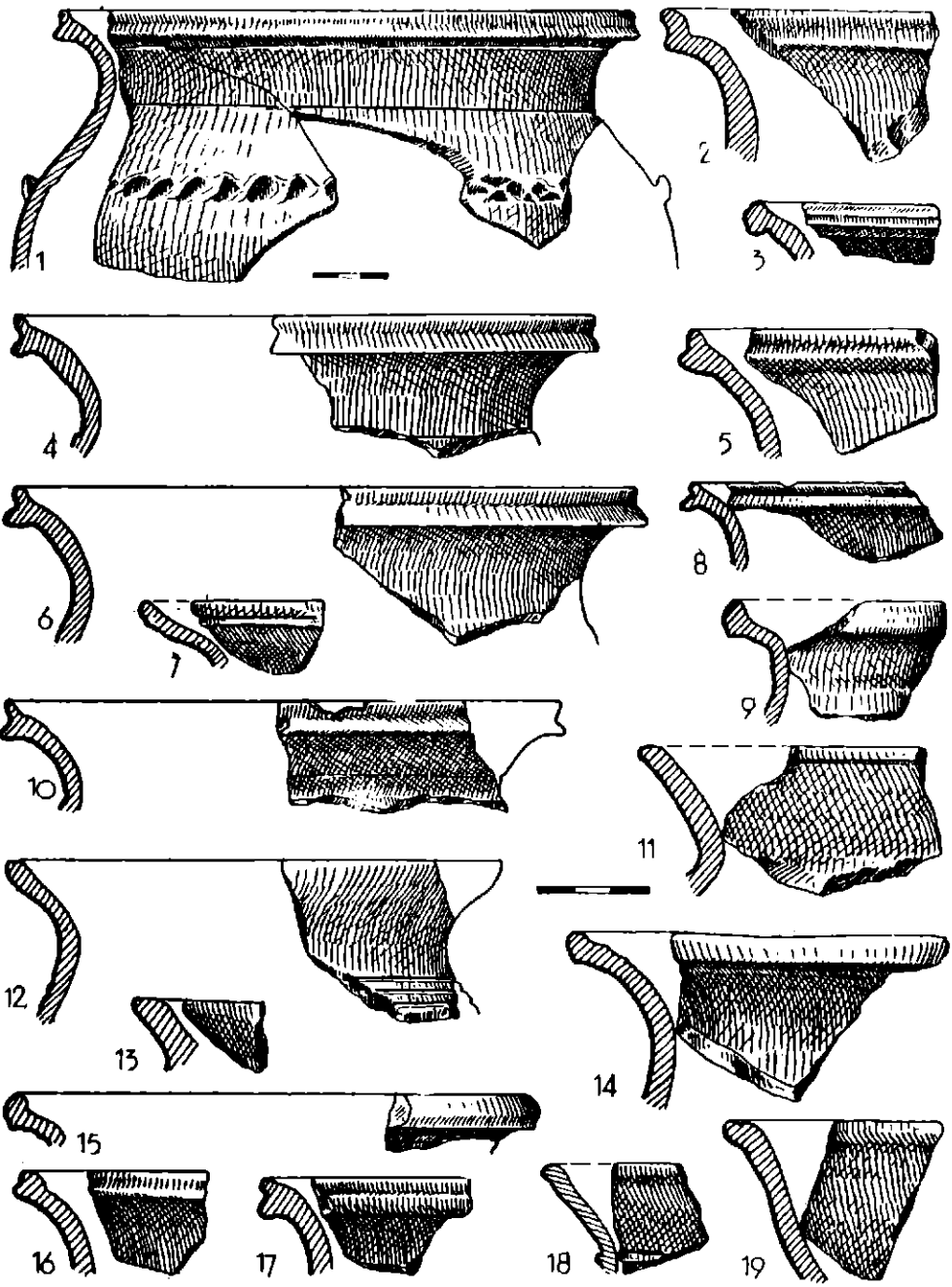

Fig.1.- Fragmente ceramice nesmălțuite.

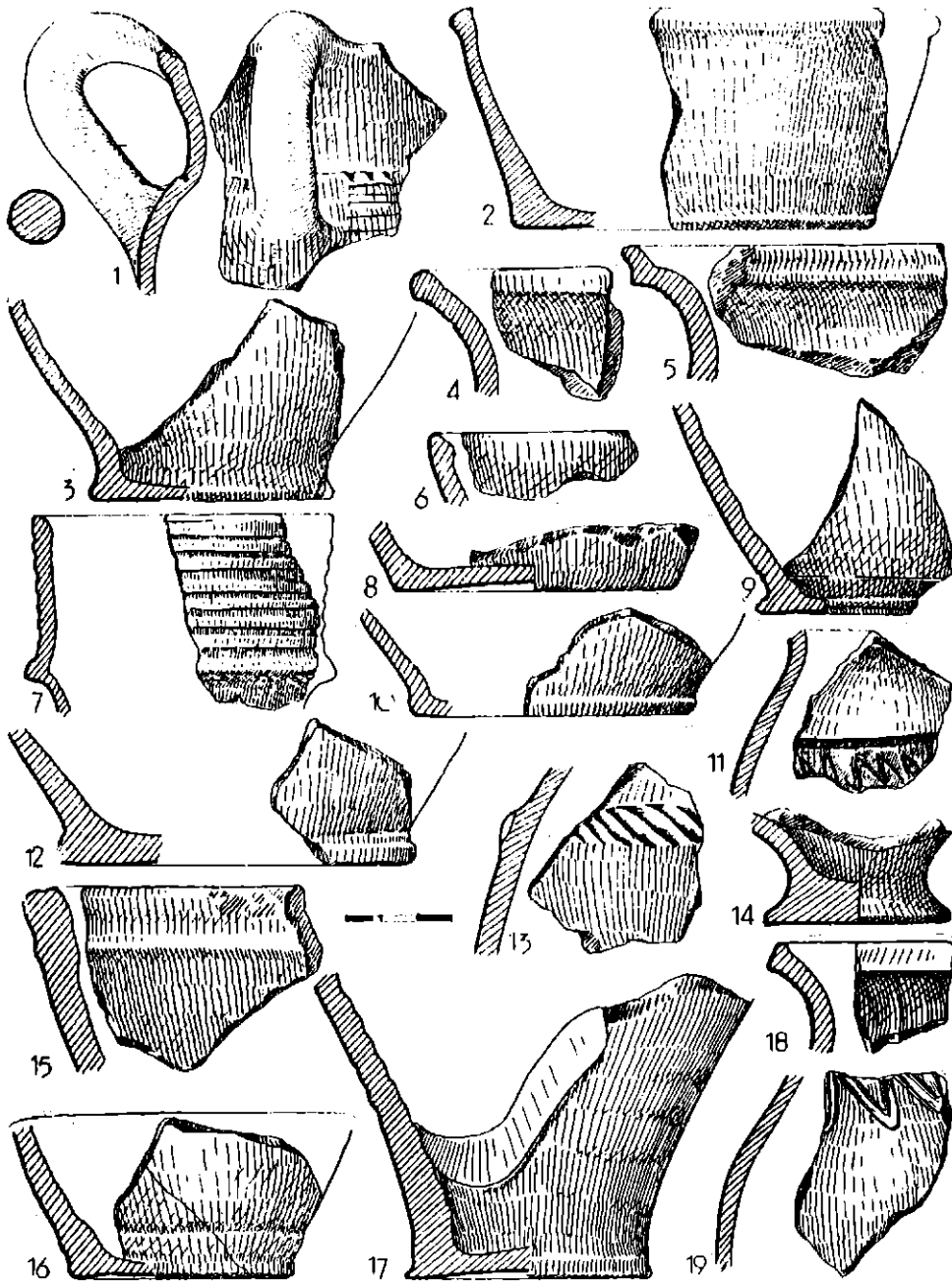

Fig.2.- Fragmente ceramice nesmălțuite.

destul de mică, în depunerile de la sfârșitul sec. al XVII-lea-începutul s. al XVIII-lea, trebuie remarcate unele fragmente de vase cu pastă nisă - poasă, alb-cenușie, decorată cu dungă de culoare cărămizie și ușoare incizii.

Ceramica smălțuită, cu pastă fină, este arsă oxidant, uniform (cu excepția unor fragmente cu pereți mai groși, care au culoarea cenușie în spărtură). Formele întâlnite sînt străchini și farfurii, boluri și cupe (toate acestea constituind majoritatea), căni și ulcioare.

Străchinile și farfuriile au piciorul inelar (fig. 4/1, 3, 4, 6, 7, 10, 11, 12, 16). Dintre străchini menționăm un exemplar cu fundul ușor concav și pereții ridicați în unghi, puțin evazați (fig. 5/4), iar fragmentele de farfurii aparțin unor exemplare cu marginea lată, oblică, cu profilul drept sau ușor curbat (fig. 5/8, 3).

Bolurile și cupele sînt de dimensiuni mai mici, cu profilul arcuit, buza simplă, ușor evazată sau puțin înclinată spre interior (fig. 3/1, 2, 4, 10, 12-14, 16, 19, 21, 23), cu picior inelar. Acesta este mai scund în cazul bolurilor (fig. 3/13, 16), ceva mai înalt în cazul cupelor (fig. 4/15, 17).

Alte vase smălțuite sînt cele înalte - ulcioare sau căni. Formele sînt greu de precizat datorită stării fragmentare de păstrare. Trebuie menționate două tipuri de ulcior, unul înalt, bogat profilat (fig. 4/18) altul scund (fig. 4/2), partea inferioară a unei căni de dimensiuni mari (fig. 4/13), piciorul profilat al unui vas înalt (fig. 4/8) și mai multe fragmente de torți, fie cu secțiunea plată (fig. 5/9), fie cu secțiunea rotundă, sau din două părți răsucite (fig. 4/14).

Decorul acestei categorii a ceramicii este realizat prin sgrăfitare, culoare și smălț. Suprafața vaselor era în prealabil acoperită cu angobă alb-gălbuie, aplicată în mai multe straturi, după cum se poate observa pe unele fragmente pe care smălțul s-a degradat. Motivele sgrăfitate erau realizate prin stratul de angobă, pînă în pasta vasului, subliniate uneori cu culoare castanie sau verde măslinie. Smălțul acoperea partea interioară a vaselor deschise (străchini, farfurii, boluri) și exteriorul vaselor înalte. Culorile folosite sînt gălbui, galben-verzui, verde, verde-măsliniu, castaniu, cafeniu. În general străchinile și farfuriile au culoarea gălbuie, galbenă sau galben-verzuie, cu decorul sgrăfizat subliniat cu castaniu sau verde, bolurile și cupele - diferite nuanțe de verde deschis sau verde măsliniu, iar vasele înalte - variate nuanțe de verde.

Vasele înalte sînt decorate în general prin culoare. Bolurile, în afara culorii și smălțuirii, au uneori sgrăfitate în partea centrală un cerc sau două cercuri concentrice. Pe străchini și farfurii motivul cercurilor concentrice (două sau trei), mai rar al spiralei, sgrăfizat în mijlocul părții centrale, este foarte frecvent, fiind realizat pe fond galben cu castaniu, sau pe fond verde deschis ori gălbui cu măsliniu. Diferite fragmente de străchini și farfurii sînt mai bogat ornamentate prin sgrăfitare, cu motive geometrice (fig. 5/1, 6), între care cel al benzilor de linii verticale alternînd cu benzi de linii frînte (fig. 5/1). Relativ frecvent se întîlnesc benzile cu împletituri (entrelacs) (fig. 5/2, 7). Alte fragmente sînt decorate cu motive vegetale stilizate, între care vrejul (fig. 5/5, 8) sau alte motive, dispuse radial în cîmpul median al vasului (fig. 5/4).

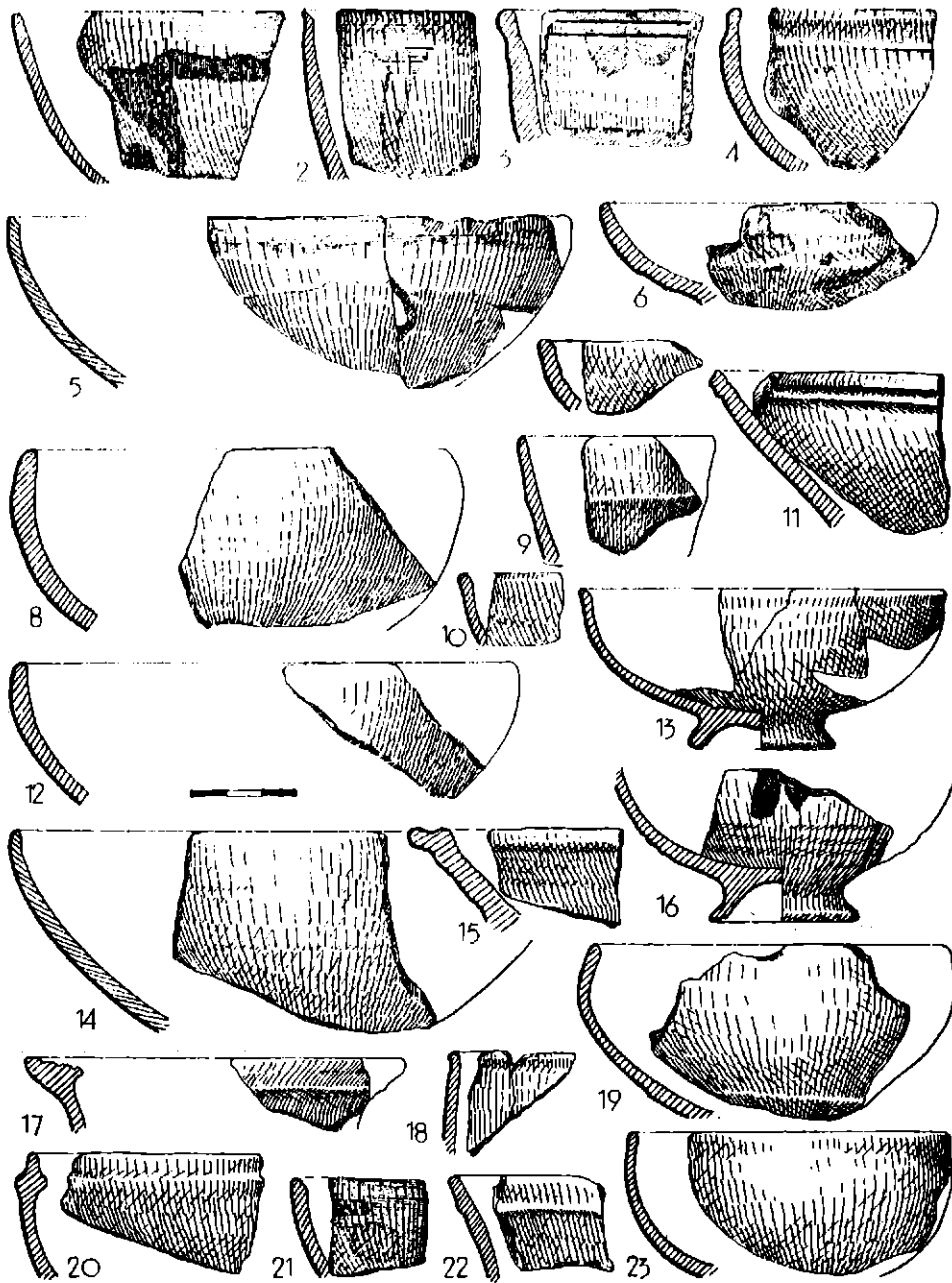

Fig.3.- Fragmente ceramice smålțuite.

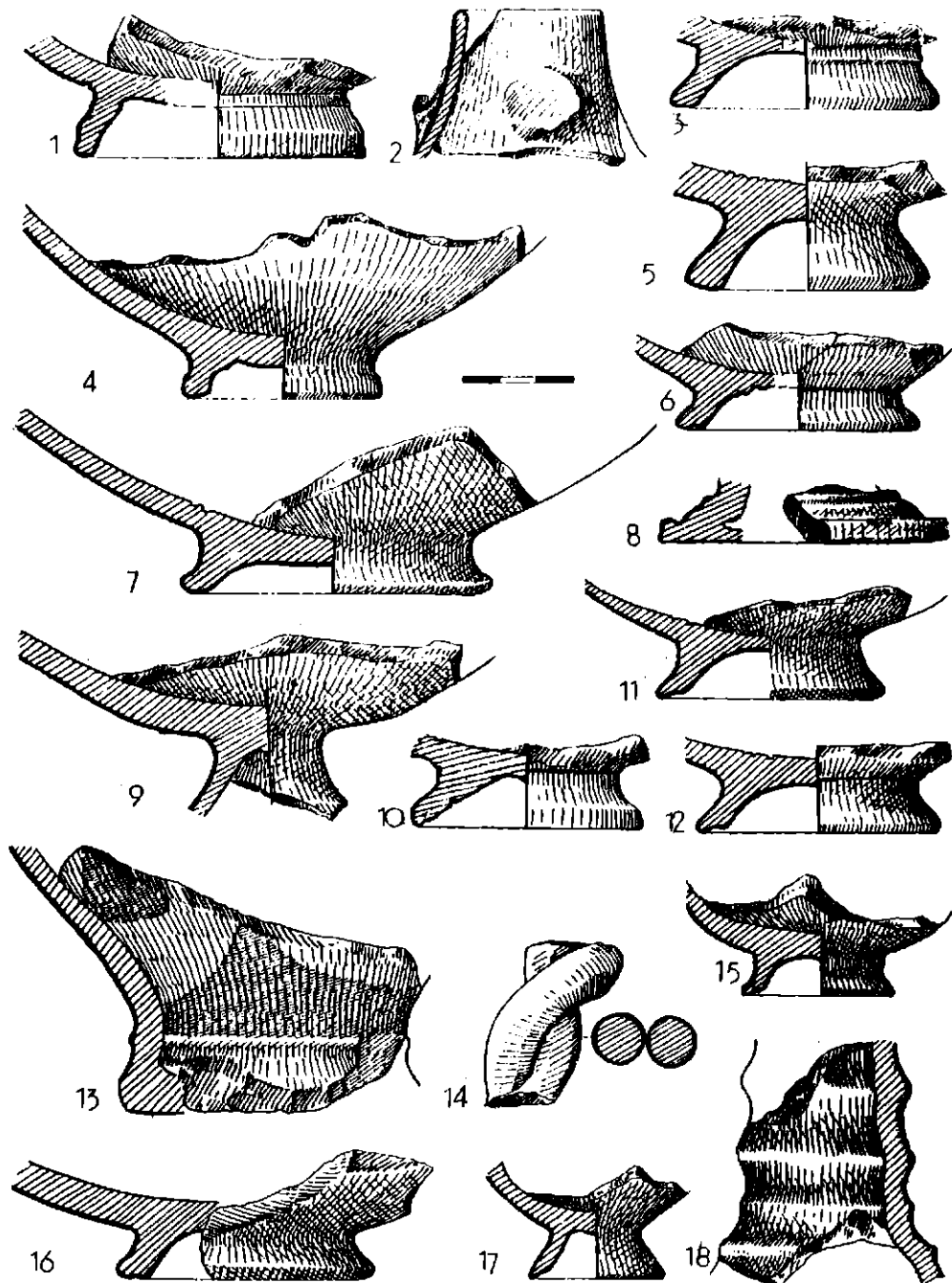

Fig.4.- Fragmente ceramice smălțuite.

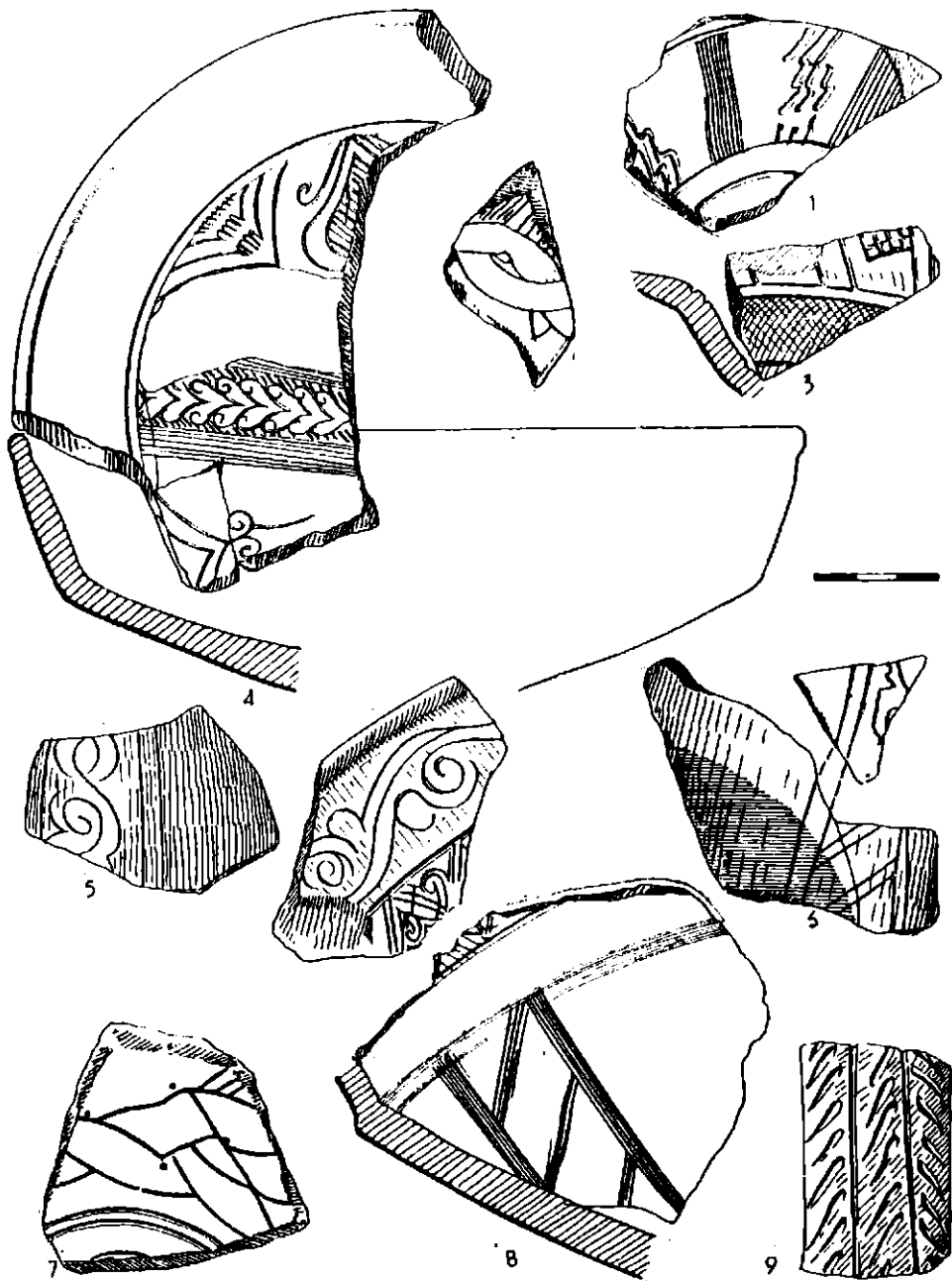

Fig. 5.- Fragmente ceramice smălțuite cu decor sgrănat.

Trebuie subliniată existența unor fragmente care, fiind acoperite cu stratul de angobă decorat prin sgrăfitare, nu au nici o urmă de smalt. Este vorba probabil de vase în cazul cărora procesul de confecționare a fost întrerupt, ceea ce ar dovedi producerea ceramicii chiar la Vodița.

În legătură cu ceramica este util să fie menționate și câteva fragmente de cărămizi ornamentale, smălțuite: fragmente de cărămidă cu fața smălțuită, decorată cu pale de culoare galbenă și verde sau în diferite nuanțe de verde și fragmente de cărămizi de format special, cu muchiile rotunjite, decorate cu dungi în culorile verde deschis și verde măsliniu, galben și castaniu. A fost descoperit și un fragment, refolosit, de cărămidă romană, purtând ștampila (COH) II HISP. (fig.6) Cohors II Hispanorum scutata Cyrenaica equitata, a cărei prezentă este atestată la Drobeta în anii 103-105 e.n.⁴.

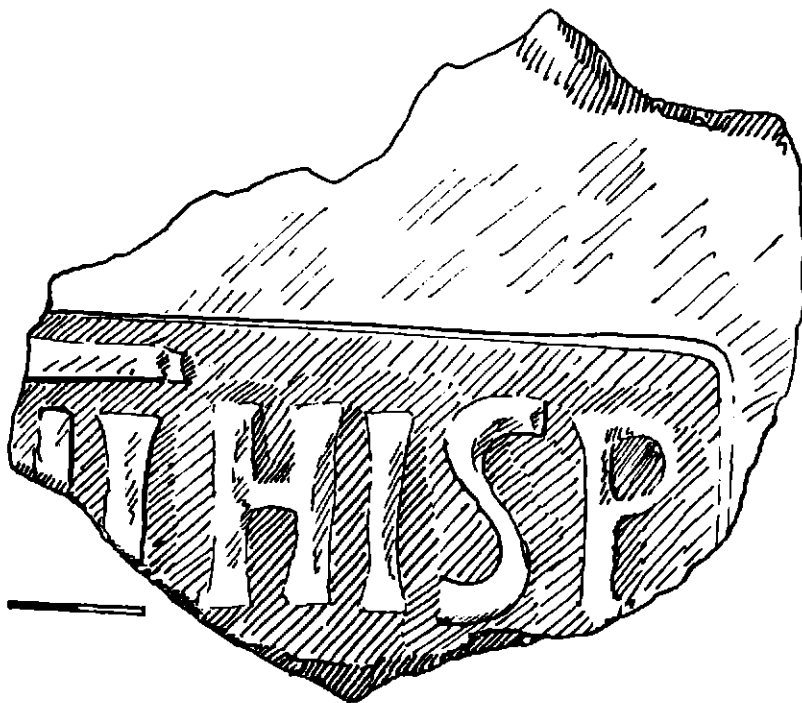

Fig.6.- Fragment de cărămidă romană ștampilată.

Ceramica de la Vodița își găsește analogii puternice în cea provenită din diferite așezări din Câmpia Română, datate în a doua jumătate a sec. al XIV-lea și la începutul celui următor. Este de ajuns să amintim în acest sens descoperirile de la Basarabi (jud. Dolj)⁵, așezare situată la o distanță de aproximativ 100 km, de unele materiale de la Zimnicea⁶ și Frumoașa (jud. Teleorman)⁷, sau ceramica de la Coconi (jud. Ilfov)⁸. Formele și

decorul fragmentelor de borcane descoperite la Vodița sînt izbitor ase - mănătoare cu cele de la Basarabi⁹, ca și cu altele de la Coconi¹⁰, analogii existînd de asemenea între formele buzelor unor oale de la Vodița și de la Basarabi¹¹ sau Coconi¹², sau ale altor forme de vase¹³. În privința ceramicii smălțuite, trebuie remarcată asemănarea formelor stră - chinilor, farfuriilor și bolurilor de la Vodița cu exemplare similare de la Basarabi¹⁴, Zimnicea, Coconi¹⁵ și din alte așezări. Dintre motivele ornamentale ale acestei categorii de ceramică - atît cele geometrice sau vegetale stilizate, cît și cercurile concentrice, care nu este exclus să fi fost însoțite de alte motive decorative pe margini, în părți ale vaselor care nu s-au păstrat - trebuie subliniate o serie de analogii cu motive existente pe vase de la Basarabi¹⁶, Coconi¹⁷, din Dobrogea, la Păciul lui Soare¹⁸, precum și la sud de Dunăre, în Bulgaria¹⁹.

Ar putea părea hazardate anumite concluzii bazate pe materialele arheologice puțin numeroase, găsite exclusiv în stare fragmentară, în cursul unei singure campanii de săpături, într-o stațiune în care cercetări mai vechi au scos la lumină materiale arheologice rămase din păcate inedite. Aceasta cu atît mai mult cu cît ceramica de la Vodița nu a fost găsită în complexe închise, lipsind totodată acolo alte elemente de datare mai exacte.

Faptul însă că materialele prezentate mai sus reprezintă totalitatea fragmentelor ceramice caracteristice descoperite în toate punctele cercetate din zona vechilor ruine și că ele provin din depuneri ce se suprapun solului viu și se află dedesubtul unor straturi sterile, aluvionare, face ca încercarea de a le folosi ca argumente în sprijinul unei cronologii să poată fi considerată mai mult decît o simplă ipoteză de lucru. Analogiile care se pot găsi acestor fragmente sînt, toate, materiale descoperite în complexe datate precis, cu monede, atît la Basarabi cît și la Zimnicea sau Coconi. Toate formele și motivele ornamentale ale ceramicii de la Vodița au similitudini perfecte cu materiale din Cîmpia Română, descoperite în complexe datate fără excepție în a doua jumătate a sec. al XIV-lea și la începutul celui următor²⁰. Constatarea este valabilă și pentru materialele asemănătoare din Dobrogea (Păciul lui Soare) sau din Bulgaria²¹. Aceasta ne poate îndreptăți să considerăm ceramica de la Vodița, descrisă mai sus, ca datînd din a doua jumătate a sec. al XIV-lea și din secolul următor și implicit pot justifica presupunerea datării depunerilor corespunzătoare celor două etape de construcție ale vechiului ansamblu monastic într-o perioadă care își are începutul în cea de-a doua jumătate a sec. al XIV-lea.

NOTE

- 1 Vezi GH. I. CANTACUZINO, Probleme ale cronologiei ruinelor fostei mănăstiri Vodița, în SCIV, 22, nr. 3, 1971, p. 469-477.
- 2 V. DRAGHICEANU, Săpăturile de la Vodița, în BCMI, XXII, 1929, p. 149-156.

- 3 SCIV, nr.3, 1971, p.469 și urm. fig.1-4.
- 4 D.TUDOR, *Olenia română*, ed.IV, București, 1978, p.336.
- 5 E.BUSUIOC și D.VĂLCEANU, *Ceramica din așezarea medievală de la Băsarabi-Calafat (sec.al XIV-lea)*, în SCIVA, 27, nr.4, 1976, p.495-516.
- 6 Materiale văzute prin bunăvoința cercetătoarei A.D.Alexandrescu.
- 7 N.CONSTANTINESCU, *Cetatea de pământ din sec.al XIV-lea de la Frumoasa (r.Zimnicea)*, în SCIV, 16, nr.4, 1965, p.731 și urm. fig.4, 6.
- 8 N.CONSTANTINESCU, *Coconi. Un sat din Cîmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrîn. Studiu arheologic și istoric*, București, 1972.
- 9 SCIVA, nr.4, 1976, p.498-500, fig.1/3; 2/8; 3/1.
- 10 N.CONSTANTINESCU, op.cit., pl. XIV/1-4; XV/2; XII/1-4, 6, 7, 10.
- 11 SCIVA, nr.4, 1976, p.500-501, fig.3/8; 4/9.
- 12 N.CONSTANTINESCU, op.cit., pl. XXII/17 și XXIII/4,5.
- 13 Un fragment de gură de ulcior de la Vodița își găsește analogie la Coconi (N. Constantinescu, op.cit., pl. XXX/3).
- 14 SCIVA, nr.4, 1976, p.513, fig.10.
- 15 N.CONSTANTINESCU, op.cit., pl. XXXIX/1-7, pl. XLIV/1.
- 16 SCIVA, nr.4, 1976, p.511-513, fig.8/4, fig.9/5, 9, fig.10/6.
- 17 N.CONSTANTINESCU, op.cit. pl. XLI/3, XLV/4,6.
- 18 P.DIACONU și S.BARASCHI, *Făcuil lui Soare. Așezare medievală (sec. XIII-XV)*, vol. II, București, 1977, fig.65/A 1-2; B 2,4,11; D 5; fig.66/2, 4, 5 (fragmente datate în sec. XIV-XV).
- 19 O serie de motive ornamentale de pe ceramica smălțuită de la Vodița se află și pe vase descoperite la Tîrnovo (cf. *Țarevgrad Târnov. Dvorețat na bălgarskite țare prez vtorata bălgarska dărjava*, tom.2, Sofia, 1974, capitolul despre ceramică redactat de S.Gheorghieva). Astfel: cercurile concentrice sgratitate pe partea inferioară a străchinilor sau farfuriilor (op.cit. 45/6, 46/2 și 69 fig. I); motivul din benzi de linii drepte și frînte (op.cit., fig.55), vrejul (op.cit., fig. 61/3,5; 65) sau împletiturile (op.cit., fig.68/7).
- 20 La Băsarabi descoperirile sînt datate cu monedă de la Ioan Srațimir (1360-1396) și imitații după monedele de la Ioan Srațimir și Sișman (1371-1393); la Zimnicea, cu monede de la Vladislav-Vlaicu (1364-c. 1377) și, în apropiere, monede bulgărești de la Ivan Alexandru și Mihail (pînă la 1355) și Mihail Sișman (1323-1339) (I. Nestor și colab., *Raport sumar asupra campaniei de săpături arheologice de la Zimnicea*, în SCIV, I, 1, 1950, p.100-101); la Coconi, cu monede de la Dan I (1383-1386), țarul de la Vidin Srațimir (1360-1365, 1369-1396) și Mircea cel Bătrîn (1386-1418), cele trei faze de viațuire din cuprinsul așezării acoperind perioada circa 1380 - circa 1432 (N. Constantinescu, Coconi, p.70-72).
- 21 Datarea ceramicii de la Tîrnovo nu a fost precizată și detaliată, materialele fiind prezentate global ca datînd "din timpul celui de al doilea țarat bulgar". Trebuie însă remarcat că o serie de fragmente ceramice poartă monograme ale țarilor din sec.al XIV-lea. Un vas

avînd sgrafitate în partea centrală două cercuri concentrice poartă monograma țariței Teodora, soția lui Ioan Alexandru(1331-1371), (Iarevgrad Târnov, 2, p.66, p.69, fig.1),

LA CÉRAMIQUE MÉDIÉVALE DÉCOUVERTE À VODIȚA PENDANT LES FOUILLES DE L'ANNÉE 1970

Résumé

La céramique découverte en 1970 à Vodița, dép.de Mehedinți, provient, dans la plus grande partie, des couches qui correspondent aux premières étapes de construction de l'ensemble monastique, phases connues dans la littérature de spécialité sous le nom de Vodița I et Vodița II. Ces couches sont séparées par une épaisse couche alluvionnaire stérile de celles correspondantes à la courte période de reconstruction du monastère à la fin du XVIIe siècle et au début du XVIIIe siècle. Les différences entre les matériaux correspondant aux deux premières étapes sont assez difficilement saisissables.

La céramique de Vodița, conservée seulement en état fragmentaire comprend deux catégories : céramique non-émaillée et émaillée. Les fragments céramiques non-émaillés proviennent en majorité des vases-bocal. On trouve encore des fragments de pots à anse, des tasses, brocs, bols, etc. Le décor de ces vases se compose d'incisions et de bandes alvéolées ou en relief.

La céramique émaillée est représentée par des fragments d'écuelles et assiettes, bols et coupes et plus rarement des brocs et des cruches. Leur décor est réalisé à sgraffito, couleur et émail. Les couleurs employées sont: jaunâtre, jaune-verdâtre, vert, olivâtre, châtain, brun. Les vases hauts sont émaillés à l'extérieur, décorés avec de la couleur. Sur les bols, on voit parfois des cercles concentriques à sgraffito. Le décor des écuelles et des assiettes comprend à côté des cercles concentriques, des motifs géométriques, des entrelacs, des motifs végétaux stylisés, disposés en bandes ou radiaire.

La céramique de Vodița a des analogies, en ce qui concerne les formes et le décor, dans les différents établissements de la Plaine Roumaine spécialement à Basarabi (dép. de Dolj) et Coconi (dép. d'Ilfov). Les matériaux de ces établissements semblables jusqu'à l'identité, sont datés avec précision dans la deuxième moitié du XIVe siècle (Basarabi) en entre la fin du XIVe siècle et le début du XVe siècle (Coconi). Tous ces faits nous permettent de dater la céramique de Vodița dans la seconde moitié du XIVe siècle et la première moitié du siècle suivant, ce qui justifie la supposition de la datation des deux étapes de construction (Vodița I et Vodița II) dans une période qui commence dans la deuxième moitié du XIVe siècle.

LEGENDE DES FIGURES

- Fig.1.-** Fragments céramiques non-émaillés.
- Fig.2.-** Fragments céramiques non-émaillés.
- Fig.3.-** Fragments céramiques émaillés.
- Fig.4.-** Fragments céramiques émaillés.
- Fig.5.-** Fragments céramiques émaillés, décorés à sgraffito.
- Fig.6.-** Fragments d'une brique romaine estampillée.

de ION SPIRU

Prin varietatea și prin numărul deosebit de mare de vestigii, jud. Teleorman se poate socoti una dintre zonele arheologice cele mai bogate ale țării. Aceasta se datorează și condițiilor deosebit de favorabile așezărilor umane, pe care le-a oferit întotdeauna această regiune¹.

Cercetările de suprafață din anii din urmă, ca și săpăturile efectuate la Alexandria, Zimnicea, Păuleasca, Orbeasca, Frumoasa, Lăceni, Olteni, Dulceanca, Ciuperceni, Turnu Măgurele, Vitănești, Băcălești etc. au dovedit cu prisosință mulțimea și varietatea locuirilor străvechi din jud. Teleorman².

Recentele cercetări de suprafață efectuate mai ales pe Valea Nanovului³ au dus la noi descoperiri, legate de epocile: neolitic și bronz, Hallstatt și Latène, ca și mileniul I e.n., mărindu-se astfel numărul obiectivelor de interes arheologic din județ, ca și de pe harta arheologică a țării.

O atenție deosebită am dat-o măgurilor - parte din ele cunoscute sub numele de "Măguri înșirate" - căutînd pe cît e posibil să le încadrez în epoca arheologică respectivă, dar mai ales să atrag atenția cercetătorilor asupra lor⁴.

I. Descoperiri din epoca neolitică și bronz.

a. Pe malul drept al pîrfului Nanov, la aproximativ 250 m de cabana de pescuit a fillalei de vînătoare, pe terasa ce coboară din malul drept al pîrfului, am găsit urme slabe ale unei așezări din epoca neolitică, documentată prin fragmente ceramice lucrate cu mîna și destul de corodate.

b. Tot pe terasa din dreapta aceluiași pîrflu, pe lîngă digul grădinăriei CAP "7 Noiembrie" din Alexandria, cercetînd din nou așezarea neolitică descoperită cu cîțiva ani în urmă am constatat că această așezare se întinde pe o suprafață mult mai mare, ieșind la iveală și alte locuințe dezvelite de lucrările de grădinărie. Fragmentele de ceramică au caneluri, brfu alveolar etc. și se încadrează în cultura Gumelnița.

c. La circa 400 m nord de mătura din dreptul comunei Poroschia, peste rîul Nanov, în apropierea confluenței acestuia cu pîrful pădurii, pe terasa ce coboară spre acest pîrflu, am găsit în arături fragmente ceramice lucrate cu mîna, de culoare cărămizie și cu nisip în compoziție, iar altele cu brfu alveolar. Se încadrează în aceeași cultură Gumelnița și poate în epoca bronzului.

d. În stînga drumului comunal ce depășește orașul Alexandria da cm. Poroschia, aproximativ la 50 m de malul stîng de pîrful Nanov, pe o distanță de aproximativ 500 m sînt cariere de pietriș în care am găsit două oase fosile, unul lung de 7 cm și lat de 4 cm. Prin cele două scobituri

pe care le au se dovedește intervenția omului într-o epocă foarte veche.

e. In lunca râului Teleorman, aproape de liziera comunei Purani în dreptul km 38 de pe șoseaua Giurgiu-Alexandria se află o măgură cu un diametru de aproximativ 50 m; ceramica găsită aparține culturii Gumelnița.

f. Alexandria. Sus pe terasa ce coboară spre malul stîng al râului Vădea, deasupra pădurii de salcîmi, iar peste apă, în dreapta parcului din pădurea Alexandriei, fierul plugului scoate la iveală numeroase silexuri și fragmente de silex de culoare albă, cenușie etc. S-ar putea să provină dintr-o așezare neolitică, dar pînă în prezent nu am găsit ceramica legată de o așezare.

g. Jos, spre nord de această așezare, la aproximativ 130 m și de Gorgan, la "Cărămidărie", sînt urme de locuire umană cu ceramică neolitică, peste care s-a suprapus o așezare bogată în bordeie din epoca fierului.

h. Antonești. In lunca pîrîului Tinoasa, la aproximativ 200 m sud-est de biserica satului, la "Gropării", se găsesc fragmente ceramice și greutatea de lut provenite dintr-o așezare neolitică. Ținem să menționăm existența de oase fosile în carierele de pietriș din apropiere.

i. Stejarul (Bălți), La punctul "Leși", la circa 1,5 km vest de sat, pe un pînten de deal înconjurat de văile Bratcovului, Leșului și Jidovului sînt urmele arheologice provenite din locuințe umane, documentate prin chirpici, ceramică, cărămizi, zgură, oase etc., pe o lungă perioadă de timp și care se pot încadra în afara epocii neolitice și bronzului, și în epoca fierului și a culturii Dridu.

j. In marginea satului Siliștea, com. Purani, aproape de lac și la 100 m de școala primară sînt urmele unei așezări legate și ea de cultura Gumelnița, după ceramica găsită în acest loc.

l. In satul Nenciulești, la circa 150 m de casa preotului, lîngă fîntîna cu cumpănă, am identificat urmele unei așezări mici din aceeași epocă neolitică, documentată prin ceramică, chirpic și silexuri. Ea constituie o excepție prin dimensiunile reduse; cel puțin așa pare, pînă la o eventuală cercetare mai amplă.

m. Moșteni. In luncă, la confluența râului Călmățui cu pîrîful Urlui se află trei măguri la o distanță de sediul CAP-ului Moșteni la circa 200-700 m și 900 m. Dimensiunile lor aproximative sînt 40 x 30; 50 x 60 și 60 x 60, cu înălțimea de aproximativ 3-4 m. Nu au urme de locuire. In schimb spre sud-est de ele, la aproximativ 250 m, am găsit în arătură silexuri, dar fără ceramică⁵.

n. Cercetînd din noua lunca râului Teleorman în dreptul uzinei de apă aflată la sud de com. Lăceni, la aproximativ 30 m nord-est de uzină în arătură se găsesc numeroase fragmente ceramice ce aparțin unei culturi din epoca bronzului. Din informațiile culese de la oamenii care au săpat un șanț în apropierea uzinei, reiese că s-au găsit și oseminte umane, ceea ce ar putea să fie o dovadă că mormîntul din epoca bronzului, avînd oolier de scoici la gît și două brățări de bronz la mîini și descoperit cu cîțiva ani în urmă, nu ar fi un mormînt izolat.

II. Epoca fierului : Hallstatt și Latène.

a. Pe malul drept al pârfului Nanov în apropierea cabanei amintite mai înainte, sus pe terasă și pe panta ei, am identificat urmele unei așezări cu două straturi de cultură, una aparținând epocii Hallstatt, având o ceramică lucrată cu mîna, cu butoni și desen alveolar, cealaltă aparține culturii Latène.

b. La aproximativ 2 km sud de uzina de apă de la Lăceni, în apropierea râului Teleorman, pe o suprafață arată recent în luncă se găsesc aceleași fragmente ceramice legate de epoca Hallstatt.

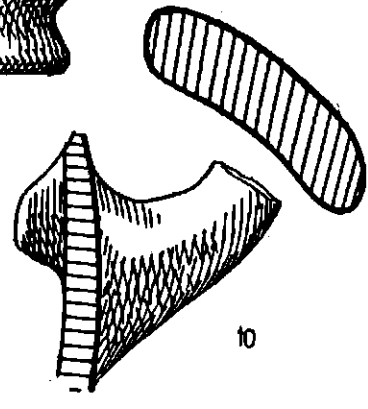
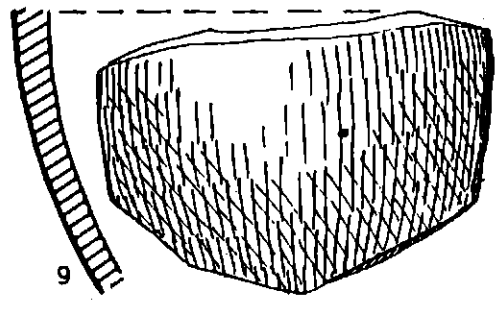
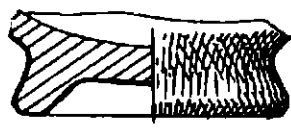
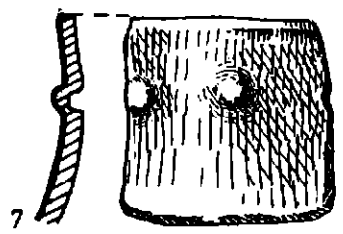
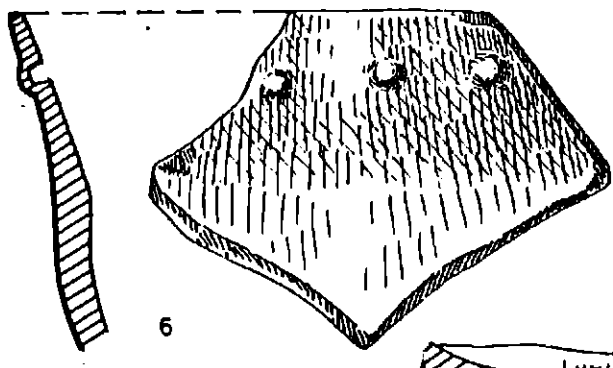
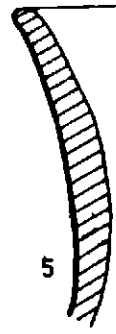
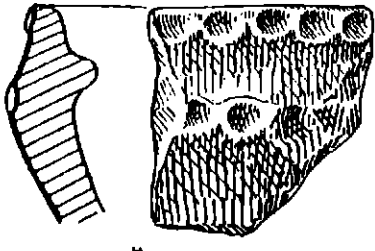
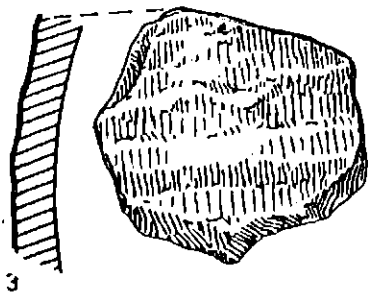
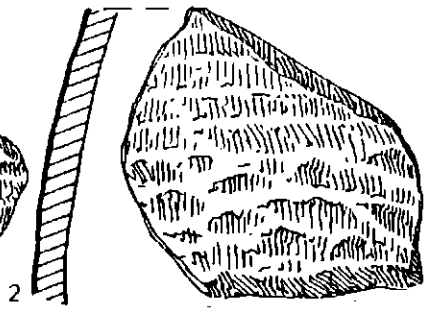
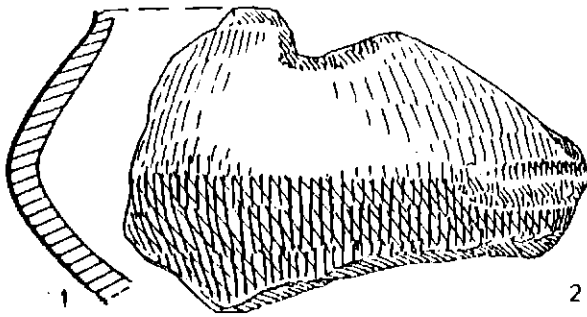
c. În satul Antonești, sus "Pe plai", deasupra crîngului, începînd din dreptul morii și pînă deasupra eleșteului, cercetînd prin arături am găsit numeroase fragmente ceramice legate de cele două epoci ale fierului, ceea ce constituie dovada unei așezări cu o îndelungată existență, legată de populația dacică.

d. În satul Stejarul, la punctul deja amintit "Leși", pe lîngă ceramica neolitică și bronz, este suprapusă și o altă așezare din epoca fierului Latène, documentată prin ceramică lucrată atît cu mîna cît și la roată.

e. În satul Siliștea, fost Grosu, com. Purani, la circa 1 km nord-est de sat am identificat o mîgură ce domină valea pârfului Vîjștea și a pârfului "Lui Tache", avînd diametrul de circa 80 m și 5 m înălțime. Nu are ceramică la suprafață, fiind probabil un tumul, legat de riturile de înmormîntare ale populației dacice⁶. Afirmația este întărită și de faptul că la aproximativ 60 m nord de această mîgură, pe terasa ce coboară spre pârful Vîjștea, am identificat urmele unei vechi așezări dacice, documentată prin numeroase fragmente ceramice. Ea este lucrată fie cu mîna, fie la roată și este de culoare cărămizie, avînd butoni și urechi de diferite mărimi; sînt și din pastă cenușie neornamentată sau cu desen în linii negre. În preajma acestei așezări s-a descoperit în anii 1956-1957 și un tezaur de monede dacice, cunoscut sub numele de tezaurul de la Schitu.

f. O descoperire asemănătoare am făcut-o la vest de com. Poroschia, la aproximativ 2 km dincolo de pârful Nanov și cam de 100 m sud de liziera de sud a pădurii, unde se află o mîgură numită "De la pădure", cu diametrul de circa 70 m și înălțimea 5 m. Alături de ea se află încă o mîgură mică, aproape nivelată de arături. Nu are nici una urme ceramice. În schimb și aici, la circa 120 m spre nord, lîngă liziera pădurii am identificat urmele unei noi așezări dacice, documentată prin numeroase fragmente ceramice, lucrate cu mîna și la roată. Așezarea este destul de întinsă și ceramica este cu luciu negru și ceramică cărămizie⁷.

Tin să mai menționez existența altor trei mîguri situate în lunca râului Călmățui, în apropierea grajdului CAP Secara; prima dintre ele este așezată chiar lîngă apa râului, are o formă rotundă și un diametru de 120 m. A doua se află la 400 m spre vest de prima mîgură peșta Călmățui, cu diametrul de 100 m, iar a treia mîgură se află la o distanță de 450 m spre est de mîgura a doua. Pe nici una dintre aceste mîguri nu am găsit resturi de ceramică. Am ținut să le menționez și să atrag atenția asupra lor, deoarece, deși sînt situate în luncă, nu aparțin culturii neolitice sau bronzului, așa cum sînt majoritatea mîgurilor cercetate de noi în luncile apelor din județ⁸.

De asemenea, mai ținem să menționăm că dincolo de satul Secara se disting siluetele altor 7 mături "înșirate", situate și ele pe culmea cea mai înaltă a terasei, ce domină în lunca râului Călmățui.

g. În apropierea Gorganului din Alexandria, "La Cărmidării" am găsit urmele mai multor bordeie dintr-o veche așezare dacică, pe care de a fi distruse aproape complet. S-a găsit atât ceramică lustruită, cât și ceramică obișnuită de uz casnic.

h. La satul Frăsinet în valea "Mierlei", la circa 4 km vest de sat, am identificat împreună cu tov. Corneliu Beda de la Muzeul din Alexandria o așezare din epoca Latène, documentată atât prin ceramică, cât și printr-un tezaur compus din 29 de monede, din care 28 de tip Macedonia Prima, și una de tip Thassos⁹.

i. În com. Olteni, la punctul "Cărmidării", situat lângă actualul cimitir uman al satului, am identificat urmele mai multor bordeie dintr-o așezare rurală dacică, mult mai întinsă și azi, aproape distrusă de cei care prelucrează lutul. Ceramica variată și foarte frumoasă, având și fragmente ale unor vase de import. Din informațiile culese de la directorul căminului cultural Preda Marin s-ar fi găsit aici o ulciacă întreagă și o monedă romană republicană. În aceeași comună pe terenul fermei Dobrogostea am identificat urmele unei așezări din Hallstatt, documentată prin ceramică și peste care, ulterior, s-a suprapus un cimitir vechi, probabil creștin¹⁰.

j. Pe malul drept al pârfului Nanov, la punctul numit "La livezi", pe malul terasei ce coboară spre pârful, atât spre est, cât și spre vest, am identificat de asemenea urmele altei așezări legate de epoca Latène.

Tot pe valea pârfului Nanov, legate de această perioadă a fierului, am mai descoperit următoarele așezări:

k. Pe terasa din dreapta pârfului Nanov, la circa 200 m de cabana filialei de vânătoare, de lângă pârful Nanov.

l. În punctul "La dig", la aproximativ 60 m spre vest de albia pârfului, în apropierea grădinăriei CAP 7 noiembrie, așezarea Latène, fiind suprapusă peste o așezare neolitică.

m. La circa 200 m spre vest de vilele pe șpalier ale IAS Alexandria, pe terasa din dreapta pârfului Nanov, ca și pe platforma ce coboară spre pârful, se află o altă veche așezare legată de epoca fierului Latène.

n. Ceva mai spre vest, la aproximativ 300 m, pe aceeași terasă, ca și pe panta ce coboară spre albia pârfului.

o. Spre vest, lângă podețul de peste pârful Nanov, pe unde trece drumul comunal dintre orașul Alexandria și teritoriul comunei Poroschia sînt urmele altei așezări.

În toate aceste așezări fragmentele din ceramica găsită, provin de la castroane, oale, ulcele, căni, unele de uz comun, iar altele mai fine. Culoarea lor este cenușie, nedecorată, sau cu lustru și cu desene în formă de linii, fie zgrăbite, fie excizate; sînt lucrate atât cu mîna cât și cu roata, iar în unele puncte se găsește și ceramică de import provenită mai ales de la amfore. Menționăm în mod deosebit un mîner de vâscior de proveniență locală de culoare cenușie, care reprezintă o figură zoomorfă, probabil un animal domestic.

III. Mileniul I e.n.

a. Pe terasa din dreapta pârfului Nanov, la aproximativ 200 m sud-vest de cabana filialei amintite, am găsit prin arături fragmente ceramice lucrate într-o tehnică inferioară și amestecate cu mult nisip, neavând decor. Probabil provin din locuințe legate de epoca migrațiilor, sec. IV-V e.n.

b. Aceeași ceramică se găsește și pe terasa din dreapta pârfului Nanov, lângă amintitul drum comunal despărțitor între orașul Alexandria și com. Poroschia.

Amfndouă aceste așezări sînt situate lângă vechi așezări dacice și poate chiar le suprapun.

Așezări ale culturii Dridu am identificat în următoarele puncte:

a. În lunca râului Călmățui și anume în partea stîngă a râului, în grădinile CAP Secara, nu departe de grajdul acestui CAP.

b. Pe terasa și pe panta ce coboară spre pârful Nanov, la aproximativ 250 m spre vest de cabana filialei de vînătoare.

c. Pe malul stîng al pârfului Nanov, la o distanță de 300 m de pârful și la aproximativ 50 m de drumul comunal amintit mai sus.

d. Tot pe partea stîngă a pârfului Nanov, lângă digul deja amintit.

e. În marginea de vest a satului Calomfirești la circa 300 m spre vest, în viile terasate aflate deasupra unei vîlcele și a luncii râului Vedea.

f. În com. Stejarul la punctul "Leși", deja amintit mai sus, sînt și urme de așezare legate de cultura Dridu și suprapuse peste alte așezări mai vechi.

În toate aceste așezări amintite, ceramica găsită este de culoare neagră sau cărămie, avînd un decor bogat și variat, liniile în formă de valuri, rînduri de linii paralele, linii unite la un cap, linii în formă de valuri oblice, linii drepte, linii mari paralele și altele mai mici. Ceramica provine de la oale, buze de străchini, funduri de vase etc.

În concluzie, aceste cercetări și descoperiri arheologice din jud. Teleorman oferă un interesant și variat material arheologic aparținînd mai multor culturi arheologice. Atragem luarea aminte mai ales asupra celor legate de epoca fierului din sec. V-I f.e.n., care confirmă și în această parte a țării o populație numeroasă, bine organizată și cu o continuitate de secole, avînd o frumoasă dezvoltare materială și spirituală comună întregului teritoriu, locuit de daci. O demonstrează mulțimea așezărilor, varietatea și frumusețea ceramicii, atît cea locală, cît și cea de import, tezaurile de la Siliștea-Schitu, Frăsinet, Poroschia etc.

Destul de numeroase sînt așezările legate de cultura Dridu, prezente mai ales în centrul și sudul județului.

Cercetările viitoare și mai ales săpăturile ce se vor face - și țîn să atrag atenția mai ales asupra așezării de la "Leși" din com. Stejarul - vor aduce noi dovezi despre valoarea arheologică a jud. Teleorman.

Un rol important în cercetările viitoare îl vor avea desigur și măgurile, care fiind adevărate "arhive" ale pămîntului, sîntem siguri că vor da la iveală și alte taine ale lor¹.

- 1 C.PREDA, *Materiale*, VI, 1959, p.251-263.
- 2 C.PREDA, *Materiale*, V, 1959, p.696-707; C.PREDA, *SCIV*, I, 1960 p.25-38; N.CONSTANTINESCU, *Studii și cercetări de istorie medie*, II, 1957, p.71-76; I.SPIRU, *Materiale*, V, 1959, p.696-707; idem, "Revista muzeelor", 2, 1969.
- 3 Afluent al râului Vedea, curgând pe la vest de satele Adămești, Nanov, și orașul Alexandria.
- 4 Săpăturile efectuate în ultimii ani în câteva măguri: la Lăceni, Băcălești, Vitănești etc. de către specialiști ai Institutului de Arheologie și ai Muzeului Național de Istorie au confirmat importanța acestor măguri.
- 5 Mai menționăm între satele Teleormanul și Lăceni, pe ambele versanți ale râului Teleorman, alte 16 măguri situate în partea cea mai înaltă a terasei, la cumpăna dintre 2 cursuri de apă.
- 6 Dovada existenței unor morminte în aceste măguri o confirmă mormintele descoperite în măgurile din satele amintite mai sus și care provin atât din perioada bronzului, a fierului, cât și a migrațiilor.
- 7 Și aceste măguri se încadrează în măgurile înșirate și pornesc de la Smârdioasa și în continuare pe la vest de satele Brânceni, Țigănești, Poroschia, continuându-se o parte spre Furculești și alta spre Nanov, Buzescu etc.
- 8 În legătură cu aceste măguri ne referim și la altele din județ, care, deși situate jos în luncă, nu au nici un fel de ceramică la suprafața lor. De exemplu: la nord de satul Foret, lângă apa pârului Bratcov.
- 9 I.SPIRU, C.BEDA, *Tezaurul de la Frăsinet*, în "Buletinul Societății Numismatice", 2, 1975.
- 10 Existența altui vechi cimitir creștin l-am identificat în comuna Țigănești, în apropierea școlii generale din sat.
- 11 O parte din periegeze au fost efectuate împreună cu C.Beda, I.Vlad și I.Nicolae.

DÉCOUVERTES ARCHEOLOGIQUES DANS
LE DÉP. DE TELEORMAN

Résumé

L'auteur présente les recherches de surface effectuées dans le dép. de Teleorman et surtout dans la vallée du Nanov.

On y a découvert des habitats de l'époque néolithique, du bronze, du La Tène et du Ier millénaire de n.è. etc.

NOTĂ ASUPRA UNEI PROBE DE SEMINȚE CARBONIZATE DIN AȘEZAREA RASKOPANIȚA, R. P. BULGARIA

de VALERIA EDITH IONESCU-RUSU

Eșantionul ce ne-a fost pus la dispoziție pentru analiză¹ provine din materialul descoperit în așezarea din epoca bronzului Raskopanița, din R.P.Bulgaria, nivelul III².

Proba examinată conține o cantitate de 22 cm³ semințe carbonizate întregi, fragmente neidentificabile și cenușă. Întreg materialul prezintă o stare de conservare precară, fiind extrem de fragil și sfărâmițos.

Semințele întregi, în număr de 63, aparțin în exclusivitate cerealelor; au fost determinate trei specii de grâu și o specie de seară.

GRÂUL

Triticum diccocum Schubl - în număr de 42(66,66%), semințele măsoară ca lungime 5,8-6,9 mm, iar ca lățime 2,8-3,5 mm.

Triticum turgidum L - au fost identificate 13 semințe (20,63%), cu următoarele dimensiuni: lungime 5,3-6,3 mm, iar lățime 2,7-3,1 mm.

Triticum aestivum L - cele 4 semințe ce aparțin acestei specii (6,34%) au lungimea 5,8-7 mm, iar lățimea 2,8-4 mm.

SECARA

Secale cereale L - au fost identificate 4 semințe (6,34%), cu lungimea de 5,5-6,5 mm și lățimea 2-2,8 mm.

Cantitatea de semințe analizate ne împiedică să prezentăm stadiul agriculturii nivelului III de la Raskopanița. Remarcăm totuși, ca un element de continuitate a economiei agrare pe teritoriul Bulgariei, prezența speciei de grâu Triticum diccocum, găsită și în așezarea neolitică Azmaska Moghila³.

Demn de menționat este și faptul că la Raskopanița au fost găsite semințe de Triticum turgidum, specie nesemnaltă pentru Bulgaria, epoca bronzului, în literatura consultată de noi.

Celelalte două specii de cereale, Triticum aestivum și Secale cereale, au fost descoperite și în alte așezări din epoca bronzului, din regiunea nord-dunăreană, printre care Cîrlomănești⁴, unde sînt menționate mai multe nivele ale culturii Monteoru.

NOTE

1 Proba ne-a fost pusă la dispoziție de cercetătorul bulgar P. Detev prin amabilitatea lui Emil Mosealu, cărora le mulțumim și pe această cale.

- 2 PETER DETEV, Traces de la civilisation de Razkopanitza en Transylvanie, în Apulum, VII, 1, 1968, p.74.
- 3 J.M.RENFREW în G.W.Dimbleby and P.Ucko, The Domestication and Exploitation of Plants and Animals, London, 1969, p.161.
- 4 MARIN CÎRCIUMARU, Cercetări paleoclimatice și paleobotanice în stațiunea de la Cfrlomănești, jud.Buzău. Date privind cultivarea unor cereale și plante de cultură, în SCIVA, 28, 1977, p.356.

NOTE CONCERNANT UN ÉCHANTILLON DE GRAINS CARBONISÉS
DÉCOUVERTS À RASKOPANITZA, R.P. DE BULGARIE

Résumé

On présente les résultats de l'analyse d'un échantillon de matériel paléobotanique découvert à Raskopanitza, dans le troisième niveau de l'âge du bronze.

L'échantillon contient des grains carbonisés appartenant à trois espèces de blé (Triticum diccocum, Triticum turgidum, Triticum aestivum) et à une espèce de seigle (Secale cereale).

SUMAR

	<u>Pag.</u>
FLORIAN GEORGESCU - Introducere	V

I. RAPOARTE DE SĂPĂTURI

DOINA GALBENU - Săpături în tell-ul de la Hîrșova, jud. Constanța	3
AUGUSTIN ULANICI - Noi cercetări arheologice la Greci, jud. Ilfov	9
AUGUSTIN ULANICI - Săpăturile arheologice efectuate la Branș în anul 1976	27
ALEXANDRU OANCEA - Raport preliminar privind săpăturile arheologice de la Petrișoru, com. Racovițeni, jud. Buzău.	39
VALERIU LEAHU - Sondajul arheologic de la Frătești, jud. Ilfov..	43
ALEXANDRU OANCEA - Raport preliminar privind cercetările de la Pietroasa Mică, jud. Buzău	53
COSTACHI BUZDUGAN - Cercetările arheologice de la Rateșu Cuzei, jud. Vaslui	59
VALERIA EDITH IONESCU RUSU și MARIA BRĂILEANU - Studiul resturilor faunistice descoperite în așezarea de la Rateșu Cuzei aparținînd culturii Noua (epoca bronzului)...	77
COSTACHI BUZDUGAN - Sondajul arheologic de la Voinești, jud. Vaslui	87
ALEXANDRU VULPE și MARIETA GHEORGHÎȚA - Șantierul arheologic Popești, com. Mihăilești, jud. Ilfov. Raport preliminar asupra rezultatelor din campania anilor 1976-1977	95
LUCIA MARINESCU, ANIȘOARA SION, LIVIU PETCULESCU, IOAN ANDRÎȚOIU, VALERIA EDITH IONESCU RUSU și MARIA BRĂILEANU - Șantierul arheologic Micia (Vețel, jud. Hunedoara)	105
VALERIU LEAHU și GEORGE TROHANI - Săpăturile arheologice de la Vitănești, jud. Teleorman	127
VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Date cu privire la resturile animaliere. ofrande din mormintele de călăreți de la Vitănești, jud. Teleorman	143
RADU POPA, ALEXANDRU NEMOIANU și VICTOR ESKEŢASY - Șantierul arheologic Voivozi, com. Popești, jud. Bihor. Raport pentru campania de cercetări din anul 1976	151

MARIANA DUMITRACHE - Cetatea sătească din Drăușeni, jud. Brașov, ansamblu de arhitectură medievală. Cercetări arheologice 1973-1977	155
LUCIAN CHIȚESCU, NICULAE CONOVICI, RADU LUNGU, ANCA PĂUNESCU și VENERA RĂDULESCU - Cercetări arheologice la Piua Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița ..	199
LAURENȚIA GEORGESCU - Date preliminare antropologice asupra materialului osteologic uman descoperit la Orașul de Floci	242
MARIA BRAILEANU și VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Date cu privire la fructele carbonizate descoperite pe șantierul arheologic de la Piua Petrii, jud. Ialomița	247
GHEORGHE I. CANTACUZINO - Sondaje arheologice în orașul Focșani	251
GHEORGHE CANTACUZINO și GEORGE TROHANI - Săpăturile arheologice de la Cătălui-Căscioarele, jud. Ilfov ..	261

II. STUDII ȘI NOTE

GEORGE TROHANI - Două cuțite-pumnal din metal descoperite la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți	331
DAN DRAGUȘ - O nouă descoperire aparținând tezaurului de la Cucuteni-Băiceni, jud. Iași	335
EMIL MOSCALU - Probleme ale cetăților cu "val vitrificat"	339
PETRE VOIEVOZEANU și EMIL MOSCALU - Mormântul princiar getic și tezaurul de la Peretu, jud. Teleorman	353
EMIL MOSCALU și CORNELIU BEDA - Noi cetăți traco-getice ..	361
EMIL MOSCALU și CORNELIU BEDA - Descoperirile arheologice de la Pietroșani, jud. Teleorman	375
EMIL MOSCALU - Sondaje și cercetări de suprafață	385
ION SPIRU și CORNELIU BEDA - Tell-ul gumelnițean de la Plosca, jud. Teleorman	401
LUCIA MARINESCU - O statueta de bronz de la Micia	405
MARIANA DUMITRACHE - Materiale ceramice din cetatea țărănească din com. Hărman, jud. Brașov	409
ION CHICIDEANU - O așezare din sec. XIV-XV la Bradu, jud. Buzău	421
GHEORGHE I. CANTACUZINO - Ceramică medievală descoperită la Vodița prin săpăturile din anul 1970	439
ION SPIRU - Descoperiri arheologice în jud. Teleorman	453
VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Notă asupra unei probe de semințe carbonizate: din așezarea Raskopanța, R.P. Bulgaria	461

SOMMAIRE

	<u>Page</u>
FLORIAN GEORGESCU - Introduction	XI
I. RAPPORTS SUR LES FOUILLES	
DOINA GALBENU - Des fouilles dans le tell de Hîrșova, dép. de Constanța	3
AUGUSTIN ULANICI - Nouvelles recherches archéologiques à Greci, dép. d'Ilfov	9
AUGUSTIN ULANICI - Les fouilles archéologiques de Branșeț en 1976	27
ALEXANDRU OANCEA - Rapport préliminaire concernant les fouilles archéologiques de Petrișoru, commune de Racovișeni, dép. de Buzău	39
VALERIU LEAHU - Le sondage archéologique de Frătești, dép. d'Ilfov	43
ALEXANDRU OANCEA - Rapport préliminaire concernant les recherches de Pietroasa Mică, dép. de Buzău	53
COSTACHI BUZDUGAN - Les recherches archéologiques de Rateșu Cuzei, dép. de Vaslui	59
VALERIA EDITH IONESCU RUSU et MARIA BRĂILEANU - L'étude des restes fauniques découverts dans l'éta- blissement de Rateșu Cuzei appartenant à la culture Noua (l'âge du bronze)	77
COSTACHI BUZDUGAN - Le sondage archéologique de Voinești, dép. de Vaslui	87
ALEXANDRU VULPE et MARIETA GHEORGHITĂ - Le chantier archéologique de Popești, commune de Mihăilești, dép. d'Ilfov	95
LUCIA MARINESCU, ANIȘOARA SION, LIVIU PETCULESCU, IOAN ANDRITOIU, VALERIA EDITH IONESCU RUSU și MARIA BRĂILEANU - Le chantier archéologique Micia (Vețel, dép. de Hunedoara)	105
VALERIU LEAHU et GEORGE TROHANI - Les fouilles archéolo- giques de Vitănești, dép. de Teleorman	127
VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Données concernant les restes animaliers - offrandes dans les tombes de chevaliers de Vitănești	143
RADU POPA, ALEXANDRU NEMOIANU et VICTOR ESKENASY - Le chantier archéologique Voivozi, dép. de Bihor. Rapport pour la campagne de recherches de l'année 1976.	151

MARIANA DUMITRACHE - La forteresse villageoise de Drăușeni, dép. de Brașov, ensamble d'architecture médiévale, Recherches archéologiques 1973-1977	155
LUCIAN CHITESCU, NICULAE CONOVICI, RADU LUNGU, ANCA PAUNESCU et VENERA RADULESCU - Recherches archéologiques à Piuș Petrii (la Ville de Floci) dép. de Ialomița ..	199
LAURENȚIA GEORGESCU - Données préliminaires anthropologiques concernant le matériel ostéologique humain découvert dans la Ville de Floci	242
MARIA BRĂILEANU et VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Données concernant les fruits carbonisés découverts dans l'établissement de Piuș Petrii, dép. de Ialomița	247
GHEORGHE I. CANTACUZINO - Sondages archéologiques dans la Ville de Focșani	251
GHEORGHE CANTACUZINO et GEORGE TROHANI - Les fouilles archéologiques de Cătălui-Căscioarele	261

II. ETUDES ET NOTES

GEORGE TROHANI - Deux couteau-poignard découverts à Ostrovul Corbului, dép. de Mehedinți	331
DAN DRAGUȘ - Une nouvelle découverte appartenant au trésor de Căcuteni-Băiceni, dép. de Jassy	335
EMIL MOSCALU - Quelques problèmes concernant les fortifications à "vallum vitrifié"	339
PETRE VOIEVOZEANU et EMIL MOSCALU - La tombe princière gète et le trésor de Peretu, dép. de Teleorman ..	353
EMIL MOSCALU et CORNELIU BEDA - Nouveaux cités thracogètes	361
EMIL MOSCALU et CORNELIU BEDA - Découvertes archéologiques à Pietroșani, dép. de Teleorman	375
EMIL MOSCALU - Sondages et recherches	385
ION SPIRU et CORBELIU BEDA - Le tell appartenant à la culture Gumelnița de Plosca, dép. de Teleorman	401
LUCIA MARINESCU - Une statuette en bronze de Micia	405
MARIANA DUMITRACHE - Matériaux céramiques de la forteresse villageoise de la commune de Hărman, dép. de Brașov	409
ION CHICIDEANU - Un établissement des XIV ^e -XV ^e siècles à Bradu, dép. de Buzău	421
GHEORGHE I. CANTACUZINO - La céramique médiévale découverte à Vodița pendant les fouilles de l'année 1970..	439
ION SPIRU - Découvertes archéologiques dans le dép. de Teleorman	453
VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Note concernant un échantillon de grains carbonisés découverts à Raskopanitza, R.P. de Bulgarie	461

CONTENTS

	<u>Page</u>
FLORIAN GEORGESCU - Introduction	XVII
I. ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS REPORTS	
DOINA GALBENU - Excavations in the tell from Hîrșova, Constanța county	3
AUGUSTIN ULANICI - New archaeological studies at Greci, Ilfov county	9
AUGUSTIN ULANICI - Archaeological excavations at Braneți, 1976..	27
ALEXANDRU OANCEA - Preliminary report of the archaeological excavations at Petrișoru, com. Racovițeni, Buzău county..	39
VALERIU LEAHU - Archaeological excavations at Frătești, Ilfov county	43
ALEXANDRU OANCEA - Preliminary report of the studies at Pietroasa Mică, Buzău county	53
COSTACHI BUZDUGAN - Archaeological studies at Rateșu Cuzei, Vaslui county	59
VALERIA EDITH IONESCU RUSU, MARIA BRĂILEANU - Study of fauna remains discovered in the settlement Rateșu Cuzei, Noua culture (bronze age)	77
COSTACHI BUZDUGAN - Archaeological excavations at Voinești, Vaslui county	87
ALEXANDRU VULPE, MARIETA GHEORGHITA - The archæolo- gical site Popești com. Mihăilești, Ilfov county, Prelimi- nary report of the excavations, 1976 - 1977	95
LUCIA MARINESCU, ANISOARA SION, LIVIU PETCULESCU, IOAN ANDRIȚOIU, VALERIA EDITH IONESCU RUSU și MARIA BRAILEANU - Archaeological excavations at Mică (Veșel, Hunedoara county)	105
VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI - Archaeological excava- tions at Vitănești, Teleorman county	127
VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Dates about the animal sacrifices in riders tombs, Vitănești, Teleorman county..	143
RADU POPA, ALEXANDRU NEMOIANU, VICTOR ESKENASY, The archaeological site Voivozi, com. Popești, Bihor county. Study report, 1976	151
MARIANA DUMITRACHE - Village walled -city from Drăușeni, Brașov county, Médiæval archaeological ensemble. Archaeological studies 1973-1977	155

LUCIAN CHÎTESCU, NICULAE CONOVICI, RADU LUNGU, ANCA PĂUNESCU, VENERA RĂDULESCU - Archaeological stu- dies at Piuia Petrii (Oraşul de Floci), Ialomiţa county.....	199
LAURENȚIU GEORGESCU - Anthropological preliminary dates about the osteological human material, Oraşul de Floci....	242
MARIA BRĂILEANU, VALERIA EDITH IONESCU RUSU, Dates about carbonized fruits discovered on the archaeological site Piuia Petrii, Ialomiţa county.....	247
CHEORGHE I. CANTACUZINO - Archaeological studies at Focşani. 251	
<u>CHEORGHE CANTACUZINO</u> , GEORGE TROHANI - Archaeological excavations at Cătălui-Căscioarele, Ilfov county.....	261

II. STUDIES AND NOTES

GEORGE TROHANI - Two metal knifedaggers discovered at Ostrovul Corbului, Mehedinţi county	331
DAN DRĂGUŞ - A new discovery belonging to the Cucuteni-Bălceni treasury, Iaşi county.....	335
EMIL MOSCALU - Problems of the walled cities with vitrified wall..	339
PETRE VOIEVOZEANU - The getic princely tomb and the treasury from Peretu, Teleorman county.....	353
EMIL MOSCALU, CORNELIU BEDA - New geto-tracian walled- cities.....	361
EMIL MOSCALU, CORNELIU BEDA - Archaeological discoveries from Pietroşani, Teleorman county.....	375
EMIL MOSCALU - Archaeological excavations and studies on the surface.....	385
ION SPIRU, CORNELIU BEDA - The Gumelniţa-tell at Plosca, Teleorman county.....	401
LUCIA MARINESCU - A bronze figurine from Micia.....	405
MARIANA DUMITRACHE - Ceramics of the village walled-city, com. Hărman, Braşov county.....	409
ION CHICIDEANU - A settlement discovered in the XIV th -XV th century at Bradu, Buzău county.....	421
GHEORGHE I. CANTACUZINO - Medieval ceramics discovered at Vodiţa, excavations 1970.....	439
ION SPIRU - Archaeological discoveries, Teleorman county.....	453
VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Notes about carbonized seeds of the Raskopanîta settlement, Bulgaria.....	461

ФЛОРИАН ДЖОРДЖЕСКУ - Введение	V
I. Отчеты о раскопках	
ДОЙНА ГАЛБЕНУ - Раскопки в "телле" из Хыршовы, уезд Констанца	3
АУГУСТИН УЛАНИЧ - Новые археологические исследования в Гречах, уезд Илфов	9
АУГУСТИН УЛАНИЧ - Археологические раскопки в Браец, проведенные в 1976 г.	27
АЛЕКСАНДРУ ОАНЧА - Предварительный отчет об археологических раскопках в Петришору, ком. Раковицени, уезд Бузэу	39
ВАЛЕРИУ ЛЯХУ - Археологический зондаж в Фрэцешти, уезд Илфов	43
АЛЕКСАНДРУ, ОАНЧА - Предварительный отчет об археологических исследованиях в Петришору Мина, уезд Бузэу	53
КОСТАКИ БУЗДУГАН - Археологические исследования в Ратешу Кузей, уезд Васлуй	59
ВАЛЕРИЯ ЭДИТ ИОНЕСКУ РУСУ и МАРИЯ БРЭИЛЯНУ - Исследование остатков фауны, найденной в поселении, расположенном на территории Ратешу Кузей и относящемся к Новой культуре (эпоха бронзы)	77
КОСТАКИ БУЗДУГАН - Археологический зондаж в Войнешти, уезд Васлуй	87
АЛЕКСАНДРУ ВУЛЬБЕ и МАРИЕТА ГЕОРГИЦЭ - Археологические работы в Попешти, ком. Михэйлешти, уезд Илфов. Предварительный отчет о результатах работы за 1976-1977 гг.	95
ЛУЧИЯ МАРИНЕСКУ, АНИШОАРА СИОН, ЛИВИУ ПЕТКУЛЕСКУ, РУСУ Е. и МАРИЯ БРЭИЛЯНУ - Археологические работы в Мичии (Вецел, уезд Хунедоара)	105
ВАЛЕРИУ ЛЯХУ и ГЕОРГЕ ТРОХАНИ - Археологические раскопки в Витэнешти, уезд Телеорман	127
ВАЛЕРИЯ ЭДИТ ИОНЕСКУ РУСУ - Данные об остатках животных, найденных в погребениях всадников в Витэнешти, уезд Телеорман	143
РАДУ ПОПА, АЛЕКСАНДРУ НЕМОЙЯНУ и ВИКТОР ЕСКЕНАЗИ - Археологические работы в Воеводаи, ком. Попешти, уезд Бихор. Предварительный отчет о результатах археологических исследований 1976 г.	151
МАРИАНА ДУМИТРАКЕ - Сельские укрепления из Драуцени, уезд Брашов - средневековый архитектурный ансамбль. Археологические исследования 1973-1977 гг.	155
ЛУЧИАН КИЩЕСКУ, НИКОЛАЕ КОНОВИЧ, РАДУ ЛУНГУ, АНКА ПЭУНЕСКУ и ВЕНЕРА РЭДУЛЕСКУ - Археологические исследования в Пиуа Петри (поселение Орашул де Флоч), уезд Яломица	199

ЛАУРЕНЦИЯ ДЖОРДЖЕСКУ - Предварительные антропологические данные о костных остатках человека, найденных в Орашуледе Флоч	242
МАРИЯ БАРИЛЯНУ и ВАЛЕРИЯ ЭДИТ ИОНЕСКУ РУСУ - Данные об обугленных фруктах, найденных при раскопках в Пиуа Петри, уезд Яломица	247
ГЕОРГЕ И.КАНТАКУЗИНО - Археологические находки в г. Фогшань,	251
<u>ГЕОРГЕ КАНТАКУЗИНО</u> и ГЕОРГЕ ТРОХАНИ - Археологические раскопки в Кэтэлуй - Кэочнореле, уезд Илфов	261

Ц. Статьи и заметки

ГЕОРГЕ ТРОХАНИ - Два металлических ножа-кинжала, найденные в Острову Корбулуй, уезд Мехединц	331
ДАН ДРАГУШ - Новые находки из сокровищницы Кукутени - Бэйчени, уезд Ясси	335
ЭМИЛЬ МОСКАЛУ - Проблемы укреплений, обнесенных "обозденным валом"	339
ПЕТРЕ ВОЙЕВОЯНУ и ЭМИЛЬ МОСКАТУ - Царское захоронение гетского происхождения и сокровищница из Перету, уезд Телеорман	353
ЭМИЛЬ МОСКАЛУ и КОРНЕЛИУ БЕДА - Новые фракийско-гетские крепости	361
ЭМИЛЬ МОСКАЛУ и КОРНЕЛИУ БЕДА - Археологические открытия в Пиетромани, уезд Телеорман	375
ЭМИЛЬ МОСКАЛУ - Зондаж и обследование верхних слоев	385
ИОН СПИРУ и КОРНЕЛИУ БЕДА - Гумельницкий "телл" в Плоска уезд Телеорман	401
ЛУЧИЯ МАРИНЕСКУ - Бронзовая статуэтка из Ничии	405
МАРИАНА ДУМИТРАКЕ - Керамический материал, укрепленного крестьянского поселения на территории ком. Хэрман, уезд Брашов	409
ИОН КИЧИДЯНУ - Поселение XIV-XV вв. на территории Браду, уезд Бузэу	421
ГЕОРГЕ И.КАНТАКУЗИНО - Средневековая керамика, найденная в Водица при раскопках 1970 г.	439
ИОН СПИРУ - Археологические открытия в уезде Телеорман	
ВАЛЕРИЯ ЭДИТ ИОНЕСКУ РУСУ - Заметки по поводу анализа обугленных семян из поселения Раскопанница, Н.Р.Болгария	461

INHALTSVERZEICHNIS

	<u>Seite</u>
FLORIAN GEORGESCU - Einleitung	V
I. AUSGRABUNGSBERICHTE	
DOINA GALBENU - Ausgrabungen in Hügelsiedlungen, Hirşova, Bezirk Constanţa.....	3
AUGUSTIN ULANICI - Neue archäologische Forschungen, Greci, Bezirk Ilfov.....	9
AUGUSTIN ULANICI - Archäologische Ausgrabungen, Branetş, 1976.....	27
ALEXANDRU OANCEA - Vorbericht über archäologische Aus- grabungen, Petrişoru, Gem. Racoviţeni, Bezirk Buzău... .	39
VALERIU LEAHU - Archäologische Ausgrabungen, Frăteşti, Bezirk Ilfov.....	43
ALEXANDRU OANCEA - Vorbericht der Forschung, Pietroasa Mică, Bezirk Buzău.....	53
COSTACHI BUZDUGAN - Archäologische Forschungen Rateşu Cuzei, Bezirk Vaslui.....	59
VALERIA EDITH IONESCU RUSU, MARIA BRĂILEANU, Forschung der Faunalberreste in der Siedlung Rateşu Cuzei, Noua Kultur (Bronzezeit).....	77
COSTACHI BUZDUGAN - Archäologische Forschung, Voineşti, Bezirk Vaslui.....	87
ALEXANDRU VULPE, MARIETA GHEORGHITA Die archäolo- gische Ausgrabungsstelle, Popeşti, Gem. Mihăileşti, Bezirk Ilfov. Vorbericht der Ausgrabungen 1976-1977....	95
LUCIA MARINESCU, ANIŞOARA SION, LIVIU PETCULESCU, IOAN ANDRIŢOIŪ, VALERIA EDITH IONESCU RUSU si MARIA BRĂILEANU - Archäologische Ausgrabungen in Micia (Veţel, Bezirk Hunedoara)	105
VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI - Archäologische Ausgra- bungen, Vităneşti, Bezirk Teleorman.....	127
VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Daten über Opfertierberreste in den Reitergräbern von Vităneşti, Bezirk Teleorman... .	143
RADU POPA, ALEXANDRU NEMOIANU, VICTOR ESKENASY - Die archäologische Ausgrabungsstelle Voivozi, Gem. Popeşti, Bezirk Bihor. Bericht der Forschungen 1976.....	151
MARIANA DUMITRACHE - Die Dorfsiedlung Drăuşeni, Bezirk Braşov. Mittelalterlicher Architekturkomplex. Archäologische Forschungen 1973-1977.....	155

LUCIAN CHIȚESCU, NICULAE CONOVICI, RADU LUNGU, ANCA PAUNESCU, VENERA RADULESCU - Archäologische Forschungen bei Piuș Petrii (Orașul de Floci), Bezirk Ialomița.....	199
LAURENTIA GEORGESCU - Anthropologische Vordaten der ostheologischen menschlichen Überreste, Orașul de Floci.....	242
MARIA BRAILEANU, VALERIA EDITH IONESCU RUSU, Daten Über verkohlte Früchte aus der Ausgrabungsstelle Piuș Petrii, Bezirk Ialomița.....	247
GHEORGHE I. CANTACUZINO - Archäologische Ausgrabungen in Focșani.....	251
GHEORGHE CANTACUZINO , GEORGE TROHANI - Archäolo- gische Ausgrabungen bei Cătălui-Căscioarele, Bezirk Ilfov.....	261

II. STUDIEN UND BEMERKUNGEN

GEORGE TROHANI - Zwei Dolchmesser aus Metall entdeckt in Ostrovl Corbului, Bezirk Mehedinți.....	331
DAN DRĂGUȘ - Eine neue Entdeckung zugehörig dem Schatz von Cucuteni-Băiceni, Bezirk Iași.....	335
EMIL MOSCALU - Probleme der Festungen mit Brandwällen... PETRE VOIEVOZEANU, EMIL MOSCALU - Getischer Fürsten- grab und der Schatz von Peretu, Bezirk Teleorman..	339
EMIL MOSCALU, CORNELIU BEDA - Neue thrako- getische Festungen.....	353
EMIL MOSCALU, CORNELIU BEDA - Archäologische Ausgra- bungen von Pietroșani, Bezirk Teleorman.....	361
EMIL MOSCALU - Überschichtliche Ausgrabungen.....	375
ION SPIRU, CORNELIU BEDA - Die Gumelnița Hüfellsiedlung bei Plosca, Bezirk Teleorman.....	385
LUCIA MARINESCU - Eine Bronzstatue aus Micia.....	401
MARIANA DUMITRACHE - Keramik aus der Dorffestung, Gem. Hărman, Bezirk Brașov.....	405
ION CHICIDEANU - Eine Siedlung aus dem XIV-XV Jh., Bradu, Bezirk Buzău.....	409
GHEORGHE I. CANTACUZINO - Mittelalterliche Keramik aus Vodița. Ausgrabungen 1970.....	421
ION SPIRU - Archäologische Ausgrabungen, Bezirk Teleor- man.....	439
VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Bemerkung über die verkohnten Samen aus der Siedlung Raskopanița, Bulgaria.....	453
	461

SUMARIO

	<u>Pág.</u>
FLORIAN GEORGESCU - Introducción	V
I. INFORMES SOBRE LAS EXCAVACIONES	
DOINA GALBENU - Excavaciones en el "tell" de Hîrşova dep. Constanţa	3
AUGUSTIN ULANICI - Nuevas investigaciones arqueológicas a Greci, dep. de Ilfov	9
AUGUSTIN ULANICI - Excavaciones arqueológicas hechas a Branet, en el año 1976	27
ALEXANDRU OANCEA - Informe preliminar relativo a las excavaciones arqueológicas de Petrişoru, comuna de Racoviţeni, dep. de Buzău	39
VALERIU LEAHU - R1 sondeo arqueológico de Frăteşti, dep. de Ilfov	43
ALEXANDRU OANCEA - Informe preliminar sobre las investi- gaciones de Pietroasa Mică, dep. de Buzău.....	53
COSTACHI BUZDUGAN - Las investigaciones arqueológicas de Rateşu Cuzei, dep. de Vaslui	59
VALERIA EDITH IONESCU RUSU y MARIA BRAILEANU - El estudio de los restos faunísticos descubiertos en la po- blación de Rateşu Cuzei perteneciendo a la cultura Noua (edad del bronce)	77
COSTACHI BUZDUGAN - El sondeo arqueológico de Voineşti, dep. de Vaslui	87
ALEXANDRU VULPE y MARIETA GHEORGHITĂ - Las obras arqueológicas de Popeşti, comuna de Mihăileşti, dep. de Ilfov. Informe preliminar sobre los resultados de la campana de los años 1976-1977	95
LUCIA MARINESCU, ANISOARA SION, LIVIU PETCULESCU, IOAN ANDRIŢOIU, VALERIA EDITH IONESCU RUSU şi MARIA BRAILEANU - Las obras arqueológicas de Micia (Veţel, dep. de Hunedoara)	105
VALERIU LEAHU y GEORGE TROHANI - Las excavaciones arqueológicas de Vităneşti, dep. de Teleorman	127
VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Datos concernientes a los restos de animales, ofrendas de las tumbas de caballeros de Vităneşti, dep. de Teleorman	143
RADU POPA, ALEXANDRU NEMOLANU y VICTOR ESKENASY - Las obras arqueológicas de Voivozi, comuna de Popeşti, dep. de Bihor. Informe sobre la campana de investiga- ciones de 1976	151

MARIANA DUMITRACHE - Investigaciones del año 1976. La fortaleza aldeana de Drăușeni, dep.de Brașov, conjunto arquitectónico medieval. Investigaciones arqueológicas 1973-1977	155
LUCIAN CHITESCU, NICULAE CONOVICI, RADU LUNGU, ANCA PAUNESCU y VENERA RADULESCU - Investigaciones arqueológicas a Piușa Petrii (la Ciudad de Floci), dep.de Ialomița..	199
LAURENTIA GEORGESCU - Datos preliminares antropológicos sobre el material osteológico humano descubierto en la Ciudad de Floci	242
MARIA BRAILEANU y VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Datos concernientes a las frutas carbonizadas descubiertas en las obras arqueológicas de Piușa Petrii, dep.de Ialomița..	247
GHEORGHE I.CANTACUZINO - Sondeos arqueológicas en la Ciudad de Focșani	251
<u>GHEORGHE CANTACUZINO</u> y GEORGE TROHANI - Las excavaciones arqueológicas de Cătălui-Căscioarele, dep.de Ilfov.	261

II. ESTUDIOS Y NOTAS

GEORGE TROHANI - Dos cuchillos-punal de metal descubiertos a Ostrovul Corbului, dep.de Mehedinți	331
DAN DRAGUȘ - Un nuevo descubrimiento perteneciendo al tesoro de Cucuteni-Băiceni, dep. de Iași	335
EMIL MOSCALU - Problemas de las fortalezas con "vallum vitrificado"	339
PETRE VOIEVOZEANU y EMIL MOSCALU - La tumba principesca geta y el tesoro de Peretu, dep.de Teleorman....	353
EMIL MOSCALU y CORNELIU BEDA - Nuevas fortalezas traciogetas	361
EMIL MOSCALU y CORNELIU BEDA - Los descubrimientos arqueológicos de Pietroșani, dep.de Teleorman	375
EMIL MOSCALU - Sondeos e investigaciones en la superficie ..	385
ION SPIRU y CORNELIU BEDA - El "tell" perteneciente a la cultura Gumelnița de Plosca, dep.de Teleorman	401
LUCIA MARINESCU - Una estatuilla de bronce de Micia	405
MARIANA DUMITRACHE - Materiales cerámicos de la fortaleza aldeana de la comuna de Hărman, dep. de Brașov.....	409
ION CHICIDEANU - Una población de los siglos XIV-XV en Bradu, dep. de Buzău	421
GHEORGHE I.CANTACUZINO - La cerámica medieval descubierta a Vodița por las excavaciones del año 1970	439
ION SPIRU - Descubrimientos arqueológicos en el dep.de Teleorman..	453
VALERIA EDITH IONESCU RUSU - Nota sobre una muestra de semillas carbonizadas de la población de Raskopanița, R.P. de Bulgaria	461

Lucrare executată sub comanda numărul 3504/9 VII 1979 în Atelierul de reprografie al Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România, București, Calea Victoriei nr.12.

